ION ILIESCU

MOMENTE DE ISTORIE

III

— DOCUMENTE, ALOCUȚIUNI, INTERVIURI, COMENTARII —

SEPTEMBRIE 1991 — OCTOMBRIE 1992

Editura Enciclopedică

„Volumul de față — al treilea din seria relatărilor ce-și propun să reconstituie evenimentele pe care le-am trăit după Revoluția din decembrie 1989, pe care eu le apreciez ca fiind veritabile momente de istorie, dense și pline de semnificații — acoperă perioada septembrie 1991-octombrie 1992...

Anul 1992 a reprezentat un moment nodal în evoluția societății românești de după 1989, el marcând, în primul rând, încheierea procesului de structurare a sistemului democratic instaurat ca urmare a Revoluției. Adoptarea de către Parlament a noii Constituții, în noiembrie 1991, și aprobarea sa prin referendum național, la 8 decembrie 1991, au însemnat, practic, și din punct de vedere juridic, sfârșitul provizoratului politic."

ISBN general 973-45-0165-8
ISBN vol. III 973-45-0166-6

ION ILIESCU

MOMENTE DE ISTORIE

III

Coperta: SORANA CONSTANTINESCU

ISBN general 973-45-0165-8
ISBN vol. III 973-45-0166-6

ION ILIESCU

MOMENTE DE ISTORIE

III

—DOCUMENTE, ALOCUŢIUNI, INTERVIURI, COMENTARII—

SEPTEMBRIE 1991—OCTOMBRIE 1992

EDITURA ENCICLOPEDICĂ
București, 1996

CUPRINS

CUPRINS 5

PREFAȚĂ 9

A. CONSTITUIREA NOULUI GUVERN 13
1. Consultări cu liderii partidelor 15
2. Desemnarea noului premier 17
3. „Consolidarea instituțiilor democratice și continuarea reformelor economice“ (interviu „Libération“) 20
4. Guvernul Stolojan 23

B. VIAȚA POLITICĂ ÎN TOAMNA ANULUI 1991 27
1. Ziua Armatei 29
2. Noi provocări 33
3. Probleme economice. Explicații și sublinieri 35
4. Limpeziri necesare (cuvânt introductiv la conferința de presă, 15 noiembrie 1991) 37
5. Conferința francofoniei. Semnarea Tratatului româno-francez 53
6. Ziua națională a României. Mesajul prezentat în Adunarea solemnă a Parlamentului 59

C. ADOPTAREA CONSTITUȚIEI ROMÂNIEI 65
1. Apel pentru depășirea confruntărilor apărute în finalul dezbaterilor asupra Constituției 67

2. Votarea Constituției în Parlament 69
3. Întâlnire cu liderii partidelor politice parlamentare 74
4. Referendum național. „Da“ Constituției 78
5. „Noua Cartă fundamentală a țării constituie piatra de temelie a instaurării și consolidării democrației“ (alocuțiune, 13 decembrie 1991) 79

D. ACUTIZAREA CONFLICTELOR ÎN INTERIORUL FSN 83
1. Deruta provocată de declarațiile domnului Petre Roman 85
2. „Scrisoarea deschisă“ a domnului Petre Roman 88
3. Să apelăm la memorie: o întâlnire uitată 91
4. Răspuns la „Scrisoarea deschisă“ 96
5. „Guvernul Roman ar fi fost schimbat chiar dacă nu veneau minerii“ (fragmente din interviul acordat agenției „Associated Press“) 101
6. „Nu sunt omul ranchiunei“ (interviu acordat ziarului „Azi“) 108

E. DOI ANI DE LA REVOLUȚIA DIN DECEMBRIE 1989 111
1. Adunarea solemnă a Parlamentului 113
2. Mesajul de Anul Nou prezentat la posturile de radio și televiziune 128

F. ANUL POLITIC 1992 131
1. Alegerile locale 133
2. Ruptura FSN 144
3. Doi ani de la alegeri 162
4. Învestirea Curții Constituționale 171
5. Întâlnire cu președinții celor două Camere ale Parlamentului și cu liderii partidelor politice parlamentare 174

G. ACTIVITATE INTERNAȚIONALĂ 183
1. Ungheni — sub același tricolor 185
2. România și Bulgaria — tradiții istorice comune, interese actuale comune 188
3. Forumul Economic Mondial — Davos, Elveția 192
4. Președintele Republicii Serbia la București 201
5. Vizita secretarului general al NATO. Inaugurarea, la București, a Centrului Euro-Atlantic 204
6. Relații active cu Republica Moldova 206
a. Conflictul din Transnistria 206
b. Vizita în România a președintelui Snegur 209
c. Întâlnire cu liderii de partide 216
d. „Conducerea politică a României este alături de frații de peste Prut“. (interviu acordat TVR) 218
7. Vizita oficială în Grecia 222
a. Seminar internațional „Europa și zona Mediteranei“ 222

b. Intâlniri oficiale bilaterale 227
8. Conferință de presă (14 aprilie 1992) 229
9. Vizita oficială în Republica Moldova 236
10. Conferința ONU pentru mediul înconjurător și dezvoltare (Rio de Janeiro, 11-14 iunie) 255
11. Crearea Zonei de Cooperare Economică a Mării Negre. Întâlnire pentru soluționarea conflictului din Republica Moldova (Istanbul, 24-26 iunie 1992) 270
12. Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (Helsinki, 9-10 iulie 1992) 279
13. Vizitele în Estonia și Belarus 288
14. Conferință de presă (16 iulie 1992) 293

H. DECLANȘAREA CAMPANIEI ELECTORALE — PROGRAMUL ELECTORAL „CRED ÎN SCHIMBAREA ÎN BINE A ROMÂNIEI" 305
1. Stabilirea datei alegerilor generale 307
2. Conferința Națională a FDSN 310
3. Programul electoral „Cred în schimbarea în bine a României" 313
4. Tensionarea climatului electoral 332
5. Depunerea candidaturii 335

I. ACTIVITĂȚI ELECTORALE 339
1. „Am clădit împreună temeiurile pe care ne putem sprijini speranța în mai bine" 341
2. „Cred că pot fi util în procesul reconstrucției țării" 352
3. „Dacă nu am putut să fac bine, am încercat măcar să nu fac rău" (emisiune BBC) 358
4. Provocări electorale 375
5. „Nu am folosit niciodată atacul la persoană" 381
6. „Am manifestat toată viața mea cinste, corectitudine, integritate și verticalitate" 383
7. „Este datoria noastră comună să consolidăm procesul de stabilizare, de asigurare a liniștii interne" 390
8. „Mă sprijină oamenii legați de muncă" 403
9. „Vom continua să fim activi pentru apropierea de Republica Moldova" 413
10. „Nu am complexe, sunt responsabil pentru faptele mele și sunt gata să răspund pentru ele" 416
11. „Nu putem rezolva problemele sfârșitului secolului XX cu metodele anilor '30" 429
12. „Am început împreună, să continuăm împreună" 434
13. „A-ți asuma răspunderi politice într-o perioadă complicată, de criză a societății, nu este ușor și comportă mari riscuri" 438
14. „România este astăzi un spațiu de stabilitate și liniște" 443

J. VERDICTUL URNELOR. CAMPANIA PENTRU AL DOILEA TUR DE SCRUTIN LA PREZIDENŢIALE 447
1. 27 septembrie 1992 — primele alegeri parlamentare şi prezidenţiale în conformitate cu noua Constituţie a României 449
a. Rezultatele alegerilor parlamentare 449
b. Rezultatele primului tur de scrutin al alegerilor prezidenţiale 451
2. Conferinţă de presă (30 septembrie 1992) 452
3. „Nu am de gând să fac promisiuni deşarte!" 458
4. „Problema integrităţii teritoriale a României nu se negociază!" 464
5. Semifinala electorală 469
6. Finala electorală 521

K. AL DOILEA TUR DE SCRUTIN 597
1. 11 octombrie 1992 — al doilea tur de scrutin; rezultate 599
2. Validarea de către Curtea Constituţională a alegerii preşedintelui României 601

L. ÎNVESTITURA ÎN FUNCŢIA SUPREMĂ DE PREŞEDINTE AL ROMÂNIEI 605
1. Depunerea jurământului de credinţă faţă de ţară 607
2. „România are nevoie de toate competenţele şi valorile sale" (mesajul prezentat Parlamentului) 608

PREFAȚĂ

Volumul de față — al treilea din seria relatărilor ce-și propun să reconstituie evenimentele pe care le-am trăit după Revoluția din decembrie 1989, pe care eu le apreciez ca fiind veritabile momente de istorie, dense și pline de semnificații — acoperă perioada septembrie 1991-octombrie 1992.

Este vorba, deci, de perioada imediat următoare evenimentelor din septembrie 1991, când, în urma unor acțiuni de forță ale minerilor din Valea Jiului, primul-ministru Petre Roman și-a depus mandatul. Acest gest — care constituie, de altfel, o practică curentă în țările cu experiență democratică mai îndelungată — a reprezentat, datorită ineditului său și dramatismului împrejurărilor în care s-a produs, momentul declanșării primei crize guvernamentale din istoria postdecembristă. Soluționată în spiritul ordinii democratice și a statului de drept, această criză a avut drept efect înlocuirea guvernului Roman — în urma consultărilor pe care le-am purtat cu liderii partidelor politice parlamentare — cu noul guvern al primului-ministru Theodor Stolojan, care, în ciuda previziunilor catastrofice și a exagerărilor din presă, nu numai că nu a afectat continuitatea sistemului politic instaurat prin votul popular de la 20 mai 1990, ci a creat toate condițiile necesare asigurării stabilității social-economice din țară. Guvernul Stolojan a fost unul de coaliție, care a cuprins, pe lângă

reprezentanți ai Frontului Salvării Naționale (șase miniștri), pe cei ai Mișcării Ecologiste din România și ai Partidului Democrat Agrar și, în premieră, membri ai unui partid important al opoziției — Partidul Național Liberal. Cabinetul premierului Stolojan a pornit, deci, la drum, urmărind realizarea a două importante obiective strategice: organizarea, în cel mai scurt timp posibil, a alegerilor generale și redresarea economică, prin continuarea reformei. Dacă primul obiectiv a fost atins, despre cel de-al doilea m-am pronunțat încă din momentul anunțării lui, arătând că situația economică grea, catastrofală, în care ne aflam nu permitea o redresare spectaculoasă; stoparea declinului („creșterea economică zero") a fost atinsă, de altfel, de-abia în anul 1993.

Anul 1992 a reprezentat un moment nodal în evoluția societății românești de după 1989, el marcând, în primul rând, încheierea procesului de structurare a sistemului democratic instaurat ca urmare a Revoluției. Adoptarea de către Parlament a noii Constituții, în noiembrie 1991, și aprobarea sa prin referendum național, la 8 decembrie 1991, au însemnat, practic, și din punct de vedere juridic, sfârșitul provizoratului politic.

1992 a fost, de asemenea, un an electoral prin excelență, în care au avut loc atât alegerile locale, cât și cele parlamentare și prezidențiale.

Dar 1992 a fost marcat mai ales de faptul că, în acest an, s-a produs destrămarea primei forțe politice generate de Revoluție, Frontul Salvării Naționale, fapt care a influențat pe termen lung arhitectura politică românească. Astfel, tensiunile din interiorul partidului s-au soldat, la alegerile locale din 1992, cu pierderea multor poziții în consiliile locale, în special într-o serie de mari orașe. Aceste rezultate nu numai că nu au fost o lecție pentru liderii Frontului, ci, din contră, fostul premier Petre Roman a continuat să se victimizeze, ințețindu-și atacurile polemice care mă vizau în mod direct și adoptând poziții diametral opuse cu ceea ce el însuși spunea în vremea când era prim-ministru. Urmare a acestei atitudini, conflictele interne din interiorul Frontului Salvării Naționale s-au acutizat, astfel încât la Conferința pe țară din martie 1992 — unde gruparea lui Petre Roman

a încercat să impună un statut nedemocratic, care consacra rolul dominant și discreționar al președintelui partidului, denumit „lider național"!, asupra conducerii politice a formațiunii — a avut loc desprinderea de partid a celor care au rămas fideli programelor și principiilor statutare inițiale, care au format, în aprilie 1992, un nou partid — Frontul Democrat al Salvării Naționale, astăzi Partidul Democrației Sociale din România.

La alegerile parlamentare din 1992, în ciuda timpului foarte scurt de structurare organizatorică și politică, Frontul Democrat al Salvării Naționale a ieșit pe primul loc, cu circa 29% din voturi, în timp ce Convenția Democratică a întrunit aproximativ 21% din voturi, iar Frontul Salvării Naționale circa 10%. Acest rezultat arată că, practic, nu exista un învingător autentic al scrutinului parlamentar, nici o formațiune politică nereușind să dispună de o majoritate parlamentară confortabilă, ceea ce va constitui una din marile dificultăți pentru guvernare, într-o perioadă atât de grea pentru țară.

În ceea ce mă privește, am fost ales președinte al României, în al doilea tur de scrutin, obținând 62% din voturile exprimate.

Intram, astfel, în cea mai grea etapă a tranziției, aceea a desăvârșirii reformei economice, etapă ce va constitui subiectul următoarelor volume. Deocamdată, voi prezenta pe larg cele arătate mai sus, într-o încercare — sper, reușită — de a surprinde, cu ajutorul documentelor, declarațiilor și interviurilor pe care le-am acordat în acea perioadă, reperele esențiale ale momentelor de istorie ai căror părtași nemijlociți am fost.

A. CONSTITUIREA NOULUI GUVERN

1. CONSULTĂRI CU LIDERII PARTIDELOR

La 27 septembrie 1991, *am demarat seria consultărilor cu liderii formațiunilor politice reprezentate în Parlament, în vederea constituirii unui nou guvern. La prima întâlnire de acest gen au participat domnii Ion Aurel Stoica (FSN), Radu Câmpeanu (PNL), Victor Surdu (PDAR), Domokos Géza (UDMR), Dinu Patriciu (PNL-AT), Cornel Nica (Partidul Socialist Democratic), Lucian Cornescu (Partidul Social Democrat Tradițional), Ion Brătianu (Uniunea Liberală Brătianu) și Dolphi Drimer (Mișcarea Ecologistă din România). Am avut, apoi, în cursul după-amiezii, o întâlnire separată cu liderul Partidului Național Țărănesc-Creștin și Democrat, deoarece acesta lipsise în cursul dimineții, motivându-și absența prin participarea la Congresul partidului său. La sfârșitul acestei zile, în urma convorbirilor purtate cu liderii tuturor formațiunilor politice parlamentare, am făcut următoarea declarație de presă:*

„Așa cum am anunțat, am sugerat, încă de ieri, tuturor formațiunilor politice ca, în situația dată, să găsim o soluție comună. Astăzi m-am întâlnit cu reprezentanții tuturor formațiunilor politice mandatate în Parlament. Am făcut o informare reciprocă asupra situației existente și asupra ideii de a forma noul guvern.

În primul rând, am apreciat modul demn în care ieri, în Parlament, în Camera Deputaților, s-a luat atitudine împotriva acțiunilor de forță care împiedică funcționarea instituțiilor democratice. Mergem pe o cale democratică, de reașezare a dezvoltării țării noastre, și suntem deciși să pășim pe această cale și în continuare.

În consultările pe care le-am avut a rămas ca, în cursul zilei de azi, toate partidele să-și formuleze propriile evaluări, sugestii și propuneri cu privire la formula posibilă de guvern și de coaliții, care să asigure o formație guvernamentală în stare să răspundă necesităților actuale. Urmează ca, în cursul după-amiezii, să ne întâlnim cu fiecare în parte.

Ideea susținută de toți este de a asigura *continuitatea procesului democratic de dezvoltare a societății românești, continuarea procesului de reforme pe linia promovării economiei de piață.*

Procedurile le cunoașteți, sunt proceduri necesare, în primul rând pentru desemnarea noului premier, care să întrunească o susținere cât mai largă. La rândul său, pe baza propunerilor pe care le vor face diversele formațiuni și pornind de la ideea unei structuri echilibrate a Parlamentului, el va trebui să se gândească la formarea unei noi echipe, să elaboreze un program propriu care, în ansamblu, să asigure continuitatea procesului început și apoi să se prezinte în fața Parlamentului pentru aprobare."

2. DESEMNAREA NOULUI PREMIER

În cadrul întrevederilor separate avute cu reprezentanții fiecărui partid parlamentar au fost evaluate diverse formule guvernamentale; în seara zilei de 1 octombrie s-a desfășurat ultima rundă de convorbiri cu liderii tuturor partidelor politice parlamentare, convenindu-se ca noul prim-ministru al României să fie cel propus de Frontul Salvării Naționale, domnul Theodor Stolojan, în vârstă de 48 de ani, cel care, după alegerile de la 20 mai, a îndeplinit funcția de ministru al Finanțelor în guvernul Roman, fiind, apoi, de la 14 mai 1991, director al Agenției Naționale de Privatizare.

Chiar în acea seară, am făcut ziariștilor prezenți la Palatul Cotroceni, atât eu cât și Petre Roman, următoarele declarații:

Ion Iliescu — După discuțiile pe care le-am avut cu fiecare partid în parte, cu deputați, cu senatori, parcurgând împreună toate problemele noii formațiuni guvernamentale și principiile de structurare ale guvernului, am avut o nouă întâlnire, cu un singur obiectiv. Conform prevederilor din Legea electorală, revine formațiunii majoritare să-și desemneze candidatul pentru funcția de premier. Formațiunea majoritară a dovedit înțelegere și, la discuția din această seară, prin

Comitetul său Director, a prezentat mai multe propuneri. Eu m-am oprit asupra uneia dintre ele. Este vorba de domnul Theodor Stolojan. Nu cred că am greșit în această alegere și nu a greșit nici formațiunea politică majoritară, care a înaintat propunerea. Ea a întrunit aprobarea tuturor partidelor reprezentate în Parlament.

Petre Roman — Personalitatea desemnată este cea care a fost propusă de Frontul Salvării Naționale. Este obligatoriu ca politica de reformă să fie continuată, atât din punct de vedere legal, dar și pentru că, dacă nu ar continua, dacă nu s-ar accentua și adânci chiar, am avea de-a face cu o izolare față de tot ce se întâmplă în Europa.

*

* *

La 2 octombrie, am anunțat în mod oficial că, la propunerea Colegiului Director al Frontului Salvării Naționale, îl însărcinez pe domnul Theodor Stolojan cu formarea noului guvern.

Noul prim-ministru a anunțat, încă de la debutul mandatului său, că obiectivele sale prioritare sunt pregătirea alegerilor locale și generale — ce urmau să se desfășoare în 1992 — și asigurarea stopării declinului producției industriale, adică realizarea unei creșteri economice zero. În ceea ce mă privește, am apreciat, încă din acel moment, că cel de-al doilea obiectiv al domnului Stolojan este mult prea optimist, deoarece situația economică grea în care ne aflam și evoluția previzibilă a economiei naționale nu permiteau în nici un fel posibilitatea stopării rapide a declinului economic.

Până la momentul formării noii echipe guvernamentale, cabinetul Roman și-a continuat activitatea, aceasta desfășurându-se în mod evident sub imperiul celor petrecute la sfârșitul lunii septembrie. În acest context, în ședința guvernului de miercuri, 2 octombrie, a fost examinat Raportul privind pagubele directe cauzate de evenimentele petrecute cu doar o săptămână în urmă. Astfel, distrugerile produse la București, Craiova și Petroșani se ridicau la cifra de 320,5 milioane

lei, pierderile din Valea Jiului evaluându-se la 125,5 milioane lei. La toate acestca s-au adăugat sumele destinate întreținerii abatajelor în perioada în care minerii s-au aflat la București, precum și pierderile reclamate de Căile Ferate Române. Pe plan extern, Banca Mondială a amânat un credit de 300 milioane dolari, destinat ajustării structurale a economiei românești și convertibilității monedei naționale.

3. „CONSOLIDAREA INSTITUŢIILOR DEMOCRATICE ŞI CONTINUAREA REFORMELOR ECONOMICE“
— interviu acordat ziarului francez „Libération“ —

În ziua în care domnul Theodor Stolojan a fost desemnat ca premier, am acordat un interviu ziarului francez „Libération“; îl reproduc, deoarece vorbește cel mai elocvent despre frământările noastre din acele zile, precum și despre noul mod al domnului Petre Roman de a privi cele întâmplate în cursul lunii septembrie:

— Petre Roman a calificat ultimele evenimente drept „puci neocomunist“.

— Este o apreciere pe care domnul Roman a făcut-o pornind de la efectele mișcării minerilor, care ar putea frâna procesul de reformă și democratizare. Ținând seama de aceste efecte și de forțele interesate, se poate aplica un astfel de calificativ. Dar, pentru a vorbi de un „puci“ de acest tip, mi se pare că ne lipsesc elementele. Pentru că această mișcare avea cauze obiective: dificultățile economice, care au provocat o nemulțumire, această nemulțumire luând forma unei mișcări spontane, de anvergură, din partea unei categorii de oameni cunoscută pentru marea sa impulsivitate. Aveți, astfel, răspunsul — dumneavoastră, cei de la „Libération“ și de la ziarele franceze — în legătură cu sosirea minerilor la București în 1990, despre care ați scris

că ar fi fost chemați de guvern.* Sigur că, în jurul acestei mișcări, multe forțe — extremiste de dreapta, extremiste de stânga și diverse altele — s-au agitat în căutarea unui capital politic. Acest fapt a fost adevărat în iunie 1990 și rămâne adevărat și astăzi.

Puterea s-a străduit să reacționeze pentru a apăra instituțiile democratice. Au existat unele slăbiciuni, mai ales în cazul Parlamentului, de unde polițiștii s-au retras la sosirea minerilor. Dar acest lucru a dat Parlamentului — care a făcut imediat un rechizitoriu la adresa organelor de menținere a ordinii — ocazia să-și afirme forța. Parlamentul a demonstrat că există o instituție democratică, care nu a cedat în fața violenței. Toate acestea au constituit o lecție politică pentru opinia publică românească, dovedind că schimbările din România sunt cu adevărat ireversibile.

— Petre Roman afirmă că nu a demisionat, ci și-a depus numai mandatul. De ce ați acceptat demisia?

— Este un joc de cuvinte. Este o nuanță de formulare. De ce domnul Roman spune că nu a demisionat? Conform legii, el ar fi trebuit să-și depună mandatul în fața Parlamentului și să ceară un vot de încredere. Era imposibil. În timp ce, de comun acord și la inițiativa domnului Roman, am apreciat împreună cu toți participanții la reuniunea Consiliului Suprem de Apărare a Țării că o acțiune politică ar putea dezamorsa tensiunea. Am acceptat atunci mandatul depus de domnul Roman și am angajat consultări cu forțele politice, pentru a găsi o formulă de guvernare mai bine adaptată acestei perioade. Ne aflăm, de fapt, în perioada preelectorală. În maximum patru-cinci luni vom organiza noi alegeri. În această perioadă, destul de scurtă, un guvern mai deschis trebuie să asigure calmul și stabilitatea. Discutasem deja această eventualitate, acum mai bine de o lună. Nu făceam, deci, decât să concretizăm o idee evocată deja.

— Nu vă simțiți oarecum răspunzător de venirea minerilor, pe care i-ați chemat și le-ați mulțumit anul trecut?

---

* Ulterior, ziariștii francezi au avut „plăcerea“ să „salute“ manifestațiile minerilor francezi pe străzile Parisului *(N. A.)*

— Este scenariul dumneavoastră. Nu sunt de acord cu el. Nu mă simt deloc vinovat, nici acum, nici pentru iunie 1990. Nici anul trecut, și cu atât mai puțin anul acesta, nu i-am chemat pe mineri la București. La vremea respectivă, venirea lor a avut un motiv: evenimentele din 13 iunie, adică atacul violent împotriva instituțiilor de stat, care a provocat teamă în întreaga țară. Oamenii din Capitală, din provincie, minerii, au reacționat. Sosirea lor la București pentru a apăra instituțiile a apărut atunci normală. Nu i-am chemat deloc. Dimpotrivă, îi rugasem să nu vină în Capitală, unde nu mai era nevoie de ajutorul lor. Același sens trebuie dat și Comunicatului pe care l-am semnat cu minerii, după ultima lor vizită la București. A fost un compromis care nu m-a satisfăcut deloc din punct de vedere politic, trebuie să o mărturisesc. Dar am făcut-o pentru a pune capăt unui episod dureros și foarte periculos.

— Petre Roman deplânge faptul că ați semnat „un document cu acești oameni în afara legii". Ce ne puteți răspunde dumneavoastră?

— Nu se pune problema de a fi în afara legii. Este un simplu Comunicat care consemna discuțiile cu reprezentanții minerilor. Înțeleg amărăciunea domnului Roman și o împărtășesc, înainte de toate pentru că am recurs la o asemenea soluție. Aceasta este nenorocirea oamenilor politici, care trebuie, uneori, să facă compromisuri. Dar minerii și-au condiționat plecarea de acest text. Ei voiau să aibă garanția că revendicările lor, care fuseseră satisfăcute de guvernul demisionar, vor fi respectate și de succesorul acestuia.

— Cum se poate redresa imaginea internațională a țării?

— Trebuie continuat procesul angajat, trebuie consolidate instituțiile democratice și continuate reformele economice, în pofida tuturor accidentelor de genul celui care s-a petrecut. Este singura cale de urmat. După informațiile noastre se pare că, de data aceasta, mesajul nostru a fost bine primit pe plan internațional.

4. GUVERNUL STOLOJAN

La 15 octombrie 1991, *după mai multe runde de consultări purtate cu reprezentanții Colegiului Director al partidului parlamentar majoritar și după o serie de negocieri cu partidele care au acceptat ca, într-o perioadă extrem de dificilă, să participe la guvernare, domnul Theodor Stolojan a anunțat lista noului guvern, ce cuprindea membri ai Frontului Salvării Naționale, Partidului Democrat Agrar din România, Mișcării Ecologiste din România, Partidului Național Liberal, precum și un important număr de independenți.*

Așadar, premierul Stolojan a propus următoarea formulă:

Adrian Năstase — ministrul Afacerilor Externe (FSN)
Niculae Spiroiu — ministrul Apărării Naționale
George Danielescu — ministrul Economiei și Finanțelor (PNL)
Victor Babiuc — ministru de Interne (FSN)
Mircea Ionescu Quintus — ministrul Justiției (PNL)
Dan Constantinescu — ministrul Industriei
Constantin Fota — ministrul Comerțului și Turismului
Petre Mărculescu — ministrul Agriculturii și Alimentației (PDAR)

Andrei Chirică — ministrul Comunicațiilor
Traian Băsescu — ministrul Transporturilor (FSN)
Mihai Golu — ministrul Învățământului și Științei (FSN)
Marcian Bleahu — ministrul Mediului (MER)
Ludovic Spiess — ministrul Culturii
Mircea Maiorescu — ministrul Sănătății
Mircea Dan Popescu — ministrul Muncii și Protecției Sociale (FSN)
Ioan Moldovan — ministrul Tineretului și Sportului (FSN)
Dan Nicolae — ministrul Lucrărilor Publice (FSN)
Ion Aurel Stoica — ministru pentru Relațiile cu Parlamentul (FSN)
Florian Bercea — ministrul Bugetului.

Solicitând, în cadrul ședințelor celor două Camere ale Parlamentului, aprobarea noii echipe guvernamentale, premierul Stolojan ținea să precizeze:

„Nu avem decât un singur drum, acela al continuării reformei pentru înfăptuirea economiei de piață, înțelegând prin aceasta nu numai consolidarea instituțiilor și a mecanismelor economiei de piață și crearea acelora care încă lipsesc, dar și restructurarea economiei, respectiv schimbarea structurii fizice a acesteia, care să ne permită în timp o integrare eficientă în economia europeană și mondială. Numai o astfel de abordare a problemelor ne dă o perspectivă pozitivă a tranziției economiei românești și ne poate crea o bază de dialog cu comunitatea economică internațională, al cărei sprijin financiar și tehnologic este indispensabil atât pentru reușita democrației și a economiei de piață în România, cât și pentru suportabilitatea costului social al tranziției. Acesta este crezul guvernului căruia dumneavoastră îi veți acorda încrederea."

În ciuda pledoariei primului-ministru și a înțelegerii acestuia cu partidul majoritar, domnii Victor Babiuc și Ludovic Spiess au fost

inițial invalidați de către Senat, tocmai din cauza voturilor împotrivă ale senatorilor Frontului Salvării Naționale. Era, de fapt, un nou semn care confirma situația tensionată din interiorul acestei formațiuni politice. Premierul Stolojan a considerat, așa cum singur spunea, că are de apărat o echipă și, deci, a resupus Senatului spre confirmare cele două propuneri de miniștri, care au întrunit, de astă dată, votul majorității parlamentare.

Semnificația politică a structurii guvernului Stolojan are, în opinia mea, o importanță cu totul deosebită, deoarece, pentru prima oară după Revoluția din decembrie 1989 s-a realizat un guvern de coaliție, *în ciuda faptului că Frontul Salvării Naționale deținea 65% din mandatele parlamentare, în virtutea cărora avea toate drepturile să revendice fotoliile ministeriale în întregime. Consider că realizarea primului guvern de coaliție postdecembrist a reprezentat un util experiment al deschiderii și colaborării politice; din păcate, acest experiment a fost conjugat cu o stare de criză politică, generată în primul rând de convulsiile interne ale formațiunii majoritare. În pofida acestui fapt, guvernul Stolojan rămâne ca o experiență de referință, deosebit de utilă la vremea respectivă.*

La 17 octombrie s-a desfășurat, la Palatul Cotroceni, ceremonia „predării ștafetei" între cele două guverne. Iată cum consemna acest moment ziarul „Azi" de vineri, 18 octombrie:

„Domnul Ion Iliescu l-a primit pe primul-ministru desemnat, domnul Theodor Stolojan, care i-a prezentat președintelui fiecare membru al noului guvern. După acest moment solemn, domnul Ion Iliescu s-a referit la prioritățile care ar trebui să stea în atenția viitorilor miniștri, făcând, în final, câteva aprecieri în legătură cu tensiunile interetnice din județele Harghita și Covasna. De asemenea, președintele Iliescu respinge unele comentarii apărute în presă, care încearcă să acrediteze ideea că de pe urma venirii minerilor la București au câștigat forțele conservatoare. Guvernul Roman a fost și el invitat la Palatul Cotroceni, domnul Iliescu dorind să-și ia de la fiecare ministru demisionar/demisionat «la revedere»."

B. VIAȚA POLITICĂ
ÎN TOAMNA ANULUI 1991

1. ZIUA ARMATEI

La 25 octombrie — în timp ce osemintele Soldatului Necunoscut părăseau Panteonul Național de la Mărășești pentru a fi înhumate acolo unde fuseseră inițial depuse, la Monumentul Eroului Necunoscut, în Parcul Libertății din București — am participat, la Carei, la festivitățile organizate cu prilejul Zilei Armatei, unde am pronunțat următorul discurs:

„Noi, românii, avem un cult al trecutului istoric. Ne raportăm mereu la istoria noastră națională, atât de îndelungată, pentru a ști unde suntem și încotro ne îndreptăm. Ne exprimăm recunoștința față de generațiile nenumărate de înaintași care au clădit Patria, ne-au învățat să o apărăm, să-i consolidăm libertatea și demnitatea.

A celebra aici, la hotarul de vest al României, ziua oștirii naționale, laolaltă cu alte manifestări omagiale, pe întreg cuprinsul țării, este un act cu profunde semnificații.

Mai întâi, pentru că, în această zonă, în toamna însângerată a anului 1944, ostașii români eliberau prin jertfă ultimele brazde din pământul românesc anexat de Ungaria prin Dictatul fascist de la Viena. Tricolorul românesc s-a înălțat biruitor atunci, la Carei, la

25 octombrie 1944, pentru a consacra, o dată pentru totdeauna, voința exprimată, la 1 decembrie 1918, de majoritatea covârșitoare a locuitorilor Transilvaniei de a se uni cu țara. Și tot atunci, vitejii noștri oșteni au reașezat bornele de hotar pentru a veșnici în această parte întinderea legitimă a patrimoniului teritorial românesc.

Dar nu numai atât. Este, în această sărbătoare și în omagiul pe care națiunea întreagă îl aduce Armatei Române, o rememorare și o recunoaștere a însemnătății ei în îndelungata noastră istorie. Pentru că Armata Română a fost și este parte din ființa și simțirea neamului românesc, ce nicicând nu s-a împăcat cu robirea pământului patriei, ce și-a făcut din apărarea fruntariilor naționale datoria de căpetenie, rațiunea de a fi.

Sărbătorind ziua oștirii române, omagiem pe toți cei care și-au dat viața pentru veșnicia patriei române și ne plecăm frunțile în amintirea și cinstirea lor, văzând în veteranii prezenți pe toți cei care au plătit cu prețul vieții moștenirea ce ne-a fost hărăzită.

Învolburarea vremurilor pe care le străbatem ne îndeamnă la reflecții asupra destinului nostru. Permiteți-mi să relev, din acest punct de vedere, că totdeauna s-a încercat specularea slăbiciunilor noastre și dezbinarea, pentru a fi loviți necruțător. Ori de câte ori nu am înțeles că atât binele cât și răul depind de noi înșine, de ceea ce ne unește sau ne desparte, consecințele au fost tragice pentru noi toți. Dureroasele amputări din vara anului 1940 și tot ce a urmat după aceea ne-au probat mai mult decât orice că Patria este singurul simbol al eternității, că opțiunile politice nu pot fi în afara ei decât prin prețul dureros al înstrăinării noastre.

Din decembrie 1989, România s-a angajat ferm și ireversibil pe calea democrației, construirii statului de drept, trecerii la economia de piață, respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, promovării și garantării standardelor internaționale privind minoritățile etnice și religioase.

Schimbările din țara noastră au un caracter radical și profund, societatea românească suportând rigorile unei perioade de tranziție deosebit de complexe, cu fenomene de criză politică, economică,

socială și morală. Suntem conștienți de faptul că, fără o implicare responsabilă a tuturor forțelor politice, a tuturor componentelor vieții sociale, societatea pe care dorim cu toții să o clădim va suporta, și în continuare, tarele unui trecut atât de apropiat. Democrația presupune coexistența și confruntarea liberă a diferitelor orientări și opțiuni, iar statul de drept nu poate fi edificat decât prin mijoacele dialogului pertinent, fără porniri alimentate de ură și spirit de răzbunare. Dacă nu de puține ori suntem tentați să gândim și să acționăm în virtutea a ceea ce ne separă, să ne gândim, înainte de toate, la ce ne apropie. Este necesar să recâștigăm încrederea și stima reciprocă, să nu uităm că dorim cu toții un viitor în care să-și găsească fiecare — individ, micro și macrocolectivitate — dreptul de a exista, în conformitate cu propriile opțiuni, fără știrbirea sau negarea drepturilor altora.

În ultima vreme, s-a încercat crearea unor probleme etnice artificiale, prin stimularea unor manifestări de separatism și exclusivism, de natură să neliniștească întreaga opinie publică din țara noastră. Vreau să asigur acum, pe această cale, că, în România democratică pe care o edificăm, orice cetățean român, indiferent de apartenența etnică, se bucură în prezent și va avea asigurate și în viitor toate drepturile recunoscute pe plan internațional, inclusiv pe acela de a-și exprima și promova identitatea etnică, cu toate atributele pe care acestea i le conferă.

Numai respectând și apărând independența, suveranitatea și integritatea statului român vom reuși să promovăm împreună drepturi și libertăți în măsură să garanteze pacea și demnitatea tuturor cetățenilor. Aceasta este datoria comună și interesul comun al tuturor cetățenilor țării. Numai împreună, uniți și în înțelegere reciprocă, vom putea înfrunta greutățile și asigura o viață demnă pentru noi toți, pentru generațiile viitoare.

Trăim într-o lume interdependentă, o lume în care nu există actori și spectatori. La baza relațiilor dintre state nu pot fi acceptate decât principiile unanim recunoscute ale dreptului internațional.

Țin să declar, și cu acest prilej, că în relațiile cu țările vecine, cu toate statele lumii, România va acționa cu perseverență și cu demni-

tate, pentru a clădi raporturi amicale, de stimă și respect reciproc, f a ceda presiunilor sau a renunța la vreunul din drepturile sale. În a lași timp, doresc să exprim încă o dată dorința noastră sinceră de a alătura eforturilor de edificare a unei Europe unite, în care să do nească principiul colaborării și conștiința destinului comun.

Permiteți-mi, în încheiere, să felicit, cu această ocazie, glorioa Armată Română, să adresez ostașilor patriei mulțumirile meritate a națiunii și să le urez să fie, azi și întotdeauna, la înălțimea glorioșil noștri premergători!"

2. NOI PROVOCĂRI

Dincolo de confruntările politice și de problemele legate de schimbarea guvernului, la orizont apăruseră noi provocări, referitoare la relațiile interetnice. Despre ce era vorba? Un „grup de consens politic din secuime", condus de Katona Adam, vicepreședinte al organizației Odorhei a Uniunii Democrate a Maghiarilor din România, anunțase pentru ziua de 19 octombrie organizarea, la Lutița, a unui referendum pentru autonomia așa-zisei „țări a secuilor", ce ar fi urmat să cuprindă județele Harghita și Covasna.

În mod firesc, principalele partide politice au protestat față de această intolerabilă inițiativă, cetățenii țării cerând, cu îngrijorare, factorilor de putere, tuturor instituțiilor statului, să nu asiste impasibile la încercarea de a promova acțiuni cu un conținut evident șovin, marcate de concepții segregaționiste, menite să lezeze unitatea și indivizibilitatea României.

În ceea ce mă privește, consideram că era vorba de un grav atentat la unitatea țării, un act profund ilegal, care sfida normele constituționale deja adoptate de Parlamentul României, inclusiv cu acordul tuturor reprezentanților minorităților din Adunarea Constituantă. De asemenea, erau ignorate flagrant realitatea istorică și caracteristicile statului român, care a fost, încă de la înființarea lui, un stat național

tate, pentru a clădi raporturi amicale, de stimă și respect reciproc, fără a ceda presiunilor sau a renunța la vreunul din drepturile sale. În același timp, doresc să exprim încă o dată dorința noastră sinceră de a ne alătura eforturilor de edificare a unei Europe unite, în care să domnească principiul colaborării și conștiința destinului comun.

Permiteți-mi, în încheiere, să felicit, cu această ocazie, glorioasa Armată Română, să adresez ostașilor patriei mulțumirile meritate ale națiunii și să le urez să fie, azi și întotdeauna, la înălțimea glorioșilor noștri premergători!“

unitar, suveran și indivizibil. În plus, societatea românească risca să fie din nou antrenată în conflicte provocate artificial de forțe interesate în destabilizarea țării.

Până la urmă, această tentativă de organizare a unui referendum a fost abandonată. Mai ales că, tocmai în acele zile, a fost dat publicității Raportul Comisiei parlamentare de audiere a persoanelor care, după 22 decembrie 1989, au fost nevoite să-și părăsească locul de muncă și domiciliul din județele Harghita și Covasna, document intrat în conștiința publică sub numele „Raportul Harghita-Covasna“, ce vorbea de masiva acțiune concertată de alungare a românilor din această regiune — un fel de mobilizare pentru epurarea etnică îndreptată împotriva românilor — pentru a se pregăti condițiile autonomizării. Conținutul acestui Raport a fost, de altfel, supus dezbaterii plenului reunit al celor două Camere ale Parlamentului, la 24 octombrie 1991.

3. PROBLEME ECONOMICE. EXPLICAȚII ȘI SUBLINIERI

Ne apropiam de finalul toamnei, iar evenimentele și situațiile critice cărora a trebuit să le facem față nu-și stinseseră încă ecoul. În plus, problemele economice presau. Ne aflam în plină campanie agricolă, iar lucrările de sezon nu puteau fi încheiate din cauza lipsei de carburanți. Situația se agrava cu fiecare zi ce trecea. Am considerat, de aceea, necesar să particip — în ziua de 31 octombrie — la consultările inițiate de premierul Stolojan, la Palatul Victoria, cu prefecții din toate județele țării și primarul general al Capitalei, precum și cu directorii direcțiilor generale pentru agricultură și alimentație. Tema principală a discuțiilor a constituit-o necesitatea adoptării unor măsuri de excepție, dat fiind stadiul întârziat al lucrărilor agricole.

La foarte scurt timp, unele partide și publicații mi-au reproșat prezența la această întâlnire, fiind acuzat „amestecul" președintelui țării în treburi economice.

Mai târziu, la 6 noiembrie, *guvernul României a hotărât* unificarea cursurilor de schimb și generalizarea convertibilității interne a leului, *decizie explicată în aceeași zi de către premierul Stolojan, în cadrul unei ședințe reunite a celor două Camere ale Parlamentului. Raportul prezentat de primul-ministru cu acest prilej descria — prin cifre și statistici, etalate cronologic și comparativ — starea dificilă în*

care se afla economia românească. Criza extrem de acută a sistemului energetic național, instabilitatea monetară, reducerea severă a comerțului exterior și blocajele financiare grave din economie constituiau cauzele principale ale situației respective.

În aceste condiții, premierul Stolojan și guvernatorul Băncii Naționale, Mugur Isărescu, au considerat necesară unificarea cursurilor valutare ale leului, menită să genereze stabilitatea monetară, cu efecte benefice asupra întregii economii naționale. Pe termen scurt, însă, această măsură însemna noi greutăți, pe care populația nici nu le prea înțelegea și cu care nici nu putea fi de acord. Devenea, deci, cu atât mai important ca guvernul să reușească menținerea unui echilibru între necesitatea adoptării unor decizii dureroase și cea a menținerii păcii sociale, pe fondul existenței multiplelor probleme cu care populația se confrunta la început de iarnă. O iarnă care, cu siguranță, avea să ne creeze alte greutăți. Primeam și așa semnale ale realității imediate care ne puneau în gardă cu privire la unele urgențe în materie de resurse și posibilități de aprovizionare cu energie și combustibili, precum și la unele stări de spirit care vizau continuitatea proceselor de reformă.

Într-un atare climat, am simțit nevoia unor explicații și sublinieri care să limpezească înțelegerea demersurilor necesare. Am organizat, în consecință, o conferință de presă — pe 15 noiembrie 1991, prima, de altfel, după instalarea guvernului Stolojan — în cadrul căreia am rostit următorul cuvânt introductiv pe care îl reproduc sub titlul „Limpeziri necesare".

4. LIMPEZIRI NECESARE
— cuvânt introductiv la conferința de presă din 15 noiembrie 1991 —

„Doamnelor și domnilor,

Vă rog să îmi permiteți, în introducere, să punctez câteva probleme, unele de ordin intern și altele din viața internațională.

Aș începe, în primul rând, cu un moment politic major din viața țării — *apropierea de final a activității Adunării Constituante pentru redactarea și adoptarea Constituției.* Este principalul mandat încredințat de electorat cu un an și ceva în urmă. Parlamentul, cu cele două Camere care funcționează și ca Adunare Constituantă a desfășurat, se știe, o muncă laborioasă pentru elaborarea Constituției. S-au purtat chiar discuții pe această temă, dacă procedura adoptată de Parlamentul României nu a fost prea migăloasă, pentru că s-a prelungit prea mult această activitate de elaborare. Se știe bine, Parlamentul bulgar a elaborat Constituția în vreo patru luni — deci proiect prezentat în fața Parlamentului, discutat și adoptat — după care s-a trecut la noi alegeri. Am auzit — Constituția din 1923 a fost adoptată în 16 zile. Parlamentul României discută acum, de peste un an de zile, Constituția. E bine, e rău? Eu zic că e bine, totuși.

Procedura adoptată de Parlamentul României, de Adunarea Constituantă, deși migăloasă, prelungită, a fost o procedură democratică. Este vorba de elaborarea unei Constituții noi, pe principii

fundamental noi, pentru a pune bazele statului de drept într-o concepție modernă. Mie mi se pare că Parlamentul României a procedat bine.

În primul rând, a constituit o comisie formată din senatori, deputați, la care s-a adăugat un grup de experți și specialiști în drept constituțional, care, în primele trei luni de zile, au făcut doar studii de documentare asupra Constituțiilor existente azi în lume și asupra experienței istorice proprii în domeniu. S-au documentat asupra tendințelor care se manifestă în dreptul constituțional contemporan, au avut numeroase consultări, prin deplasări în state europene și pe alte continente. Au fost invitați specialiști și experți, cu care s-au purtat discuții; a avut loc un seminar, în toamna anului trecut, pe probleme privind tendințe actuale în dreptul constituțional. Deci, a fost o muncă, în primul rând, de informare și documentare proprie, în legătură cu ceea ce ar trebui să fie o Constituție modernă; a fost și o școală pentru specialiștii noștri.

Pe această bază, s-au elaborat tezele Constituției, în care accentul a fost pus pe problemele de fond, și astfel au fost date publicității. Vreo două luni de zile au fost lăsate pentru reflecție și studiu, pentru a fi cunoscute. După care, din luna februarie, Parlamentul, timp de cinci luni, a discutat asupra tezelor.

După aceea, Comisia a redactat textul îmbunătățit supus din nou, pentru o lună de zile, studiului parlamentarilor. După care a urmat discutarea, de acum în detaliu, a redactării, articol cu articol. În fine, ne aflăm în faza finală.

Eu aș aprecia Constituția care a rezultat și pe care, probabil, urmează ca Parlamentul să o adopte săptămâna viitoare, ca operă colectivă a reprezentanților tuturor forțelor politice, tuturor formațiunilor reprezentate în Parlament. Și, în ciuda unor controverse, firești într-un proces democratic, procedura adoptată este cea mai eficientă. Se poate aprecia că această nouă Constituție a țării va fi un document de mare valoare, comparabil cu tot ceea ce este mai avansat, mai înaintat în gândirea contemporană privind Constituția, privind statul de drept, privind o lege fundamentală modernă.

O a doua chestiune asupra căreia aş vrea să mă opresc — *despre guvernul Stolojan şi reformă*. În primul rând, vă amintiţi temerile exprimate cu privire la faptul că guvernul Stolojan ar însemna frânarea reformei economice, că va fi un guvern de tranziţie, că sarcina lui principală va fi să pregătească noi alegeri şi, deci, nu se va angaja în problemele dificile ale reformei economice. Eu zic că toate aceste temeri nu numai că nu s-au confirmat, dar, prin activitatea desfăşurată în această perioadă scurtă, guvernul Stolojan a dovedit decizie, hotărâre în abordarea problemelor dificile ale acestui proces al tranziţiei şi ale acestei etape a reformei economice; a abordat cu curaj, coerenţă şi seriozitate, cu profesionalism şi cu o largă transparenţă, chestiuni dificile cum este şi cea aflată acum în plină desfăşurare — *unificarea cursului leului şi echilibrarea raportului dintre salarii şi preţuri*, începerea acestor negocieri migăloase, sindicate–guvern şi, în paralel, abordarea altor probleme cu care se confruntă economia naţională, în acest debut de iarnă, datorită penuriei de resurse energetice. În ceea ce priveşte unificarea cursului, aceasta reprezintă o verigă importantă a reformei economice, iar acum se impunea ca o măsură absolut necesară pentru deblocarea economiei. Cursul dublu al leului crea noi blocaje economico-financiare şi acestea se resimţeau în activitatea agenţilor economici, pe lângă greutăţile care existau şi aşa, generate de nefolosirea capacităţilor de producţie în ramuri de bază, mari consumatoare de energie şi de materii prime, ca şi de activitatea ineficientă a unor întreprinderi. Nu vreau să mă opresc asupra acestor probleme. ele au format obiectul unor ample discuţii ale primului-ministru şi ale reprezentanţilor societăţilor bancare cu reprezentanţii presei şi ai ministerelor economice.

În ceea ce priveşte *dificultăţile în domeniul energiei*, suportăm costurile cumulării unor cauze multiple şi a unor factori nefavorabili. De-a lungul ultimilor zece ani, s-au dezvoltat ramuri şi activităţi energofage, care au ridicat consumul energetic la limite devenite acum insuportabile pentru economia noastră naţională. În toată această perioadă, a avut loc o scădere a producţiei naţionale de petrol, de la circa 14 milioane, cât am avut ca vârf de producţie cu ani în urmă, la sub 7 milioane tone de petrol pe an, cât este producţia actuală. A scă-

zut, de asemenea, producția națională de gaze, de la circa 35 miliarde metri cubi, cu câțiva ani în urmă, la circa 25 miliarde anul acesta. Producția de cărbune, în general, și a cărbunilor energetici, în particular, se situează cam la jumătate față de producția anului 1989, care el însuși a fost un an de criză. Toate acestea în condițiile în care, în ultimii doi ani de zile, am asistat la prăbușirea sistemului economic al CAER, care a dus la dereglarea asigurării unor surse importante de materii prime și energie pentru țara noastră, ca și pentru alte țări vecine. Acestea se obțineau în contextul unui sistem de clearing, de compensare prin produse ale industriei noastre, ceea ce însemna și piață asigurată pentru producția unor întregi ramuri industriale. În plus, criza din Golf ne-a retezat o altă sursă importantă de petrol — Irakul și Kuweitul. La toate acestea se adaugă dificultățile generate de lipsa valutei, pentru a putea cumpăra din alte zone petrolul respectiv și gazele naturale.

De aceea, din acest punct de vedere, unificarea cursului leului este gândită nu numai ca o măsură de deblocare financiară, ci și ca o măsură de asigurare a resurselor valutare, în vederea asigurării, în această dificilă perioadă de iarnă, a unor resurse de petrol din import și mai ales de păcură.

Cert este că trecem printr-o perioadă grea, dificilă, accentuată și de sezonul rece, de iarnă, care vine cu consumuri majorate. Numai din datele prezentate de RENEL, pentru lunile de iarnă, consumul de păcură în termocentrale este cam de un milion de tone pe lună. O tonă de păcură se obține din aproape trei tone de petrol, deorece prin prelucrarea petrolului, prin procesarea lui în rafinării, se obțin trei fracțiuni de bază: benzină, motorină și păcură; păcura repezintă cam o treime din cantitatea de petrol prelucrat. Deci, numai pentru a asigura pe șase luni de zile păcura necesară centralelor termice ar fi necesară prelucrarea a circa 20 de milioane tone de petrol. Producția națională, vă amintesc, este, în acest an, de 7 milioane tone. Avem capacități în rafinării de 35 milioane tone, anul acesta vom ajunge la vreo 17 milioane tone prelucrate; deci, 7 milioane tone din producția națională și circa 10 milioane tone prestări de servicii pentru firme străine, din care se reține drept plată în natură păcura rezultată. Din lipsă de re-

surse valutare, nu am fost în măsură să reținem nici măcar această păcură, pe care o avem în rafinăriile noastre. De aceea, se fac acum eforturi deosebite pentru a utiliza resursele valutare care intră în această perioadă, pentru a reduce pe cât se poate din aceste efecte negative ale lipsei de resurse energetice. În aceste condiții, doresc și eu să fac apel la sprijin și înțelegere a efortului pe care guvernul trebuie să-l facă pentru a atenua cât se poate efectele negative asupra economiei și asupra vieții oamenilor.

În legătură cu aceste probleme economice se impun unele măsuri de urgență, unele în mod fatal nepopulare, cum este și prețul benzinei. Dar, precum ați văzut, se prevăd măsuri de protecție, prin introducerea cotelor de benzină la un preț de 50 de lei. Este un preț protejat, care este mult sub costurile benzinei care se obține. Iar prețul la liber caută să facă față prețurilor din jurul nostru, pentru că, în momentul de față, ne confruntăm cu lipsă de petrol atât pentru energie cât și pentru petrochimie, dar, în același timp, cantități mari de benzină s-au scurs peste frontiere, mai ales spre Ungaria și Iugoslavia, pentru că diferența de prețuri era foarte mare. Pe plan european, prețul unui litru de benzină se apropie de un dolar (80-90 de cenți); de aceea, prețul la liber va căuta să țină seama de acest preț, comparabil cu țările din jur. Cineva făcea comparații cu salariul mediu al unui german, care poate să cumpere nu știu câte tone de benzină, dar nu și-a pus întrebarea ce productivitate a muncii are Germania, care este valoarea venitului național pe cap de locuitor, nu și-a pus problema nivelului de trai comparabil cu posibilitățile economiei noastre. Deci, ca să avem venituri comparabile cu țări dezvoltate, trebuie să avem o economie comparabilă, ca potențial de producție, ca venit național raportat la populație, ținând cont de nivelul productivității și eficienței din economia națională. Asta este, în fond, problema-cheie, problema esențială care formează obiectul reașezării economiei pe baze noi.

Legat de acest lucru, pe lângă sarcinile dificile ale guvernului, în această perioadă, care trebuie să dea răspuns unor probleme curente, nu trebuie ignorate *problemele de perspectivă*. Guvernele vin și pleacă, partidele se pregătesc pentru campanii electorale și, în mod fatal, problemele economico-sociale ale țării sunt abordate din considerente

electorale. Țara are nevoie de un program coerent, de o gândire coerentă, de o strategie națională de perspectivă a dezvoltării economiei naționale.

Am apreciat inițiativa Institutului Național de Cercetări Economice privind începerea unei lucrări fundamentale, elaborarea unei *strategii a dezvoltării economiei naționale*, cu participarea unui cerc larg de specialiști, care să reia, într-un fel, activitatea desfășurată la începutul anului trecut în elaborarea schiței tranziției spre economia de piață, la care au participat circa 1000 de specialiști din toate ramurile economiei naționale, care a stat la baza elaborării planului guvernamental de reformă economică. Strategia a pornit atunci de la radiografierea situației momentului dat. Era imediat după Revoluția din decembrie și, deci, era analizată situația structurilor și mecanismelor economiei românești, așa cum a fost ea moștenită de la vechiul regim — economie supercentralizată, cu mecanisme de planificare centrală ș.a.m.d. — și cu fenomenele de criză care au generat explozia socială de la finele anului 1989.

Trebuie făcută acum o analiză nouă, completă, asupra situației economiei actuale, care se caracterizează prin suprapunerea a două crize: criza moștenită și criza generată de procesul tranziției, care s-a desfășurat în cursul acestor doi ani și care a adus noi elemente deformante în activitatea economică, noi surse de contradicție, noi surse de blocaje. Trebuie analizate, deci, în ansamblu, efectele, atât ale structurilor inerțiale care au generat criza primară, cât și fenomenele noi, sursele noi de dificultăți — pentru a elabora o gândire coerentă asupra strategiei de urmat și asupra eșalonării în timp a priorităților, a tuturor măsurilor care se impun în realizarea noilor mecanisme economice și a noilor structuri ale economiei naționale, căile de evoluție într-o perspectivă îndepărtată și de integrare a ei în circuitul economic mondial. Mi se pare o lucrare de maximă importanță, care va trebui să capete sprijinul guvernului și factorilor de stat, pentru ca specialiștii cei mai buni din toate sectoarele economiei naționale să-și concentreze eforturile, indiferent de opțiunea lor politică.

O a treia problemă — în legătură cu *agricultura*. S-au exprimat multiple critici în legătură cu măsurile luate de guvern și cu prezența

mea la întâlnirea cu prefecții. Fac abstracție de răutăți și de reaua-credință exprimate de câte unii. Cu asta m-am obișnuit, nu mai e o noutate. Am reținut însă această preocupare, această îngrijorare — că s-ar reveni la vechile metode administrative, de intervenție în problemele economice. În primul rând, aș vrea ca, dincolo de răbufnirile unor puncte de vedere unilaterale, să judecăm cu luciditate.

În economie trebuie să apelăm nu la formule abstracte, nu la lozinci, nu la demagogie, ci trebuie pornit de la realități. Inclusiv ideea de reformă nu este monopolul unor persoane sau a câtorva. Reforma este o problemă fundamentală a economiei naționale, în care, dacă nu se angajează forțele de bază ale țării, ea este de la început sacrificată. Deci, ea trebuie făcută cu conjugarea forțelor tuturor, iar problemele trebuie abordate nu abstract, nu preluând niște modele, nici pornind de la considerații abstracte, ci de la realități, de la cunoașterea realității. Noi ne aflăm într-o fază de tranziție, iar metodele care se folosesc trebuie să fie adecvate acestei perioade.

Până ce nu avem o economie de piață, cu toate mecanismele ei, cu automatismele pe care le creează economia de piață, este firesc să se apeleze la metode combinate. Sigur că, într-o perspectivă viitoare, nu va mai fi sarcina guvernului și a ministerelor să se implice în problemele concrete ale asigurării, să spunem, bazei materiale a activității industriale. Agenții economici vor rezolva aceste probleme de sine stătător și nu vor mai apela la guvern, nu vor mai veni să ceară guvernului să negocieze cu sindicatele ș.a.m.d.

Sigur că, atunci când agricultura va fi pusă pe baze noi, fiecare își va vedea de treburile lui. Deși, în toate aceste chestiuni, am unele rezerve de precizat, în sensul că ne aflăm într-o fază în care implicarea guvernului și a factorilor de administrație locală este încă necesară.

De altfel, chiar în economiile cu tradiție de piață, guvernul se implică în probleme majore ale economiei; sigur, cu metode adecvate, ținând seama de structurile fiecărei țări. Apropo de agricultură, am și recomandat Ministerului Agriculturii să dea publicității Legea agriculturii elaborată în anii '30 de profesorul Ionescu-Șișești. Deci, într-o economie agrară bazată pe proprietatea privată — era și mică proprietate, și mare proprietate — să vedeți ce reguli draconice erau

prevăzute în Legea agriculturii: în primul rând, obligația tuturor deținătorilor de pământ de a lucra pământul, chiar dacă era proprietatea lui particulară. Pământul este o avuție națională din care se hrănește întreaga țară. Orice proprietar este obligat să lucreze pământul. Uitați-vă în țări vestice — ca să poată fi proprietar de pământ sau proprietar de fermă zootehnică, trebuie să aibă chiar diplomă de pregătire de specialitate. Fără pregătire medie de specialitate — agrotehnică sau zooveterinară — nu poate fi fermier. Sunt niște reguli care s-au impus prin experiență istorică. De asemenea, să vedeți în legea lui Sisești prevederi de norme tehnologice, aplicate sub îndrumarea organelor de specialitate, pentru a asigura o anumită balanță și calitate a produselor de bază, necesare economiei naționale! Adică, fiecare se interesează și intervine, într-o formă sau alta, asigurând îndrumarea necesară, asistența economico-financiară și de specialitate etc. Nici un guvern nu se debarasează de anumite obligații, ca să nu mai vorbim de țări care domină piața mondială. Statele Unite domină piața mondială a cerealelor și pentru că guvernul american intervine cu pârghii economice în încurajarea sau descurajarea fermierilor, în legătură cu anumite produse, ca să-și asigure poziția dominantă pe piața mondială.

Poate era mai corectă cealaltă critică — cum că ar fi trebuit luate aceste măsuri mai devreme, pentru că, atunci, poate se reduceau pierderile din campania de vară și nu se pierdea vremea favorabilă din septembrie și octombrie. Unele stațiuni de mașini și tractoare, organizate în societăți comerciale, au început să desfășoare alte activități, care li se păreau lor mai rentabile, și nu s-au mai ocupat de lucrările de bază ale pământului. Toată această tehnică, ce a fost creată prin investiții masive ale statului, a fost creată pentru a efectua lucrări de bază în agricultură și, indiferent de structura pe care o avem și de etapa de schimbare pe care o traversăm, noi trebuie să asigurăm folosirea acestei tehnici, a acestei avuții naționale, pentru scopul în care a fost creată. În condițiile unui an cu mari deficite de motorină în economia națională, ea a fost irosită pe activități străine lucrărilor agricole fundamentale, care asigură pâinea țării. Este evident că măsurile care au fost luate — așa cum au fost ele criticate — au fost eficiente. În trei

săptămâni, s-a dublat suprafața însămânțată cu păioase și s-a recuperat o mare parte din întârziere; sperăm ca vremea să ne ajute să realizăm suprafețele propuse.

Au fost, de asemenea, exprimate critici în legătură cu unele aprecieri privind aplicarea Legii fondului funciar; mă și miră unele accente care au apărut, pentru că discuția cu prefecții a vizat tocmai măsurile de grăbire a distribuirii adeverințelor și, respectiv, a titlurilor de proprietate pentru cei îndreptățiți. Eu m-am referit la unele anomalii pe care mi le-au semnalat țăranii dintr-o serie de comune pe care le-am vizitat, în legătură cu apariția unor moștenitori străini de sat și de agricultură. Am discutat, mai recent, și cu săteni dintr-o zonă a Bărăganului, care spuneau că ei salută revenirea fiilor satului care se întorc pentru a împrospăta și întineri forța de muncă a satului — și acest lucru este benefic pentru sat, pentru agricultură — însă nu privesc cu plăcere apariția unora care vin să ia pământ pentru a-l specula, nu cu gândul de a se ocupa de agricultură. Mi se pare că această observație a dumnealor este pertinentă, pentru că ei așteptau ca această reformă agrară, exprimată de Legea fondului funciar, să-i favorizeze pe oamenii satului, pe cei care doresc să facă agricultură, care au muncit și muncesc pământul, și nu, cum spunea cineva, «să redevenim argați la niște bogătani care au fost cândva pe aici și revin acum să-și ia pământul».

De asemenea, m-au mirat unele aprecieri privind asociațiile, precum și încercările de a se face chiar presiuni pentru a împiedica constituirea unor forme de asociere a micilor producători, venindu-se cu tot felul de etichetări, că ar fi forme deghizate, comuniste, de refacere a CAP-urilor ș.a.m.d. Aceasta mi se pare o demagogie demolatoare, pentru că asocierea benevolă, liberă, a micilor producători este un proces mai general, cunoscut; este și o formă de autoapărare a micilor producători și este singura cale — dacă suntem realiști, în actuala situație a agriculturii noastre — prin care oamenii pot să-și procure și să-și utilizeze mijloacele mecanice, să-și procure mijloace tehnice, să folosească tehnologii moderne sau să lucreze pe terenuri irigate. Iar cooperația, ca formă de organizare a lucrătorilor pământului, este aproape la fel de veche ca și agricultura. Ea a fost

practicată mai ales în zonele marilor bazine fluviale cu suprafețe irigate, cu mii de ani în urmă.

În ce privește agricultura modernă, sunt cunoscute două căi de promovare a acesteia. Este, în primul rând, calea americană, care s-a bazat pe expansiunea marii proprietăți private, prin lichidarea brutală a micilor producători; s-a realizat, în acest fel, marea proprietate, cu mijloace financiare puternice, care apelează la metode moderne — mecanizare, știință agricolă de mare eficiență și productivitate, care domină piața mondială. Există o a doua cale, cea a cooperării, care se practică în foarte multe țări din Europa, Asia și alte zone ale lumii. Eu am vizitat câteva din aceste zone, în sudul Franței, în zona nisipurilor, la gurile Rhonului.

Prin anii '60, guvernul francez a adoptat o serie de măsuri de încurajare a concentrărilor de capital în industrie și în agricultură, pentru a face față presiunii capitalului american, care invadase Europa. Atunci s-au produs mari fuziuni ale societăților din industrie, iar în agricultură, în această zonă a nisipurilor din sud, zonă viticolă de tradiție, statul a expropriat toți micii producători, a desfășurat mari lucrări de amenajare a teritoriului, de realizare a unor mari sisteme de irigație și, apoi, a revândut loturi, de la 100 de hectare în sus. Micii proprietari, care s-au ocupat din tată în fiu cu viticultura, s-au unit ca să poată face față și au constituit cooperative viticole, care există și azi în sudul Franței și sunt eficiente. De asemenea, tot nordul Italiei are o mișcare cooperatistă foarte puternică.

Deci, nu trebuie să aruncăm, cum se spune, și copilul o dată cu lăturile din copaie. Adică, dacă s-au manifestat forme de intervenție brutală a statului în viața cooperativelor, nu trebuie să respingem ideea de cooperație. Aceasta este o viziune conservatoare, care nu are nimic de-a face cu progresul economic și tehnic contemporan. Nu există altă șansă pentru micul producător decât unindu-se, asociindu-se, pentru a putea promova o agricultură eficientă, bazându-se pe o tehnică modernă. Trebuie să ne gândim practic cum ar putea folosi acești oameni tehnica pe care o avem la ora actuală. Mulți spun să-i încurajăm cu credite, prin care țăranii să-și cumpere mijloacele. Poate un țăran cu două-trei hectare să-și procure un tractor și o întreagă

tehnică necesară lucrării pământului? Numai în asemenea forme asociative ar putea-o face. Trebuie să ne gândim, să nu aibă țăranii împroprietăriți astăzi aceeași soartă cu cei care au fost împroprietăriți după primul război mondial și care, după zece ani de zile, și-au pierdut pământul, cea mai mare parte a lor, prin tranzacțiile cu pământ în folosul marilor proprietari de pământ. Deci, noi trebuie să vedem cum să venim în sprijinul țăranilor, nu cum să-i împiedicăm!

În legătură cu o anumită apologie care se face agriculturii românești dintre cele două războaie, să nu exagerăm! Poate că cei care s-au născut după război nu au cunoscut realitățile satului românesc; dar noi, cei care am trăit anii '30, știm foarte bine cum o ducea țărănimea română! Așa că, să nu facem apologia satului și țăranului român, care nici nu mânca pâine în fiecare zi; era cunoscută zicala cu mămăligarii români. Țăranul se hrănea cu mămăligă, iar pelagra devenise o boală de mare extensiune. Să fim mai ponderați și realiști în aprecierea unor etape istorice ale dezvoltării societății românești! Să reținem ceea ce e de reținut, ce a fost valabil, dar nu să facem apologie absolută!

Negarea totală, absolută, ca și apologia nelimitată sunt extreme care nu asigură o analiză pertinentă, obiectivă, a realităților istorice.

Mi se par iresponsabile o serie de incitări, care se fac de către unii, pentru a lichida fermele constituite pe baza IAS-urilor, constituite, în momentul de față, în societăți comerciale, sau chiar stațiunile de cercetări pomicole, viticole, horticole ș.a.m.d. O asemenea acțiune este iresponsabilă. Acestea ocupă, cu totul, 18% din suprafața de pământ a țării, dar sunt singurele unități care fac agricultură intensivă, care folosesc tehnici și tehnologii avansate, care au realizat unități model, moderne, de promovare a agriculturii sau zootehniei. Noi trebuie să apărăm ceea ce este de apărat, ceea ce avem, ceea ce este bun, nu să distrugem! Ceea ce s-a realizat prin muncă, prin eforturi, de-a lungul anilor, trebuie să fie protejat și consolidat! De distrus e ușor, însă e mult mai greu de construit...

Câteva cuvinte despre controversele care au apărut în ultima vreme în *problema națională*. În primul rând, aș dori să apreciez poziția intransigentă adoptată de Parlament și de o serie de reprezentanți ai

unor formațiuni, referitoare la câteva chestiuni de ordin principial, în legătură cu promovarea ideii de autonomie a Țării Secuilor sau pe marginea Raportului privind situația din Harghita și Covasna. Deci, pe probleme de fond, de principiu, care vizează integritatea și caracterul unitar al statului român, nu sunt de acceptat nici un fel de derobări sau părăsiri ale unor poziții esențiale de apărare a intereselor naționale. În același timp, este o chestiune fundamentală a dezvoltării noastre și a construcției statului de drept să asigurăm drepturile și libertățile tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate, indiferent dacă sunt majoritari sau minoritari. Exclusivismul, intoleranța, separatismul, segregația etnică, indiferent de cine sunt promovate, sunt de neacceptat, ca și excesele verbale, generalizările, culpabilizarea colectivă, confundarea acțiunii unor grupuri extremiste cu întregi colectivități etnice. Asemenea excese sunt de neacceptat! Nu se poate combate nici o formă de naționalism șovin cu o alta, de sens contrar!

Într-un regim democratic, trebuie asigurate atât drepturile majorității, cât și cele ale minorităților, indiferent că e vorba de minorități etnice, confesionale, politice, profesionale ș.a.m.d. Consemnarea drepturilor minorităților nu înseamnă concesii, compromisuri de la interese naționale, ci asigurarea unor baze trainice de conviețuire, în bună înțelegere, a tuturor cetățenilor acestei țări! Este datoria noastră să dăm tuturor cetățenilor sentimentul că sunt cetățeni egali ai patriei comune. Nu ne permitem să lezăm nimănui interesele, drepturile și libertățile, dar, pentru a face aceasta, trebuie să curmăm excesele, extremismele care se alimentează reciproc și care subminează tocmai baza încrederii reciproce, a conlucrării și conviețuirii pe teritoriul acestei țări de-a lungul secolelor. Trebuie să învățăm să conviețuim în condiții civilizate; asta se poate face numai în condiții democratice, pe baza respectării reciproce. Consemnarea acestor principii în Constituția României este, cred, un semn de maturitate și de înțelepciune politică; acest lucru trebuie judecat cu toată responsabilitatea de către toți.

În încheiere, câteva sublinieri în legătură cu unele *evenimente internaționale.*

Precum știți, la 11 noiembrie, a avut loc, la Bruxelles, reuniunea ministerială a țărilor membre ale Grupului celor 24, care a avut ca obiectiv evaluarea progreselor pe calea reformelor economice și politice în țările din Europa Centrală și de Est și coordonarea asistenței pentru aceste țări. Aș dori doar să punctez elementul pozitiv al poziției adoptate de această reuniune, care s-a pronunțat împotriva elementelor discriminatorii în tratarea realităților din țările est-europene. Poate că cea mai semnificativă este aprecierea ministrului german de Externe, Genscher, care aprecia că proporția asistenței acordate până acum României a fost necorespunzătoare și, în general, hotărârea adoptată pentru țările din Est, pentru România și Bulgaria în particular, deblocarea și disponibilizarea contribuției țărilor din Piața Comună pentru cota lor de 500 milioane dolari din împrumutul de un miliard de dolari negociat cu Grupul celor 24, fără a mai aștepta poziția celorlalți. Mi se pare un lucru pozitiv, o abordare realistă a lucrurilor și o deschidere semnificativă în legătură cu relațiile noastre, cu perspectiva relațiilor europene, în general, cu atât mai mult față de țara noastră.

Un al doilea element pozitiv pe care l-aș semnala ar fi Conferința de la Roma, la nivel înalt, a țărilor membre NATO, care a avut două documente fundamentale: noul concept strategic al Alianței și Declarația de la Roma asupra păcii și cooperării. Un element important, care ne privește direct, este declarația șefilor de stat și de guvern din țările membre NATO privind relațiile cu țările din Europa Centrală și de Est. Această declarație este pozitivă. Noi am salutat, la momentul respectiv, mesajul, încă de la reuniunea de la Londra la nivel înalt, ca și reuniunea ministerială de la Copenhaga, care exprima această disponibilitate și deschidere a Tratatului NATO, de a promova ample raporturi de parteneriat. Noi ne-am adresat, precum știți, și secretarului general al NATO, și șefilor de stat și de guvern, în ajunul reuniunii de la Londra, salutând această orientare. Am constatat cu satisfacție în documentele de la Roma prezența unor idei care coincid cu propunerile și pozițiile exprimate de România în mesajul pe care l-am menționat. Sunt enunțate o serie de măsuri privind parteneriatul și cooperarea cu țările est-europene în domeniul planificării apărării,

concepția democratică cu privire la relațiile dintre civili și militari, coordonarea administrării traficului aerian și conversiunea unor industrii din domeniul militar spre scopuri civile și, în general, forme pentru întreținerea unui dialog permanent în perspectivă.

Aș menționa, de asemenea, pozitiv, desfășurarea lucrărilor Consiliului Economic Româno-American de la Washington, la care a participat ministrul Economiei și Finanțelor, Danielescu, în care s-a manifestat interesul real al oamenilor de afaceri americani, prezenți în număr mare la această reuniune, pentru dezvoltarea relațiilor economice cu țara noastră. S-a remarcat poziția critică față de unele poziții conservatoare din Administrația și Congresul american, care frânează acest proces. Noi am consemnat, de asemenea, pozitiv, faptul că, în urma semnării de către președintele Bush, în august, a anulării amendamentului Jackson-Vannik, se concretizează programul de asistență economică, de ajutor în produse agroalimentare; urma să vină, pentru a discuta concret aceste probleme, adjunctul secretarului de stat, McAllister, dar ceața, din păcate, l-a împiedicat să sosească azi la București.

Câteva cuvinte despre situația din Iugoslavia. Ca vecini ai Iugoslaviei, bineînțeles că ne afectează direct și suntem profund preocupați de evoluția evenimentelor, de turnura tragică pe care a luat-o confruntarea militară în această țară vecină. Am salutat, din acest punct de vedere, eforturile depuse de Comunitatea Europeană pentru a înlesni dialogul și găsirea de soluții politice. Am luat cunoștință, de asemenea, de noile măsuri preconizate de Comunitatea Europeană prin declarația din 8 noiembrie. Am urmărit cu foarte mare atenție și am căutat să menținem contactele, informându-ne reciproc, atât cu organele iugoslave, cât și cu cele europene. Prin tot ceea ce am întreprins, am căutat evitarea oricăror influențe care să agraveze lucrurile și, pe cât ne stă în putere, să aducem o contribuție pozitivă la găsirea de soluții. În orice caz, am luat măsuri de conivență cu cele adoptate de celelalte țări europene, pentru a împiedica orice fel de scurgere de armament dinspre România spre Iugoslavia; știți că au apărut și unele știri false din acest punct de vedere.

În ceea ce privește embargoul petrolier și sancțiunile economice care au fost adoptate de țările europene, guvernul studiază impactul posibil asupra economiei noastre. În ce privește petrolul, noi înșine nu avem resurse suficiente. Suntem nevoiți să abordăm cu maximă atenție asemenea probleme, ținând seama și de impactul asupra economiei noastre, care, în condițiile actuale, cu greu ar mai putea suporta un șoc similar celui ocazionat de războiul din Golf, când Consiliul de Securitate a impus sancțiuni economice împotriva Irakului; noi am luat atunci măsuri pentru a ne alinia, pentru a respecta acest lucru, dar, precum se știe, aceasta a costat și continuă să coste foarte mult economia noastră, care, și în momentul de față, nu a beneficiat încă de nici un fel de compensație pentru aceste pierderi. În cazul Iugoslaviei, nu putem ignora faptul că relațiile economice româno-iugoslave sunt destul de extinse, că în aceste relații sunt implicate nemijlocit întreprinderi, agenți economici în forme de cooperare directă, a căror limitare sau întrerupere ar ridica probleme extrem de dificile pentru partenerii români. Problema esențială este, însă, de a ajuta pentru a rezolva problemele la masa tratativelor, cu acordul tuturor părților iugoslave; în această direcție se îndreaptă eforturile noastre și cooperarea pe plan internațional, pentru a face totul în vederea opririi vărsărilor de sânge și a extinderii distrugerilor materiale, a continuării dialogului și găsirii de soluții comune.

În fine, o ultimă informație: săptămâna viitoare se desfășoară, la Paris, a patra Conferință a țărilor care au în comun folosirea limbii franceze. La inițiativa președintelui Mitterrand, vom lua și noi parte, pentru prima oară, la această reuniune. Este o reuniune importantă, la care participă șefi de stat, prim-miniștri, miniștrii de Externe, alte persoane cu responsabilități politice, din 41 de țări. Este, deci, un prilej de contacte active cu un mare număr de reprezentanți ai statelor, într-un context în care se discută despre folosirea acestui «vehicol» de comunicare, limba franceză, în vederea liberei circulații a valorilor culturale, a schimburilor științifice, transferul și adoptarea de noi tehnologii ș.a.m.d. Vom participa în calitate de observatori; de facto, relațiile noastre cu francofonia s-au concretizat deja într-o serie întreagă de participări la Conferința miniștrilor Culturii, Conferința

miniştrilor Mediului, Conferinţa generală a Asociaţiei internaţionale a parlamentarilor, a universităţilor de limbă sau parţial de limbă franceză, toate ţinute în cursul anului acesta, precum şi la alte câteva reuniuni. Conferinţa de la Paris va dezbate câteva aspecte actuale ale politicii şi economiei internaţionale, ale cooperării multilaterale francofone, în perspectiva anului 2000.

Pe lângă importanţa prezenţei noastre la această reuniune şi folosirea prilejului pentru întâlniri cu şefi ai altor state, cu această ocazie va avea loc la Paris şi semnarea Tratatului de înţelegere amicală şi cooperare dintre România şi Republica Franceză, căruia noi îi dăm o semnificaţie deosebită. El se integrează în suita de asemenea acorduri şi tratate, pe care avem de gând să le semnăm cu mai multe state europene. Pentru relaţiile noastre cu Franţa — relaţii de bogată tradiţie — acest tratat va consemna noile realităţi din Europa şi dorinţa comună, voinţa comună de a extinde relaţiile bilaterale pe toate planurile."

5. CONFERINŢA FRANCOFONIEI. SEMNAREA TRATATULUI ROMÂNO-FRANCEZ

În zilele de 19—21 noiembrie *am participat, la Paris, la Conferința Francofoniei, alături de alți șefi de stat și guvern din țări de pe cinci continente.*

Reprezentată pentru prima dată la nivel înalt la o reuniune de acest gen, România a primit alături de Bulgaria și Cambodgia — statutul oficial de țară francofonă. De altfel, imediat după Revoluția din decembrie 1989, relațiile României cu mișcarea francofonă s-au amplificat în mod evident, prin instituirea unor forme avansate de colaborare pe linie de învățământ, radio și televiziune, precum și prin participarea la diverse reuniuni ale țărilor francofone.

Prezența la Paris a constituit, totodată, un prilej pentru realizarea unor importante întâlniri bilaterale, a contactelor dintre cele mai diverse și mai interesante. Astfel, m-am întâlnit cu viceprim-ministrul pentru relații externe al Egiptului, domnul Boutros Ghali, cel care avea să devină secretar general al Organizației Națiunilor Unite. Întrevederea s-a desfășurat la Ambasada României din Paris, iar temele principale ale discuției noastre s-au referit la relațiile de cooperare și prietenie statornicite între România și Egipt, exprimându-ne voința comună de a dezvolta colaborarea bilaterală, inclusiv la Națiunile Unite și în organismele sale specializate.

Dintre contactele bilaterale stabilite la Paris, mai amintesc întâlnirile avute cu domnii Jelio Jelev — președintele Bulgariei, Hamed Karout — primul-ministru al Tunisiei și Rene Felber — vicepreședinte al Consiliului Federal al Elveției, șeful Departamentului Politic Federal.

M-am întâlnit, de asemenea, cu oameni de afaceri francezi, precum și cu personalități ale vieții culturale din Franța, printre aceștia aflându-se și oameni de cultură de origine română care trăiesc la Paris.

Miercuri, 20 noiembrie, am luat cuvântul în cadrul celei de-a patra Conferințe la nivel înalt a țărilor francofone — moment comentat de Agenția Rompres și preluat de ziarul „Azi", joi, 21 noiembrie:

„Președintele României, domnul Ion Iliescu, a amintit că limba și cultura franceze fac parte integrantă din emanciparea noastră intelectuală, din dezvoltarea culturii noastre în consonanță cu cea europeană. Relevând că România este țara care marchează limita răsăriteană a latinității în Europa, șeful statului român a subliniat că în ochii noștri francofonia nu exclude nicidecum expresia originalității noastre ca români. Ieșită de doi ani dintr-o dictatură totalitară, țara noastră își propune să intre deplin în lumea pluralismului fecund, care știe să recunoască valoarea tradițiilor creatoare ale fiecărui popor.

Președintele Iliescu a evocat prezența poporului francez alături de români, la toate marile răscruci ale istoriei acestora și sprijinul dat de Franța României imediat după Revoluția din decembrie 1989. Faptul că participă la francofonie, la acest climat stimulator, reprezintă pentru România un prilej de speranță responsabilă și de legitimă gratitudine."

În seara aceleiași zile, în salonul „Ambasadorilor" din Palatul Elysee, semnam, alături de președintele Franței, François Mitterrand, Tratatul româno-francez de înțelegere amicală și cooperare. *Am arătat, cu acel prilej, că „Tratatul reprezintă finalizarea sub raport juridic a unei întregi evoluții de relații bilaterale amicale, strânse, în toate*

domeniile", în timp ce domnul Mitterrand declara: „Astăzi, o dată cu semnarea Tratatului, legăturile dintre Franța și România sunt în întregime restaurate."

Iată, în continuare, interviul pe care l-am acordat, de la Paris, postului național de radio la emisiunea „România Actualități":

Paul Grigoriu — Aş vrea să vă rog să vă referiţi, dacă se poate, asupra reuniunii la nivel înalt a francofoniei. În culise — sau, mă rog, în culisele la care am ajuns noi — se vorbea de o dificultate a absorbției României de către această lume francofonă. Dumneavoastră sunteți vocea cea mai autorizată să ne spuneți dacă, într-adevăr, au fost obstacole sau reticențe.

Ion Iliescu — Nu, în ciuda unor comentarii care s-au făcut — ați văzut, și la conferința de presă au fost câțiva gazetari care au întrebat acest lucru — referitoare la așa-zisul punct de vedere al statelor africane francofone, care ar privi intrarea statelor din Est ca un impediment pentru ele, care le afectează sprijinul și asistența din partea statelor bogate francofone. Or, în realitate, nu a existat o asemenea reticență nici din partea statelor europene, nici din partea statelor africane. Ați văzut că am avut multiple discuții cu șefi de stat din Africa și, în intervenția mea, am și subliniat că acest proces care are loc pe plan european — înlăturarea barierelor dintre Est și Vest — noi îl privim ca pe un element benefic, pentru a înlătura marile discrepanțe, pe toate planurile, între partea de est și partea de vest a Europei, iar aceasta nu poate decât să mărească potențialul Europei ca factor politic și economic, inclusiv în dialogul Nord-Sud, în sprijinul pe care comunitatea mondială va trebui să-l acorde statelor slab dezvoltate. Pentru că, altminteri, acest sfârșit de secol marchează o problemă globală de maximă importanță, de ordin politic și economico-social, și, anume, adâncirea discrepanțelor dintre lumea bogată și lumea săracă, dintre țările bogate — care formează, totuși, o minoritate, ca număr de state și ca populație — și marea majoritate a populației globului, situată în țări slab dezvoltate. Or, acest fenomen al subdezvoltării, despre care se tot scrie de vreo 20 de ani, preocupă toate cercurile politice. În discuția cu domnul Boutros Ghali am evocat

acest lucru. Un egiptean, Samir Amin, a publicat acum vreo 20 de ani un studiu interesant, care la vremea respectivă a făcut vogă, despre subdezvoltare ca proces și despre pericolul pe care-l prezintă subdezvoltarea ca fenomen pentru echilibrul mondial. Iar studiile globale ale Clubului de la Roma și, mai ales, câteva studii care au apărut în America, „State of the World" („Starea Lumii"), publicate de grupul lui Lester Brown de la Washington au acordat acestei probleme o atenție deosebită. Au fost două decenii — a urmat al treilea deceniu al dezvoltării — proclamate de ONU, care aveau ca obiectiv sprijinul comunității mondiale pentru țările în curs de dezvoltare și pentru reducerea decalajelor. Or, bilanțul primelor două decenii ale dezvoltării a fost negativ, aceste discrepanțe adâncindu-se. Așadar, este un subiect care preocupă întreaga lume, toată gândirea economică și politică contemporană. De aceea am ținut să subliniez acest lucru, iar această idee a mai fost reluată de o serie de vorbitori, inclusiv de domnul Mulroney, premierul Canadei, care a spus că rămâne o datorie politică majoră a statelor bogate să găsească căile și formulele potrivite de abordare a acestei probleme. Ați văzut nemulțumirile exprimate, că relațiile economico-financiare mondiale contemporane nu prea favorizează lumea subdezvoltată. Tot bogații profită de aceste relații, deocamdată.

Paul Grigoriu — Apropo de bogați, vreau să vă întreb dacă, din discuțiile pe care le-ați avut la Elysee, a reieșit că Franța se va implica mai mult, din punctul de vedere al investițiilor, la noi în țară.

Ion Iliescu — În discuția pe care am avut-o înaintea semnării Tratatului, accentul l-am pus tocmai pe această problemă. Adică, am subliniat cu acest prilej că, pe plan politic, relațiile bilaterale franco-române se situează la nivel înalt, iar noi am simțit permanent acest sprijin din partea Franței, atât în relațiile directe, cât și în organismele internaționale, mai ales europene. În același timp, pe plan economic, dezvoltarea relațiilor noastre cunoaște o curbă mai modestă comparativ cu alții. Am și evocat dinamismul italienilor în comparație cu cercurile de afaceri franceze; italienii se mișcă mult mai rapid și ocupă, de aceea, o poziție mult mai avansată. Nu mai vorbesc de Germania și chiar de Anglia. A fost o chestiune asupra căreia am

insistat, președintele Mitterrand fiind foarte sensibil. Am discutat cam ce anume va trebui făcut și a rămas să gândească și guvernul, pentru că m-am referit la unele reflecții ale cercurilor de afaceri franceze, ale reprezentanților unor companii care vin la București, cu care m-am întâlnit și aici, și care vorbeau despre necesitatea unei încurajări mai largi din partea guvernului francez.

La sosirea de la Paris, pe Aeroportul Otopeni, am acordat următorul interviu postului național de radio:

— Domnule președinte, în primul rând, bun venit acasă. Cu ce rezultate vă întoarceți?

— Eu zic, excelente. Toată vizita la Paris a avut cel puțin trei componente majore. Am participat la această întâlnire la nivel înalt a țărilor care au în comun utilizarea limbii franceze, care a fost în sine un eveniment politic, iar prezența României, pentru prima dată, a fost salutată cu căldură. Totodată, Conferința a fost un bun prilej pentru contacte cu șefi de state și de guverne dintr-un număr mare de țări europene — Franța, Elveția — și neeuropene (Canada), țări africane, maghrebiene — Tunisia, Maroc —, reprezentantul Egiptului, domnul Boutros Ghali. Deci, a fost un bun prilej pentru contacte politice importante cu reprezentanți ai statelor. M-am întâlnit și cu domnul Jelev, am discutat relațiile bilaterale și cum să ameliorăm climatul acestor relații; suntem în faza finală de redactare a Tratatului de prietenie, care urmează să fie apoi parafat de miniștrii de Externe, după care am acceptat invitația de a merge la Sofia pentru a-l semna.

Al doilea moment major a fost semnarea Tratatului româno-francez de relații amicale și cooperare. El a fost prezentat ca atare — momentul semnării Tratatului —, de asemenea și întâlnirea bilaterală pe care am avut-o cu domnul Mitterrand și cu alți oameni politici din Franța, domnii Mauroy, Badinter, Fabius. Semnarea unui tratat de prietenie încheie o fază de evoluție, de dezvoltare a relațiilor bilaterale și marchează un punct nou de pornire spre o nouă fază de dezvoltare, pe toate planurile, a relațiilor bilaterale, în contextul dezvoltării relațiilor europene.

În al treilea rând, am avut multiple alte întâlniri cu oameni de afaceri care manifestă un mare interes pentru a marca o prezență largă și activă a Franței, pentru a diversifica relațiile economice și formele de cooperare. Am stat de vorbă atât cu companii care au experiență, care au rezultate concrete în ultimii ani și s-au angrenat în acțiuni de cooperare, în acțiuni de *joint-ventures*, în firme mixte, cât și cu alți oameni interesanți; am avut, spre exemplu, o întâlnire la Institutul Francez de Relații Internaționale, la care au participat personalități remarcabile ale vieții franceze, foști miniștri, ca domnii Maurice Faure sau Stasi, economiști, cercetători în domeniul relațiilor internaționale; a fost un dialog de aproape trei ore, foarte util și apreciat de ambele părți. În fine, aș marca faptul că vizita noastră a coincis cu un moment politic major în viața țării: adoptarea Constituției de către Parlament. Am folosit prilejul pentru a informa chiar în preziua momentului respectiv; ieri, informația a fost foarte bine receptată, inclusiv de oameni care au fost angrenați în această activitate, ca domnul Badinter, care mi-a trimis imediat o telegramă de felicitare pentru acest moment politic major din viața țării. Pe ansamblu, pot, deci, să spun că a fost un program bogat, plin, fertil, util, cu semnificații politice majore.

— Se pare că România începe să se bucure, totuși, de un interes mai mare din partea Occidentului. După toate întâlnirile pe care le-ați avut, se poate trage această concluzie?

— E un lucru remarcat și subliniat de toți interlocutorii mei, care au exprimat, de altfel, regretul pentru imaginea uneori deformată și nefavorabilă României. Mulți care au vizitat țara și sunt în contacte cu noi au remarcat o mare discrepanță între această imagine și realitățile, viața, dezvoltările care au loc în România. Foarte mulți apreciază ritmul în care se dezvoltă viața politică și economică, în ciuda dificultăților prin care trecem și pe care toți le înțeleg; dar apreciază eforturile pe care le facem pentru a pune bazele unei mari deschideri, bazele făuririi unei economii de piață viabile, ca și cele pe plan legislativ și al aplicării practice a legilor. Deci, într-adevăr, se poate spune că există o mai bună receptare și o înțelegere mai largă din partea cercurilor politice și de afaceri, chiar din partea mass-mediei.

6. ZIUA NAŢIONALĂ A ROMÂNIEI. MESAJUL PREZENTAT ÎN ADUNAREA SOLEMNĂ A PARLAMENTULUI — 30 noiembrie 1991 —

„Sărbătorim Ziua Naţională a României, zi ce aminteşte şi va evoca de-a pururi — după cum afirma Nicolae Iorga — «cea mai importantă faptă din istoria poporului nostru».

Au trecut 73 de ani de când, cu gândurile înfrăţite şi speranţe luminate, bunicii şi părinţii noştri au venit din toate colţurile Ardealului la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, pentru a desăvârşi închegarea României Mari. Au venit la Alba Iulia toţi cei care simţeau şi gândeau româneşte, membri ai Partidului Naţional sau ai Partidului Social Democrat, reprezentanţi ai Clerului Ortodox şi ai celui Unit, militanţi ai «Astrei», ai Fondului de Teatru sau Asociaţiunii Arădene, intelectuali şi muncitori, negustori şi ţărani. Nu a fost nevoie de vreo pregătire specială căci, spunea Lucian Blaga, «pregătirea se făcuse vreme de sute de ani». Astfel, a fost încheiat procesul de statornicire a ţării noastre în hotarele ei de drept, istorice, etnice şi naturale, Alba Iulia, atunci ca şi acum, fiind în sufletul românilor Capitala întregirii neamului.

Se ştie că realitatea pusă în faptă la 1 decembrie 1918 a fost contestată cu înverşunare de unele forţe, unitatea noastră statală fiind ciuntită prin crude nedreptăţi, impuse cu o gravă nesocotire a adevărului şi dreptului internaţional, atât în anul 1940, cât şi ulterior.

Timpul, însă, a arătat că ceea ce s-a construit în spirit la Alba Iulia nu poate fi schimbat de nimeni și de nimic. Convingerea că Marea Unire este ceva natural, firesc și definitiv pentru toate veacurile — cum spunea Gheorghe Pop de Băsești — transpare cu tărie din toate gesturile și acțiunile fruntașilor români ce i s-au dedicat cu gândul și cu fapta. În acest sens, un amănunt edificator al pregătirii Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia este povestit de Enea Grapini: «Vasile Goldiș susținea formula *unirea cu Regatul României*. Noi susțineam formula *unirea cu România*. Regatul, susțineam noi, este ceva efemer. România e veșnică.» Și, într-adevăr, la 1 decembrie 1918, Vasile Goldiș a supus spre aprobare Măritei Adunări Naționale unirea acelor români și a teritoriilor locuite de dânșii cu România. «Noi nu dorim să devenim din oprimați oprimatori, din asupriți asupritori» — spunea Iuliu Maniu cu același prilej. Adevărul cuvintelor sale a fost întărit de adunări, moțiuni și rezoluții ale reprezentanților minorităților, cum a fost cea a sașilor, șvabilor sau evreilor ardeleni, manifestări care dovedeau — așa cum se spunea într-o moțiune — «aderarea din inimă și cu multă satisfacție la Actul de la 1 decembrie».

Preocupați de destinul neamului, românii au dat o mare atenție în 1918, așa cum acordă și acum, minorităților naționale trăitoare pe pământul românesc. Atitudinea față de acestea a fost întotdeauna clară, caldă, de înțelegere, în deplină concordanță cu spiritul ce se conferă înseși noțiunii de umanitate. Astfel, încă din 20 noiembrie 1918, Manifestul către popoarele lumii al Marelui Sfat al națiunii române consemna: «Pe teritoriul său strămoșesc, națiunea română este gata să asigure fiecărui popor deplină libertate națională și organizarea sa o va întocmi pe temeiurile democrației, asigurând tuturor indivizilor aflători pe teritoriul său egalitatea condițiilor de viață, unicul mijloc al desăvârșirii omenești.»

Trecutul de două ori milenar al românilor cuprinde destule perioade în care, la un moment dat, totul părea pierdut, pentru ca mai apoi, pe neașteptate, roata istoriei să se întoarcă și victoria să fie deplină. Anul 1918 sau anul 1989 sunt astfel de momente. În aceeași ordine de idei, este bine să privim cu luare-aminte chiar prezentul și viitorul imediat. La începutul anului 1918 România, deși neînfrântă pe

câmpul de luptă, părea definitiv zdrobită. Documente ale Marelui Cartier General al Armatei Române, datate 1 decembrie 1917, luau în considerare eventualitatea retragerii Armatei și Administrației pe teritoriul Rusiei, în cazul în care ar fi fost pierdută Moldova, singura parte din pământul românesc rămasă neocupată. Proclamarea independenței Basarabiei în ianuarie și actul Unirii ei cu țara la 27 martie 1918, au fost primul semn că istoria se supune ideilor și nu forței. A urmat apoi unirea Bucovinei — alt teritoriu dintotdeauna românesc. La 1 decembrie, Transilvania se alipea patriei-mamă, desăvârșindu-se astfel unirea tuturor teritoriilor românești într-un stat național unitar. Decembrie 1989 a marcat alt moment de cotitură. Românii au dovedit atunci încă o dată că sunt un popor pentru care libertatea, demnitatea și democrația reprezintă valori naționale fundamentale.

După ce meandrele istoriei ne-au condamnat la 50 de ani de uniformitate, suferințe, chinuri și frustrări, după ce eroi ai neamului ca Nicolae Iorga, Iuliu Maniu sau Lucian Blaga au pierit străpunși de gloanțe, în închisori sau scufundați într-o impusă uitare, decembrie 1989 a declanșat procesul de geneză al unei lumi noi. A avut loc o adevărată explozie a pluralismului și diversității, principii diferite, opinii diferite, modalități de acțiune diferite. Au reînviat partide istorice, a apărut un mare număr de formațiuni politice noi. S-au născut sindicate libere care s-au unit în federații și confederații naționale. Au luat ființă noi și noi asociații și organizații.

Într-o diversitate din ce în ce mai accentuată se profilează însă opțiuni fundamentale, care pot constitui temei de înțelegere între toți cei care trăim pe pământ românesc, credința neabătută în valorile democrației și acordul ferm pentru aceeași direcție de evoluție, pentru o economie de piață. Este semnificativ că în noianul de poziții felurite nu există o singură voce care să conteste acest sens al schimbării.

Bineînțeles, sângele nostru latin, probabil, ne-a împins deseori să punem prea multă pasiune în ceea ce am făcut, să refuzăm recunoașterea dreptului ceilulalt la opinie, să escaladăm neîncrederea, suspiciunea, să refuzăm altora buna intenție, să facem uneori din probleme personale probleme de principiu.

Consolidarea democrației prin crearea și punerea în funcțiune a instituțiilor care să o garanteze necesită un lung și susținut efort. O dată cu adoptarea Constituției și a atâtor legi dezbătute și votate de Parlament, distanța care ne desparte de structurile fundamentale ale statului de drept s-a micșorat considerabil. Separația puterilor în stat, pluralismul, libertatea de întrunire și asociere, de exprimare, sunt o realitate de necontestat în România de astăzi. De asemenea, într-un stadiu avansat se găsește realizarea cadrului normativ care va permite dezvoltarea economiei în concordanță cu legile pieței.

Actele politice care au urmat Marii Uniri prezintă o serie de paralelisme cu cele ale prezentului. Modul în care a fost făcută reforma agrară, condițiile în care a fost adoptată Constituția din 1923, chiar modul în care s-a făcut atunci convertibilitatea leului sau a fost adoptată legea din 7 iunie 1924 privind comercializarea și controlul întreprinderilor economice ale statului, ne duc cu gândul la unele evenimente recente sau în curs de desfășurare. A existat, în acea perioadă, ca și acum de altfel, o permanentă confruntare a ideilor, a intereselor și chiar a orgoliilor. Timpul a estompat adversitățile, amintirile s-au împletit cu istoria, rezultatele au întrecut așteptările pesimiștilor și imaginea României interbelice este invocată cu insistență astăzi, pentru că în multe privințe oferă certe elemente de referință. Nu încape îndoială că nepoții noștri vor vedea în zbuciumul faptelor și zilelor pe care le trăim tulburătoarea renaștere în condiții economice, sociale și culturale cu totul diferite, ale unui stat al democrației cu o Constituție modernă, cu o puternică clasă a micilor proprietari, acționari sau întreprinzători, cu o monedă care se va fi reintegrat în circuitul internațional.

Din nefericire, prezentul se caracterizează prin dificultățile perioadei de tranziție. Schimbările produse într-un ritm extrem de rapid au dereglat vechiul mecanism economic, iar reforma nu și-a arătat încă roadele. Sprijinul pe care speram să-l primim din Vest, în efortul de demarare a economiei, pe coordonate fundamental restructurate, se lasă prea mult așteptat. Dezorientați de lipsa cadrului în care își desfășoară activitatea, lipsiți de vechii furnizori de materii prime și de vechii beneficiari, supuși presiunilor de tot felul și încă neadaptați

noilor condiții, mulți dintre agenții economici și-au văzut speranțele de mai bine spulberate de eșecuri dureroase. Un rol nefast în evoluția economiei l-a avut și criza generalizată cu care se confruntă noile democrații din Europa de Est, corelate cu dezintegrarea CAER-ului și convulsiile sociale și politice de la răsărit de țara noastră.

La fel ca în anii ce au premers marii uniri și în cei imediat următori făuririi acesteia, poporul a dus greul, în timp ce o pătură subțire a profitat speculând schimbarea, imperfecțiunea cadrului legislativ și incapacitatea de acțiune a unor instituții. Apostolul unirii, Nicolae Iorga, scria în ianuarie 1917: «Sunt multe plângerile ce se aud și multe dintre dânsele foarte îndreptățite, deși adeseori, pentru cine își dă seama de împrejurări, sunt zadarnice». Cât de actuale sunt aceste cuvinte și acum, la sfârșitul anului 1991!

Etapa pe care o parcurgem are totuși deosebiri fundamentale față de momentul 1918. Din evul mediu până în trecutul apropiat, poporul român nu a acumulat și nu a reprodus decât în mică măsură capitalul. El a fost silit să-și risipească marile valori pe care le producea, haraciul și peșcheșul care luau drumul Sublimei Porți, întreținerea nenumăratelor armate care au traversat de-a lungul anilor teritoriul românesc spre nord, spre sud, spre est sau vest, jafurile, nedreptele despăgubiri de război și sovromurile, datoriile făcute în mod iresponsabil, ba chiar creditele făcute pe termen lung oferite după criterii de prestigiu politic unor state aflate în imposibilitate de plată, au constituit o adevărată spoliere a resurselor țării, o inacceptabilă reducere a rezultatelor muncii poporului nostru.

Vremurile s-au schimbat. Pentru prima dată în istorie, ne găsim într-o poziție care ne permite să abordăm în termeni noi viitorul. Dispunem de mari capacități de producție care, cu unele investiții rezonabile, pot aduce beneficii considerabile. Datorită faptului că, pentru prima dată în ultimii 500 de ani, nu ne mai găsim în umbra unor imperii agresive sau legați prin obligații înrobitoare de parteneri ostili, avem perspectiva unei dezvoltări fără precedent în cadrul unor structuri economice, politice și sociale care de-abia acum prind contur.

Cu cât economia noastră se va adapta mai repede noului cadru, cu cât vom face mai repede pașii ce ne despart de edificarea unui stat

de drept, cu atât mai repede va crește interesul Europei și al lumii față de țara noastră, cu atât mai repede cei care dețin tehnică și capital vor realiza nevoia de a se asocia cu noi, de a fructifica împreună capacitatea noastră, munca, resursele, inteligența noastră și, nu în ultimul rând, cultura noastră.

Peste numai câteva zile vom merge la urne pentru a ne exprima în calitate de cetățeni români opțiunea în legătură cu Constituția României. Textul supus referendumului este rezultatul unor dezbateri îndelungate purtate cu pasiune și bună credință de către reprezentanții tuturor formațiunilor politice reprezentate în Adunarea Constituantă. Noua Constituție a României consfințește procesul început în decembrie 1989, ea este garanta dezvoltării țării pe calea statului de drept, în direcția democrației și a economiei de piață. Consultarea cetățeanului în legătură cu textul Constituției este o expresie a democrației societății pe care o edificăm împreună, este un proces firesc înscris chiar în noua lege fundamentală a țării. Conform acesteia, problemele de importanță națională pot fi supuse judecății poporului, singura cale directă de exprimare a suveranității sale.

Fie ca acest 1 decembrie să fie ultima zi națională a României sărbătorită cu griji multe și nădejdi puține! Fie ca acest 1 decembrie să reprezinte hotarul între sărăcie și bunăstare! Fie ca acest 1 decembrie să aducă mai aproape de noi pe frații noștri din Republica Moldova, din Bucovina și Basarabia de sud, pe toți românii de pretutindeni! La mulți ani!“

C. ADOPTAREA CONSTITUȚIEI ROMÂNIEI

1. APEL PENTRU DEPĂŞIREA CONFRUNTĂRILOR APĂRUTE ÎN FINALUL DEZBATERILOR ASUPRA CONSTITUŢIEI

Abia ajunsesem la Paris, pentru a participa la Conferinţa Francofoniei, când, din ţară, sunt anunţat telefonic că, în Parlament, au apărut controverse în ultima fază a dezbaterilor pe marginea textelor noii Constituţii, referitoare, în principal, la dreptul de folosire a limbii materne în structurile administraţiei publice locale. Sunt informat că reprezentanţii Uniunii Democrate a Maghiarilor din România adoptă poziţii intransigente, a căror acceptare — îmi dau seama — ar însemna ca, practic, cetăţenii de naţionalitate română să nu poată comunica cu reprezentanţii administraţiei locale dacă aceştia sunt de naţionalitate maghiară. Acest fapt m-a determinat ca, imediat — era pe 19 noiembrie —, să adresez, de la Paris, Parlamentului României următorul apel:

„Doamnelor şi domnilor parlamentari,
membri ai Adunării Constituante,

Mă adresez dumneavoastră, pe această cale, în faza finală a redactării Constituţiei — obiectivul politic major şi pincipalul mandat

încredințat Parlamentului României de către electorat, la alegerile de la 20 mai 1990.

Adunarea Constituantă a depus o activitate laborioasă și — în ciuda multor discuții contradictorii, uneori aprinse, dar inevitabile într-o dezbatere democratică — a elaborat un text de Constituție care răspunde exigențelor unui stat de drept, contemporan.

Acest text este opera comună a întregului Parlament, a tuturor formațiunilor politice reprezentate în Adunarea Constituantă.

Ar fi păcat ca această muncă laborioasă, constructivă, să fie umbrită în finalul său de dezlănțuirea unor pasiuni de moment.

Principiile democrației și ale statului de drept presupun asigurarea și respectarea deplină atât a drepturilor majorității, cât și ale minorităților.

Înscrierea în Constituție a drepturilor minorităților naționale la folosirea limbii materne și la exprimarea liberă a specificului etnic nu înseamnă o concesie sau o cedare din partea majorității, ci constituie o componentă a spiritului democratic, o bază trainică a unei conviețuiri stabile, în unitate, stimă reciprocă și bună înțelegere.

Pozițiile sectare și extremiste în această problemă nu pot aduce decât daune, atât pe plan intern — prin alimentarea suspiciunii și neîncrederii reciproce — cât și pe plan internațional.

Fac, de aceea, apel la toți parlamentarii, să dea dovadă de chibzuință și înțelepciune politică pentru depășirea unor neînțelegeri și rigidități care au apărut în faza finală a redactării unor articole ale Constituției, pentru încheierea cu succes a acestei activități și adoptarea, într-un climat de înțelegere și cooperare constructivă, a legii fundamentale a țării.

Cu stimă,
Ion Iliescu
Președintele României“

2. VOTAREA CONSTITUŢIEI ÎN PARLAMENT

La 21 noiembrie, Adunarea Constituantă vota, cu o majoritate substanțială, noua Constituție a României democratice, act fundamental, îndelung elaborat de reprezentanții tuturor partidelor reprezentate în Parlament.

În privința rezultatului votului privind adoptarea Constituției, sunt grăitoare unele relatări-sinteză din presă, care arată că grupurile parlamentare ale Frontului Salvării Naționale, Partidului Unității Naționale Române și Partidului Democrat Agrar au votat în totalitate pentru Constituție, după cum au procedat, de altfel, și reprezentanții minorităților naționale, altele decât cea maghiară, și ai Partidului Liber-Schimbist, Partidului Social Democrat Tradițional, Partidului Social Liberal 20 mai și Partidului Republican.

Grupurile parlamentare ale Uniunii Democrate a Maghiarilor din România și Partidului Național Țărănesc-Creștin și Democrat au votat, în unanimitate, împotriva adoptării Constituției.

Trebuie remarcat faptul că, deși Frontul Salvării Naționale traversa, la acea oră, o perioadă de aprige confruntări politice interne — care aveau, de altfel, să conducă la destrămarea acestei formațiuni politice —, senatorii și deputații FSN s-au dovedit, în acea zi de

21 noiembrie, uniți, conștienți că era vorba de un act politic fundamental pentru destinul națiunii române.

Sunt impresionante, de asemenea, gesturile unor senatori sau deputați care au decis să voteze potrivit propriei opțiuni de conștiință, în ciuda faptului că partidele din care făceau parte adoptaseră o altă poziție. Redau, în acest context, declarația domnului Cezar Buda (PNL), decanul de vârstă al Parlamentului României din acea perioadă:

„Am votat azi pentru Constituția țării, deși știu că are și părți încă perfectibile. Dar eu nu cunosc să existe o singură Constituție în lume care să fie perfectă, care să nu poată fi îmbunătățită. Constituțiile sunt ca organismele vii, ele se modifică, se actualizează, se optimizează. Nu văd nici un motiv pentru care să nu fi votat această Constituție, în primul rând pentru că fără ea în țară s-ar fi creat un haos, iar haosul, după bătrâna mea experiență, duce întotdeauna la dictatură. Or, eu unul, și cred că nu numai eu, m-am săturat de dictatură. Apoi, am vrut ca țara să aibă o lege fundamentală după care să se poată ghida orice guvern. Am votat, deci, conform conștiinței mele, cu toate că trebuia să respect o anumită disciplină de partid preconizată. Dar eu, la vârsta mea, nu-mi pot permite să fiu atât de disciplinat, așa că am votat ascultându-mi doar conștiința."

Personal, la ora votării Constituției în Parlamentul României mă aflam la Paris, unde am acordat, chiar în acea zi — 21 noiembrie 1996 — următorul interviu pentru Radiodifuziunea Română:

— Domnule președinte, sunteți la Paris, dar în casa României — locul cel mai potrivit în această Capitală în care puteți adresa compatrioților un mesaj în legătură cu adoptarea Constituției.

— Aș vrea să subliniez că ne aflăm într-un moment politic major pentru România — adoptarea, de către Adunarea Constituantă, cu mare majoritate, a noii Constituții. Este, de fapt, principalul mandat

21 noiembrie, uniți, conștienți că era vorba de un act politic fundamental pentru destinul națiunii române.

Sunt impresionante, de asemenea, gesturile unor senatori sau deputați care au decis să voteze potrivit propriei opțiuni de conștiință, în ciuda faptului că partidele din care făceau parte adoptaseră o altă poziție. Redau, în acest context, declarația domnului Cezar Buda (PNL), decanul de vârstă al Parlamentului României din acea perioadă:

„Am votat azi pentru Constituția țării, deși știu că are și părți încă perfectibile. Dar eu nu cunosc să existe o singură Constituție în lume care să fie perfectă, care să nu poată fi îmbunătățită. Constituțiile sunt ca organismele vii, ele se modifică, se actualizează, se optimizează. Nu văd nici un motiv pentru care să nu fi votat această Constituție, în primul rând pentru că fără ea în țară s-ar fi creat un haos, iar haosul, după bătrâna mea experiență, duce întotdeauna la dictatură. Or, eu unul, și cred că nu numai eu, m-am săturat de dictatură. Apoi, am vrut ca țara să aibă o lege fundamentală după care să se poată ghida orice guvern. Am votat, deci, conform conștiinței mele, cu toate că trebuia să respect o anumită disciplină de partid preconizată. Dar eu, la vârsta mea, nu-mi pot permite să fiu atât de disciplinat, așa că am votat ascultându-mi doar conștiința."

Personal, la ora votării Constituției în Parlamentul României mă aflam la Paris, unde am acordat, chiar în acea zi — 21 noiembrie 1996 — următorul interviu pentru Radiodifuziunea Română:

— Domnule președinte, sunteți la Paris, dar în casa României — locul cel mai potrivit în această Capitală în care puteți adresa compatrioților un mesaj în legătură cu adoptarea Constituției.

— Aș vrea să subliniez că ne aflăm într-un moment politic major pentru România — adoptarea, de către Adunarea Constituantă, cu mare majoritate, a noii Constituții. Este, de fapt, principalul mandat

politic al Parlamentului, al Adunării Constituante alese cu un an în urmă.

Aș aprecia, în primul rând, faptul că Parlamentul României — Adunarea Constituantă —, reunind cele două Camere, și-a făcut pe deplin datoria, încadrându-se în termenele prevăzute prin Legea electorală. A fost o muncă migăloasă, o muncă prelungită, dar o cooperare, până la urmă, constructivă. În ciuda faptului că sunt și oameni care au votat împotrivă, eu cred că această nouă Constituție este opera comună a tuturor membrilor Adunării Constituante, care au perceput-o ca pe o datorie față de țară, față de electorat. Este un moment politic major, care trebuie salutat ca atare și care marchează întreaga evoluție a țării; consemnarea, în legea fundamentală a țării, a principiilor noi, democratice, de așezare a vieții politice și sociale în țara noastră este, în același timp, un punct de deschidere pentru noua eră de dezvoltare a României contemporane.

— Sper să nu fac o indiscreție dacă vă întreb dacă ați comunicat președintelui Mitterrand această știre și care a fost reacția gazdei dumneavoastră.

— L-am prevenit încă de la întâlnirea de ieri că urmează să aibă loc această dezbatere în Parlament, iar astăzi, la conferința de presă, i-am comunicat știrea proaspăt primită prin telefon. Președintele Mitterrand m-a felicitat pentru acest rezultat al Adunării noastre Constituante.

— Când veți promulga Constituția?

— Acum urmează să am un dialog cu Parlamentul referitor la problema referendumului pentru Constituție. Părerile sunt diferite; sunt și formațiuni care consideră nenecesar un referendum și, sigur, pe plan juridic, Adunarea Constituantă avea mandat pentru adoptarea Constituției. Referendumul nu e o obligație, și în absența lui Constituția este adoptată și există posibilitatea promulgării ei. Dar, suntem mulți cei care considerăm că, din punct de vedere politic — ținând seama de importanța istorică deosebită a acestei noi Constituții, care stabilește un cadru nou pentru un stat de drept modern, cu toate caracteristicile statului democratic al sfârșitului de secol XX — este un moment important, care poate fi marcat printr-un referendum popular.

Urmează să finalizăm această idee. De fapt, s-a elaborat un proiect de lege pentru organizarea referendumului, care urmează să fie discutat în Parlament și vom avea, de asemenea, o discuție cu reprezentanții partidelor pentru a stabili când anume să programăm referendumul. Ideea este să o facem până la mijlocul lunii decembrie.

Dincolo de aceste declarații, având în vedere importanța momentului adoptării Constituției, sunt interesante comentariile agențiilor străine de presă pe marginea acestui eveniment:

Associated Press: „Parlamentul României a adoptat o nouă Constituție, care prevede garantarea pluralismului politic și a drepturilor omului, la aproape doi ani de la prăbușirea dictaturii comuniste în România.

După Bulgaria, România este cea de-a doua țară est-europeană care adoptă o nouă Constituție postcomunistă. Documentul urmează să fie aprobat în cadrul unui referendum național, care va fi probabil organizat până la finele acestui an.

Constituția definește România drept republică prezidențială, în care «drepturile și libertățile cetățenilor și pluralismul politic constituie valori supreme și sunt pe deplin garantate.»

Adoptarea Constituției înseamnă îndeplinirea obiectivului principal urmărit de actualul Parlament, ales în mai 1990. Ea deschide calea spre noile alegeri generale care vor avea loc, probabil, la jumătatea lui 1992.“

Reuter: „România și-a oficializat tânărul sistem democratic, o dată cu adoptarea de către Parlament, cu o majoritate covârșitoare, a noii Constituții care consacră un sistem pluripartit, drepturile omului și o economie de piață. Această Constituție este cea de-a patra în istoria țării, dar prima care consacră republica prezidențială pluripartită, după modelul francez. Ea prevede subordonarea guvernului față de președintele ales pe o perioadă de maximum două mandate a câte patru ani fiecare și un corp legislativ format din două Camere, asemănător actualului Parlament, ales pe o perioadă de patru ani.“

TASS: „La 21 noiembrie, Parlamentul României a adoptat noua Constituție a țării. Constituția prevede sistemul pluripartit, diversitatea formelor de proprietate, consfințește drepturile fundamentale ale omului și minorităților naționale.“

DPA: „Constituția, cea de-a patra în istoria parlamentară a României, transformă fosta țară guvernată dictatorial-comunist într-o republică, pune bazele statului de drept constituțional democratic și social și stipulează că România este «un stat național suveran, independent, unitar și indivizibil».“

3. ÎNTÂLNIRE CU LIDERII PARTIDELOR POLITICE PARLAMENTARE

Luni, 25 noiembrie, am organizat, împreună cu premierul Stolojan, o întâlnire cu reprezentanții principalelor partide parlamentare, al cărei scop era acela de a fixa, de comun acord, data exactă a alegerilor locale, dar și de a analiza principalele evenimente din viața politică a țării. Data alegerilor locale a fost stabilită, în final, pentru 9 februarie 1992. Iată, în continuare, relatarea ziarului „Azi" din 27 noiembrie referitoare la întâlnirea pe care am avut-o cu reprezentanții partidelor:

„Înaintea demarării negocierilor referitoare la data alegerilor, domnul Ion Iliescu a felicitat Adunarea Constituantă pentru adoptarea Constituției, considerând că «formula sa este democratică, are un conținut modern, comparabil cu orice Constituție a statelor dezvoltate» și, deci, «suntem într-un moment istoric din viața țării, care marchează trecerea dintr-o fază de provizorat într-una nouă, de stabilitate politică».

Au urmat apoi scurte referiri în legătură cu vizita președintelui în Franța. Amintindu-și, probabil, de românii pe care i-a întâlnit la Paris, domnul Iliescu și-a exprimat, din nou, nemulțumirea că «nu reușim să ne spălăm rufele în familie», transferând disensiunile interne dintre

partide și în afara granițelor țării. În căutarea unei soluții pentru îmbunătățirea imaginii României în plan internațional, președintele a rugat conducerea Ministerului de Externe să întocmească și să prezinte Parlamentului o analiză asupra activității acestei instituții de la Revoluție încoace. «Indiferent de politica de partid, trebuie să definim împreună interesele majore ale națiunii. Politica externă poate și trebuie să devină o platformă comună de înțelegere, de conducere, de conlucrare și de apărare a intereselor țării.»

După această introducere, premierul Theodor Stolojan a informat că guvernul a dezbătut într-o ședință specială hotărârea cu privire la *desfășurarea referendumului din 8 decembrie* și cea de finanțare a acestei acțiuni, precum și cea a alegerilor locale și generale. Cheltuielile statului vor fi de aproximativ 700 milioane lei. Răspunzând uimirii declanșate la auzul acestei cifre, domnul Stolojan a spus: «Vorbim de 700 milioane lei, dar, în același timp, țara pierde în fiecare lună milioane de dolari, pentru că se pun, mereu și mereu, noi condiții». Datele pe care guvernul le-a propus pentru organizarea alegerilor locale au fost 26 ianuarie și 2 februarie, prima alternativă fiind respinsă în cor datorită semnificației sale («s-a născut Nicolae Ceaușescu»). Exprimându-și punctele de vedere, unii lideri politici au încercat să forțeze amânarea datei alegerilor pe un termen nedefinit, ridicând tot felul de obiecții, unele realiste, altele semănând, mai degrabă, a mofturi veritabile. Domnul Sergiu Cunescu și-a exprimat temerea — preluată apoi și de alți vorbitori — că Parlamentul nu va avea timpul necesar pentru adoptarea legilor absolut necesare desfășurării alegerilor, iar domnul Ioan Mânzatu a avansat ideea amânării până la împărțirea tuturor titlurilor de proprietate către țărani, idee combătută chiar de un specialist în domeniu, domnul Victor Surdu, care a susținut că «organizarea cât mai grabnică a alegerilor locale poate veni în sprijinul aplicării mai rapide a Legii fondului funciar». Domnul Radu Ceontea a arătat că partidul său — PUNR — este de acord cu data propusă, dar consideră oportună adoptarea în prealabil a unei legi a presei: «Mă simt lezat în calitatea mea de cititor, pentru că despre personalitățile noastre de prim rang se fac afirmații ce le lezează demnitatea. În campania electorală vor fi,

cu siguranță, nesăbuințe în organele de presă. Nu e vorba de cenzură, dar se impune o decență în presă». Una din cele mai discutate probleme a fost cea referitoare la finanțarea partidelor, mai toți cei prezenți arătând dificultățile financiare pe care le traversează și care vor îngreuna, probabil, desfășurarea unei campanii electorale eficiente. Pe această temă, cel mai zgomotos și mai insistent a pledat domnul Ioan I. Brătianu, al cărui discurs părea că a fost întocmit sub deviza «democrație fără benzină nu se poate».

Data cel mai des avansată a fost 9 februarie 1992, dată asupra căreia, până la urmă, s-a întrunit un consens aproape general.

În finalul discuțiilor, a luat cuvântul domnul Petre Roman, care a prezentat punctul de vedere al Frontului Salvării Naționale față de ideile exprimate mai-nainte. Referendumul din 8 decembrie a fost considerat necesar și util, fiind în măsură să creeze legătura între Constituție și cetățean, să se simtă participant la acest act fundamental al procesului de democratizare. În ceea ce privește alegerile locale, Frontul apreciază data propusă de guvern ca fiind corectă, neexistând nici un fel de justificări temeinice pentru amânarea lor. «Alegerile locale reprezintă singura modalitate de a așeza puterea locală într-un cadru democratic. Altă modalitate nu există. Ne-am pronunțat demult, cu un an în urmă, asupra alegerilor locale, și nu există nici un motiv serios care să contrabalanseze cât de cât argumentul esențial, acela că puterea locală trebuie așezată într-un cadru democratic, deci, conform voinței populare. De-aici încolo, putem vorbi și de eventuale condiții.» Acestea se referă la finanțarea partidelor de către guvern — subiect asupra căruia nici un partid nu este în dezacord cu altul — și la exprimarea liberă a tuturor formațiunilor politice la Radio și, în special, la Televiziune. Ajungând la acest subiect, domnul Petre Roman și-a amintit de presă, despre care a spus: «Nu pot să nu salut cuvintele domnului Ceontea în ce privește statura deontologică a presei, care lasă foarte mult de dorit. Mai mult decât atât: s-a creat impresia că presa a devenit, cumva, purtătoarea unor canale de comunicații subterane, care nu știi unde bat. Un efort legislativ în acest sens este de primă urgență. Îmi pare rău că nu am făcut acest lucru mai devreme, că guvernul pe care l-am condus nu a insistat mai

mult pentru acest lucru, întrucât demnitatea omului nu e voie să fie călcată în picioare, cu atât mai mult demnitatea acelora care reprezintă voința unor grupuri de cetățeni, o voință populară. Fie ca o inițiativă a guvernului, fie ca o inițiativă a partidelor, trebuie ajuns la o formulă — acum avem și temeiul cel mai bun, Constituția — de introducere a unor elemente care să satisfacă dreptul de apărare, atât al ziariștilor, cât și al celor loviți de ziare». O dată hotărâtă data alegerilor locale — 9 februarie 1992 —, întrevederea s-a încheiat, nu însă înainte ca președintele Iliescu să primească mulțumirile presei pentru faptul că a fost acceptată să asiste la negocieri."

4. REFERENDUM NAȚIONAL. „DA" CONSTITUȚIEI

Duminică, 8 decembrie 1991, s-a desfășurat referendumul național pentru adoptarea Constituției României, actul fundamental al țării, pe care Parlamentul, în calitatea sa de Adunare Constituantă, l-a elaborat în cursul unor lungi și adesea tensionate dezbateri, adoptându-l în ziua de 21 noiembrie cu 414 voturi pentru și 95 împotrivă.

Imediat după momentul votării, am arătat:

„Cred că întregul popor trăiește acest moment, acest eveniment. Este, așa cum am spus, *momentul major după evenimentele revoluționare din decembrie*. Este încheierea unui proces de dezvoltare a vieții politice în condiții noi, democratice și este, în același timp, momentul care așază statul de drept și instituțiile sale fundamentale pe o bază nouă. Este o nouă deschidere. Trecem de la o fază de oarecare provizorat spre o stabilitate în viața politică și, sper, și în viața socială și economică a țării."

Din cei aproape 15 milioane de cetățeni cu drept de vot, peste două treimi au participat la referendumul din 8 decembrie, aceștia votând în procent de 77,3% în favoarea Constituției României. Din acel an, ziua de 8 decembrie a fost consacrată ca Zi a Constituției României.

5. „NOUA CARTĂ FUNDAMENTALĂ A ȚĂRII CONSTITUIE PIATRA DE TEMELIE A INSTAURĂRII ȘI CONSOLIDĂRII DEMOCRAȚIEI“ — alocuțiune prezentată în fața Adunării Constituante, 13 decembrie 1991 —

„Evenimentul pe care-l trăim astăzi va intra, fără îndoială, în istorie ca o încununare a proceselor declanșate de Revoluția română din decembrie 1989 pentru afirmarea statului de drept și se va înscrie printre momentele de importanță majoră pentru instaurarea democrației pe pământul patriei noastre bimilenare.

Într-adevăr, dacă Revoluția din decembrie 1989 a înlăturat regimul totalitar comunist, desființând structurile sale politice și de putere, descătușând poporul, Constituția încheie, practic, prima și cea mai importantă etapă a transformărilor reformatoare spre democrație, consfințind pe plan legislativ și instituțional idealurile Revoluției, proclamate în Platforma-program a Consiliului Frontului Salvării Naționale din noapte de 22 decembrie 1989.

Referendumul popular din 8 decembrie 1991 a confirmat actul fundamental al țării elaborat de Adunarea Constituantă și adoptat în ziua de 21 noiembrie 1991. Poporul român, chemat să-și exercite prerogativele sale de suveranitate națională chiar asupra documentului care i-o proclamă, n-a întârziat să se ridice la înălțimea acestei responsabilități. Învingând asperitățile unei vremi neprielnice, trecând peste vicisitudinile care îi marchează traiul cotidian, înfrângându-și propriile îndoieli, neținând seama de presiunile foarte puternice ale unor

forțe politice ostile unei așezări constituționale, care au încercat să-l deruteze și să-i deturneze atenția de la sensul votului, electoratul român s-a prezentat la urne în număr mare, cu o înaltă răspundere civică, iar cei prezenți și-au exprimat cu o mare majoritate aprobarea față de Constituție.

Procentul destul de însemnat al absenteismului nu trebuie nici exagerat, nici dramatizat și nici speculat. Neprezentarea la urne, în afara unor piedici reale, ca în zonele afectate de viscol, ține de resortul conștiinței și responsabilității fiecărui cetățean și trebuie privită ca o manifestare a democrației. În orice caz, numai cei de rea-credință ar putea adăuga acest procent voturilor contra exprimate, întrucât în nici o democrație abținerea de la vot nu este similară votului negativ. De altfel, sunt fapte care ne îndreptățesc să credem că acei care au dorit să voteze contra au dovedit o mai mare disciplină electorală decât restul populației.

Trebuie însă remarcat ceea ce este esențial: voturile pentru Constituție au reprezentat marea majoritate a voturilor exprimate, iar în cifre absolute constituie majoritatea electoratului român. Aceasta îi conferă Cartei fundamentale a țării mai mult decât confirmarea legală necesară, asigurându-i reprezentativitate, autoritate, legitimitate și credibilitate.

Este omagiul pe care cetățenii români l-au adus Adunării Constituante, aleșilor lor, pentru eforturile și strădaniile depuse pe parcursul acestui dificil proces de elaborare. Acestui omagiu îi alătur și eu cea mai înaltă apreciere, împreună cu sincerele felicitări, pe care le adresez tuturor forțelor politice parlamentare, membrilor Comisiei Constituționale, tuturor parlamentarilor.

Așadar, țara are o nouă Constituție, un nou act de identitate, o Constituție modernă și democratică, la nivelul celor mai bune standarde internaționale, apreciată deja ca atare de reputați specialiști străini. Cu această Constituție ne vom putea legitima și intra în rândul națiunilor libere și democratice.

Noua Cartă fundamentală a țării va constitui piatra de temelie a instaurării și consolidării democrației pe pământul românesc. Ea va fi în mod cert garanta libertății și propășirii națiunii, va marca și va

asigura trecerea de la etapa de provizorat politic la o fază nouă, de stabilitate politică și instituțională, de așezare pe baze noi a întregii vieți economico-sociale.

Intrarea în vigoare a Constituției pecetluiește trecerea definitivă a organizării și activității statale la mecanismele și principiile statului de drept. Guvernarea țării, funcționarea tuturor autorităților publice, activitatea tuturor forțelor politice și a organismelor de orice fel, activitatea tuturor cetățenilor trebuie să fie convergente rigorilor acestor mecanisme și principii.

Ca președinte în funcție al României, chemat prin acest act fundamental să veghez la respectarea Constituției, declar solemn că voi considera această prerogativă datoria mea fundamentală; fac apel la întreaga națiune, la toate instituțiile, forțele politice și sociale, la toți cetățenii, să facă legământ de credință față de principiul supremației Constituției și al obligativității sacre a respectării și a legilor în vigoare.

Acest principiu îndeamnă și obligă atât pe cei care și-au manifestat acordul față de Constituție, cât și pe cei care s-au pronunțat împotrivă — indiferent de motivație —, precum și pe cei care s-au abținut de la vot.

Fie ca aprobarea de către popor a Constituției și intrarea ei în vigoare să însemne pasul decisiv pentru instaurarea unei păci sociale, a ordinii de drept, a unui climat de liniște și muncă, liantul care să ne unească într-un efort comun pentru depășirea greutăților, pentru desăvârșirea reformei, care să asigure o existență demnă și prosperă încercatului nostru popor.

Vivat Constituția!“

D. ACUTIZAREA CONFLICTELOR ÎN INTERIORUL FRONTULUI SALVĂRII NAȚIONALE

1. DERUTA PROVOCATĂ DE DECLARAȚIILE DOMNULUI PETRE ROMAN

După cum arătam în capitolele anterioare, la „depunerea mandatului" din septembrie 1991, fostul premier Petre Roman declara public că a fost de acord cu „o soluție politică, pentru a stinge valul de violențe aberante". De altfel, el însuși a fost autorul textului prin care se anunța demisia sa, insistând, apoi, ca acest text să fie adăugat Comunicatului despre ședința Consiliului Suprem de Apărare a Țării.

Cu toate acestea, la numai trei zile după ce anunțase că „și-a depus mandatul", în cadrul unui interviu acordat Televiziunii Române, explica evenimentele din septembrie petrecute la București ca expresie a unei așa-zise lupte dintre „cei ce vor să mențină vechile orânduieli și cei care vor să aducă România în democrație și într-o stare economică sănătoasă". Nu a admis nici un moment existența vreunor greșeli, nici măcar pe acelea inerente lipsei de experiență în exercitarea puterii. Cu atât mai puțin nu accepta să recunoască greșelile majore din activitatea guvernului pe care l-a condus. Preocuparea sa, la acea dată, nu era aceea de a privi și analiza cu obiectivitate cauzele care au generat evenimentele din septembrie, ci de a se complica într-un joc de cuvinte, lansând ideea — și insistând asupra ei — că „depunerea de mandat" nu era același lucru cu „demisia".

La conferința de presă din 3 octombrie 1991, domnul Petre Roman punea eșecul guvernului său pe seama faptului că „forțele conservatoare" din structurile de stat — prin care el înțelegea „foștii comuniști și nomenclaturiști"— au zădărnicit direcțiile și ritmurile reformei. Fostul premier se străduia, astfel, să pozeze în victima unor comploturi îndreptate împotriva sa, autoproclamându-se drept „sincer promotor al democrației și economiei de piață". Atât Petre Roman, cât și colaboratorul său apropiat — Adrian Severin — au făcut eforturi serioase pentru acreditarea ideii că demisia guvernului s-a datorat unui complot. „În spatele mișcărilor tragice din ultima vreme au stat forțe conservatoare, forțe ale vechiului comunism, forțe nostalgice ale vechiului regim" — spunea Petre Roman în interviul acordat la 3 octombrie postului Radio France International. La rândul său, într-un interviu difuzat de BBC la 9 octombrie, Adrian Severin declara: „Eu și nu numai eu, ci și primul-ministru, am spus că ne-am aflat în fața unui puci criptocomunist".

Afișând o agresivitate verbală pe care nu i-o bănuisem nici o clipă înainte de septembrie '91, Petre Roman acorda — atât în țară, cât și în străinătate — declarații peste declarații, toate pe același ton acuzator. De pildă, în interviul publicat în ziarul „Azi" din 21 octombrie '91, liderul FSN pleda pentru elaborarea unui nou document programatic, care să conducă la o „limpezire a ideilor", în condițiile în care el însuși nu se limpezea în nici un fel, provocând, din contră, o derută generală când se declara, pe rând, fie adept al social-democrației occidentale, fie al liberalismului. Pe de altă parte, readucea în discuție una din ideile adversarilor săi politici de până mai ieri — aceea a delimitării „elitei" de restul populației —, susținând că principalele forțe sociale pe care trebuie să se sprijine Frontul Salvării Naționale ar fi „tineretul și intelectualitatea de frunte!".

În ceea ce privește atitudinea lui Petre Roman față de persoana mea, aceasta a evoluat de la negarea inițială a existenței vreunor tensiuni în relațiile noastre („simple speculații" — declara el la 21 septembrie ziarului vienez „Die Presse") la confirmarea unor „divergențe serioase" (interviul acordat la 14 octombrie revistei „Time International"), continuând cu identificarea președintelui cu forțele

conservatoare („Adversarii reformelor se bazează pe președintele Iliescu, care pare să facă jocul lor" — declara Petre Roman, pe 26 noiembrie, la Clubul Presei Străine).

Toată această campanie în care se vehiculau teze și tendințe în contradicție flagrantă cu orientările programatice ale Frontului Salvării Naționale, contrazicând propriile poziții ale lui Petre Roman din perioada în care era prim-ministru, dar, mai ales, ostilitatea tot mai fățișă și agresivă față de persoana mea, au generat în rândul membrilor Frontului Salvării Naționale sentimente confuze și derutante. În momentele cele mai importante ale Revoluției din decembrie '89, am ținut ca Petre Roman să fie mereu lângă mine, așa cum am procedat și ulterior, astfel încât intrasem în conștiința opiniei publice ca o veritabilă echipă, un tandem politic bine sudat (de altfel, ziarul „Azi" — devenit, după septembrie '91, promotor zelos al atacurilor antiprezidențiale — a și intitulat un amplu material: „Tandemul Iliescu-Roman nu mai există"). Așa se explică deruta din rândul membrilor Frontului Salvării Naționale, care erau acum supuși presiunii — mai mult sau mai puțin voalate — de a alege între Iliescu și Roman.

Disputele interne se întețeau cu fiecare zi care trecea, dar, în ciuda atașamentului meu față de Frontul Salvării Naționale — al cărui membru fondator am fost și la a cărui propulsare pe scena politică a țării contribuisem efectiv —, am evitat mult timp să mă implic direct în aceste frământări din interiorul partidului, deși eram solicitat în acest sens atât de membri ai conducerii, cât și de parlamentari FSN. În acest context, i-am solicitat lui Petre Roman o întâlnire lămuritoare, prin care speram să înțeleg motivația schimbării sale radicale de atitudine și concepție. Am primit un refuz categoric și arogant. Este edificator, în acest sens, conținutul „scrisorii deschise" pe care Petre Roman mi-a adresat-o, prin presă, la 13 decembrie 1991.

2. „SCRISOAREA DESCHISĂ“ A DOMNULUI PETRE ROMAN

„Săptămâna trecută mi-ați propus o întâlnire pentru a redeschide un dialog politic, într-un spirit de responsabilitate politică. Tocmai datorită sentimentului de responsabilitate politică, trebuie să vă spun că acum am serioase îndoieli că o asemenea întâlnire poate conduce la un rezultat sau poate împlini un scop util.

Am prețuit eforturile noastre comune după Revoluție pentru a așeza România pe drumul refacerii, după devastatoarele decenii de dictatură și sărăcie generalizată. În acea perioadă am împărtășit obiective comune.

Însă, după luna februarie a acestui an, când v-ați opus ideii de înnoire a unor instituții și structuri importante ale statului prin oameni nelegați de trecutul comunist, după intervenția directă cu prilejul Convenției Naționale a FSN din martie pentru a mă îndepărta de la conducerea partidului și, îndeosebi, după luarea dumneavoastră de poziție din august împotriva Comunicatului guvernului ce-l conduceam, ce condamna fără echivoc puciul comunist de la Moscova, drumurile noastre către reforme politice și economice s-au despărțit.

Capitularea dumneavoastră din septembrie în fața unor acțiuni împotriva țării au confirmat și lumii democrate, în general, că opiniile

noastre asupra democrației și principiilor legalității democratice se deosebesc categoric.

România se află la o răscruce istorică. În spatele nostru se află falimentul sistemului comunist. Un sistem care a eliminat drepturile omului și de la care am moștenit o economie dezastruoasă, degenerată. Această economie a fost conturată și condusă fără nici o legătură cu forțele pieței, ale adevăratei științe economice și, mai ales, fără a ține seama de nevoile reale, sociale și economice ale națiunii.

După Revoluție, am realizat imediat o serie de pași către democrație. Programul de reformă, inițiat la 28 iunie 1990, ce a propus schimbarea radicală a mecanismelor, a fost în bună măsură realizat în plan legislativ. Atunci s-au prevăzut măsuri de program strategic pentru a transforma economia falimentară într-o economie de piață prosperă. Am inițiat privatizarea industriei și agriculturii pentru a ridica standardul de viață al poporului nostru.

Cu toate acestea, criza din septembrie a dovedit în modul cel mai brutal că progresele noastre erau insuficiente, că trebuie să fim mai hotărâți și deci să realizăm acțiuni mult mai rapide pentru a contracara influența acelora care vor utiliza vechile metode de manipulare, dezinformare și intimidare, pentru a bloca reforma, ce a lăsat România într-o continuă stare de înapoiere față de lumea modernă și de gravă confuzie în rândul diferitelor categorii sociale ale populației.

Fiind la o răscruce a destinului țării noastre, trebuie să întoarcem spatele sistemului comunist condamnat de istorie și să ne îndreptăm cu deplină hotărâre și încredere pe calea democrației și a unei economii de piață viabile. Oricare ar fi partidul sau partidele aflate la conducerea României democrate, ele trebuie să exprime o voință și o capacitate totală de acțiune pentru a-și îndeplini misiunea încredințată de alegători și pentru a reda țării noastre locul meritat în rândul marii familii a națiunilor.

Mulți oameni talentați și competenți, care îmi împărtășesc opiniile privind viitorul României, au fost de acord să mi se alăture la elaborarea unui nou program de refacere completă a țării noastre; o refacere a respectului de sine prin respectarea deplină a drepturilor omului și o refacere a unui standard decent al vieții, printr-o economie sănătoasă.

Cei care se simt încă legați de trecut și au rețineri în a susține aceste idei, au două posibilități: dacă sunt incapabili de a respecta procedurile constituționale trebuie să se retragă, iar dacă ei respectă sincer judecata poporului român se pot angaja într-o dezbatere politică reală, democratică.

Consider că este datoria mea ca în perioada următoare să prezint în fața națiunii un program pentru a limpezi calea către împlinirea democrației și un plan realist pentru împlinirea reformei economice. Acest program exclude jumătățile de măsură, politica de compromis.

Trecutul recent ne obligă să tragem învățăminte, dintre care cele mai importante sunt:

— Instituțiile fundamentale ale statului trebuie să asigure și să protejeze toate principiile democratice, iar cei ce poartă răspunderea acestor instituții trebuie să fie pe deplin devotați acestei misiuni;

— Trebuie să respectăm noua Constituție, pe care poporul român a votat-o cu înțeleptul său simț al istoriei;

— Orice formațiune politică responsabilă care va fi chemată să guverneze trebuie să explice populației care este fundamentul acțiunilor sale și în ce mod fiecare cetățean este participant la efortul uriaș de reconstruire a țării noastre;

— Reformele politice și cele economice sunt inseparabile și trebuie accelerate, fără să devină obiectul unor manevre de culise sau false dezbateri politice;

— Trebuie să găsim cele mai potrivite mijloace de a asigura un sistem de protecție și pentru cei care sunt, fizic sau psihic, incapabili să se adapteze, în același ritm cu compatrioții lor, la schimbările economice rapide;

— Ceea ce dorim noi acum este ca poporul român să aibă libertatea de a alege calea pe care dorește să o urmeze. Compatrioții noștri trebuie să decidă singuri — prin alegeri libere și corecte și printr-o dezbatere politică deschisă — dacă doresc să meargă pe un drum al trecutului, cu jumătăți de adevăruri și jumătăți de măsură, sau pe unul al viitorului, care să desăvârșească respectarea deplină, atât în plan social cât și economic, a tuturor drepturilor omului.

Cu stimă,
Petre Roman“

3. SĂ APELĂM LA MEMORIE: O ÎNTÂLNIRE UITATĂ?

Interesant este că, pe 26 septembrie 1991, la întâlnirea pe care a avut-o cu membrii Biroului Executiv al FSN și cu membri ai grupului parlamentar FSN, domnul Petre Roman gândea și vorbea cu totul altfel despre evenimentele petrecute și nu lăsa loc, câtuși de puțin, interpretărilor, atacurilor și speculațiilor pe care le vehiculează cu nonșalanță în scrisoarea pe care mi-a trimis-o, ca și în declarațiile și interviurile care au precedat-o. Ba, mai mult, atunci, în 26 septembrie, el era cel ce se străduia să-și convingă interlocutorii de seriozitatea atitudinii și a preocupărilor sale pentru aplicarea soluției politice asupra căreia convenisem, în vederea detensionării situației. Cât privește atacul împotriva mea, atunci, la 26 septembrie, nici vorbă!

Redau, pentru edificare, câteva fragmente din discuțiile purtate atunci, la acea întâlnire, așa cum a fost relatată în ziarul „Dimineața" din 29 martie 1992.

P. Roman — Eu, aseară... am vrut să mă duc la Televiziune ca să arăt că am prezentat demisia guvernului pentru a se forma un nou guvern și am avut intenția să spun lucrul ăsta...

Am convocat Consiliul Suprem al Apărării și de abia după aceea, ați văzut Comunicatul Consiliului, care era, care pentru prima dată

spunea lucrurilor pe nume „avem de-a face cu fărădelegi incredibile" (...) ei, în concluzie, trebuia să spun chestia cu formarea unui nou guvern pentru că, dacă nu ai instrumentele de autoritate și nu le poate pune în aplicare, e clar că trebuie să se dea la o parte. (...)

Depunerea mandatului a fost aseară.

Voce — Domnule prim-ministru, nu se poate! Demersul politic pe care-l facem noi..., dacă guvernul demisionează, asta trebuie spus în Parlament.

P. Roman — Eu funcționez pe Legea electorală și, conform Legii electorale, am fost desemnat de Președinte. Deci, cel căruia eu trebuie să-i depun mandatul este Președintele. Președintele, conform Legii electorale, trebuie să înceapă consultări cu partidele politice.

Voce — Nu s-a comunicat!

Voce — Deci e alt guvern!

P. Roman — Da! Dar nu s-a scris, nu s-a comunicat?

Voce — Nu s-a comunicat așa.

P. Roman — Ce înseamnă după părerea voastră, că „ne-am pus de acord pentru un nou guvern"?

Voce — Asta înseamnă, domnule prim-ministru, că trebuia să ne întrebați și pe noi. Eu sunt alături de dumneavoastră și voi fi și în continuare, dar nu puteați să decideți singur chestia asta, e clar? (...)

P. Roman — (...) dar vreau să spun cum au fost lucrurile acolo. Eu am spus: „Domnule, suntem într-o totală imposibilitate de a se struni lucrurile". Era noapte, era târziu, și zic: „Uite, eu pot să mă duc la Televiziune să spun adevărul despre ce înseamnă minerii ăștia și să spun că, fiind în imposibilitate de a exercita autoritatea, să-mi depun mandatul"... La care domnul Președinte a spus: „asta este o soluție politică viabilă" (...)

Deci formularea era corectă, numai că eu am vrut să evit un lucru, n-am vrut să spun că mi-am dat demisia pentru că asta putea să dea apă la moară ticăloșilor... (sună telefonul — Președintele). (...)

(...) O să spun câteva lucruri și despre asta. Deci, acum am vorbit cu Președintele și era o idee care, odată, am mai discutat-o noi din punctul ăsta de vedere pentru că pot să vă spun că noi ne-am gândit la treaba asta și înainte de (...) dar era o formulă de cu totul altă natură.

Era legat de, mă rog, încheierea procesului de (sună telefonul — Preşedintele). (...)

Voce — Din cauza acestei intervenţii a lui Sergiu Nicolaescu s-a stârnit şi Rompresul şi toată presa, că nimeni nu mai guvernează ţara. Deci v-aş propune să dăm un comunicat din partea guvernului. (...)

P. Roman — Deci trebuie să spunem aşa: „Primul-ministru şi-a arătat disponibilitatea“ (...) e foarte important, „primul-ministru a oferit Preşedintelui mandatul guvernului“.

Voce — „A depus mandatul“.

Voce — „A oferit“, încă n-a fost acceptat.

P. Roman — pentru „a oferi mandatul guvernului, pentru a se ajunge prin formarea unui nou guvern“.

Voce — „prin negocieri la formarea“...

P. Roman — Nu, „pentru a se ajunge, prin formarea unui nou guvern, la o soluţie politică pentru situaţia de criză pe care o traversăm. În conformitate cu cele convenite, până la definitivarea unei noi formule de guvern, actualul guvern îşi îndeplineşte mandatul“.

Voce — Trebuie să asigurăm condiţiile ca Preşedintele să fie obligat să numească acelaşi prim-ministru. Dacă n-a numit acelaşi prim-ministru, vă rog să fiţi conştienţi, nici un guvern nu întruneşte votul de încredere.

P. Roman — Aş vrea să vă spun care-i părerea Preşedintelui. Părerea Preşedintelui, deci soluţia politică, era ca să facem un guvern FSN, care să aibă în frunte, până la alegeri, o personalitate independentă, care nu e implicată în nici un fel politic şi nici nu se angajează politic.

Voce — Şi cine-i acela?

P. Roman — Acum am vorbit cu Preşedintele, dacă nu vreau să merg după aceea să discut cu el. Deci, repet: pentru perioada următoare, să fie un guvern FSN, indiferent cum vrem noi. FSN-ul să-l facă, cu un prim-ministru personalitate independentă, apolitică, tehnician, şi care nu se angajează, adică se angajează la început că nu face campanie politică şi aşa mai departe, şi, propunerea era Stolojan. (...)

Voce — (...) Am venit aici, am discutat o oră şi jumătate ca să aflăm în final că dumneavoastră de fapt v-aţi dat demisia.

P. Roman — Dragă, eu nu mi-am dat demisia, este exact ceea ce am spus acolo, n-am pronunțat cuvântul demisie. A, că eu am oferit demisia, da, am oferit-o, ți-am spus în ce context — ce Dumnezeu? — eram, deci.

Voce — Deci, acuma sunteți un prim-ministru demisionar?

P. Roman — Nu, sunt un prim-ministru în funcțiune până când se formează un nou guvern. Și acest guvern urmează să vedem cum iese. (...)

... Este probabil, la întâlnirea cu Președintele, ca ei să nu piardă marfa, să zică: „domnule, vrem demisia lui Petre Roman"! Și Președintele o să spună: „Domnule, el și-a oferit mandatul, urmează să facem un nou guvern!" Ăia o să zică: „Nu, nu, nu, noi vrem să știm că pleacă Petre Roman". E clar! Ăsta, ăsta este textul. Și s-ar putea ca Președintele, nu știu ce aș face în locul lui și nici nu vreau să fiu eu în pielea lui, să zică: „Bine domnule, așa vom face!" Ceea ce înseamnă, din punctul lui de vedere, o chestiune gravă, ca să-i determine să plece. Ca să-i determine să plece.

Voce — Bun, și dacă ei pleacă și se formează un nou guvern? Mergem cu un pas mai departe.

P. Roman — Dacă ei pleacă și se formează un nou guvern atunci se declanșează un proces de altă natură, de autoritate. (...)

... Fiindcă nu știu ce iese în piață când se duce domnul Iliescu acolo. Două lucruri poate, două variante, am vorbit cu dânsul. Sunt niște lucruri care nu poate să nu le spună. Nu poate să nu le spună unele lucruri: că situația pe care o traversăm este obiectivă, nu poate să nu le spună că tranziția pe care o facem este dură, nu poate să nu le spun asta. Dar, în final el trebuie să le smulgă (promisiunea că pleacă).

... Instrumentele de autoritate ale statului nu funcționează. Faptul că ele nu funcționează este o chestiune care trebuie analizată foarte profund; după părerea mea, asta nu are legătură cu puterea actuală — FSN, Președinte, Guvern — ci o legătură cu felul în care ne-am rupt noi de vechea societate.

... Eu am constatat că suntem un guvern care nu reușim să protejăm populația, nu reușim să protejăm bunurile, nu reușim să protejăm proprietățile, instituțiile, și atunci eu am spus: „Domnule, trebuie

să încercăm o altă cale, o altă soluție politică și am oferit Președintelui mandatul guvernului pentru a se negocia o eventuală nouă formulă de guvern de mai largă deschidere.“ (...)

... Eu îl înțeleg și vă rog să mă înțelegeți că nu pot fi decât solidar cu Președintele (...) Misiunea dânsului a fost, și din păcate rămâne, de a-i scoate pe mineri din Capitală și eu cred că misiunea noastră este de a sprijini acest lucru pe toate căile care ne sunt date de legile și de instituțiile democratice din țară.

*

*   *

Toate aceste aprecieri erau făcute nu de către oricine, ci de primul-ministru încă în exercițiu (își „depusese mandatul“ doar cu o seară înainte), și nici oriunde, ci la o întâlnire cu membrii conducerii partidului de guvernământ, și doar cu câteva ore mai înainte ca eu să anunț, printr-un comunicat de presă transmis la radio și televiziune, acceptarea demisiei sale.

Lucrurile erau clare, sau cel puțin așa păreau. După cum se vede, evoluțiile următoare aveau, însă, să mă contrazică. Erau, de fapt, contrazicerile fostului premier.

Se pune întrebarea: când a fost sincer domnul Petre Roman, atunci, în 26 septembrie 1991, când desfășura logica unei demonstrații de solidaritate cu demersurile care urmăreau soluționarea politică a situației date, sau ulterior, când a revenit asupra propriilor declarații și s-a raliat campaniei denigratoare cunoscute?

Las la latitudinea cititorului să judece.

4. RĂSPUNS LA „SCRISOAREA DESCHISĂ"
— comunicat al Biroului de Presă al Preşedinţiei, 23 decembrie 1991 —

La 23 decembrie 1991, printr-un comunicat al Biroului de Presă al Președinției, am făcut public răspunsul la „scrisoarea deschisă" a domnului Petre Roman:

„În legătură cu afirmațiile conținute în «Scrisoarea adresată domnului Ion Iliescu, președintele României, de către domnul Petre Roman», publicată în ziarul «Azi» nr. 467, Biroul de Presă al Președinției este împuternicit să declare:

Așa după cum domnul Petre Roman recunoaște, încă din prima frază a scrisorii amintite, domnul Ion Iliescu, președintele României, i-a propus liderului național al Frontului Salvării Naționale «un dialog politic, într-un spirit de responsabilitate politică» pentru a discuta problemele cu care se confruntă în prezent țara, cu atât mai importante pentru Front ca partid de guvernământ, care deține majoritatea absolută în cele două Camere ale Parlamentului. Domnul Petre Roman a găsit însă de cuviință să respingă apelul președintelui țării pe considerente care îi aparțin. Un astfel de refuz este neobișnuit în practica raporturilor între șeful statului și liderul partidului de guvernământ în orice stat civilizat.

În continuare, domnul Petre Roman formulează, ca de obicei, în termeni vagi și sentențioși, o serie de reproșuri și acuzații la adresa domnului Ion Iliescu. Lipsa de suport real al acestor afirmații, neadevărurile exprimate reclamă lămuririle de rigoare:

1. În luna februarie a.c., domnul Petre Roman, pe atunci prim-ministru, i-a cerut președintelui țării să sprijine, prin autoritatea funcției sale, înlocuirea președinților celor două Camere, în special a președintelui Senatului. Domnul Ion Iliescu, în mod firesc, a refuzat, explicând că președintele nu se poate implica într-o asemenea acțiune, că alegerea sau înlocuirea din funcție a președinților celor două Camere este problema exclusivă a Parlamentului, că nici Executivului, într-un stat de drept, nu îi este permis să se interfereze în problemele forului legislativ, organ suprem al puterii. Domnul Roman, însă, răstălmăcește aceasta în scrisoarea sa ca opoziție a președintelui la «ideea de înnoire a unor instituții și structuri importante ale statului».

2. Domnul Ion Iliescu nu avea cum să intervină «direct» în alegerea domnului Petre Roman în funcția de lider național al acestei formațiuni politice, pentru simplul motiv că domnia sa nu a participat la lucrările Convenției Naționale a FSN, retrăgându-se, conform legii, din această formațiune politică — al cărei președinte fondator a fost — în urma desemnării sale ca președinte al României, după scrutinul de la 20 mai 1990. Exprimarea unor îndoieli de către domnia sa cu privire la unele prevederi ale statutului Frontului, cu prilejul unei întâlniri preliminare a Convenției cu conducerea executivă a FSN, nu avea nici o legătură cu problema candidaturii domnului Roman pentru organele de conducere ale FSN.

3. Cea mai gravă insinuare — pe cât de neadevărată, pe atât de iresponsabilă — se referă la afirmația că președintele ar fi luat poziție în luna august «împotriva Comunicatului guvernului», «ce condamna fără echivoc puciul comunist de la Moscova». O astfel de afirmație, pe care domnul Roman o lansează cu seninătate, este cel puțin stranie. În momentul declanșării puciului de la Moscova, fostul premier se afla la Madrid, unde își petrecea vacanța de vară. Revenirea sa în țară, la cererea insistentă a președintelui, a avut loc după difuzarea Comunicatului Consiliului Suprem de Apărare a Țării, întrunit din primele

momente în ședință de urgență, România fiind printre primele țări care a luat atitudine față de evenimentele de la Moscova. În cadrul Consiliului, nu au existat deosebiri de vederi privind evaluarea acestor evenimente. Între Comunicatul Consiliului Suprem de Apărare a Țării, difuzat cu o zi mai devreme, declarațiile președintelui Ion Iliescu și declarația guvernului nu au existat deosebiri de fond, ci doar de formă și decalaj în timp.

4. Primirea de către domnul Ion Iliescu, în luna septembrie a.c., a unei delegații din rândul minerilor în situația tensionată creată a constituit singura soluție de dezamorsare a stării conflictuale existente și nu poate fi calificată, potrivit expresiei domnului Roman, ca o «capitulare» a șefului statului. Înaintea primirii delegației minerilor, președintele s-a întâlnit cu liderii partidelor politice reprezentate în Parlament, între care și președintele executiv al FSN. Întrebați direct, liderii partidelor au considerat oportună primirea acestei delegații.

Ar fi fost oare de dorit, așa cum sugera domnul Roman, să se facă apel la mijloace forte, care ar fi putut provoca ireparabile pierderi umane și materiale? La ce ar fi dus proclamarea «stării de necesitate» — așa cum i-a solicitat președintelui, în mod repetat, domnul Roman —, idee care a fost respinsă de ceilalți membri ai Consiliului Suprem de Apărare?!

De altfel, ulterior, nici un om politic, indiferent de orientarea sa, nu a condamnat acest dialog purtat cu tact de președintele României — în acele momente în care domnul Roman și alți colaboratori ai săi se aflau, așa cum au afirmat singuri, într-un «adăpost» sigur.

5. Este greu de explicat și lipsită de loialitate încercarea domnului Roman și a sprijinitorilor săi din paginile ziarului «Azi» — care s-au lansat într-o veritabilă campanie de denigrare a președintelui Iliescu — de a-l prezenta pe domnul Roman drept «sacrificat», «victimă» a unei acțiuni anti-Roman, care ar fi fost inspirată de președinte. Liderul FSN s-a coborât până la susținerea tezei absurde că președintele Iliescu ar fi organizat «mineriada» din septembrie pentru înlăturarea sa. Demisia unui guvern în perioade de criză, în orice regim democratic, este un procedeu normal; pentru domnul Roman (în ciuda faptului că inițiativa depunerii mandatului i-a aparținut) aceasta a

devenit o tragedie personală. Este regretabil că, prin lansarea și susținerea, în ultima vreme, a unor scenarii fanteziste, prin vehicularea unor neadevăruri crase, prin orgoliul rănit pe care îl afișează, prin lipsa de scrupule pe care o manifestă, domnul Roman dezvăluie trăsături de caracter incompatibile cu calitatea de om politic.

6. Programul profund de reformă, de distrugere a structurilor statului totalitar comunist, a fost inițiat încă din seara zilei de 22 decembrie 1989, când Consiliul Frontului Salvării Naționale a abolit aceste structuri și nu doar prin programul guvernamental prezentat Parlamentului de fostul prim-ministru, la 28 iunie 1990. Ansamblul legilor care au trasat coordonatele procesului de reformă, de transformare a economiei falimentare moștenite într-o economie de piață, este opera tuturor forțelor politice reprezentate în Parlament și, în primul rând, a FSN, partid majoritar.

Singurul element pozitiv din scrisoarea domnului Roman privește ideea necesității de a se elabora un «nou program de refacere completă a țării». Aceasta ar trebui să fie preocuparea fundamentală a tuturor formațiunilor și a tuturor oamenilor politici responsabili.

Biroul de Presă este autorizat să reafirme cu toată claritatea disponibilitatea președintelui Ion Iliescu la dialog cu toate forțele politice și. în același timp, refuzul domniei sale de a se angaja într-o polemică personală, sterilă, profund dăunătoare climatului politic intern, cu atât mai mult în aceste momente când privirea și eforturile tuturor trebuie îndreptate spre depășirea greutăților existente, stabilitatea și înfăptuirea concordiei naționale.

P.S. La solicitarea domnului președinte Ion Iliescu, nu s-a dat publicității acest răspuns înainte de 22 decembrie, pentru a nu impieta manifestările consacrate celei de-a doua aniversări a Revoluției din decembrie 1989."

Acest Comunicat al Biroului de Presă al Președinției s-a dorit a fi un nou apel prin care încercam să chem la dialog și clarificare responsabilă, printr-o dezbatere situată deasupra orgoliilor și frustrărilor

personale, care să țină cont exclusiv de interesele țării și ale Frontului Salvării Naționale, ca partid de guvernământ.

După cum se poate constata din lectura acestui text, am fost, și de această dată, indulgent cu Petre Roman (deși, poate, aș fi avut mult mai multe de spus, cum ar fi faptul că, în august '91, cu ocazia puciului de la Moscova, el însuși mă îndemna să iau legătura cu Ianaev, autorul puciului, și nu să-l condamn, așa cum a afirmat ulterior); am adoptat această atitudine în încercarea de a evita producerea sciziunii Frontului Salvării Naționale, convins fiind că aceasta ar reprezenta un real pericol pentru evoluția climatului politic și stabilitatea internă a țării.

În ciuda eforturilor mele, lucrurile au evoluat în sens negativ, ceea ce a afectat, în primul rând, performanța electorală a Frontului Salvării Naționale la alegerile locale din 1992, producându-se, ulterior, ruptura Frontului, care avea să influențeze semnificativ rezultatele alegerilor parlamentare din septembrie 1992 și structura noului Parlament.

5. „GUVERNUL ROMAN AR FI FOST SCHIMBAT CHIAR DACĂ NU VENEAU MINERII“
— fragmente din interviul acordat agenției „Associated Press“ —

Agenția „Associated Press“ mi-a solicitat un interviu, în cadrul căruia mi s-au adresat și unele întrebări referitoare la pozițiile și afirmațiile domnului Petre Roman:

— Se vorbește despre posibilitatea unei sciziuni în Front. Asta e ceva foarte interesant. Care ar putea fi dezvoltările în acest partid, în viitorul apropiat? La ce nivel s-ar putea produce sciziunea?

— Se poartă discuții la nivelul conducerii Frontului Salvării Naționale. Domnul Petre Roman a declanșat un proces la nivelul conducerii Frontului, o încercare de „redefinire a unei platforme“; dar, în ultimele sale poziții, el marchează o îndepărtare de platforma politică originală a Frontului, sub lozinca înnoirii, a democrației și a reformei economice, dar care este o îndepărtare de la pozițiile programatice ale Frontului. De fapt, este și o confuzie, se pare că este mai mult vorba de o încercare de clarificare proprie. A trecut de la o extremă la alta: de la încercarea de a defini platforma politică a Frontului ca o formațiune social-democrată modernă, aliniată la tendințele social-democrației occidentale, până la un așa-zis liberalism social, cum l-a definit el, care nu e prea clar ce vrea să însemne, adică ce exprimă

acest lucru ca platformă și concepție politică. Dar, evident, asta e altceva decât platforma inițială a Frontului.

Apoi, el vorbește de ruperea de vechile structuri. Bine, dar acesta este obiectivul pe care și l-a propus Frontul de la început. Încă din noaptea de 22 decembrie, a fost elaborată Platforma-program a Consiliului Frontului Salvării Naționale, pe care, apoi, FSN, ca formațiune politică, a prezentat-o în februarie, proclamând ca obiectiv fundamental îndepărtarea de vechile structuri.

Mai îngrijorător este însușirea de către domnul Roman a unor lozinci care au aparținut dreptei militante de anul trecut, exprimate și în tezele Platformei de la Timișoara și în lozincile unor formațiuni care erau prezente în Piața Universității. Deci, este o apropiere de dreapta politică a țării, ceea ce reprezintă o îndepărtare de pozițiile inițiale ale Frontului. Deci, este o chestiune care ține de clarificarea internă din Front — pe ce poziții se situează fiecare, ce secțiune a Frontului va merge după asemenea orientări pe care încearcă să le promoveze domnul Roman sau, din contră, o să fie o despărțire a domnului Roman de formațiune. E greu de făcut acum un pronostic.

— Ideea principală pe care el o prezintă acum este că a învățat mult în cei doi ani, ca politician. La început a fost naiv și a crezut că se poate rupe de vechile structuri fără a se produce o ruptură cu vechii oameni. Și acum se spune că acei oameni, care sunt susținuți, în principiu, de dumneavoastră, nu se pot adapta la norme noi de circumstanță și trebuie dați afară.

— Asta spun: că e lozinca folosită de alții până acum, iar acum văd că domnul Roman a trecut cu toate bagajele în această tabără, a acelora care nu făceau altceva decât să ne acuze pe noi toți de „neocomunism“, de „criptocomunism“ ș.a.m.d. Văd că domnul Roman tinde să se ralieze acestor curente. Asta mi se pare anormal și străin bazei care a susținut Frontul. Înnoirea societății românești se face cu toate forțele componente ale acestei societăți, nu prin exclusivism sau prin îndepărtarea în bloc a unora. Înainte, era principiul luptei de clasă, îndepărtarea de la viața socială și politică a celor care erau legați de vechile clase. Acum se vine cu alte criterii — „foști nomenclaturiști“. Ce-i aia nomenclaturist? E o chestiune care trebuie, iarăși,

definită. Doar domnul Roman aparține tocmai acestui sector al societății noastre. El nu a trăit și nu a fost beneficiarul privilegiilor fostei nomenclaturi? Atunci și el se autoexclude prin asemenea aprecieri. Și alții ca el. Deci, asemenea tendințe exclusiviste sunt anormale, sunt nefirești, sunt poziții extremiste în viața politică, care nu slujesc consolidarea unui Front al tuturor celor interesați în înnoirea și progresul țării. Fiecare în parte trebuie să răspundă pentru faptele, orientările și pozițiile sale.

— Există un cadru care împiedică reforma?

— Cum să spun, este o inerție a sistemelor, în general. Este o inerție a structurilor, este o inerție a mecanismelor, este o inerție a mentalităților. Deci, din acest punct de vedere, fără îndoială că orice proces înnoitor întâmpină asemenea rezistențe, dar acestea nu pot fi tratate simplist. Societatea nu poate fi împărțită între reformatori și conservatori. Cu asemenea maniere simpliste nu se rezolvă problemele. Mai important este să abordăm concret problemele; adică, adepți ai reformelor sunt toți — cel puțin declarați —, și orice om realist își dă seama că nu se poate merge înapoi, o revenire a vechilor structuri nu mai este posibilă. Singura cale e mersul înainte, și în raporturile umane, și în înnoirea vieții politice, și în viața economică. Nu se poate fără aceasta. Dar, nu e suficient să te proclami adept al reformei, nu-i suficient să repeți niște lozinci generale despre reformă și despre valoarea ei. Lucrurile trebuie abordate cu profesionalism, cu competență. Și apelăm la toate forțele capabile să concure la analiza proceselor care au loc în societate, pentru cunoașterea mai aprofundată a lor, pentru elaborarea alternativelor posibile, prin care să se acționeze pentru rezolvarea problemelor concrete. Or, asta cred că a lipsit foarte mult, inclusiv în vechiul guvern. S-au rezumat la lozinci generale și la politicianism, nu la abordarea concretă a problemelor economice cu care se confruntă țara.

— Ați fost personal nemulțumit de acest guvern, înainte de venirea minerilor?

— Sigur, nemulțumirea este a tuturor, inclusiv a membrilor guvernului, pentru că problemele sunt complicate, greutățile sunt mari. Eu cred că nu poate fi redus totul la imperfecțiunile guvernului; adică,

nu se poate pune totul numai pe seama guvernului, privitor la greutățile și problemele care au apărut. Dar, eu zic că o abordare mai concretă a unor probleme ar putea să ajute societatea.

— Dacă nu veneau minerii, ar fi fost schimbat guvernul?

— Da, oricum; absolut. Chiar domnului Roman i-a aparținut această inițiativă, cu vreo două luni înainte de venirea minerilor. Avusesem o asemenea discuție, despre o posibilă retragere a domnului Roman din guvern, dar, după aceea, și-a schimbat părerea.

— După aceea, mulți membri ai guvernului mi-au spus mie, cu mult regret, că au fost dați afară. Nu au intenționat să-și depună demisia, au auzit la radio despre demisia lor și au fost șocați să o audă. Au fost dați afară de președinte — așa spun ei.

— În legătură cu septembrie? Bine, dar asta e o procedură obișnuită, când premierul își depune demisia.

— Ei spun că nu au făcut-o.

— Cum să nu? Premierul Roman, din proprie inițiativă, a formulat textul de „depunere a mandatului", folosindu-se de prevederea legală că premierul își depune demisia președintelui. Președintele o poate accepta sau nu. A-și depune mandatul înseamnă a-și da demisia. Și-a depus mandatul motivat, pentru ca președintele să poată negocia noua formulă guvernamentală, care să aibă o altă deschidere, și către alte formațiuni. Deci, a fost o gândire profund politică, iar mie mi se pare că a fost și foarte înțeleaptă, o soluție pentru dezamorsarea stării tensionale în care ne aflam în momentul acela și care coincidea cu o gândire anterioară, ce avea în vedere o asemenea orientare, o asemenea deschidere, pentru perioada aceasta, preelectorală. Deci, a fost o coincidență totală în ceea ce privește gândirea acestui proces, care a fost grăbit de prezența minerilor și de starea generală care se crease atunci. A fost o procedură firească, normală, nu trebuia nimic în plus. A merge în fața Parlamentului este a doua procedură posibilă, când guvernul cere vot de încredere sau nu. Aceasta este demiterea guvernului prin vot de neîncredere din partea Parlamentului. E cu totul altceva. Dar depunerea de bunăvoie a mandatului se face către cel ce i-a dat acel mandat, deci către președinte. A fost o procedură absolut

legală și firească și nimeni, atunci, nu a contestat-o. Atunci nimeni nu a luat-o în discuție, nu?

— Mie mi se pare că observatorul poate gândi că acestea sunt jocuri politice, care s-au întâmplat după căderea guvernului Roman; veți căuta să se ajungă la schimbarea domnului Roman din funcția pe care o deține în cadrul partidului?

— Asta nu ține de mine. Este o altă problemă. Eu nu sunt membru al partidului, al Frontului Salvării Naționale. Eu m-am retras din cadrul Frontului Salvării Naționale când am fost ales președinte.

— Și, totuși, vi se pare firesc, dacă veți candida iarăși ca președinte?

— Da, sigur. E o legătură sentimentală. Depinde, însă, de orientarea acestei formațiuni în viitor.

— Dacă se produce o sciziune în partid sau dacă domnul Roman rămâne în fruntea partidului — și dânsul a spus că așa va fi — dumneavoastră nu veți mai candida din partea Frontului?

— El a contestat că ar fi spus așa ceva, nu știu...

— Bine, vedeți posibilitatea formării unui alt partid?

— Nu știu, depinde. În orice caz, eu nu pot avea un rol activ în acest proces. E o chestiune de opțiuni.

— Vedeți, ca președinte al tuturor românilor, alte figuri politice, aflate în opoziție, care în viitor ar putea fi conducători buni în această țară — ca prim-ministru, să zicem — în opoziția care nu și-a creat un rol în doi ani după Revoluție?

— Sunt lucruri care sunt greu de prevăzut. Domnul Stolojan era o figură necunoscută până a fost desemnat ca premier. Atunci când s-au purtat discuțiile preliminare în legătură cu un premier posibil, mulți puneau un semn de întrebare. Deci, erau îndoieli asupra capacității domnului Stolojan de a conduce un guvern. I se recunoșteau calitățile de profesionist în domeniul finanțelor, dar nu aveau suficientă încredere în capacitatea sa de a conduce un guvern. Iată că, în două luni, domnul Stolojan s-a impus ca premier. Deci, până la urmă, viața consacră roluri care nu pot fi bănuite. Și noi ne aflăm într-o asemenea perioadă, când valorile se propulsează uneori pe neașteptate.

— Întrebarea mea este dacă vedeți oameni din opoziție care sunt capabili de guvernare.

— Eu cred că se găsesc suficienți oameni capabili în țară care să-și asume asemenea răspunderi.

— În ce-l privește pe domnul Stolojan, cum priviți succesul guvernului său, după două-trei luni de când funcționează?

— A dovedit profesionalism și dorința de a se angrena cu toată răspunderea în problemele grele. Guvernul acesta a intrat într-o perioadă grea în ceea ce privește economia; iarna amplifică aceste greutăți, într-o perioadă decisivă pentru promovarea unor măsuri de esență ale reformei economice, cu consecințe în viața economică și socială a țării. Deci, asumarea unei asemenea răspunderi nu e simplă. Până acum, mi se pare că guvernul și domnul Stolojan personal au demonstrat capacitate și înaltă responsabilitate.

— Vedeți, concret, dacă a făcut lucruri diferite decât ceea ce a făcut guvernul anterior, adică dacă este vorba de oameni diferiți care au făcut aceeași acțiune?

— De fapt, este o anumită continuitate. Este firesc, pentru că este un proces unic. Dar, mi se pare că toată deschiderea politică pe care a făcut-o domnul Stolojan, ca și calitățile personale, de om neimplicat în activitatea de partid, ci preocupat eminamente de problemele guvernului și ale guvernării, îi conferă acest avantaj în fața opiniei publice, ca și mai multă credibilitate în tot ceea ce face.

— Mi se pare că este o problemă care continuă în ambele guverne, se produc schimbări foarte grele în economie, care cer sacrificii enorme pentru populație. Impresia mea este că oamenii nu prea înțeleg ce se întâmplă, adică de ce este necesar ca prețurile să fie de cinci ori mai mari, iar salariile doar de două ori. Nu înțeleg.

— E firesc.

— Și, atunci, ce se poate face mai mult în acest domeniu, ca oamenii să înțeleagă ce se întâmplă?

— E firesc să fie așa, mai ales ținând seama de nivelul general de viață al oamenilor, de situația economică pe care am moștenit-o, de condițiile sociale, de viață, de trai, ale unor pături foarte largi ale populației, care și așa se confruntă cu foarte multe greutăți. Să mai

facă sacrificii în plus devine, într-adevăr, greu de acceptat. Deci, nu e vorba numai de capacitate de înțelegere și receptare dar, dacă omul se descurcă greu în viața zilnică, e de înțeles că e greu să accepte asemenea stări de lucruri. Din acest punct de vedere, nu avem altceva de făcut decât a desfășura o politică deschisă. Guvernul să caute să demonstreze dorința de a rezolva problemele și să vorbească cu cărțile pe față, în fața societății, asupra situației existente și a măsurilor pe care le adoptă. Altă soluție nu este. Minuni nu se întâmplă.

Acest interviu a fost transmis, la vremea respectivă, și pe postul național al Televiziunii Române.

6. „NU SUNT OMUL RANCHIUNEI“
— interviu acordat ziarului „Azi“ —

În urma interviului acordat agenției „Associated Press“, Petre Roman și ziarul „Azi“ — devenit, după cum am arătat, susținător fervent al liderului național al FSN — au declanșat o serie de atacuri privind persoana mea, reproșându-mi-se, în principal, preocuparea față de noile tendințe din interiorul Frontului, asupra cărora am încercat să mă lămuresc printr-o întâlnire realizată, la cererea acestora, cu unii deputați și senatori ai partidului.

La 13 decembrie, cu ocazia marcării, în Parlamentul României, a momentului intrării în vigoare a Constituției, am acordat, chiar ziarului „Azi“, un interviu, care a fost publicat a doua zi, sub titlul „Nu sunt omul ranchiunei“:

— Domnule președinte, după câte știți, domnul Roman a apreciat că dumneavoastră — spunându-vă opiniile despre ceea ce se întâmplă în Front, despre acțiunile și declarațiile liderului său național — ați încălcat prevederile Constituției. Sunteți de acord cu acest punct de vedere?

— Ca președinte al țării, sunt obligat să răspund oricăror solicitări, să stau de vorbă cu reprezentanții oricăror formațiuni, indiferent în ce formă. Am ușile deschise și stau de vorbă cu reprezentanții

tuturor formațiunilor politice. Cum pot să refuz solicitarea din partea deputaților și senatorilor Frontului? De altfel, mai demult, am avut o asemenea solicitare, pentru o discuție lămuritoare, în prezența liderului Frontului. De câteva ori, chiar am solicitat să vină împreună cu liderul, lucru care a fost refuzat sistematic. Iar scrisoarea deschisă pe care am primit-o aseară din partea lui confirmă că și ultima mea solicitare — de acum o săptămână și ceva, când i-am propus să judecăm ca oameni politici responsabili problemele actuale, politice, cu care se confruntă țara și Frontul Salvării Naționale (pentru că eu leg soarta Frontului de soarta țării și soarta țării de soarta Frontului) — consideră că nu mai este utilă o asemenea discuție lămuritoare, cu alte cuvinte, nu mai are ce discuta cu mine. Deci, a pornit pe calea unei lupte deschise și nu știu ce urmărește, de unde a descoperit aceste contradicții fundamentale între noi doi și când anume. Este regretabil, îmi pare rău, dar consider că s-a deplasat ca poziție, ca orientare, ca gândire, de ceea ce ne-a legat o anumită perioadă de timp.

— Din acest moment, după ultimele dumneavoastră demersuri, considerați închisă orice poartă de, să-i spunem, revenire?

— El a închis orice poartă de dialog.

— Și dumneavoastră?

— Eu am rămas totdeauna deschis. Nu sunt omul ranchiunei.

— Cum vă explicați faptul că domnul Roman asociază interviul dumneavoastră acordat agenției „Associated Press“ de un Comunicat al Serviciului Român de Informații?

— Nu are nici o legătură una cu alta. De fapt, răspunsul SRI-ului se referea la o acuză adresată de domnul Roman acestei instituții, la Cluj, cum că ar manipula dosare. Probabil că în răspunsul SRI-ului sunt și stângăcii; eu cred că nu au făcut bine că au adăugat în răspuns și aprecieri de natură politică. Răspunsul trebuia rezumat la problema în sine, a soartei dosarelor, și la acuzația adusă de domnul Roman.

E. DOI ANI DE LA REVOLUȚIA DIN DECEMBRIE 1989

1. ADUNAREA SOLEMNĂ A PARLAMENTULUI

Împlinirea a doi ani de la Revoluția Română din decembrie 1989 a fost marcată, în întreaga țară, prin numeroase manifestări comemorative — adunări și marșuri, depuneri de coroane de flori, slujbe religioase — prin care mii de cetățeni, oameni de toate vârstele, au adus un pios omagiu celor care s-au jertfit pentru libertate, democrație și demnitate, pentru dreptate și o viață mai bună. Printre aceste manifestări de rememorare a curajului și voinței unui popor care, în decembrie '89, a renăscut, redobândindu-și încrederea și vocația libertății, s-a numărat și ședința solemnă a celor două Camere ale Parlamentului, la care am participat atât eu, cât și primul-ministru, membri ai guvernului, reprezentanți ai organizațiilor și asociațiilor revoluționare.

Am rostit, cu acest prilej, următorul discurs:

„Domnilor președinți,
Onorați membri ai corpurilor legiuitoare,
Stimați invitați,
Doamnelor și domnilor,

Au trecut doi ani de la victoria Revoluției Române. Televiziunile din întreaga lume transmiteau în direct desfășurarea febrilă a eveni-

mentelor cruciale din țara noastră. Revoluțiile antitotalitare și anticomuniste din centrul și răsăritul Europei și-au atins punctul de culminație în România. Vechiul sistem social-politic, personificat în ultima sa etapă în dictatura ceaușistă, a fost răsturnat printr-o mișcare incandescentă și explozivă, cu o impresionantă participare a tuturor forțelor și categoriilor sociale. Toți cei care au trăit acele clipe de biruință și durere au resimțit încărcătura lor emoțională de excepție. Eram părtași la un eveniment de proporții istorice, fără să-i intuim, atunci, toate implicațiile, deși el avea o anvergură universală, atestată și de rezonanța sa internațională, de valul de simpatie și gesturile emoționante de solidaritate cu care a fost întâmpinat pe toate meridianele. Anul 1989 va purta de acum sigiliul acestor extraordinare mișcări revoluționare, în care românii au fost prezenți, conferindu-le un plus de radicalitate și un decisiv vector istoric. Se încheia o epocă, de un tragism fără seamăn, se deschidea o alta, plină de speranțe.

Răsturnarea dictaturii ceaușiste, a regimului totalitar comunist, prin energia maselor ieșite în stradă și restructurarea ulterioară a întregului sistem de stat sunt mutații care ne-au marcat pe toți, asemenea unui foc purificator, ne-au redat încrederea în noi înșine, în capacitatea națiunii române de a fi subiect al propriei sale istorii.

În aceste momente, primul nostru gând se îndreaptă spre cei care au avut curajul și demnitatea de a se opune frontal dictaturii, în acele clipe hotărâtoare de destin, aureolând poporul român cu sacrificiul lor, reatestându-i vocația libertății. Privind retrospectiv, vedem mai limpede azi că Revoluția Română a fost, prin anumite caracteristici, dar în primul rând prin dimensiunea ei tragică, un fenomen unic, ale cărui semnificații cresc în perspectiva schimbărilor actuale, consacrând mișcarea din România, de acum doi ani, ca un eveniment de referință. Mersul istoriei ne-a încărcat cu o răspundere gravă, aceea de a dovedi prin fapte că jertfa supremă a eroilor din însângeratul decembrie '89 nu a fost zadarnică. Iar noi, cei aflați astăzi sub cupola acestei instituții a democrației, trebuie să ne asumăm cu toată ființa crezul și legământul pentru care și-au dat viața. Stăm azi, în zbuciumul renașterii naționale, pe temeliile sfințite de sângele martirilor din decembrie '89.

Fie ca sacrificiul lor și forța morală care i-a însuflețit să rămână pilduitoare în amintirea noastră și a generațiilor viitoare!

Cu credința că poporul le va cinsti de-a pururi memoria, vă propun să exprimăm recunoștința pe care le-o datorăm printr-un pios moment de reculegere.

Onorat auditoriu,

Revoluția din decembrie 1989 a însemnat o ruptură cu vechiul sistem și a deschis un nou traseu destinului românesc. Ea a exprimat cu vigoare opțiunea limpede pentru o viață democratică și a declanșat un proces ireversibil de transformare și modernizare a României. Cu îngăduința dumneavoastră, m-aș referi la câteva aspecte ale drumului parcurs, la scurta experiență a tranziției și la perspectivele imediat următoare.

Prin Declarația-program din noaptea de 22 decembrie, Consiliul Frontului Salvării Naționale — care și-a asumat răspunderea de a conduce procesul revoluționar și de a guverna țara în condițiile demolării vechilor structuri de putere — s-a angajat în fața națiunii să acționeze decisiv pentru instaurarea democrației și înnoirea vieții sociale. Acel Comunicat, rezultat al unei elaborări colective, a sintetizat aspirațiile mișcării revoluționare și i-a imprimat un caracter programatic. O analiză pertinentă și obiectivă relevă că, în liniile sale generale, acest angajament a fost respectat. Astfel, a fost lichidat sistemul politic totalitar, consacrat prin principiul partidului unic, și s-a deschis calea către un sistem politic pluralist și democratic. Partidul comunist, purtător al ideologiei totalitar-comuniste și principalul instrument de menținere a sistemului comunist, a dispărut din viața politică a țării. Și asta nu ca urmare a unui act de forță din partea noii puteri, ci prin intrarea într-o nouă realitate istorică. Au fost organizate primele alegeri libere și s-au constituit instituții democratice, specifice statului de drept, consacrându-se, în fapt, principiul separării puterilor; s-a asigurat cadrul legal necesar manifestării libertăților și drepturilor cetățenești, inclusiv pentru minorităților naționale; s-au inițiat primele măsuri pentru trecerea la economia de piață; s-a desfășurat o intensă activitate pentru a pune sistemul legislativ pe temeiuri noi, pentru promovarea reformelor economice și politice. S-a produs o

amplă deschidere în politica externă a țării, România putând, după peste 40 de ani, să reînnoade legături istorice, tradiționale și să-și orienteze politica externă în conformitate cu interesele sale naționale.

Deși nu am reușit să atingem toate obiectivele pe care ni le-am propus, am făcut, totuși, multe, într-un timp foarte scurt. Revoluția a permis României să sară etape intermediare și să se reînscrie în cursul evoluției istorice din Europa.

Mișcarea revoluționară de la noi a trebuit să demonteze un fabulos sistem totalitar, cu un puternic blindaj instituțional, cu ramificații în toate componentele vieții sociale. Revoluția s-a produs când societatea românească se afla într-un blocaj istoric, într-o situație de criză acută, fără orizont, situație din care nu exista altă ieșire decât înlăturarea prin forță a fostului regim.

Noi n-am putut ieși din chingile dictaturii printr-o «revoluție de catifea» precum țările din jur. O dată cu declanșarea revoltei populare, legitime, dictatorul s-a împotrivit, încercând să o reprime prin forță. O soluție pașnică, prin mijloace politice, ne-ar fi scutit de sacrificii și convulsii suplimentare. Este limpede astăzi că elementul decisiv, care a determinat victoria schimbării, l-a constituit uriașa ridicare a maselor — tineri și vârstnici, muncitori și intelectuali, bărbați și femei — împotriva dictaturii, întâi la Timișoara, care a rezistat cu grele sacrificii și pilduitor eroism, timp de o săptămână, încercărilor de reprimare, apoi la București, unde ieșirea de nestăvilit a populației a decapitat regimul, precum și în alte centre ale țării, imprimând mișcării revoluționare un caracter exploziv și radical, trăsături ce singularizează Revoluția Română. La asigurarea victoriei, un rol hotărâtor l-au avut Armata și forțele Ministerului de Interne, care s-au alăturat poporului.

Unitatea realizată în acele zile fierbinți, consensul impresionant ce a sudat forțele Revoluției în fazele ei decisive, vor rămâne o mărturie a capacității specifice poporului român de a se mobiliza cu toate fibrele sale vitale în situații-limită, când destinul național se află în cumpănă. Iar în decembrie 1989 eram într-un astfel de moment.

Revoluția noastră a avut o complexitate nebănuită, generată de împletirea unor factori interni și externi, pe care analizele de până

acum nu au reușit să o descifreze pe deplin. Dramatismul confruntărilor, dinainte de 22 decembrie și de după această dată, ritmul precipitat al evenimentelor, confuzia și deruta unor forțe ce au acționat în acele zile și nopți, au alimentat ulterior o întreagă mitologie a revoluției, exploatată publicistic, pentru a acredita versiuni diferite, în funcție de accentele și faptele pe care le-au reținut și, nu în ultimul rând, de interesele și sensurile politice pe care le vizau. Avem nevoie, însă, de o adevărată reconstituire globală, făcută cu onestitate și obiectivitate, pentru a descifra adevărul integral și a lămuri situațiile neclare sau «enigmatice», eliminând «scenariile» fanteziste care s-au țesut în jurul lor. Dincolo de orice detalii, unele fără îndoială importante, rămâne adevărul fundamental că, în decembrie 1989, poporul român a înfăptuit o Revoluție! Stau mărturie milioanele de oameni care s-au ridicat împotriva dictaturii și, mai ales, caracterul radical și profund al prefacerilor pe care le-a generat. Comploturile, loviturile de stat, pot schimba conducători, dar nu sisteme sociale. În România, în decembrie 1989 a avut loc o Revoluție care a măturat un regim anacronic și a declanșat transformarea întregii societăți românești.

Adevărul este că revolta împotriva regimului totalitar și dorința de schimbare erau unanime, că acestea se manifestau în forme diverse — nu numai prin exprimări publice ale unor disidenți sau prin unele încercări de a închega structuri de acțiune pentru răsturnarea dictatorului — ci, în primul rând, printr-o rezistență organică, tăcută și adâncă, prezentă în toate straturile populației, ca o permanență a vieții noastre sociale. Fără această acțiune lentă, erozivă, de ani de zile, prăbușirea regimului totalitar comunist nu ar fi fost posibilă.

Restituirea adevărului poate avea un efect lămuritor și în ceea ce privește stabilirea răspunderilor penale. Justiția trebuie să se manifeste ca o autoritate realmente independentă, respingând orice ingerință politică, asumându-și — în slujba adevărului și dreptății — răspunderea pe care i-o conferă democrația autentică. Într-un veritabil proces, care să cuprindă întreaga perioadă a celor 45 de ani, este necesar să disociem componentele politice, ideologice, morale de răspunderile juridice. Acestea din urmă nu se pot referi decât la persoane care au încălcat legile sau au comis abuzuri.

Este absurdă intenția de a culpabiliza categoriile sociale și, cu atât mai mult, de a extinde culpabilizarea asupra întregului popor, ignorându-se contextul istoric și datele realității pe care le-am trăit. Sistemul comunist constituie o experiență istorică încheiată definitiv pentru România și nu există, obiectiv, posibilitatea restaurării sale sub nici o formă; în același timp, nu sunt de admis nici intențiile de a-i masca aberațiile și nedreptățile care l-au însoțit.

Scrierea istoriei, în lumina necruțătoare a adevărului, va înfățișa, fără îndoială, toate dimensiunile sale, cu necesarul discernământ critic, înțelegând că sensul Revoluției nu a fost acela de a întoarce roata istoriei, ci de a deschide calea reconstrucției țării pe direcțiile civilizației contemporane — în tot ceea ce are ea mai avansat —, pornind de la realitățile pe care le avem și de la stadiul de evoluție în care ne găsim. Nu putem șterge cu buretele munca și eforturile constructive ale poporului din ultimii 45 de ani. Problema-cheie este ca, păstrând valorile și bunurile în care s-a încorporat creația materială și spirituală a fiilor acestui pământ, să construim mecanismele proprii democrației și economiei de piață.

Doamnelor și domnilor,

În cei doi ani care au trecut de la Revoluție am traversat și traversăm, ca întreaga Europă de răsărit, o experiență istorică inedită, pentru că nu dispuneam și nu dispunem nici de repere anterioare cât de cât sigure, nici de modele verificate. Trecerea de la o societate de tip totalitar la una democratică, de la o economie supercentralizată la o economie de piață, s-a dovedit un proces cu mult mai dificil și derutant decât ne-am închipuit inițial. Ca atare, îl parcurgem învățând din mers, confruntându-ne cu numeroase situații imprevizibile, cu evenimente și traumatisme sociale fără precedent, cu violențe și convulsii pe care nu le-am putut evita și pe care le regretăm cu toții. Ele au pus, deseori, sub semnul întrebării cursul democratic al societății. Aș spune că ne aflăm acum în punctul critic al tranziției, când mai toate componentele edificiului social se află într-o criză de profunzime, greu de cuprins în multitudinea dimensiunilor ei. Actualul moment este unul de cumpănă, în care solicitările practice ale reformei au prioritate și trebuie să-și găsească răspunsuri concrete. Trăim, după o

furtună ce ne-a debusolat, într-un moment de revenire la realismul politic și social, a cărui cerință de fond este aceea de a ne pune în acord aspirațiile cu posibilitățile concrete.

Cele mai semnificative mutații le înregistrăm în sistemul politic. Aici s-a creat, în urma alegerilor de la 20 mai 1990, cu inevitabile tensiuni, un nou cadru instituțional, de esență democratică, indiscutabil perfectibil ulterior. Afirmarea pluralismului politic, separarea puterilor în stat, consolidarea și clarificarea ulterioară a partidelor, instaurarea unei vieți parlamentare, libertatea de opinie și de expresie au conturat un nou câmp politic al societății.

Adoptarea Constituției este cel mai important act politic de la Revoluția din 22 decembrie 1989, pe care marea majoritate a populației l-a înțeles și l-a întărit cu o înaltă responsabilitate civică la referendumul de la 8 decembrie anul acesta. Constituția consacră libertățile și valorile democrației, stabilește o nouă morfologie a sistemului politic, exprimând ruptura definitivă cu vechiul regim, momentul crucial în zidirea statului de drept. Adoptarea Constituției încununează o remarcabilă și dificilă activitate parlamentară, care a fost, ea însăși, o școală a dialogului și a democrației. Urmează, acum, lucrul cel mai dificil, aplicarea ei în viață, modelarea structurilor active ale societății după cerințele ei democratice, operație care va da un plus de coerență tranziției, ne va scoate, sperăm, din starea de confuzie și de provizorat, înscriindu-ne pe un curs al normalizării. Adunarea Constituantă și-a îndeplinit misiunea pentru care a fost aleasă, oferind națiunii o nouă «tablă a legilor». Am încheiat, astfel, o fază distinctă a tranziției, în care Parlamentul a încheiat și o intensă activitate legislativă, de importanță capitală pentru reconstrucția țării. Dumneavoastră, ca exponenți ai voinței populare, ați dat viață acestui for democratic, iar noul sistem legislativ poartă pecetea aportului dumneavoastră colectiv, care nu poate să nu fie apreciat în raport cu dificultatea și complexitatea sarcinii ce a revenit primului Parlament ales liber, după atâtea decenii de regim totalitar.

Nimeni nu poate contesta astăzi realitatea libertăților politice în România, premisele instituționale pe care le-am creat, drepturile și

libertățile cetățenești, în care se află înscrise organic și cele ale minorităților etnice.

Ne-am confruntat cu toții cu greutăți, cu urgențe copleșitoare, cu situații inedite în care ne-a pus viața. În ceea ce mă privește, am încercat să răspund cu onestitate atribuțiilor ce revin instituției prezidențiale în noua configurație a sistemului politic, încurajat de suportul popular pe care mi l-a acordat electoratul acum un an și jumătate. Am receptat, însă, cu atenție, și criticile, unele întemeiate și corecte, care mi s-au adus, suportând, după cum știți, și manifestări de rea-credință — de la impolitețe, până la invective și acuzații lipsite de orice fundament — al căror temei conjunctural îl pot înțelege, fără a le putea, însă, accepta. Am înțeles să-mi asum, cu gravitate, responsabilitatea mandatului ce mi-a fost încredințat de alegători, într-o perioadă atât de frământată, cu toate riscurile ce derivă din aceasta. Sper să fiți de acord cu mine, considerând pe deplin actuale reflecțiile lui Titu Maiorescu: «Critica, fie și amară, numai să fie dreaptă, este un element neapărat al susținerii și propășirii noastre și cu orice forțe și în mijlocul oricăror ruine, trebuie împlântată sămânța adevărului.» Este un îndemn pe care se cuvine să-l avem în minte, să ne călăuzească în modul nostru de a fi și a gândi, pentru a consacra o conduită democratică.

Onorat auditoriu,

Reforma sistemului economic este problema-cheie a societății românești. Înfăptuirea ei este condiționată de factori multipli, greu de controlat și de stăpânit. Evident, în acest proces s-au produs și erori, atât în conceperea, cât și în aplicarea reformei, unele datorate lipsei de experiență, iar altele unor decizii pripite și insuficient fundamentate. Au apărut și efecte negative colaterale, pe care nu am știut să le preîntâmpinăm.

Aspectul cel mai vizibil al crizei în care ne aflăm constă în faptul că noile structuri de organizare a vieții economice abia se încheagă și nu au putut înlocui până acum, decât într-o foarte mică măsură, mecanismele vechi, birocratice și de comandă. Acest interval este extrem de periculos și este necesar să găsim soluții concrete, eficiente, pentru a-l scurta. Practic, trebuie să înlocuim o economie învechită, etatizată,

supercentralizată, cu o economie modernă, bazată pe mecanismele pieței. Cum vom trăi în România, noi și copiii noștri, depinde de capacitatea noastră de a face această schimbare. Destinul ne încearcă din nou, căci ne aflăm în fața unui test istoric al capacității noastre de a răspunde adecvat la solicitări copleșitoare.

Suntem în mijlocul unui vârtej de schimbări ce duc la o redefinire a contextului geopolitic, a raporturilor dintre state și a poziției pe care o vor avea țările și popoarele în noul tablou european. Destrămarea mecanismelor anterioare de integrare economică și de securitate, dereglarea rețelei de schimburi și de cooperare în care eram ancorați, cu pierderea unor surse relativ sigure de materii prime și a unor piețe de desfacere tolerante față de calitatea produselor, au avut efecte paralizante asupra organismului economic românesc. În același timp, sprijinul occidental pe care scontam inițial în relansarea economică nu putea și nici nu poate suplini eforturile proprii. Este încurajator că, în ultimele două luni, instituțiile financiare occidentale și oameni de afaceri manifestă un interes sporit față de România, iar contactele și negocierile diplomatice au înregistrat evidente progrese, concretizate și în parcurgerea pașilor necesari spre un acord durabil de asociere a României la Comunitatea Economică Europeană. Este un semnal că instanțele economice occidentale au receptat hotărârea noului guvern de a continua cursul reformei în condițiile unei crize excepționale. Reintegrarea în noile circuite de schimb și cooperare economică nu o putem face decât învățând să devenim competitivi, adaptându-ne la legile dure ale concurenței, pentru a nu risca o subordonare economică de durată, ca urmare a decalajelor noastre tehnologice și a nivelului scăzut al productivității muncii, în comparație cu statele dezvoltate, decalaje imposibil de absorbit peste noapte.

În aceste condiții, reforma nu e un slogan politic și nici nu constituie monopolul unei persoane sau al unui grup, ci o uriașă sarcină a societății românești, pentru rezolvarea căreia avem nevoie de mobilizarea tuturor forțelor politice și sociale, de contribuția gândirii științifice și prospective, decantată prin confruntări de idei și dezbateri de fond. Numai astfel — și nu prin diletantism ori prin evaluarea necritică a unor modele neadecvate — vom putea găsi răspunsurile cele

mai potrivite la dilemele tranziției, limitând, totodată, costurile ei sociale și umane.

În acest sens, doresc să subliniez necesitatea elaborării de către guvern a unor soluții imediate pentru nevoile materiale stringente cu care se confruntă marea majoritate a cetățenilor, mai ales în aceste zile grele de iarnă.

Totodată, aș accentua nevoia societății de a dispune de alternative viabile, de programe politice și strategii concurente, solid argumentate, capabile de a prelua cursul tranziției, la nivel guvernamental, atunci când traiectoriile anterioare s-au dovedit lipsite de orizont sau sprijin social. În sistemul democrației, atitudinea față de segmentele opoziției politice trebuie să legitimeze în fapt diversitatea programelor adresate națiunii, dreptul de a redefini situația în alți termeni și de a avansa alte proiecte sociale. Aș considera că ar fi în beneficiul națiunii depășirea actualei fragmentări și fărâmițări a spectrului politic și structurarea vieții politice în jurul câtorva opțiuni fundamentale, cu rezonanțe autentice în substratul economic și social.

Sub ochii noștri se naște o nouă clasă politică a societății românești, în structura căreia sperăm că se vor împleti competența, profesionalismul și deschiderea europeană, responsabilitatea pentru interesul național, gândirea prospectivă și realismul politic. Este vital ca instituțiile publice și partidele să găsească mijloace de a stopa diletantismul, incompetența și impostura, introducând filtre foarte severe de selecție a valorilor, cu necesarul concurs al mass-mediei și al opiniei publice, instanțe supreme ale democrației.

În procesul de reașezare a raporturilor dintre instituții și grupurile sociale și profesionale, dintre câmpul politic și structurile societății civile, o importanță deosebită capătă mișcarea sindicală. Prin milioanele de salariați ale căror interese le promovează, sindicatele reprezintă o forță considerabilă. Această forță își caută încă drumul și locul în noua societate, încercând să-și definească relații stabile cu reprezentanții patronatului, cu guvernul, cu partidele politice. E un proces care s-a dovedit dificil și, nu rareori, generator de tensiuni sau chiar conflicte sociale.

Pentru a preîntâmpina riscul unor convulsii și mișcări anarhice este absolut necesară continuarea procesului de sedimentare în forme democratice a reprezentării salariaților, promovarea dialogului și gândirii critice, reabilitarea ideii de ordine socială, pe baza respectării legislației și a instituțiilor democratice, mai ales într-o societate de tranziție, când toate structurile își caută o nouă identitate, iar articulațiile dintre acestea sunt încă fluctuante și inconsistente. Presiunile revendicative și salariale, adeseori exagerate, au provocat tensiuni și conflicte ce puteau fi evitate dacă s-ar fi folosit instrumentele democratice de negociere și armonizare a intereselor, respectându-se cadrul legal și instituțiile pe care le-am creat în acest scop.

Un fenomen cu dimensiuni considerabile este acela al corupției, care a proliferat în condițiile unui control mai scăzut al instituțiilor de ordine publică și al mecanismelor financiare, favorizând îmbogățirea rapidă a unor falși întreprinzători, prin speculă și piață neagră. Sprijinirea întreprinzătorilor particulari, a micii producții și a serviciilor, dezvoltarea unei economii de piață nu pot fi compatibile cu expansiunea acestei maladii, pe care guvernul și organele de justiție trebuie să o stopeze neîntârziat. Este vitală reprimarea fenomenelor de corupție în cadrul aparatului de stat și al administrației publice. Se impune elaborarea și adoptarea statutului funcționarului public și finalizarea hotărârii privind declararea averii și justificarea veniturilor de către toți demnitarii — atât la instalare, cât și la eliberarea din funcții.

Reforma societății nu se reduce la dimensiunea ei economică și politică, ea cuprinde inevitabil și spațiul cultural — intelectual, ca energie specifică proceselor de schimbare, ca punct de sprijin al înnoirii și redefinirii umane. Nu există azi scenarii de dezvoltare care să nu integreze factorul intelectual — lucru firesc, de altfel —, având în vedere contribuția decisivă a cercetării științifice și a învățământului la dinamica accelerată a societăților de azi.

Atitudinile nihiliste față de creația culturală a perioadei postbelice mi se par dăunătoare și fără suport faptic. Este o evidență că, în pofida cenzurii și a interdicțiilor paralizante care afectau acest domeniu vital, s-au produs lucrări de valoare, că a existat o mișcare artistică viabilă, și, deci, nu pornim de la zero în noua cursă a redresării. Învățământul,

cu toate limitele sale, a format generații de tineri bine pregătiți, care — din păcate — au fost și sunt încă insuficient puși în valoare. Activitatea științifică și artistică a înfruntat mediul asfixiant al dictaturii, erodând latent pârghiile sale de susținere, întreținând o conștiință de sine a societății, critică și deschisă. Un fenomen dintre cele mai îngrijorătoare la care asistăm după Revoluție rezidă în politizarea excesivă a instituțiilor culturale și științifice, a învățământului și a mediilor educaționale, reeditându-se atitudini exclusiviste și intolerante din arsenalul unei epoci defuncte.

Speranța noastră este că viața științifică și culturală își va regăsi, treptat, echilibrul necesar, că frământările actuale sunt un proces firesc de decantare și selecție a valorilor, din care se va naște un dialog fecund, o osmoză a ideilor și a direcțiilor spirituale, relansând astfel mesajul culturii române în circuitul mondial de valori, deschizând și stimulând izvoarele creației de orice fel.

Un adevărat șoc au suferit, însă, instituțiile culturale, o dată cu introducerea, într-o manieră anarhică, a unor principii ale economiei de piață, fapt care le-a afectat posibilitatea de a se manifesta în condiții normale. Dificultățile care au paralizat editurile și presa, teatrele și mediile de comunicare trebuie abordate cu cea mai mare atenție, căutând soluții adecvate noilor realități economice, pentru a evita degradarea vieții spirituale, căderea ei la nivelul „culturii de consum“, lipsită de dimensiune spirituală și adâncime umană, blocând, astfel, adevărata cultură, aceea care ne exprimă potențialul de creație și are capacitatea de a remodela mentalitățile și conduitele practice, inclusiv politice și civice.

Așadar, ceea ce aș dori să semnalez este faptul că reforma are o dimensiune atotcuprinzătoare, din care nu pot lipsi componente vitale, ca învățământul, educația, cercetarea științifică, câmpul artistic, presa și comunicația. Găsirea celor mai potrivite soluții nu se poate face decât dacă activăm întregul potențial științific și politic al societății, toate școlile de gândire economică, tehnologică și managerială, într-un efort conjugat, pentru a redefini reforma în termeni mai concreți și mai realiști. Poporul român este interesat de reformă și nu re-

tractar la ea, dar așteaptă proiecte consistente și coerente de tranziție, programe care să nu-i irosească speranțele și disponibilitatea pentru înnoire.

Onorat auditoriu,

Sinteza acestor direcții de reformă se va manifesta, sperăm, în reafirmarea ființei naționale în noua configurație europeană. Sarcina noastră este de a redefini poziția României în noul sistem de raporturi geopolitice și de cooperare economică în măsură să asigure suveranitatea și integritatea teritorială, instaurarea unui climat de pace și bună înțelegere între statele din zonă, în beneficiul tuturor.

Europa trece, în această etapă, prin schimbări radicale, în care se redefinește rolul tuturor țărilor, inclusiv al celor din centrul și răsăritul continentului. Reunificarea Germaniei, destrămarea URSS, apariția statelor suverane din cadrul fostei Uniuni, conflictul din Iugoslavia și orientarea față de el a factorilor politici din Europa și SUA constituie elemente centrale ale vieții internaționale, care angajează direct România.

Anul 1989 a găsit România într-o situație de izolare diplomatică, pe care am încercat să o eliminăm. Avem nevoie de relații de bună vecinătate, de o mare deschidere către Europa și către lume. Tratatele recente încheiate cu Grecia, Turcia, Italia și Franța, ca și cele în curs de negociere cu Ungaria, Germania, Rusia, Bulgaria, Republica Cehă și Slovacă, sunt pași spre o reașezare a diplomației românești pe făgașele ei tradiționale. Apariția unui nou vecin la nord-est — statul independent al Ucrainei — cere o atenție specială din partea noastră, stabilirea unor raporturi de bună vecinătate și cooperare activă. Acestea sunt cu atât mai necesare cu cât România, acționând în spiritul Actului Final de la Helsinki și al Cartei de la Paris, va trebui să creeze climatul politic necesar și cadrul de negociere pentru abordarea unor probleme delicate, cum sunt cele legate de situația teritoriilor românești încorporate fostei republici sovietice Ucraina, ca urmare a unor decizii arbitrare, lipsite de orice fundamentare juridică sau istorică.

Vor trebui, de asemenea, regândite relațiile speciale ale României cu Republica Moldova. Diversificarea raporturilor reciproce, acțiunea directă a agenților economici, a asociațiilor de colaborare culturală, a organismelor sindicale și partidelor politice, suntem convinși că vor contribui la formularea unor soluții noi pentru realizarea unei firești reîngemănări a destinelor istorice ale românilor de pe cele două maluri ale Prutului. Respectând dreptul populației românești de peste Prut la autodeterminare și căutând împreună modalitățile de reparare a unei nedreptăți istorice — consecință nefastă a Pactului Molotov-Ribbentrop, unanim recuzat astăzi — ne vom îndeplini o îndatorire istorică.

Întreaga activitate internațională a României va fi subordonată respectării documentelor internaționale, creării unui climat de pace și stabilitate în această parte a continentului.

Stimați compatrioți,

Ne așteaptă o perioadă pe cât de dificilă în plan economic și social, pe atât de densă sub raportul calendarului politic. Alegerile comunale și municipale de la 9 februarie 1992 — care, nu ne îndoim, vor fi corecte și cinstite — vor legitima o administrație de stat locală, expresie a voinței și încrederii electoratului.

O altă confruntare decisivă a partidelor politice cu electoratul o vor oferi alegerile parlamentare din primăvara anului viitor. Ele vor configura un nou Parlament al țării, care, la rândul lui, va trebui să încredințeze unei echipe noi guvernarea țării.

Îmi exprim încrederea în maturitatea și responsabilitatea partidelor politice ca și a electoratului, pentru ca înfruntarea firească prilejuită de alegeri să se păstreze în limitele civismului politic, al democrației și ordinii de drept, pentru ca, din această înfruntare, să rezulte programe mai consistente și soluții optime pentru redresarea țării.

Dezamăgirea unor largi pături ale populației, confruntate cu acute lipsuri materiale și cu necazuri cotidiene, se cuvine să genereze un sentiment al urgenței la toți factorii responsabili cu gestionarea concretă a resurselor și a capacităților de care dispunem, pentru a stopa cursul periculos al dezordinii sociale și al risipei, al corupției și al

nesocotirii legilor. Trebuie să ne asumăm, împreună, responsabilitatea acestei situații critice, iar dumneavoastră, ca reprezentanți ai diverselor formațiuni politice, veți înțelege, desigur, imperativele acestui ceas al lucidității, favorizând, prin dialog și dezbatere deschisă, găsirea celor mai potrivite soluții pentru ieșirea țării din impasul actual.

Cu speranța că vom reuși să ne conjugăm opțiunile și acțiunile pe fundalul interesului național, permiteți-mi să vă urez un Crăciun fericit, un An Nou cu mai multe nădejdi împlinite!“

2. MESAJUL DE ANUL NOU PREZENTAT LA POSTURILE DE RADIO ŞI TELEVIZIUNE

„La această cumpănă a anilor doresc, înainte de toate, să urez tuturor cetăţenilor ţării «La Mulţi Ani»!

Încheiem un an încărcat de evenimente, complex şi dificil pentru ţară. Printre elementele pozitive ale bilanţului anului parcurs, aş dori să subliniez încă o dată faptul că 1991 se va înscrie în istoria ţării ca anul adoptării, prin referendum, a noii Constituţii, document fundamental, care pune bazele statului de drept, dezvoltării democratice a României.

Fără îndoială că aceşti doi ani pe care i-am parcurs de la Revoluţia din decembrie, ani încheiaţi prin acest document fundamental al ţării, au marcat schimbări profunde în fizionomia societăţii româneşti. Şi, dacă vorbim de schimbări, atunci pe prim-plan trebuie să situăm schimbările în domeniul vieţii politice, sociale, al drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti. Vorbind despre aceste schimbări este cazul, în această noapte, să ne îndreptăm gândul nostru de cinstire şi recunoştinţă pentru cei care nu mai sunt între noi, care s-au jertfit pentru libertate, pentru înnoirea societăţii româneşti.

Fără îndoială că valoarea libertăţii nu este deplină dacă nu se reflectă în condiţiile de viaţă ale oamenilor. Anul 1991 a marcat pe planul vieţii economice, al condiţiilor de viaţă, o conjunctură

nefavorabilă. S-au produs, fără îndoială, și în domeniul economiei, modificări substanțiale, s-au făcut pași importanți, mai ales în domeniul legislativ, pentru punerea fundamentelor economiei de piață, ca și în realizarea câtorva elemente ale procesului de privatizare, ale elaborării pârghiilor noi, specifice, în domeniul economico-financiar. Dar, viața economică este încă marcată de dificultăți majore, unele provenind din sistemul închistat moștenit, din structurile depășite, care au creat blocaje în economia națională, la care s-au adăugat consecințele, dereglările generate de însuși procesul tranziției. În plus, au fost conjuncturile nefavorabile cunoscute, în primul rând demolarea sistemului de relații economice din cadrul CAER-ului. Toate împreună s-au reflectat prin diminuarea producției materiale în industrie, în agricultură, prin reducerea surselor de susținere — mai ales prin buget — a programelor de asistență socială, de protecție socială, prin fenomene care grevează traiul, viața zilnică a cetățenilor, în primul rând inflația și șomajul, cu efecte sociale ample, pe care le suportă marea majoritate a populației. Din acest punct de vedere, iarna acestui an a debutat în condiții dificile.

La început de an, speranțele oamenilor se îndreaptă spre zile mai bune. Sperăm și noi ca anul 1992 să aducă deplasări pozitive în viața societății românești. Pe plan politic, anul care vine va fi marcat, în primul rând, de alegerile locale de la începutul lui februarie și de alegerile generale. Am dori ca atât alegerile, cât și campania electorală să nu marcheze momente de încordare, de accentuare a tensiunii sociale, ci să fie momente de judecare matură, de confruntare civilizată a opiniilor și a unor programe constructive, pentru refacerea, pentru redresarea țării. Este, fără îndoială, un act de mare responsabilitate politică, pe care sunt convins că cetățenii îl vor da cu acest prilej, asigurând în organele puterii și administrației locale, ca și în Parlamentul țării, oameni responsabili, cu înaltă conștiință cetățenească, care să concure la procesul de stabilizare a societății românești, condiție esențială pentru a aborda frontal și eficient marile probleme cu care se confruntă țara, redresarea economiei naționale.

Sunt convins că prin eforturi conjugate ale tuturor celor capabili să concure la acest proces, ale tuturor cetățenilor țării, putem face din

anul 1992 anul stopării, pe de o parte, a procesului de deteriorare, de degradare a vieții economice și anul de start al normalizării, al redresării și relansării economiei naționale.

Speranțele oamenilor sunt legate și de contextul internațional în care se desfășoară viața noastră. Anul 1991 a marcat pași pozitivi pe calea consolidării procesului și a climatului de destindere și de creare a unui cadru nou de dezvoltare a cooperării internaționale, în primul rând pe continentul nostru. În același timp, se mențin focare de tensiune, puncte fierbinți, care provoacă încă neliniște, tensiune, instabilitate în viața internațională. Suntem, în primul rând, preocupați de asemenea fenomene care se petrec în imediata noastră vecinătate: perpetuarea conflictului militar din Iugoslavia, consecințele complexe, multiple, ale procesului de destrămare a fostei Uniuni Sovietice — momentul politic major al vieții internaționale la finele acestui an.

În ceea ce ne privește, vom face tot ceea ce depinde de noi pentru ca România să joace un rol activ în viața internațională, să desfășoare, în continuare, o politică externă dinamică, activă, să marcheze o prezență pozitivă, să constituie un factor activ în promovarea stabilității internaționale, încrederii și cooperării pe continent, bunei-vecinătăți cu statele care ne înconjoară, să concure la procesul de destindere și de stabilitate, pe continent și în lume.

Fie ca anul 1992 să aducă în casele noastre, ale tuturor cetățenilor României, ale fraților noștri de peste Prut, în inimile tuturor românilor de pretutindeni, mai multă liniște, un an de pace, speranțe în plus, o rază în plus de speranță pentru mai bine."

F. ANUL POLITIC 1992

1. ALEGERILE LOCALE

În spiritul noii Constituții adoptate prin referendumul de la 8 decembrie 1991, Parlamentul a dezbătut și adoptat Legea privind organizarea administrației locale, precum și Legea alegerilor locale, pe baza cărora au fost organizate, în luna februarie 1992, alegerile pentru consiliile municipale, orășenești și comunale — pas decisiv pe calea descentralizării administrației locale și creșterii participării reale a cetățenilor la viața civică, moment ce a întregit, totodată, ciclul electoral inițiat în 1990. Pe de altă parte, alegerile locale din 1992 au validat noile structuri ale puterii orizontale prin mecanisme democratice și, în același timp, au eliminat starea de provizorat la acest nivel.

Primul tur de scrutin al alegerilor locale s-a desfășurat la 9 februarie, așa încât este evident că, din punct de vedere al vieții politice interne, prima lună a anului 1992 a fost caracterizată de elementele, adesea stridente, specifice oricărei campanii electorale. Momentul principal petrecut pe scena politică în această perioadă este realizarea, în perspectiva alegerilor locale, a unei coaliții a opoziției, care cuprindea 14 organizații: 8 partide (Partidul Național Țărănesc-Creștin și Democrat, Partidul Național Liberal, Partidul Social Democrat Român, Uniunea Democrată a Maghiarilor din România, Partidul Alianței Civice, Partidul Ecologist Român, Uniunea Democrat-Creștină,

Partidul Unității Democratice) și 6 formațiuni ce se autoproclamau drept „nepartinice“ (Sindicatul Politic Fraternitatea, Alianța Civică, Asociația Foștilor Deținuți Politici, Asociația „România Viitoare“, Solidaritatea Universitară, Uniunea Mondială a Românilor Liberi). De remarcat, deci, ineditul situației în care se afla Partidul Național Liberal, membru, în același timp, atât al guvernului, cât și al coaliției de opoziție. Această coaliție, reunită sub numele Convenția Democratică, a participat la alegerile locale din februarie 1992 ca formațiune politică de sine stătătoare, desfășurând o agresivă și susținută campanie electorală, axată în principal pe specularea dificultăților economice și sociale ale țării, puse exclusiv în seama Frontului Salvării Naționale. Acesta din urmă — măcinat de frământări, crize și seisme interne — nu a găsit resursele necesare desfășurării unei convingătoare campanii electorale, fapt ce a avut drept rezultat pierderea multor poziții în consiliile locale, în special într-o serie de mari orașe, printre care și București. Totuși, Frontul Salvării Naționale a acumulat cel mai mare număr de voturi — 3 261 154 (31%) —, deținând ponderea mai ales în zonele rurale. Ponderea nu înseamnă însă exclusivitatea în ce privește distribuția reprezentativității între forțele politice. Astfel, Frontul Salvării Naționale și-a adjudecat o serie de posturi locale în centre urbane, tot astfel cum Convenția Democratică a obținut posturi în zone rurale, în timp ce alte forțe politice sunt câștigătoare fie în zone rurale, fie în centre urbane, cum sunt, de exemplu, Uniunea Democrată a Maghiarilor din România în localitățile din județele Harghita și Covasna, Partidul Unității Naționale Române la Cluj-Napoca și Mișcarea Ecologistă din România la Suceava.

Din totalul populației cu drept de vot — 16,4 milioane — s-au prezentat la urne 8,3 milioane de cetățeni, adică 65%. Această cifră, deși indică o participare ridicată, peste media specifică democrațiilor occidentale, totuși, comparativ cu alegerile generale din mai 1990, arată că absenteismul a înregistrat o pondere mare.

Personal, în calitate de șef al statului, am evitat, în preajma alegerilor, să fac declarații publice susceptibile să influențeze votul popular. Solicitat însă, înaintea primului tur de scrutin din 9 februarie,

să schițez portretul-robot ideal al primarului general al Capitalei, am acordat ziarului „Dimineața" următorul interviu:

— Domnule președinte, în calitate de cetățean al Bucureștiului, la 9 februarie vă veți exercita dreptul de vot. Nu vă întreb pe cine veți vota, fiindcă e firesc să nu ne dezvăluiți acum și aici opțiunea dumneavoastră electorală. Totuși, v-aș ruga să ne spuneți ce așteptați dumneavoastră de la primarul general al Capitalei.

— Am mai avut azi (miercuri, 3 februarie) o discuție pe tema aceasta, chiar la o întâlnire cu conducerea actualei Primării a Bucureștiului. Postul de primar al Capitalei este un post foarte incomod, poate mai greu decât unul de ministru. Nu există ministru care să aibă atâtea probleme câte are și va avea primarul general al Capitalei. Mai ales în situația în care se află acum gospodărirea orașului. Se va confrunta cu probleme de infrastructură, care necesită investiții. Îl așteaptă o muncă stăruitoare, desfășurată pe termen lung, pentru asigurarea alimentării orașului cu energie, cu căldură, cu apă, pentru dezvoltarea rețelei de canalizare, pentru punerea în funcțiune a unui sistem de epurare a apelor uzate (de altfel, Bucureștiul este unul dintre puținele mari orașe din Europa fără o stație de epurare a apelor uzate). În același timp, va trebui să se ocupe de rezolvarea transportului urban, de dezvoltarea comerțului și serviciilor de tot felul către populație. Adică, îl așteaptă o sumedenie de probleme; se complică și chestiunea locuințelor și a construcțiilor în oraș.

Deci, orice primar al Capitalei va avea foarte mult de făcut, ceea ce necesită o gândire coerentă, apel la specialiști, pentru a elabora strategia de lungă durată a așezării gospodăririi orașului pe baze realiste. Se impune o eșalonare în timp a problemelor majore, pentru a vedea ce se poate rezolva în termenul cel mai scurt. De asemenea, trebuie creat un cadru de comunicare mai lesnicioasă cu locuitorii Capitalei și, probabil, o descentralizare a multor servicii, astfel încât cetăteanul să alerge cât mai puțin pentru rezolvarea problemelor proprii.

Viitorul primar trebuie să manifeste o fermitate deosebită în ce privește corectitudinea oamenilor din aparatul Primăriei, al primăriilor de sectoare, al serviciilor administrative ale Capitalei, pentru a

stârpi din rădăcină fenomenele de corupție, mai ales cele din rândul funcționarilor publici și ai administrației.

Așadar, îl așteaptă un program de acțiune deosebit de complex și de complicat și, de aceea, indiferent cine va fi noul primar general al Capitalei, nu pot decât să-i doresc mult succes!

După anunțarea, în cele mai multe din localitățile țării, a rezultatelor alegerilor, am acordat Televiziunii Române, în ziua de 3 martie, următorul interviu, realizat de domnul Emanuel Valeriu:

„AŞ APRECIA CLIMATUL ALEGERILOR, MENTALITATEA ELECTORATULUI NOSTRU, ÎN CIUDA FAPTULUI CĂ AM ÎNREGISTRAT UN MARE ABSENTEISM"

— Domnule preşedinte, am venit la dumneavoastră dintr-un motiv foarte simplu. Au avut loc alegerile locale, după cum ştiţi foarte bine, şi care au fost comentate absolut de toată lumea, afară de preşedintele ţării. Dacă nu vă indispune această curiozitate, aş vrea să discutăm puţin pe această temă. Care sunt părerile dumneavoastră? Cum aţi comenta desfăşurarea şi rezultatul lor?

— Cred că e bine pentru președintele țării să se abțină în materie de comentarii și să aștepte rezultatele finale. De aceea, m-am abținut pe parcurs să mă exprim în vreun fel. Dar, în final, ținând seama și de tot ce s-a spus, atât din partea formațiunilor politice, de către observatorii din interior și din exterior, cred că este de apreciat climatul general în care s-au desfășurat aceste alegeri locale; atât campania electorală, care, în mod firesc, ca orice campanie electorală, impune și momente tensionate, controverse și așa mai departe, o propagandă proprie a formațiunilor aflate în concurență, deci, atât campania electorală, cât și alegerile propriu-zise, în cele două tururi de scrutin, s-au desfășurat într-un climat, zic eu, civilizat și arată o anumită maturitate a societății românești, a electoratului nostru.

În al doilea rând, aș sublinia încă o dată semnificația deosebită a acestor alegeri. Practic, încheiem un fel de ciclu al evoluției politice a societății românești. Am avut alegerile generale de acum doi ani de zile, care au pus primele baze ale structurilor noi, democratice, la nivel central. S-a desfășurat o activitate laborioasă pentru elaborarea Constituției țării; a fost adoptată de Parlament, conform mandatului pe care l-a primit cu doi ani în urmă, ca Adunare Constituantă. A fost, ca atare, adoptată prin referendum de electoratul țării și acum am asistat la prima concretizare a principiilor constituționale, în ceea ce privește realizarea condițiilor de bază ale structurilor democratice ale societății, a instituțiilor locale, pe bază de alegeri generale. Alegerile care urmează deschid al doilea ciclu al dezvoltării noastre politice, pe baza noii Constituții, cu alegerea Parlamentului, pentru un mandat constituțional de patru ani, și a președintelui. Deci, cred că, din acest punct de vedere, putem consemna alegerile pe care le-am încheiat ca un moment major în statornicirea structurilor statului de drept, a statului democratic, a bazelor dezvoltării democratice a țării.

— Vedeți, ce ați spus dumneavoastră, ca tablou general, satisface pe toată lumea. Dar aici intervin și o serie întreagă de puncte de vedere, să spunem individuale, ale partidelor, de pildă, sau chiar ale cetățenilor. Știți foarte bine, ca omul care ați fost ales, că chiar și astăzi, după doi ani, sunt contestate alegerile din mai 1990. Față de această îndoială, există și acum opinii potrivit cărora chiar aceste alegeri locale nu s-au desfășurat conform celor mai curate principii.

— În anumite perioade, mai ales ca cele pe care le parcurgem noi, de dinamism al dezvoltării structurilor sociale și politice ale țării, există o fluiditate a acestui proces de structurare politică și, deci, de opțiuni ale electoratului. În primul rând, comparațiile nu sunt niciodată valabile. Contestații, de asemenea, apar întotdeauna, firesc, când sunt forțe care se confruntă. Dar, atât la analiza care s-a făcut în 1990 cu oarecare obiectivitate, și cu atât mai mult în ceea ce privește rezultatele alegerilor din acest an și desfășurarea lor, nu au fost și nu sunt elemente temeinice care să fundamenteze contestarea valabilității alegerilor. Că se schimbă opțiunile electoratului, că se schimbă însăși structura societății noastre, structura politică a societății

noastre, asta este, de asemenea, un lucru firesc, care ține mai ales de dificultățile cu care se confruntă societatea românească și care fac ca și opțiunile electoratului să se schimbe. Totdeauna, cei ce și-au asumat răspunderea guvernamentală în momente de criză sunt supuși eroziunii pe planul popularității în rândul electoratului. În același timp, apar și procese erozive interne, în toate formațiunile. Am avut înscrise 89 de formațiuni cu candidați proprii la ultimele alegeri. Eu cred că vom parcurge și noi evoluția firească pe care au cunoscut-o și alte țări, care să stabilească câteva linii majore și câteva formațiuni reprezentative, care să dea tabloul orientărilor și opțiunilor generale. Deci, în acest proces, este firesc ca și opțiunile să se modifice, într-o anumită dinamică. Dar asta nu poate pune la îndoială valabilitatea alegerilor, nici a celor din '90, nici a celor locale din acest an.

— Ar trebui să înțeleg că sunteți satisfăcut de rezultate.

— Nu-i vorba de satisfacție sau insatisfacție. Nu este o chestiune de ordin personal. Că ne plac sau nu ne plac rezultatele, asta-i altă chestiune. Fiecare are opțiunea lui. Dar eu aș aprecia climatul alegerilor și maturitatea electoratului nostru, în ciuda faptului că am înregistrat un mare absenteism...

— Ați atins un punct pe care v-aș ruga să-l dezvoltați.

— ...care exprimă și el o stare de spirit a societății românești, nemulțumirile justificate ale electoratului, ale unor pături largi ale societății noastre, determinate de situația economică și pe care, probabil, ele o pun pe seama guvernării, gândind că ea este incapabilă să rezolve probleme atât de acute cu care se confruntă societatea. Obiectiv vorbind, asemenea greutăți sunt cunoscute de toate țările care trec prin aceleași procese prin care trecem noi, noi cunoscând poate niște situații mult mai grave decât le-au cunoscut alte țări, care au pornit pe această cale înaintea noastră. Dar una este să apreciezi aceste procese, fenomene și dificultăți de pe poziția analistului care caută să pătrundă în esența fenomenelor, și altceva este sentimentul omului de rând, care se confruntă zilnic cu marile greutăți ale vieții, căruia nu-i ajung veniturile, care se confruntă cu creșterea prețurilor, cu lipsa unor produse de primă necesitate, cu fenomenul șomajului. Oamenii nu pot fi satisfăcuți cu analize, oricât de pertinente ar fi ele.

— Domnule preşedinte, nu vă pot contrazice, deşi mi-ar face plăcere să o fac. Totuşi, faţă de participarea din mai '90, când ştiţi foarte bine că s-a prelungit funcţionarea centrelor de vot până foarte târziu, noaptea, de data aceasta acest absenteism nu mai arată o maturitate politică ci, dimpotrivă, o indiferenţă. Nu credeţi că au fost şi sfătuiţi unii să nu se prezinte la urne? Au fost diferite curente în această direcţie.

— Cred că elementul de bază al absenteismului este tocmai această stare de insatisfacţie a populaţiei în legătură cu situaţia economică şi, deci, o anumită insatisfacţie faţă de cei pe care i-au votat. Pentru că, aşa cum s-a văzut, electoratul nu s-a îndreptat de la cei pe care-i votase în '90 spre alţii. Probabil, au fost asemenea transferuri de voturi, dar ele nu au fost decisive, ci, mai ales, absenteismul foarte mare, determinat de insatisfacţia faţă de cei votaţi în '90.

— Vedeţi, acum fiecare formaţiune politică îşi manifestă satisfacţia deplină. Frontul Salvării Naţionale este profund încântat. Convenţia Democratică, de asemenea. Independenţii se manifestă mai puţin, deşi şi ei stau foarte bine. Cum explicaţi faptul că, totuşi, cu toate diferenţele legitimate de vot, toată lumea pare să fie mulţumită?

— Este un fel de a spune. N-am impresia că, spre exemplu, Frontul are motive de mare satisfacţie şi nici că şi-a exprimat o asemenea satisfacţie nelimitată. Este o încercare de a explica anumite scăderi în popularitatea Frontului, dar şi faptul că Frontul se menţine, totuşi, ca principală formaţiune politică. Chiar în aceste condiţii dificile, în această scădere de susţinere din partea electoratului, totuşi, Frontul Salvării Naţionale se prezintă şi acum ca principala formaţiune a ţării. Convenţia Democratică reprezintă o coaliţie de 14 partide. Cu toate acestea, s-a înregistrat o anumită deplasare a proporţiilor voturilor acordate. Dar eu privesc acest fenomen ca pe ceva firesc şi trebuie analizat cu mai multă luciditate şi realism, de toate forţele politice. Aş vrea să subliniez, totuşi, altceva. Dincolo de toate aceste lucruri, care sunt, zic eu, inevitabile în procesul dezvoltării noastre actuale şi viitoare, aceste diferite proporţii de reprezentări între formaţiuni, în condiţiile când formaţiunile înseşi cunosc un proces de evoluţie, aceste

deplasări sunt firești. Mie mi se pare că, pentru toate formațiunile politice interesate în dezvoltarea societății românești, important este să desprindem câteva comandamente majore, care țin de rezolvarea unor probleme grele cu care se confruntă țara, și de a proiecta căile ieșirii din aceste momente dificile, de a proiecta perspectiva dezvoltării noastre pe toate planurile. Din acest punct de vedere, mi se pare că se găsesc puncte de contact, se găsesc probleme care să constituie comandamente naționale și platforme naționale de conlucrare, pentru a face să depășim asemenea momente. Între acestea sunt problemele elaborării, în primul rând, a unei strategii naționale privind dezvoltarea economiei, care vizează căile depășirii stării de criză în următorii doi-trei ani, care vizează crearea fundamentelor legislative și instituționale, precum și a pârghiilor specifice economiei de piață, cu tot ce comportă ele, pentru a proiecta într-o perspectivă de 10—15 ani intrarea țării într-un anumit ritm de dezvoltare și o anumită aliniere la tendințele dezvoltării economice și tehnologice contemporane. Este o platformă pe care pot colabora toate forțele independente, cu opțiunile proprii.

Sunt și alte asemenea probleme, ca apărarea țării, securitatea ei, apărarea intereselor naționale în afară, statornicirea unui cadru de dezvoltare a științei, a cercetării, de folosire a potențialului uman, creativ, al acestei societăți, de creare a unei perspective tineretului, copiilor țării.

Mi se pare că una din problemele care trebuie să fie o platformă de interes comun este și rezolvarea problemelor gospodăririi. Am ales organismele locale, administrația locală. Am depășit faza electorală, alegerile, acum mi se pare că toți cei care au fost aleși, indiferent din partea cărei formațiuni, au devenit de-astă dată reprezentanții cetățenilor în aceste consilii locale, primari și consilieri, deci, care trebuie să lucreze pe o temelie comună, pentru a ridica nivelul de gospodărire locală, pentru a folosi, în cadrul a ceea ce înseamnă gospodărie locală, potențialul localităților, pentru a rezolva problemele cetățenești. Din acest punct de vedere, aș vrea să nu pierd prilejul, în primul rând, să-i felicit pe toți cei care au fost aleși, indiferent din partea căror

formațiuni, și să le urez să formeze echipe care să lucreze colegial în slujba cetățenilor, în slujba rezolvării problemelor localităților respective.

— Faptul că în orașe Convenția s-a dovedit mult mai puternică, iar Frontul în restul țării, în special în mediul rural, acest lucru vă spune ceva?

— Da. În primul rând, în orașe viața politică este mult mai activă, mult mai vie, iar formațiunile care compun Convenția Democratică și-au consolidat structurile lor organizatorice, au desfășurat o activitate mai susținută, în timp ce Frontul a slăbit activitatea politică și organizatorică, și la nivel central, și în teritoriu. Formațiunile din opoziție au știut să valorifice în favoarea lor, pe plan politic, greutățile prin care trece țara, atribuindu-le celor care și-au asumat responsabilitatea guvernării în această perioadă.

— Pentru dumneavoastră, ca președinte, guvernarea, să spun așa, credeți că va fi mai dificilă în aceste condiții, și în special în Capitală, care rămâne inima țării?

— Depinde și de felul în care vor fi abordate problemele. De aceea și apelul meu, adresat tuturor celor aleși, ca să uite, în momentul când au devenit consilieri comunali, municipali, orășenești, primari, să uite aderența la un partid sau altul. Sigur, asta nu înseamnă ruperea legăturilor cu formațiunile respective, dar, în primul rând, să dea prevalență îndatoririlor ca primari și consilieri ai localităților respective și să caute calea de conlucrare cât mai eficientă a tuturor, în slujba interesului comun.

— Domnule președinte, pentru a încheia, aș vrea să vă adresez și o altă întrebare, pentru a-i liniști pe unii, pentru a-i neliniști pe alții. Este o coincidență: astăzi sărbătoriți ziua dumneavoastră de naștere, dați-mi voie să vă felicit și eu, în numele colegilor noștri. Aveți, totuși, de gând să candidați la Președinție, sau nu?

— Vă las și de astă-dată fără răspuns. Sau cu un răspuns incert: nu m-am decis încă.

— Deci, nu pot dormi liniștiți nici unii, nici alții. Un răspuns amuzant. Vă mulțumesc.

*

*   *

O dată cu desfășurarea și încheierea alegerilor locale, intram în linie dreaptă în ceea ce privește pregătirea alegerilor parlamentare și prezidențiale, sens în care am avut, la Palatul Cotroceni, în ziua de 10 martie, o întâlnire cu liderii partidelor politice parlamentare, la care presa a asistat pe tot parcursul desfășurării ei. Am apreciat, și cu acest prilej, că alegerile locale au reprezentat un examen de maturitate, atât pentru candidați, cât și pentru electorat, fiind necesară, în perioada ce urmează, concentrarea eforturilor în vederea pregătirii corespunzătoare a alegerilor parlamentare și prezidențiale. Iată, în continuare, declarația acordată postului național de radio în finalul întrevederii:

— În urma discuțiilor și opiniilor pe care le-au exprimat reprezentanții partidelor politice, cum apreciați discuțiile din această seară?

— Ați fost de față de la început până la sfârșit; cred că împărtășiți și dumneavoastră acest punct de vedere, că a fost o discuție utilă și constructivă, purtată într-un cadru civilizat. Este o continuare a dialogului permanent cu conducătorii partidelor. De fapt, termenul s-a prelungit puțin, pentru că am intrat în perioada electorală, apoi au fost alegerile. După cum ați văzut, trei au fost temele discuțiilor. În jurul celor trei teme, spun eu, discuțiile au fost pozitive. Tema principală a fost organizarea alegerilor generale — parlamentare și prezidențiale. Nu era locul să tragem concluzii, pentru că acest cadru este un cadru consultativ, în care căutăm să ascultăm părerile diferitelor partide și, pe cât este posibil, să înlesnim un consens, apropierea pozițiilor pe câteva probleme. În cadrul primei teme, deci, am căutat să vedem care sunt opțiunile, părerile, în legătură cu alegerile, și ca dată, și în ce privește asigurarea condițiilor necesare pentru organizarea lor. Ați văzut care a fost linia, oarecum, predominantă. Cred că se va profila o asemenea concluzie — că este necesar să nu prelungim prea mult alegerile generale parlamentare și prezidențiale. Sigur, acum urmează să se pronunțe Parlamentul, care urmează să adopte cele două legi

necesare. Eu cred că ar trebui să facem aceste eforturi, pentru ca în cursul lunii iunie să avem aceste alegeri. Nu este nevoie să repet argumentele enunțate în cadrul discuțiilor. Celelalte două teme au avut caracter informativ — din partea guvernului, în legătură cu unele probleme cu care se confruntă în domeniul economiei, și informarea pe care am realizat-o în legătură cu situația din Transnistria, inclusiv contactele pe care le avem cu conducerea Moldovei pe această temă.

2. RUPTURA FRONTULUI SALVĂRII NAȚIONALE

După cum am arătat într-un capitol anterior, după demisia guvernului Roman din toamna anului 1991, fostul prim-ministru a declanșat o veritabilă campanie denigratoare la adresa mea, provocând în interiorul Frontului Salvării Naționale derută și confuzie. Invitându-l la un dialog responsabil, de clarificare a situației create, am primit drept răspuns o „scrisoare deschisă", prin care refuza orice fel de dialog cu mine, la care am răspuns printr-un Comunicat al Biroului de presă al Președinției.

În urma acestor schimburi de replici, disensiunile din interiorul Frontului s-au agravat, iar domnul Petre Roman își continua campania de denigrare a șefului statului, în ciuda faptului că apropierea alegerilor locale ar fi reclamat concentrarea eforturilor și energiilor în vederea traversării cu succes a acestui important examen electoral. Deși mă contraria atitudinea pe care a adoptat-o după septembrie 1991, am evitat să răspund atacurilor domnului Petre Roman, dar, după alegerile locale — și datorită presiunilor membrilor de partid și ale parlamentarilor Frontului, care militau pentru clarificarea situației și „limpezirea apelor" — am solicitat o întrevedere cu membrii Colegiului Director al partidului, care, după mai multe amânări, s-a desfășurat în ziua de 12 martie, la Clubul „Dacia" din Capitală.

Redau mai jos cuvântul introductiv și concluziile pe care le-am prezentat în cadrul discuțiilor, așa cum au fost ele publicate în suplimentul din luna martie al ziarului „Azi", intitulat „Tandemul Iliescu-Roman nu mai există". Iată, deci, ce am spus în debutul întrevederii, explicând, în primul rând, motivațiile care m-au determinat să doresc o discuție lămuritoare cu membrii Colegiului Director:

„Am dorit să am această întâlnire cu Colegiul Director. În alte condiții, în condiții normale, această întâlnire ar fi părut firească. Nu știu de ce trebuia să fie vreo invitație, nu știu de unde această încercare de tergiversare, inclusiv discuțiile în legătură cu constituționalitatea. Eu am senzația că am lămurit foarte clar acest lucru, imediat după încheierea alegerilor locale, președintelui în exercițiu, să avem această întâlnire nu în calitate de președinte al țării, ci în calitate de fost membru al Frontului, de prim președinte al Frontului, de fost candidat al Frontului la alegerile prezidențiale de acum doi ani.

Ne apropiem de o nouă perioadă grea. Eu trebuie, aici, să-mi exprim opiniile proprii; am simțit nevoia, înainte de a mă pronunța, de a lua o decizie, să mă consult cu cei cu care am pornit la drum, cu care am mers împreună în perioada aceea dificilă, cea care a fost după Revoluție până la alegerile de la 20 mai. După aceea, potrivit prevederilor constituționale, a trebuit să mă despart de formațiunea politică la a cărei fondare am participat. Dar mi se părea firesc și loial față de această formațiune politică să discut înainte de a mă pronunța ce voi face în continuare; dacă mai candidez sau nu și cu cine merg la drum, dacă e să merg mai departe. În acest sens, cum spuneam, m-a surprins reacția pe care am întâmpinat-o, de a tergiversa decizia în legătură cu această întâlnire și de a o tot amâna.

De fapt, ce m-a determinat să solicit această întâlnire? Declarațiile tot mai ostile pe care domnul Roman le-a lansat împotriva mea după demisia dânsului. Știți foarte bine, în primele două luni de zile de după septembrie m-am abținut de la orice răspuns. Chiar și după campania denigratoare susținută de ziarul «Azi», m-am abținut să dau un răspuns acestei chestiuni. Mai mult chiar, la conferința de presă din 26 noiembrie, când fuseseră deja foarte multe ieșiri din acestea în-

verşunate, făceam următoarea declaraţie, în legătură cu relaţiile mele cu Petre Roman: am spus atunci că nu aş dori să intru în detalii, pentru că nu vreau să mă implic, să mă ambalez într-o polemică ineficientă şi artificial alimentată. Eu cred că domnul Roman a dat o amploare nemeritată evenimentelor din septembrie, influenţat de anumite stări de spirit personale. Era, deci, 26 noiembrie, la două luni de zile după septembrie, iar întrebarea la care răspundeam se referea tocmai la declanşarea atacurilor în presă din partea domnului Roman. A apărut o singură intervenţie de-a mea — interviu sau declaraţie, cum vreţi —, unde am răspuns unor întrebări concrete legate de fondul unor asemenea critici. În ciuda acestor chestiuni, la începutul lunii decembrie i-am dat un telefon şi i-am propus să trecem peste toate resentimentele, peste această încărcătură de înverşunare, că nu sluieşte nimănui acest lucru şi afectează, în primul rând, Frontul şi viaţa politică. I-am propus o întâlnire, să stăm de vorbă ca doi oameni politici responsabili, să analizăm împreună situaţia care există, în care se află ţara, problemele cu care se confruntă, inclusiv Frontul, şi să găsim o soluţie de depăşire a acestor momente. Rezultatul îl cunoaşteţi: peste o săptămână, domnul Roman a publicat o scrisoare deschisă în care, referindu-se tocmai la această propunere a mea, arăta că dialogul între noi este inutil şi, după aceea, prezenta şi motivarea, adică de ce nu mai poate avea loc dialogul. Invoca patru chestiuni: că am refuzat să înlătur oameni legaţi de vechile structuri; că aş fi intervenit direct în Convenţia FSN, în martie, ca să nu mai fie ales lider; că au apărut conflicte între noi în legătură cu aprecierea puciului de la Moscova; că am capitulat în faţa minerilor ş.a.m.d. Am dat un răspuns, printr-un material al Biroului de Presă, la fiecare din aceste patru chestiuni invocate, exprimându-mi regretul pentru acest lucru şi arătând că, în continuare, nu am de gând să mă ambalez într-o polemică.

Aş dori aici să punctez că am înregistrat cu regret lipsa oricărei poziţii din partea Colegiului Director sau a Biroului Executiv al Frontului în legătură cu escaladarea acestei situaţii. Mai ales în momentul acestei scrisori deschise, care anunţa o ruptură politică declarată, mi se părea că era un moment politic major, care ar fi impus o analiză politică din partea forumului politic de conducere a Frontului, care să

facă o apreciere, să tragă niște concluzii și să exprime propria poziție. Sigur, și tăcerea e o anumită poziție, uneori poate fi interpretată ca aprobare. Probabil că așa a fost.

Din luna ianuarie, a apărut problema alegerilor locale. Deci, pe 9 februarie s-a desfășurat primul tur de scrutin la București. Pe 11 februarie, în «Il Giornale», apare un material al unui trimis al ziarului. Era pe 11; pe 10 februarie, țara era preocupată de alegeri, Frontul era antrenat în alegerea organelor locale. Ce i-a venit domnului Roman așa, tam-nesam, să se lanseze iarăși în asemenea declarații? Iată ce se relata: «Petre Roman, fostul prim-ministru al României și președintele Frontului Salvării Naționale, l-a atacat ieri pe președintele republicii, Iliescu, calificându-l drept obstacol în calea tranziției democratice a României și și-a exprimat hotărârea de a-i obliga să părăsească partidul pe toți aceia care intenționează să mențină în continuare, asemenea șefului statului, structurile comuniste în țară». Vreau să vă spun că, zilele trecute, a apărut în «Dreptatea» un editorial, cu titlul «Pericolul numărul unu», al cărui final este: «Pe măsură ce avansăm spre viitoarea confruntare electorală, devine tot mai limpede că domnul Ion Iliescu a rămas pericolul numărul unu pentru democrația românească»... Roman a făcut declarația la câteva ore după închiderea alegerilor electorale. Spune, în continuare, ziaristul: «Roman s-a declarat decis să înceapă lupta pentru înlăturarea lui Iliescu și marginalizarea grupului său disident din FSN, la Convenția partidului. Nu intenționează să scindeze Frontul pentru a forma un nou partid, așa cum s-a spus, ci caută numai marginalizarea acelora care urmează încă o a treia cale între democrație și comunism.» Iată o altă apreciere: «Roman a reiterat convingerea că grupuri ale securității au fost organizate și au produs lovitura de stat care s-a produs când mii de mineri au forțat căderea lui. Practic, potrivit lui Roman, de atunci reformele au fost frânate de cercuri apropiate lui Iliescu și de însuși acesta. A fost o lovitură contra democrației și reformelor dată de Iliescu. Iliescu nu poate să fie o garanție pentru reformă și nu putea fi o garanție sub această prismă.» În aceeași săptămână, ziarul «El Pais», spaniol, sub titlul «Iliescu este legat de vechiul regim comunist», arată că «Petre Roman este de părere că cei care sunt alături de Iliescu sunt persoane

care, într-un fel sau altul, sunt legate de interesele vechiului regim.» Și, în legătură cu divergențele, se motivează: «avem păreri foarte diferite, iar motivul este că nu există o alternativă posibilă la reforma politică profundă, nici la acțiunea de descentralizare a economiei». Ca și cum eu m-aș opune reformei! Iată ce spune domnul Roman: «Eu susțin un program național clar de aplicare a reformei pe termen scurt și lung. O dată cu schimbarea guvernului meu, în luna septembrie, s-a văzut că o parte a administrației, comuniștii vechiului regim, a considerat că se poate întări centralismul economic și a blocat toate proiectele de realizare.» Și, atunci, el întreabă: «Rezultă, deci, că în anturajul politic al președintelui Iliescu există membri ai aparatului fostului regim comunist?» Dânsul arată că nu guvernul poate fi acuzat de așa ceva, dar că «cercurile politice care îl sprijină pe președintele român și cei pe care Iliescu însuși îi susține și-i menține sunt, într-un fel sau altul, legați de fostul regim comunist».

A avut loc și turul al doilea al alegerilor. Am așteptat să treacă și acesta. Pe 24, deci luni dimineața, m-am adresat domnului Stoica, cu rugămintea de a organiza această întâlnire. Dânsul mi-a spus că săptămâna respectivă nu va fi posibil, întrucât domnul Roman are o plecare la Geneva. Vizita domnului Roman la Geneva s-a soldat cu un interviu în «Journal de Geneve», care, în esență, a fost preluat de «România Liberă», sâmbătă, 29 februarie; ziaristul menționează că, la întrevederea cu Petre Roman, expremierul denunță cu o vigoare fără precedent «rolul securității și atitudinea domnului Iliescu în această privință». I se pune întrebarea — «Care a fost rolul președintelui Iliescu și ce rol a avut Ion Iliescu în legătură cu căderea guvernului, în septembrie anul trecut?» Și dânsul motivează că minerii au venit manipulați — de cine altcineva, dacă nu de securitatea implantată în Valea Jiului? — și că, după informațiile pe care le deține, este sigur că domnul Măgureanu, șeful SRI-ului, era în Valea Jiului înainte de evenimente.

De aceea am insistat să am această comunicare nemijlocită, directă, să aflu dacă dumneavoastră împărtășiți toate aceste puncte de vedere, dacă ați fost consultați, dacă susțineți aceste puncte de vedere, ca să am, la rândul meu, material de reflecție. Iată tema."

În urma acestei introduceri, domnul Petre Roman și-a prezentat, la rândul său, poziția, exprimând, de fapt, opinii în concordanță cu cele citate de mine, în totală contradicție cu pozițiile sale publice din vremea în care era prim-ministru. În continuare, membrii Colegiului Director și-au exprimat punctele de vedere, iar agresivitatea partizanilor domnului Petre Roman releva, practic, faptul că se dorea, cu orice preț, forțarea unei rupturi, neputându-se trece peste orgoliile celor care, în septembrie '91, își pierduseră funcțiile și pozițiile privilegiate. Dar, despre evoluția concretă a partidului urma să se pronunțe Convenția Națională a FSN, programată pentru sfârșitul lunii martie. În finalul dezbaterilor, m-am limitat numai la a spune următoarele:

„Doresc să vă mulțumesc pentru acest prilej. Am ascultat cu atenție mai ales intervenția domnului Vilău; desigur că toate cele spuse aici vor constitui pentru mine un material de reflecție.

Aș dori să vă spun, totuși, câteva cuvinte. Eu m-am adresat de o manieră foarte clară și simplă. Cineva mi-a spus că vreau să se tranșeze, într-o discuție, linia politică a partidului; nu m-am referit la elaborarea liniei politice a partidului, nu am apelat la conținutul documentelor programatice care sunt puse în discuție ș.a.m.d. Asta-i o treabă de elaborare permanentă. V-am citat doar niște aprecieri și invective ale liderului care este Petre Roman și am vrut să văd cum evaluați dumneavoastră semnificația politică a unor asemenea aprecieri și dacă le considerați admisibile în jocul nostru politic. Am văzut cam care este aprecierea dumneavoastră și am asistat la această artă a deturnării discuției, pentru a evita răspunsul direct la problemă. Acest lucru l-a început domnul Roman, cu menționarea a diverse chestiuni. Dacă aș lua pe fiecare în parte, la fiecare aș avea răspuns, vă dați seama că există argumente și contraargumente la fiecare lucru. Că guvernul a avut greutăți... Dar ce, nu știm? Dar eu nu am declarat acest lucru? A fost vreun moment în care eu să nu mă expun, să nu-mi asum răspunderea pentru a sprijini guvernul în momentele cele mai dificile ale activității sale? A fost o asemenea situație?

Nu v-am cerut întâmplător părerea. Luați și comparați: când și-a permis un șef de partid din opoziție astfel de aprecieri, la acest nivel, cu asemenea formulări, precum cele pe care le-a formulat domnul Roman? Sunt comparabile doar cu ale Doinei Cornea, László Tökes și Ticu Dumitrescu — acesta este nivelul aprecierilor și incriminărilor pe care le folosește domnul Petre Roman! Eu cred că la domnul Roman există această marotă, această pasiune pentru întreținerea stărilor conflictuale.

Am senzația că este vorba despre o diversiune politică de a promova ideea împărțirii Frontului, simpatizanților săi, a membrilor Parlamentului, între adepți și adversari ai reformei. Mi se pare chiar periculoasă această expresie consacrată prin Statut: «stucturarea organizatorică a curentelor, a fracțiunilor din partid». Aceasta va duce, în mod inevitabil, la confruntări, la scindări în partid. Îmi pare rău că această apreciere nu a fost menționată aici, dar se confirmă chiar și în situația la care asistăm astăzi.

Cam atât aș fi vrut să rețineți. Dar îmi pare rău că discuția a fost împinsă spre tot felul de lucruri colaterale. Ceea ce spune domnul Vilău, este în concordanță cu ceea ce s-a afirmat în ziarul «Azi»; nu este o idee originală, chiar a apărut în mai multe organe de presă. Ziarul «Azi» făcea apel la sentimentele mele de civism, spunând că este clar că nu sunt agreat de Occident. Nu este chiar așa. Dar nu asta are importanță. Ne-am obișnuit cu această mentalitate, că trebuie să ne închinăm la anumite forțe! Ne-am închinat la forțele dinspre sud-est, apoi la forțele din est, acum trebuie să ne închinăm la altele?! Ziarul «Azi» merge mai departe. În ajunul alegerilor locale, cu trei zile înainte de 9 februarie, face un apel la Front să cedeze politic, să treacă în opoziție! Asta e, după părerea lor, perspectiva care-i va asigura succesul în viitor Frontului! Iată la ce împinge o asemenea optică. Dacă aceasta este platforma politică cu care vrea să se prezinte Frontul la Convenție și să convingă electoratul că e o formațiune capabilă să reunească forțele constructive ale națiunii!

Ne aflăm într-un moment de răscruce în istoria națională, când trebuie să existe o asemenea forță politică în stare să prezinte o platformă de largă reunire a celor capabili să contribuie la construcția

țării. De altminteri, demolatul a fost ușor. Construcția e mai dificilă, și ea presupune elaborare, antrenând și nu excluzând continuu, inclusiv din interiorul Frontului.

Mi s-a spus că nu am identitate politică și mă surprinde o asemenea concluzie, după doi ani de activitate politică direct angajată în viața politică a țării. Dacă nu s-au desprins de aici pozițiile mele, în toate problemele, de fiecare dată, aceasta este o chestiune care mai poate fi discutată.

Acestea sunt lucrurile pe care am vrut să le spun. Vă mulțumesc."

*

*   *

În urma acestei întâlniri, pentru a evita orice fel de speculații și interpretări, am organizat, a doua zi — 13 martie — o conferință de presă, în cadrul căreia mi-am exprimat direct opinia referitoare la întrevederea cu membrii Colegiului Director și al cărei conținut îl redau în continuare, așa cum a fost el prezentat pe postul național de radio:

Ion Iliescu — Întâi, despre întâlnirea propriu-zisă. Eu am solicitat conducerii FSN, prin președintele său executiv, domnul Stoica, imediat după alegerile locale, o asemenea întâlnire cu Colegiul Director, nu de pe poziția de președinte al României, deși nici acesta n-ar fi fost un lucru anormal; președintele țării nu poate să fie indiferent față de situațiile, pozițiile, problematica, mai ales ale partidului care a purtat răspunderea guvernării.

Însă, această întâlnire avea cu totul alt caracter. Eu m-am adresat în calitate de membru-fondator, de prim președinte și de candidat la alegerile precedente din partea Frontului Salvării Naționale, pentru o discuție de suflet — să spunem așa — în legătură cu starea de spirit existentă astăzi în Front. Pe de o parte, știu că există convulsiuni interne; nu sunt întâmplătoare, mai toate formațiunile politice cunosc anumite dificultăți. Toată viața politică a țării este într-o continuă

dezvoltare și cunoaște asemenea convulsiuni. Era firesc ca, mai ales formațiunea care a avut și răspunderea guvernării, care s-a confruntat cu greutățile prin care a trecut țara, să cunoască probleme similare, de ordin intern. Dar, pe lângă aceasta, sunt și aspecte care prezintă un anumit pericol pentru formația propriu-zisă. Dar nu pentru soarta formației, ca atare, voiam această întâlnire, ci, mai ales, pentru ceea ce m-a surprins — declanșarea unei veritabile campanii denigratoare împotriva persoanei mele, nu în calitate de președinte, ci, în general, ca persoană politică și, mai ales, campania susținută de liderul acestei formații. domnul Petre Roman, după o perioadă de conlucrare în prima fază a existenței Consiliului FSN, apoi pe vremea CPUN-ului, a guvernului provizoriu, în campania electorală din 1990 și în perioada următoare de guvernare.

După demisia guvernului Roman a apărut din partea domnului Roman o atitudine din ce în ce mai ostilă, cu declarații publice, în presa internă și, mai ales, în presa internațională. Ceea ce m-a surprins, mai ales după scrisoarea deschisă — așa cum a numit-o dânsul — de la începutul lui decembrie, când a refuzat orice dialog pe care i l-am sugerat, este că a căutat să motiveze politic această situație și inutilitatea unui dialog între noi doi. Cu prilejul alegerilor locale, au apărut noi asemenea luări de poziții în presa internațională, în ziare din Spania, Elveția și Italia. M-a surprins și n-am înțeles motivația acestui moment de reluare a unei noi runde de ostilitate. Iar pozițiile exprimate sunt echivalente unor poziții exprimate nu de oameni politici, responsabili, conducători de partide din opoziție, firesc, cu rezervele și criticile respective, ci de oameni care s-au remarcat printr-o virulență deosebită față de mine. Or, liderul Frontului a reluat acest limbaj și am vrut să cunosc poziția conducerii politice a Frontului față de aceste poziții politice exprimate, față de această campanie denigratoare susținută de liderul Frontului; care este rațiunea unei asemenea chestiuni și dacă sunt împărtășite de conducerea Frontului. Era vorba de un dialog lămuritor, deci, cu privire la pozițiile reciproce, pentru a putea avea un material de reflecție în legătură cu propria mea atitudine în fața acestei situații. Acesta a fost scopul acestei întâlniri și de aceea s-a și discutat în legătură cu prezența sau nonprezența presei. Era

vorba de o discuție între foști parteneri de drum, pentru o perioadă nouă care se deschide în viața politică a țării.

Întrebat de ce nu a admis prezența presei, domnul Ion Iliescu a răspuns:

N-aș fi avut nimic împotrivă chiar și pentru prezența presei, dar cred că asta ar fi jenat caracterul deschis al unei asemenea discuții, care comporta o degrevare a oamenilor de factorul psihologic al prezenței presei.

Rugat apoi să spună dacă s-a ajuns la o concluzie în legătură cu divergențele dintre domnia sa și liderul național al FSN, și dacă acestea au luat sfârșit, președindele Ion Iliescu a răspuns:

Nici nu mă așteptam ca dintr-o discuție să se clarifice toate problemele și să se poată ajunge la o concluzie comună. Pe de o parte, am înregistrat o preocupare generală, indiferent de pozițiile exprimate, asupra consecințelor unei asemenea dispute interne din cadrul Frontului, și, cred, preocuparea sinceră a celor mai mulți pentru a găsi o formulă de menținere a coeziunii acestei formațiuni politice. Eu am spus că trebuie să se facă abstracție de persoana mea sau de alte persoane; este important pentru Front, ca formațiune politică, să-și găsească echilibrul necesar și să judece din punct de vedere politic în ce măsură este posibilă sau nu menținerea unității; asta este treaba organelor respective ale Frontului și a Convenției, care urmează să constate acest lucru. Se poate ajunge și la o concluzie pe care o sugerează, de altfel, liderul Frontului, că nu mai e posibilă o conlucrare în viitor cu mine și, deci, din punct de vedere politic, ar fi ireconciliabile pozițiile noastre. S-ar putea ca aceasta să fie concluzia pe care să o adopte Convenția și să marcheze această ruptură între cel care a fost candidatul anterior al Frontului și actuala configurație și orientare politică ale Frontului. Deci, am spus că trebuie să se judece din punctul de vedere al intereselor acestei formațiuni și al rolului său în viața politică a țării, făcând abstracție de mine. Eu pot să mă și retrag din cursa electorală, pot să iau altă decizie; Frontul trebuie să judece independent de aceste relații directe cu mine și să tragă concluziile corespunzătoare.

A fost formulată, apoi, următoarea întrebare: „Din declarația de azi-noapte a domnului Petre Roman a reieșit faptul că participanții sau membrii Colegiului Director nu s-au referit expres la ceea ce președintele Ion Iliescu a pus în discuție, referitor la declarațiile fostului premier și actualului lider național. Întrebarea este dacă acest fapt a constituit un inconvenient".

Sigur, discuția a arătat o foarte mare diversitate de opinii, însă ceea ce am exprimat eu a fost în legătură cu ceea ce mie mi s-a părut deosebit de grav în această declarație categorică a liderului, încă din scrisoarea deschisă, și apoi din declarații ulterioare făcute presei; mă așteptam la o poziție explicită, inclusiv din partea celor care, să spunem, împărtășesc aceleași puncte de vedere ale domnului Roman — pentru că sunt asemenea oameni, care au susținut în fapt, fie explicit, fie pe ocolite, pozițiile domnului Roman. Și, mă așteptam să fie o asemenea delimitare a părerilor. Însă, mi s-a părut că s-a ocolit răspunsul direct la chestiune, în legătură cu consecințele unei asemenea poziții și cum e de admis să ajungă lideri ai Frontului la însușirea unor sloganuri pe care le cunosc foarte bine, le cunoaștem cu toții foarte bine, vehiculate de doi ani încoace cu privire la Iliescu — „comunistul, fost comunist, neocomunist, criptocomunist, susținător al vechilor structuri, ba chiar considerat obstacolul principal în calea democratizării" ș.a.m.d. O asemenea poziție mi s-a părut stridentă, neconformă cu ceea ce a fost și, cred eu, încă mai este în conștiința electoratului și a cetățenilor țării, Frontului Salvării Naționale.

În continuare s-a manifestat interesul dacă la începutul lunii martie președintele a cerut convocarea de urgență a Biroului Executiv al Frontului.

Nu, ceea ce am făcut, am spus. Imediat după alegerile locale, în dimineața de 24, am discutat cu președintele executiv, sugerându-i o întâlnire cu Colegiul Director.

În continuare, președintele a fost solicitat să-și exprime opinia în legătură cu speculațiile pe tema înlăturării domnului Petre Roman din funcția de lider național al Frontului Salvării Naționale.

Lucrurile nu au nici o legătură. Adică, sigur, au o legătură politică, ținând seama de pozițiile domnului Roman. Când un om politic

spune despre un altul că este un obstacol în calea democrației, este clar că nu poți să susții un asemenea om într-o funcție politică a țării. Dar nu numai de asta este vorba. E vorba chiar de aprecierea ca atare față de acest om cu care ai lucrat mână în mână o perioadă, și care s-a angajat fără limite în susținerea guvernului condus de domnul Petre Roman. Eu nu concurez la așa ceva; n-am nici un drum de competiție cu domnul Roman în Front, este o problemă internă a Frontului, pe care o rezovă Frontul la viitoarea Convenție, iar problema susținerii sau nu a unei posibile candidaturi a mea, este cu totul altă problemă. Corelația este doar de ordin politic: în ce măsură Frontul va ajunge la aceleași concluzii cu domnul Roman — că Iliescu este incompatibil, ca persoană politică, pentru a continua susținerea politicii de reformă în România. Asta mie mi s-a părut că impunea o adoptare clară de poziție din partea conducerii Frontului vizavi de mine, și mai ales dacă sunt împărtășite asemenea aprecieri și de către alți lideri ai Frontului. Am văzut că este o mare dispersie de opinii.

Apoi, președintelui Ion Iliescu i s-a cerut o explicație în legătură cu faptul că o alianță cu ideologii diferite funcționează în acest moment mai bine decât un singur partid, iar acesta este tocmai cel de guvernământ.

Asta arată situația anormală existentă azi în Front. Nu sunt chestiuni legate de principii, ci de o anumită împletire de interese și de tendințe de dominare asupra Frontului. Asemenea chestiuni sunt întâlnite frecvent în partide, când apar elemente legate de lupta pentru putere, în cadrul partidului sau în cadrul statului.

Ultima întrebare a fost dacă domnul Ion Iliescu s-a decis să-și depună candidatura la funcția de președinte al României. Domnia sa a răspuns:

Cred că mai am timp de gândire, încă.

La vremea respectivă, presa și opinia publică, în general, comenta pe larg situația creată în interiorul Frontului Salvării Naționale, mai ales în condițiile în care, în vederea pregătirii Convenției Naționale a

partidului din 27-29 martie, se desfăşurau Convenţiile judeţene, marcate, şi acestea, de dispute, transferate acum şi la nivel teritorial.

Momentul cel mai important în această perioadă l-a constituit Conferinţa municipală Bucureşti a Frontului Salvării Naţionale, desfăşurată la 22 martie, în cadrul căreia, un grup de tineri a testat modul în care Petre Roman se raporta, mai nou, la persoana mea, propunând ca, în cazul în care îmi voi anunţa intenţia de a candida la funcţia de preşedinte al României, Frontul Salvării Naţionale să susţină această candidatură. Despre atmosfera acestei Conferinţe — care anticipa, practic, cele ce urmau să se petreacă peste numai o săptămână, la Convenţia Naţională a partidului — vorbesc de la sine pasajele următoare, preluate din materialele apărute pe această temă în ziarul „Azi" de marţi, 24 martie:

„Evenimentul numărul unu al duminicii care de-abia a trecut l-a constituit — aşa cum era de aşteptat — Convenţia Frontului Salvării Naţionale din municipiul Bucureşti. Şi poate că niciodată în Palatul Copiilor nu s-au acumulat mai multe pasiuni şi energii ca în 22 martie. Încă de la început, delegaţii şi invitaţii s-au împărţit şi aranjat (grupat) în funcţie de simpatiile faţă de una din cele două personalităţi lansate pe scena politică a ţării din interiorul Frontului Salvării Naţionale: Ion Iliescu sau Petre Roman.

După o zgomotoasă primire a liderului naţional, au fost deschise lucrările, recomandându-se ca în prima parte să fie analizată situaţia partidului în Capitală, iar apoi să se prezinte cele trei moţiuni care intră în competiţie în perspectiva Convenţiei Naţionale. Au urmat apoi propuneri pentru completarea ordinii de zi, cea mai spectaculoasă — dar care, într-un fel, plutea de la început în aer — fiind cea a susţinerii candidaturii domnului Iliescu la funcţia de preşedinte, în cazul în care acesta îşi va anunţa intenţia de a candida. Pentru această chestiune a pledat cu pasiune preşedintele Comisiei de tineret din sectorul 2, domnul Gheorghe Angelescu, după care, pentru prima dată, a fost scandat în sală numele preşedintelui. Apreciind că discutarea candidaturii domnului Iliescu este «un punct neobişnuit pentru o conferinţă de municipiu», domnul Petre Roman a propus ca

cei 685 de delegați prezenți să se pronunțe asupra acestei chestiuni prin vot secret, la pauză.

Intervențiile legate de subiectul «Ion Iliescu — președinte» au determinat exteriorizarea pasiunilor mocnite, generând o atmosferă conflictuală, din care a reieșit clar că între cei din sală domnea o relativă intoleranță. (...) Următorul șoc l-a constituit discursul domnului Eugen Dijmărescu — președintele în exercițiu al organizației București a Frontului —, care s-a remarcat prin punctarea aspectelor delicate, dureroase, din Front, și prin puternicul său caracter autocritic. Referindu-se la conflictul Iliescu-Roman (subiect urmărit cu sufletul la gură de participanți și savurat de presa prezentă), domnul Dijmărescu a sesizat faptul că nu există o dezbatere de fond, că încă se mai merge pe ideea partidului întruchipat într-un om și nu invers, a omului — expresie a partidului: «Ne complacem într-o stare de partizanat, ne constituim în tabere care-și aruncă săgeți una alteia, de pe poziții unde am ajuns fără să știm de ce».

S-au înscris la cuvânt 72 de vorbitori, dar, în final, n-au reușit să-și expună punctele de vedere nici jumătate din aceștia. Dar, din cele spuse, s-a creat o imagine destul de clară asupra frământărilor membrilor organizației București. Prea puțini dintre vorbitori s-au referit efectiv la modul de organizare a partidului, la carențele și meritele lui, durerea principală constituind-o conflictul Iliescu-Roman. Voalat sau tranșant, fiecare a încercat să aducă argumente în favoarea propriei opțiuni. Nu de puține ori, s-a avansat și ideea unității Frontului, agreată de o mare parte a sălii, chiar dacă inițial unii dintre cei ce scandau în anumite momente «Iliescu-Roman» păreau a fi ireconciliabili.(...)

După ce domnul Petre Roman a propus — în numele autorilor și în consens cu aceștia — ca moțiunile să fie prezentate direct în Convenția Națională, s-a votat pentru includerea pe ordinea de zi a punctului propus de organizația de tineret, privind susținerea candidaturii domnului Iliescu la funcția de președinte. În urma finalizării tuturor procedurilor, domnul Roman a specificat că «votul a fost dat asupra includerii pe ordinea de zi a problemei», dar — răspunzând protestelor din sală —, «dacă doriți să-i dați altă semnificație, nu ne

deranjează». Părerea personală a domnului Roman: «Nu facem un serviciu partidului sau țării dacă pornim la drum înainte să știm despre ce drum e vorba. Atâta timp cât nu există o depunere a unei candidaturi pentru această chestiune, nu am făcut un lucru tocmai bun, tocmai democratic». În acest moment, pasiunile au răbufnit din nou — manifestate prin aplauze și vociferări —, iar replica a venit din partea unui alt membru al foarte activei organizații de tineret a sectorului 2, Nicolae Șerban: «Argumentul domnului Petre Roman nu stă în picioare. Îl informez pe domnul Petre Roman că, la Convenția din martie '90, s-a propus susținerea candidaturii domnului Iliescu la funcția de președinte, înainte ca acesta să-și depună oficial candidatura. Atunci nu a considerat nimeni acest lucru nedemocratic. Și, apoi, în propunerea noastră se spunea clar — în cazul în care domnul Ion Iliescu își va exprima o asemenea opțiune. Deci, nu impuneam acest lucru». (...)

A sosit și momentul anunțării rezultatului votului: 438 — da, 165 — nu, 4 voturi anulate. În acest moment, au apărut în sală afișe ale președintelui Iliescu, scandându-se numele său. Domnul Petre Roman a încheiat lista celor înscriși la cuvânt printr-o expunere în legătură cu unele probleme actuale, economice și politice, ale țării și ale Frontului Salvării Naționale. Punctul de vedere referitor la candidatura domnului Iliescu și-l va exprima la Convenția Națională. S-a trecut apoi la validarea delegaților sectoarelor pentru Convenția Națională, ce va începe vineri, în care practic se va decide soarta Frontului Salvării Naționale."

Așadar, din cele de mai sus — preluate, după cum am spus, chiar din ziarul „Azi", devenit deja partizanul exclusiv al domnului Roman — se poate ușor deduce atmosfera care domnea în interiorul Frontului la acea oră, lupta internă ajungând la paroxism, cu sprijinul nemijlocit al domnului Petre Roman, care a întreținut și acutizat aceste stări conflictuale. Personal, atenționasem încă de la întâlnirea cu membrii Colegiului Director din 12 martie că prevederile consacrate de noul

Statut al partidului sunt nedemocratice, în primul rând pentru că vorbeau despre rolul dominant, discreționar, asupra conducerii partidului, al liderului acestuia (denumit „lider național“!) și, în al doilea rând, deoarece consacrau structurarea partidului în fracțiuni și curente care, în cazul Frontului, nu puteau duce decât la confruntări și scindări. Ceea ce s-a și întâmplat la Conferința Națională din 27—29 martie, când, deși au fost prezentate trei moțiuni — de către reprezentanții celor trei curente constituite în Front: Grupul pentru Unitatea Frontului, Grupul „Un viitor pentru România“ și Grupul „Viitorul Azi“ —, a fost, practic, impusă, cea elaborată de grupul domnului Roman, „Viitorul Azi“, care exprima poziții politice diametral opuse programului inițial al Frontului Salvării Naționale.

Iată cum sunt relatate — tot de ziarul „Azi“, din 31 martie — cele petrecute la Sala Polivalentă duminică, 29 martie, când a avut loc, în fapt, ruptura Frontului Salvării Naționale:

„Ordinea de zi conține două puncte delicate: dezbaterea și adoptarea Statutului Frontului Salvării Naționale și discutarea candidaturilor la funcția de președinte al României din partea partidului.

Mai ales acest din urmă punct avea să fie socotit decisiv pentru producerea atât de așteptatei și spectaculoasei scindări a Frontului Salvării Naționale, știut fiind că nu exista între toate cele trei grupări ale Frontului — care evoluaseră la scenă deschisă, de pe poziții de adversitate — o compatibilitate de vederi asupra candidatului la funcția supremă în stat. Grupul pentru Unitatea Frontului (GUF) și gruparea «Un viitor pentru România» susțineau candidatura la Președinție a domnului Ion Iliescu, în mod necondiționat, chiar dacă, din punctul de vedere al moțiunilor și persoanelor, existau între cele două grupări substanțiale diferențe. Gruparea Roman, fără a nega, cel puțin formal, dreptul președintelui în exercițiu de a-și reînnoi mandatul, socotea inoportună o asemenea decizie în Convenție.(...)

Lucrările Convenției încep cu un scurt raport din partea comisiei pentru Statut, care a inclus reprezentanți din partea tuturor celor trei grupări. Sunt expuse, pe rând, articolele controversate, cerându-li-se

delegaților să le soluționeze prin vot. (...) Dezbaterile se apropie cu repezeciune de articolul 41, care conține prevederile statutare pentru candidații la Președinție din partea FSN, respectiv obligația acestora de a recunoaște Platforma-program a partidului (moțiunea «Viitorul Azi», în cazul de față) și învestirea lor prin vot de către Convenția Națională.

Agitația în sală crește brusc. Susținătorii domnului Ion Iliescu sunt convinși că se încearcă îndepărtarea discuțiilor de la *clou*-ul problemei: persoana președintelui. Domnul Ion Aurel Stoica precizează că Frontul nu are nimic împotrivă ca domnul Ion Iliescu să candideze la Președinție, dar domnia sa trebuie să vrea, mai întâi, acest lucru și să declare că recunoaște Platforma-program. Spiritele se înfierbântă până la limita exploziei. Domnul Vasile Văcaru cere să se discute candidatura domnului Ion Iliescu. (...) Galeriile se declanșează automat, scandându-se, în față, «Jos comunismul!» și, în spate, «Iliescu! Iliescu!» Întrecerea în decibeli este atât de aprigă, încât deputatul Adrian Vilău își întrerupe cuvântarea. Petre Roman încearcă să stăpânească elanurile dezlănțuite. Este ovaționat cu ardoare și contestat cu patimă. O voce răzbate din mulțimea ce încearcă a acapara microfonul: «Dați afară Piața Universității», cu referire directă la susținătorii lui Petre Roman, grupați în loja din stânga scenei. Gestul, ce se vrea simbolic, are amplificate ecouri — «Iliescu! Iliescu!», dar nici galeria domnului Roman nu se lasă și-i scandează cu forță numele. Pozele președintelui sunt fluturate pe deasupra capetelor. Petre Roman îi roagă pe invitați să părăsească sala. Nimeni nu se clintește. Se dă o adevărată luptă pentru a ajunge la microfon. O delegată e în pragul unei crize de nervi și e condusă în bancă de o colegă. După mai multe apeluri, Petre Roman reușește să domine sala și să supună la vot articolul 41 din Statut, care prevede, printre altele, că nu pot candida la Președinție din partea FSN decât persoanele care recunosc Platforma-program a partidului. În acest vacarm general, articolul este adoptat, iar președintele FSN atenționează: «Chestiunea este tranșată. Atâta timp cât nu există nici candidatura, nici adeziunea la Platforma-program, nu mai avem ce discuta!» (...) Susținătorii domnului Iliescu încep să părăsească sala.“

S-a produs, astfel, scindarea Frontului Salvării Naționale. Cei care au rămas fideli programului și principiilor statutare inițiale ale acestei formațiuni politice au constituit, în aprilie 1992, un nou partid — Frontul Democrat al Salvării Naționale (astăzi Partidul Democrației Sociale din România).

La 28 iunie, acceptam propunerea Frontului Democrat al Salvării Naționale făcută în cadrul primei Conferințe Naționale a acestui partid, de a candida pentru un nou mandat prezidențial.

3. DOI ANI DE LA ALEGERI
— 19 mai 1992 —

Cu prilejul împlinirii a doi ani de la alegerile din 20 mai 1990, m-am adresat țării, prin intermediul Televiziunii, cu următoarea alocuțiune:

„Se împlinesc doi ani de la alegerile din 20 mai 1990. Ne aflăm în fața unui nou scrutin electoral, care va încheia un ciclu de doi ani. deosebit de bogat, de evoluție a vieții politice a țării noastre. Folosesc prilejul oferit de Televiziunea Română pentru a exprima câteva gânduri și aprecieri asupra acestui moment din viața țării.

În primul rând, în ciuda unor aprecieri divergente, privind conținutul evoluției societății românești în cei doi ani, nimeni nu pote contesta cracterul radical al transformărilor produse în acest timp. Se poate spune că s-a schimbat în mod decisiv fizionomia societății românești, că aceste schimbări au nu numai caracter pozitiv, că există mulți factori de inerție în calea proceselor înnoitoare. Este fără îndoială. Dar acestea nu pot pune în cumpănă caracterul radical și ireversibil al schimbărilor produse, ruptura definitivă cu structurile comuniste închistate, atât pe plan politic, social, juridic, moral cât și cultural.

Schimbarea cea mai spectaculoasă s-a produs în domeniul vieții politice. Am trecut de la un sistem monopartit, al monopolului unui partid asupra întregii vieți sociale, spre un sistem democratic pluripartit, ca expresie a libertății neîngrădite de exprimare, manifestare și organizare, care a devenit o trăsătură caracteristică a noilor realități românești. Apariția unui număr excesiv de mare de partide și formații dau vieții politice un caracter mai diluat. Dar, nu cred că tebuie dramatizat acest aspect, nici procesele de clarificări, reașezări, sedimentări, chiar și de sciziuni sau fuzionări care au loc; este, cred, un proces firesc, care va duce în final la cristalizarea câtorva direcții și opțiuni majore, concretizate prin consolidarea și afirmarea câtorva partide purtătoare ale unor platforme politice distincte.

Confruntările electorale constituie un factor catalizator, care stimulează procesul de cristalizare a formațiunilor politice și a unor curente politice majore, ceea ce, într-un fel, s-a întâmplat încă de la primele alegeri din mai 1990. Important este, însă, să ajungem la maturitatea și cultura politică necesare pentru a înțelege esența acestui proces, să acceptăm și să promovăm dialogul civilizat, confruntarea de opinii și opțiuni, prin contrapunere de argumente, platforme, proiecte și soluții contructive și nu prin atacuri, agresivitate, calomnii, ură și violență, să facem să învingă, deci, forța rațiunii și nu rațiunea forței. Acest lucru cred că este la fel de valabil și pentru presă, și pentru alte mijloace de comunicare în masă.

În al doilea rând, aș dori să subliniez că în bilanțul acestor doi ani trebuie să includem, desigur, activitatea instituțiilor alese la 20 mai 1990.

Cred că activitatea Parlamentului, în calitatea sa de organ legislativ suprem și, în același timp, de Adunare Constituantă, ca și a președintelui, ca factor de echilibru și comunicare între cele trei componente ale puterii în stat, au intrat în practica noastră ca elemente inedite și au marcat afirmarea unor trăsături specifice ale statului democratic de drept.

Fără îndoială, elaborarea și adoptarea noii Constituții s-a aflat în centrul activității Parlamentului și a dominat viața politică a acestei perioade. Așa cum am mai spus, consider că Parlamentul țării și-a

îndeplinit cu răspundere acest mandat, Constituția României, consacrată și prin referendum național, bucurându-se de aprecieri pe plan internațional, prin caracterul său modern și profund democratic, care consfințește, printre altele, drepturile fundamentale ale omului, inclusiv drepturile tuturor minorităților etnice, confesionale, politice sau profesionale.

În conformitate cu noua Constituție, s-a adoptat Legea organizării administrativ-teritoriale și s-au organizat alegerile locale, care au așezat pe baze noi, democratice, verigile de bază ale noilor instituții și structuri ale administrației locale. Noile alegeri parlamentare și prezidențiale urmează să încheie acest ciclu electoral, de așezare a tuturor instituțiilor statului în conformitate cu Constituția, element esențial pentru consolidarea stabilității politice și sociale și imprimarea unei dinamici noi proceselor de reformă și înnoire a societății românești, abordării problemelor de fond ale vieții economice și sociale a țării.

Acest ciclu putea fi încheiat înaintea vacanței de vară. Din păcate, pasiunile politice, accentuate de convulsiile interne ale unor partide și de interese electorale, au introdus o notă tensionată și au prelungit discuțiile din Parlament asupra legilor organice privind alegerile parlamentare și prezidențiale, aceste amânări nefiind în beneficiul țării.

În legătură cu aceste discuții, doresc să exprim câteva păreri. Ideea apărută în dezbateri, privind disocierea alegerilor parlamentare de cele prezidențiale, este de natură să complice și mai mult problemele, să prelungească inutil acest proces, să prelungească starea de incertitudine și de instabilitate din țară. Efectele decalării alegerilor prezidențiale față de cele parlamentare sunt chiar mai grave decât amânarea ambelor. În afara amplificării cheltuielilor, nu sunt de neglijat efectele psihologice asupra populației, prin chemarea repetată la urne, poate chiar de trei ori, în cazul necesității celui de-al doilea tur de scrutin — motiv de creștere a absenteismului și, deci, de posibile contestări ulterioare. Și de tensiuni suplimetare. Se va prelungi sustragerea unui număr mare de oameni, magistrați, funcționari din aparatul administrativ local și central, alți cetățeni antrenați în comisiile electorale și la secțiile de votare în operațiunile pregătitoare și ulterioare alegerilor. Va rămâne ambiguă și situația primului-ministru

și a guvernului, desemnat și numit de președintele în funcțiune, în raporturile sale cu noul președinte, ales ulterior, care s-ar putea să aibă alte opțiuni. Este clar că în spatele acestor propuneri se ascund și alte intenții. Unii speră ca noul Parlament să inițieze revizuirea Constituției, fie pentru a modifica modul de alegere a președintelui, nu prin scrutin general, ci de către Parlament, fie chiar pentru a restaura monarhia. Ambele intenții sunt nerealiste, în condițiile stabilite de Constituție cu privire la posibilitatea și procedura necesară revizuirii Constituției. Intenția de a modifica o Constituție, elaborată pe baza unor dezbateri ample și îndelungate și adoptată prin referendum național, la mai puțin de un an vădește, însă, lipsa de respect față de principiile democratice. Discordanța dintre vorbe și fapte, din partea unora care se pretind promotori ai spiritului democratic, este și mai flagrantă când aceiași nu ezită să incite la înlăturarea chiar și prin forță a unor instituții alese democratic sau la împiedicarea alegerii acestora. Eu înțeleg că există oameni cu sentimente monarhice și le respect opinia. Acest lucru s-a exprimat și cu prilejul referendumului, dar atunci, majoritatea covârșitoare a cetățenilor a votat pentru Constituție, deci pentru republică. Așa cum adepții monarhiei pretind să li se respecte opiniile, este o chestiune elementară de reciprocitate să manifeste respect față de opțiunea majorității. Ținând seama de problemele și dificultățile mari cu care se confruntă țara, atât pe plan intern cât și internațional, fac apel la toate grupurile parlamentare să abordeze cu înțelegere și maturitate aceste probleme, să înlăture starea de suspiciune și încordare și să finalizeze cât mai grabnic actele legislative necesare organizării în timp cât mai apropiat a alegerilor parlamentare și prezidențiale, care să permită desemnarea unui guvern cât mai reprezentativ, cu o puternică susținere parlamentară, care să-i permită să-și asume cu curaj și eficiență răspunderea gestionării treburilor țării.

Fără îndoială că cele mai grele probleme cu care se confruntă țara sunt cele din domeniul vieții economice și sociale. Aș dori, în primul rând, să fac o precizare necesară privind limitele posibilităților și atribuțiunilor care revin președintelui în condițiile noastre. După o lungă perioadă, când o singură persoană decidea în toate problemele mari și mici ale țării, s-a înrădăcinat adânc în conștiința publică

această prejudecată, fie atribuind președintelui răspunderea pentru tot ce se întâmplă, suspectându-l chiar că s-ar amesteca în deciziile altor factori ai puterii, fie pretinzându-i să o facă, reproșându-i că nu se implică suficient. Doresc, deci, să precizez că m-am condus în toată activitatea mea în conformitate cu prerogativele stabilite de Constituție, ceea ce nu înseamnă nici neimplicare, dar nici substituire sau amestec în activitatea instituțiilor puterii legislative, executive sau judecătorești. În acest sens trebuie privite și aprecierile pe care le-am făcut și le voi face în continuare.

Problemele cele mai complexe și dificile, deci, cu care se confruntă țara sunt cele legate de înfăptuirea reformei economice, promovarea tranziției spre economia de piață. Dificultatea acestui proces este amplificată de costurile sociale, de reflectarea lor în viața de zi cu zi a păturilor cele mai largi ale populației. La greutățile interne legate de tranziție se adaugă consecințele prăbușirii sistemului economic al CAER-ului, dispariția unor surse importante de materii prime și de energie, ca și a unor piețe tradiționale pentru produsele industriei noastre, ca și conjunctura economică mondială nefavorabilă datorită recesiunii. Toate aceste cauze se reflectă în scăderea dramatică a producției industriale, în inflație și șomaj. Indiferent de structura viitorului Parlament, de coloratura sa politică, ca și aceea a viitorului guvern, aceste probleme rămân, acuitatea lor nu se atenuează. Elaborarea unei strategii naționale pentru abordarea acestor probleme, atât la scară macro, cât și micro, ținând seamă inclusiv de conjunctura economică internațională, este o problemă de interes comun, la care trebuie să concure toate forțele politice și sociale. Nu există altă cale decât promovarea consecventă a reformei economice, ținând seamă, cred eu, de trei comandamente majore. În primul rând, consider că, prin toate măsurile privind perfecționarea pârghiilor economico-financiare și restructurarea economiei în perspectivă, trebuie să ne propunem dezvoltarea unei economii dinamice, eficiente, adaptată la cerințele progresului tehnologic contemporan și la exigențele pieței mondiale, valorificând, în mod inteligent, potențialul natural, material și uman al țării. În al doilea rând, creșterea economică trebuie să fie însoțită de un program coerent de protecție și securitate socială care să vizeze atât protecția celor apți de muncă în stare de șomaj, pregătirea

și reorientarea profesională, în special a tineretului, și crearea de noi locuri de muncă, precum și protecția grupurilor sociale defavorizate, a vârstnicilor și pensionarilor. În al treilea rând, trebuie concepute măsuri adecvate de protecție a intereselor naționale, a producției și produselor proprii, valorificarea superioară pe plan internațional a resurselor și creației naționale, pentru că legile economiei de piață sunt foarte aspre; ea nu are numai efecte pozitive, stimulând eficiența, tenacitatea, competența, munca de calitate, spiritul inventiv și întreprinzător, mobilitatea în gândire și acțiune, ci și efecte negative și, în primul rând, polarizarea bogăției și a sărăciei, atât pe plan național, cât și internațional, la nivelul economiei mondiale; așa încât, o strategie economică națională trebuie să ne ofere căile de asigurare a unei dinamici optime care să ne apropie și nu să ne distanțeze de țările avansate. Pentru aceasta trebuie să știm să punem în valoare principala avuție a țării, factorul uman, capacitatea de creație a poporului nostru, spiritul său inventiv și avantajul nivelului general de instrucție a tineretului nostru.

Anul 1992 este, din acest punct de vedere, deosebit de dificil. Obiectivul propus de guvernul Stolojan, de a obține în acest an stoparea declinului producției industriale, este de maximă importanță, dar realizarea lui presupune eforturi la toate nivelurile și în fiecare unitate economică.

Agricultura poate și trebuie să devină un factor important în strategia dezvoltării economice. Din păcate, dereglările produse prin aplicarea Legii fondului funciar au afectat producția agricolă. Vor trebui grăbite măsurile de punere în posesie a noilor proprietari, de sprijinire și protecție a micilor producători agricoli și a noilor asociații ale acestora, ca și a societăților comerciale pe acțiuni, create pe terenurile fostelor IAS-uri și ale stațiunilor de cercetări, ca unități mari producătoare de produse agricole, de semințe, material săditor și animale de rasă, care trebuie să devină fermentul promovării tehnologiilor moderne în agricultură.

Următorii patru ani vor solicita un efort conjugat pentru scoaterea economiei naționale din criză și relansarea ei pe o bază nouă, eficientă. Se impune, în acest scop, elaborarea unei strategii coerente a reformei economice și a dezvoltării în perspectivă a economiei

naționale prin participarea tuturor specialiștilor din cercetarea academică și departamentală, ca și a specialiștilor din ramurile de bază ale economiei, independent de orientare și afiliere politică, ca platformă comună din care să se inspire programele concrete guvernamentale. Observația critică de esență la adresa politicii guvernelor precedente a fost tocmai lipsa unei strategii coerente a reformei, prin îmbinarea măsurilor la macroscară cu procesele ce au loc la microscară în unitățile economice, ca și ignorarea rolului statului în noile condițiuni și asigurarea unor pârghii adecvate de acțiune în perioada de tanziție.

Un handicap serios a devenit și cedarea în fața unor presiuni și a unor acțiuni anarhice, demagogice, care au dus la îndepărtarea și neutilizarea unor oameni calificați, pregătiți și cu experiență în activitatea economică și de conducere.

Este profund dăunătoare, cu caracter demolator, campania susținută de culpabilizare generală a societății și a membrilor ei. Trebuie să găsim forța necesară pentru reconciliere națională. Se impune, de asemenea, instaurarea unui climat de muncă și disciplină în toate sectoarele productive și unitățile economice, fără de care nu este posibilă redresarea economică. O problemă care suscită interesul și preocuparea justificată a opiniei publice este cea a recrudescenței fenomenelor de corupție, în forme diverse și la toate nivelurile. Presa are meritul de a fi abordat frontal aceste fenomene. Cred că organele de stat nu au răspuns cu exigența necesară pentru curmarea și contracararea acestui fenomen. Desigur, perioadele de criză economică, de penurie, de slăbire a factorilor de control social și de ordine publică facilitează apariția fenomenelor antisociale. Îmbogățirea unor oameni sau chiar a unor pături sociale prin muncă și spirit inventiv este un proces benefic și necesar. Nocivă este tendința de îmbogățire pe căi necinstite, prin hoție și abuz, prin spolierea avutului public și a cetățenilor. Gravă este, mai ales, folosirea funcțiilor publice pentru obținerea de avantaje personale sau de grup. De aceea, se impune elaborarea unor norme riguroase privind statutul funcționarului public, ca slujitor al intereselor cetățenești, declararea și controlul averilor demnitarilor și funcționarilor statului. Este regretabil că aceste măsuri nu au fost promovate până acum. În percepția marii majorități a populației, Revoluția română s-a înfăptuit nu pentru a readuce în viața

noastră practici și nărăvuri din trecutul mai apropiat sau mai îndepărtat, pentru a reinstaura dominația unor protipendate veroase, avide de îmbogățire rapidă pe seama celor mulți și obidiți, nici pentru a croi drum legilor junglei specifice unui capitalism sălbatic. Revoluția română s-a înfăptuit pentru a înlătura orice forme de regimuri totalitare, cu tot cortegiul de mentalități specifice acestor regimuri, pentru descătușarea societății, a forțelor sale creatoare, pentru libertate și demnitate umană, factori propulsori ai unui progres real în viața economică și socială, în viața fiecăruia, pentru mai multă moralitate și echitate socială. Se profilează și pericolul apariției unor formațuni politice transformate în complexe politico-economice care urmăresc interese economice prin mijloace politice, devenind factori nocivi în societate și în viața publică prin acțiunile de clientelism, influențare și racolare prin corupere. Își croiesc drum și teorii care caută să justifice corupția ca un însoțitor inevitabil al economiei de piață și al civilizației occidentale spre care aspirăm. Societatea trebuie să-și ia măsuri de autoapărare împotriva unor asemenea mentalități și practici, așa cum consider că trebuie să acceptăm și să impunem ideea compatibilității depline între politică și moralitate.

Stimați telespectatori, nu doresc să mă opresc acum asupra problemelor privind relațiile noastre cu Republica Moldova. Vizita de la Chișinău ne-a oferit prilejul să abordăm cu conducerea politică a republicii surori toate problemele de interes comun și să stabilim noi măsuri pentru extinderea practică a relațiilor pe toate planurile.

În ceea ce privește politica noastră externă, liniile directoare care s-au consacrat în practică în ultimii doi ani urmăresc dezvoltarea relațiilor noastre cu toate statele lumii, începând cu cele vecine, cu care vrem să promovăm relații de bună vecinătate în interes reciproc, ca și cu statele din zona Mării Negre și a bazinului dunărean, cu toate statele europene, precum și cu Statele Unite ale Americii și Canada, cu Japonia, cu țările Orientului Apropiat, cu țările Americii Latine, cu celelalte state ale lumii.

Lichidarea Pactului de la Varșovia și dispariția divizării ideologice au creat premisele reunificării continetului în spiritul principiilor Cartei de la Paris, semnate în noiembrie 1990. Din păcate, această șansă, cel puțin până în prezent, nu a fost încă valorificată cores-

punzător. Între principii și practica politică internațională a apărut o fisură care se adâncește tot mai mult. Politica puterii, practicată fie individual, fie colectiv, se face adesea simțită, mai ales în partea de răsărit a Europei, acolo unde prăbușirea structurilor politico-militare și economice a creat un vid de putere. În aceste condiții, refacerea legăturilor dintre vestul și estul Europei, în loc să conducă spre realizarea unității continentului, de care vorbeam, tinde să ducă la subordonarea celei din urmă față de prima, cu consecința practică a înlocuirii cortinei de fier, ideologice și politico-militare, cu cea a decalajului de dezvoltare economică. Ajutorul țărilor occidentale dezvoltate este indispensabil tuturor țărilor din estul Europei, confruntate cu dificilele probleme ale tranziției. El se face simțit, dar, în același timp, se constată și menținerea vechilor bariere, suspiciuni și discriminări, tipice perioadei anterioare, în încercarea de a crea artificial ierarhii care ignoră realitățile apărute în această parte a continentului.

România se află situată într-o zonă fierbinte, prinsă între două arii conflictuale active: fosta Uniune Sovietică și Iugoslavia. Această situație conține pericolul fie al atragerii noastre într-un conflict, fie al extinderii unuia dintre acestea spre noi. Coeziunea națională în apărarea intereselor comune și a integrității țării se impune ca un comandament de prim ordin. Singura garanție a granițelor noastre, în afara propriei capacități de a ni le apăra, pentru care trebuie să fim gata la orice sacrificii, o constituie respectarea Cartei de la Paris și promovarea procesului CSCE, pentru care România va milita activ, ca și până acum.

Apărarea intereselor naționale se împletește, deci, cu promovarea unor relații active cu toate țările și participarea la eforturile comune de asigurare a liniștii și stabilității în zonă și pe continent. În același timp, aceasta presupune stabilitate și echilibru pe plan intern, soluționarea problemelor esențiale ale așezării și dezvoltării normale a vieții economice, sociale și politice a țării. Este o interdependență directă între pacea și stabilitatea internă și situația noastră internațională. Conștiința acestei realități trebuie să ne anime pe toți, în efortul comun pentru crearea unui climat de mai mare înțelegere și conlucrare a tuturor forțelor constructive ale țării. Vă mulțumesc."

4. ÎNVESTIREA CURȚII CONSTITUȚIONALE
— 7 iunie 1992, relatare BBC —

Scurtă și sobră, ceremonia de la Palatul Cotroceni a adus României prima Curte Constituțională. Primul a rostit jurmântul Ioan Murar, propus și ales fără dificultate pentru Curtea Constituțională de Adunarea Deputaților. După ce toți cei 9 au depus jurământul și după ce președintele Iliescu i-a felicitat pe noii aleși, domnul Vasile Geonea a luat cuvântul în numele colegilor săi, găsind necesar, înainte de toate, să explice motivele specifice care au dictat structura Curții Constituționale a României: „Această nouă instituție, care nu a existat în tradiția românească, instituită prin Constituție, se aliniază instituțiilor similare din Europa. Suntem o echipă de numai 9 membri, foarte puțini. Nici o altă Curte Constituțională nu are atât de puțini membri, însă atunci când am stabilit acest număr în Comisia de redactare a proiectului de Constituție ne-am gândit să nu împovărăm bugetul statului".

O dată ceremonia încheiată, domnii Iliescu, Stolojan, Bârlădeanu și Marțian s-au întreținut cu cei 9 judecători. Amical și nu numai, pentru că a fost foarte limpede din cele discutate că marea polemică provocată de fixarea datei alegerilor presează și asupra acestui eveniment. A fost un dialog semnificativ pentru prioritățile și opțiunile câtorva dintre cei mai înalți politicieni ai României. Președintele a

amintit în treacăt celor 9 judecători că aplicarea Legii funciare rămâne o chestiune extrem de spinoasă. Legea prevede clar — a spus președintele — că se împart doar pământurile fostelor CAP-uri, IAS-urile rămân intacte, adăugând că administrația locală, acționând sub presiune, e uneori împinsă să încalce limita legii. Discuțiile au alunecat apoi, în mod fatal, spre data alegerilor. Președintele Iliescu are un punct de vedere limpede formulat, pe care ni l-a mărturisit după ce a ținut să sublinieze importanța apariției Curții Constituționale în România.

Ion Iliescu — Este o instituție nouă, creată în conformitate cu noua Constituție, care se aliniază unei practici internaționale — multe state au asemenea instituții care veghează la respectarea Constituției și a legilor. La elaborarea Constituției, asupra funcțiilor unui asemenea organism s-a discutat îndelung. A rezultat și dintr-o experiență studiată de specialiștii noștri și de cei care au făcut parte din Comisia de elaborare a Constituției. Deci, în contextul făuririi elementelor instituțiilor statului de drept, Curtea Constituțională are de jucat un rol deosebit de important.

— Domnule președinte, apariția noii Curți Constituționale intervine exact în momentul în care în România se duce o mare discuție în legătură cu data alegerilor. Dacă vom avea alegeri mai târziu, se strică sau nu echilibrul politic, merg sau nu lucrurile bine?

— Două luni mai devreme sau mai târziu nu pot schimba datele problemei. Procesul e în mers, cursul adoptat de România pe calea făuririi statului de drept, pe calea instaurării democrației, este definitiv, ireversibil. Ne aflăm, din păcate, într-un moment delicat: perioada vacanței de vară, care creează această criză de timp. Altminteri, într-o viață parlamentară, niciodată nu poți să fii legat de termene foarte riguroase. Eu nu cred că se schimbă ceva fundamental din acest punct de vedere. Era bine pentru noi, pentru țară, pentru guvernare, să fi încheiat tot acest proces electoral. A fost un ciclu de doi ani de zile, în centrul căruia s-a aflat elaborarea Constituției și, pe baza ei, noile alegeri, de la organismele locale până la cele centrale. Și era bine să fi încheiat acest proces până la vacanța de vară, să pornim din toamnă cu toate insituțiile așezate. Dar, eu zic că ne vom adapta la

situația concretă care se va crea. Curtea Constituțională intră imediat în funcțiune, pentru că o dată cu lansarea procesului electoral ei îi revin sarcini nemijlocite, pentru a urmări atât faza pregătitoare a alegerilor, cât și după alegeri, urmând să se pronunțe asupra valabilității lor și să valideze alegerea președintelui, printre altele.

— În încheiere, domnule președinte, s-a spus că, poate, amânarea sau întârzierea alegerilor pe toamnă ar putea fi percepută rău sau greșit în Occident, ceea ce ar slăbi investițiile către România și ar avea efecte economice de nedorit. Credeți că ne așteaptă așa ceva?

— Nu văd ce ar putea să influențeze atât de mult, dat fiind perioada vacanțelor de vară — parlamentarii au vacanță —, așa că, dacă alegerile au loc în iulie sau în septembrie, nu văd cu ce ar putea să schimbe optica oamenilor din afară. Ceea ce am văzut și din contacte directe — oamenii judecă procesul ca atare, lumea cred că s-a convins foarte clar că procesele din România au un caracer profund și ireversibil. Deci, o lună sau două în plus sau în minus nu pot să schimbe tabloul desfășurării proceselor.

5. ÎNTÂLNIRE CU PREŞEDINŢII CELOR DOUĂ CAMERE ALE PARLAMENTULUI ŞI CU LIDERII PARTIDELOR POLITICE PARLAMENTARE — relatare radio „România Actualităţi", 10 iunie 1992 —

Ion Iliescu — Sfătuindu-ne cu primul-ministru, am convocat această întâlnire cu șefii de partide și de grupuri parlamentare, în ideea de a avea un schimb de păreri și de a încerca să ajungem la un consens, legat de discuțiile care au avut loc în Parlament în ultimul timp, legate de finalizarea celor două legi și de stabilirea datei alegerilor.

Eu am exprimat, nu o dată, punctul meu de vedere și erau șanse reale în primăvară, era bine pentru soarta țării să fi avut aceste alegeri până în vacanța de vară. Din păcate, aceste șanse s-au pierdut, datorită climatului mai tensionat care a apărut în Parlament, a blocajelor care au apărut; o lună și ceva s-a pierdut cu alte discuții lăturalnice și cu blocarea uneia din cele două legi. Asta a întârziat tot procesul de finalizare a celor două acte normative, fără de care planificarea alegerilor nici nu poate fi făcută.

Nu vreau însă să stăm să pierdem vremea cu analiza celor petrecute; în situația în cae ne aflăm, aș vrea să vedem ce soluții avem pentru a realiza aceste alegeri într-un termen cât mai scurt. Pentru că, eu sunt de acord cu acele aprecieri care consideră că situația economică, mai ales, se deteriorează, iar prelungirea acestei stări de incertitudine și a perioadei preelectorale nu face decât să agraveze

starea de lucruri și să mențină o stare nefavorabilă abordării problemelor fundamentale, de către guvern și de către Parlament.

De aceea, v-aș ruga ca, într-un spirit constructiv, să vedem punctele de convergență care să ne permită să ajungem la o înțelegere privind stabilirea unei date, ca și pentru guvern lucrurile să fie clare, să poată elabora un calendar de lucru în legătură cu organizarea propriu-zisă a tuturor acțiunilor necesare organizării alegerilor și pentru propria activitate legată de această perioadă, când trebuie rezolvate problemele întregului an, inclusiv problemele majore privind sezonul rece. Din acest punct de vedere, sunt două probleme majore — agricultura și energia — care se detașează ca probleme deosebite pentru această perioadă.

În acest context, v-aș ruga să avem acest schimb de păreri, să vedem ce idei se pot sugera, să ajungem la o concluzie, premierul fiind pregătit pentru a prezenta niște sugestii în legătură cu alternative posibile, astfel încât să nu prelungim prea mult această perioadă care urmează.

Theodor Stolojan — Am făcut o nouă evaluare a posibilității de a fixa data alegerilor și un termen care ni se pare fezabil este 27 septembrie, deci ultima duminică din septembrie, ceea ce presupune ca în perioada 28 iulie-3 august să aibă loc desemnarea judecătorilor în Biroul Electoral Central și în birourile electorale de circumscripție, în perioada 4-28 august să se efectueze depunerea candidaturilor pentru alegerile parlamentare și prezidențiale, în perioada 29 august-7 septembrie — rezolvarea contestațiilor, în perioada 12-17 septembrie — imprimarea buletinelor de vot, în perioada 18-24 septembrie buletinele de vot ajung la secțiile de votare cu tot ceea ce trebuie; între 25-26 septembrie practic nu se mai desfășoară campanie electorală.

Este un calendar care ar ține seama, în primul rând, de eliminarea lunii august ca lună de alegeri, care are mai multe inconveniente și, în primul rând, faptul că nu ar da posibilitate să se desfășoare concediile de odihnă pentru magistrați, fără de care nu se pot desfășura alegerile, ca și pentru alte forțe care trebuie atrase în pregătirea alegerilor.

Încă o dată apreciez că este foarte important să convenim o dată, să fie un consens cât mai larg asupra acestei date, astfel încât, dacă vom reuși acest lucru astăzi, în ședința de guvern de azi după-masă, noi să putem examina un proiect de lege pe care să-l înaintăm Parlamentului, în legătură cu data respectivă.

După părerea mea, anunțarea datei alegerilor, a acestui consens privind data alegerilor, este de natură să clarifice o serie de lucruri și, în primul rând, poate de data asta, pentru lumea din afară, să arate că, totuși, există o dorință clară de a ține aceste alegeri generale într-un timp rezonabil.

În continuare, în cadrul acestei întâlniri, numeroși lideri de partide politice, șefi de grupuri parlamentare, și-au exprimat opiniile. Marea, foarte marea majoritate au fost de acord cu calendarul prezentat de primul-ministru, cu data de 27 septembrie pentru alegeri, dată apreciată ca logică și realistă. Deci, sunt condiții pentru desfășurarea alegerilor, pentru pregătirea acestui important act în viața țării — au apreciat vorbitorii.

În legătură cu simultaneitatea alegerilor, unii vorbitori au fost de părere că acestea trebuie să se desfășoare decalat — alegeri legislative și apoi alegeri prezidențiale. Alții au adus argumente pentru ca alegerile să se desfășoare împreună, la 27 septembrie.

După încheierea întâlnirii de la Palatul Controceni, redactorii noștri au cules opinii, declarații din partea unor partide, din partea unor grupuri parlamentare.

Petre Roman — Mi-ar plăcea să vorbesc despre utilitatea și eficiența unor asemenea întâlniri, dar amintirea celorlalte mă face să fiu sceptic. Am procedat într-un mod similar și în 18 februarie, exact în aceeași configurație, cu liderii partidelor și grupurilor parlamentare. Atunci a existat un consens limpede pentru a avea alegeri în luna mai, cel târziu în luna iunie. Știți bine că, printr-o alianță foarte ciudată a unor partide din Parlament, această posibilitate a fost blocată, a fost

refuzată țării cu două zile în urmă. Am constatat acest lucru cu toții. Astăzi, în fața unei noi propuneri a domnului Stolojan, ca alegerile să aibă loc pe 27 septembrie, există un consens. Eu am și făcut o propunere concretă, ca primul lucru pe care să-l decidă Camerele reunite să fie data. Să zicem, 27 septembrie. Dar, încă ar mai exista o șansă să avem alegerile în 26 iunie. Nu pot decât să-mi exprim speranța că, într-adevăr, se va da această șansă țării și nu-i va fi refuzată, pentru că sentimentul celor mai mulți cetățeni ai țării este că aceste alegeri constituie veritabila șansă pentru o schimbare concretă și ieșirea din impasul economic. Acest lucru nu a fost limpede înțeles și exprimat de alte formațiuni politice și este păgubitor pentru țară, este chiar o mare mâhnire pentru noi toți, dacă ne gândim la consecințe.

Domokos Géza — Ca orice întâlnire unde oamenii discută calm, sau relativ calm, în orice caz cu bună-credință și cu speranța de a găsi soluții și a-și armoniza punctele de vedere, și această întâlnire a avut ca rezultat căderea de acord în ceea ce privește alegerile.

Mă folosesc de această posibilitate de a reînnoi apelul pe care l-am făcut și în timpul ședinței, acela că ar fi bine ca în timpul perioadei electorale toate partidele în competiție să dea dovadă de reținere și de rațiune. Mă refer, în primul rând, la problema națională, la unele chestiuni legate de relațiile etnice. Sigur, ele nu vor dispărea din tematica campaniei electorale, dar ar fi bine ca toți să dea dovadă de reținere, de rațiune, și problema națională să nu devină un instrument de propagandă.

Sergiu Cunescu — Regretăm că alegerile nu s-au putut organiza în cursul lunii iulie; noi am mai avut speranțe până în ultimul moment. Analiza primului-ministru, însă, este obiectivă, și a trebuit să acceptăm termenul propus pentru sfârșitul lui septembrie.

Problema esențială, însă, care a rămas, este cea a decalării alegerilor prezidențiale față de cele legislative. Pentru aceasta vom continua să militām, pentru că avem convingerea că este o necesitate pentru democrație și pentru unitatea țării.

În rest, trebuie să spun că discuțiile se puteau termina în 30—40 de minute, dar lumea, mulți din cei de față, și-au făcut numărul pe care și-l făceau și în Parlament.

Ion Raţiu — Atâta timp cât data de 27 septembrie este fermă și se va respecta, socotesc că a fost o întâlnire pozitivă, utilă și care va aduce folos țării; este foarte simplu. Dar, după cum se vede din diversele opinii exprimate, s-ar putea să avem din nou divergențe de opinii în dezbaterile Parlamentului, în care caz vom avea din nou dificultăți.

Ion Gavra — Găsesc ședința de azi ca o continuitate firească a dezbaterilor parlamentare care au fost, într-adevăr, penibile și saturate de demagogie politică, în ultima vreme. Ne-am întâlnit aici pentru o singură chestiune, pentru a ajunge la un acord — și între noi, ca formațiuni politice, dar, în același timp, să fim de acord și cu concepția Executivului — pentru a fixa data alegerilor parlamentare și prezidențiale. Acest lucru, de fapt, a fost demarat de către domnul prim-ministru. De fapt, noi am avansat de ieri această soluție; noi suntem de acord cu alegeri la 27 septembrie. Totul este acuma să terminăm legile, să mediem și să declanșăm campania electorală. Discuția de aici, însă, a avut un alt aspect, s-au ridicat alte doleanțe. Legile sunt democratice — și afirm acest lucru cu cea mai mare siguranță — pentru că am fost și la Comisia de mediere. Deci, nu constituie nimic ca obiect de discuție, faptul că, de exemplu, am pus pragul electoral — care poate fi coborât la a doua recalculare a participărilor în Parlament — și nici nu se poate aduce acuzația că ar fi o lege retrogradă. Dimpotrivă, este o lege democratică, care seamănă foarte bine cu legile parlamentare pentru alegerile din Cehoslovacia și din Bulgaria. În fine, este bine că, după ce am pierdut două ore și jumătate aici, totuși am ajuns la consens — alegerile vor fi pe 27 septembrie. Totul însă rămâne în sarcina Parlamentului care trebuie să voteze această dată și asta doresc cel mai mult, ca Parlamentul să voteze data de 27 septembrie.

Radu Câmpeanu — Așa cum am spus, nu toate discuțiile sunt utile; foarte multe sunt în afara subiectului, ceea ce duce la o oarecare pierdere de timp. Noi am fost chemați pentru un lucru aici, am fost invitați să propunem Parlamentului ca să voteze o dată. Am fost de acord cu această dată, chiar dacă ea este puțin comprimată, și dorim ca

ea să fie ultima, pentru a termina toate operațiunile privind alegerile până pe la 15 octombrie.

Victor Surdu — A fost o treabă serioasă și, în sfârșit, am scăpat de obsesia datei la care se vor ține alegerile. Sper ca cele două Camere să voteze data de 27 septembrie, să se prezinte azi în ședința de guvern și să ajungă la Cameră proiectul de lege și să ne pregătim serios, civilizat pentru campania electorală, având în vedere toate cele câteva termene din calendarul tehnic.

Corneliu Coposu — Discuțiile s-au abătut de la obiectul lor. Obiectul discuțiilor trebuia să fie adoptarea unui calendar și acceptarea datei alegerilor. În legătură cu asta s-a intrat și în alte problme. Eu personal i-am cerut președintelui Iliescu să respingă legea, retrimițând-o pentru a rectifica unele dispoziții care sunt nedemocratice și pe care le consider retrograde. Legea a fost adusă direct, împotriva opiniei publice, împotriva opoziției, împotriva intelectualității, și în special împotriva Convenției Democratice. Asta este motivul pentru care am spus că președintele poate utiliza dreptul de a retrimite în discuția Camerelor legea, cu observațiile de a se respecta anumite principii constituționale. Dacă acest calendar se va respecta, înseamnă că vom putea avea alegeri la sfârșit de septembrie. Părerea mea este că ar trebui decalate.

La rândul meu, în finalul întâlnirii am acordat următorul interviu postului de radio BBC:

— Se poate afirma că bazele acordului convenit astăzi la Cotroceni vor pune capăt controverselor politice din ultimele luni?

— În primul rând, trebuie să ținem seama de o situație dată. În ciuda diversităților de opinii care au existat asupra acestei probleme, de astă dată mai toți reprezentanții partidelor au acceptat data și calendarul propuse de guvern (ceea ce nu corespunde unui sentiment general), au fost de acord asupra realismului, asupra asigurării con-

dițiilor normale pentru desfășurarea unor alegeri corecte, democratice, în condiții cât mai bune.

— Astăzi, dacă au existat, totuși, mici diferențe de opinie, ele s-au referit la principiul simultaneității sau disjungerii alegerilor. Nu mai e un secret pentru nimeni — dumneavoastră porniți, în eventualistatea în care veți candida, drept favorit clar al acestor alegeri. Credeți că simultaneitatea sau disjungerea v-ar deranja?

— Unii mă consideră un odios, deci, n-aș avea nici o șansă, alții, dimpotrivă, cred că am cele mai mari șanse. Este cam contradictorie această apreciere. Nu văd de ce se mai tem de mine dacă sunt atât de nedorit. Deci, nu este vorba de o chestiune de judecată subiectivă asupra unuia sau altuia dintre candidați. Dacă un candidat întrunește opțiunea electoratului, de ce să fie contestat și să fie impiedicat? Este calea democratică de a decide electoratul asupra acestei chestiuni. Disjungerea, eu cred că este la fel de negativă ca și amânarea perpetuă a alegerilor în ansamblu, pentru că este vorba de neterminarea ciclului electoral. Ne aflăm în fața încheierii unei faze în dezvoltarea vieții noastre politice și, după adoptarea Constituției, am avut alegeri locale care au așezat verigile de bază ale instituțiilor democratice la nivel local. Acum trebuie să încheiem cu instituțiile centrale: cele două organisme care se aleg, Parlament și Președinție, și, conjugat cu ele, toate celelalte instituții — ale puterii juridice, Executivul etc. Dacă se amână una din aceste două alegeri — se poate discuta și invers: să aibă loc întâi alegerile prezidențiale, și apoi cele parlamentare; e mai ușor de organizat alegeri prezidențiale, pentru că, la nivelul întegii țări, ai o singură circumscripție electorală și problemele sunt mult mai simplu de organizat, deci alegerile se pot organiza și într-o lună de zile, nu e nevoie de o campanie foarte mare, în timp ce alegerile parlamentare sunt mult mai complicate, este vorba de adunat liste de candidați în 41 de circumscripții electorale, de pe teritoriul țării, cu o comisie centrală, care face apoi repartiția între ele ș.a.m.d. Sunt mult mai complicate alegerile parlamentare decât cele prezidențiale; deci, dacă ar fi de făcut decalajul, mai ușor e de făcut decalajul devansând alegerile prezidențiale față de cele parlamentare. Dar, ne putem per-

mite așa ceva? În situația în care ne aflăm noi, cu economia, cu climatul general din țară, să ne tot jucăm cu alegerile, să le tot plasăm în fiecare lună? Ceea ce dorește țara este să terminăm mai repede acest proces și să încheiem acest proces electoral. Asta mi se pare că este lucrul esențial, și dacă e să vedem din punct de vedere politic interesele țării, interesele țării ne dictează să organizăm deodată și să încheiem acest proces electoral.

— Dacă lucrurile se clarifică, devine mai probabilă candidatura dumneavoastră?

— Nu știu...

— Spuneați că ați luat o hotărâre...

— Am spus că o voi lua atunci când aceste probleme se limpezesc.

G. ACTIVITATE INTERNAȚIONALĂ

1. UNGHENI — SUB ACELAŞI TRICOLOR

În urma proclamării independenței Republicii Moldova — care a însemnat, practic, eliberarea acesteia de sub tutela Moscovei — am pledat constant pentru promovarea unor relații speciale cu noul stat românesc de dincolo de Prut, în primul rând prin acțiuni menite să amplifice și să aprofundeze conlucrarea în plan politic, economic, cultural și științific. Deschiderea, imediat după proclamarea independenței Republicii Moldova, a misiunilor diplomatice la București și Chișinău permitea, acum, stabilirea unor raporturi directe între cele două state și valorificarea comunității de limbă, cultură și istorie națională. Se impunea, însă, și definitivarea unui nou cadru juridic, de statuare a raporturilor de colaborare și fraternitate între România și Republica Moldova, sens în care m-am întâlnit, la 25 ianuarie 1992, *la Ungheni, cu președintele Mircea Snegur.*

Iată, în continuare, declarațiile acordate presei în urma convorbirilor:

Mircea Snegur — „În primul rând, dorim să vă informăm că întâlnirea de astăzi este una dintre acelea care au devenit deja tradiționale, de consultări între conducătorii celor două țări. Această întâlnire se desfășoară într-un moment în care România și Republica Moldova se confruntă cu anumite probleme, cu unele greutăți ce reies din conse-

cinţele liberalizării preţurilor şi din alte măsuri de trecere la economia de piaţă. În cadrul întâlnirii s-a ajuns la concluzia că, susţinându-ne reciproc, efectuând anumite măsuri în comun, am putea mai uşor să înfruntăm aceste greutăţi. În această ordine de idei, urmează să continuăm eforturile comune pe coordonatele creării întreprinderilor mixte în diferite domenii ale economiei.

Astăzi, pentru prima dată, a fost abordată problema creării unei zone economice în această regiune unde ne aflăm, cu participarea judeţului Iaşi şi a câtorva raioane din partea stângă a Prutului. S-a mai discutat şi posibilitatea creării unor instituţii interstatale, nu numai în domeniul economiei, dar chiar şi în celelalte domenii, cum ar fi pregătirea cadrelor, integrarea spirituală, domeniul cultural etc. Au fost puse în discuţie şi alte aspecte, ce ţin de legăturile reciproc avantajoase dintre cele două ţări şi urmează ca miniştrii, conducătorii din ministere şi departamente să continue aceste discuţii şi să încheie acorduri concrete.

Aş spune că întâlnirea şi convorbirile au decurs, aşa cum era de aşteptat, într-un mod prietenesc, cum facem noi cu domnul preşedinte Iliescu întotdeauna când ne întâlnim în România sau în Republica Moldova.“

Ion Iliescu — „Aşa cum a subliniat preşedintele Snegur, discuţiile noastre au întotdeauna un caracter practic, aplicat la realităţile cu care ne confruntăm. Ne confruntăm cu două realităţi fundamentale ce decurg din schimbarea cadrului politic în care trăim, mai ales ca urmare a apariţiei unor noi state independente în fosta Uniune Sovietică, inclusiv, deci, Republica independentă Moldova, precum şi din realităţile economice, care, atât pentru noi, cât şi pentru Republica Moldova, sunt deosebit de dure în această perioadă. Schimbările interne care au loc în fiecare din ţările noastre, spaţiul economic în care s-au desfăşurat relaţiile internaţionale, ne creează şi nouă, ca şi altora, multiple dificultăţi. Ne aflăm, deci, în faţa unei problematici comune, cu evidente deosebiri, în acelaşi timp.

În consecinţă, trebuie să abordăm cu foarte mare realism şi cu înţelepciune cadrul în care ne mişcăm şi cum anume să concretizăm paşii pe care îi facem împreună. Acesta a fost, de altfel, subiectul

schimbului de păreri și informații pe care l-am avut astăzi. Am convenit ca specialiștii noștri să lucreze la un acord-cadru pentru adâncirea relațiilor bilaterale între țările noastre, pe care urmează să-l semnăm — probabil, în cursul lunii martie — astfel încât să ofere cadrul general al dezvoltării relațiilor între țările noastre și al integrării pe linie economică, culturală, politică, în învățământ, cultură și altele.

De asemenea, s-au abordat și câteva chestiuni concrete, specifice, în care colaborarea a început să prindă contur, așa după cum a subliniat și președintele Snegur.

Eu consider că această întâlnire a adus elemente în plus pentru concretizarea colaborării între țările noastre."

2. ROMÂNIA ŞI BULGARIA — TRADIŢII ISTORICE COMUNE, INTERESE ACTUALE COMUNE

Ca urmare a convorbirilor pe care le-am purtat la Paris, cu ocazia Conferinței țărilor francofone, cu președintele Republicii Bulgaria, la 27 ianuarie am plecat la Sofia, pentru a semna Tratatul de prietenie, colaborare și bună vecinătate între cele două țări — expresie a reluării, într-un nou cadru, a bunelor relații dintre România și Republica Bulgară, două state cărora istoria le-a hărăzit soarta de a conviețui în spații învecinate. Înaintea plecării spre Sofia, am acordat Radiodifuziunii române următorul interviu:

— Domnule preşedinte, convorbirile pe care le-aţi avut la Paris cu preşedintele Jelev trec, deci, din domeniul intenţiilor în cel al concretizărilor.

— Da, trebuie să remarcăm, în general, că de atunci s-au făcut pași importanți; s-a semnat și acordul în ceea ce privește protecția mediului, iar acum finalizăm Tratatul de prietenie, colaborare și bună vecinătate între cele două țări. Este un climat bun, pozitiv, care arată că ambele părți manifestă dorința de a dezvolta relațiile pe toate planurile. Concretizăm astăzi această idee printr-un document fundamental, care pune bazele juridice pentru dezvoltarea multilaterală a relațiilor bilaterale.

— În acest context favorabil de care ne vorbeați, intenționați să discutați și alte subiecte cu președintele Jelev?

— Vom discuta posibilitățile dezvoltării relațiilor pe toate planurile. Sunt mai multe lucruri în discuție, mai ales cele privind dezvoltarea relațiilor economice. Și noi, și vecinii noștri bulgari înregistrăm o scădere a producției industriale. Pe de altă parte, complicarea contextului internațional afectează, de asemenea, dezvoltarea relațiilor economice internaționale. De aceea, vrem să studiem posibilitățile dezvoltării raporturilor noastre economice, în primul rând prin cooperarea în producție și facilitarea schimburilor. Urmează să se întâlnească și comisia mixtă, pentru a stabili problemele de reglementat în condițiile noi: facilități bancare, vamale ș.a.m.d. Deci, obiectul preocupărilor noastre viitoare va fi cel al dezvoltării relațiilor economice.

Imediat după semnarea Tratatului, atât eu, cât și președintele Bulgariei, am acordat următoarele declarații de presă:

Jelio Jelev: „Prin Tratatul de prietenie, colaborare și bună vecinătate între România și Bulgaria punem fundamentul juridic al dezvoltării noastre în toate domeniile, în condițiile schimbărilor istorice care au loc în Europa și în lume. În același timp, Tratatul consolidează continuitatea din punct de vedere al tradițiilor istorice în raporturile dintre popoarele român și bulgar, precum și dorința comună pentru îmbogățirea acestora în numele bunei vecinătăți și colaborării egale în drepturi. Noul Tratat reflectă și hotărârea celor două țări de a întări climatul de încredere și stabilitate în Balcani și în Europa.

În cadrul convorbirilor, am constatat că relațiile dintre țările noastre se dezvoltă bine, în toate direcțiile, pe baza echilibrului de interese și a similitudinii obiectivelor pe care ni le-am propus. Am fost de acord că sunt necesare eforturi comune și acțiuni coordonate între organele de stat pentru depășirea factorilor care determină stagnarea în comerțul dintre cele două țări și pentru crearea condițiilor stimulative necesare atât pentru firmele de stat, cât și pentru cele

particulare. Am făcut o apreciere pozitivă a colaborării dintre țările noastre în cursul anului trecut în domeniul ecologiei și credem că convenția ecologică bilaterală, deja semnată, precum și mecanismul creat pentru convenirea și înfăptuirea de programe ecologice cu sprijinul financiar al programului PHARE la frontiera noastră comună, sunt pași reali pentru eliminarea treptată a acestei probleme dureroase din relațiile noastre bilaterale. Schimbul de păreri cu președintele Iliescu a fost util și în privința celor discutate despre problemele balcanice, în centrul cărora a stat conflictul din Iugoslavia. Consider că am avut o discuție deschisă și utilă, care îmi întărește convingerea în apropierea pozițiilor pe un cerc larg de probleme și în existența voinței comune pentru o colaborare largă, reciproc avantajoasă, în toate domeniile."

Ion Iliescu: „Acest document constituie o expresie a voinței comune de a așeza raporturile dintre România și Bulgaria pe baze noi, corespunzătoare profundelor transformări de ordin politic și economico-social care au loc în țările noastre, în Europa și în lume. Sunt convins că prevederile Tratatului pe care l-am semnat astăzi creează cadrul juridic principial necesar pentru o largă conlucrare româno-bulgară, corespunzător intereselor popoarelor noastre, statornicirii înțelegerii, stabilității și păcii în Balcani, realizării înțelegerii generale europene. Am constatat, în timpul convorbirilor noastre sincere și prietenești, că popoarele român și bulgar au acum posibilitatea și toate condițiile de a deveni mai apropiate, de a conlucra mai strâns și mai eficient. Vecinătatea geografică, bogatele tradiții, interesele actuale și problemele în general asemănătoare cu care se confruntă ambele țări, impun să ne consultăm mai mult, să conlucrăm mai bine și să ne ajutăm reciproc pentru a scurta calea integrării țărilor noastre în structurile și instituțiile europene. Acestea au fost înțelegerile cu domnul Jelio Jelev, în aceste momente solemne ale semnării Tratatului de prietenie, colaborare și bună vecinătate dintre țările noastre și, tocmai de aceea, aș putea spune că, vorbind de tradiții și continuitate în raporturile româno-bulgare, avem tot dreptul de a ne referi în același timp la o deschidere nouă în aceste raporturi, folositoare ambelor noastre popoare."

În aceeași zi — 27 ianuarie — m-am întors în țară, acordând, la sosirea pe Aeroportul Otopeni, următoarea declarație:

„Semnarea Tratatului este, în sine, un moment important al relațiilor noastre bilaterale. El marchează încheierea unui proces care a avut loc în acești doi ani de zile, care a avut și momentele lui de blocaje, de sensibilități, de susceptibilități, de rețineri ș.a.m.d., legate de situația internă din cele două state, și care au generat scăderea relațiilor noastre, mai ales din punct de vedere economic. Dar, în special după întâlnirea cu președintele Jelev de la Paris, desfășurată cu prilejul Conferinței țărilor francofone, am constatat împreună că este nevoie de voința politică a factorilor de conducere din cele două țări, ajungând la înțelegerea necesității depășirii acestor momente și creării unui climat de înțelegere și promovare a colaborării, în interesul ambelor țări. A avut loc, după aceea, o evoluție bună, deși, mai ales în Bulgaria, s-a bătut monedă pe această chestiune, a ecologiei, a poluării mediului în Ruse datorită platformei industriale Giurgiu, ceea ce era o exagerare a realităților. A fost vorba, însă, de faptul că unii au încercat să-și creeze capital politic folosind acest motiv. Dar, după aceea, a avut loc o oarecare destindere a relațiilor noastre; s-a semnat și acordul bilateral în domeniul ecologiei, al protecției mediului, iar pe linie economică, comercială, a avut loc întâlnirea de la Plovdiv a miniștrilor Comerțului, stabilindu-se unele chestiuni concrete, despre care am discutat și astăzi. S-a finalizat, deci, acest document, care constituie cadrul juridic al dezvoltării relațiilor bilaterale pe toate planurile. Eu cred că ați observat și dumneavoastră climatul foarte bun, foarte destins al primirii, al convorbirilor și al momentului finalizării acestui document. Consider, deci, că a fost un lucru bun, că am pus bazele unei deschideri noi în relațiile bilaterale."

3. FORUMUL ECONOMIC MONDIAL — DAVOS, ELVEŢIA

La 31 ianuarie am plecat spre Davos (Elveția), pentru a participa la reuniunea anuală a Forumului Economic Mondial, organizație neguvernamentală cu statut de fundație, care reunește personalități marcante ale vieții internaționale, invitate să participe la dezbateri pe teme de stringentă actualitate. De astă dată, alături de președintele Bulgariei, domnul Jelio Jelev, și de primul-ministru grec, domnul Constantin Mitsotakis, am fost invitat să particip la dezbaterea cu tema „Stabilitatea în Europa de sud-est — premisa bunăstării Europei“, al cărei moderator a fost domnul Raymond Barre, fost prim-ministru al Franței. Ca observator la această discuție, a fost prezent și președintele Republicii Bosnia-Herțegovina, domnul Alia Izetbegovici. Redau, în continuare, alocuțiunea pe care am prezentat-o în debutul acestei dezbateri:

„Nu am pregătit un discurs. Mă voi strădui să respect recomandările președintelui acestei dezbateri, domnul Barre, și să prezint o alocuțiune cât mai scurtă.

Cred că însuși titlul acestei reuniuni — «Stabilitatea în sud-estul Europei — o precondiție pentru bunăstarea Europei» — este foarte interesant, caracteristic pentru situația noastră de mâine, pentru

problemele ce apar ca urmare a interdependenței între stabilitatea regională și dezvoltarea general-europeană. Cred, deci, că este o temă la ordinea zilei.

Există, în zilele noastre, o interdependență generală între problemele stabilității naționale, regionale, continentale și putem privi în acest sens toate procesele care au avut loc în ultimii doi ani, legăturile dintre procesele petrecute în interiorul țărilor din est, în fiecare țară în parte, și interrelațiile care se manifestă și se modifică în zilele noastre, influențând evoluția continentului nostru.

Aș vorbi, în primul rând, de factorii noi pozitivi în această evoluție din Europa. Nu mai există logica blocurilor pe continentul nostru, nu mai există criterii ideologice în abordarea relațiilor politice, economice, iar acest lucru este un factor pozitiv, un factor de echilibru, care influențează întreaga evoluție pe plan zonal și național. Aș putea, de asemenea, să mă refer la problemele specifice zonei în care trăim, Balcanii, care, în decursul istoriei, au reprezentat un punct de conflicte, generator de instabilitate generală. Deși există probleme, deși avem alături pe vecinul nostru, Iugoslavia, cu procese interne destul de grave, aș putea vorbi astăzi de o anumită stabilitate în zona noastră. Am plăcerea de a avea alături, aici, pe cei doi prieteni, pe premierul Mitsotakis și președintele Jelev, cu care am deja relații personale destul de strânse, am semnat împreună Tratatul de amiciție, de cooperare, de bună vecinătate, după cum am făcut și cu Turcia, cu care suntem în relații foarte bune. Eu cred că acest gen de relații statornicite între țări dintr-o zonă care este nemijlocit afectată de elementele de instabilitate din Iugoslavia, pe de o parte, și din fosta Uniune Sovietică, pe de altă parte, constituie un exemplu și un factor pozitiv pentru a influența procesul, evoluția și stabilitatea acestei zone.

Cred că astăzi, în Europa, există două tendințe contradictorii: pe de o parte, se constată procesul de integrare în vestul Europei — experiență pozitivă și interesantă a evoluției Europei după cel de-al doilea război mondial — iar, pe de altă parte, în estul Europei, dimpotrivă, suntem martorii procesului de dezintegrare, aici fiind vorba, înainte de toate, de problema Iugoslaviei și de problemele ce

decurg din apariția noilor state independente în Uniunea Sovietică. În ceea ce privește Uniunea Sovietică, eu cred că este vorba de o întârziere istorică, de un proces obiectiv care ar fi trebuit să aibă loc cu șapte decenii în urmă. Uniunea Sovietică a fost doar «ambalajul» pentru menținerea, pentru continuarea existenței imperiului rus. Acum, acest proces întârziat se produce în zilele noastre. Cred că este un proces obiectiv, este un proces pozitiv, dar foarte complex, care se află numai la începutul unei întregi evoluții și care, poate, este sfidarea cea mai gravă la adresa stabilității zonei noastre și a țării noastre. Și de o parte, și de cealaltă — în Iugoslavia și în Uniunea Sovietică — suntem interesați în a vedea că se vor găsi soluții politice pașnice, care să asigure toate aceste transformări, toate aceste procese, într-o manieră care ne interesează nemijlocit.

În ceea ce ne privește, avem problemele noastre proprii, naționale. Cred că procesul petrecut în România are caracteristicile sale proprii. Desigur, există o serie de trăsături comune tuturor țărilor est-europene. Dar în România acest proces a cunoscut o manieră mai dură, mai violentă chiar, de răsturnare a vechiului regim totalitar comunist. Puteți privi toate celelalte țări: un proces care a început în interiorul sistemului, unde schimbarea însăși a fost inițiată de conducerile politice din țările respective. S-a putut vedea aceasta în Ungaria, chiar în timpul regimului Kadar, când a existat încercarea de a găsi soluții pentru promovarea unei economii de piață. Experimentul din Cehoslovacia, început în 1965, a lăsat urme în gândirea și în practica cehoslovacă. Și în Polonia a avut loc un proces evolutiv mai lent, pe o perioadă mai îndelungată. Chiar și în Uniunea Sovietică, generația lui Gorbaciov a lansat perestroika, glasnosti, deși într-un sistem mare forțele inerțiale sunt la fel de mari, iar perestroika însăși s-a încheiat cu o prăbușire violentă.

În România, însă, nu a fost posibil a se promova ceva din interiorul sistemului, și cu atât mai puțin din inițiativa conducerii sistemului. Așa ceva nu a fost posibil, sistemul fiind foarte represiv, nu a fost posibil nici măcar să fie gândite, să fie căutate în plan teoretic ideile unei reînnoiri. Din această cauză, într-o situație de criză generală a sistemului — criza economică, socială, politică, morală, a unui

sistem totalitar supercentralizat — a avut loc această explozie populară care a imprimat caracteristica Revoluției române și a întregii evoluții din acești ultimi doi ani. Aceasta este, de altfel, și cauza pentru care avem încă o imagine nu tocmai favorabilă, făcându-se speculații și tot felul de fabulații asupra unui sistem așa-zis «criptocomunist» etc. Noi trebuie să plătim tribut acestei istorii a trecutului nostru recent, dar cred că însăși practica, însăși viața, pot vorbi de la sine în ceea ce ne privește. Din acest punct de vedere, eu cred că acești doi ani au fost cruciali, nodali, în istoria contemporană a României. Fizionomia societății românești s-a schimbat în mod radical, mai ales în plan politic și social, în planul vieții și al relațiilor interumane, în ceea ce privește libertățile, drepturile cetățenilor. Avem o libertate, cred, cu totul nelimitată; se spune chiar că ar fi prea mare — este o glumă, desigur — în ceea ce privește posibilitățile de exprimare, de organizare, de manifestare; avem peste 200 de partide. Sigur, acest lucru nu este prea serios, dar nici nu este un fapt întâmplător, nu este un accident al istoriei. Este reacția normală a oamenilor — aceea de a-și exprima diversitatea, după o perioadă îndelungată de sufocare a vieții sociale, intelectuale, a vieții politice. La fel și în ceea ce privește publicațiile: astăzi, în România, există de zece ori mai multe publicații decât înainte, de o mare diversitate și cu un limbaj destul de virulent. Dar și asta este, cred, o chestiune a vieții practice, care va cunoaște o anumită evoluție, pe măsura maturizării vieții politice, intelectuale și civice a societății.

Am parcurs, deja, un drum foarte important în ceea ce privește așezarea temeliilor unui stat de drept. A fost elaborată noua Constituție. Procesul de elaborare a Constituției României a fost un proces profund democratic, foarte deschis, iar Constituția este un document valoros. Specialiștii spun că este o Constituție modernă, aliniată la standardele cele mai înalte. Aceasta a avut și rolul unei școli pentru specialiștii noștri în dreptul constituțional (o disciplină științifică ce fusese total neglijată în învățământul nostru juridic). Perioada aceasta, de elaborare a legilor, și mai ales a Constituției, a fost o perioadă de formare pentru experții noștri. Timp de trei luni, s-a făcut exclusiv o documentare internațională asupra tendințelor moderne în dreptul

constituțional, asupra constituțiilor existente și a principiilor majore care trebuie să fie incluse în noua noastră Constituție. După aceea, au fost elaborate tezele Constituției. Ele au fost publicate, apoi discutate în Parlament, după care a urmat o nouă perioadă de discuții, consacrată redactării textului ca atare. Pe baza acestei Constituții, acum pregătim alegerile locale — care vor avea loc duminica viitoare —, iar apoi vor avea loc alegerile generale.

Dar problemele cele mai grave sunt cele ale economiei. Cred că acestea sunt probleme cu care se confruntă toate țările din Est. Nu pot insista acum prea mult asupra lor, dar trebuie spus că avem probleme grave în ceea ce privește economia. Situația în domeniul producției este sursa majoră a dificultăților pe care le avem, inclusiv în domeniul energiei, producerii de materii prime etc. Dispariția sistemului CAER a creat noi complicații pentru aceste țări și, de asemenea, pentru țara noastră, iar tranziția însăși este sursa unor noi crize:criza inițială, declanșată de sistemul centralizat, iar apoi criza tranziției însăși. După prăbușirea sistemului centralizat și în cursul elaborării noilor mijloace specifice economiei de piață s-a creat un vid în activitatea economică, s-au creat o mulțime de probleme. Dar am făcut progrese în plan legislativ, în plan practic, în ceea ce privește privatizarea, liberalizarea prețurilor, liberalizarea exporturilor, a comerțului exterior, în lichidarea monopolului statului asupra comerțului exterior. Am făcut progrese reale. Dar problemele sunt complexe și ele persistă. Sunt probleme pe termen lung — privind mai ales restructurarea economică, privatizarea, ca și statornicirea noilor mecanisme specifice economiei de piață; de asemenea, sunt probleme pe termen scurt, legate de producție, inflație, șomaj. Pentru anul 1992, guvernul și-a propus să oprească, să stabilizeze fenomenul inflaționist, șomajul, prețurile, să refacă mecanismele producției care să permită o nouă relansare economică.

Mă limitez la aceste cuvinte. Vă mulțumesc."

La întoarcerea în țară — 2 februarie — am acordat următorul interviu Radiodifuziunii Române:

— Domnule președinte, în clasa politică există obiceiul memoriilor și jurnalelor. Nu știu dacă dumneavoastră îl aveți, dar dacă cumva îl aveți, vă rog să vă deschideți jurnalul la pagina ianuarie — ultima zi, februarie — primele două: Davos.

— Încă nu m-am apucat să scriu jurnale. Sper ca memoria să nu mă părăsească, iar când voi avea vreme să pot concretiza...

Cred că prezența la Davos este o experiență interesantă. Este prima oară când particip, dar această activitate are deja o lungă tradiție; anul acesta a fost un moment — după câte au spus organizatorii — de excepție. A fost o prezență dublă față de anul trecut, mai ales a personalităților politice — șefi de stat și de guvern. Au participat 38 șefi de stat și de guvern, ceea ce arată un interes crescând față de această reuniune, care reunește oameni politic și oameni de afaceri. Probabil, ceea ce suscită interesul asupra activității și programelor acestui Forum este caracterul neformal al întâlnirilor, care favorizează contacte bilaterale și multilaterale, discuții gen mese rotunde, chiar dejunurile propriu-zise, cinele, au caracterul unor mese de discuții și întrevederi. Chiar și în ultimul moment, înaintea plecării din Zürich, a fost o asemenea masă, la care au participat președinții Elveției, Ciprului, Venezuelei, ministrul de externe al Italiei, doamna Lalumiere — secretarul general al Consiliului Europei, profesorul Barre din Franța, fiind o discuție foarte interesantă pe câteva probleme internaționale majore. Iar tot programul acestor trei zile a avut un asemenea caracter. Prima reuniune la care am participat a fost o întâlnire a circa 15 personalități, iar moderatorul discuției a fost profesorul Barre. Tema principală, până la urmă, a fost România, eu fiind obiectul unei cascade de întrebări privind problematica României de astăzi, tranformările în plan politic și cele în plan economic. Am avut, după aceea, *panel*-ul despre care ați relatat, unde profesorul Barre a coordonat discuția la care au participat președintele Bulgariei, primul-ministru al Greciei și eu, la care s-a adăugat și președintele Bosniei-Herțegovina.

Am avut, apoi, un număr de întâlniri bilaterale.

Aș putea spune că, luată pe ansamblu, toată această activitate este echivalentă cu circa 20 de vizite oficiale de stat, întrucât am avut

prilejul să discutăm, la nivel de șefi de stat și de guvern, problemele relațiilor bilaterale și internaționale, precum și tendințele care se manifestă în zilele noastre pe continent și în lume.

— În *panel*-ul despre care ați vorbit, ați avut o formulă deosebit de fericită: „integrarea Europei la vest și dezintegrarea la est". Ați putea să explicați, pentru cei care ne urmăresc acum, care este sensul acestei formule?

— Am spus că, în lumea de astăzi, sunt multe procese contradictorii. Unul din ele este cel la care v-ați referit și pe care l-am menționat în timpul reuniunii. Deci, în Europa se constată, pe de o parte, în zona vestică, un proces de integrare a națiunilor, a statelor, pe plan politic și economic, în timp ce estul european marchează tendința dezintegrării unor state multinaționale sau federale, cum este cazul Iugoslaviei și fostei Uniuni Sovietice. Reapare, deci, în lumea de azi, ceea ce a constituit un fenomen specific perioadei anterioare primului război mondial — afirmarea națiunilor și constituirea statelor cu caracter național. Este un fenomen, cred eu, determinat de situațiile concrete apărute în ultima vreme; spre exemplu, pentru Uniunea Sovietică — după cum am înțeles că a menționat președintele Nazarbaev al Kazahstanului —, are loc astăzi nu destrămarea Uniunii Sovietice, ci destrămarea imperiului rus. A fost, deci, o întârziere a istoriei cu șapte decenii — proces care, în mod firesc, ar fi trebuit să se petreacă ca urmare a primului război mondial.

S-a vorbit, de asemenea, despre elementele extremiste, naționaliste care apar și care sunt rezultatul unor situații de criză în domeniul vieții economice și sociale, care stimulează diverse manifestări de extremism, acestea fiind prezente în toate statele est-europene. Depășirea lor, depășirea tendințelor izolaționiste, separatiste și a unor conflicte cu caracter etnic își va găsi sursa în cauzele care le provoacă, deci în rezolvarea problemelor de fond, economice și sociale, ale societății. Acest lucru l-am discutat și cu doamna Lalumiere la masa din această seară, exprimând preocuparea față de aceste fenomene din Europa de Est. Am spus că exemplul Europei Occidentale arată că rezolvarea problemelor fundamentale și asigurarea unui standard de

viață economică și socială mai ridicat duce, până la urmă, și la soluționarea conflictelor politice între state și între națiuni și, deci, între etnii. Putem fi, deci, optimiști din acest punct de vedere; vom depăși și noi aceste momente tensionate, generate de starea de criză economică și socială prin care trecem, vom depăși inclusiv aceste convulsii de natură etnică, națională, vom reuși să marginalizăm, până la urmă, orice tendințe de extremism în viața politică și socială.

— Domnule președinte, ați pomenit de întâlnirile dumneavoastră numeroase, la Davos, care echivalează cu 20 de vizite, așa cum ați spus. Nu vreau să facem nici o discriminare; aș vrea ca, din punctul dumneavoastră de vedere, să ne spuneți care a fost cea mai importantă, cea mai semnificativă și cea mai cu urmări pentru România și pentru integrarea României în Europa.

— Este greu să fac o anumită separare și grupare a diverselor momente și întâlniri. *Panel*-ul în sine a fost, cred, un moment important prin abordarea problemelor privind zona noastră geografică și procesele care au loc în această zonă, în contextul proceselor general-europene și mondiale și, din acest punct de vedere, prin conținutul lor, discuțiile au fost foarte interesante.

Pe planul relațiilor noastre statale, cred că a fost important momentul întâlnirii cu conducerea Ucrainei, cu președintele Kravciuk și ministrul de Externe Zlenko, pentru că, dincolo de unele elemente tensionate care au apărut —, legate și de declarația Parlamentului nostru, care a suscitat reacții din partea ucraineană —, am constatat că, în fond, este în interesul nostru comun să statornicim relații de bună vecinătate și să dezvoltăm relațiile bilaterale. Drept urmare, am și realizat această înțelegere comună, să consemnăm printr-un document stabilirea de relații diplomatice între statele noastre, ceea ce reprezintă, cred, un moment politic semnificativ pentru dezvoltarea relațiilor cu vecinii noștri cei mai apropiați. De asemenea, am avut astăzi întâlnirea cu premierul Quebecului, cu care am semnat împreună un document în care am menționat dorința reciprocă pentru dezvoltarea relațiilor pe toate planurile. Quebecul dorește să-și marcheze statutul autonom ca stat component al Canadei și, deci, să

stabilească relații directe cu alte state. Am consemnat, deci, voința politică reciprocă de a dezvolta și favoriza schimburile pe toate planurile, politic și economic; am decis să se constituie o comisie mixtă care să studieze domeniile în care pot fi dezvoltate relațiile de interes reciproc, pe linie industrială, tehnologică, în domeniul protecției mediului ambiant, al ecologiei, al formării cadrelor, al dezvoltării relațiilor culturale ș.a.m.d. A fost, deci, un moment important și tocmai de aceea vorbeam de echivalența unor asemenea întâlniri cu vizite la nivel înalt, de stat, în alte țări.

4. PREŞEDINTELE REPUBLICII SERBIA LA BUCUREŞTI

La 20 februarie 1992 a sosit la București, răspunzând invitației mele, domnul Slobodan Milošević, președintele Republicii Serbia. Vizita sa în România a avut un caracter special, datorită momentului în care aceasta avea loc — începutul destrămării statului iugoslav. După cum reiese și din declarațiile următoare, șeful statului sârb împărtășea ideea menținerii statului iugoslav ca subiect de drept internațional, a cărei nerealizare practică a și generat, de altfel, sângerosul conflict — care a durat mai bine de patru ani de zile și ale cărui consecințe le resimțim și astăzi — din spațiul fostei Iugoslavii.

Ion Iliescu — „Sunteți cu toții de față la încheierea convorbirilor care au avut loc cu prilejul vizitei președintelui Serbiei, domnul Slobodan Milošević. Vizita dânsului se încadrează în relațiile tradiționale dintre țările noastre, bazate pe bună vecinătate, pe bună înțelegere, pe respect reciproc și solidaritate. Vizita este, deci, expresia acestor sentimente și a bunelor relații care au caracterizat relațiile noastre dintotdeauna, reflectând dorința reciprocă de a le consolida și dezvolta, ținând seama de condițiile în care se dezvoltă situația din fiecare din țările noastre și de conjunctura generală — și favorabilă, și nefavorabilă — internațională în care ne situăm și ne mișcăm.

În primul rând, ne-am informat reciproc asupra problemelor din țările noastre. Noi am prezentat situația în care se află dezvoltarea vieții politice, a vieții economice din țară, dificultățile, confruntările care au loc în această perioadă. Domnul Milošević ne-a informat asupra problemelor cu care se confruntă Iugoslavia, asupra problemelor specifice, ținând atât de dezvoltarea situației interne, generată de proclamarea independenței de către unele republici, care presupune respectarea, pe de o parte, a dreptului la autodeterminare al popoarelor dar, în același timp, respectarea voinței politice a menținerii continuității — ca subiect de drept — a Iugoslaviei. Am fost informați, deci, asupra modului în care sunt abordate aceste probleme și am discutat, de asemenea, problemele care țin de colaborarea noastră bilaterală, precum și eforturile comune pentru stabilitatea în această zonă a Europei, ca o contribuție la stabilitatea generală a continentului."

Slobodan Milošević — „Permiteți-mi mai întâi să mulțumesc domnului președinte Iliescu pentru ospitalitatea pe care ne-a arătat-o și pentru invitația care ne-a fost adresată, de a face această vizită în România. Este vorba de o țară cu care noi nu am avut niciodată confruntări militare, nu am purtat niciodată războaie; este vorba de un vecin cu care avem largi relații economice, relații culturale și avem tot interesul pentru dezvoltarea raporturilor noastre.

Ne leagă o serie întreagă de obiective comune. Sigur, avem în vedere Porțile de Fier I, Porțile de Fier II; dar nu ne limităm numai la aceasta. Este foarte important și schimbul comercial, în creștere între țările noastre. Avem o satisfacție deplină în legătură cu posibilitățile de dezvoltare a tuturor acestor colaborări. De asemenea, avem în vedere și situația radical îmbunătățită a minorității sârbe din România. Am discutat despre această situație total îmbunătățită, despre noi posibilități de sprijinire a minorității în dezvoltarea afirmării ființei ei, prin creșterea posibilităților de învățământ în limba maternă, deschiderea unui centru cultural la Timișoara și, în toate aceste acțiuni, trebuie să exprim mulțumiri pentru spijinul de care ne bucurăm din partea domnului președinte Iliescu.

Suntem foarte mulțumiți de poziția României în legătură cu criza din Iugoslavia și, de asemenea, suntem mulțumiți de poziția pozitivă a României în legătură cu continuitatea statului iugoslav, cu menținerea statului iugoslav ca subiect al dreptului internațional.

Neîndoielnic că menținerea continuității statului iugoslav este o chestiune deosebit de importantă pentru popoarele care doresc să trăiască împreună în acest stat și, de asemenea, constituie pentru noi o mare satisfacție că România acordă sprijin continuității statului iugoslav, care reprezintă, totodată, un element al stabilității în regiune.“

5. VIZITA SECRETARULUI GENERAL AL NATO. INAUGURAREA, LA BUCUREȘTI, A CENTRULUI EURO-ATLANTIC

La 22 februarie 1992, am primit, la București, vizita secretarului general al NATO. Era pentru a doua oară, într-un răstimp de nici un an. Am inaugurat împreună Centrul Euro-Atlantic, prilej cu care am rostit următoarea alocuțiune:

„Îmi face plăcere să particip, împreună cu dumneavoastră, la inaugurarea oficială a Centrului Euro-Atlantic din București, instituție care, prin însăși titulatura sa, definește, de o manieră sintetică, una din prioritățile politicii externe a României.

Prezența în România, la această manifestare, a secretarului general al NATO, domnul Manfred Woerner, pentru a doua oară în mai puțin de un an, constituie atât expresia sentimentelor amicale ale oaspetelui nostru, pe care le apreciem foarte mult, cât și o dovadă clară a faptului că preocuparea României pentru dezvoltarea relației Euro-Atlantice este împărtășită și de organizația pe care dumnealui o reprezintă aici.

Sunt convins că, alături de sprijinul guvernului român, care a inițiat crearea Centrului și care îi asigură încă din această etapă condițiile necesare pentru desfășurarea activității sale, sprijinul și participarea instituțiilor politice și științifice, al persoanelor fizice și juridice din

țară și de peste hotare vor contribui la asigurarea desfășurării activității de informare, de studii și cercetări pe care Centrul își propune să o realizeze, precum și la organizarea de reuniuni internaționale care să dezbată probleme prioritare ale acestei zone, de larg interes pentru pacea și securitatea întregii lumi.

Cred, totodată, că Ministerul Afacerilor Externe va face tot ce depinde de el pentru a asigura demararea în bune condiții a activității Centrului.

Consiliul Director al Centrului Euro-Atlantic — care include, așa cum arăta premierul Stolojan, președintele său de onoare — personalități ale vieții politice, de diferite orientări, ale vieții sociale și științifice, într-un spirit de largă deschidere democratică, va constitui, sper, garanția realizării în practică a obiectivelor Centrului, prestanței și interesului manifestărilor programate.

Îmi exprim, de asemenea, speranța ca, prin prezența secretarului general al NATO, a distinșilor reprezentanți ai statelor membre ale Consiliului de Cooperare Euro-Atlantică, care onorează această manifestare, precum și a reprezentanților mijoacelor de informare, crearea Centrului Euro-Atlantic de la București și obiectivele pe care și le propune să suscite interesul comunității internaționale, al organismelor și instituțiilor internaționale, care ar putea sprijini activitatea Centrului, desfășurarea cu succes a acțiunilor sale.

Cu aceste gânduri, doresc să urez Centrului Euro-Atlantic de la București, a cărui naștere o inaugurăm astăzi, viață lungă și activitate rodnică, ca o contribuție semnificativă la eforturile de reconectare a României la valorile comunității Euro-Atlantice.“

6. RELAŢII ACTIVE CU REPUBLICA MOLDOVA

a. CONFLICTUL DIN TRANSNISTRIA

Mă aflam, de la începutul anului, într-un permanent contact cu reprezentanţii conducerii Republicii Moldova, intensificându-se astfel — după cum convenisem în cadrul întâlnirii bilaterale din luna ianuarie, desfăşurată la Ungheni — relaţiile politice, inclusiv cele guvernamentale şi parlamentare, precum şi colaborările în cele mai diverse domenii.

Cu preşedintele Mircea Snegur eram, de asemenea, în contact direct, întâlnindu-ne ori de câte ori se ivea ocazia. Astfel, de pildă, am călătorit împreună, în acelaşi avion, spre Davos-Elveţia, iar admiterea, la 2 martie 1992, a Republicii Moldova ca membră a Organizaţiei Naţiunilor Unite mi-a prilejuit, a doua zi, o nouă întâlnire cu şeful statului Republicii Moldova, în cadrul unei scurte escale pe care acesta a făcut-o la Bucureşti. Am realizat, cu acest prilej, un schimb de opinii în legătură cu situaţia care, într-adevăr, devenise tensionată, dar nu căpătase o amploare deosebită, cum avea să se întâmple peste doar câteva zile, în partea stângă a Nistrului, în Transnistria.

Aşadar, imediat după această întrevedere, tensiunile latente din raioanele estice ale Republicii Moldova au căpătat forme acute. Despre ce era vorba: forţe separatiste rusofone — reprezentând nostalgia bolşevică şi totalitară — au iniţiat o serie de acţiuni în forţă îndreptate

împotriva suveranității Republicii Moldova, acțiuni care, din păcate, au fost încurajate, la vremea respectivă, în ciuda declarațiilor oficiale, de către Moscova, punctul culminant atingându-se în momentul vizitei în Transnistria a vicepreședintelui de atunci al Federației Ruse, generalulRuțkoi. Înarmarea forțelor separatiste cu arme din dotarea Armatei a 14-a ruse, de pe teritoriul Republicii Moldova — pe fondul unei atmosfere isterizante, întreținute în special de grupuri de femei rusofone — a condus la declanșarea unui conflict sângeros cu forțele legitime ale republicii, condiții în care a fost decretată starea de urgență pe teritoriul Republicii Moldova, populația civilă fiind mobilizată pentru înrolarea în armată. Aceasta deoarece agresiunile separatiștilor rusofoni se întețeau cu fiecare oră ce trecea, aceștia fiind sprijiniți și de unele elemente din fosta Armată a 14-a sovietică, staționată în Transnistria, făcând tot posibilul pentru înlăturarea, în raioanele din stânga Nistrului, a autorității conducerii de la Chișinău. Situația s-a agravat și mai mult în momentul intervenției mercenarilor cazaci, veniți — chipurile — în ajutorul fraților ruși prigoniți de „naționaliștii moldoveni“.

Având în vedere situația gravă care se crease, la 16 martie 1992, în urma mai multor convorbiri telefonice avute cu președintele Mircea Snegur, am acordat următoarea declarație radiotelevizată referitoare la evoluția evenimentelor din partea stângă a Nistrului:

„Ne îngrijorează desfășurarea acestor evenimente, prezența și înmulțirea numărului de cazaci ruși care au apărut în această zonă a Republicii Moldova, care sunt înarmați cu echipament militar din dotarea trupelor fostei armate a Uniunii Sovietice. Ne îngrijorează actele de violență care se desfășoară de câteva zile — cu victime omenești, cu distrugeri, cu pagube materiale —, acțiunile separatiștilor, inclusiv acțiuni provocatoare, și acte de dezinformare a opiniei publice, inclusiv privind implicarea României, a unor români în aceste evenimente din această zonă.

Mi se par deosebit de periculoase aceste lucruri, iar escaladarea lor riscă să constituie o sursă de destabilizare nu numai pentru Republica Moldova, ci există pericolul extinderii acestui conflict, ceea ce

poate fi un lucru foarte periculos. Noi am salutat declarația comună de la Moscova a celor doi miniștri de Externe, care s-au adresat forțelor implicate pentru a stăvili escaladarea acestor evenimente și a adopta măsuri pentru dezarmarea mercenarilor, preluarea armamentului de către trupele din această zonă și sprijinirea eforturilor guvernului Republicii Moldova, în vederea soluționării pe cale politică a acestor evenimente.

Acum, domnul președinte Snegur m-a informat că au sosit la Chișinău primul-locțiitor al mareșalului Șapoșnikov și trei deputați din Parlamentul rus. Vrem să sperăm că prezența dânșilor va ajuta organele legale ale Republicii Moldova pentru găsirea de soluții în spiritul eforturilor pe care conducerea politică a Moldovei le face.

Am ținut să prezint această informare, să exprim poziția noastră în legătură cu aceste evenimente, îngrijorarea în legătură cu desfășurarea lor și încrederea că se vor putea găsi soluții. Contăm pe sprijinul și răspunderea tuturor celor care pot să concure la acest lucru. Ne gândim să ne adresăm în acest sens și conducerii politice a Rusiei și a Ucrainei, ca să putem conlucra împreună la sprijinirea acestor eforturi, la depășirea acestor evenimente deosebit de grave și la sprijinirea conducerii politice a Moldovei, pentru a rezolva pe cale pașnică această problemă."

Așa cum am arătat și în declarația de mai sus, am salutat pozițiile publice ale miniștrilor de Externe din Ucraina și Rusia, care, în esență, exprimau îngrijorarea față de evenimentele ce se petreceau în imediata vecinătate a acestor țări și chemau părțile implicate în conflict să soluționeze pe cale politică problemele litigioase, în vederea încetării vărsării de sânge, stabilizării situației, eliminării cauzelor conflictului, consolidării climatului de încredere și înțelegere reciprocă. Urmare a acestor declarații și a eforturilor de instaurare a păcii întreprinse de liderii politici ai Republicii Moldova, reprezentanții separatiștilor au acceptat, în final, invitația premierului Valeriu Muravschi de demarare a negocierilor pentru încetarea focului și reglementarea pe cale pașnică a conflictului. Au fost încheiate o serie

de acorduri în acest sens, care, din păcate, nu au fost respectate decât pentru perioade scurte de timp.

La 19 martie am transmis președinților Federației Ruse și Ucrainei — domnii Boris Elțîn și Leonid Kravciuc — mesaje referitoare la evenimentele tragice care aveau loc în raioanele din stânga Nistrului din Republica Moldova, adresându-le chemarea de a face uz de întreaga lor autoritate și influență pentru a sprijini procesul de reglementare a situației din Republica Moldova, pentru a determina dezarmarea formațiunilor de cazaci și a descuraja forțele separatiste să recurgă la noi acte de violență sau de a atenta la integritatea teritorială a Republicii Moldova. Am transmis, totodată, disponibilitatea României de a conlucra cu Federația Rusă, Ucraina și Moldova, pentru soluționarea grabnică, prin mijloace politice, a acestei situații conflictuale.

b. VIZITA ÎN ROMÂNIA A PREȘEDINTELUI SNEGUR

La 21 martie, președintele Snegur a sosit în vizită oficială în România, aceasta suscitând un interes aparte în cercurile de presă interne și internaționale, probabil datorită evenimentelor ce aveau loc dincolo de Prut și a interesului general față de situația din Republica Moldova. Amănunte despre temele care s-au aflat pe ordinea de zi a convorbirilor noastre am acordat în cadrul unei conferințe comune de presă, desfășurate pe Aeroportul Otopeni:

Ion Iliescu — Noi îi salutăm întotdeauna cu plăcere pe reprezentanții Republicii Moldova. De astă-dată, am avut din nou prilejul să primim cu plăcere, să salutăm și să avem convorbiri cu președintele Republicii Moldova — domnul Snegur, cu președintele Parlamentului Moldovei — domnul Moșanu, și cu premierul Muravschi. Au participat la convorbiri reprezentanții noștri — cei doi președinți ai celor două Camere ale Parlamentului și premierul Stolojan, ca și ministrul de Externe Năstase. Ca de fiecare dată, am folosit acest prilej pentru a ne informa reciproc asupra problemelor cu care ne con-

fruntăm — și noi, și frații noștri din Moldova — și asupra problemelor colaborării dintre statele noastre, stadiul elaborării Tratatului, unele probleme ale colaborării economice, ca și problemele politice cu care ne confruntăm.

O temă particulară a constituit-o conflictul din Transnistria, evoluția lui. Am salutat faptul că, la reuniunea de la Kiev, s-a adoptat o declarație din partea participanților, care susține eforturile conducerii politice a Republicii Moldova pentru soluționarea pe cale politică a acestui conflict, ca și un acord cu conducerea armatei privind sprijinul în aceeași direcție și sprijinul eforturilor Republicii Moldova pentru organizarea propriilor forțe armate și preluarea efectivelor și a dotării din partea dreaptă a Nistrului. Pe aceste teme ne-am consfătuit, în legătură cu reuniunea de la Helsinki, la care vor participa cei doi miniștri ai Afacerilor Externe, și cu unele poziții comune, pe care să le susțină miniștrii de Afaceri Externe. Deci, a fost un prilej de informare reciprocă, de schimb de păreri, de punere în acord a unor poziții.

Mircea Snegur — Doresc să confirm și eu că întâlnirea de astăzi este una din întâlnirile care devin deja tradiționale și tot mai dese. Avem nevoie să ne consultăm pe diverse teme, privind atât aspectul economic, cât și cel politic, mai ales în legătură cu faptul că astăzi ne confruntăm cu unele momente — aș spune — chiar tragice în zona Transnistriei. Am discutat pe această temă, am informat conducerea României despre rezultatele întâlnirii conducătorilor statelor CSI, de ieri, de la Kiev, susținerea pe care am primit-o în politica noastră de menținere a integrității Republicii Moldova din partea conducătorilor acestor state. La cele spuse de domnul Iliescu, aș mai adăuga că am abordat și tema urgentării elaborării sau — mai bine-zis — a ducerii la bun sfârșit a lucrărilor asupra Tratatului de fraternitate, care urmează să fie încheiat cât mai curând între Republica Moldova și România.

Mihai Predescu, „Actualități", Televiziunea Română — La recenta reuniune de la Kiev, Republica Moldova a fost sprijinită de către toți liderii CSI, referitor atât la integritatea ei teritorială, cât și în

legătură cu rezolvarea situației din Transnistria. Întrebare: există și un sprijin practic în rezolvarea acestei situații?

Mircea Snegur — Da, cred că în primul rând e de menționat sprijinul moral. Acesta înseamnă tot mult într-o clipă de grea cumpănă. Dacă este vorba de sprijinul practic, cred că ne-am putea referi la acele puncte în care se menționează necesitatea de a nu admite pătrunderea unor forțe străine pe teritoriul Republicii Moldova, iar în cazul în care aceasta a avut loc, cum de exemplu au fost cazacii, ei să fie retrași imediat și de a nu admite ca prin teritoriul anumitor țări să pătrundă aceste forțe în Republica Moldova. În această ordine de idei, am găsit de cuviință să mulțumesc conducerii Ucrainei, care a făcut deja o declarație, și care deja ia măsuri concrete de reținere a unor persoane de origine căzăcească, ce vor să mai pătrundă în zona Transnistriei. Acestea ar fi măsurile practice, în rest, totul depinde de noi.

Călin Petrescu, Radio România Actualități — Domnule președinte Ion Iliescu, din punctul dumneavoastră de vedere, România cum vede această problemă a evenimentelor din Transnistria?

Ion Iliescu — Noi am exprimat acest lucru și public, mai ales prin declarația guvernului. Personal, am trimis două scrisori președinților Kravciuc și Elțîn, care au fost date publicității, se cunosc. Considerăm de datoria noastră să sprijinim politic eforturile pe care le depune conducerea Moldovei și am făcut apel și la cele două state — Ucraina și Rusia — de a acționa convergent în sprijinul acestor eforturi, pentru soluționarea politică a acestor probleme. Noi considerăm că Republica Moldova, ca stat membru al ONU și al CSCE, trebuie sprijinită în afirmarea, consolidarea independenței sale și a respectării drepturilor unui stat independent în ceea ce privește suveranitatea, integritatea și riposta cuvenită față de violarea teritoriului său de către asemenea formațiuni care provoacă conflicte pe teritoriul Republicii Moldova.

Rodica Avram, „Curierul Național" — O întrebare pentru domnul președinte Mircea Snegur. Domnule președinte, dumneavoastră ați afirmat adineaori că situația rămâne tensionată în zona Transnistriei. Considerați că există șanse reale ca această situație să fie soluționată exclusiv pe cale pașnică?

Mircea Snegur — Eu tot timpul am luptat pentru soluționarea situației critice din zona Transnistriei pe cale pașnică. Consider că nici pentru un minut nu pot fi încetate eforturile pentru a acționa în această direcție, acest lucru reieșind din faptul că, deja, de 72 de ore în Transnistria se menține liniștea. Nu au loc incidente. Acest lucru reiese și din încercările de soluționare a acestei probleme pe cale pașnică, înaintate și susținute de Parlamentul Republicii. Eu consider, totuși, că unica soluție este calea politică, calea pașnică, altă alternativă mai rațională nu există, pur și simplu. Am urmărit astăzi în cotidianul „Moldova suverană" portretele polițiștilor care au fost înmormântați în această săptămână și nu-mi vin în fire nici până în prezent. Deci, voi face toate eforturile pentru a nu mai admite împușcături, pentru a se termina totul cu bine și pentru a se instala o pace civică. O altă cale eu nu văd, chiar dacă sunt criticat de unele forțe, reieșind din anumite realități, reieșind din structura populației din stânga Nistrului, reieșind chiar și din faptul că poate nu toți susțin politica actualului guvern al Republicii. Totuși, pacea este calea noastră pentru viitor.

Sonia Rusu, Rompres — Domnule preşedinte, ziarul local din Omsk publică azi o ştire în care citează autorităţile Republicii Moldova, potrivit căreia ei ar apela, în cazul perpetuării cazacilor în zonă, la invitarea voluntarilor români. Aveţi în vedere această invitare?

Mircea Snegur — Am luat cunoștință de această publicație acum câteva ore, la București. Asta nu este altceva decât o născocire. Nu este născocire privitor la cazaci, pentru că nu numai radioul Rusiei difuzează astfel de știri, ci și Televiziunea Ostankino oferă ecranul pentru fel de fel de atamani care se pronunță pentru ca în Transnistria să vină cazacii, chipurile să apere populația slavă de genocid. Deci, privitor la cazaci, cred că este posibil, astfel, o asemenea acțiune, și probabil că voi face un demers, un protest la adresa conducerii Rusiei. Este pur și simplu o născocire.

Agenţia TASS — Domnule preşedinte Snegur, cum apreciaţi întâlnirea de ieri de la Kiev şi, mai concret, poziţia oficială a Rusiei şi Ucrainei în legătură cu conflictul din Transnistria?

Mircea Snegur — Apreciez poziția Ucrainei, în primul rând, ca o poziție constructivă, dat fiind faptul că Ucraina s-a pronunțat față de acest conflict și a stabilit un sistem de control la frontiera dintre Republica Moldova și Ucraina, a întreprins deja măsuri concrete pentru a nu admite tranzitarea cazacilor sau a altor doritori de a pătrunde în Transnistria. E de dorit ca acțiuni mai prompte să fie întreprinse și din partea Rusiei și, deși declarația privitoare la situația din Republica Moldova a fost semnată și de către conducătorul Federației Ruse, președintele Boris Elțîn, cred că și din partea domniei sale vor fi luate astfel de măsuri.

Corina Crețu, „Azi" — Într-un interviu recent publicat la Moscova, primul-ministru Valeriu Muravschi insinua că există o înțelegere secretă între Mircea Druc și Igor Smirnov, autoproclamatul președinte al Transnistriei. Dânsul spunea că încordarea este avantajoasă unor forțe unite care ar putea acționa cu mâinile Frontului Popular. Dacă împărtășiți această apreciere și, dacă da, ce argumente concrete aveți pentru susținerea unor astfel de afirmații? Oricum, ce rol credeți că joacă Frontul Popular — devenit recent creștin și democrat — în conflictul din partea de răsărit a Republicii Moldova?

Mircea Snegur — Domnul Muravschi e aici prezent. Nu știu care a fost relatarea și a cărei agenții. Eu unul nu cred ca domnia sa să fi făcut o astfel de declarație, cum că ar exista o înțelegere între conducerea Frontului Popular și liderul separatiștilor, Igor Smirnov. Eu nu știu cine din oamenii de bună-credință din dreapta Nistrului ar putea încerca vreo înțelegere cu astfel de lider, care nu poate fi numit altfel decât un dușman al poporului, atât din partea dreaptă, cât și din partea stângă a Nistrului. Privitor la partea a doua a întrebării dumneavoastră, eu cred că, în aceste clipe, toate forțele democratice din Republică — fie cele de la conducere, fie cele din opoziție — trebuie să consolideze și să apere cauza independenței, a libertății, cauza poporului.

— Câteva detalii despre procesul de preluare a armatei de către Moldova. Când credeți că se va face ?

Mircea Snegur — Dacă am înțeles bine, este vorba de crearea armatei Republicii Moldova. După cum știți, Ucraina, Azerbaidjanul

și Moldova de la bun început au trecut la crearea forțelor armate proprii. Noi pășim pe această cale și aș putea comunica că, într-adevăr, ieri la Kiev a fost făcut primul pas, între domnul Valeriu Muravschi și comandantul suprem al forțelor comune ale CSI. A fost pusă temelia întemeierii acestor forțe armate. O bună parte din unitățile militare aflate în partea dreaptă a Nistrului sunt trecute sub jurisdicția Republicii Moldova, ceea ce devine o bază de creare a forțelor armate.

— Cât de mari vor fi ele?

Mircea Snegur — În domeniul militar sunt și unele lucruri secrete, despre care nu se poate vorbi.

Peter Șragher, „Adevărul" — Credeți că există o legătură directă și subterană între jefuirea cu atâta ușurință a Armatei a 14-a a CSI de către grupările separatiste din stânga Nistrului și declarația Rusiei că, dacă Moldova se unește cu România, autoproclamata republică Transnistria trebuie exclusă din această uniune?

Mircea Snegur — Cu regret, nu sunt informat despre declarația Rusiei în ce privește republica transnistreană. Însă, privitor la prima parte a întrebării, trezește pur și simplu nedumerire faptul că un grup de femei pot ataca o unitate militară și ofițerii, ostașii, nu sunt în stare să le împiedice pe acestea să curețe depozitele de tot felul de armament. Deci, o anumită legătură dintre unele forțe din afara Republicii și forțele separatiste există, fără doar și poate.

Călin Neacșu, „France Presse" — Am înțeles că și dumneavoastră, domnule Iliescu, și domnul Snegur ați subliniat dorința de realizare a păcii pe cale politică. Am să vă întreb, totuși, dacă s-a evocat posibilitatea unui sprijin militar al României acordat Moldovei, în eventualitatea în care nu se va ajunge la o înțelegere, la o pace reală, când răspunsul autorităților nistrene la oferta dumneavoastră de a se creea o zonă economică liberă a fost: „Nu, noi dorim un stat federativ, cu drapel, cu simboluri proprii".

Ion Iliescu — Eu cred — și asta am discutat și astăzi — că nu calea militară poate duce la soluționarea problemelor. Trăim, totuși, într-o perioadă de dezvoltare a relațiilor politice pe plan continental, pe plan internațional. Republica Moldova a fost primită în rândul

statelor care au aderat la CSCE, urmează reuniunea de la Helsinki a miniștrilor de Externe, Moldova a fost primită în rândurile ONU. Sunt anumite principii proclamate privind respectarea integrității teritoriale a statelor. Cred că aceste norme de drept internațional trebuie să călăuzească actele politice și acțiunile concrete. De aceea, cred că principalul sprijin pe care țara noastră îl acordă este cel referitor la dezvoltarea relațiilor noastre pe toate planurile, pe linie economică, culturală, pe alte planuri. Ca stat independent, însă, Moldova se poate adresa oricui, pentru a-și dezvolta și forțele proprii de apărare a integrității și a suveranității proprii. Și, în contextul relațiilor noastre, nu este exclusă nici posibilitatea ca România, în relațiile cu Moldova, cu atât mai mult, ca și în relațiile cu alte state să acorde sprijinul pe care-l consideră necesar pentru activitatea proprie, neimplicându-se în conflicte militare, pentru că nu asta este calea rațională a rezolvării problemelor.

Mircea Snegur — Privitor la propunerile elaborate de guvern și acceptate de Parlament în ceea ce privește crearea unei zone economice libere și dezicerea de crearea unei republici separate și excluderea noțiunii de federalizare a Republicii Moldova, sincer vorbind, mai mari speranțe punem în mentalitatea conducătorilor de întreprinderi, care cred că pot influența pozitiv asupra liderilor nenumeroși din Transnistria. Spun aceasta pentru că și liderii sunt porniți într-o singură direcție; ei nu recunosc altceva decât independența, federalizarea etc. Această propunere a fost făcută poate nu atât pentru lideri, cât pentru populația din partea locului care să influențeze asupra conducătorilor de întreprinderi și, prin aceasta, să putem influența și asupra conducătorilor din Transnistria.

Agenția de presă „Reuter" — Dacă sunteți amabili să ne spuneți la ce dată se va semna acordul dintre România și Moldova și când se va materializa întâlnirea dintre cei patru miniștri de Externe — ai României, Moldovei, Rusiei și Ucrainei — pentru a se găsi o soluție negociată a acestui conflict?

Ion Iliescu — În ce privește Tratatul, am discutat asupra conținutului său; se află într-o fază avansată de elaborare de către cele două ministere de externe. Cei doi miniștri vor merge împreună și la

Helsinki și vor mai discuta asupra acestei probleme. Se creează condiții ca până la finele acestei luni să poată fi semnat acest Tratat.

Mircea Snegur — Privitor la întâlnirea miniștrilor din cele patru țări, cred că la Helsinki, săptămâna viitoare, începând cu ziua de luni, este posibil să aibă loc o masă rotundă la care să participe acești miniștri și, poate tot acolo, să fie semnată și declarația prin care cele trei țări ar garanta, într-un anumit mod, crearea condițiilor pentru dezlegarea acestui nod de probleme din Transnistria.

c. ÎNTÂLNIRE CU LIDERII DE PARTIDE

În ziua de 23 martie, m-am întâlnit, la Palatul Cotroceni, cu liderii partidelor reprezentate în Parlament, întrevedere în cadrul căreia am prezentat o informare asupra ultimelor evenimente și a situației încordate din Republica Moldova, cât și asupra convorbirilor purtate cu președintele Snegur. Am realizat, deci, un schimb de opinii în legătură cu situația creată, apreciind situația din stânga Nistrului drept complicată, dificilă și dramatică, fiind necesară cumpănirea vorbelor și faptelor noastre, pentru a veni în sprijinul rezolvării problemelor, în interesul comun al celor două state românești. Prezența, pe tot parcursul întâlnirii, a ziariștilor, i-a determinat pe unii dintre participanți să încerce câștigarea capitalului politic pe seama unei teme foarte arzătoare, oferind soluții naive, uneori chiar extreme. Prezint, în continuare, relatarea pe marginea acestei întrevederi din ziarul „Azi" de marți, 25 martie 1996:

„După o scurtă prezentare, prin care președintele a rezumat conținutul convorbirilor cu domnul Mircea Snegur și evoluția situației din Transnistria, au luat cuvântul liderii participanți.

Primul care a lansat ideea posibilității intervenției militare a României a fost domnul Radu Câmpeanu, prezentând această variantă ca pe o ipoteză extremă. Din acest moment, s-a declanșat o oarecare confruntare, unii vorbitori uitând că nu se află la o discuție în fața unui pahar cu vin — unde pot spune tot ce le trece prin minte —, ci la una

responsabilă, între oameni ce se pretind a fi politici. Dincolo însă de câteva declarații hazardate (gen: «Independența Moldovei nu trebuia recunoscută»; «La duritate să răspundem cu duritate»; «Să fim pregătiți și să luptăm, să încurajăm formarea unor grupuri de voluntari») au existat și propuneri de soluții concrete, lucide și, mai ales, posibile. În calmarea situației, un rol deosebit poate juca diplomația română, care trebuie să-și intensifice activitățile și contactele — ceea ce și face, de altfel. De asemenea, România trebuie să fie pregătită pentru a acorda Moldovei ajutor economic, în eventualitatea în care Basarabiei i s-ar bloca sursele de alimentare cu energie. Republica Moldova e pe cale să-și formeze propria armată, șansă sporită în urma încheierii acordului dintre premierul Muravschi și mareșalul Șapoșnikov, iar acest proces trebuie sprijinit de România, inclusiv prin dotări militare.(...) La toate propunerile ce i s-au făcut de-a lungul discuțiilor, președintele Iliescu a răspuns în cuvântul său final, unde a arătat că preocupările liderilor de partide sunt aceleași cu cele ale conducerilor României și Republicii Moldova. Dar pozițiile oficiale trebuie să țină seama de realități și de acordurile internaționale, precum și de dorințele celor de la Chișinău: «Independența Republicii Moldova este o realitate. Importantă e acum consolidarea statutului de independență și suveranitate a Moldovei. Numai așa vom putea crea platforma necesară și premisele reintegrării. Să privim lucrurile și prin optica de la Chișinău.»“

În finalul întrevederii, ziariștii — care, după cum spuneam, asistaseră la întreaga întâlnire — mi-au adresat următoarele întrebări:

— Vi s-au părut hazardate uneori unele lucruri?

— Bineînțeles, uneori pasiunile o iau înaintea rațiunii, ca și, probabil, dorința de a acumula capital politic pe o temă foarte arzătoare. Așa cum am spus, cred că ceea ce trebuie să prevaleze este rațiunea și realismul. Cred că, până la urmă, toți oamenii cu responsabilitate vor înțelege. Nu suntem noi mai aproape de evenimente decât cei de la Chișinău, ci ei, în primul rând, sunt cei care pot să evalueze cel mai

bine ce și cum trebuie procedat și noi să încercăm să-i ajutăm să iasă din această situație dificilă și să găsească soluțiile cele mai adecvate.

— Credeți că întâlnirea dintre cei patru miniștri de Externe va avea un rezultat?

— Am primit deja un semnal de la Helsinki, a fost o întâlnire bună, pozitivă, constructivă; s-au receptat pozițiile noastre în mod realist, aș zice eu. Declarația de la Kiev, pe care am și citat-o, ca și declarația guvernului nostru, au fost difuzate ca documente oficiale la reuniunea miniștrilor de Externe ai CSCE-ului și vor fi difuzate, de asemenea, la ONU ca documente oficiale. Toți cei patru miniștri de Externe au apreciat constructiv această măsură. De asemenea, s-a stabilit un sistem de contacte permanente și, în aprilie, ar urma, probabil, să se stabilească o întâlnire a celor patru miniștri, la Chișinău, pentru a continua dialogul și a discuta împreună măsurile viitoare.

— Vi s-a cerut din partea Moldovei o intervenție militară în extremis?

— Nu.

d. „CONDUCEREA POLITICĂ A ROMÂNIEI ESTE ALĂTURI DE FRAȚII DE PESTE PRUT“ — interviu acordat Televiziunii Române —

La 29 martie, am acordat un interviu pe această temă Televiziunii Române, domnului Paul Șoloc, difuzat în direct în cadrul emisiunii „Actualități“:

— Dată fiind acutizarea evoluțiilor din Republica Moldova, l-am invitat în Studioul 4 pe președintele României, Ion Iliescu.

Domnule președinte, ați urmărit împreună cu noi informațiile pe care le-am primit până la această oră despre situația din Moldova și știu, în același timp, că sunteți în contact permanent cu Chișinăul. Deci, cum se vede de la București situația din Republica Moldova?

— În primul rând, urmărim cu multă atenție și cu îngrijorare această escaladare a evenimentelor, așa cum s-a văzut și din ceea ce

s-a comunicat astăzi. Are loc o menținere a unei stări de maximă tensiune, ca urmare a acțiunilor provocatoare ale elementelor separatiste din partea stângă a Nistrului. Ceea ce constituie un lucru deosebit de grav este că Smirnov, conducătorul acestei așa-zise republici transnistrene, a lansat chiar o chemare pentru înarmarea unor noi categorii de oameni, a unor noi grupe de elemente agresive, ceea ce nu face decât să amplifice dimensiunea acestor manifestări. Un lucru deosebit de grav, care este o încălcare flagrantă a suveranității Republicii Moldova, este prezența și acțiunea cazacilor înarmați. Toate acestea amplifică pierderile, distrugerile, pierderile de vieți omenești și mențin starea excepțională, pe care conducerea de la Chișinău a decretat-o pentru a adopta o serie de măsuri care urmăresc reinstaurarea ordinii, controlul asupra acestor fenomene și stoparea escaladării conflictelor militare. Telespectatorii au avut posibilitatea ieri să asculte direct expunerea președintelui Snegur în legătură cu aceste probleme.

— Am urmărit cu toții expunerea problemelor de către președintele Snegur. După părerea mea, a fost extrem de tranșant și am urmărit împreună și ultimele informații, cele mai recente, și imagini pe care le-am primit din Moldova. Considerați că mass-media, Televiziunea, pot juca un rol pozitiv în soluționarea problemelor din Moldova?

— Mai ales printr-o informare obiectivă, pentru că, ceea ce constatăm este că unele mijloace de comunicare, inclusiv Televiziunea Centrală de la Moscova, prezintă de o manieră deformată faptele, încercând să acrediteze ideea că răspunderea principală ar reveni conducerii Republicii Moldova și inclusiv declararea stării de necesitate, a stării excepționale, ar constitui un factor de intensificare a stării de încordare. Credem că o informare mai obiectivă este de natură să arunce o lumină adevărată și să ajute la soluționarea problemelor, prin antrenarea tuturor factorilor care pot să intervină din acest punct de vedere. În ceea ce ne privește, noi ne aflăm într-o legătură permanentă cu conducerea Moldovei, aseară am avut o convorbire telefonică cu președintele Snegur, imediat după decretarea stării excepționale. Așa cum s-a anunțat, în cursul zilei de ieri, am întreprins mai multe consultări cu conducerea guvernului, cu miniștrii de Externe, de Interne, Apărării Naționale —, am urmărit în

continuare evoluția evenimentelor, astăzi am reafirmat disponibilitatea noastră de a acorda tot sprijinul conducerii Republicii Moldova, în eforturile sale pentru apărarea integrității teritoriale, pentru stoparea escaladării conflictului. Astăzi, așa cum s-a anunțat, s-a primit această scrisoare la Ministerul nostru de Externe, din partea ministrului de Externe Kozîrev. Am salutat această inițiativă pentru realizarea unor consultări cvadripartite, cu experți din ministerele de Externe ale Rusiei, Ucrainei, Moldovei și României, urmând ca, în cursul zilei de mâine sau poimâine, să aibă loc această întâlnire la Chișinău, în ideea de a analiza împreună căile de conlucrare, de acțiuni comune, în sprijinul Republicii Moldova, pentru dezamorsarea stării conflictuale și găsirea de soluții pentru rezolvarea politică, pașnică, a problemei. Așa cum s-a menționat și în relatarea domnului Muravschi, și noi considerăm că o răspundere deosebită revine Armatei a 14-a, care este dislocată pe teritoriul Moldovei, îndeosebi în raioanele din partea stângă a Nistrului. Am aflat despre prezența locțiitorului comandantului suprem al acestei armate în Tiraspol. Ne exprimăm speranța ca prezența dânsului să fie un element pozitiv și să acționeze tocmai în această direcție, de a împiedica, pe de o parte, implicarea acestei armate în conflict, de a împiedica înlesnirea înarmării grupurilor de anarhiști sau pătrunderii unor astfel de elemente în depozitele armatei, ceea ce provoacă surprindere. Sperăm ca prezența locțiitorului comandantului să ajute din acest punct de vedere.

— Domnule președinte, o situație ușor delicată, pe care sunt sigur că o cunoașteți. Poziția noastră, poziția României — acțiunile României față de situația din Moldova — este interpretată diferit dincolo de Prut. Pe de o parte, se invocă o anumită lentoare, nu chiar reticență, dar să-i spunem lentoare; pe de altă parte, există opinia că tot ceea ce facem și pozițiile noastre urmăresc o anexare. V-aș ruga, dacă ați dori, să comentați puțin.

— Sunt mai multe interpretări. Se fac și aluzii privind implicarea noastră militară în conflictele de pe Nistru, ceea ce este tot o dezinformare a opiniei publice internaționale. În legătură cu abordarea problemelor din Moldova, am avut acest dialog și cu șefii de partide. Trebuie să ne învățăm să privim lucrurile nu numai din optica

Bucureștiului, ci și din optica Chișinăului. Din acest punct de vedere, mi se pare că a fost o replică interesantă într-un ziar din Chișinău, a deputatului Vartic, adresată domnului Ulici, care, într-o luare de poziție la „Europa Liberă", ar fi îndemnat ca, de la București, să se ia măsurile pentru a rezolva problemele Basarabiei, incusiv unficarea ș.a.m.d. Și domnul Vartic atrage atenția că poporul, populația Republicii Moldova este cea care trebuie, în primul rând, să adopte cu răspundere măsurile cuvenite în ce privește soarta sa.

În ceea ce privește pespectiva unificării, aceasta este o chestiune care trebuie întreținută și susținută de ambele părți, luând în considerare, în primul rând, voința și dorința populației din Republica Moldova. Cred că trebuie să manifestăm respectul cuvenit față de dânșii și, în evaluările noastre, să ținem seama că de la Chișinău se văd mult mai bine aceste lucruri și noi suntem datori să venim în întâmpinare și să acordăm, atât cât putem, sprijinul necesar. Aș dori, în încheiere, să mă adresez în acest spirit fraților noștri de peste Prut, asigurându-i că atât conducerea politică a României, guvernul său, cât și integul popor român se află altăuri de ei, cu inima și cu mintea, și că sunt gata să le acorde tot sprijinul necesar în aceste momente grele prin care trec.

După cum reiese și din acest interviu, ca urmare a înțelegerii convenite la Helsinki, la 1 aprilie s-a desfășurat, la Chișinău, întâlnirea miniștrilor de Externe ai Moldovei, Rusiei, Ucrainei și României. Exprimând disponibilitatea acestor țări de a contribui la soluționarea situației prin mijloace exclusiv politice și de a identifica măsurile concrete de reglementare a conflictului din raioanele din stânga Nistrului, această întâlnire a avut drept rezultat semnarea unui acord cvadripartid ce stabilea condițiile încetării focului, predării armelor deținute de civili și forțele paramilitare, precum și rolul distinct al Armatei a 14-a și al armatei Republicii Moldova. Respectat o vreme, acest acord a fost ulterior încălcat, fapt ce a determinat, în iunie, la Istanbul, realizarea unei noi întâlniri la nivelul miniștrilor de Externe.

7. VIZITĂ OFICIALĂ ÎN GRECIA

a. SEMINAR INTERNAȚIONAL „EUROPA ȘI ZONA MEDITERANEI“

La 10 aprilie 1992, am plecat la Atena, pentru a participa la Conferința internațională „Europa și zona Mediteranei“, organizată de Fundația „Forum - Crans Montana“, unde au participat numeroși șefi de stat și de guvern, precum și oameni de afaceri din Europa, Statele Unite, Canada și Japonia. Am participat la această reuniune deoarece aborda ca spațiu de referință o zonă geopolitică în care se află și țara noastră și care ne interesa în mod direct — bazinul mediteranean și vecinătățile sale — spațiu în care marile transformări din perioada din urmă și problemele majore ale omenirii erau acut resimțite. Totodată, în cadrul Conferinței a fost dezbătută necesitatea edificării unei noi etici mondiale, fondată pe indivizibilitatea menținerii păcii și asigurării securității internaționale, pe consolidarea autorității dreptului internațional, pe respectarea drepturilor omului, interdependența intereselor de stat și nevoia de cooperare, în scopul dezvoltării economiei mondiale. Pe lângă interesul special al României față de temele lansate spre dezbatere, această reuniune a prilejuit realizarea unui larg schimb de păreri și a unui dialog deschis pentru inițierea colaborărilor în spațiul mediteranean.

Prezența mea la Atena a fost considerată, totodată, vizită oficială de stat — răspuns la vizita pe care premierul grec a întreprins-o, în

1991, la București, prilej cu care a fost semnat Tratatul de prietenie și colaborare dintre România și Grecia — având întrevederi cu președintele Constantinos Karamanlis, cu premierul Constantinos Mitsotakis, precum și cu președintele Parlamentului grec, domnul Athanasos Tzaldaris, întâlniri ce au pus în evidență caracterul exemplar al relațiilor româno-elene și îndelungata lor tradiție, ca și perspectiva amplificării și diversificării lor.

Am avut, de asemenea, numeroase contacte bilaterale, în cadrul cărora se înscriu întâlnirile cu primul-ministru al Georgiei — domnul Tengiz Sigua, domnul György Csoti — vicepreședinte al Comisiei pentru relații externe a Parlamentului Ungariei, ministrul de Externe al Serbiei — domnul Vladislav Ivanovici.

De asemenea, întâlnirile cu oameni de afaceri din Grecia au relevat existența unor condiții prielnice de dezvoltare a cooperării dintre agenții economici din cele două țări.

Nu în ultimul rând, amintesc caldele întâlniri cu diaspora română — emigrația română din Grecia, precum și greci originari din România —, pe care le-am inițiat din convingerea că datoria mea este să încerc refacerea punților de colaborare și menținerea legăturilor afective cu românii care trăiesc în afara granițelor țării.

Dar, iată, în continuare, interviul acordat postului național de radio, la 11 aprilie 1992:

— Astăzi veți coordona seminarul „Mediterana și statele riverane la Marea Neagră". Ce semnificație acordați seminarului pe care-l veți coordona?

— În contextul temei generale a acestei reuniuni internaționale, care se bucură de o largă apreciere și participare, există mai multe întâlniri cu tematici diverse, cu teme specifice pentru subzone sau pentru problematici naționale. Una din aceste teme se referă tocmai la spațiul Mării Negre și al zonei adiacente, ca o componentă a acestei zone de contact între Europa, Africa, Orientul Apropiat. În cadrul acestor dezbateri cred că vom adânci preocupările comune ale celor implicați în această zonă, pentru dezvoltarea relațiilor multilaterale, pe linie politică și economică, crearea unei zone de liber-schimb în

acest spațiu, care să faciliteze dezvoltarea relațiilor regionale, subregionale, și ca o componentă a factorilor de stabilitate și securitate în spațiul mai larg al zonei adiacente, care formează obiectul reuniunii de aici.

Ținând seamă de participarea la aceste lucrări, sper ca dezbaterile pe această temă să se bucure de o prezență activă și de un interes larg.

— Știu că aveți în intenție să promovați instituționalizarea unor organisme specifice colaborării în bazinul Mării Negre.

— Aceste probleme au format obiectul mai multor dezbateri și întâlniri de până acum, inclusiv la întâlnirea miniștrilor de Externe care a avut loc la Istanbul. Se pregătesc documente care urmează să fie semnate la nivel înalt, de către statele coparticipante. În acest context, se au în vedere mai multe idei care să creeze organisme permanente, care să urmărească dezvoltarea relațiilor politice și economice. Problemele ecologice le-am discutat cu domnul Carteron (președintele Fundației „Forum-Crans Montana") și cu premierul Georgiei; am discutat și despre o posibilă dezvoltare a unui centru, probabil în România, la București, pe problemele ecologice, ale mediului în zona Mării Negre.

— Aici, la Atena, participați la o serie de contacte cu personalități foarte importante, contacte care se stabilesc, practic, de la o oră la alta, fapt pentru care, probabil, programul dumneavoastră este absolut imprevizibil.

— Acesta este avantajul unor asemenea reuniuni, pentru că facilitează contacte multiple, bilaterale și multilaterale, care substituie vizite numeroase. Am avut o astfel de întâlnire cu premierul Georgiei, în care am și abordat câteva chestiuni concrete legate de finalizarea unui tratat de prietenie între țările noastre. Avem tradiții bune din acest punct de vedere; este un stat care a luat recent ființă, cu care n-am avut, nu avem probleme litigioase, în schimb, avem o sumedenie de interese comune, reciproce, și am discutat tocmai despre asemenea proiecte comune pe care să le abordăm la o întâlnire ulterioară. Am primit o invitație de a face o vizită la Tbilisi în cursul lunii mai, când vom semna, probabil, și Tratatul de prietenie dintre țările noastre.

Deci, o asemenea reuniune oferă multe posibilități și pentru contacte bilaterale cu gazdele, precum și cu participanții la reuniune.

Așadar, în cadrul reuniunii cu tema „Securitatea în bazinul mediteranean", am fost solicitat să moderez ședința plenară intitulată „Mediterana și statele riverane Mării Negre", rostind discursul introductiv, din care redau unele fragmente, așa cum au apărut ele în ziarul „Dimineața" din 12 aprilie:

„Schimbările structurale din ansamblul sistemului politic mondial creează pentru prima dată în istoria postbelică premisele unei abordări cu adevărat noi a problemelor securității și cooperării la scară globală, regională și națională. În prezent, Europa trebuie să facă față unor probleme noi, să conceapă și să realizeze securitatea și cooperarea la scara întregului continent, să se deprindă a acționa ca o entitate. În aceste condiții, este esențial ca securitatea și cooperarea să capete un conținut nou, concret, atât în dimensiunea lor globală, cât și regională și subregională.

În virtutea acestei abordări, România, în paralel cu eforturile pentru realizarea obiectivelor cooperării europene și clădirea pe baze noi a raporturilor sale bilaterale cu statele participante la CSCE, a acordat și acordă o importanță deosebită structurilor regionale de cooperare și securitate. Procesul schimbărilor structurale de pe continentul european și deschiderile din ultima vreme de cealaltă parte a Europei oferă, poate pentru prima oară, premisele favorabile pentru lansarea unor ample proiecte vizând securitatea și cooperarea în aria mediteraneană. În acest domeniu, Europa, prin procesul CSCE, dispune de o experiență valoroasă. Aceasta constituie, cu siguranță, o sursă de inspirație și, în multe privințe, un model care poate fi pus în valoare, ținându-se, desigur, seama de condițiile specifice zonei mediteraneene. Ne referim, în primul rând, la principiile CSCE. Se recunoaște astfel locul cheie al dimensiunii umane, al asigurării și respectării drepturilor omului și libertăților sale fundamentale, ca o

componentă esențială a edificării unui sistem de securitate și cooperare în Mediterana. Având în vedere realitatea din spațiul mediteranean, edificarea securității și cooperării în această regiune nu poate fi, credem, concepută decât ca un proces multidimensional. Dimensiunea politico-militară, care este cea mai complexă, reclamă o atenție deosebită și abordări graduale, în cadrul unui proces dinamic și coerent.

În opinia noastră, un potențial deosebit și perspective favorabile există în domeniul cooperării economice între statele mediteraneene. Dincolo de îndelungata tradiție existentă, puternice argumente pledează în acest sens. Interesul reciproc, complementaritatea nevoilor și resurselor, proximitatea geografică și mijloacele de comunicație existente între țările partenere sunt doar câteva dintre acestea. În sfârșit, în stadiul actual un rol fundamental revine, în opinia noastră, măsurilor de promovare a investițiilor private și cooperării între întreprinderi mici și mijlocii, inclusiv prin înlesniri bancare, fiscale și vamale, astfel încât, treptat, să capete contur o nouă zonă economică în bazinul Mediteranei.

România susține inițiativa vizând crearea unui for pentru securitate și cooperare în Mediterana. Prin eforturile sale, un asemenea for ar putea contribui la pregătirea premiselor necesare în vederea elaborării și adoptării unei viitoare carte asupra securității și cooperării în regiunea Mediteranei.

Țările din bazinul Mării Mediterane sunt legate de cele din zona Mării Negre nu numai geografic, ci și prin comunitatea de interese, de tradiții și cultură. Organizația pe cale de constituire a țărilor din zona Mării Negre poate aduce o dimensiune nouă colaborării mediteraneene. Integrarea, inclusiv prin constituirea treptată a unei zone de liber-schimb, a unor arii europene tot mai extinse, este în interesul stabilității și securității atât în Europa, cât și în nordul Africii și estul Asiei.

Așa cum altădată Mediterana a fost leagănul unor civilizații înfloritoare, și în prezent spațiul mediteranean, cu imensul său potențial, poate să producă și să radieze cultură, cooperare și securitate."

b. ÎNTÂLNIRI OFICIALE BILATERALE

Așa cum am amintit deja, la 11 aprilie am avut și o serie de întâlniri bilaterale cu oficialitățile elene — cu președintele Karamanlis și, de asemenea, cu primul-ministru elen. Redau declarațiile acordate presei după aceste întâlniri:

„Întâlnirea cu președintele Karamanlis a fost un moment politic important al întregului program al vizitei noastre la Atena. A fost un schimb de păreri și de informații reciproce despre situația din cele două țări. Președintele Karamanlis s-a interesat despre evoluția vieții politice de la noi, de problemele cu care se confruntă România. A fost, de asemenea, o informare reciprocă despre evenimentele care se petrec în jurul nostru, mai ales situația din Iugoslavia, punctele de conflict generate de procesul de destrămare a imperiului sovietic, conflictele din Moldova, din Transnistria, ca și preocupările legate de dezvoltarea factorilor de stabilitate în zonă. În acest context, am apreciat împreună relațiile bune dintre România și Grecia, care se bazează pe o tradiție bogată de prietenie, încredere reciprocă și solidaritate. Noi nu am avut și nu avem probleme litigioase între țările noastre și acesta constituie un element pozitiv și un factor de stabilitate în această zonă care cunoaște atât de multe puncte fierbinți."

De asemenea, după întâlnirea cu premierul Mitsotakis, am declarat:

„Am acceptat cu plăcere invitația de a participa la această reuniune internațională de la Atena, care a suscitat un interes larg și care, de asemenea, mi-a prilejuit și întoarcerea vizitei pe care premierul Mitsotakis a făcut-o anul trecut la București, cu prilejul semnării Tratatului de prietenie dintre țările noastre.

Întâlnirile noastre au, de acum, o tradiție; este a patra noastră întâlnire majoră și ea reconfirmă importanța întâlnirilor personale, a contactelor și schimburilor de păreri. Cu satisfacție am putut constata

că relațiile bilaterale dintre țările noastre se dezvoltă într-o direcție bună. Avem un fundament solid, tradiții bogate în istoria popoarelor noastre care, niciodată, n-au avut probleme litigioase, n-au avut conflicte; din contră, au fost mereu alături, s-au sprijinit reciproc, au fost caracterizate de simpatie și solidaritate reciprocă. Iar astăzi constatăm că există un climat favorabil și un interes reciproc pentru dezvoltarea și diversificarea relațiilor pe toate planurile, și pe linie politică, și economică, și culturală, științifică, umană. Cred că relațiile bilaterale dintre România și Grecia sunt un bun exemplu de relații reciproc avantajoase, de stimă și respect reciproc și, în același timp, un element pozitiv pentru echilibru și stabilitate în această parte a lumii."

8. CONFERINȚĂ DE PRESĂ
— 14 aprilie 1992 —

Ajunsesem la jumătatea primăverii și nu reușisem încă să răspund solicitării de a mă întâlni, într-un cadru mai larg, cu reprezentanții mass-media. Am convocat, așadar, o conferință de presă, în deschiderea căreia am rostit următorul cuvânt introductiv:

„În legătură cu vizita la Atena.

Au fost două componente ale acestei vizite. În primul rând, cea bilaterală, răspunsul la invitația președintelui Karamanlis și a premierului Mitsotakis, în urma semnării, anul trecut, a Tratatului de prietenie și colaborare dintre țările noastre. Am avut, așa cum se știe, cu acest prilej, discuții cu președintele, cu premierul, cu președintele Parlamentului, domnul Tsaldaris, cu alți membri ai guvernului, cu oameni politici, cu oameni de afaceri și o întâlnire cu diaspora română din Grecia.

Ceea ce aș putea puncta este constatarea comună, în toate aceste discuții, a satisfacției pentru dezvoltarea relațiilor bilaterale, interesul reciproc pentru extinderea, diversificarea acestora. Am considerat împreună că acest lucru este important nu numai pentru cele două țări,

ci relațiile dintre țările noastre constituie un element de echilibru și de stabilitate în zonă, în general.

Al doilea element a fost cel multilateral, participarea la Forumul internațional cu tema «Europa și Mediterana în noua ordine mondială». În cadrul acestei reuniuni am fost invitat să prezidez și un seminar cu tema «Mediterana și statele zonei Mării Negre». Asemenea reuniuni se consacră în viața internațională ca prilejuri importante de dialoguri; toată lumea apreciază acest cadru de contacte, covorbiri, dialoguri cu caracter neoficial, neformal, ceea ce oferă prilejul trecerii în revistă a unor probleme actuale, de interes general.

Câteva idei privind dezbaterile din acest Forum și, mai ales, de la seminarul care ne-a interesat în mod nemijlocit, privind zona Mării Negre, integrată în contextul mai general al dezvoltării vieții contemporane pe continent și în zona Mării Mediterane.

În primul rând, toți participanții au subliniat interesul pentru legăturile pe care le reprezintă zona Mării Negre cu spațiul mediteranean. În această privință pledează și tradițiile bogate — istorice, culturale —, interesele economice reciproce, interesele de securitate.

În al doilea rând, problemele stabilității din această zonă prezintă un interes mai general pentru stabilitatea și securitatea general-europeană. În această privință, au format obiectul unor discuții și s-au manifestat preocupări generale privind desfășurarea evenimentelor din Iugoslavia, din fosta URSS, în particular evenimentele din Transnistria; a fost și o delegație din Moldova care a prezentat informații în legătură cu desfășurarea acestor evenimente.

În al treilea rând, se manifestă un interes mare pentru dezvoltarea cooperării economice în această zonă, în zona Mării Negre în particular, în legătură și cu acordul parafat în februarie de miniștrii de Externe din zona Mării Negre, care urmează să fie definitivat și semnat într-o întâlnire la nivel înalt. Această zonă, această cooperare economică nu este în nici un fel gândită — și acest lucru a fost subliniat de către toți — ca o formă contrapusă altor comunități economice, Pieței Comune sau procesului general-european ci, din contră, toate aceste forme de cooperare zonală, regională, subregională sunt considerate ca fiind elemente componente ale procesului general-eu-

ropean de apropiere, de creeare în perspectivă a spațiului economic european. De altfel, se cunoaște că în toată Europa, în afara Pieței Comune, exista Asociația pentru Liber Schimb, cooperarea țărilor nordice; noi avem anumite tradiții de cooperare balcanică, discutăm despre o zonă a bazinului dunărean, în perspectivă se profilează o zonă a bazinului dunărean, o zonă de interes de-a lungul magistralei transeuropene: Marea Neagră-Dunăre-Rin-Marea Nordului. Această tematică, de asemenea, a format obiectul unor discuții și în cadru multilateral, și în cadru bilateral.

În al patrulea rând, aceste chestiuni au fost conectate cu procesele dificile pe care le reprezintă integrarea general-europeană în perspectivă imediată. Acesta va fi un proces îndelungat. Aceste dificultăți sunt determinate de diferențele de nivel economic, de nivel tehnologic, de competitivitate. Știm foarte bine, ne aflăm în pline negocieri cu Piața Comună, dificultățile care sunt din acest punct de vedere, ținând seama de măsurile protecționiste ale Pieței Comune în legătură cu extinderea legăturilor cu alte state, inclusiv chiar cu state mai apropiate ca nivel și din punctul de vedere al competitivității economice, cele din Asociația Liberului Schimb.

În același timp, s-au remarcat din nou procesele contradictorii care au loc pe continent. Pe de o parte, procesele de integrare economică și politică în vestul european, și, pe de altă parte, procesele dezintegratoare din estul Europei. În acest context, cooperarea zonală este privită ca un element de facilitare a eforturilor naționale ale fiecăreia din țările din estul european pentru depășirea fenomenelor de criză prin care trec aceste țări, pentru promovarea reformei economice, a tranziției spre economia de piață. De asemenea, toate aceste dezvoltări în plan zonal sunt privite și ca o treaptă necesară pentru procesul, în perspectivă, de integrare general-europeană.

S-a reliefat, în același timp, importanța zonei Mării Negre și a Mediteranei ca zonă de contact între civilizații, între Europa, Africa de Nord, Orientul Apropiat, importantă și pe plan politic, și pe plan economic, și pe planul securității. De asemenea, apare o problematică de mare interes, în perspectivă, pentru sfârșitul de secol și începutul de secol viitor, a raportului dintre Nord și Sud, dintre Nordul bogat și

Sudul sărac. Această zonă de contact prezintă, din acest punct de vedere, interes — pentru un experiment la scară globală, cu care se confruntă deja civilizația mondială, care va deveni una dintre problemele complicate ale viitorului apropiat: fenomenul subdezvoltării și necesitatea eforturilor conjugate pentru reducerea decalajelor. Deocamdată, ultimele trei decenii marchează adâncirea decalajelor dintre lumea bogată și lumea slab dezvoltată a economiei mondiale.

În fine, o temă care a format, de asemenea, obiectul unor preocupări și a fost subliniată ca atare, o reprezintă cooperarea necesară, multilaterală în domeniul echilibrului ecologic și al protecției mediului, zona Mării Negre și a Mării Mediterane prezentând probleme specifice, constituind zone afectate de procesele de poluare, de deteriorare a mediului acvatic, în primul rând, dar și al celui aerian, problematică care se prezintă ca una dintre problemele globale cu care se confruntă civilizația contemporană.

O a doua chestiune asupra căreia voiam să spun câteva cuvinte este *întâlnirea cu președintele Snegur,* de duminică, la Suceava.

A fost un prilej pentru un nou contact și o informare reciprocă, mai ales în legătură cu evoluția evenimentelor după întâlnirea celor patru miniștri de Externe de la Chișinău, din 6 aprilie, întâlnire, la care, cum știți, a fost prezent și un reprezentant al Centrului din Praga al CSCE.

Ceea ce am putut marca pozitiv este respectarea hotărârii privind încetarea focului; în aceste zile au mai fost unele încălcări, dar izolate. Însă, în mare, s-a observat încetarea ostilităților. În toată această perioadă, s-au desfășurat activ lucrările comisiei mixte cvadripartite, creată după întâlnirea miniștrilor, comisie care urmărește respectarea hotărârii de încetare a focului și de dezamorsare a conflictului. S-au efectuat, de asemenea, vizite în stânga Nistrului și la Tighina. Am primit chiar aseară o informație în legătură cu activitatea desfășurată la Tighina, unde era un punct convulsiv — între unitățile armate din acest oraș și din câteva localități din zonă și forțele de ordine, de poliție din Moldova. A început de ieri, pe baza unui acord al grupului mixt, retragerea unor formațiuni armate care existau în aceste locali-

tăți, predarea armelor de către gardiști unor formațiuni civile, începerea lucrărilor de deminare a unor obiective și a unor puncte, deblocarea drumurilor și luarea de măsuri pentru funcționarea normală a secțiilor de poliție și miliție, ceea ce reprezintă elemente pozitive în contextul acestor măsuri luate în ultima vreme. Urmează ca, în curând, să aibă loc o nouă întâlnire a miniștrilor de Externe, pentru a trage concluzii asupra evoluției din toată această perioadă și a gândi noi măsuri. De asemenea, preocupări față de această situație există și la Departamentul de Stat al Statelor Unite și la Comunitatea Europeană, la organismele CSCE și unele state din CSI — Ucraina, Kazahstanul și altele, care au apreciat pozitiv, au susținut eforturile Republicii Moldova pentru soluționarea politică a conflictului.

Ca elemente negative, am putea marca sprijinul acordat și în această perioadă mișcării separatiste din Transnistria din partea unor forțe conservatoare din Rusia. Din acest punct de vedere, un efect deosebit de negativ l-a avut vizita vicepreședintelui Ruțkoi în Transnistria, cuvântările lui din Tiraspol, ca și raportul său în fața Congresului Deputaților Poporului din Federația Rusă. De asemenea, unele poziții exprimate în cadrul acestui Congres, și chiar unele aprecieri din Declarația adoptată de Congres, care ignoră unele principii fundamentale de drept internațional, respectarea strictă a independenței și integrității unui stat independent, a Republicii Moldova, și lipsa unei poziții clare, de condamnare a mercenarilor, a cazacilor, care au apărut pe teritoriul acestui stat și a celor care-i sprijină.

O problemă importantă o prezintă prezența Armatei a 14-a în această zonă care, în momentul de față, este o armată străină pe teritoriul unui stat independent. Această chestiune, iarăși, nu este abordată cu suficientă claritate. Există un acord și s-au început câteva măsuri pentru preluarea unor unități existente pe teritoriul dintre Prut și Nistru ale acestei armate. Se lucrează la un proiect privind statutul acestei armate de pe teritoriul Republicii Moldova, până la 1 ianuarie 1993. Noi considerăm că statutul acestei armate trebuie să fie clar, bine definit; nu este admisibil ca această armată să proclame ultimatumuri, să pună condiții. Nu are caracter de forță neutră, ci, în cadrul conflictului, s-a manifestat ca forță partizană; dar o asemenea armată

nu-și poate permite să adopte nici un fel de măsură fără acordul conducerii statului pe teritoriul căruia se află. Este una din problemele cele mai delicate ale evoluției viitoare.

În ceea ce ne privește, am acordat și vom acorda în continuare, tot sprijinul politic necesar conducerii Republicii Moldova și în relațiile directe, și pe plan internațional. Am fost prezenți, iar delegații noștri acționează în cadrul comisiei mixte; am acordat și vom continua să acordăm sprijin economic, umanitar — a apărut un număr mare de refugiați și sunt dificultăți economice din acest punct de vedere. La nivelul guvernului se acționează în spiritul înțelegerilor anterioare, pentru dezvoltarea cooperării economice, comerciale, între unități industriale și pe linie agricolă; vrem să dăm câmp larg dezvoltării cooperării bilaterale pe toate planurile. Considerăm că singura cale este căutarea de soluții politice conflictului care s-a creat, care trebuie să pornească de la un principiu fundamental — respectarea suveranității și integrității statului independent al Moldovei, respectarea normelor dreptului internațional.

Așa cum am arătat, organismele CSCE au manifestat sensibilitate, au trimis și un reprezentant la întâlnirea miniștrilor de Externe; la nevoie vom sprijini Republica Moldova pentru a apela la sprijinul organismelor internaționale. Sperăm ca, în cadrul creat, să se poată găsi soluții pentru a dezamorsa și a evita apariția de noi forme de reluare a stării conflictuale.

Asupra problemelor de *politică internă* — economice, politice — nu aș dori să mă opresc acum. Aș puncta doar câteva idei.

Una din problemele care preocupă pe toată lumea este perspectiva viitoarelor alegeri — parlamentare și prezidențiale. Din informațiile pe care le am, sunt premise ca Parlamentul să poată adopta, până la finele acestei luni, legile necesare pentru aceste alegeri și, deci, să se poată realiza organizarea lor până la finele lui iunie, cel târziu începutul lunii iulie.

În legătură cu dificultățile economice cu care se confruntă țara. consider necesar un efort comun, conjugarea eforturilor tuturor forțelor politice și sociale, în sprijinul depășirii acestor dificultăți. Nu prin

accentuarea tensiunilor și stimularea unor mișcări revendicative, care să ducă la încetarea lucrului și presiuni asupra guvernului, se vor soluționa problemele. În această chestiune sunt necesare răbdare și sprijin pentru guvern, pentru promovarea consecventă a programului de reformă și a măsurilor specifice depășirii unor dificultăți cu care se confruntă economia națională. Consider deosebit de util și de important dialogul statornicit între guvern, patronat și sindicate și asigurarea unui conținut cât mai temeinic continuării statornicirii acestui dialog, ca element de găsire a unor soluții și de depășire a unor dificultăți, ținând seama de costurile sociale grele pe care cea mai mare parte a populației le suportă în această perioadă.

De asemenea, ne aflăm în plină campanie agricolă de primăvară, deosebit de importantă pentru aprovizionarea populației, și consider necesar ca guvernul să continue eforturile pentru sprijinirea lucrărilor specifice acestui sezon, indiferent de forma de proprietate existentă în agricultură, ca și grăbirea punerii în posesie și a distribuirii titlurilor de proprietate tuturor proprietarilor.

În fine, va veni la rând o acțiune de importanță foarte serioasă — politică și socială —, distribuirea certificatelor, a bonurilor de valoare prevăzute în Legea marii privatizări — reprezentând 30% din valoarea de capital a societăților comerciale —, o acțiune care a format obiectul unei discuții la guvern, de care răspunde Agenția de Privatizare, dar și toți ceilalți factori guvernamentali, și care va trebui tratată cu deosebită atenție pentru a se asigura un cadru cât mai normal de desfășurare."

9. VIZITA OFICIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

După cum reiese și din capitolele anterioare, contactele României cu Republica Moldova au fost deosebit de strânse, mai ales în urma proclamării independenței Republicii Moldova, moment ce a marcat, practic, desprinderea acesteia de Moscova. După repetate întrevederi realizate cu președintele Snegur dincoace de Prut și în cadrul reuniunilor internaționale, primisem, la rândul meu, invitația de a vizita oficial Republica Moldova.

Programată inițial pentru luna martie, amânată apoi datorită conflictului declanșat în raioanele din stânga Nistrului, prima vizită a șefului statului român în noul stat independent Republica Moldova s-a desfășurat în zilele de 18 *și* 19 *mai* 1992. *Ea s-a concretizat prin încheierea unor acorduri de colaborare între cele două state (în domeniul învățământului, științei, culturii și sănătății, pentru schimburile de mărfuri și pentru pregătirea personalului din administrația locală) — expresie a sentimentelor reciproce de prietenie, întrajutorare și solidaritate, manifestate discret dar concret, în ciuda unei conjuncturi total nefavorabile, generată de menținerea conflictului din autoproclamata republică Transnistria. În momentul vizitei pe care am întreprins-o la Chișinău, din cauza acestui conflict, legăturile internaționale ale Republicii Moldova erau practic blocate, înghețate, motiv*

pentru care conducerea acesteia a considerat inoportună încheierea unui Tratat de înțelegere și fraternitate în forma propusă de partea română. Pe de altă parte, pe noi, românii, nu ne interesa un document formal, diluat și general și, de aceea, arătând că un asemenea Tratat este de o importanță mult prea mare pentru a putea fi abordat în funcție de un trecător context politic, am propus adoptarea acordurilor în diverse domenii de activitate, formulă acceptată și de conducerea Republicii Moldova.

Pe lângă această componentă bilaterală, temele discuțiilor purtate în 1992 la Chișinău au fost dominate de evenimentele grave ce se petreceau în autoproclamata Transnistrie, unde separatiștii continuau să lupte pentru izolarea de Chișinău.

Așadar, dacă prima parte a vizitei mele în Republica Moldova a vizat aspectul politic, cea de-a doua a avut o componentă sentimentală: vizite la Florești (locul nașterii președintelui Mircea Snegur), Bălți, întâlniri cu oameni din republică, cu care am avut un important schimb de opinii și impresii.

Iată, în continuare, declarația acordată, la 18 mai, înaintea plecării spre Chișinău:

„În legătură cu vizita la Chișinău, aș vrea să punctez câteva idei. În primul rând, semnificația politică a acestei vizite, prima după proclamarea independenței politice a Republicii Moldova. Aș remarca două momente majore ale temelor dezbaterilor pe care le vom avea cu acest prilej. În primul rând, ne vom referi la situația încă încordată care se menține în raioanele din estul Nistrului, la mecanismul care s-a statornicit prin participarea reprezentanților celor patru state, în urma celor două reuniuni la nivelul miniștrilor de externe, care a dat în general rezultate. Situația rămâne însă în continuare încordată, cu răbufniri, cu încălcări ale acordurilor. Vrem să ne informăm reciproc asupra modului în care vom conlucra în continuare cu reprezentanții Rusiei și ai Ucrainei, pentru a consolida acest proces început și pentru a căuta soluții politice, pașnice, tuturor problemelor. A lăsa să escaladeze încordarea, tensiunea, confruntările militare înseamnă a se

compromite toată această problemă și a se crea o stare periculoasă de conflict. Singura cale trebuie să fie calea politică, a măsurilor pașnice.

În al doilea rând, vrem cu acest prilej să dăm impuls dezvoltării relațiilor pe toate planurile și, în primul rând, pe linie economică. Situația încordată a frânat cumva acest proces al dezvoltării relațiilor directe, al promovării a ceea ce s-a desemnat sub cuvântul de «integrare» pe linie economică, culturală, pe toate planurile. Comisia mixtă pentru relațiile economice a lucrat timp de două zile, iar rezultatele sunt pozitive. S-au stabilit măsuri concrete pe planul extinderii contactelor nemijlocite între agenții economici, s-a realizat un cadru — va fi semnat și un acord comercial —, s-au constituit grupe de lucru care să asigure relații nemijlocite între ministere, departamente, un cadru de dezvoltare a contactelor și conlucrării nemijlocite între agenții economici.

Cu acest prilej se va semna, de asemenea, un acord cultural, pentru a crea cadrul dezvoltării relațiilor în acest sector, un acord în domeniul sănătății, un altul pentru asistență în domeniul formării cadrelor pentru administrația locală. Căutăm, deci, să relansăm întregul proces de dezvoltare a relațiilor bilaterale, pentru stabilirea unui cadru de extindere a procesului de integrare economică, culturală, pe toate liniile, între cele două republici-surori."

Radio „România Actualități" a redat sosirea pe aeroportul din Chișinău în felul următor:

Este ora 10. În acest moment, aeronava cu care a călătorit președintele României, domnul Ion Iliescu, spre Chișinău, a aterizat pe aeroportul din Capitala Republicii Moldova.

În grupul de oficialități ale Republicii Moldova, disting pe președintele republicii, domnul Mircea Snegur, la a cărui invitație a sosit acum președintele României, domnul Ion Iliescu, pe domnul Alexandru Moșanu — președintele Parlamentului Republicii Moldova, pe domnul Valeriu Muravschi — primul-ministru al Republicii Moldova, pe domnul Ion Ungureanu — ministrul Culturii și Cultelor,

pe domnul Anatol Plugaru — ministrul Securității Statului, pe domnul Nicolae Țîu — ministrul de Externe, domnul Ion Costaş — ministrul Apărării, domnul Andrei Sangheli — ministrul Agriculturii şi Alimentației, pe domnul Ion Borşevici — consilier prezidențial.

Din aeronava prezidențială a coborât grupul de oficialități române în frunte cu domnul Ion Iliescu, însoțit de domnii Adrian Năstase — ministrul de Externe, Ludovic Spiess — ministrul Culturii, Mircea Maiorescu — ministrul Sănătății.

Domnul Ion Iliescu este întâmpinat cu pâine şi sare de un grup de tineri îmbrăcați în costume populare tradiționale moldoveneşti; i s-au oferit, de asemenea, un pahar cu vin şi flori. Preşedintele României, domnul Ion Iliescu, se îmbrățişează cu preşedintele Snegur, cu celelalte oficialități din Republica Moldova.

În salonul oficial al aeroportului, domnul Ion Iliescu schimbă primele impresii cu preşedintele Republicii Moldova, domnul Mircea Snegur. Mai disting, de asemenea, în grupul delegației române care a coborât din avionul prezidențial, pe secretarii de stat din Departamentul administrației publice, domnii Doru Viorel Ursu şi Mircea Vaida.

Ion Iliescu — În primul rând, vreau să-mi exprim satisfacția pentru acest prilej de a vizita Chișinăul și Republica Moldova, stat suveran, independent, în această calitate pe care o am de reprezentant al României; de altminteri, am mai fost în Chișinău, dar în alte condițiuni.

Cred că trebuie să subliniem semnificația politică a acestui moment al dezvoltării contactelor, relațiilor la nivelul cel mai înalt între cele două state românești. Este o evoluție firească și o dezvoltare a relațiilor directe care s-au statornicit între noi, care va căpăta și o anumită substanță. Această întâlnire a fost precedată de reuniunea Comisiei mixte, care a discutat aspecte concrete ale dezvoltării relațiilor economice, inclusiv un protocol privind schimburile comerciale, dar și cadrul juridic și economic al extinderii cooperării în producție, al cooperării pe toate planurile, în activitatea economică. Ca o concretizare a acestor chestiuni, în delegația noastră sunt 25 de oameni de afaceri, reprezentanți de firme, care vor stabili relații nemijlocite cu

parteneri din Republica Moldova, pentru a da mai multă substanță și concretețe dezvoltării relațiilor noastre economice.

De asemenea, ministrul Culturii va semna cu ministrul Culturii al Moldovei, un acord privind cadrul de desfășurare a relațiilor în anii următori în domeniul culturii, științei, învățământului, artei. Ministrul român al Sănătății și ministrul Sănătății al Republicii Moldova vor semna un program comun de acțiune în acest domeniu. Avem doi secretari de stat din domeniul administrației locale, care urmează să semneze câteva documente privind cooperarea în domeniul formării personalului din administrația locală.

Suntem convinși că cele două zile de discuții pe care le vom avea vor fi de substanță și noi marcăm cele două elemente componente: pe de o parte, interesul comun pentru a dezvolta cadrul relațiilor directe bilaterale, într-un context nou și, în al doilea rând, aspectul politic.

Noi apreciem pozitiv modul în care au evoluat lucrurile pe baza înțelegerii dintre miniștrii de externe ai celor patru state — Moldova, Ucraina, România și Rusia — pentru a găsi soluții politice stării conflictuale care s-a creat în partea stângă a Nistrului. Sunt, după câte cunoaștem, și încălcări ale acordurilor respective, elemente de tensiune; sperăm ca împreună, prin eforturi comune, prin valorificarea a ceea ce s-a realizat pozitiv în conlucrarea reprezentanților celor patru state, să găsim soluțiile pentru ca — pe cale politică, pașnică — să se rezolve aceste probleme.

— Domnule președinte, la întâlnirea pe care ați avut-o, în 25 ianuarie, la Ungheni, în comunicatul oficial dat publicității s-a vorbit despre semnarea Acordului de fraternitate, de colaborare dintre România și Republica Moldova. Va fi acesta acel moment?

Ion Iliescu — Deocamdată, nu. Așa cum am arătat, vrem să reluăm acest proces care a fost întrerupt prin apariția stărilor tensionale de care vorbeam, și vrem să-l reluăm pornind de jos în sus, adică să punem bazele procesului de dezvoltare, al conlucrării și colaborării pe toate planurile, al integrării faptice în toate domeniile — politic, economic, cultural — pornind de la abordarea concretă a acestor relații pe toate planurile și, apoi, să finalizăm un tratat, într-adevăr, al integrării viitoare.

— Vă rugăm, în două cuvinte, să ne supuneţi ce aşteptaţi de la această importantă întâlnire?

Mircea Snegur — Aşteptăm, ca întotdeauna, rezultate productive, consultări pe diverse probleme, legate de chestiunile integrării economice şi spirituale, urgentarea rezolvării acestor probleme, dat fiind că o parte din ministere, din departamente şi-au mai încetinit activitatea în acest sens şi trebuie puţin să le încurajăm, împreună cu domnul preşedinte Iliescu.

În rest, cred că vom mai avea prilejul să ne întâlnim cu dumneavoastră şi azi după întâlnire, la conferinţa de presă, şi veţi afla totul, aşa cum s-a discutat.

După cum reiese şi din aceste declaraţii, în cursul vizitei am purtat convorbiri cu preşedintele Republicii Moldova, întâlnindu-mă, de asemenea, cu personalităţi ale vieţii politice, economice şi culturale, atât la Chişinău cât şi în alte localităţi. Am examinat, şi cu acest prilej, căile şi modalităţile de dezvoltare a contactelor politice, economice si culturale dintre România şi Republica Moldova. Nu au lipsit din discuţiile noastre, desigur, acele probleme internaţionale de interes pentru cele două ţări. Despre toate acestea am vorbit, însă, la 19 mai, înainte de a mă reîntoarce în ţară, când am organizat, împreună cu preşedintele Snegur, următoarea conferinţă comună de presă:

Mircea Snegur — „Cu ocazia vizitei de două zile a domnului Iliescu în Republica Moldova, consider că aceasta a fost o vizită fructuoasă. Aţi fost martorii semnării unor documente de colaborare în diferite domenii. În afară de aceasta, domnului preşedinte i s-a oferit ocazia de a vizita unele întreprinderi, cum ar fi întreprinderea industrială «Agromaşina» şi altele, care colaborează cu întreprinderi similare din România. Astăzi am întreprins o călătorie în raionul Floreşti şi în oraşul Bălţi, unde am vizitat două unităţi agricole şi o instituţie de cercetare ştiinţifică în domeniul culturilor agricole, care colaborează cu întreprinderea de cercetări agricole «Fundulea» din

România. Cred că ar fi bine să dau cuvântul domnului președinte, pentru ca domnia sa să-și expună impresiile."

Ion Iliescu — „Ieri, în cadrul primei întâlniri, am discutat despre semnificația acestei vizite. Nu vreau să reiau ceea ce am spus. Dacă ieri au predominat discuțiile asupra problemelor politice care ne interesau, precum și a cadrului dezvoltării relațiilor noastre, care s-au finalizat într-o serie de documente, precedate, de altfel, de activitatea Comisiei mixte, astăzi vom încheia un protocol privind schimburile de mărfuri. Întâlnirile pe care le-am avut astăzi au avut o notă mai sentimentală. Ne-am întâlnit cu oamenii, am fost în unități industriale, agricole, la teatrul din Bălți. Am stat de vorbă cu cetățeni din centrul orașului. Am văzut că oamenii lucrează, își văd de treabă, câmpurile sunt bine lucrate. Se vede că avem de-a face cu un popor harnic, muncitor, dornic să muncească în liniște. Necazuri au și dânșii, așa cum se întâlnesc și în localitățile din România, în ceea ce privește creșterea prețurilor, aprovizionarea, asigurarea forței de muncă în întreprinderi. Pe oameni îi frământă, mai ales, să aibă liniște și pace. În centrul orașului Bălți am văzut un tânăr în cârje, rănit pe Nistru, și mulți cetățeni mi-au vorbit despre membrii familiilor lor, care au dispărut. Se cunosc eforturile făcute în cadrul Comisiei mixte. Am auzit unele ecouri în legătură cu evenimentele din Transnistria, care sunt îngrijorătoare. Și cu acest prilej fac apel către factorii politici responsabili din Rusia, de la Moscova, ca să influențeze factorii locali din zona transnistreană și, totodată, să-și trimită observatori militari pentru a da viață unor acțiuni comune, menite să ducă la rezultate bune. Este adevărat că prin eforturi comune și, mai ales, pe cale politică, putem contribui la depășirea acestei stări de încrâncenare, de încordare, găsind soluții pașnice. Acest gând ne-a dominat în aceste două zile și a fost exprimat în cadrul întâlnirilor avute cu oamenii. Apreciem această vizită de două zile, convorbirile pe care le-am purtat, activitatea desfășurată de membrii delegației, de membrii guvernelor, de reprezentanții unor întreprinderi și firme — o activitate fructuoasă, care dă viață dorinței reciproce de a extinde cooperarea pe toate planurile. Cred că și acest moment va contribui la impulsionarea unei acțiuni conjugate pentru dezvoltarea relațiilor bilaterale."

Eurofan — Salutăm, desigur, semnarea acestor documente, însă dramatismul acestor zile ne arată că, totuşi, oamenii mor. Domnule preşedinte Snegur, în calitate de comandant al forţelor armate, înţelegem raţiunea care a dus la amânarea unui atac decisiv împotriva republicii fantomă. Care sunt perspectivele acestui conflict, în măsura în care, cei din partea dumneavoastră, în mod clar, nu vor renunţa, fiind ajutaţi în mod permanent, iar pe de altă parte există această rezistenţă, reţinere a moldovenilor? Care sunt perspectivele, deoarece izolarea Moldovei creşte din punct de vedere economic?

Domnule Iliescu, în cursul dimineţii de astăzi, Radio Chişinău a difuzat interviul ataşatului cu afaceri ad-interim al SUA la Chişinău, în care dânsul a calificat raportuile dintre România şi Republica Moldova ca raporturi model pentru viitorul Europei şi al lumii întregi. Cum calificaţi această apreciere şi dacă în grupele de lucru ale celor două ministere de Externe, în cursul zilei de astăzi, au fost făcute unele propuneri pentru acţiuni comune viitoare, ale României şi Moldovei, în vederea eliminării tensiunilor din această zonă?

Mircea Snegur — Întrebarea este destul de importantă și conține anumite aspecte despre care nu se poate vorbi deschis la o conferință de presă. Totuși, aș dori să amintesc, conflictul armat din stânga Nistrului a început când poliția Republicii nu era înarmată. A fost nevoie de starea excepțională și de acțiuni hotărâte. Cu toate acestea, pe o perioadă de trei săptămâni, unitățile militare din dreapta Nistrului au fost trecute sub jurisdicția Republicii, iar mulți moldoveni au fost chemați sub arme, împreună cu cetățeni de alte naționalități. Astfel, a fost creată armata națională. În legătură cu punctul cheie al întrebării dumneavoastră, cred că, atâta timp cât va continua conflictul, este pur și simplu imposibil să construim ceva în republică. Totuși, moldovenii dau dovadă de patriotism, continuându-și activitatea. Vor fi folosite toate posibilitățile pentru a face ordine în această zonă a Republicii.

Ion Iliescu — Nu cunosc interviul de care ați vorbit, dar nu poate decât să mă bucure această apreciere. Aseară, în timpul recepției, timp de câteva minute, am avut discuții cu ambasadorul SUA și am apreciat pozitiv prezența diplomatică a SUA la Chişinău. De altfel, mi-am

exprimat părerea că este foarte importantă obținerea mesajelor de la fața locului, obiective, corecte asupra realităților, deoarece este foarte important să existe o informare corectă și directă. În ceea ce privește conlucrarea dintre cele două ministere de Externe, aceasta este permanentă, continuă. Avem reprezentanți ai ministerului la Chișinău care lucrează în Comisia cvadripartită.

Radio Chişinău — Domnule preşedinte Iliescu, puteţi să ne spuneţi dacă vă veţi depune candidatura pentru apropiatele alegeri prezidenţiale din România? Cum apreciaţi intrarea în cursa electorală din România a domnului Mircea Druc? Ce îi lipseşte României pentru a deveni, într-un timp cât mai scurt, un stat european?

Ion Iliescu — În privința candidaturii, am spus că mă voi pronunța la timpul potrivit. Timp potrivit înseamnă, în primul rând, lămurirea cadrului și a datei la care vor avea loc alegerile. După cum știți, există un blocaj legislativ în Parlamentul României. Convulsiile interne din rândurile unor formațiuni politice au îngreunat acest proces legislativ care se desfășoară în Parlament. Eu sper ca până la urmă să se depășească aceste momente, deoarece este în interesul țării să avem mai repede fundamentul legislativ, spre a putea închide acest ciclu electoral. Orice întârziere nu face decât să prelungească starea de incertitudine. Menținerea unei stări de încordare, pe plan politic, nu ne ajută în abordarea frontală a problemelor.

În ceea ce privește candidatura domnului Druc, nu vreau să fac nici un fel de aprecieri. În contextul foarte deschis în care se desfășoară alegerile din România, oricine își poate depune candidatura. Nu știu în ce măsură dânsul și-a reglementat problema personală — cea a cetățeniei — pentru a putea să-și prezinte candidatura. Știu că i s-a propus să candideze, dar nu știu dacă dânsul a acceptat aceasta.

României îi lipsesc multe. Ne aflăm într-un proces complex de dezvoltare și cred că ultimii doi ani au schimbat fundamental fizionomia vieții politice în societatea românească. Pe planul relațiilor interumane au avut loc schimbări, oamenii au posibilitatea să se exprime, să se organizeze în mod liber. Au dispărut îngrădirile în ceea ce privește libertățile și drepturile cetățenilor. Acest proces este dinamic și se va dezvolta în continuare. Existența unui număr atât de mare

de partide politice duce la fărâmițarea vieții politice, dar acest proces este firesc. Diversitatea este o trăsătură a societății umane. Cred că alegerile vor constitui un factor de cristalizare, de profilare a unor curente majore, care să caracterizeze opțiunile fundamentale în legătură cu dezvoltarea politică. Problema cea mai complicată este cea a vieții economice, cu reflectarea ei în viața socială. A vorbi despre o țară modernă înseamnă să vorbești despre dinamismul și forța ei economică. Pe acest plan, s-au acumulat în timp anumite elemente privind avuția națională. În primul rând, economia trebuie restructurată pe baze moderne, prin dezvoltarea unor mecanisme specifice acestei perioade de sfârșit de secol, în care dinamismul nu are precedent în istorie. Acum, structurile rigide s-au dovedit incapabile să facă față cerințelor progresului contemporan. De aceea, toate structurile din estul Europei, indiferent de ambalajul ideologic, prin structura lor, sunt incapabile să răspundă cerințelor progresului contemporan. Alte structuri s-au afirmat, așa-numitele sisteme cibernetice, organizate pe baza unor legături multiple între verigile sistemelor, care se adaptează mult mai rapid cerințelor foarte dinamice ale vieții contemporane. În economia mondială contemporană s-au afirmat cei care au avut capacitatea de adaptare la schimbările foarte rapide. Noi ne aflăm într-un proces de tranziție de la un sistem superrigid spre o economie descentralizată, cu mecanisme specifice de piață, dar care se nasc într-un timp îndelungat. În aceasta constă și dificultatea procesului. Descătușarea începe să se manifeste, într-un fel, în ceea ce privește energiile, capacitățile creatoare, inventivitatea. Așa ceva se clădește în timp. Privatizarea nu se referă numai la țările est-europene, ci este un proces mai general. După al doilea război mondial, au avut loc naționalizări. În Anglia, laburiștii au făcut naționalizarea sectoarelor principale, cum ar fi industria extractivă, energetică, transporturile. Anii '70 au marcat un proces de privatizare a unor sectoare naționalizate după război. Totuși, Anglia a efectuat privatizarea în 10 ani, iar noi am parcurs numai 2 ani de zile, în care au avut loc niște zguduiri și dizlocări în structurile economice. Deci, procesul va fi îndelungat. Nu avem altă cale și mergem înainte, deoarece procesul este ireversibil. Totul este cum să găsim căile corespunzătoare pentru a realiza

o economie dinamică, să îmbinăm preocupările cu protecția socială corespunzătoare, pentru că nu putem admite o economie la discreția jocului liber al pieței, care duce la polarizarea bogăției și a sărăciei. Totodată, trebuie să răspundem aceluiași comandament pe plan internațional. Nu putem lăsa România să fie împinsă la periferia progresului contemporan, aruncată în rândul țărilor slab dezvoltate din lume, ci, dimpotrivă, trebuie să reducem decalajele ce ne despart de țările civilizate. Nu trebuie numai să dorim, dar să știm și cum s-o facem, apelând la toate forțele creatoare: specialiști, cercetători, experți în macro și în microeconomie. Totodată, trebuie să formăm manageri, care să fie în măsură să elaboreze o strategie coerentă, dincolo de disputele politice, și să elaborăm acele comandamente naționale în care toți să fie interesați.

— Domnule președinte Iliescu, pentru a înlătura orice fel de zvonuri și speculații, v-aș ruga să ne spuneți în ce a constat colaborarea dintre România și Moldova din punct de vedere militar, în timpul conflictului de pe malurile Nistrului?

Domnule Snegur, în România s-a lansat ideea că unul din consilierii dumneavoastră, domnul Oazu Nantoi, a adoptat, în mod neoficial, la Moscova, o atitudine oarecum proseparatistă. Ce măsuri ați luat în legătură cu această problemă ?

Ion Iliescu — Moldova este un stat independent și suveran, iar pe baza acestui statut a decis să-și creeze o armată proprie și a apelat la sprijinul altor state, inclusiv la România. Noi am acordat tot sprijinul ce ne-a fost solicitat. Nu este adevărat că ar exista militari angajați în confruntările de la Nistru. Probabil că și aceasta ați avut în vedere, pentru că știu că s-au vehiculat și asemenea lucruri, care sunt neadevărate. Am oferit asistență tehnică și materiale necesare în vederea înființării armatei proprii a Republicii Moldova.

Mircea Snegur — În legătură cu problema așa-zisei federalizări a Republicii Moldova, într-adevăr, la Moscova, în cadrul unei ședințe a participat și domnul Oazu Nantoi la lucrări, nu în calitate de șef al secției pentru analize politice, ci ca social-democrat. Aceste idei sunt vehiculate demult și s-ar putea ca ele să fie transmise Moscovei de aici, din Republică. Ideea celor cinci ținuturi nu a fost înaintată de

domnul Oazu Nantoi și însuși faptul că dânsul a participat la această ședință și nu a ripostat ne spune multe. Domnul Nantoi a dezmințit și la Televiziunea națională, și în cotidianul „Sfatul țării", a spus că nu a aprobat această decizie. Cu toate acestea, dânsul, peste câteva zile, va părăsi postul de șef al secției pentru analize politice a Cancelariei prezidențiale.

— Domnule președinte Iliescu, una din consecințele Pactului Ribbentrop-Molotov rămâne integrarea în teritoriul Ucrainei a unor pământuri românești. Oare există în conducerea actuală a României conștiința clară a acestui fapt și, dacă da, ce s-a întreprins de la instaurarea noului regim politic de la București până în prezent, în această direcție? Care ar fi, din punct de vedere teoretic, perspectivele politice ale acestei probleme?

Ion Iliescu — În întrebarea dumneavoastră există două componente. Noi suntem conștienți de această realitate. Ocuparea acestor teritorii, în condițiile cunoscute, este un fapt istoric. Mai există și o altă realitate istorică, în ceea ce privește situația teritoriilor și frontierelor de pe continentul european, în momentul de față, care sunt rezultatele tratatelor de pace semnate după cel de-al doilea război mondial, precum și al documentelor referitoare la inviolabilitatea frontierelor existente pe continent, ca o condiție a menținerii păcii în Europa. Trebuie să luăm în considerare ambele elemente. Deci, ne-am exprimat punctul de vedere cu privire la Pactul Ribbentrop-Molotov și știm, totodată, că suntem legați de un tratat de pace și de alte documente internaționale semnate la Helsinki și la Paris. Cum anume vor evolua lucrurile în timp este o problemă a evoluției istorice.

Rompres — La Consiliul Europei s-a avansat ideea unei corelări a soluționării cererilor de aderare a României și a Republicii Moldova, cu trimitere la drepturile omului în stânga și dreapta Nistrului. Vă rog să ne spuneți care este părerea dumneavoastră în legătură cu modul de abordare în acest fel a problemei.

Ion Iliescu — Cunoașteți bine demersurile noastre pe linia Consiliului Europei, statutul pe care-l avem la ora actuală și cererea pentru intrarea cu drepturi depline în cadrul Consiliului European. La ultima întâlnire a Adunării parlamentare, la care s-a consemnat acceptarea

intrării Bulgariei, s-au făcut și declarații care nu cred că sunt oficiale. Depunerea documentelor privind afilierea Bulgariei s-a făcut în avans și acest element a motivat în esență acest lucru. Pentru România, urmează să mai treacă perioada de așteptare. În particular, cineva s-a referit și la așa ceva, dar asemenea corelare nu are nici un fel de fundamentare. Există două state independente românești, România și Republica Moldova. Se tratează în mod separat dosarul fiecăreia. Este total aberantă trimiterea la evenimentele din partea stângă a Nistrului, în momentul discutării cererii României de aderare la Consiliul Europei.

Mircea Snegur — Aș adăuga la cele spuse în întrebarea referitoare la respectarea drepturilor omului în Republica Moldova, mai ales în stânga Nistrului: se vehiculează demult și îndeosebi de către foștii noștri frați mai mari, care abordează în repetate rânduri aceste probleme, nu numai în cadrul Consiliului Europei, ci numaidecât se agață și România, că are și ea atribuții față de aceasta. Chiar și în CSCE noi am fost nevoiți să trimitem pe ministrul de externe, temându-ne că Rusia cere insistent ca această problemă să fie discutată la Helsinki. Eu declar cu toată fermitatea că în Republica Moldova nu sunt lezate drepturile nici unei minorități naționale. Nu există nici o republică din CSI în care minoritățile să se bucure de aceleași drepturi ca și populația autohtonă ca în Moldova. Găgăuzii, bulgarii au școli și universități, iar aceasta înseamnă lezarea drepturilor omului? Aceasta este o politică antimoldovenească, de presiune, pentru a ne teme. Toate converg spre menținerea Armatei a 14-a cât mai mult în Republică. Sunt întru totul de acord cu domnul președinte în ceea ce privește injustețea căutării unei corelări.

— În contextul acordurilor semnate, mă voi referi la aspectul economic al integrării, pentru că în alte domenii s-a mai făcut câteva ceva. În condițiile economiei de piață, este foarte greu, dacă nu imposibil, de a indica agenților economici cu cine să coopereze și cum să conlucreze. Pentru realizarea acordurilor semnate și pentru intensificarea integrării, vor fi elaborate măsuri la nivel de guverne, pentru a asigura această integrare? Dacă nu, care va fi mecanismul asigurării îndeplinirii acestor acorduri? S-a discutat problema construirii de căi

ferate cu același ecartament? În condițiile integrării economice, procedura de la Ungheni cu schimbarea materialului rulant este o problemă.

Mircea Snegur — Privitor la elaborarea unor măsuri concrete de transpunere în viață a documentului semnat, cred că cele mai bune măsuri din partea guvernului vor fi nu întreprinderea de măsuri, ci crearea condițiilor pentru relațiile libere între diferite întreprinderi, pentru a facilita crearea întreprinderilor mixte, a zonelor economice libere etc. Aceasta ține de guvern, ca guvernul să nu împiedice; știți că anumite planificări, cum erau până de curând planurile cincinale, anuale, nu ne-au adus rezultate directe. Este de competența guvernului ca să creeze aceste condiții, pentru ca principiile — acesta este un protocol de principii, de legături economice între diferite întreprinderi, între diferite zone — să fie transpuse în viață.

Ion Iliescu — Această problemă comportă un ansamblu de măsuri. În primul rând, cadrul juridic, în ceea ce privește relațiile bilaterale — a fost încheiat un acord guvernamental anul trecut, iar acum Comisia mixtă a abordat o suită de probleme concrete privind cadrul juridic economico-financiar, facilități vamale mergând până la desființarea vămii între cele două țări, alte facilități pentru agenții economici, pentru a putea stabili contacte nemjlocite. De asemenea, sunt legături între bănci, ministerele de Economie și Finanțe, pentru ca tot ceea ce se concepe de o parte și de alta în promovarea reformei economice, cu pârghiile economico-financiare, să fie conjugat, să fie sincronizat, să învățăm din mers, împreună. Apoi, este vorba de schimburi propriu-zise, concrete. Astăzi s-a semnat un document care se referă la facilitarea schimburilor nemijlocite de mărfuri. În uzinele pe care le-am vizitat ieri, la „Alfa“, am înțeles că sunt vreo 13 unități românești — din București, Iași, Curtea de Argeș, Urziceni — care sunt deja antrenate într-o activitate de cooperare nemijlocită cu unitățile din Chișinău. Același lucru l-am văzut la Fabrica de mașini agricole și azi, la Institutul de cercetări în domeniul producției de semințe. Deci, acest cadru comportă măsuri multiple. De altfel, Comisia mixtă a și stabilit, după câte am fost informat, grupe mixte, care să abordeze domenii concrete — infrastructură, energetică, transporturi, regim

vamal, precum și sectoare economice, ca industrie, agricultură ș.a.m.d. Guvernul român a constituit un comitet interministerial, care să se ocupe exclusiv de problemele relațiilor economice cu Republica Moldova. Am discutat și la Chișinău — pe lângă guvernul Republicii Moldova se constituie un comitet similar, care să lucreze în tandem, într-o legătură nemijlocită, să coordoneze și să urmărească programele concrete care au fost elaborate.

Mircea Snegur — Eu aș mai adăuga ceva aici, ca să confirm punctul de vedere: este foarte bine când oamenii se regăsesc ei înșiși, unul pe altul. Directorului de la „Alfa“ nu i-a impus nimeni să-și găsească atâția parteneri în România, el singur a căutat și a găsit, iar uzina lui este singura care, în patru luni, a asigurat un surplus de producție, față de aceeași perioadă a anului trecut, de 15%. Dar directorul de la „Alfa“ a abordat ieri o altă problemă — deși legăturile sunt atât de strânse, ar vrea să i se permită să deschidă un magazin al Asociației „Alfa“ în România, pentru realizarea televizoarelor, adică să nu fie nevoiți românii să treacă pe la vamă sau neamurile care pleacă în România să aibă dificultăți la frontieră ș.a.m.d. Iată cum trebuie create condițiile — mai puține restricții, mai puține piedici. Oamenii se găsesc unii pe alții. Dacă s-au găsit până acum de la Vladivostok la Chișinău, nu cred că de la Ungheni la Iași și de la Chișinău la Brașov sau București nu se vor găsi mai repede.

„Renașterea bănățeană“ — Cum credeți că poate fi contracarată încercarea de internaționalizare a problemei din Transnistria?

Mircea Snegur — Eu cred că problema Transnistriei este o problemă internă, iar conducerea Republicii, împreună cu ministerele și departamentele respective, trebuie să-și asume curajul și responsabilitatea de a rezolva acest conflict. Ar fi bine să facă așa și cei de la Moscova, care susțin întru totul pe separatiștii de la Tiraspol, deși spun că sunt de aceeași părere, iar cele întâmplate astă-noapte și azi, în cursul zilei, dovedesc că nu este chiar așa. Dacă este vorba de internaționalizare, cred că poate să aibă loc numai prin amestecul Armatei a 14-a în conflict. Sunt ferm convins că Ucraina este trează la aceste chestiuni, cu atât mai mult cu cât, sărmanii, sunt și ei în ajun de unele evenimente legate de același separatism. Deci, repet, unica

posibilitate este amestecul Armatei a 14-a, ai cărei comandanți țipă în gura mare zi și noapte că sunt neutri, că nu se amestecă, deși pe poziții se observă tot mai mult un astfel de amestec, fie prin instructori, fie prin anumite feluri de armament.

Sintetizând principalele momente ale vizitei pe care am întreprins-o în Republica Moldova, la sosirea în țară am acordat următoarea declarație:

„În câteva cuvinte, considerăm că a fost un moment politic semnificativ, major, în dezvoltarea relațiilor dintre cele două state românești. Am marcat acest lucru și prin voința comună de a crea cadrul corespunzător dezvoltării relațiilor pe toate planurile. Acesta a fost și obiectul activității Comisiei mixte, în cele două zile anterioare sosirii noastre, finalizată cu un cadru de acțiuni concrete pentru dezvoltarea relațiilor între agenți economici și crearea cadrului corespunzător — juridic, financiar, economic. S-au semnat cinci documente semnificative de către unii membri ai guvernului — privind schimburile de mărfuri, privind cadrul dezvoltării generale a relațiilor pe linie culturală, științifică, de învățământ, un program concret de acțiuni pe linia celor două ministere ale culturii, pe linia ministerelor sănătății, pe linia administrației locale.

În același timp, a fost un prilej de a lua contact cu reprezentanții opiniei publice, ai factorilor politici, ai unor unități economice; astăzi am vizitat Republica, am avut contacte vii cu oamenii, am văzut un popor care este antrenat într-o muncă concretă — foarte multă lume pe câmp, la lucrări de întreținere, iar în întreprinderi, de asemenea. Dorința oamenilor este de a putea să lucreze în condiții normale.

Ceea ce îi frământă pe toți este situația încordată care se menține în partea stângă a Nistrului. Semnale recente vorbeau despre deplasarea unor unități blindate din Armata a 14-a spre Dubăsari, ceea ce ar fi un lucru grav, privind implicarea acestor armate, care se află pe un teritoriu al unui stat suveran și independent. Sperăm să se găsească calea de depășire a acestor momente tensionate. În general, oamenii

despre asta vorbeau. Ceea ce îi preocupă cel mai mult este realizarea unui climat de pace, ca să-și poată vedea oamenii de treabă, să se poată ocupa de rezolvarea problemelor grele cu care se confruntă și dânșii, așa cum ne confruntăm și noi, în economie și în viața socială a oamenilor.

În ceea ce privește relațiile noastre, putem să considerăm vizita deosebit de fertilă, utilă, practică, și sperăm să se concretizeze în evoluțiile viitoare."

*

* *

Îngrijorarea referitoare la agravarea situației din Transnistria și implicarea în acest conflict a Armatei a 14-a — îngrijorarea exprimată în declarația de mai sus — s-a dovedit a fi, din păcate, întemeiată. Vizita în Transnistria a vicepreședintelui de atunci al Federației Ruse a avut drept efect amplificarea atacurilor forțelor separatiste împotriva organelor de ordine ale Republicii Moldova, atacuri soldate cu numeroase victime omenești. Pe de altă parte, revenit la Moscova, generalul Ruțkoi a prezentat președintelui Elțîn situația din zona de conflict într-un mod cu totul deformat, insinuând că cetățenii Republicii Moldova de naționalitate rusă se află într-un real pericol de a fi lichidați de tancurile organelor de ordine. Ca urmare, președintele Federației Ruse a declarat că forțele armate rusești vor reacționa pentru a-și apăra oamenii: „Când sunt zeci și zeci de morți, când războiul se desfășoară la frontierele noastre, noi nu putem să rămânem indiferenți". Comentând această declarație a domnului Boris Elțîn, agenția de presă AFP preciza că Rusia nu împarte nici o frontieră cu Republica Moldova, care se află între Ucraina și România. Dincolo de acest lucru, situația s-a precipitat în mod îngrijorător, aflându-ne la un pas de declanșarea unui război între Federația Rusă și Republica Moldova. Conducerea de la Chișinău a apreciat declarațiile oficialităților ruse ca „intervenție străină în afacerile interne ale Moldovei", precizând că Transnistria — teritoriu al Republicii Moldova — este ocupată de armata Rusiei, declanșându-se, în fapt, un război nedeclarat

împotriva Republicii Moldova. Acțiunea Moscovei era, într-adevăr, periculoasă, deoarece ea ar fi putut crea un precedent pentru alte intervenții ale Rusiei, oriunde ea considera că viața etnicilor ruși este în pericol.

Pe linia escaladării conflictului, Consiliul Militar al Armatei a 14-a ruse a acuzat conducerea Republicii Moldova de agresiune armată împotriva militarilor și familiilor lor și, drept urmare, a declarat că își rezervă „dreptul de a recurge la arme". Răspunzând acestei declarații, președintele Snegur sublinia că din acest ultimatum rezulta că efectivul Armatei a 14-a se angaja în acțiuni de luptă, Rusia intrând, practic, în război împotriva Republicii Moldova.

Această întorsătură a evenimentelor nu numai că bloca toate înțelegerile convenite anterior, dar punea într-un real pericol pacea și stabilitatea regiunii. De aceea, la 22 iunie am convocat ședința Consiliului Suprem de Apărare a Țării, în cadrul căreia a fost examinată evoluția evenimentelor din partea de răsărit a Republicii Moldova, informându-i pe membrii Consiliului despre conținutul convorbirilor telefonice purtate cu președintele Republicii Moldova, Mircea Snegur. Consiliul și-a exprimat îngrijorarea în legătură cu ultimele declarații făcute de către președintele Federației Ruse, Boris Elțîn, și de vicepreședintele Aleksandr Ruțkoi, referitoare la posibilitatea intervenției militare a Rusiei în conflictul din Republica Moldova, precum și cu privire la utimatumul prezentat de comandamentul Armatei a 14-a conducerii politice a Republicii Moldova, act incompatibil cu normele dreptului internațional. De altfel, în ultimele evenimente sângeroase se înregistrase implicarea directă a unor unități din compunerea Armatei a 14-a, fapt care dovedea, o dată în plus, că prezența forțelor armate rusești pe teritoriul Republicii Moldova reprezenta un element destabilizator, contribuind nemijlocit la escaladarea conflictului. Evaluând implicațiile acestei situații, Consiliul a adoptat unele decizii privind măsurile ce se impun, apreciind totodată că este necesar ca guvernul României să intensifice eforturile politico-diplomatice pentru a sprijini soluționarea pașnică a conflictului.

A doua zi — marți, 23 iunie — am dat, pe această temă, următoarea declarație:

„Dacă ieri după-amiază, când s-a întrunit Consiliul Suprem de Apărare, eram îngrijorat de evoluția evenimentelor — care căpătaseră o turnură dramatică prin distrugeri și pierderi de vieți omenești, acestea fiind agravate și în urma declarațiilor vicepreședintelui Ruțkoi și ale președintelui Elțîn — am devenit ceva mai optimist astăzi, în urma convorbirilor telefonice de aseară cu președinții Snegur și Elțîn. În urma acestor convorbiri, am ajuns la o primă înțelegere, găsind receptivitatea necesară față de propunerea pe care am făcut-o. Au fost, astfel, date dispoziții, atât de către președintele Elțîn, cât și de către președintele Snegur, pentru încetarea ostilităților. Se pare că focul a încetat și, din primele știri pe care le-am primit, rezultă că aceste măsuri s-au respectat și de o parte, și de o alta, deși starea tensionată rămâne. Ne-am înțeles ca, în zilele următoare, la Istanbul, să avem o întâlnire între președinții Rusiei, Ucrainei, Republicii Moldova și României, în cadrul căreia să încercăm împreună să stimulăm acțiunile comune demarate cu câtva timp în urmă, în vederea stabilirii unui cadru politic de abordare și rezolvare a problemei. Trebuie să reactivăm și să întărim activitatea Comisiei mixte a celor patru țări, pentru găsirea unui cadru de înțelegere privind retragerea Armatei a 14-a, care, așa cum au arătat evenimentele, constituie un punct de permanentă stimulare a conflictului."

10. CONFERINŢA ONU PENTRU MEDIUL ÎNCONJURĂTOR ŞI DEZVOLTARE — Rio de Janerio, 11-14 iunie 1992 —

La 10 iunie, am plecat spre Brazilia, pentru a participa la lucrările Conferinței Organizației Națiunilor Unite pentru Mediul înconjurător și Dezvoltare, la care au luat parte 185 de delegații și 106 șefi de stat și de guvern. Această participare la vârf, ca și temele abordate în cadrul Conferinței, au determinat caracterizarea reuniunii de la Rio de Janeiro ca fiind cea mai importantă Conferință a sfârșitului de secol. Practic, această Conferință urma să definească principiile unei dezvoltări generale nedistructive din punctul de vedere al echilibrului natural al planetei. Înaintea plecării spre Rio, am declarat:

„Este vorba de cea mai mare reuniune la nivel înalt organizată la acest sfârșit de secol, consacrată unei probleme globale majore cu care se confruntă civilizația acestui sfârșit de secol — conflictul care a apărut în societate între dezvoltarea economică și socială a societății umane și sistemul natural, sistemul-mamă, din care s-a născut specia umană și societatea umană.

Dezvoltarea exponențială marcată a populației, solicitările și, deci, consumurile agroalimentare, de energie, de materii prime, degajarea unor substanțe poluante în cantități tot mai mari, care afectează echilibrul factorilor de mediu, în primul rând clima, iar în

ultima vreme stratul protector de ozon, fenomene ample, ce țin de defrișarea, de degradarea solului, poluarea apelor de pe glob ș.a.m.d. — toate fenomenele pozitive legate de creștere, având și efectele lor negative, generate de civilizația industrială și suprapopularea planetei — creează un conflict major și grav pentru soarta civilizației, între societate și natură, suportul existenței societății umane. Acestea sunt problemele complexe care formează obiectul acestei Conferințe, probleme care nu pot fi abordate decât la scară planetară, globală. Sigur, sunt și probleme care țin de politicile naționale, dar fenomenele au căpătat de această dată o dimensiune planetară.

În contextul acestui conflict om-natură, civilizație-natură, factorul cheie, factorul delicat și dominant este, de fapt, conflictul social major între lumea bogată și lumea săracă, care devine, probabil, conflictul major la acest sfârșit de secol și începutul secolului viitor. Tocmai această discrepanță în modul de abordare a problemelor de către țările bogate și cele slab dezvoltate a format obiectul unor dispute în elaborarea documentelor acestei Conferințe.

În ciuda unor insatisfacții legate de finalizarea sa, eu cred că această Conferință marchează un moment major în ceea ce privește conștientizarea opiniei publice mondiale și a factorilor politici cu privire la gravitatea acestor probleme și necesitatea unei acțiuni conjugate la scară planetară. Sper că ea va marca un moment important pentru o politică coordonată în anii ce vin, la nivel național și internațional. Ape uzate de la instalații tehnologice, de la centre populate sau complexe zootehnice, tot felul de deșeuri de fabricație de la diferite tehnologii industriale, degajări de gaze nocive în atmosferă, toate, la un loc, constituie surse de degradare a factorilor de mediu, factorii-suport ai vieții și civilizației pe Pământ. De aceea, se impun măsuri legislative, investiții și măsuri economice care să asigure tehnologiile corespunzătoare, nepoluante, și să elimine acele tehnologii care degajă factori nocivi. Se impun măsuri pentru îndreptarea tehnologiilor existente — instalații de depoluare, de epurare a aerului și apei ș.a.m.d. Toate acestea intră într-un complex general de măsuri similare, care se raportează la scară globală, națională și locală, la scara fiecărei unități și a fiecărui individ în parte.

Bineînțeles că acesta este și un bun prilej de contacte, pentru că participă un mare număr de șefi de stat și de guvern, un prilej de a avea contacte cu reprezentanții oficialităților și cercurilor de afaceri din Brazilia, cu reprezentanții mass-media din Brazilia și ai celei internaționale, este, deci, un prilej de contacte multiple."

În cadrul reuniunii din 12 iunie, de la tribuna Conferinței, am prezentat punctul de vedere al României referitor la problematica aflată pe ordinea de zi a celei mai reprezentative conferințe mondiale la vârf organizată vreodată sub egida ONU. Iată discursul pe care l-am rostit:

„Convocarea acestui forum mondial — după 20 de ani de la prima Conferință asupra mediului de la Stockholm, din 1972 — răspunde unei necesități acute. Dezvoltarea economico-socială, ca preocupare generală a popoarelor, este însoțită, într-adevăr, de o justificată neliniște, provocată de marile discrepanțe existente în lumea de azi, de conflictul apărut între societate și mediul natural — două sisteme cu legi și ritmuri proprii, diferite. Am ajuns astfel — întreaga civilizație — în fața unor probleme extrem de complexe, privind specia umană și viitorul ei. Nu putem asigura dezvoltarea în continuare a lui *homo sapiens* decât în condiții de raționalitate ecologică, de protecție a mediului înconjurător.

Este încurajator faptul că la acest sfârșit de secol s-a ajuns, în fine, la recunoașterea dependenței creșterii economice, a dezvoltării și a bunăstării oamenilor de resursele naturale pe care se sprijină toate sistemele vii. Această recunoaștere s-a concretizat în elaborarea conceptului de *dezvoltare durabilă* («sustainable development») — concept ecologic cu consecințe dintre cele mai importante pentru evoluția economiei mondiale. În ultimele decenii, a fost scoasă în evidență necesitatea reorientării strategiilor dezvoltării, pentru asigurarea stabilității și echilibrului ecologic la scară globală.

În acest context, este important de subliniat faptul că deteriorarea mediului ambiant, dezechilibrul ecologic, sunt atât consecințe ale progresului, ale dezvoltării, cât, mai ales, efectul anumitor modele na-

ționale de creștere economică. Căci ne aflăm la ora când a devenit obligatorie tragerea responsabilă a semnalului de alarmă în ceea ce privește viața planetei noastre.

În fond, conflictul care apare, în zilele noastre, între societatea umană și mediul ambiant, reflectat prin agresarea naturii de către om — conflictul dintre om și natură —, își are originea în deficiențele propriilor mecanisme de funcționare a societății, în stările conflictuale pe care aceasta le cunoaște, în conflictele dintre oameni. Conviețuirea armonioasă a omului cu natura presupune, deci, conviețuirea armonioasă între oameni, prin promovarea unui model de dezvoltare socială bazat pe solidaritate umană, la micro și la macroscară, la nivel național, ca și la nivel planetar.

Este meritul Organizației Națiunilor Unite de a fi abordat problemele globale cu care se confruntă civilizația la acest sfârșit de secol, după ce acestea au fost evidențiate și amplu dezbătute de comunitatea științifică internațională. Fenomenul subdezvoltării și adâncirea discrepanței dintre bogați și săraci la scară planetară, problematica populației, a securității alimentare, a protecției factorilor de mediu — sol, apă, aer —, a speciilor, a resurselor genetice și ecosistemelor, a energiei, industriei și așezărilor umane impun cu adevărat o abordare unitară la nivel global și o amplă cooperare internațională.

Conferința de la Rio face pași importanți în această privință, prin adoptarea Convenției asupra schimbărilor climatice și a celei privind protecția biodiversității. Aceste două importante instrumente vor completa, fără îndoială, cadrul normelor dreptului internațional al mediului. Declarația de la Rio și vastul program de acțiune cuprins în «Agenda 21» trebuie considerate, și ele, ca un rezultat decisiv al Conferinței, în efortul comun al participanților de a oferi răspunsuri vitale complexelor probleme ale mediului și dezvoltării.

Chiar dacă unele prevederi ale acestor documente nu corespund întru totul unor așteptări sau nu acoperă pe deplin ansamblul domeniilor de risc ecologic major, se realizează, totuși, un important pas înainte. Valoarea lor va fi, desigur, cu atât mai mare cu cât transpunerea lor în practică va avea, mai rapid, o dimensiune planetară.

Participarea României la acest forum mondial, chemat să se pronunțe asupra soartei civilizației în pragul unui nou mileniu, se realizează sub semnul preocupărilor pentru renașterea economică, politică și spirituală a societății românești, precum și pentru extinderea integrării sale în viața internațională.

Reforma economică și politică din România are la bază comandamentele lichidării rădăcinilor sistemului comunist ineficient, opresiv și inechitabil, prin descătușarea pieței, instaurarea primatului legii în societate și respectarea riguroasă a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor.

Ca și alte state care realizează asemenea transformări radicale, parcurgem un proces deosebit de dificil, dar ireversibil, de eliminare a structurilor vetuste și de debarasare de mentalitățile unei societăți totalitare. Problematica mediului se află și la noi pe lista priorităților, întrucât România se confruntă și ea cu o serie de probleme care fac obiectul acestei Conferințe: eroziunea solului, despăduriri, salinizarea și alcalinizarea solurilor irigate, poluarea atmosferei și a apei, pierderile în anumite ecosisteme ale funcțiilor ecologice regulatoare naturale, degradarea și poluarea zonelor de coastă și a plajelor, utilizarea unor tehnologii poluante etc. Suntem tot mai afectați de problematica ploilor acide, de evacuarea și transferul deșeurilor toxice, de riscul nuclear, cauzat în special de accidentele posibile la reactoarele unor centrale ce funcționează pe bază de tehnologii nesigure, în zona europeană în care se află țara noastră. Suntem profund îngrijorați de dereglările care pot apărea în echilibrul mediului ambiant, prin accentuarea efectului de seră la nivel global sau prin afectarea păturii protectoare de ozon. Aș adăuga, de asemenea, preocuparea noastră pentru pericolul pe care îl reprezintă transformarea teritoriilor unor țări în curs de dezvoltare sau în tranziție în platforme de depozitare a deșeurilor poluante.

De aceea, vedem în acest «Forum Global», inițiat și organizat de Organizația Națiunilor Unite și găzduit cu generozitate de Brazilia, un exemplu de maximă responsabilitate a statelor lumii în abordarea stringentelor probleme comune, în căutarea și găsirea soluțiilor care să permită supraviețuirea planetei. Ca ființă rațională, omul trebuie

să aibă, înainte de orice, grijă față de aerul pe care îl respiră, de apa pe care o bea și de pământul care îl hrănește și îl suportă.

România înțelege să se implice activ în eforturile comune de punere în aplicare a acestei filosofii, atât prin acțiuni proprii pe plan național, cât și în contextul unei ample cooperări multilaterale, pe plan regional și mondial. În acest sens, privim cu interes activitatea viitoare a Comisiei pentru dezvoltare durabilă, ca organism al Organizației Națiunilor Unite. Mai mult, propunem organizarea, la București, cu asistență internațională, a unui centru pentru promovarea unui spațiu european ecologic, ținând seama de problematica specifică zonei bazinului dunărean a Mării Negre și a Deltei Dunării — spațiu ecologic unicat pe continent.

Solidar angajați în opera comună de salvare a planetei de la o catastrofă ecologică, ne mărturisim satisfacția cu care am participat la acest forum, mulțumind celor care au avut inițiativa organizării lui, făcând ca întâlnirea noastră pe generosul pământ brazilian să devină una din marile reuniuni ale acestui sfârșit de mileniu."

Pe marginea temelor abordate în cadrul reuniunii am vorbit și în interviul acordat domnului Paul Grigoriu, trimisul special al Radiodifuziunii Române la Rio de Janeiro:

— Domnule președinte, după două zile și jumătate de prezență aici, la Rio, v-aș ruga, pentru ascultătorii postului de radio „România Actualități", să faceți o evaluare din puncul de vedere al Forumului Ecologic Mondial — ce se poate promite în mod onest omenirii la acest sfârșit de mileniu, cum spuneați chiar dumneavoastră? Aș dori opiniile dumneavoastră ca om politic, dar și ale specialistului care sunteți.

— În primul rând, desfășurarea lucrărilor până acum, în plenarele sesiunii la care participă șefii de stat și de guvern, confirmă aprecierea cu privire la importanța acordată acestei reuniuni de către conducătorii statelor lumii. Această reuniune este considerată una din marile Conferințe ale acestui sfârșit de secol, care abordează una din temele

majore ale problematicii sfârșitului de secol, ale confruntării civilizației cu un fenomen deosebit de grav — confruntarea care a apărut între dezvoltarea economico-socială și suportul natural al vieții pe planetă.

Așa cum s-a subliniat în cursul dezbaterilor, concluzia generală care se desprinde este că acest fenomen trebuie privit nu cu nostalgie, pentru că nu este posibilă reîntoarcerea la natură în viziune primitivă, reîntoarcerea la viața naturală, la pădure, ci trebuie ținut seama de potențialul civilizației la acest sfârșit de secol. Deci, calea este aceea a abordării și soluționării problemelor cu care se confruntă omenirea, ținând cont de creșterea exponențială a câtorva indicatori ai dezvoltării contemporane, creșterea demografică, a consumului de resurse agroalimentare, energetice, de materii prime, problematica tot mai dificilă a factorilor de mediu, balanțele cantitative —, apă și sol, protecția calității acestor factori de mediu și mai ales a atmosferei, afectată de fenomenul supraîncălzirii planetei, fenomenul de seră la scară mondială, ca urmare a degajării bioxidului de carbon și a altor gaze, pericolul în care se află pătura de ozon protectoare. Aceste două fenomene — creștere, pe de o parte, și epuizarea resurselor în paralel cu deteriorarea factorilor de mediu, pe de altă parte — constituie marele conflict care a apărut la acest sfârșit de secol între societate și mediul natural.

Abordarea acestor chestiuni nu poate fi făcută pe calea stopării creșterii economico-sociale. Acum 20 de ani a apărut primul Raport al Clubului de la Roma, „Limitele creșterii", care lansa semnalul privind stoparea creșterii economice, deci creșterea zero. Concluzia la care a ajuns comunitatea științifică internațională și factorii politici este că trebuie găsită calea de armonizare a dezvoltării economico-sociale cu protecția mediului ambiant, adică ceea ce s-a consacrat sub numele de „dezvoltare durabilă". Adică, nu poate fi stopată dezvoltarea, dar trebuie găsite acele căi care să ducă la protejarea resurselor naturale și a calității mediului ambiant. Aceasta este concluzia generală și de aici decurg, bineînțeles, o serie de concluzii care țin de factorii politici, ai organizării vieții sociale, și cred că factorul inerțial cel mai puternic este factorul politic din zilele noastre, inca-

pacitatea civilizației de a aborda, în momentul de față, în mod unitar, la scară planetară, aceste probleme. Toate dezbaterile au evidențiat faptul că asemenea probleme nu pot fi abordate decât la scară globală, planetară. Aceasta impune găsirea cadrului necesar pentru realizarea unei ample colaborări internaționale, în care, fără îndoială, sprijinul țărilor dezvoltate care dispun de potențial financiar și tehnologic este decisiv. Pentru că, altminteri, lumea slab dezvoltată, unde se înregistrează creșterea demografică cea mai accentuată, unde are loc procesul despăduririi masive, al degradării solului și unde mizeria și foametea sunt dominante ale acestor țări, nu vor putea, cu resursele proprii, să rezolve aceste probleme. Deci cooperarea internațională, cu un suport corespunzător din partea țărilor dezvoltate care dispun de resurse financiare și potențial tehnologic, devine o chestiune majoră, actuală, decisivă.

— În legătură cu acest aspect, nu-i un secret pentru nimeni că la Ecoforumul de la Rio nu a existat o unanimitate deplină și vreau să spun că unanimitatea a fost „spartă“ de poziția americană...

— Chiar în perioada pregătitoare, la elaborarea documentelor pentru această Conferință — cele două Convenții, privind clima și biodiversitatea, ca și elaborarea agendei pentru secolul XXI, „Agenda 21“, un program mondial pentru viitor, ca și Declarația de principii a Conferinței — a apărut această discrepanță între țările dezvoltate ale lumii, care pot oferi asistență și transfer gratuit de tehnologie înspre țările slab dezvoltate, ca suport financiar pentru promovarea unor programe de protecție a resurselor și de susținere a dezvoltării într-un cadru ecologic echilibrat. Aici a apărut discrepanța: în ce măsură țările dezvoltate se pot angaja în această direcție. În plus, țările dezvoltate sunt sursa unor factori de dezechilibru. Dacă vorbim despre protecția păturii de ozon, din cercetările care s-au făcut în ultimii ani de zile, se pare că factorul agresiv îl reprezintă substanțele bazate pe clorfluorcarbonați — freon, în general — substanțe produse în proporție de aproximativ 80% în Statele Unite, 10% în Europa, iar 10% în Japonia și în restul lumii. Una din cereri a fost reducerea producției de asemenea substanțe. De asemenea, fenomenul de seră este generat de degajările masive de bioxid de carbon. S-a exprimat ideea

reducerii acestor degajări, ceea ce înseamnă un anumit program de modificare a tehnologiilor industriale sau reducerea degajărilor de gaze nocive generate de automobile, de exemplu. Asta presupune angajamente la care țările dezvoltate au exprimat rețineri în legătură cu gradul în care se pot angaja în asemenea lucruri.

Printre altele, Statele Unite, aflându-se în plină campanie electorală, a exprimat o anumită rezistență cu privire la posibilitatea impunerii unor obligații internaționale referitoare la gradul de angrenare financiară, ca și luarea unor măsuri de stopare sau modificare a tehnologiilor, ceea ce înseamnă eforturi enorme pe plan investițional. De aici și sursa acestor rețineri. Însă eu cred că alocuțiunea președintelui Bush a fost un element constructiv, care a exprimat dorința și voința politică a Statelor Unite de a contribui la acest efort internațional.

De aceea, documentele, în forma lor finală, au cunoscut unele atenuări în legătură cu elementele cantitative ale angajărilor, conținând doar anumite repere și orientări privind necesitatea acestui efort în anii ce vin.

— Aş vrea să ajungem acum la al doilea aspect, la a doua fațetă a prezenței dumneavoastră aici, în Brazilia. În culisele Conferinței ați avut nenumărate contacte. Aş vrea să ne spuneți — ca fiind persoana cea mai competentă în acest sector — care este sentimentul dumneavoastră general şi ce pot aduce României, concret, aceste contacte, imediat şi într-un viitor mai îndepărtat.

— Avantajul unor asemenea reuniuni internaționale este că oferă prilejul unor contacte numeroase cu reprezentanții statelor participante, șefi de stat și șefi de guvern. Am folosit și folosim și acest prilej pentru astfel de contacte, care, altminteri, sunt greu de realizat pe parcursul unui an. De aceea, deci, în cursul zilei de ieri m-am întâlnit cu premierul Chinei, cu președintele Republicii Belarus, cu președinții Argentinei și Republicii Chile, azi dimineață cu premierul Turciei, domnul Demirel. Am avut, de asemenea, contacte cu președintele Bush, cu premierul Coreei de Sud, cu reprezentanții Ucrainei și ai Rusiei, cu o serie de alți șefi de delegații. Asemenea întâlniri și dialoguri directe vor continua. Ele ne prilejuiesc punctarea unor lucruri

legate de relațiile noastre bilaterale sau abordarea unor probleme internaționale, cum ar fi criza din Iugoslavia, problemele din Moldova sau problemele legate de prezența noastră în organismele internaționale, europene, mersul relațiilor bilaterale pe plan politic și economic. Cu premierul Turciei am vorbit despre viitoarea întâlnire de la Istanbul și concretizarea programului unor acțiuni comune în zona bazinului Mării Negre. Deci sunt, fără îndoială, prilejuri utile de dialog și de continuare a unor acțiuni în sprijinul dezvoltării relațiilor bilaterale.

— Eu vă mulțumesc pentru această primă evaluare și vă rog să promiteți ascultătorilor postului nostru de radio că, la sfârșit, tot dumneavoastră veți fi acela care veți face bilanțul.

— Cu mare plăcere.

În următoarele zile, pe lângă participarea la lucrările Conferinței, am desfășurat o intensă activitate diplomatică, întâlnindu-mă cu majoritatea reprezentanților țărilor ce se aflau, în acele zile, la Rio de Janeiro. Amintesc, cu acest prilej, convorbirile purtate cu premierul Consiliului de Stat al Republicii Populare Chineze — domnul Li Peng, cu președintele Armeniei — domnul Levon Ter-Petrosian, cu vicepreședintele Ucrainei — domnul Ivan Pliusci, cu premierul spaniol Felipe Gonzales și cu președintele Bulgariei — domnul Jelio Jelev. Am avut, de asemenea, o interesantă întrevedere cu domnul Lionel Brizola, guvernatorul statului Rio de Janeiro. Nu în ultimul rând, îmi amintesc cu plăcere de întâlnirea cu reprezentanți ai vieții cultural-artistice braziliene, desfășurată la sediul Galeriei de artă a domnului Jean Boghici, cetățean brazilian de origine română. Am vizitat, totodată, sediul importantului grup de presă „Manchette“, care deține mai multe publicații, posturi de radio și televiziune, un teatru și un muzeu de artă modernă, unde am fost întâmpinat de directorul Zevi Ghevelder, originar din Bucovina, unul din cei mai cunoscuți comentatori politici ai Televiziunii braziliene.

La sediul Asociației Comerciale din Rio de Janeiro, în cadrul unei întâlniri cu oameni de afaceri brazilieni, am prezentat principalele

transformări petrecute în societatea românească, arătând interesul țării noastre de a dezvolta relațiile economice cu Brazilia și de a valorifica interesul comun de colaborare în domenii ca siderurgia, petrolul, informatica, cooperarea financiar-bancară și culturală.

În ultima zi a prezenței mele în Brazilia, am vizitat marea hidrocentrală Itaipu de pe fluviul Parana, aflată în apropierea orașului Foz de Iguacu, cea mai mare hidrocentrală din lume, având o putere instalată de 12,6 GW.

Despre toate aceste acțiuni m-am referit, la 17 iunie, în drum spre țară, într-un nou interviu acordat postului național de radio, realizat de domnul Paul Grigoriu. Între timp, aflasem că, la București, Parlamentul României fixase data alegerilor parlamentare și prezidențiale, așa că, inevitabil, mi-am exprimat pentru început părerea față de acest eveniment:

— Domnule președinte, erați la Rio acum câteva ceasuri, când ați primit știrea despre adoptarea de către Parlament a datei alegerilor, legislative și prezidențiale — în 27 septembrie. Care este prima dumneavoastră reacție, la cald, în legătură cu această știre?

— Am primit cu satisfacție această știre. Înaintea plecării spre Rio m-am întâlnit cu șefii de partide și grupuri parlamentare, cu președinții celor două Camere și cu primul-ministru, pentru a aborda această problemă, ținând seama de disputele care au avut loc în Parlament pe marginea acestei teme. Am plecat încrezător, am avut sentimentul că s-a creat o platformă comună de înțelegere și m-am bucurat că viața a confirmat acest lucru. Asta dovedește seriozitate și modul constructiv în care discuția și înțelegerea politică s-au reflectat în comportamentul parlamentarilor, ceea ce dă acum o notă clară, o certitudine — și pentru guvern, și pentru partide — ca să pregătească campania electorală și organizarea alegerilor. Este un lucru pozitiv.

— Trecem acum la bilanțul pe care l-ați promis ascultătorilor postului de radio „România Actulități", în legătură cu acest periplu brazilian. Aș vrea să începem, cu voia dumneavoastră, de la convorbirea cu guvernatorul statului Rio. Mi s-a părut mie sau a fost foarte importantă?

— Da. Domnul Lionel Brizola este o personalitate proeminentă, bine cunoscută în Brazilia, un om cu experiență politică deosebită, fiind astăzi în Brazilia un om cu multă autoritate. Conduce unul din statele importante ale Braziliei, statul Rio, fosta capitală a Braziliei. Este un om integrat în viața generală, politică, cu preocupări ample în domeniul dezvoltării economice și vieții culturale. Am constatat că este și un bun prieten al României, interesat să susțină promovarea și extinderea relațiilor dintre țările noastre pe toate planurile, inclusiv în domeniul educației și culturii. Am discutat posibilitatea constituirii, la Rio, a unei catedre de limba și literatura română, element de promovare a unor studii comune de lingvistică comparată pentru limbile romanice. Și, în general, dânsul este susținătorul ideii dezvoltării relațiilor culturale, științifice, de învățământ, între țările noastre.

— Ecoforumul la care ați participat a fost, înainte de toate, un conclav pentru sănătatea Pământului, dar, prin prezența masivă a liderilor mondiali, a fost o ocazie pentru contacte — unele publice, altele foarte particulare — de genul celor unde se spun câteva cuvinte care pot schimba, uneori, sensul politicii. Care au fost cele mai interesante și mai importante contacte pe care le-ați avut la Ecoforum?

— Mi-e greu să fac o diferențiere. Aproape fiecare contact a fost important, fiecare discuție, fiecare întâlnire. Toate au fost încadrate în preocuparea noastră de a dezvolta relații în toate direcțiile, cu toate zonele, cu țările europene și de pe alte continente. Sigur că, fiind la Rio, întâlnirile noastre cu șefii unor state latino-americane au ocupat un loc particular. Din acest punct de vedere, întâlnirile cu președinții Argentinei, Paraguayului și Columbiei, discuțiile cu personalitățile braziliene, cu președintele statului Costa Rica — din păcate, președintele Venezuelei nu a putut veni; era programată o întâlnire și cu dânsul —, ca și cea cu președintele statului Chile, toate au marcat voința comună de a consolida relațiile politice bune care există între țările noastre, ca și perspectivele extinderii relațiilor economice.

Printre altele, în Brazilia, la Asociația Comercială din Rio — un fel de Cameră de Comerț și Industrie, cu o tradiție de peste 150 de ani — am vorbit despre un proiect care să răspundă interesului Braziliei de a pătrunde pe piața europeană prin portul Constanța, zona

Constanța-Dunăre, în contextul ideii noastre de a dezvolta zone libere în port. S-a profilat ideea a două terminale care să marcheze această legătură: portul Recife, care este portul cel mai estic al Braziliei, aflat într-o zonă centrală, în apropierea Amazoniei și a unor zone bogate în resurse naturale și, pe de altă parte, portul Constanța. Acestea două vor constitui elemente de legătură între această zonă bogată în resurse și poarta de intrare în bazinul dunărean — România.

Toate întâlnirile au marcat, deci, un interes constant și voința politică pentru dezvoltarea relațiilor noastre.

— Mi-ați anticipat întrebarea, dar tot am să v-o pun, pentru că mă mai interesează niște detalii. Există, firește, o direcție latino-americană a politicii externe românești. În cadrul acestei direcții, care este valoarea și specificitatea componentei braziliene?

— Brazilia este un subcontinent. Aproape jumătate din continentul sud-american este reprezentată de Brazilia. Este un stat cu 150 milioane de locuitori. Este statul cu forța economică cea mai mare și cu resurse deosebit de bogate, cu un dinamism al dezvoltării economice, industriale, tehnologice care joacă și va juca un rol important în economia mondială. Dacă luăm, deci, numai componenta economică a acestor relații, Brazilia este, fără îndoială, cel mai important partener de pe continentul latino-american.

La 17 iunie, imediat după sosirea în țară, am declarat presei următoarele:

„La întoarcerea de la Rio, aș dori să evidențiez două evenimente majore.

În primul rând, Conferința de la Rio și participarea la lucrările ei. Așa cum am mai spus și cum a rezultat din dezbateri, din concluziile Conferinței, din aprecierile multor conducători de stat, această Conferință reprezintă un eveniment politic major pentru acest sfârșit de secol, atât prin participare — un număr foarte mare de șefi de stat și de guvern, care demonstrează atenția acordată de factorii de decizie politică problemelor care s-au dezbătut — cât și prin tematica Confe-

rinței, care a suscitat acest interes major: raportul dintre dezvoltare și mediu.

Totodată, a fost un prilej important pentru contacte directe, multiple, cu șefi de stat și de guvern din diferite părți ale lumii. Aș menționa, în primul rând, întâlnirile cu șefii de stat din America Latină. Aflându-ne pe continentul latino-american, în Brazilia, ne-am întâlnit cu șefii de stat din Argentina, Chile, Paraguay, Columbia, am avut contacte cu președintele Uruguayului, cu președinții statelor Costa Rica și Mexic. Deci, a fost un prilej de a stabili cu lumea latino-americană un nou contact, prin care am continuat dialogul statornicit între noi, exprimând voința și dorința reciprocă de a folosi climatul favorabil care există pentru extinderea relațiilor noastre.

În particular, aș menționa posibilitățile de a dialoga cu oameni politici, cu cercuri de afaceri din Brazilia, atât cu reprezentanții guvernului, cu guvernatorul statului Rio, cu oameni de afaceri, la Asociația Comercială din Rio — un fel de Cameră de Comerț și Industrie, cu o activitate îndelungată, de peste 150 de ani — la care s-a manifestat interesul pentru dezvoltarea relațiilor economice între țările noastre. Desigur, sunt dificultăți în această perioadă, ținând seama și de distanță și de blocajele pe care le prezintă procesul tranziției de la noi din țară, elementele de inerție din acțiunea unor factori guvernamentali și agenți economici, dar există un real interes din partea cercurilor de afaceri pentru relațiile bilaterale, iar Brazilia și America Latină, în general, constituie o zonă cu resurse bogate, interesantă pentru activitatea noastră economică. În același timp, s-a evocat interesul pentru poarta de intrare pe care o poate reprezenta portul Constanța, Canalul Dunăre-Marea Neagră, ca poartă de intrare în Europa.

Am avut întâlniri cu un număr de șefi de stat din țări vecine nouă și am constatat că ne confruntăm cu toții cu probleme similare ale tranziției, manifestându-se interesul reciproc de a ne cunoaște, de a conlucra pentru depășirea acestor dificultăți, iar apropierea geografică, tradițiile, legăturile istorice, complementaritatea economiilor noastre sunt factori favorizanți pentru dezvoltarea relațiilor economice în perspectivă. Aș adăuga interesul comun pentru viitoarea întâlnire de la Istanbul, la nivelul șefilor de stat din zonă, pentru semnarea

unei Convenții privind dezvoltarea relațiilor zonale, de interes atât pentru statele componente ale acestei zone, cât și pentru relațiile noastre cu întreaga Europă, cu zonele învecinate din Orientul Apropiat și din nordul Africii.

Un moment particular l-a reprezentat întâlnirea noastră cu români care trăiesc în Brazilia. Am avut două asemenea întâlniri. Au fost momente cu încărcătură politică și sentimentală. S-a exprimat, și de această dată, interesul oamenilor pentru procesele care au loc în țara noastră, deschiderile care se produc și sunt foarte mulți interesați să concure la acest proces de apropiere și dezvoltare cu țările Americii Latine. Mulți au început deja să viziteze țara, alții și-au programat să vină. Eu cred că aceste punți de legătură cu românii de pretutindeni sunt necesare, pentru a înlătura reziduurile care s-au acumulat de-a lungul anilor, când politica de stat a manifestat ostilitate față de compatrioții noștri.

Am revenit în țară cu sentimente optimiste pentru activitatea noastră. Am salutat știrea privind hotărârea Parlamentului cu referire la alegeri și la concomitența lor, la 27 septembrie, ca un ecou pozitiv și constructiv la dialogul pe care l-am avut cu reprezentanții partidelor. Sper ca acest lucru să fie de bun augur pentru climatul din campania electorală premergătoare alegerilor."

11. CREAREA ZONEI DE COOPERARE ECONOMICĂ A MĂRII NEGRE. ÎNTÂLNIRE PENTRU SOLUŢIONAREA CONFLICTULUI DIN REPUBLICA MOLDOVA

— Istanbul, 24-26 iunie 1992 —

În 24 iunie 1992, am plecat spre Istanbul, orașul în care urma să se celebreze, a doua zi, nașterea „Zonei de Cooperare Economică în Marea Neagră“.

Lansată de președintele din acea vreme al Turciei, domnul Turgut Özal, la începutul anului 1990, inițiativa creării acestei zone — concepută la Ankara ca fiind „complementară spațiului economic european“ — s-a bucurat din start de viul interes al țărilor riverane Mării Negre, România fiind prima țară care a subscris la această idee. Pe lângă motivația oarecum sentimentală (Nicolae Iorga spunea că, de-a lungul istoriei, singură Marea Neagră nu i-a fost dușman României), noua zonă de cooperare reprezenta pentru noi avantaje concrete, atât în ceea ce privește consolidarea relațiilor bilaterale cu țările participante la realizarea acestui proiect, cât și din punctul de vedere al dezvoltării economice regionale și al creării unui nou și important canal de comercializare a produselor românești. Au urmat peste doi ani de tatonări diplomatice, de negocieri și convorbiri menite să definească obiectivele, parametrii juridici și economici în care urma să funcționeze această zonă de cooperare. Și, în sfârșit, inițiativa s-a concretizat în iunie 1992, la Istanbul, când s-a desfășurat reuniunea la nivel înalt, moment ce s-a finalizat prin semnarea Declarației

privind cooperarea economică în zona Mării Negre, ce conținea prevederi de reglementare a liberei circulații a bunurilor, serviciilor, capitalurilor și persoanelor, precum și a relațiilor economice, financiare și comerciale dintre țările fondatoare Zonei de Cooperare Economică la Marea Neagră: Turcia, Bulgaria, România, Rusia, Ucraina, Republica Moldova, Grecia, Georgia, Armenia, Azerbaidjan și Albania.

Am propus personal ca acest prilej să fie valorificat și în sensul evaluării situației din Transnistria, fiind de părere că se impune organizarea unei întâlniri separate a președinților Republicii Moldova, Federației Ruse, Ucrainei și României, pentru a conveni asupra căilor politice și a măsurilor de soluționare a conflictului care mai persista încă în Republica Moldova.

Referindu-mă la aceste aspecte, înaintea plecării spre Istanbul am declarat:

„La Istanbul are loc o întâlnire a șefilor de stat din zona Mării Negre. Este finalizarea unei inițiative discutate cu domnul Turgut Özal încă de anul trecut, cu prilejul vizitei sale în România, precum și cu alți șefi de stat. În câteva rânduri, miniștrii Afacerilor Externe și experții s-au întâlnit pentru a pregăti această reuniune, elaborându-se o Declarație a șefilor de stat, parafată deja la nivelul miniștrilor de Externe, urmând să fie acum semnată de șefii de stat. Se finalizează, deci, o acțiune comună desfășurată pe parcursul ultimului an, care deschide o etapă nouă de conlucrare și colaborare între statele din zona Mării Negre, la care au aderat, între timp, și Albania, Grecia, republicile transcaucaziene, realizându-se un cadru mai larg de desfășurare a colaborării economice, formarea unei zone economice a Mării Negre, cu forme diverse de colaborare și cooperare între statele acestui spațiu.

Cu acest prilej, vom avea mai multe întâlniri cu șefi de stat și, așa cum știți, cu președinții Snegur și Elțîn ne-am înțeles să organizăm o întâlnire a celor patru state — Rusia, Ucraina, Moldova și România — pentru a avea un schimb de păreri în legătură cu conflictul din zonele de est ale Moldovei și a ajunge la o înțelegere privind cadrul

politic de rezolvare a acestei stări conflictuale. Poziția noastră este bine cunoscută, se știe că noi sprijinim eforturile Republicii Moldova de apărare a suveranității și integrității sale. Este un stat independent, suveran, recunoscut de peste 100 de state ale lumii, inclusiv de toate statele CSI, membru al ONU și al CSCE. Prezența unor trupe străine pe teritoriul acestui stat este, de fapt, sâmburele conflictului care a apărut și, din acest punct de vedere, trebuie reglementate lucrurile, în cadrul normelor dreptului internațional. Cred că, dacă pornim de la această înțelegere a raporturilor dintre state independente și suverane, se vor găsi soluțiile corespunzătoare. Problema-cheie este de a găsi un cadru de înțelegere privind retragerea Armatei a 14-a de pe teritoriul Moldovei și, atunci, lucrurile își vor găsi soluționarea."

În 25 iunie, în cadrul primei părți a reuniunii la nivel înalt consacrată realizării cadrului instituțional al colaborării economice între țările din bazinul Mării Negre — la care au participat, așa cum am arătat, Turcia, România, Republica Moldova, Bulgaria, Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Rusia, Ucraina, Grecia și Albania — am opinat că proiectul propus de Turcia poate avea un rol important în asigurarea, atât de necesară, a stabilității și securității în zonă, într-o perioadă în care regiunea era măcinată de conflicte mai mult sau mai puțin deschise. Am înaintat, de asemenea, propunerea de a se înființa, la Neptun, Universitatea Mării Negre — inițiativă acceptată în unanimitate la acea oră și care, în momentul de față, funcționează deja cu succes. Iată discursul pe care l-am rostit atunci la reuniunea la nivel înalt a țărilor riverane Mării Negre:

„Urmează să semnăm astăzi un document istoric. O idee care a fost lansată de Turcia prinde contur. Noi am salutat această idee și am sprijinit-o tot timpul, întrucât pare a fi un proiect foarte promițător, cu un potențial considerabil în avantajul popoarelor noastre, pentru dezvoltarea prosperă și democratică a societăților noastre. Nu depinde decât de noi ca acest proiect să dea roadele pe care le așteptăm cu toții. De fapt, acest proiect a venit la momentul oportun. Momentul când

întreaga Europă, în special țările care s-au eliberat de regimul totalitar, sunt în căutarea căilor și mijloacelor de a înainta spre societăți mai democratice și mai prospere, sprijinându-se reciproc și punând mai bine în valoare complementaritatea fiecăreia. În ultimii doi ani, au fost inițiate și alte proiecte de cooperare subregională, toate acestea, inclusiv cooperarea economică în zona Mării Negre, constituind o rețea de instituții care, alături de cele mai vechi, ar putea oferi mai multă stabilitate și securitate țărilor noastre — condiții indispensabile oricărui proces de dezvoltare.

Marea Neagră a avut un rol important în istoria țărilor riverane. Marele istoric român, specialist în problemele privind Marea Neagră, Gh. I. Brătianu, în cartea sa asupra acestui subiect a ajuns la concluzia că, din cele mai vechi timpuri ale dezvoltării lor, statele românești au fost condiționate în întregime de cursul Dunării și de accesul la mare. «După părerea noastră — notează istoricul în cartea sa — învecinarea cu zona Mării Negre constituie un factor mai favorizant decât alte considerente care depășesc problemele regionale și sunt corelate cu forțe care pot influența istoria universală». Într-adevăr, deschiderea Canalului Rin-Dunăre în viitorul apropiat sporește importanța geopolitică și economică a zonei Mării Negre, care devine astfel o legătură crucială între Europa Occidentală și Centrală, spațiul fostei Uniuni Sovietice, Balcani, Orientul Mijlociu și Mediterana.

În același timp, trebuie să fim realiști și să acționăm treptat, în concordanță cu actualele posibilități ale economiilor noastre, pentru a atinge obiectivele acțiunii noastre comune. Ne gândim mai ales să începem cu cooperarea în sectoarele financiar și bancar, cu modernizarea legăturilor în domeniul transporturilor și comunicațiilor. În această privință, sprijinim ferm ideea constituirii unei Bănci de investiții și comerț exterior a Mării Negre, cu menirea de a oferi resurse financiare pentru executarea unor proiecte prioritare. Un alt domeniu căruia trebuie să-i acordăm neîntârziat atenție este legat de facilitarea extinderii comerțului între țările noastre, în vederea reducerii și eliminării dificultăților și barierelor existente. Considerăm, de asemenea, că ar fi util să luăm în considerare extinderea cooperării în domeniul mediului înconjurător, în spiritul Convenției asupra protejării Mării

Negre împotriva poluării, semnată la 21 aprilie, anul acesta, la București.

Una din trăsăturile cele mai interesante și poate cea mai promițătoare în proiectul nostru cu privire la Marea Neagră este faptul că declarația întâlnirii la nivel înalt nu se limitează la o interacțiune guvernamentală, ci urmărește implicarea activă a sectoarelor particulare în planul de cooperare. Este o arie de acțiune inepuizabilă care va întări și mai mult relațiile de interacțiune între țările noastre. Ca exemplu, aș menționa că instituții și personalități științifice și culturale ale comunității academice din România au luat recent inițiativa de a înființa „Universitatea Mării Negre — Centru de educație continuă", la Neptun, Constanța. Iar întâlnirea experților, care a avut loc la București, la sfârșitul lunii mai anul acesta, a identificat o serie de zone prioritare de acțiune. Toate constituie priorități pentru România și, după părerea mea, și pentru țările dumneavoastră.

Aș propune să fim de acord ca grupurile preconizate de experți să-și înceapă cât mai curând activitatea și să elaboreze proiecte concrete, luând în considerare necesitățile și interesele cele mai stringente ale tuturor țărilor noastre. În ceea ce ne privește, reafirm dorința de a găzdui grupul de experți în domeniul transporturilor și telecomunicațiilor.

Proiectul cooperării economice în zona Mării Negre pe care-l lansăm astăzi reprezintă, de fapt, mai mult decât un instrument, urmărind accelerarea dezvoltării economiilor noastre naționale și prin aceasta accelerarea integrării lor în structurile economice, tehnologice și științifice europene.

El va spori, în același timp, încrederea reciprocă, ajutându-ne astfel să depășim împreună crizele care confruntă unele dintre țările noastre.

Suntem convinși că, dacă actualele surse de tensiune și conflict vor scăpa de sub controlul politic, generosul și ambițiosul proiect pe care îl inițiem astăzi ar putea eșua.

Să ne ghidăm cu toții după realitățile politice actuale, să nu precupețim nici un efort pentru a contribui la soluționarea acestor crize prin negocieri și alte metode pașnice, bazate pe principiul dreptului

internațional. Astfel, vom contribui nu numai la binele țărilor noastre, dar ne vom aduce o contribuție reală la stabilitatea și securitatea Europei, în ansamblul ei și în regiunile învecinate.

Înainte de a încheia, permiteți-mi să exprim recunoștința noastră președintelui și guvernului Turciei, atât pentru lansarea acestei mari idei, cât și pentru faptul că s-a acționat cu răbdare și hotărâre pentru materializarea ei, să vă mulțumesc pentru prietenia și ospitalitatea cu care am fost înconjurați, pentru organizarea perfectă a acestei reuniuni la nivel înalt."

Așadar, la 25 iunie, am semnat, din partea României, Declarația asupra cooperării economice la Marea Neagră, moment ce s-a dorit să reprezinte semnalul începutului unui nou parteneriat între țările semnatare, inspirat din valorile democrației, domniei legilor și respectului drepturilor omului. Totodată, șefii de stat și de guvern care au semnat Declarația au subliniat necesitatea soluționării pașnice a tuturor disputelor, prin mijloacele prevăzute în concordanță cu documentele CSCE, afirmându-și hotărârea de a se opune agresiunii, violenței, terorismului și încălcării normelor internaționale.

La acea oră, conflictul cel mai grav din regiune, care risca să se extindă și să antreneze și alte state din zonă, era cel din Republica Moldova, pentru a cărui atenuare era necesară o poziție energică din partea celor patru state implicate mai mult sau mai puțin direct: Republica Moldova, Federația Rusă, Ucraina și România. Șefii de state ai celor patru țări ne-am întâlnit, deci, la Istanbul, încercând găsirea acelor soluții care să determine dezamorsarea conflictului din zona transnistreană. Despre rezultatele concrete ale acestei întrevederi, vorbește, cred, de la sine, Comunicatul oficial referitor la acest moment:

„Președinții Republicii Moldova, României, Federației Ruse și Ucrainei au avut o întâlnire de lucru referitoare la problemele legate de conflictul din raioanele din stânga Nistrului ale Republicii Moldova.

În urma schimbului de păreri, s-a hotărât:

— Să se propună părților în conflict încetarea neîntârziată și necondiționată a focului, pe toată linia de confruntare;

— La 24 de ore de la încetarea focului, ambele părți să procedeze la dezangajarea formațiunilor lor înarmate;

— Să se creeze zone și culoare de securitate pentru circulația liberă a populației civile, a personalului medical și pentru transportul de ajutor umanitar pentru locuitorii raioanelor afectate;

Măsurile menționate se vor realiza prin intermediul unei comisii parlamentare alcătuite din reprezentanții ambelor părți, cu participarea, în calitate de observator, a Comisiei mixte cvadripartite.

— Să se examineze problema forțelor de separare;

— Se asigură neutralitatea Armatei a 14-a. Statutul armatei, termenele și modalitatea de retragere a acesteia vor fi stabilite în cadrul negocierilor dintre Federația Rusă și Republica Moldova, care vor începe în cel mai scurt timp. Imediat după încetarea focului, se adoptă măsuri efective în vederea acordării de ajutoare umanitare raioanelor din Transnistria care au suferit și a creării condițiilor necesare pentru reîntoarcerea refugiaților, la aceste eforturi urmând a fi atrase Comitetul Internațional al Crucii Roșii, alte organizații umanitare internaționale, precum și societățile naționale de Cruce Roșie din cele patru țări.

Președinții adresează Parlamentului Republicii Moldova propunerea de a examina și rezolva problema privind statutul raioanelor din stânga Nistrului ale Republicii Moldova.

Președinții au dat sarcină miniștrilor lor de Externe să se întrunească în decurs de o săptămână, în vederea elaborării programului de realizare a hotărârii sus-menționate.

Cei patru președinți consideră necesar să se adreseze organelor de conducere ale CSCE, cu apelul de a contribui în mod activ la reglementarea conflictului prin bune oficii, precum și prin urmărirea permanentă a situației drepturilor omului. Conducătorii celor patru state vor saluta un rol pacificator mult mai activ al Organizației Națiunilor Unite, în cadrul procesului reglementării politice a problemelor din raioanele din partea stângă a Nistrului ale Republicii

Moldova. În acest context, ei și-au exprimat satisfacția în legătură cu hotărârea secretarului general al ONU de a trimite în viitorul apropiat, în zona de conflict, o misiune de stabilire a faptelor.

Președinții Republicii Moldova, României, Federației Ruse și Ucrainei au în vedere să continue să mențină între ei contacte în problemele reglementării conflictului din raioanele din stânga Nistrului ale Republicii Moldova.

La întâlnire au luat parte miniștrii Afacerilor Externe ai celor patru țări.

S-a stabilit că ministrul Afacerilor Externe al Ucrainei va transmite textul prezentului Comunicat președintelui Consiliului CSCE și Secretarului General al ONU."

Într-o declarație pe care am acordat-o la sfârșitul aceleiași întâlniri în exclusivitate postului român de radio, am arătat, la rândul meu:

„Nu calea militară este cea prin care se pot rezolva asemenea conflicte și, de aceea, am considerat necesar să se facă toate eforturile din partea celor implicați pentru a elabora soluții politice referitoare la încetarea definitivă a focului, adoptarea măsurilor pentru asigurarea stabilizării acestei situații, separarea forțelor militare, constituirea unor grupe mixte de control, solicitarea intervenției ONU. Parlamentul Moldovei se află deja în fața unor proiecte și, în acest context, s-a adresat un apel către forul legislativ de la Chișinău pentru a gândi un statut al zonelor din stânga Nistrului, găsind soluții care să dea satisfacție populației.

Despre toate aceste probleme urmează ca miniștrii de Externe din cele patru țări să redacteze un Comunicat comun, care să specifice măsurile avute în vedere. Activizăm, deci, miniștrii de Externe pentru a urmări problemele, activizăm Comisia mixtă de la fața locului, ca și activitatea observatorilor militari. Or să sosească și reprezentanți ai Organizației Națiunilor Unite, cu care se va colabora. Urmează ca la Helsinki, când ne vom reîntâlni toți președinții, să facem un bilanț

asupra evoluției și măsurilor adoptate. Desigur, se impun și măsuri de ordin umanitar, pentru că s-au creat multe probleme cu refugiații.

Despre statutul Armatei a 14-a a rămas ca reprezentanții Rusiei și Republicii Moldovei să înceapă negocierile într-un termen cât mai scurt, pentru a stabili un grafic, un calendar, precum și condițiile de retragere, inclusiv pentru cei care doresc să rămână. Parlamentul a oferit posibilități pentru acei ofițeri care au familie și doresc să rămână, oferindu-le toate condițiile. S-au discutat, deci, aspecte concrete, care vor fi consemnate într-un Comunicat comun"*.

Rezultatul imediat al întâlnirii cvadripartite de la Istanbul a fost schimbarea din funcție a comandantul Armatei a 14-a a Federației Ruse, staționată pe teritoriul Republicii Moldova (noul comandant însă, generalul Lebed, împărtășea, din păcate, și el, concepțiile segregaționiste ale liderilor transnistreni). S-a intensificat, de asemenea, dialogul între președinții Elțîn și Snegur, în baza căruia, la 8 iulie 1992, a început retragerea forțelor armate amplasate în zona Nistrului — detașamente de artilerie, mortiere și tancuri aparținând atât părții moldovene, cât și celei transnistrene. De asemenea, la 21 iulie, președinții Elțîn și Snegur au semnat, la Moscova, Convenția cu privire la reglementarea pașnică a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova, care prevedea, ca principii fundamentale pentru instaurarea păcii, respectarea suveranității, independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova, precum și stabilirea, prin metode politice, a unui statut special, în componența Republicii Moldova, pentru teritoriul de pe malul stâng al Nistrului.

Din păcate, și astăzi — la mai bine de patru ani de la evenimentele evocate mai sus — situația din Transnistria reprezintă un punct tensionat pentru întreaga noastră regiune, trupele străine de pe teritoriul Republicii Moldova nefiind încă retrase în totalitate.

---

* Este vorba de Comunicatul pe care l-am reprodus *(N. A.)*.

12. CONFERINŢA PENTRU SECURITATE ŞI COOPERARE ÎN EUROPA
— Helsinki, 9-10 iulie 1992 —

La 8 iulie 1992, am plecat spre Finlanda, unde s-a desfăşurat reuniunea la nivel înalt a Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare în Europa (CSCE), care a avut drept scop adoptarea unui program de menţinere a păcii sub auspiciile CSCE, în contextul marilor schimbări din ultimii ani petrecute în viaţa Europei şi a lumii, marcate de mutaţii geopolitice fundamentale, al căror corolar l-au constituit implozia fostului „lagăr socialist", destrămarea Uniunii Sovietice şi încheierea războiului rece.

Desfăşurat într-un moment în care, practic, ţările Europei îşi redefineau identitatea, acest eveniment a fost considerat de o importanţă majoră pentru viaţa continentului, reţinând, timp de câteva zile, atenţia opiniei publice de pretutindeni.

Cei 51 de şefi de stat sau de guvern care s-au aflat în capitala Finlandei pentru cel de-al treilea Summit de la Helsinki (primele două având loc în 1975, la Helsinki, şi în 1990, la Paris) au adoptat Documentul final al Conferinţei, intitulat „Sfidarea schimbării", care şi-a propus să întărească structurile instituţionale şi procedurile pentru menţinerea păcii. Conţinând două mari părţi — „Declaraţia Conferinţei la nivel înalt" şi „Deciziile de la Helsinki" — Documentul final a acoperit arii vaste de interes şi preocupare pentru cele 51 de state

reprezentate la Helsinki (participarea celui de-al 52-lea stat, Iugoslavia, fusese suspendată ca urmare a conflictelor care-l măcinau), de la problemele securității, cooperării economice și respectării drepturilor omului la cele ale menținerii păcii, controlării situațiilor de criză și protecției mediului.

De asemenea, Declarația finală de la Helsinki a cuprins și o idee lansată de România (în 1991, la Berlin), privind constituirea unui forum economic anual al CSCE, a cărui primă reuniune a fost fixată pentru anul 1993, la Praga.

Dar, despre toate acestea am vorbit la 8 iulie, în drum spre Helsinki, când am acordat următorul interviu trimisului special al Radiodifuziunii, domnul Paul Grigoriu:

— Domnule președinte, eu aș vrea să subintitulez acest interviu „Helsinki II, o proiecție" și am să vă spun și de ce. Din 1975 și până acum, clasa aceasta — Europa — a evoluat foarte mult. Dacă ne uităm numai la catalog, eram numai 35 atunci și suntem 52 acum, elevi mai turbulenți și mai cuminți, elevi mai silitori și mai eminenți, elevi cu mijloace materiale, alții care speră la o bursă. Dar, dincolo de metaforele astea, există realitățile europene, pe care dumneavoastră le cunoașteți și pentru care vă duceți la acest Helsinki II. Despre acestea vreau să ne vorbiți.

— Ne îndreptăm spre Helsinki, unde mâine se deschid lucrările reuniunii CSCE la nivel de șefi de stat și de guvern. Așa cum ați menționat, aceste lucrări se desfășoară într-un context nou față de 1975, când a avut loc prima Conferință de la Helsinki, care a fost, la vremea respectivă, salutată ca un eveniment politic de referință și despre care și astăzi se vorbește ca despre un moment important de deschidere în viața internațională, pe continent și la nivel mondial. Între timp, s-au produs profunde schimbări pe continent. În 1975, se întruneau reprezentanții unor state aparținând celor două blocuri, care încercau să stabilească un dialog și un cadru de cooperare care să creeze un climat de abordare a problemelor cu mijloace politice. Acolo au fost trei componente majore: relațiile politice, relațiile economice, problemele privind drepturile și libertățile umane. Între timp,

s-a schimbat fizionomia relațiilor politice pe continent, a dispărut logica de bloc și confruntarea ideologică. De această dată, în Declarația finală ce va fi adoptată la această reuniune — al cărui conținut a fost negociat între timp — se aduc elemente în plus față de Carta de la Paris, care a marcat schimbările de pe continentul nostru, ținând seama de situația nouă, de faptul că toate statele care participă se raportează la aceleași valori. Am în vedere abordarea problemelor cu care se confruntă lumea contemporană, probleme complexe, dificile, stări conflictuale, pentru a căror prevenire și combatere se impune existența unui mecanism. De fapt, aceasta este și tema Conferinței: elaborarea mecanismelor internaționale necesare pentru soluționarea politică a problemelor. De fapt, problema securității se abordează azi nu atât pe planul confruntării între state ci, mai ales, în legătură cu procesele de instabilitate din interiorul statelor, cu procesele economice, sociale, politice de transformare a vieții politice, de promovare a principiilor democratice și de realizare a reformei economice. Tranziția spre economia de piață se realizează într-un număr mare de țări printr-un proces complex și complicat. Există, apoi, procesele care au loc în fostele state federale, mai ales în fosta Uniune Sovietică, cu stările conflictuale care au apărut, Iugoslavia — cu problemele conflictuale pe care le cunoașteți și care constituie una din temele și preocupările majore. Acesta este, deci, contextul, care, în același timp, se reflectă și în ceea ce spuneați — apariția unui număr mai mare de competitori, de coparticipanți, de la 35 la 52 de state, care se întind de la Vancouver la Vladivostok. Este, de fapt, o conferință europeană și euro-asiatică, în același timp.

— Vă rog să explicați mai în detaliu noțiunea aceasta — „Europa de la Vancouver la Vladivostok“ sau „Europa de la Pacific la Pacific“. Nu riscăm să pierdem individualitatea continentului vorbind despre asta?

— Acest lucru a fost comentat încă din cadrul Conferinței de la Paris, spunându-se că nu e vorba de o conferință a statelor europene, noțiunea de Europa devenind foarte relativă. În această comunitate a intrat încă de la început America de Nord — Statele Unite și Canada — care este legată de valorile vest-europene. În același timp, fostul

imperiu sovietic este acum reprezentat de un număr de state care au valori culturale cu totul deosebite de cele europene. Dar și această comunitate este o componentă a continentului nostru. De aceea, se discută oportunitatea lărgirii acestui cadru, cu Japonia, poate.

— În afara Declarației finale, pe care ați evocat-o, cred că o să mai fie și un acord pentru limitarea trupelor în Europa...

— La Conferința de la Paris s-a ratificat un act comun privind limitarea și reducerea armamentelor, pe categorii de arme. De data aceasta, s-a finalizat un act final al negocierilor care se poartă de câțiva ani de zile, privind limitarea efectivelor militare.

— Domnule președinte, dacă nu comit o indiscreție, din capitala Europei veți pleca la Minsk, în capitala Comunității Statelor Independente. Translația aceasta are o semnificație, cred.

— Vom vizita două capitale: Tallin — în Estonia, Minsk — în Belarus. Deci, nu mergem la Minsk în calitate de capitală a CSI, ci facem o vizită la Minsk, capitala statului independent Belarus, pentru a consemna voința comună de a dezvolta relațiile bilaterale. Am stabilit deja relații diplomatice, iar acum vrem să discutăm dezvoltarea politică și economică a relațiilor dintre țările noastre.

În a doua zi a reuniunii, la 10 iulie, am luat cuvântul în plenul Conferinței, desfășurată în incinta somptuoasei săli „Finlandia". Am rostit următorul discurs:

„Pentru început, permiteți-mi să transmit președintelui Finlandei, domnul Mauno Koivisto, precum și guvernului finlandez, omagii și recunoștință pentru ospitalitatea manifestată cu prilejul prezenței noastre în capitala Finlandei.

Perioada care a trecut de la Helsinki 1975 până la Helsinki 1992 a constituit o cotitură în istoria Europei. Născut într-o perioadă în care structurile războiului rece dominau încă în Europa, Actul Final a marcat recunoașterea principiilor democrației, supremației legii, respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, elemente de

bază ale sistemului de relații internaționale și fundament al păcii și securității pe continent.

Reuniunea noastră de astăzi se desfășoară în condițiile unei Europe complet schimbate, eliberată de totalitarism și de confruntările ideologice.

Numărul statelor participante la procesul CSCE a crescut cu jumătate. Este o schimbare semnificativă nu numai în termeni numerici, dar și în sens calitativ. Ca o consecință a apariției noilor state independente, după prăbușirea comunismului, CSCE cuprinde astăzi un larg spațiu euro-atlantico-asiatic. Aceasta a schimbat fizionomia procesului CSCE în ansamblu, îmbogățind-o cu noi experiențe istorice, valori culturale și religioase și conferind acestui proces noi dimensiuni și perspective.

O dată cu admiterea noilor state, pășim într-o nouă eră de speranță. Dar ea ne aduce, de asemenea, o multitudine de noi probleme, legate în special de greaua moștenire a disputelor de frontieră și a conflictelor etnice care degenerează, ici și colo, în confruntări militare deschise.

Conferința noastră configurează un nou sistem instituțional al CSCE, mai bine adaptat la realitățile de astăzi și menit a face față noilor cerințe. O bună parte a acestui sistem a fost concepută sub impactul puternic și emoțiile create de procesul generat de dezintegrarea fostei Republici Federative Iugoslavia și a fostei Uniuni Sovietice.

Cu toate acestea, noi nu putem și nu trebuie să ne raportăm în activitățile noastre viitoare în cadrul CSCE exclusiv prin prisma experienței iugoslave sau sovietice. Spațiul euro-atlantic-asiatic și problemele sale sunt mult mai complexe. De aceea, noile instituții ale CSCE și, în general, activitățile noastre în cadrul CSCE trebuie să fie guvernate de moderație și echilibru, în așa fel încât să nu creăm mai multe probleme decât cele pe care încercăm să le soluționăm.

Este în afara oricărei îndoieli că pericolul imediat cu care ne confruntăm derivă din conflictele care trenează de mai mult timp pe teritoriile fostei Federații Iugoslave și în Nagorno-Karabah, precum și în estul Republicii Moldova și în alte regiuni ale fostei Uniuni Sovietice.

Există o tentație de a atribui acestor conflicte o justificare etnică. Totuși, la o analiză mai aprofundată, vom realiza că, fără excepție, aceste conflicte au apărut acolo unde armatele fostelor puteri nu au fost retrase de pe teritoriile noilor state independente, devenid astfel armate străine pe teritoriul altor state. Implicarea lor în conflicte a complicat și mai mult situația și ele reprezintă, în ultimă instanță, principalul obstacol în calea unei reglementări pașnice.

Președinții Federației Ruse și Ucrainei au prezentat o propunere menită să prefigureze noi căi de prevenire și controlare a crizelor. Vom analiza această propunere într-un spirit pozitiv. Cu toate acestea, suntem ferm convinși că ceea ce este cu adevărat necesar este realizarea unei cooperări internaționale care să ajute Federația Rusă să depășească una din cele mai periculoase moșteniri ale sistemului sovietic. Avem în vedere prezența nejustificată a forțelor armate rusești în Republicile baltice, în Republica Moldova și pe alte teritorii străine.

Firește, înțelegem că retragerea trupelor rusești nu este o chestiune ușor de rezolvat. De aceea, ne gândim că un efort internațional concertat este necesar, pentru a ajuta la redislocarea acestor trupe. Instituțiile financiare internaționale ar putea fi solicitate să acorde un sprijin concret în redislocarea acestor trupe, în cadrul programelor lor de asistență pentru Federația Rusă.

Prevenirea și reglementarea pașnică a conflictelor reprezintă unul din principalele obiective ale noului Forum pentru securitate și cooperare, recent creat. Funcționarea sa adecvată depinde de capacitatea noastră de a folosi cât mai bine structurile existente și de a identifica în mod corect cauzele reale ale conflictelor.

Ni se pare că ar trebui să realizăm o compatibilitate structurală între negocierile care se vor desfășura în cadrul noului Forum și rezultatele obținute în domeniul securității, așa cum sunt cuprinse în Tratatul privind forțele convenționale din Europa, Documentul de la Viena privind întărirea încrederii și securității, Tratatul privind cerul deschis, a căror aplicare este decisivă pentru stabilitatea și securitatea euroatlantică. Decalajul îngrijorător care mai există în ceea ce privește securitatea între diferitele țări și zone ale CSCE reclamă o coordonare sporită între CSCE, NATO, UEO, Comunitatea Europeană, Consiliul

Europei, precum și Organizația Națiunilor Unite, în vederea întăririi securității noastre comune.

Ceea ce deosebește CSCE de alte sisteme internaționale de cooperare este dimensiunea sa umană. Nu fără temei, este o problemă care ne preocupă pe toți — aceea de a găsi modalități de combatere a unui val crescând de naționalism agresiv, xenofobie, intoleranță și rasism. Respectarea drepturilor omului și a democrației, bazate pe pluralism politic și supremația legii, constituie cel mai adecvat răspuns pe care omenirea l-a găsit la soluționarea acestor maladii ale societății.

Este de la sine înțeles că guvernele poartă principala răspundere pentru protejarea demnității umane a fiecărui cetățean din statul lor. În același timp, activitatea intensă a organizațiilor neguvernamentale poate constitui un sprijin substanțial și îmbunătăți acțiunea guvernelor în acest domeniu.

Salutăm decizia de instituire a unui Înalt Comisar al CSCE pentru minoritățile naționale. Intenționăm să cooperăm cu el în toate domeniile. Nădăjduim că el va putea contribui la protejarea și promovarea drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale în întreg spațiul CSCE.

Minoritățile, în România, reprezintă circa 10% din totalul populației țării. Am întreprins măsuri menite să garanteze drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale la nivelul celor mai înalte standarde europene. Am fi bucuroși să constatăm că de un tratament similar se bucură și etnicii români din țările vecine și din alte țări din spațiul CSCE.

Acordând o importanță cuvenită problemelor referitoare la minorități, trebuie să avem grijă ca prin măsurile pe care le convenim să nu stimulăm un naționalism îngust și comportări șovine, care nu pot conduce la nimic altceva decât la declanșarea unor conflicte. Acestea reprezintă un pericol pentru toate țările, întrucât nu există vreo țară în spațiul CSCE fără minorități etnice sau naționale.

După convingerea noastră, trebuie să rezistăm tentației de a folosi problema minorităților în scopul promovării unor obiective politice disimulate.

În orice caz, avem încredere în înțelepciunea comună a țărilor reprezentate aici și ne conducem după principiul că ceea ce este bun pentru Europa în domeniul minorităților este la fel de bun și pentru România. În acest context, noua Constituție a țării prevede că, atunci când există contradicții între convențiile și tratatele privind drepturile fundamentale ale omului în care România este parte, reglementările internaționale prevalează asupra legilor interne.

Dacă, în ansamblu, drepturile politice și civile constituie o realitate în țările aflate în faza de tranziție, exercitarea drepturilor economice și sociale în aceste țări este profund afectată de prețul extrem de mare al tranziției economice.

Suntem convinși că reușita redresării economice și aplicarea reformelor în Europa postcomunistă ar contribui în mod substanțial la atenuarea multora din tensiunile actuale cu care acestea se confruntă. Suntem bucuroși să constatăm că ideea noastră inițială de constituire a unui Forum Economic al CSCE a putut fi materializată, printr-un efort comun al unui mare număr de țări. El poate și trebuie să devină principalul instrument de sprijinire a tranziției și de încurajare a cooperării economice, bazate pe o evaluare realistă atât a dificultăților, cât și a posibilităților. El va trebui, de asemenea, să contribuie la o mai mare implicare a opiniei publice și la înțelegerea interconexiunilor dintre economie, ecologie, știință și tehnologie. Cooperarea în aceste domenii are un rol semnificativ nu numai in consolidarea stabilității și securității în spațiul CSCE , dar ar putea, în egală măsură, să aibă același impact în viața de zi cu zi a cetățenilor țării.

Proiectele de cooperare subregională reprezintă, de asemenea, o contribuție complementară promițătoare la dezvoltarea economică a țărilor membre. Sperăm ca atât Proiectul de cooperare economică în zona Mării Negre, precum și preconizatul Proiect complex de cooperare dunăreană, vor extinde și îmbunătăți, în viitorul apropiat, cadrul cooperării continentale.

Niciodată până acum valorile și aspirațiile comune nu au fost atât de larg împărtășite de țările noastre. Dispunem de un prilej unic de a depăși divizările și confruntările dintre noi și de a construi împreună

un sistem de securitate și cooperare de lungă durată. Puțini dintre cei care au participat la Conferința celor 35 de state de la Helsinki, din 1972 — dacă, în general, există vreunul — și-au imaginat că procesul inițiat atunci se va dovedi a fi peste vremuri atât de fertil. Cea mai bună dovadă a vitalității sale ne-o conferă însuși faptul că democrația și drepturile omului au intrat în limbajul nostru comun.

Doresc să vă asigur că noua Românie, eliberată de coșmarul totalitarismului, va fi un partener loial și activ în străduințele noastre comune de a conferi vitalitate unei Europe pașnice, democratice și unite."

Cu prilejul prezenței mele în capitala Finlandei, am avut, și de această dată, importante întrevederi și convorbiri cu șefi ai unor delegații prezente în acele zile la Helsinki. Astfel, m-am întâlnit cu președintele Federației Ruse — domnul Boris Elțîn, cu președintele Bulgariei — domnul Jelio Jelev, cu președintele Republicii Moldova — domnul Mircea Snegur, cu președintele Statelor Unite ale Americii — domnul George Bush, cu președintele Franței — domnul François Mitterrand, cu secretarul de stat al SUA — domnul James Baker, cu ministrul canadian de Externe — doamna Barbara McDougall, cu președintele Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare — domnul Jacques Atalli.

De asemenea, la sediul misiunii diplomatice a României din Helsinki, m-am întreținut cu grupul de elevi din România prezenți la întrecerile Olimpiadei internaționale de fizică, găzduită în acel an, printr-o fericită coincidență, de Finlanda.

13. VIZITELE ÎN ESTONIA ŞI BELARUS

Întorcându-mă de la reuniunea CSCE din capitala Finlandei, am întreprins — în perioada 11-13 iulie 1992 — vizite oficiale în Estonia și Belarus, unde am avut convorbiri cu președinții acestor țări, domnii Arnold Ruutel și Stanislav Șușkevici.

Cu acest prilej am semnat, la Tallinn, Tratatul de prietenie și colaborare între România și Republica Estonia, iar la Minsk, Declarația de înțelegere reciprocă și colaborare prietenească între România și Republica Belarus, documente menite să confere o nouă bază dezvoltării relațiilor bilaterale ale României cu cele două țări.

Despre rezultatele întregii mele deplasări — Helsinki, Tallinn și Minsk — m-am referit pe larg, la 13 iulie, în drum spre București, în cadrul următorului interviu, acordat, din nou, domnului Paul Grigoriu de la Radiodifuziunea Română:

— Domnule președinte, sentimentul meu este că nordul vă priește. Într-adevăr, și Helsinki, și Tallinn, și Minsk au fost — din punctul de vedere al afirmării personalității politice a României — niște succese. Asta, la o primă analiză. Spun „o primă analiză“, pentru că, o a doua analiză, mai aproape de miezul lucrurilor, aş dori să o faceți

dumneavoastră. Vă propun două grupe de interes: Helsinki, cu reuniunea la nivel înalt, şi Tallinn-Minsk.

— Despre Helsinki am mai vorbit, dar putem să punctăm câteva idei conclusive. În primul rând, a fost vorba de un eveniment politic foarte important, apreciat ca atare de toţi participanţii, care marchează o nouă deschidere în relaţiile general-europene şi concretizarea unor instituţii la nivel european, cum sunt Forumul pentru securitate şi stabilitate şi Forumul economic european.

De asemenea, Conferinţa a acordat o atenţie majoră punctelor de conflict din sudul continentului — Iugoslavia şi unele zone din spaţiul fostei Uniuni Sovietice, inclusiv raioanele de est ale Republicii Moldova. A fost o temă care ne-a interesat şi care a format nu numai obiectul intervenţiilor din cadrul reuniunii, inclusiv al intervenţiei noastre din plenul sesiunii, dar şi al discuţiilor bilaterale cu preşedintele Elţîn, cu preşedintele Snegur, cu reprezentanţii Republicii Belarus şi Bulgariei, precum şi al întâlnirii cu miniştrii de Externe din unele ţări balcanice. Din acest punct de vedere mi se pare că, pentru lămurirea de fond, principială, a opiniei publice internaţionale şi a cercurilor politice europene, ca şi pentru susţinerea acelor factori care pot ajuta la rezolvarea politică a problemelor, Helsinki a constituit un moment important, inclusiv prin dialogurile de care vorbeam. Să sperăm că ele vor fi şi efective, adică se vor concretiza în măsurile care vor urma. Din informaţiile pe care ni le ofereau reprezentanţii delegaţiei Republicii Moldova, în acele zile s-a constatat o anumită liniştire a lucrurilor, deşi situaţia rămâne încă, după câte îmi dau seama, marcată de tensiunile şi conflictele care s-au desfăşurat.

Aceste discuţii au continuat în Estonia şi Belarus, unde am găsit o înţelegere deplină a poziţiei noastre, ca şi faţă de concordanţa poziţiilor noastre cu cele ale conducerii Republicii Moldova. Am apreciat poziţia echilibrată a conducerii politice a Republicii Belarus faţă de evenimentele din Moldova şi influenţa pozitivă a acestor poziţii.

În plus, vizitele la Tallinn şi Minsk au marcat pentru relaţiile noastre bilaterale cu ţările baltice şi cu republicile care au apărut din

fosta Uniune Sovietică — este vorba de două țări caracteristice, Estonia pentru zona Balticii, Republica Belarus, una din republicile slave — un eveniment important. Sunt țări cu multe probleme similare pe planul transformărilor politice și economice, cu o situație relativ stabilă din punct de vedere politic și cu o situație economică ceva mai bună față de alte republici din fosta Uniune Sovietică. Din acest punct de vedere, putem aprecia pozitiv convorbirile și documentele semnate la Tallinn și Minsk, din punctul de vedere al dezvoltării viitoare a relațiilor noastre politice și economice.

— Mi-ați deschis pârtia pentru a doua întrebare. Ați fost, deci, la Tallinn și la Minsk. Peste o zi, ministrul nostru de Externe va pleca în republicile asiatice ale fostei Uniuni Sovietice. Ideea dumneavoastră, ideea politică a României este de a personaliza demersul în funcție de toate aceste republici din CSI? În ce sens, dacă aceasta e ideea?

— Fără îndoială, acest lucru se impune. Chiar președintele Șușkevici și primul-ministru, în discuția de dimineață, marcau acest lucru: că, în fond, am mai avut relații economice, dar ele nu erau cunoscute, trecând prin relațiile globale cu Uniunea Sovietică. Produse românești au apărut pe piața bielorusă — textile, încălțăminte, ale construcțiilor de mașini, mobilă — ca și produse bieloruse pe piața românească, însă ele mergeau pe un circuit ocolit, al organismelor centrale sovietice. Acum putem dezvolta relații nemijlocite, atât la nivel republican, între republicile nou apărute, cât și între agenții economici direcți. Cu Republica Belarus avem un acord comercial deja încheiat; un reprezentant al Ministerului Comerțului și Turismului era la Minsk și a rămas să continue convorbirile. Așa cum am stabilit, urmează să se întâlnească reprezentanții ministerelor economice și ai agenților economici din cele două țări, pentru a discuta concret cum anume se dezvoltă relațiile în condițiile noi, ținând seama de descentralizarea economiilor noastre, de apariția factorilor noi, a pârghiilor specifice economiei de piață.

La fel, în discuția cu președintele Kazahstanului, la Helsinki, constatam același lucru, că există, în fond, relații vechi, toată industria de exploatare a petrolului și petrochimia din Kazahstan au început și

s-au dezvoltat cu folosirea multor utilaje românești. În momentul de față, se manifestă un mare interes pentru această republică, datorită bogatelor ei resurse de petrol și gaze. Președintele Nazarbaev întreba de ce să nu folosim, în primul rând, relațiile tradiționale care s-au statornicit între România și Kazahstan, care sunt parteneri deja cunoscuți, cu o anumită tradiție. Iar interesul pentru dezvoltarea unor astfel de relații este reciproc.

— Acordul comercial cu Estonia, care datează din 1930 — noi, ziariștii, abia acum am descoperit existența lui —, poate fi reactivat fără mari probleme?

— Da, așa cum constatau juriștii noștri de la Ministerul de Externe, el este pe deplin valabil. Nimeni nu a denunțat acest acord. Pe baza lui, deci, trebuie doar să facem unele actualizări ale prevederilor, în contextul noilor relații între statele noastre.

— Domnule președinte, vă întoarceți acum în țară, unde, dacă nu fierbe încă, ceainicul electoral a fost pus pe foc. Care este poziția dumneavoastră, care sunt intențiile dumneavoastră?

— Eu am acceptat deja propunerea formulată de unele formațiuni — în primul rând Frontul Democrat al Salvării Naționale, FDSN — pentru depunerea candidaturii. Urmează ca, după promulgarea legii și în contextul procedurilor Legii electorale, să concretizez acest lucru.

În ceea ce mă privește, vreau ca platforma cu care mă voi prezenta în fața electoratului să vizeze marile interese naționale, care trebuie să constituie platformă de conjugare a forțelor politice majore ale țării în jurul marilor comandamente. Este vorba, în primul rând, de redresarea economiei naționale, așezarea ei pe baze normale, sănătoase, specifice economiei de piață și, deci, promovarea elementelor reformei economice în contextul concret al posibilităților, al mijloacelor de care dispunem, dând dinamismul necesar și așezând economia pe o bază sănătoasă, realizând o economie eficientă, combinată cu un program și o strategie de protecție socială a păturilor de bază ale cetățenilor țării. În al treilea rând, toate acestea trebuie combinate cu apărarea intereselor naționale — politice și economice —, pentru ca

intrarea economiei noastre în contextul economiei mondiale, pe piața mondială, să ducă nu la prejudicierea intereselor noastre, la export de avuție națională și plasarea noastră la periferia dezvoltării contemporane, ci să ne asigurăm cadrul necesar pentru a ține pasul cu dezvoltarea tehnologică și economică contemporană, să beneficiem de relații concrete, profitabile, cu diferite state din Europa și de pe alte continente.

14. CONFERINȚĂ DE PRESĂ
— 16 iulie 1992 —

Întors din vizitele oficiale în țările pe care le-am amintit, m-am întâlnit, la Palatul Cotroceni, cu reprezentanții presei cărora le-am declarat:

„Am convocat această conferință de presă după câteva evenimente importante despre care am considerat util să prezint o informare pentru întreaga noastră presă și pentru reprezentanții presei internaționale la București.

Deci, după întâlnirea de la Istanbul — care a marcat, de asemenea, un moment important pentru această zonă din Europa —, au urmat reuniunea la nivel înalt a Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, de la Helsinki, și apoi două vizite, în Estonia și Republica Belarus.

Asupra semnificațiilor acestora, mai ales ale Conferinței de la Helsinki, a importanței ei, am ținut să mă opresc în introducerea acestei întâlniri. Presa, de altfel, a relatat pe larg și a subliniat câteva trăsături fundamentale.

În primul rând, condițiile internaționale s-au schimbat radical, nu numai în comparație cu prima Conferință de la Helsinki, din 1975, dar chiar și față de cei aproape doi ani de la Conferința de la Paris,

unde s-a semnat Carta de la Paris. În numai doi ani de zile s-a destrămat Uniunea Sovietică, a avut loc un proces similar în Iugoslavia și au apărut noi state independente. De la 35 de state, prezente la Helsinki în 1975, astăzi se numărau 52, prezente 51, Iugoslavia nefiind prezentă ca atare. Aceasta reflectă nu numai o schimbare de ordin cantitativ, a apariției de noi state, ci și elemente calitative, care marchează relațiile noi de pe continentul european, dispariția blocurilor militare, politice și ideologice. De asemenea, așa cum s-a consemnat în cadrul Conferinței, a apărut de astă dată un larg spațiu euro-atlantic-asiatic, care este reprezentat în CSCE.

Așa cum s-a subliniat, aceasta marchează nu numai o nouă epocă de speranțe pentru evoluția relațiilor internaționale, pentru climatul de pe continent și din lume, dar aceste schimbări au generat și noi probleme, au apărut dispute de frontieră, conflicte etnice și confruntări militare. Ca și noi, și alte delegații au subliniat importanța, în contextul actual, a abordării moderate, echilibrate a stărilor conflictuale și găsirii de soluții politice. Noi am subliniat, în plus, că tendința de a aborda conflictele militare ca fiind generate de probleme etnice este inexactă. În aproape toate situațiile conflictuale este vorba de prezența reminiscențelor vechilor armate, care sunt prezente pe teritoriul noilor state independente, devenind, deci, armate străine pe teritoriul unor state suverane. Aceasta este o sursă conflictuală, așa cum este și cazul prezenței Armatei a 14-a pe teritoriul Republicii Moldova. Noi am subliniat dificultatea acestui proces și necesitatea sprijinului internațional care trebuie acordat Rusiei, inclusiv pe plan psihologic, dar și material-financiar, pentru retragerea armatelor sale de pe teritoriul noilor state independente.

Ne-am întâlnit cu domnul Attali și am comunicat domnului Boris Elțîn că Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare este dispusă să sprijine financiar operațiunea de retragere a Armatei a 14-a de pe teritoriul Republicii Moldova. Noi ne-am arătat disponibilitatea să sprijinim eforturile de construire a locuințelor în teritoriile unde s-ar organiza amenajarea. Pentru că problemele nu sunt simple: este vorba de sute de mii de oameni. Pentru Moldova e vorba de vreo 6 000 de ofițeri dar, pe ansamblu, e vorba de un număr mare de

oameni, iar problema integrării sociale, profesionale nu este simplă. Însă problemele cele mai grele sunt de ordin psihologic, politic, în această situație nouă. Procese similare au suferit și fostele imperii coloniale — Franța, Anglia — după al doilea război mondial, care s-au adaptat cu dificultate la noua situație și la recunoașterea noilor state independente care au apărut pe ruinele vechilor imperii. Un proces similar se produce și astăzi, din punct de vedere psihologic, pe care trebuie să-l înțelegem și, de aceea, este nevoie de un climat internațional favorabil acestei reașezări a gândirii și practicii politice. În orice caz, noi apreciem că toate aceste conflicte militare care au izbucnit pe teritoriul continentului afectează — și nu poate să nu afecteze — procesul tranziției spre democrație, ca și al dezvoltării economice în toată această zonă a Europei Centrale și de Est, precum și stabilitatea și cooperarea pe ansamblul continentului.

În ceea ce privește reuniunea de la Helsinki, este de menționat faptul că ea a reprezentat, pe acest plan, un moment politic important, subliniat de toți participanții, moment ce s-a încheiat cu un set de soluții politice și instituționale care vizează măsuri pentru asigurarea păcii și securității pe continent, marcând și preocuparea pentru a da un conținut substanțial suportului economic al relațiilor dintre statele participante la procesul CSCE. Aceste teme au fost incluse și în Declarație, documentul politic central al reuniunii de la Helsinki, în Actul final al negocierilor privind efectivele forțelor armate convenționale, document care a fost semnat de președinții și șefii de guvern prezenți la Conferință, ca și în Declarația privind intrarea provizorie în vigoare a Tratatului privind reducerea armamentelor convenționale, care a fost semnat la Paris, iar declarația respectivă a fost semnată de miniștrii de Externe. La Helsinki s-au stabilit câteva elemente noi, forme instituționale care să înlesnească promovarea principiilor CSCE. Este, în primul rând, vorba de Forumul de cooperare în domeniul securității, cu un întreg set de mecanisme specifice de acțiune; este vorba de Forumul economic din cadrul CSCE, care a fost inițial o idee românească, lansată cu prilejul Conferinței de la Paris și a reuniunii ulterioare, a miniștrilor de Externe. Această idee românească a fost reluată de state, inclusiv de SUA, și, iată, a fost

concretizată. S-a constituit, de asemenea, instituția Înaltului Comisar al CSCE pentru drepturile omului și pentru minorități, în particular, care urmează să acționeze pe baza mandatului acordat de Comitetul înalților funcționari, atunci când este sesizat în anumite probleme.

Cu prilejul reuniunii, așa cum s-a arătat și în presă, am avut mai multe întâlniri bilaterale, care au vizat, în esență, două mari grupe de probleme: stările conflictuale din jurul nostru — din Iugoslavia, de pe teritoriul fostei Uniuni Sovietice, în special din Moldova — și problemele promovării relațiilor bilaterale, economice și politice, cu statele respective. În acest sens, au avut loc convorbiri cu președinții Franței, Rusiei, Statelor Unite ale Americii, Canadei, Kazahstanului, Bulgariei, cu premierii Turciei și Greciei, precum și cu reprezentanți ai altor state.

În legătură cu aceste convorbiri, aș sublinia câteva aspecte. În primul rând, discuțiile bi și trilaterale cu președinții Elțîn și Snegur. Au avut loc mai multe asemenea contacte, în care am abordat îndeosebi acțiunile inițiate după reuniunea de la Istanbul și măsurile necesare pentru aplicarea prevederilor Declarației de la Istanbul, semnată de cei patru președinți. Am reafirmat, cu acest prilej, voința comună de a sprijini soluționarea pașnică a conflictului din raioanele de est ale Moldovei, importanța dezangajării militare și măsurile practice pentru încetarea ostilităților, inițierea de negocieri pentru retragerea Armatei a 14-a și continuarea funcționării mecanismelor de consultare în patru, care au fost instituite încă înainte de reuniunea de la Istanbul. Am subliniat câteva principii fundamentale, care au constituit baza dialogului și, deci, a înțelegerii noastre: respectarea suveranității și integrității Republicii Moldova, ca element principal și premisă a oricăror discuții, recunoașterea dreptului instituțiilor constituționale ale Republicii Moldova, al Parlamentului în primul rând. Am căutat soluții privind rezolvarea statutului raioanelor din est și raporturile statului cu minoritățile naționale, necesitatea abordării cadrului retragerii trupelor Armatei a 14-a și fixarea, până atunci, a statutului acestei armate, pe baza negocierilor bilaterale între Republica Moldova și Rusia, precum și măsurile concrete de încetare a focului, retragerea armamentului greu din zonele de conflict și func-

ționarea în continuare a mecanismelor celor patru state, deci prin întâlniri ale miniștrilor de Externe, ale Comisiei mixte care lucrează permanent la fața locului, ale observatorilor militari. S-au întreprins, după cum știți, la sugestia Republicii Moldova, contacte și cu Republica Belarus și cu Bulgaria, pentru o eventuală prezență și a acestora. CSCE a fost prezent la ultimele două întâlniri ale miniștrilor de Externe și s-a stabilit cu Secretariatul CSCE să se formeze un fel de comisie permanentă de observare. De asemenea, la solicitarea Republicii Moldova, a fost trimisă o delegație de observatori din partea Secretariatului general al ONU, care urmează să-și redacteze concluziile. Noi am și avut o discuție cu Secretarul general adjunct al ONU pe tema redactării finale a raportului comisiei de observatori care a fost la Chișinău, la Tiraspol, la Moscova și la Kiev. Aș sublinia, de asemenea, aprecierile din partea forumurilor europene și a conducătorilor „celor patru" asupra pozițiilor moderate, echilibrate, ale României în abordarea acestei probleme conflictuale.

Noi, cu diverse prilejuri, am dezavuat campania de dezinformare a organelor de presă din Moscova cu privire la pretinsa implicare militară directă a României în conflictul din raioanele din est. S-a vorbit și despre avioane românești, despre aviatori români, despre prezența unor ofițeri și ostași români — acestea sunt, clar, neadevăruri și, de aceea, le-am respins. Noi nu am livrat nici avioane, nici armament greu, nici tancuri, nici tunuri, ci exclusiv armament defensiv, la solicitarea Republicii Moldova, în contextul organizării propriei armate naționale. Pentru acest lucru au apelat la noi. Este dreptul suveran al unui stat de a-și forma armata proprie la dimensiunile pe care le consideră necesare și, pentru aceasta, poate apela la cine dorește. De altfel, armata Republicii Moldova dispune astăzi de avioane preluate de la unitățile fostei armate a URSS, ale fostei aviații a URSS staționate pe teritoriul Moldovei. Am făcut precizări în legătură cu acest lucru, pentru a înlătura orice fel de nedumeriri. De altfel, din momentul în care au încetat ostilitățile și problemele au început să se reglementeze, aceste livrări au și încetat, ele existând doar în perioada inițială, pentru formarea forțelor de ordine și a armatei moldovenești. Ieri am avut o întâlnire cu președintele Snegur, în urma

vizitei vicepreşedintelui Ruţkoi la Chişinău şi Tiraspol, şi am avut unele discuţii încurajatoare. Sunt câteva semne pozitive şi în legătură cu poziţia conducerii politice a Rusiei, pentru a ajuta reglementarea conflictului şi a aduce părţile la masa tratativelor. Parlamentul şi-a reluat activitatea, au fost invitaţi toţi deputaţii şi s-a insistat ca şi deputaţii transnistreni să participe la activitatea Parlamentului. Parlamentul este instituţie constituţională, care trebuie să abordeze problemele de fond ale rezolvării unor aspecte ce ţin de reglementările interne ale Republicii Moldova, ca şi statutul, poziţia şi neutralitatea Armatei a 14-a şi conlucrarea pentru reglementarea paşnică a conflictelor. Sunt câteva semnale pozitive din acest punct de vedere, şi noi am marcat, de asemenea, ca pozitiv, modul de abordare al preşedintelui Elţîn la Helsinki, modul de soluţionare politică a acestor probleme. Sperăm ca această poziţie realistă a forţelor politice care abordează aceste probleme — pentru că este vorba despre o confruntare politică între diverse tendinţe din interiorul acestor state, pe care trebuie să le urmărim cu obiectivitate — să fie de bun augur.

O a doua problemă abordată în cadrul acestor întâlniri a fost legată de respectarea embargoului impus de ONU Iugoslaviei şi am reacţionat la unele afirmaţii apărute în unele organe de presă privind pretinse încălcări ale embargoului de către România. Cunoaşteţi declaraţiile făcute de premier şi de ministrul Transporturilor. Ceea ce am subliniat este că, Dunărea fiind un fluviu internaţional, noi nu avem posibilitatea să controlăm tot ceea ce trece pe Dunăre, noi putem controla doar ce se află pe teritoriul României şi docurile de încărcare din porturile româneşti. Altminteri, regimul internaţional poate permite tranzitarea, trecerea de încărcături pe care noi nu le putem controla. În ceea ce ne priveşte, am dat toate asigurările că noi respectăm reglementările privind embargoul pe această perioadă. Noi sperăm ca, până la urmă, să se găsească soluţii acestei probleme fundamentale, care ne afectează direct şi afectează întreaga zonă în care ne aflăm. Din acest punct de vedere, sunt încurajatoare semnalele venite de la Belgrad, declaraţiile noului premier şi programul pe care şi l-a propus guvernul pentru a găsi soluţii politice reglementării situaţiei generale din Iugoslavia, în raporturile noii Republici federale iugo-

slave — Serbia și Muntenegru — cu celelalte state care au apărut pe teritoriul fostei Iugoslavii, ca și în problema foarte complicată a conflictului intern din Bosnia și Herțegovina, a găsirii căilor de înțelegere și reglementare politică a relațiilor dintre cele trei comunități componente ale acestei Republici, care a devenit, de fapt, problema cea mai acută în momentul de față.

Așa precum știți, am avut întâlniri și convorbiri cu președintele Statelor Unite ale Americii, George Bush, cu secretarul de stat James Baker, în cadrul cărora am consemnat evoluția pozitivă a relațiilor noastre, am apreciat înaintarea de către Administrație Congresului a Acordului Comercial — ceea ce va însemna și acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate —, precum și aprecierile realiste făcute de Administrația americană în legătură cu evenimentele din Moldova. De altfel, SUA este singura țară vestică care are deja o ambasadă la Chișinău, are un ambasador la fața locului și a trimis recent o delegație care și-a manifestat interesul pentru sprijinirea soluționării politice a conflictului.

Am avut, de asemenea, o întâlnire cu președintele Franței, în care am abordat evoluția relațiilor dintre noi pe linie politică și economică. Am discutat despre susținerea, în perioada următoare, a contactelor bilaterale la diferite niveluri, folosind noul cadru juridic care s-a creat în relațiile noastre pe baza semnării Tratatului bilateral, ca și sprijinirea mai substanțială a dezvoltării raporturilor economice dintre țările noastre și deschiderea unor noi linii de credit.

Cu Canada, de asemenea, am apreciat pozitiv dezvoltarea relațiilor noastre și cooperarea de la Cernavodă.

Aș remarca nota cordială a discuțiilor cu președintele Kazahstanului, în cadrul cărora am reliefat posibilitățile de cooperare economică dintre țările noastre, ținând seama de resursele deosebite de materii prime și energie de care dispune această țară. De altfel, președintele Nazarbaev a și remarcat faptul că primele activități în domeniul industriei petroliere — exploatarea resurselor petroliere ale Kazahstanului — s-au făcut cu utilaj românesc. Dar aceasta se făcea, atunci, prin intermediul organelor centrale sovietice. Este firesc, deci, să susținem contacte nemijlocite între cele două state, între organele

ministeriale și, mai ales, între agenții economici direcți, fiind parteneri de acum cunoscuți.

Aș puncta întâlnirea cu domnul Jacques Attali, președintele Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD), în care am discutat posibilitatea finanțării unor proiecte concrete pentru realizarea unuia sau unor poduri peste Dunăre, inclusiv o colaborare trilaterală cu Bulgaria și Turcia. În discuțiile cu premierul Demirel, la Istanbul, am evocat acest lucru, mai ales că a crescut fluxul de tranzit prin România în urma embargoului impus Iugoslaviei, devenind foarte aglomerată această parte de tranzit — trecerea peste Dunăre. Iar BERD-ul s-a arătat interesat să sprijine asemenea proiecte. De asemenea, am evocat proiecte similare pentru dezvoltarea legăturilor de cale ferată cu Republica Moldova. Este un proiect pentru o cale ferată în nordul Moldovei, din zona Botoșani spre Bălți, precum și pentru alte căi ferate, cu același ecartament, în zonele mediană și de sud ale Republicii Moldova. Domnul Attali s-a arătat dispus, pe baza unor proiecte concrete, să finanțeze astfel de acțiuni. Am discutat și despre creșterea capacității de tranzit la punctele de frontieră cu Ungaria, unde, de asemenea, s-au creat aglomerări în ultima vreme, și urmează să prezentăm proiecte comune pentru lărgirea capacității porțiunii respective de drumuri și modernizarea punctelor de tranzit. Mi s-a părut interesantă această chestiune și cred că vom putea coopera în acest sens cu acest organism internațional.

Câteva cuvinte despre vizitele în cele două țări, în Estonia și Belarus. Ele au reprezentat concretizarea unor înțelegeri anterioare stabilite cu cei doi președinți, la întâlnirile din Brazilia și de la Davos. Deci, în Estonia am avut convorbiri active cu președintele Ruutel și cu alți conducători ai Republicii. Am semnat cu acest prilej Tratatul de prietenie și colaborare. S-a pus întrebarea de ce m-am dus tocmai în Estonia. Cu această țară erau în stadiul cel mai avansat lucrările comune în ceea ce privește elaborarea acestui document politic, iar vizita în Estonia mi s-a părut semnificativă pentru marcarea interesului reciproc în dezvoltarea relațiilor cu statele baltice. Cu acest prilej, discutând despre relațiile noastre economice, am constatat că există un Acord Comercial semnat de România cu Estonia încă din

1930, pe care nu l-a denunțat nimeni și, deci, avem chiar o bază juridică pentru aceste relații. Este necesară doar adaptarea acestui acord la condițiile concrete actuale, actualizarea acestuia. Am găsit un limbaj comun și o înțelegere comună a problemelor politice general-europene pentru zona noastră, exprimând inadmisibilitatea folosirii forței și amenințării cu forța în relațiile internaționale, respectarea integrității teritoriale și a suveranității noilor state independente, poziția fermă pentru retragerea cât mai urgentă a trupelor străine de pe teritoriile statelor unde se află în mod ilegal sau fără un statut convenit, necesitatea retragerii lor, în general. Am abordat și diverse aspecte concrete, privind relațiile consulare, politice, culturale și economice. De altfel, un reprezentant al Ministerului Comerțului și Turismului a rămas să continue discuțiile pe această temă.

În Republica Belarus, de asemenea, am marcat împreună importanța acestui moment în dezvoltarea relațiilor dintre statele noastre. Este prima întâlnire cu un stat membru al CSI, al cărei început l-am avut la Davos și Rio, cu președintele Șușkevici. S-a semnat o Declarație comună care consemnează cadrul juridic al colaborării bilaterale, pe baza căreia se va elabora Tratatul bilateral, ce urmează să fie semnat cu un alt prilej. Am exprimat dorința ca președintele Șușkevici să efectueze o vizită în România, pentru a semna acest Tratat cu cel care va fi președinte al României la vremea respectivă. Noi sperăm ca acest Tratat să se finalizeze până la sfârșitul acestui an.

De asemenea, ne-am informat reciproc în legătură cu evoluțiile din cele două țări și am constatat multe probleme comune, multe dificultăți comune în acest proces de reașezare a vieții economice, de promovare a reformei economice, de tranziție spre economia de piață. Ne-am exprimat, de aceea, interesul pentru dezvoltarea contactelor și realizarea unor schimburi de experiență în abordarea acestor probleme, ca și interesul concret pentru dezvoltarea relațiilor economice nemijlocite, ținând seama de structura economiilor noastre și de existența multor lucruri de interes comun.

Noi am salutat poziția constructivă și echilibrată a Republicii Belarus în ceea ce privește starea conflictuală din Republica Moldova,

apelul prezidiului Parlamentului acestei țări fiind, din acest punct de vedere, un element pozitiv.

De altfel, în continuarea preocupărilor pentru dezvoltarea relațiilor cu statele din această zonă, ministrul român de Externe se află în vizită în țările asiatice din fosta Uniune Sovietică — Kazahstan, Kirghistan, Uzbekistan, Turkmenistan, Tadjikistan.

Aceasta, ca o scurtă informare introductivă.

Și, întrucât s-au provocat valuri în țară în legătură cu așa-zisa amânare de către președintele Iliescu a promulgării Legii electorale, vreau să spun că «România Liberă» se grăbește — și nu e prima oară când o face — fără să-și verifice măcar informațiile și se lansează în tot felul de aprecieri incorecte și calomniatoare. Am în față adresa Curții Constituționale din 14 iulie 1992, trimisă oficial președintelui României, prin care se înaintează Legea pentru alegerea Camerei Deputaților și Senatului, Legea pentru alegerea președintelui și cea de a treia lege. Exact în aceeași zi, la 14 iulie, am semnat, am promulgat aceste legi. Deci, ele sunt promulgate la ora actuală și au fost trimise Parlamentului pentru a fi publicate în «Monitorul Oficial». Deci, președintele României nu a întârziat cu nici măcar o zi. Pentru că, așa cum am spus și la precedenta conferință de presă, am studiat textul acestor trei legi încă din momentul în care se aflau în analiza Curții Constituționale și, deci, am avut posibilitatea să semnez imediat. Deci, președintele României nu a folosit nici măcar termenul limită pentru analiza și semnarea acestor documente, ci le-a promulgat cu operativitate. Spun asta pentru o corectă informare, pentru a termina o dată cu dezinformările, cu jocul acesta de vehiculare a informațiilor false. Dar, mă rog, eu sunt un om liniștit și nu mă las impresionat de jocul vorbelor și aprecierilor cu care unii văd că își fac platforme".

*
* *

În zilele de 25 și 26 iulie, am efectuat o vizită oficială în Kuweit, la invitația emirului acestei țări, șeic Jaber Al-Ahmad Al-Jaber Al-Sabah.

Programul acestei vizite a cuprins convorbiri cu șeful statului kuweitian, cu membri ai guvernului care erau responsabili cu principalele sectoare de conlucrare româno-kuweitiană, respectiv miniștrii Afacerilor Externe, Petrolului și Finanțelor. Am avut, de asemenea, întâlniri cu reprezentanții Camerei de Comerț și Industrie și cu oameni de afaceri kuweitieni.

Vineri, 11 septembrie 1992, am plecat spre Spania, pentru a participa la festivitățile legate de sărbătorirea, la 12 septembrie, a Zilei României din cadrul Expoziției mondiale „Sevilla '92", o mare sărbătoare a culturii și tehnologiei, în cadrul căreia și-au deschis pavilioane peste 100 de țări, din toate colțurile lumii.

Cu acest prilej, am purtat convorbiri cu regele Juan Carlos, cu premierul Felipe Gonzales, precum și cu alte oficialități spaniole.

La întoarcerea spre țară, am făcut o scurtă escală la Roma, unde m-am întâlnit cu noul președinte al Italiei, domnul Oscar Luigi Scalfaro și cu primul-ministru Giuliano Amato, fiind, de asemenea, oaspetele Sanctității Sale, Papa Ioan Paul al II-lea.

H. DECLANȘAREA CAMPANIEI ELECTORALE — PROGRAMUL ELECTORAL „CRED ÎN SCHIMBAREA ÎN BINE A ROMÂNIEI“ —

1. STABILIREA DATEI ALEGERILOR GENERALE

După cum am arătat în capitolele anterioare, în urma unor îndelungi și controversate dezbateri în Parlament, data alegerilor parlamentare și prezidențiale a fost stabilită pentru 27 septembrie 1992, deși, inițial, guvernul Stolojan — ce-și propusese ca obiectiv politic prioritar organizarea de alegeri generale — fixase această dată pentru luna mai. Dar respectarea acestui termen depindea de elaborarea Legii electorale, a Legii pentru alegerea Camerei Deputaților și Senatului, precum și a Legii pentru alegerea Președintelui României, așa încât decizia finală a aparținut Parlamentului și nu Executivului. Iar amânarea alegerilor a fost determinată, în primul rând, de schimbarea raportului de forțe din Parlament, mai precis de modificările intervenite pe scena politică românească.

În luna aprilie, grupul desprins din Frontul Salvării Naționale s-a constituit într-o nouă formațiune politică, intitulată inițial FSN-22 decembrie, apoi Frontul Salvării Naționale-social democrat și, în sfârșit, Frontul Democrat al Salvării Naționale, titulatură sub care a și participat la alegeri. Situația acestui nou partid nu a fost deloc simplă, fiind necesară constituirea, în timp record, a organizațiilor teritoriale și pregătirea lor pentru o campanie electorală ce se anticipa a fi deosebit de tensionată și furtunoasă.

În ceea ce mă privește, mă aflam în faza evaluărilor, principalul meu punct de reper fiind atitudinea cu care cetățenii țării mă întâmpinau în vizitele prin țară, aceștia încurajându-mă constant pentru a candida la funcția de președinte al României. Pe de altă parte, în timp ce reprezentanții Frontului Democrat al Salvării Naționale și alte câteva partide politice își exprimau aprecierea și solidaritatea față de activitatea mea, forțele de opoziție și unii gazetari cu opțiuni politice evident partizane își concentraseră eforturile pentru a mă convinge — prin modalități mai mult sau mai puțin persuasive — să mă retrag din cursa pentru alegerile prezidențiale.

O primă atitudine publică față de această situație am adoptat-o la 8 aprilie, când, adresându-mă cetățenilor orașului Alexandria, am arătat:

„Mulți mă situează în centrul atenției în legătură cu perioada care urmează și cu confruntările politice viitoare. Sunt judecat în fel și chip. Am devenit obiectul atenției și «simpatiei» multor gazetari și multor forțe politice. Mulți mă sfătuiesc să mă retrag din viața politică a țării. O asemenea judecată nu-i lipsită de o anumită rațiune: regula democrației impune și o anumită schimbare a forțelor politice și a persoanelor. Mulți spun că am făcut suficient în acești doi ani, în care am trecut printr-o perioadă convulsivă, complicată a vieții noastre politice, și ar fi cazul să mai las locul și altora. Trebuie să vă spun că nu am avut și nu am nici un fel de avantaje din această funcție, din îndeplinirea unui mandat într-adevăr complicat, într-o perioadă foarte dificilă pentru România.

Dacă aș avea sentimentul unei alternative favorabile țării, aș renunța să candidez. Dar, în opțiunea pe care o voi face asupra acestei probleme, va trebui să judec ceea ce e favorabil și ceea ce e defavorabil forțelor constructive ale acestei țări și intereselor noastre naționale.

În măsura în care voi simți că prezența mea este încă utilă — și, în acest sens, judecata supremă trebuie să o dea electoratul, cetățenii acestei țări —, că mă bucur încă de un sprijin masiv din partea țării, cred că voi merge mai departe în această confruntare electorală. Cred

că a ceda acum, numai la sfaturile interesate ale anumitor forțe politice, ar semăna a dezertare. Or, eu nu sunt omul care să dezerteze, indiferent de greutățile cu care m-am confruntat în viață; și am avut o viață nu ușoară, să știți. Nu mi-am creat niciodată avantaje din situația pe care am avut-o. Mulți mă incriminează, incriminează trecutul meu. Dar mie nu mi-e rușine de acest trecut, nu mi-e rușine să mă uit în ochii oamenilor cu care am avut de-a face de-a lungul vieții mele și sper să nu-mi fie rușine nici de acum înainte. Din acest punct de vedere, judecătorul suprem trebuie să fie cetățeanul, electoratul acestei țări. Eu mă voi supune acestei judecăți. Nu am luat încă decizia de a candida, iar aceste contacte pe care le am cu țara vreau să-mi dea certitudinea că opțiunea mea nu va fi greșită."

În zilele de 4 și 5 iunie, cu prilejul marcării unui veac de la inițierea Memorandumului românilor din Transilvania, am întreprins o vizită în județele Cluj și Sălaj. Aflat în orașul Jibou (județul Sălaj), în fața câtorva mii de locuitori, referindu-mă la alegerile prezidențiale care urmau să se desfășoare în luna septembrie, am arătat: „Probabil că îmi voi asuma răspunderea de a candida, lăsându-i pe oameni să judece. Este pentru prima oară când o spun public, dar fără să o declar oficial." *Această declarație a fost considerată de către mijloacele de informare în masă drept momentul anunțării, pentru prima oară, a intenției mele de a mă angaja în cursa pentru obținerea mandatului prezidențial.*

2. CONFERINŢA NAŢIONALĂ A FDSN

La 28 iunie s-a desfăşurat prima Conferinţă Naţională a Frontului Democrat al Salvării Naţionale, prilej cu care am transmis următorul mesaj:

„Îmi face plăcere să adresez urările mele de succes Frontului Democrat al Salvării Naţionale, cu ocazia primei sale Conferinţe Naţionale.

Într-un fel, această Conferinţă reprezintă, în egală măsură, atât un început, cât şi o continuare. Un început — pentru că Frontul Democrat al Salvării Naţionale s-a născut prin desprinderea de o linie politică şi de un mod de conducere contrarii angajamentelor iniţiale şi aspiraţiilor celor ce au dat votul lor, la 20 mai, Frontului Salvării Naţionale.

De aceea, văd în FDSN acel partid cu adevărat de centru-stânga care îşi propune abordarea şi rezolvarea — de pe poziţii social-democrate — a marilor probleme cu care se confruntă ţara şi oamenii ei. Acei oameni care, crezând în Front, i-au acordat încrederea lor, cu speranţa depăşirii marilor dificultăţi inerente tranziţiei şi care nu mai primeau răspunsuri la gravele probleme care îi frământă. De asemenea, văd în Frontul Democrat al Salvării Naţionale acel partid democratic capabil să tolereze diversitatea opiniilor şi dialogul intern

permanent, ca resort al propriului progres și garanție a promovării democrației autentice în societatea românească.

Conferința reprezintă, însă, și o continuare, deoarece, prin abordarea marilor probleme ale țării, prin soluțiile pe care intenționează să le ofere, FDSN își propune reafirmarea principiilor societății democratice bazate pe o economie de piață modernă, enunțate pentru prima dată încă din noaptea de 22 decembrie 1989, la care a subscris atunci întreaga țară.

Viața politică românească are nevoie de o asemenea formațiune ca Frontul Democrat al Salvării Naționale — așa cum se autodefinește acesta —, ca factor de echilibru și de promovare consecventă a proceselor de consolidare a democrației și reformei economice, pentru dezvoltarea economiei naționale ca o economie modernă, dinamică și eficientă, în folosul tuturor categoriilor de cetățeni, ca promotor al unor raporturi bazate pe cinste, corectitudine și responsabilitate civică, pe slujirea cu credință a intereselor țării și ale poporului român.

Cu toate că, atât în viața politică, cât și în economie, în acești doi ani și jumătate s-au înfăptuit transformări profunde și ireversibile, drumul de parcurs rămâne îndelungat și complicat și presupune o amplă elaborare și conjugare a eforturilor tuturor forțelor politice și sociale ale țării.

Deși confruntat cu inerentele probleme ale începutului, sunt convins că Frontul Democrat al Salvării Naționale va găsi resurse să se afirme rapid ca o formațiune politică matură și responsabilă, contribuind semnificativ la continuarea reformei, la întărirea democrației și la desfășurarea unei campanii electorale serioase, în care dominantă să fie competiția între programe politice și variante de soluții pentru problemele majore ale țării și nu confruntările sterile de interese politicianiste mărunte.

În acest sens, urez succes Conferinței Naționale a Frontului Democrat al Salvării Naționale!“

Conferința a adoptat statutul și programul Frontului Salvării Naționale, fiind alese organele de conducere ale partidului. De

asemenea, a fost votată, în unanimitate, susținerea candidaturii mele la funcția supremă în stat, decizie ce mi-a fost comunicată oficial, în aceeași seară, de către o delegație mandatată de Conferință. Fiind vorba de partidul pe care îl simțeam cel mai aproape de gândurile, ideile și sentimentele mele, am acceptat cu plăcere această propunere.

Intram, așadar, în linie dreaptă pentru pregătirea campaniei electorale a primelor alegeri organizate și desfășurate în conformitate cu Constituția României.

3. PROGRAMUL ELECTORAL „CRED ÎN SCHIMBAREA ÎN BINE A ROMÂNIEI“

Programul cu care m-am adresat alegătorilor s-a intitulat „Cred în schimbarea în bine a României“, *prin care am încercat să fac o succintă analiză a situației în care se afla societatea românească și să creionez principalele repere ale activității prin care urma ca, în următorii patru ani, să depășim criza ce cuprinsese, la acea oră, aproape toate componentele ansamblului social. Redau, în continuare, ideile pe care mi-am axat programul electoral din toamna anului 1992:*

CRED ÎN SCHIMBAREA ÎN BINE A ROMÂNIEI

„Dragi compatrioți,

M-am angajat în cursa pentru cea mai înaltă magistratură a statului cu încrederea că pot fi util, în continuare, în anevoiosul proces de reconstrucție democratică a țării.

Știu că multe din speranțele de acum aproape trei ani s-au lovit de dificultăți nebănuite.

Ne aflăm acum într-un punct critic, într-o stare de criză ce a cuprins toate componentele ansamblului social. Ne încearcă dezamăgiri și greutăți de tot felul.

Știu că adversarul nostru incontestabil este situația economică complicată în care ne aflăm și înțeleg nerăbdarea de a ieși cât mai repede din această situație. Dar mai înțeleg că pentru aceasta se impune să înfrângem sechelele vechilor structuri și mecanisme, care au înăbușit inițiativa și spiritul novator, să înfrângem mentalitățile parazitare, pasivitatea și inerția din propria noastră gândire. Va trebui, de aceea, să asigurăm condiții de afirmare oamenilor competenți, cinstiți și întreprinzători. Avem nevoie de muncă, de foarte multă muncă, de responsabilitate și de încredere. Trebuie să găsim calea pentru ca asemenea trăsături să fie puse în valoare.

A face promisiuni ce nu sunt realizabile înseamnă, până la urmă, a te juca periculos cu viața oamenilor, cu destinul național. Nu avem dreptul să apelăm la soluții improvizate, întâmplătoare. Un asemenea mod de a face politică îmi este străin.

Sunt încrezător — și vă chem să credeți împreună cu mine — că, procedând cu dreaptă măsură și chibzuință, România are șanse reale să beneficieze de roadele schimbărilor declanșate de Revoluția din decembrie 1989.

Următorii patru ani vor trebui consacrați stopării declinului, ieșirii din criză și relansării economice a României. Rezultatele vor începe, treptat, să se arate. Avem dreptul să sperăm!

Am pornit împreună și, cu voința dumneavoastră, vă propun să continuăm împreună, realizând o veritabilă reconciliere națională.

Ceea ce vă prezint în continuare constituie reflecțiile politice ale unui participant direct la evenimentele Revoluției din decembrie 1989 și la întregul proces de transformare prin care a trecut și trece societatea românească.

Revoluția din decembrie 1989 reprezintă, pentru România, o piatră de hotar la acest sfârșit de secol. Noi nu am putut ieși din dictatură pe o cale lipsită de violență. La noi, istoria a fost mai categorică, răsturnarea vechiului sistem s-a produs printr-o mișcare spontană, explozivă, cu o impresionantă participare a tuturor forțelor și categoriilor sociale. Credința în victorie a fost hotărâtoare; pentru cauza ei s-au dat jertfe de sânge, au căzut eroi, printre care mulți tineri, foarte tineri. A fost o revoluție, nu un „complot“ sau „lovitură de palat“.

Revoluția nu a fost proprietatea unui grup, a unei singure forțe politice și, deci, nu avea cum să fie nici oprită, nici confiscată, nici deturnată.

În Comunicatul către țară din noaptea de 22 decembrie, se regăsesc definite natura politică și socială a Revoluției, caracteristicile și opțiunile ei: demolarea sistemului totalitar comunist, instaurarea democrației, respectul libertății și demnității umane, renașterea societății românești.

În desfășurarea rapidă și imprevizibilă a evenimentelor de atunci, stările conflictuale au atins momente tensionate, grave. Atunci, ca și în răstimpul care a urmat, am reușit să învingem haosul și anarhia. Am reușit să evităm războiul civil, să evităm dezmembrarea statală și națională a țării. Și toate acestea, într-o conjunctură internațională defavorabilă, îndeosebi ca urmare a focarelor de tensiune și criză aflate în imediata vecinătate a țării noastre, în estul și sud-vestul României.

Atunci, în decembrie 1989, s-a născut noua Românie. Calea este fără întoarcere, procesul este complex și de durată.

Ce am făcut: Schimbarea politică. Democrația, statul de drept și societatea civilă

Schimbarea pe care o cunoaște societatea românească este de esență, are un curs ireversibil și vizează toate domeniile.

Cu toate dificultățile întâmpinate, mandatul încredințat de electoratul țării Parlamentului și Președintelui a fost îndeplinit în datele sale semnificative:

— a fost lichidat sistemul comunist și s-a creat cadrul pentru un sistem politic pluralist și democratic;

— au fost organizate primele alegeri libere și s-au constituit instituții democratice, specifice statului de drept, consacrându-se în fapt principiul separării puterilor;

— reconstrucția legislativă și, în primul rând, elaborarea noii Constituții a României — legitimată prin referendum național — reprezintă ruptura definitivă cu sistemul totalitar, comunist, și consacră valorile democrației la nivelul standardelor europene și universale;

— s-a înaintat în mod decisiv în construcția societății civile; Constituția garantează drepturile și libertățile tuturor cetățenilor, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, religie, de avere sau apartenență politică;

— libertatea de expresie, de asociere și de manifestare, devenită o realitate de necontestat, conferă societății românești un caracter activ și o mare diversitate; există un impresionant număr de organizații civile, sindicale, asociații, ligi profesionale, fundații culturale, științifice, care multiplică modalitățile de exprimare și de manifestare publică;

— libertatea presei, a mijloacelor de comunicare și informare publică reprezintă unul din cele mai mari câștiguri ale democrației, un semn evident al schimbării;

— descentralizarea vieții politice și sociale, autonomia locală s-au afirmat și cu prilejul alegerilor locale din februarie, care au configurat un spectru politic și opțional mai echilibrat.

Reforma economică, tranziția spre economia de piață

• Reforma economică este problema esențială a României. Tranziția spre economia de piață reprezintă cel mai complex și mai dificil proces al acestei perioade.

Noi am pornit de la o situație de criză, care a și declanșat resorturile Revoluției. După decembrie 1989, structurile și mecanismele economiei supercentralizate s-au destrămat aproape spontan.

Au fost inițiate, imediat, măsuri instituționale pentru trecerea la economia de piață.

A urmat fundamentarea legislativă a reformei, adoptarea unor legi esențiale, ca Legea fondului funciar și Legea privatizării.

Încă din primele luni ale anului 1990, s-a dat pământ țăranilor.

A fost creat cadrul legislativ de stimulare a activităților economice cu caracter privat.

• Procesele de schimbare economică au avansat o dată cu noul sistem legislativ. În schimb, în sfera producției suntem într-o evidentă și păgubitoare fază de declin. De ce?

— pentru că vechile structuri economice au fost demolate brusc, haotic, înainte de a le avea pe cele noi, ceea ce a dereglat circuitele economiei naționale, iar legăturile dintre sectoare și agenții economici au devenit incoerente;

— pentru că, deși legislația reformei a avansat mult, nu au putut fi reglementate toate procesele economice și nu au putut fi ținute sub control multe din fenomenele spontane din economie;

— pentru că *guvernarea nu a reușit să elaboreze un program coerent de desfășurare a reformei* — ținând seama de complexitatea problemelor tanziției —, nu a pregătit cu grijă fazele decisive ale aplicării practice a reformei. Efectele negative nu au fost receptate la timp și nu au fost introduse întotdeauna corecțiile necesare. Deseori s-a manifestat *pripeală și diletantism* în adoptarea unor măsuri ale căror efecte negative se resimt acum și se vor manifesta încă mult timp;

— pentru că — în industrie, comerț, servicii și transporturi — unitățile economice de stat, scăpate, în sfârșit, de sub tutela planificării centralizate, au avut un *comportament neeconomic,* orientându-se nu spre rentabilitate și dezvoltare, ci spre supraviețuire, mai ales prin *creșterea — nu întotdeauna motivată — a prețurilor și salariilor;*

— pentru că, în agricultură, aplicarea Legii fondului funciar a fost întârziată, iar creditele necesare proprietarilor agricoli, precum și alte măsuri de sprijinire a acestora, au fost și sunt insuficiente;

— pentru că s-au produs imense distrugeri de bunuri și instalații agricole, de care azi producătorii ar fi putut beneficia.

Se poate spune că, cel puțin pentru această perioadă, „pariul“ cu agricultura a fost pierdut, producția agricolă a scăzut la un nivel îngrijorător, iar consecințele le resimțim cu toții.

• **La dificultățile interne se adaugă și factori externi:**

— destrămarea sistemului relațiilor de schimb și cooperare în care eram angajați, prăbușirea CAER-ului, pierderea unor surse de materii prime și a unor piețe de desfacere;

— consecințele negative pentru noi ale embargoului asupra Irakului și, mai recent, asupra Iugoslaviei;

— efectele recesiunii economice mondiale și protecționismul practicat pe piețele occidentale;

— derularea cu întârziere a sprijinului financiar extern.

De altfel, procesul tranziției se dovedește dificil pentru toate statele care trec prin această experiență.

• **Stării de criză moștenite i s-au adăugat starea de criză generată de chiar procesul tranziției.**

— **Privatizarea,** aflată în curs de realizare, s-a extins mai ales în domeniul comerțului și al serviciilor, manifestându-se mai modest în domeniul producției. Dezetatizarea, trecerea unei părți a sectorului de stat în proprietate privată se desfășoară extrem de lent. Deosebit de grave sunt efectele confuziei cu privire la rolul statului, în calitatea sa de proprietar și gestionar al economiei în perioada de tranziție, dereglările produse în economie și dezorganizarea unor unități industriale.

— **Liberalizarea prețurilor** — o operație previzibilă și necesară — *a fost declanșată fără o pregătire atentă și fără un suport economic de substanță;* în loc să stimuleze producția, a contribuit la scăderea ei.

— În schimb, **costurile umane și sociale** ale tranziției cresc în avalanșă, peste puterea de suportabilitate a populației.

— **Protecția socială** nu a putut depăși limitele reduse ale performanței economice și starea de fapt a producției. Principalele segmente sociale — muncitori, cadre tehnice, funcționari publici, medici, profesori, tineret, pensionari — fac față cu greu tranziției;

— **Șomajul** în creștere, scăderea producției, escaladarea prețurilor afectează condițiile de viață ale unui număr tot mai mare de familii;

— Un fenomen extrem de îngrijorător este *corupția,* care a proliferat, în condițiile unei exigențe scăzute din partea instituțiilor de ordine publică și de control financiar. S-a produs astfel îmbogățirea rapidă a unor falși întreprinzători, prin fraudă, abuz de putere, trafic de influență, speculă, piață neagră.

Corupția este impozitul greu și nemeritat pe care îl plătește cetățeanul cinstit!

• Omul simplu, și nu numai el, vede că efectele pozitive ale reformei s-au răsfrânt, cu precădere, asupra unui segment social restrâns. Omul simplu, și nu numai el, se întreabă: «De ce am luptat împotriva unui sistem dictatorial, dacă noul sistem nu ne asigură un trai mai

bun? De ce trebuie să trecem printr-un alt infern al privațiunilor materiale, cu beneficiu nesigur în viitor?»

Asemenea întrebări exprimă o stare de spirit legitimă, de care nu avem dreptul să facem abstracție. Răspunsul trebuie să fie clar. Pentru a asigura bunăstarea dorită de toți cetățenii țării și de fiecare în parte, soluția nu este întoarcerea la vechile structuri și mecanisme, la sistemul totalitar. Calea este una singură — promovarea cu hotărâre a democrației în viața politică și socială, precum și a economiei moderne de piață în toate sectoarele economice, indiferent de forma de proprietate — privată, de grup, sector public, societăți mixte, cu capital autohton și străin.

• Nu putem beneficia de modul de viață și de consum al societăților dezvoltate, dacă nu adoptăm și modul lor de a munci, dacă nu ne apropiem de productivitatea lor, de formele lor de producție și de organizare.

Este evident că, până acum, nu am reușit să definim în mod clar trăsăturile sistemului economico-social pe care vrem să îl edificăm și nu am reușit să gândim și să prezentăm un program coerent de desfășurare a procesului de tranziție. De aici, multe confuzii și măsuri nefundamentate. Uneori, sub presiunea străzii, a timpului, s-au luat decizii pripite, insuficient gândite. Alteori, lipsa de experiență și subiectivismul au generat măsuri eronate. În mod firesc, trebuie să ne asumăm răspunderea pentru toate acestea.

• **Moderația și echilibrul,** bazate pe un program bine fundamentat, pe obiective clare și pe decizii corecte, trebuie să ne călăuzească în perioada care urmează. Conștienți de greutățile prin care suntem nevoiți să trecem, important este **să înțelegem sensul schimbării.** Timpul relativ scurt — frământat și contradictoriu — pe care l-am străbătut, ne-a oferit o experiență pe care o putem socoti concludentă.

Principala realizare este că, în cei aproape trei ani, am reușit să menținem stabilitatea țării și sensul pozitiv al schimbării. În pofida atâtor convulsii și tensiuni inerente prăbușirii unui sistem dictatorial, a numeroase situații de uzură și blocaj, am reușit să facem din România un factor de stabilitate și echilibru în această parte a Europei.

Am reușit ca, în momente limită, interne sau internaționale, să păstrăm unitatea și integritatea țării, să dezvoltăm relații substanțiale și lucide cu vecinii, cu statele europene, cu numeroase state de pe alte continente.

România postcomunistă se integrează treptat, dar sigur, în structurile democrației europene și mondiale.

Ce avem de făcut: O strategie națională a schimbării, depășirea diletantismului politic și social-economic

• Alegerile legislative și prezidențiale vor încheia un prim ciclu al evoluției politice a societății românești. Schimbarea poate dobândi profunzime, sens durabil și fecund: **de la dezbinare la armonie socială; de la demolare la construcție; de la intoleranță la dialog.**

Ar fi în beneficiul națiunii depășirea actualei fărâmițări și structurarea vieții politice în jurul câtorva opțiuni fundamentale de dezvoltare economică și socială.

• Maturizarea vieții noastre politice și sociale depinde de spiritul nostru de **cooperare și toleranță,** de **competența și profesionalismul** nostru, de modul în care vom ști să gândim și să proiectăm viitorul.

Este vital ca instituțiile publice — și este necesar ca și partidele — să găsească mijloace de **a stopa diletantismul politic și social, incompetența și impostura,** introducând **criterii de autentică selecție a valorilor.**

• În procesul de reașezare a raporturilor dintre instituțiile și grupurile sociale și profesionale, dintre factorul politic și structurile societății civile, o importanță deosebită dobândește **mișcarea sindicală.** Sindicatele s-au conturat ca o veritabilă instituție a democrației. Democrația este, și în acest sens, profitabilă. Lipsa unui edificiu sindical coerent poate conduce la anarhie și la convulsii.

• Fundamentală devine necesitatea elaborării unei **strategii naționale de dezvoltare economică și socială în perspectivă,** care să cuprindă toate etapele tranziției spre o economie modernă de piață, în pas cu tendințele și cerințele progresului tehnologic și economic contemporan, integrată în circuitul economiei mondiale. Elaborarea

acestei strategii trebuie să fie rodul cooperării celor mai competenți specialiști, indiferent de orientarea politică sau ideologică. Ea **trebuie să fundamenteze programele de guvernare și căile de continuare a reformei economice, care nu trebuie tratată ca un slogan politic și care nu reprezintă monopolul unei persoane, al unui grup sau al unei singure formațiuni politice, ci o cauză vitală a întregii societăți.**

• **Reforma trebuie realizată în perspectiva dezvoltării** economico-sociale, în scopul obținerii unor rezultate concrete, palpabile, cu costuri sociale cât mai reduse. Viabilitatea, credibilitatea și consistența ei depind de modul cum concepem, cum ordonăm și desfășurăm tranziția. Aceasta nu poate să fie decât lucrarea întregii națiuni, a tuturor segmentelor ei sociale, profesionale și politice.

E nevoie, prin urmare, de un **pact social și politic explicit.** Pe suportul acestui pact putem și suntem datori să elaborăm o strategie coerentă la nivel național, un program de restructurare economică globală, pe durată lungă, cu eșalonarea rațională a etapelor, cu identificarea surselor de protecție socială și a resurselor protecției naționale, în care fiecare să-și găsească reflectate propriile interese. Aici, într-adevăr, **numai împreună vom putea reuși!**

• Goana după „modele“, dilema terapie „de șoc“ sau „graduală“ ne-au făcut, poate, să percepem mai puțin propriile noastre cerințe și posibilități. Învățând, desigur, și de la alții, va trebui, totuși, să ne definim propria noastră cale, propria noastră strategie, care să țină seama, în primul rând, de condițiile specifice și de realitățile țării noastre. **Să ne întoarcem cu fața spre lumea de azi, dar și spre noi înșine.**

Printr-o strategie națională coerentă, tranziția trebuie desfășurată în ritmul și cu costurile pe care le permit viața, disponibilitățile noastre interne și externe, precum și gradul de acceptabilitate și suportabilitate din partea populației.

Să ne acordăm clauza încrederii în noi înșine

• Suntem o țară cu resurse considerabile. Dispunem de un potențial natural și tehnic diversificat, bogat. Dispunem, mai ales, de un potențial uman deosebit. Populația României este o populație

știutoare de carte. Nivelul de instruire a lucrătorului român din industrie și agricultură este ridicat. Intelectualitatea umanistă, științifică și tehnică, specialiștii noștri se bucură de o bună apreciere. Prin gradul său de cultură generală, prin vigoarea și prospețimea sa morală, tineretul român are o mare deschidere spre nou, spre modern, spre valorile viitorului.

Orizontul intelectual al societății românești și potențialul său cultural ne dau dreptul la un loc demn în lumea de azi. Acest potențial uman reprezintă cel mai important suport al speranțelor noastre.

• Despărțindu-ne de trecut, ar fi nedemn și nedrept să ștergem cu buretele sau să ignorăm munca și eforturile constructive ale poporului din ultimii 45 de ani. Dacă în condiții de dictatură și de incredibile privațiuni de ordin moral și material poporul nostru a reușit unele performanțe incontestabile, cu atât mai mult el este capabil de performanță în condiții de democrație și libertate.

Tentativele de culpabilizare generală, ca și atitudinile nihiliste sau apologetice sunt inacceptabile. **Rostul nostru e să construim, nu să demolăm!**

A sosit timpul să avem o atitudine cumpănită, să operăm cu judecăți critice corecte și responsabile față de destinul național. **Să ne acordăm clauza încrederii în noi înșine, să avem încredere în potențialul de care dispunem și în capacitatea noastră de a izbândi!**

• **Nu toată industria românească este falimentară.** Reorganizarea, retehnologizarea și, mai ales, restructurarea ei spre ramuri și sectoare de vârf pot conduce la o dezvoltare de ansamblu a economiei. Privatizarea industriei trebuie realizată în etape succesive, eșalonate după criteriile și mecanismele economiei de piață, limitând costurile umane și sociale.

• **Agricultura românească se află în reorganizare.** Aici, procesul de privatizare este cel mai avansat, dar nu suficient susținut de stat și societate. Primele urgențe sunt: grăbirea punerii în posesie a noilor proprietari și distribuirea titlurilor de proprietate asupra pământului; susținerea de către stat a tuturor producătorilor agricoli, prin mijloace financiare care să le înlesnească procurarea inventarului agricol și

utilizarea tehnicilor de muncă și producție moderne; legea creditului agricol și legea arendării pământului trebuie urgent elaborate, adoptate și puse în aplicare.

• **Dezvoltarea turismului, inclusiv a turismului rural, perfecționarea serviciilor, a infrastructurilor moderne** — sistemul energetic, gospodărirea apelor și alimentările cu apă, rețeaua de drumuri, transporturi și telecomunicațiile — constituie domenii prioritare pentru propulsarea activității economice și ridicarea calității vieții.

• **Poziția noastră geostrategică,** legată de Marea Neagră și Dunăre, ca punct optim de confluență între Orient și Occident, ne avantajează, permițându-ne o **deschidere specifică spre economia mondială;** va trebui să știm să punem în valoare această poziție.

Statul de drept și proprietatea. Economia și protecția socială

• **Statul garantează și protejează toate formele de proprietate.** Statul însuși este încă proprietar al unei bune părți din economie. În această calitate, are drepturi, dar și obligații pe care trebuie să și le asume. Are, de asemenea, atribuții directe în materie de justiție și legalitate economică.

Abandonarea bruscă, totală, de către stat a rolului său în economie, în etapa actuală, ar fi la fel de periculoasă ca și excesiva centralizare de mai înainte. **Statul nu poate abdica de la datoriile ce-i revin ca protector și garant al economiei naționale în procesul de tranziție,** atât în calitatea sa de proprietar al unei părți importante din avuția națională, pe care trebuie să o gestioneze eficient, pe baza mecanismelor și a rigorilor economiei de piață, cât și ca factor activ de reglare a proceselor și corelațiilor macroeconomice, pentru protejarea intereselor naționale.

• În această perioadă, **statul rămâne promotorul principal al reformei.** El trebuie să abandoneze și să demoleze redutele birocrației economice, concomitent cu renunțarea la dirijism, la amestecul în gestiunea agenților economici, promovând și stimulând însă managementul modern, bazat pe calcul și eficiență economică.

• **Sprijinirea întreprinzătorilor particulari, privatizarea** în industrie, agricultură, turism, comerț și servicii, **stimularea inițiativei private,** dezvoltarea cadrului instituțional al economiei de piață sunt absolut obligatorii. Aceasta înseamnă că și sectorul public, de stat, va trebui să funcționeze în virtutea acelorași principii și mecanisme ale economiei de piață.

• *Răspunderi precise revin statului în sfera protecției factorilor de mediu* — sol, apă și aer —, în gestionarea rațională a resurselor de care dispunem, în eliminarea surselor de poluare și promovarea tehnologiilor nepoluante.

• O atenție deosebită trebuie acordată de către stat activității de cercetare-dezvoltare, elaborării strategiilor macroeconomice și sectoriale, cercetării tehnologice și promovării progresului tehnic, mai ales în condițiile accentuării deficitului de resurse.

• **Fenomenul corupției trebuie stopat!** Este o boală de care trebuie să știm să ne apărăm cu vigoare. Maturizarea economiei de piață și perfecționarea mecanismelor specifice acesteia vor fi principalele căi de eliminare a unor surse ale corupției.

În același timp, **se simte nevoia înăspririi legilor pentru sancționarea corupției, fraudei, speculei, concurenței neloiale, abuzului de putere.** Sunt necesare măsuri imediate privind organele puterii și administrației de stat: adoptarea statutului funcționarului public, finalizarea hotărârii privind declararea averii și justificarea veniturilor de către toți demnitarii — începând chiar cu actualii candidați la alegerile din septembrie, pentru Președinție și Parlament — și exercitarea riguroasă a controlului economico-financiar.

• Evoluția firească a reformei și democrației în țara noastră poate fi favorizată de o clară înțelegere a sensurilor bogăției și sărăciei:

— prin muncă și inițiativă, prin investiție și competență, prin curajul și riscul pozitiv al întreprinzătorului, prin respectarea legalității, pragul de sus al bogăției poate crește necontenit; dar nu bogăție prin estorcarea populației, nu bogăție prin corupție, prin înșelăciune, prin eludarea legilor, prin fraudă, abuz de funcții și poziție socială;

— totodată, alunecarea spre pragul de jos al sărăciei populației trebuie oprită. Există un prag al traiului decent care trebuie garantat și apărat; aici nu încap nici subterfugii, nici compromisuri!

Cinstea, corectitudinea, promovarea legalității, ca și spiritul dinamic, întreprinzător, competența și voința de redresare sunt surse importante ale protecției sociale și morale, ale respectului condiției umane.

• **Protecția socială decurge din capacitatea economică a țării.** O economie viabilă, productivă, o politică socială bine gândită pot crea un sistem coerent și eficient de sprijinire și apărare a cetățenilor. Se impune **elaborarea unui nou sistem de protecție și asistență socială,** care să permită asigurarea unui nivel decent de viață fiecăruia, ținând seama de condițiile și necesitățile variate ale diferitelor categorii de cetățeni.

Trebuie să ne propunem și să realizăm împreună:

— protejarea locurilor de muncă și crearea altora noi;

— să ținem șomajul în limite funcționale și suportabile; șomajul este o consecință a disfuncționalității economiei, care poate fi atenuată;

— garantarea prin lege a unor venituri minime, în limitele decenței și civilizației;

— să gândim și să adoptăm rapid un întreg sistem legislativ pentru rezolvarea problemelor locuințelor, cuprinzând protecția chiriașilor, acordarea reparațiilor materiale cuvenite foștilor proprietari; asigurarea unor condiții financiar-bancare adecvate pentru unele categorii sociale cum ar fi tinerii, cadrele militare, funcționarii publici, persoanele defavorizate, pentru a putea dobândi un spațiu de locuit decent;

— să acordăm o grijă specială tineretului și copiilor; avem obligația elaborării unui program național în acest scop; lor li se cuvine un real sprijin din partea statului, a societății, de la întemeierea familiei și până la integrarea profesională și autointegrarea socială;

— protecția morală și socială a femeii, ținând seama de greutățile cu care este nevoită să se confrunte, greutăți legate de locul de muncă, de creșterea și educarea copiilor, de asigurarea echilibrului familiei;

— protejarea pensionarilor, înțeleasă nu ca un act de caritate socială, ci ca un drept incontestabil, câștigat printr-o viață de muncă; societatea nu are dreptul moral de a-i abandona; juridic, economic, financiar și social, ei trebuie să beneficieze de o protecție aparte;

— să-i respectăm și să-i ocrotim pe cei bătrâni, să le înlesnim o viață normală;

— să ne îngrijim de cei ce nu se pot îngriji singuri;

— să elaborăm un nou sistem de asistență sanitară, ținând cont de starea materială și de veniturile fiecărei categorii sociale. Nu avem dreptul, la acest sfârșit de secol, să nu asigurăm populației medicamente, condiții de spitalizare, de tratament și recuperare. În fond, este vorba de sănătatea fiecăruia dintre noi, de sănătatea biologică și morală a poporului.

Cultură și regenerare spirituală

• Reforma societății nu are doar o dimensiune socială și politică, ci înglobează și spațiul culturii, cercetarea științifică și tehnică, învățământul, arta, ca energii specifice ale proceselor de schimbare. Fără o abordare și o susținere coerente, precum și o protecție corespunzătoare, energiile spirituale ale țării se risipesc, iar acum este nevoie de ele mai mult ca oricând.

• Învățământul, cultura, educația, sănătatea nu trebuie tratate în maniera strictă a economiei de piață și nici după criteriile de moment ale tranziției; ele sunt investiții de durată și solicită atenția și protecția specială din partea întregii societăți.

Protecția și unitatea națională

Să reabilităm ideea de ordine socială și de drept. Instituțiile democrației trebuie să-și dobândească autoritatea conferită prin lege. Democrația se opune nu numai dictaturii, ci și anarhiei. **Fără ordine de drept, fără domnia legii, societatea se destramă.**

• **Consolidarea unității naționale** este o datorie supremă și ține de capacitatea și știința noastră de a ne apăra interesele. Această știință trebuie să o deprindă și instituțiile și cetățenii.

• **Oștirea română, forțele de ordine publică** au datoria de a rămâne cu desăvârșire în afara politicii de partid. Ele au un singur partid: România. Ele au o singură politică: apărarea țării, a independenței naționale, a unității și integrității teritoriale, a ordinii constituționale, a proprietății și liniștii publice.

• În realizarea consensului național, în consolidarea forței morale a societății românești, Biserica are o misiune de prim ordin, așa cum, nu o dată, a dovedit în cursul istoriei. **Libertatea cultelor,** înscrisă în Constituție, este o expresie a democratismului și a libertăților cetățenești cucerite.

• Pentru binele României, trebuie să știm să conturăm și să așezăm pe baze trainice, democratice, **relațiile interetnice,** făcând să dispară exclusivismele și sfâșierile de orice fel. Trebuie să realizăm faptul că, **înainte de a ne deosebi politic, etnic sau religios, suntem cetățeni români.**

Politica externă

Revoluția română a operat o largă deschidere spre lume. Democratizarea societății românești, trecerea la economia de piață sunt strâns legate de această deschidere. Avem obligația de a ne găsi locul care ni se cuvine în tabloul complex și contradictoriu al lumii contemporane. Aceasta depinde, în mare măsură, de capacitatea noastră de a menține și consolida echilibrul și stabilitatea internă, de calmul, moderația și unitatea noastră. Radicalismul excesiv, aventurismul și amatorismul ne pot costa ca țară, ca popor. Așa ceva nu trebuie să admitem!

• Politica externă — care nu este atributul exclusiv al unui partid, fie el și de guvernământ — presupune o elaborare aparte. Aici e nevoie, într-adevăr, de **consens general.**

• Principalele demersuri de politică externă, derivând din situația geopolitică a țării, din afirmarea și consolidarea pe plan intern a valorilor și instituțiilor democratice, vor viza, în acord cu interesele vitale ale națiunii, integrarea în evoluțiile, structurile și spiritul nou de parteneriat, dominant în spațiul european și euro-atlantic.

într-o situație fără ieșire, la discreția unor interese care nu ne menajează.

Dacă nu suntem atenți, dacă nu suntem consecvenți cu noi înșine, putem deveni săraci într-o țară care este, totuși, bogată.

Vigoarea legăturilor noastre cu lumea depinde de inteligența, demnitatea și verticalitatea noastră. Trebuie să știm să punem în valoare resursele de care dispunem, pentru a plasa România pe făgașul binemeritat al dezvoltării, în structurile lumii moderne. Aceasta este șansa noastră și pe această șansă trebuie să mizăm.

Următorii patru ani trebuie să devină anii statornicirii ordinii sociale și de drept, ai climatului moral și social întemeiat pe lege, dreptate și muncă, cinste, onestitate și încredere.

• Interesele țării impun să realizăm un climat de toleranță și înțelegere națională. **Să ieșim din criza rupturilor, a răfuielilor și a abordărilor pătimașe,** care ne aruncă în derizoriu și neputință. Ne putem confrunta, și trebuie să ne confruntăm, fără a ne dușmăni ca indivizi sau grupuri. O justiție a bunului-simț poate sprijini justiția socială.

Reconcilierea și toleranța constituie semnul maturității și al responsabilității noastre politice.

• Românii au vocația creației și a păcii. Ei pot oferi lumii exemplul unui popor demn. Secretul menținerii noastre în fluxul civilizației europene rezidă în capacitatea de a ne armoniza diversitățile politice și pluralismul, pe fundalul interesului național.

Avem dreptul să sperăm, dar nu contemplativ, ci prin acțiune permanentă, lucidă, din care trebuie să câștige atât țara, prestigiul și demnitatea ei, cât și fiecare cetățean al României de azi și de mâine.

Dragi compatrioți,

La 20 mai 1990 mi-ați acordat votul și încrederea dumneavoastră.

Am înțeles să-mi asum, cu toate riscurile, responsabilitatea acestui mandat, într-o perioadă atât de frământată și de dificilă pentru țară.

Am realizat, poate, mai puțin decât am sperat și decât ne așteptam — atât eu, cât și dumneavoastră. Greutățile au fost mai mari decât am

crezut. Obstacolele mai greu de învins. Au apărut și piedici neprevăzute. Dacă privim însă cu luciditate la drumul parcurs, precum și la ceea ce se petrece în jurul nostru, trebuie să recunoaștem că am clădit împreună temeiurile pe care ne putem sprijini speranța în mai bine. Eu am încredere că vom găsi resursele de voință și crez puterea de a regenera România.

Candidez pentru un nou mandat, cu angajamentul ferm de a respecta Constituția — în litera și spiritul său —, acționând în limitele prerogativelor acordate președintelui, asigurând un dialog permanent și o conlucrare constructivă a tuturor instituțiilor statului de drept, a tuturor factorilor politici și sociali din țara noastră.

O fac cu încrederea că vom găsi în noi tăria morală de a elimina suspiciunea, dezbinarea, intoleranța, că ne vom regăsi puterea de a gândi și judeca cinstit lucrurile.

Eu cred în capacitatea noastră de a făuri consensul național, pacea și armonia țării; cred în poporul meu, în forța sa morală, în înțelepciunea și discernământul fiecărui cetățean.

Cred în schimbarea în bine a României! “

4. TENSIONAREA CLIMATULUI ELECTORAL

În ciuda pledoariei mele pentru o campanie electorală civilizată, bazată pe toleranță, înțelegere și fairplay, în ciuda faptului că, practic, nici măcar nu intrasem efectiv în campania electorală, adversarii mei declanșaseră deja o evidentă contracampanie, sub forme dintre cele mai diverse. De pildă, se cerea insistent ca activitatea pe care o desfășuram în calitate de președinte în funcție să nu mai fie mediatizată, aceste cereri fiind atât de agresive încât, nu rareori, evenimentele la care participa șeful statului erau ignorate cu desăvârșire. Or, peste tot în lume, se face o distincție clară între activitatea șefului statului și cea a candidatului la funcția supremă în stat, ambele fiind mediatizate corespunzător, inclusiv în cazul în care este vorba de una și aceeași persoană. Ceea ce poate fi și un avantaj, dar și un dezavantaj. În fine, dincolo de aceste polemici, presa „independentă“ difuza informații evident denigratoare, apelând la etichetări și jigniri, atac la persoană, folosind inclusiv imagini într-adins aranjate. În cadrul arsenalului folosit pentru discreditarea persoanei mele s-a înscris și așa-zisul „incident de la Constanța“, unde mă aflam cu ocazia Zilei Marinei, la 15 august, și când, în fața prefecturii județului, m-am îndreptat către un tânăr ce-și manifesta, huiduind, dezaprobarea față de persoana mea. Am încercat să încropesc un dialog și să-i explic acestui tânăr

că democrație înseamnă, desigur, și posibilitatea contestării, dar aceasta se poate manifesta și în mod civilizat. În urma acestui episod, căruia nu i-am acordat în acea clipă o atenție deosebită, formațiunile politice de opoziție și presa partizană m-au acuzat, cu vehemență, că l-aș fi agresat, fizic și verbal, pe acel tânăr — angajat al ziarului constănțean „Telegraf". Nimeni nu punea în discuție atitudinea acelui „ziarist", care, în loc să se manifeste ca un autentic jurnalist — ca martor obiectiv și neimplicat în evenimente —, îl huiduia pe cel pe care ar fi trebuit, în primul rând, cum spuneam, să-l urmărească cu un ochi lucid și nepartizan. Dar excesiva concentrare a mijloacelor de informare în masă asupra acestui subiect, prin care se încerca ridicarea acestuia la rang de eveniment politic cu semnificații importante, a determinat Biroul de Presă al Președinției să difuzeze următorul Comunicat:

„Tonul tot mai agresiv pe care îl abordează, în ultima vreme, unele mijloace de presă, devine din ce în ce mai periculos pentru climatul social.

Dincolo, însă, de cititorii articolelor pe care aceste ziare pot să-i reunească (probabil în număr de câteva sute de mii), apar drept îngrijorătoare manifestările provocatoare, concrete, ale unor «gazetari» care actionează în numele unor ziare și reviste. Cum altfel poate să apară poziția unui angajat al unui ziar constănțean, «Telegraf», care huiduie la apariția președintelui României, în fața prefecturii dobrogene? De altfel, președintele s-a și oprit și l-a întrebat cum se potrivește calitatea de ziarist cu atitudinea descalificantă pe care o are. Și mai regretabil apare modul în care unele ziare centrale relatează în mod cu totul și cu totul deformat acest moment, prezentând interpelarea — omenească și, în fond, profund democratică a președintelui — drept un act de agresiune împotriva gazetarului respectiv. Toată această campanie pare ca o veritabilă provocare și diversiune, pusă la cale în mod deliberat.

Considerăm că este momentul să se pună în discuție violența de limbaj și atitudinea provocatoare și răuvoitoare a unor oameni ai presei care ignoră legile democrației.

Considerăm, de asemenea, că trebuie subliniată atitudinea domnului Ion Iliescu față de campaniile electorale desfășurate de ceilalți candidați la Președinția României, respectul absolut al președintelui României pentru ceea ce acești candidați întreprind.

Democrație înseamnă, în primul rând, alegerea prin vot liber a celui mai bun. Să lăsăm, deci, alegătorul să decidă cine este cel mai bun!"

Episodul s-a încheiat prin difuzarea, de către Televiziunea Română, a imaginilor înregistrate la fața locului, care demonstrau, fără echivoc, că toate acuzațiile ce mi se aduceau nu aveau nici o bază reală. Acesta a fost unul din momentele care prevesteau că ne aștepta o furtunoasă campanie electorală, în care nu era exclus apelul la josnice artificii electorale. A fost, de asemenea, unul din momentele în care am regretat că legislația românească nu prevedea pedepse de natură a pune capăt, ca în orice stat de drept, unor astfel de abuzuri, calomnii și delicte de presă.

5. DEPUNEREA CANDIDATURII

La 21 august 1992, am depus, la Comisia Electorală Centrală lista cu semnăturile necesare depunerii candidaturii (peste 100 000 de semnături) pentru funcția de președinte al României. Alături de mine s-au aflat și reprezentanții conducerii de atunci ai Frontului Democrat al Salvării Naționale, printre care îi amintesc pe domnii Oliviu Gherman și Ion Solcanu. Trebuie să menționez, însă, că, pe lângă FDSN, candidatura mea era sprijinită și de alte partide politice: Partidul Unității Social-Democrate, Partidul Liber-Schimbist, Partidul Socialist Democratic și Frontul Democrat din România. Cu acest prilej, am acordat postului național de radio următorul interviu:

— Domnule președinte, sunteți primul care vă depuneți candidatura la funcția de președinte al României pentru viitoarele alegeri din 27 septembrie. Câteva gânduri pentru ascultătorii emisiunii radio „România Actualități".

— Meritul aparține, în primul rând, celor care m-au susținut și au colectat semnăturile susținătorilor. Așa se face că astăzi suntem primii care am depus documentele necesare înscrierii candidaturii pentru funcția de președinte al țării.

Aş vrea să repet angajamentul pe care mi l-am luat de la început şi pe care l-am reiterat într-un document publicat, folosind acest prilej pentru a spune că mă angajez în această competiţie nu pentru privilegii de ordin personal. O fac dintr-o datorie. Mi s-au pus întebări cu privire la alternative posibile. Au fost şi unii care m-au sfătuit să nu mă mai angajez în această cursă electorală, spunându-mi că am făcut suficient, pot să fiu mulţumit de ceea ce am făcut până acum şi să-i las pe alţii să continue cursa. Mai ales că intrăm într-o perioadă grea, perioadă care presupune responsabilităţi, chiar şi riscuri. Şi, deci, putea fi şi aceasta o variantă posibilă. Vreau să spun că nu am exclus din analiză această alternativă. Am avut însă sentimentul — şi din contactele pe care le-am avut în ultimele luni am primit acest imbold, această solicitare din partea unor categorii largi de cetăţeni — necesităţii continuării acestei curse. Sigur, alegătorii vor judeca care dintre candidaţi va răspunde cel mai bine aspiraţiilor, cerinţelor, sentimentelor cetăţenilor, alegătorilor.

Ştiu că ne aflăm într-o perioadă dificilă, ne aşteaptă o perioadă nu uşoară, o perioadă care, cred eu, trebuie să realizeze o însumare a capacităţilor, a eforturilor creatoare ale tuturor categoriilor de cetăţeni, ale tuturor forţelor politice, ale tuturor forţelor creatoare ale ţării. De aceea, eu aş vrea ca şi campania electorală să fie dominată nu de ceea ce a început să apară, tendinţe de a coborî această confruntare electorală la nivelul unor atacuri personale, al unor încercări de discreditare, de calomniere a contracandidaţilor, ci să ridicăm ştacheta dezbaterilor electorale la nivelul problemelor mari cu care se confruntă astăzi societatea românească, iar toate forţele constructive, politice şi sociale, să fie capabile să-şi conjuge eforturile pentru a depăşi dificultăţile care ne aşteaptă, să elaborăm împreună o strategie naţională pentru aşezarea vieţii politice, economice, sociale pe un cadru cât mai firesc, să dăm cât mai multă eficienţă eforturilor creatoare ale poporului nostru şi să asigurăm situarea României în contextul relaţiilor internaţionale pe un loc demn. Cred că acesta este crezul de bază al candidatului la viitoarele alegeri.

— Dacă ne puteți spune, în afara Frontului Democrat al Salvării Naționale, care sunt celelalte formațiuni sau partide politice care vă susțin candidatura la viitoarele alegeri ?

— Astăzi s-au prezentat reprezentanții a patru formațiuni politice care mi-au susținut candidatura: FDSN, Partidul Unității Social-Democrate, Partidul Socialist Democratic și Partidul Liber-Schimbist.

— Și, o ultimă întrebare: când începeți campania electorală?

— Așa cum prevede legea, după 27 august.

Așadar, campania electorală a fost declanșată oficial la 27 august. În campania pentru Președinție au intrat, până la urmă, următorii: Ion Iliescu (FDSN), Emil Constantinescu (CDR), Caius Traian Dragomir (FSN), Gheorghe Funar (PUNR), Ion Mânzatu (PR) și Mircea Druc (Independent). Cu excepția lui Emil Constantinescu și Gheorghe Funar, toți ceilalți am candidat și pentru Parlament.

I. ACTIVITĂȚI ELECTORALE

1. „AM CLĂDIT ÎMPREUNĂ TEMEIURILE PE CARE NE PUTEM SPRIJINI SPERANȚA ÎN MAI BINE"
— emisiune „Radio Actualități", 31 august 1992 —

La 30 august, a fost stabilit programul desfășurării campaniei prezidențiale la Radio și Televiziune. Astfel, la postul național de Televiziune, fiecărui candidat îi reveneau 115 minute pe ansamblu. În perioada 1-17 septembrie, în fiecare marți și joi, au fost organizate emisiuni în care au apărut câte doi candidați, într-o succesiune stabilită prin tragere la sorți. La 22 septembrie, erau programați toți cei șase candidați, pentru a transmite un ultim mesaj alegătorilor, având la dispoziție câte 10 minute fiecare. În sfârșit, confruntarea televizată a celor șase pretendenți la fotoliul prezidențial a fost programată pentru 24 septembrie.

La Radio, fiecare candidat a dispus de 115 minute, la emisiunea „Radio Actualități" și de 25 de minute la emisiunea „România Tineret".

La 31 august, în cadrul emisiunii electorale a Radioului, am participat la emisiunea al cărei conținut îl redau în cele ce urmează.

„Dragi compatrioți,

Am intrat în faza decisivă a unei campanii electorale care, în mod sigur, va marca, prin rezultatele sale, mersul societății românești.

Sorții au decis ca tocmai eu, președintele în exercițiu al țării, să deschid această confruntare politică, să sperăm lucidă, echilibrată și constructivă, pentru alegerea viitorului președinte al României.

Am fost, prin voința dumneavoastră, președintele țării într-una din cele mai frământate și dificile perioade pentru destinul nostru, ca stat și ca națiune. Pentru că am pornit împreună încă din decembrie 1989, pentru că la 20 mai 1990 m-ați învestit cu încrederea dumneavoastră, pentru că în toate momentele decisive ale mandatului meu de președinte am fost, într-un fel sau altul, împreună, am datoria și privilegiul de a putea vorbi direct, ca de la om la om.

Știți și dumneavoastră, ca și mine, că mi-ați încredințat mandatul de președinte într-un moment crucial pentru destinul țării. Am realizat, poate, mai puțin decât am sperat și decât ne așteptam, atât eu, cât și dumneavoastră.

Greutățile au fost mai mari decât am crezut, obstacolele greu de învins, au apărut și piedici neprevăzute, dar, dacă privim cu luciditate la drumul parcurs, precum și la ceea ce se petrece în jurul nostru, trebuie să recunoaștem că am clădit împreună temeiurile pe care ne putem sprijini speranța în mai bine. Acum putem cântări deschis roadele bune și rele ale celor aproape trei ani de după decembrie 1989. Nu degeaba a trebuit să demolăm mai întâi; am demolat sistemul totalitar comunist, barierele care ne frânau dezvoltarea, am înlăturat structurile rigide care ne încorsetau existența ca indivizi și națiune, dar am și construit, am și creat. Am creat premisele hotărâtoare pentru instaurarea democrației, pentru respectul libertății și demnității umane, pentru renașterea societății românești; am pus temeliile instituționale și legislative ale statului de drept, ale unui sistem politic pluralist și democratic, am inițiat procesul de reconstrucție legislativă, am elaborat și am adoptat noua Constituție a României, iar libertatea cuvântului și a presei, de întrunire și manifestare, sunt realități vizibile.

Procesul de transformare reală a României pe calea democrației și economiei de piață a devenit ireversibil. Dar, mai presus de toate și în ciuda atâtor stări conflictuale, momente tensionate și grave, a atâtor hărțuieli politice și sociale, am reușit, și în decembrie 1989 și în perioada care a urmat, să evităm haosul și anarhia, să evităm evoluții

tragice, care ar fi putut duce la dezmembrarea statală și națională, poate chiar la război civil.

În spațiul Europei Răsăritene, și nu numai, au loc confruntări dramatice, războaie fratricide, drame și tragedii care cuprind state, popoare și națiuni. România a știut să evite asemenea grave încercări și aceasta se datorează lucidității și experienței istorice a poporului nostru, se datorează, în același timp, lucidității politice și forței naționale, echilibrului și cumpătării factorilor de putere. Poate nu a fost chiar liniștea și echilibrul pe care noi ni le-am propus și pe care și le-a dorit fiecare, dar, în mod cert, a învins rațiunea interesului național și aceasta este mai presus, mai important decât orice.

Schimbarea pe care o cunoaște societatea românească este, în esență, ireversibilă și ea vizează toate domeniile existenței noastre sociale, politice, morale, spirituale. Neîndoielnic, problema esențială a României este reforma economică. Tranziția spre economia de piață reprezintă cel mai important, dar și cel mai dificil și dureros proces al acestei perioade. Este important că, deși costurile și dificultățile vieții zilnice sunt mari și, într-un fel, inevitabile, noi toți am înțeles că *singura șansă de schimbare în bine a țării o constituie angajarea decisivă pe calea tranziției spre economia de piață,* pe calea reintegrării suple și eficiente în structurile europene. Poporul român a înțeles esența schimbării și nu respinge reforma; a înțeles că nu există până acum un precedent istoric pentru un astfel de demers, că nimeni nu deține soluții miraculoase, că reușita noastră este condiționată de conlucrarea tuturor forțelor, a resurselor de muncă și inteligență ale țării. Acest lucru este vizibil și din evoluția de până acum a societății românești, dar și a altor țări din Europa de Est și Centrală.

În esență, *ce am reușit până în prezent în domeniul reformei economice?* Am inițiat măsuri instituționale pentru trecerea la economia de piață, am fundamentat, din punct de vedere legislativ, reforma, încă din primele luni ale anului 1990 am dat pământ țăranilor, am procedat la o masivă privatizare în agricultură, în comerț, servicii și turism; s-a declanșat marea privatizare a industriei, au apărut întreprinzători autohtoni, s-au creat condiții avantajoase pentru investiții de capital străin.

În mod cert, însă, efectele tranziției economice nu sunt încă cele pe care populația și le-a dorit. Trăim vremuri grele. *Costurile tranziției*, povara ei sunt mai mari decât ne-am așteptat; șomajul, inflația, creșterea uneori nejustificată a prețurilor, scăderea puterii de cumpărare și multe altele sunt fenomene cu consecințe grele, aceasta cu atât mai mult cu cât ele apasă, în mod inegal, pe umerii diverselor segmente ale populației. În mod deosebit suferă muncitorimea, salariații din învățământ, sănătate, din instituțiile bugetare, intelectualitatea științifică și umanistă, pensionarii și tineretul. Sigur, fenomene de acest fel sunt, în parte, inevitabile, altele, însă, țin de incoerențe în conceperea și aplicarea reformei, de amatorismul politic și economic, de corupție, necinste și abuzuri, de excesiva politizare a inițiativelor economice, de instabilitatea cadrului social.

Această îngrijorătoare stare de lucruri mi-a marcat inițiativele și actele politice. Am acționat numai în limitele prerogativelor pe care mi le-au conferit Constituția și legile țării; împărtășesc și acum convingerea că președintele țării trebuie să facă strict ceea ce prevede Constituția, nici mai mult, nici mai puțin. În acest cadru legal, constituțional, *îmi asum cu toată gravitatea răspunderea ce îmi revine pentru ceea ce îmi aparține*, nu însă pentru ceea ce mi se atribuie intenționat, din motive politice cunoscute. Am o viziune lucidă asupra realității românești, sunt din fire optimist, încrezător în viață și în lecțiile ei. Cred că speranța într-o viață demnă, trăită în libertate, se poate împlini numai dacă este dublată de luciditate și realism.

Ne putem confrunta, și trebuie să ne confruntăm, fără a ne dușmăni ca indivizi sau grupuri. Reconcilierea națională și toleranța constituie sensul maturității și responsabilității noastre politice. Am ajuns în stadiul în care schimbarea poate dobândi profunzime și un sens fecund, de la dezbinare la armonie socială, de la demolare la construcție, de la intoleranță la dialog, de la prea multe dificultăți ale vieții de zi cu zi la o protecție socială reală, la asigurarea demnității existenței fiecăruia.

Sunt încredințat că *actuala campanie electorală este cel mai bun prilej pentru a discuta diverse programe alternative* de scoatere a țării din criză, de a prezenta electoratului o ofertă consistentă de soluții

pentru a stopa declinul economic și al nivelului de trai al populației. Consider că aceste probleme trebuie să dea conținut dezbaterilor și confruntărilor, și nu discreditarea adversarilor, compromiterea lor prin recurs la insinuări și calomnii. Indiferent de rezultatul votului, indiferent de cei care se vor bucura de girul electoratului, *noul Parlament și noul președinte vor trebui să găsească liantul necesar pentru a scoate țara din criză, să relanseze procesul de redresare economică, de reconciliere națională.*

Invit, deci, la o campanie electorală în acest spirit. O fac cu încrederea că vom putea găsi în noi tăria morală de a judeca cinstit lucrurile. Am spus și spun din nou: eu cred în capacitatea noastră de a făuri consensul național, pacea și armonia țării, cred în poporul român, în forța sa morală, în dragostea și grija sa pentru țară, cred în capacitatea de creație a intelectualității și a tineretului nostru, cred în înțelepciunea și discernământul fiecărui cetățean, cred în schimbarea în bine a României."

În continuare, am răspuns la întrebările puse de ascultători:

Florescu Dumitru, pensionar — Care este părerea domnului Iliescu cu privire la modul decent în care trebuie să desfășoare propaganda electorală?

— Consider că, în această etapă a campaniei electorale, suntem datori cu toții, candidați și formațiuni politice, să ridicăm ștacheta competiției, să-i dăm mai mult conținut, prin orientarea discuțiilor spre dezbaterea problemelor esențiale cu care se confruntă societatea românească, spre greutățile prin care trece și care afectează viața de fiecare zi a fiecăruia dintre noi, în special a celor cu venituri mici. Așa cum spuneam, trebuie să se confrunte idei, programe, oferte, soluții posibile, să renunțăm la calomnii, la invective, la fapte inventate, la atacuri la persoană și la demnitatea sa. Dar nu numai personalitățile politice pot asigura o asemenea ținută campaniei. Cred că nu toți tinerii sunt violenți ci, din contră, cred că avem un tineret echilibrat

și instruit, cultivat, care, prin trăsăturile sale, poate aduce o notă animată, dar civilizată, inclusiv campaniei electorale.

Domnul Murgescu, pensionar — De ce domnul Ion Iliescu se consideră mai egal decât toți ceilalți cetățeni ai țării, prin sfidarea Senatului și a celorlalți candidați la Președinție, aceasta prin neprezentarea dânsului la întâlnirea ce a avut loc la Senat? Sau dânsul uită că toți ceilalți candidați la Președinția României reprezintă celelalte opțiuni politice ale populației României, în afara FDSN-ului și a celor 3-4 partide politice care-i susțin ideile politice?

— Îmi pare rău că v-ați format o părere pe o falsă informare. Întâlnirea de sâmbătă era a Birourilor celor două Camere cu reprezentanții Radioteleviziunii, în vederea stabilirii timpilor de antenă, la care candidații erau invitați să participe, de unde nu rezulta neapărat obligativitatea prezenței personale. Se putea face și prin reprezentanți mandatați de fiecare candidat în parte.

În ceea ce mă privește, nu am putut lua parte dintr-un motiv foarte simplu: ca președinte în funcțiune, continui să am obligații protocolare. Înaintea fixării ședinței menționate, de sâmbătă, aveam fixate câteva întâlniri cu ambasadori care veneau în vizită de rămas bun la încheierea misiunii lor la București și cu o echipă a Televiziunii bavareze, pentru un interviu, întâlniri pe care nu le puteam contramanda. Îmi pare foarte rău că s-a făcut atâta caz de absența mea, dându-i-se conotații nefirești, insinuându-se că aceasta ar ilustra aroganța și desconsiderarea celorlați candidați. Nu este o trăsătură de caracter și nu reprezintă specificul comportamentului meu.

Roșca Constantin, inginer pensionar — Considerați că este corect și echitabil ca din fondul proprietății private să primim toți, în mod egal, indiferent de anii de muncă ai fiecăruia? Pensionarii au fost cei mai afectați de trecerea la economia de piață. Cum considerați că se va rezolva situația grea a pensionarilor?

— Asupra primei probleme, precum știți, în Parlament s-au purtat numeroase discuții pe marginea Legii privatizării, atât asupra principiului repartizării gratuite — a fost una dintre problemele dezbătute ale acestei legi — a unei părți din capitalul social al societăților comerciale, cât și asupra procentului acestei părți și a diferențierii sau

nu, funcție de vechimea în muncă. Până la urmă, Parlamentul a decis repartizarea egală a celor 30% din acest capital social tuturor cetățenilor majori — deci, peste 18 ani — indiferent de vechimea în muncă, aceasta considerându-i, deci, și pe moștenitori. Deci, un tânăr de 18 ani primește această compensație nu pentru contribuția sa personală, ci pentru cea a părinților lui. Același principiu s-a aplicat și la Legea fondului funciar, prin refacerea dreptului de proprietate asupra pământului, nu numai a celor care au fost deținători, ci și a moștenitorilor acestora.

Referitor la a doua întrebare, privind situația grea a pensionarilor, acesta este un subiect în legătură cu care m-am referit pe larg în programul electoral dat publicității sub titlul „Cred în schimbarea în bine a României". Eu sper să putem găsi soluții — sigur, nu țin numai de președinte, ci și de evoluția economiei românești — în programul de redresare economică pentru a ameliora situația tuturor celor cu venituri mici și, în primul rând, a pensionarilor. Nu este numai o chestiune de grijă și de obligație morală, este un drept câștigat, după o viață îndelungată de muncă, și consider ca o datorie sacră pentru factorii de decizie politică și pentru cei ce vor gestiona economia națională să acorde grija cuvenită acestei probleme.

Fieriu Constantin, profesor de fizică — În conformitate cu ordonanța numărul 17/20.08.1992, Guvernul României hotărăște introducerea taxelor de școlarizare pentru studenții admiși peste numărul de locuri aprobate. Conform articolelor 32, 52 și 106 din Constituție, această ordonanță este anticonstituțională, iar demnitarii din Ministerul Învățământului și Științei confirmă acest lucru. Ca președinte al României, mai aveți timp și curaj pentru a ameliora această stare de confuzie apărută în rândul tinerilor, în mod special?

— În primul rând, aș vrea să spun că nu pot vorbi în numele Executivului. În principiu însă, îmi pot exprima o părere în legătură cu cele spuse de dumneavoastră.

Spre deosebire de învățământul obligatoriu, învățământul superior nu este general, nu este obligatoriu, deci nu este deschis tuturor absolvenților învățământului mediu și gratuitatea acestuia, la care eu țin foarte mult, nu se poate adresa decât unui grup de tineri care

pătrund în acest învățământ. Gratuitatea este susținută de la bugetul țării. Pe de altă parte, dimensionat de nevoile sociale de specialiști în diferite domenii de activitate, pe această bază se stabilesc listele anuale de școlarizare. Deci, învățământul superior nici înainte nu s-a adresat decât celor care, prin dimensionarea posibilităților economiei, puteau să primească această susținere din partea statului. În unele sectoare s-a creat chiar un excedent de cadre, apărând dificultăți în încadrarea în activitate a absolvenților.

De asemenea, se știe că anul trecut au apărut unele universități particulare, cu taxe foarte mari de școlarizare. Acceptând unele locuri suplimentare peste cele subvenționate de la buget, cred că Ministerul Învățământului și guvernul au dorit să vină în întâmpinarea unor tineri fără posibilități de a suporta taxele de la învățământul particular. Nu am informarea completă, însă am impresia că această taxă fixată pentru locurile suplimentare este mai redusă decât la universitățile particulare. Însă, cred că această problemă merită o analiză mai atentă din partea viitorului Parlament și Executiv, legată și de elaborarea viitoarei legi a învățământului, pentru o mai bună fundamentare a soluțiilor adoptate, care să ducă și la evitarea diluării învățământului superior românesc, prin extinderea foarte largă a unor instituții și facultăți, fenomen care, cred eu, a dus la o anumită slăbire a potențialului științific, al unora dintre acestea, și, deci, are efecte mai ample asupra învățământului.

Popescu Stelian, profesor — În cazul în care va fi reales, va mai tolera eventualele conflicte interetnice, de genul celor de la Târgu Mureş, sau intervenția unor categorii sociale, de genul celor petrecute cu minerii? A doua întrebare: pe plan internațional, ce va întreprinde pentru ca România să iasă din izolarea actuală; mă refer la relațiile cu domnul Mircea Snegur, François Mitterrand ş.a.m.d.?

— În legătură cu prima întrebare, cred că atribuiți președintelui puteri mult prea mari — când spuneți „dacă aș tolera“, ca și când am tolerat și ar fi stat în puterea mea să tolerez sau nu asemenea situații. Dacă analizăm cu atenție perioada parcursă, situația tensionată prin care a trecut România în prima parte a anului 1990 ne-a creat momente conflictuale foarte grave, precum cele menționte de dumnea-

voastră. Nu depinde numai de voința și capacitatea președintelui de a evita asemenea conflicte. Eu cred că, în ciuda unor reproșuri ce mi se aduc, intervenția mea în anumite momente, promovarea dialogului cu forțe politice și sociale au contribuit la dezamorsarea multor momente conflictuale. Sper să reușim împreună, indiferent de rezultatul alegerilor, să statornicim în societatea noastră un climat de mai mult calm și înțelegere, necesar pentru a soluționa problemele grave cu care se confruntă viața noastră economică și cei mai mulți cetățeni ai țării. Sper să fi tras cu toții învățămintele necesare din experiența acumulată până acum și, printr-o conlucrare activă a factorilor constructivi, să facem să se evite asemenea situații.

În ceea ce privește a doua întrebare, am impresia că se exagerează cam mult când se vorbește de izolarea României. În acești doi ani, România a avut multiple contacte la nivel de șefi de stat, de guvern, de alți membri ai guvernului, pe linie parlamentară — din acest punct de vedere cred că activitatea noastră internațională a marcat o intensitate fără precedent.

În ceea ce mă privește, am participat la reuniuni de mare amploare, la New York, Paris, Rio de Janeiro, Istanbul, Helsinki, Tokio, unde am purtat dialoguri cu numeroși șefi de stat, inclusiv cu cei pe care îi menționați dumneavoastră.

În ceea ce privește vizitele, am fost în Franța, Italia, Grecia, Turcia, Portugalia, Maroc, Porto Rico, Estonia, Belarus, Israel, Kuweit, China, India, Pakistan — asta numai pentru a enumera rapid anumite momente.

Deci, precum vedeți, nu cred că activitatea internațională și contactele președintelui României au fost atât de limitate. Și, dacă adăugăm și celelalte contacte la care mă refeream, cred că a fost o perioadă de activitate internațională foarte activă și fructuoasă a României. Asta nu înseamnă că sunt mulțumit de nivelul acestor contacte și relații, că nu sper ca în perioada următoare să realizăm un cadru și mai favorabil contactelor și relațiilor noastre internaționale în toate direcțiile.

Grigorescu Mircea, profesor de filosofie — Dânsul nu a fost marginalizat, dânsul a fost înlăturat de Cadre, deci dânsul nu ar putea să

fie dizident. Cum își poate explica dânsul această dizidență pe care nu a avut-o?

— Nu știu cum poate fi apreciată poziția și atitudinea mea începând cu 1971. Nu știu dacă termenul de dizident este cel mai potrivit. Dar e cert că, în ceea ce mă privește, nu a avut loc o simplă rotire de cadre. Dacă ați studiat mai atent tot ceea ce s-a publicat în această privință sau dacă v-ați consultat cu oamenii care au fost martorii acestor împrejurări și cunosc modul în care s-a desfășurat plenara din vara anului 1971, cum anume a fost caracterizată poziția mea, v-ați da seama că nu este vorba de o simplă rotire în activitatea politică.

Cred că poziția pe care am adoptat-o atunci, care a reprezentat o evidentă opoziție față de poziția lui Ceaușescu, a fost receptată ca atare și a avut un larg ecou în țară, în rândurile multor categorii de oameni. Aceasta s-a exprimat și în manifestările de simpatie pe care le-am receptat de-a lungul tuturor acestor ani, din partea unor cercuri largi, în special de intelectuali, precum și în receptarea ca atare a persoanei mele în zilele lui decembrie 1989, atât la Timișoara, în ziua de 20 decembrie, cât și la București.

Caloiescu Gheorghe, București — Ce inițiativă consideră că a avut în calitate de președinte al României în folosul țării și al poporului român?

— Cred că, în cuvântul meu introductiv, am răspuns într-un fel la această întrebare, prezentând întreaga evoluție a societății românești în acești doi ani și jumătate, precum și eforturile pe care le-am făcut în diverse planuri ale vieții noastre politice, economice, în care se integrează și contribuția mea. Că nu s-au redus greutățile, de aceasta eram conștient chiar de atunci. Aș dori să vă reamintesc tot ce spuneam în timpul campaniei electorale și în momentul final al campaniei electorale de acum doi ani de zile — discuția în trei, la Televiziune, cu cei trei candidați. Iată ce declaram atunci: „Cine își asumă răspunderile și riscurile conducerii într-o perioadă dificilă (mă refeream la perioada care urmează) riscă să-și piardă popularitatea, pentru că se vor ivi multe probleme și, mai ales, multe probleme sociale". Adică, printre moștenirile grele pe care le avem se află și situația foarte grea a condițiilor de muncă ale oamenilor. Sunt și vor fi reven-

dicări foarte multe, care, realist vorbind, nu vor putea fi satisfăcute, așa că, din acest punct de vedere, guvernanții nu au o treabă ușoară — spuneam eu atunci — mai ales în primii doi ani de zile. Vor fi ani foarte grei, ani în care va trebui neapărat să promovăm pârghiile economice ale economiei de piață. Din acest punct de vedere, o analiză economică mai atentă se impune pentru orice inițiativă. Remarcând limitele prerogativelor președintelui în legătură cu problemele economice, afirmam că el va trebui să se implice, într-un fel sau altul, solidar cu puterea legislativă și executivă, în abordarea acestor probleme, lucru pe care-l cred valabil și pentru perioada care urmează, pentru că *rămâne o perioadă complicată în domeniul refacerilor economice.* Sunt elemente pe care le-am abordat mai larg în platforma electorală la care m-am referit și care a fost dată publicității.

2. „CRED CĂ POT FI UTIL ÎN PROCESUL RECONSTRUCŢIEI ŢĂRII“ — emisiunea TV „Studio electoral“, 31 august 1992 —

La 31 august, am participat, la Televiziunea Română, la emisiunea „Studio electoral“, în cadrul căreia am arătat:

„Mă prezint în fața dumneavoastră alături de ceilalți candidați la funcția supremă în stat. Fac aceasta cu încrederea că pot fi util în anevoiosul proces de reconstrucție democratică a țării.

Am parcurs împreună un drum dificil. Am trecut prin stări conflictuale, uneori grave, dar, în ciuda acestora, am reușit să înlăturăm riscurile care puteau duce la dezmembrarea statală și națională, chiar la un război civil. Și, aceasta, într-o conjunctură internațională tensionată, îndeosebi ca urmare a focarelor de criză și conflicte aflate în imediata vecinătate a țării noastre. Privind retrospectiv, nu se poate să nu se constate schimbarea fundamentală produsă în cei doi ani și jumătate, faptul că România a devenit, totuși, în această parte frământată de Europa, un spațiu de liniște și stabilitate, chiar dacă încă fragil.

Trebuie să constatăm că mandatul pe care l-ați încredințat, cu doi ani în urmă, Parlamentului și președintelui, în ciuda dificultăților întâmpinate, a fost, în liniile sale fundamentale, îndeplinit. A avut loc o profundă reconstrucție legislativă, care a structurat noul sistem

politic pluralist și democratic. S-au constituit și consolidat instituții fundamentale ale statului de drept. A fost elaborată și adoptată noua Constituție a țării, legitimată prin referendum național, care consacră ruptura definitivă cu sistemul totalitar comunist și, totodată, promovarea valorilor democrației la nivelul standardelor europene și internaționale. Constituția garantează drepturile și libertățile specifice ale minorităților etnice, politice, religioase, profesionale. Libertatea de expresie, de asociere și de manifestare, libertatea presei, a mijloacelor de comunicare și informare publică constituie unul din marile câștiguri ale democrației, un semn evident al schimbării. Descentralizarea vieții politice și sociale, autonomia locală s-au afirmat cu prilejul alegerilor locale din februarie.

Dar, o stare generală de dezamăgire este provocată de situația grea din economie, cu grave implicații asupra condițiilor de viață ale oamenilor. Deși s-au făcut pași importanți pentru promovarea tranziției spre economia de piață, după destrămarea aproape spontană a structurilor și mecanismelor economiei supercentralizate, deși s-a promovat activ procesul de privatizare în agricultură, comerț, servicii și în mica producție, deși deschiderea economiei românești spre exterior este o realitate de netăgăduit, *asistăm la o profundă criză economică, manifestată în special prin extinderea șomajului. Acesta este rezultatul unui complex de factori. Este vorba, în primul rând, de efectele prelungite ale crizei în care România intrase încă din anii '80 și care a și provocat explozia socială din decembrie 1989. Climatul politic tensionat și instabil, declanșarea abruptă a tranziției au generat noi distorsiuni în economie. La aceste cauze interne s-au adăugat efectele nefavorabile ale unor împrejurări externe: dezagregarea CAER-ului, embargoul asupra Irakului și, recent, asupra Iugoslaviei, recesiunea mondială. Nu pot fi neglijate, de asemenea, efectele modului în care a fost gestionată reforma, destructurarea dezordonată a vechiului mecanism economic, diletantismul și pripeala în promovarea unor măsuri economice, ignorarea necesității unor pârghii de intervenție activă a statului în economie în condițiile tranziției.* Este necesar să se evalueze corect experiența dobândită până acum pentru asigurarea cursului viitor al reformei. Guvernul Stolojan a avut me-

ritul de a aborda cu mai mult profesionalism și a soluționa unele probleme critice ale ultimului an, pe calea dialogului continuu, a negocierilor și consultării cu sindicatele și cu patronatul. Dar nu a putut aborda și rezolva problemele esențiale ale crizei.

Tranziția la economia de piață este foarte dureroasă și chinuitoare, în special pentru muncitori și alți salariați. Ei suferă cel mai mult de pe urma șomajului și a inflației. De aceea se impune și în continuare menținerea unui dialog permanent cu sindicatele care le apără interesele. Însă, în perioada următoare, *se impun, după părerea mea, câteva acțiuni concrete în vederea stopării declinului economic și a stabilizării nivelului de trai.*

Ținând seama de prerogativele constituționale ale instituției prezidențiale, fără a mă substitui Executivului, sunt decis să propun noului guvern elaborarea unui **program minimal anticriză**, cu participarea ministerelor economice, cercetării macroeconomice, a patronatului, sindicatelor, cu consultarea partidelor, a tuturor forțelor interesate în redresarea țării, care să fie supus spre dezbatere și aprobare Parlamentului. Am făcut, de altfel, această recomandare guvernului actual la ultima sa reuniune, pentru a pregăti premisele elaborării unui astfel de program. O asemenea implicare a instituțiilor supreme ale statului în probleme de importanță majoră, în special în perioade de criză, este în tradiția tuturor statelor cu economie de piață avansată. Acest program ar trebui să prevadă unele *măsuri imediate, pentru perioada de toamnă-iarnă,* în ceea ce privește aprovizionarea populației cu alimente și resurse energetice, asigurarea tuturor lucrărilor de sezon din agricultură, definitivarea bugetului pe 1993, în perspectiva revederii și amânării ultimei tranșe de reducere a subvențiilor, planificată pentru 1 ianuarie. În centrul acestui program trebuie să stea *găsirea unor soluții pentru acoperirea integrală a creșterii costului vieții și protecția puterii de cumpărare a populației,* în special a celor cu venituri mici, a pensionarilor, a șomerilor, a categoriilor defavorizate beneficiare de ajutoare sociale. În același timp, programul va trebui să vizeze unele *măsuri de fond privind stabilizarea producției, deblocarea financiară a unităților economice viabile cu piață certă, clarificarea situației sectoarelor și unităților deficitare, cu măsuri de*

reabilitare tehnico-economică și de reîncadrare a personalului, ca și stimularea unităților mici și mijlocii, cu posibilități de diversificare a activităților — în special în producția de bunuri de consum, agro-alimentară, în servicii și turism — capabile să creeze noi locuri de muncă, concomitent cu un program de pregătire și recalificare profesională a șomerilor și tinerilor.

O prioritate pentru programul guvernamental pe 1993 și următorii patru ani trebuie să o reprezinte agricultura, prin grăbirea punerii în posesie a tuturor proprietarilor de teren și distribuirea titlurilor de proprietate, conform prevederilor Legii fondului funciar, ca și prin concretizarea unor măsuri de sprijin din partea statului în favoarea micilor proprietari, cu credite accesibile, asistență tehnică și de specialitate. Este incorectă afirmația unora că eu m-aș pronunța pentru reconstituirea vechilor CAP-uri. *Asocierea liberă a micilor proprietari, pe care am salutat-o ca pe o formă de autoapărare a acestora, pentru a face față greutăților cu care se confruntă în asigurarea efectuării lucrărilor de bază în câmp și utilizarea tehnicii și tehnologiei avansate, este o practică internațională care nu are nimic comun cu formele aberante de colectivizare forțată.* Există, în schimb, pericolul real ca noii proprietari, așa cum s-a întâmplat și în anii '20, după reforma agrară din 1923, să rămână fără pământ, fiind nevoiți să-l vândă din lipsă de mijloace materiale și financiare. Țăranii înțeleg mai bine acest lucru și ei știu că Iliescu a semnat Decretul 42/1990, care le-a dat pământ în folosință, ca și Legea Fondului funciar, care a restabilit dreptul de proprietate privată asupra pământului. În programul pe care l-am publicat sub titlul „Cred în schimbarea în bine a României", ca și în Platforma-program a Frontului Democrat al Salvării Naționale, se vorbește despre *necesitatea elaborării unei strategii naționale a dezvoltării în perspectivă a economiei, care să cuprindă toate etapele tranziției spre o economie modernă de piață, în pas cu tendințele și cerințele progresului tehnologic și economic contemporan, integrată în circuitul economiei mondiale, care ar putea fi rodul cooperării celor mai competenți specialiști, indiferent de orientare politică sau ideologică.* O premisă favorabilă, cred, o constituie faptul că în programele economice ale mai multor partide apar abordări apropiate ale

problemelor dezvoltării economice și promovării reformei, inclusiv în ceea ce privește rolul statului în gestionarea tranziției sau protecția socială. *Aceste premise pot constitui elemente de platforme guvernamentale ale unor posibile coaliții în guvern.*

O problemă care preocupă întreaga societate este extinderea corupției, recrudescența infracțiunilor și criminalității. Este o problemă serioasă, care impune măsuri radicale. În caz că voi fi ales, voi propune noului Parlament și guvernului adoptarea unor măsuri excepționale împotriva crimei, furturilor, spargerilor, violurilor, prin proceduri rapide de anchetă și judecată, ca și prin majorarea pedepselor. Este necesară sporirea exigenței organelor de ordine publică și de justiție împotriva fenomenelor antisociale. Trebuie să asigurăm, în cât mai scurt timp, liniștea și siguranța cetățenilor. Se impun, de asemenea, **măsuri eficiente împotriva corupției, în special în aparatul economic, administrativ și de stat.** M-am adresat, după cum se știe, în câteva rânduri, atât guvernului, cât și Parlamentului, susținând și semnalările presei, cu solicitarea unor măsuri ferme împotriva corupției, în general, și a folosirii funcțiilor publice pentru obținerea de avantaje personale, favoritisme, clientelism politic sau afaceri pe seama statului. *Am cerut să se grăbească elaborarea statutului funcționarului public, introducerea obligativității declarării averilor la învestirea în funcții publice și controlul averilor.* În program, am propus aplicarea acestor măsuri începând cu candidații actuali la funcția supremă și pentru viitorii parlamentari.

Așa cum se precizează în Constituție, rolul președintelui este de a reprezenta statul român, de a fi garantul independenței naționale, al unității și integrității sociale a țării. Președintele veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice. Este imperativul pe care mi l-am impus până acum și pe care mă angajez să îl respect în cazul când voi fi ales. Cred că *este datoria elementară a fiecărui candidat la funcția supremă în stat și la aceea de parlamentar să se angajeze solemn în fața electoratului român de a respecta Constituția țării, începând cu primul său articol, privind forma de guvernământ — republica — și caracterul statului, ca stat național, suveran, independent, unitar și indivizibil.* Acest lucru capătă o sem-

nificație deosebită acum, când se împlinesc 52 de ani de la ocuparea Ardealului de Nord de trupele horthyste, în urma Dictatului samavolnic de la Viena. Este important și pentru aspirația națională a reîntregirii țării.

Mi-am asumat acum doi ani misiunea, nu ușoară, de a fi președinte al României într-o perioadă dificilă. Interesele țării au fost, în această perioadă, singurele mele interese. Întreaga mea activitate a fost publică. Tot ceea ce am făcut — și bun, și mai puțin bun, și greșit — s-a aflat sub reflectorul judecății publice, atât a celor ce m-au susținut și mă susțin, cât și a celor ce m-au contestat și continuă să mă conteste. Poporul este judecător suprem pentru toate faptele mele, bune sau rele. În atâtea situații excepționale, nu am găsit, poate, cele mai potrivite atitudini și rezolvări. Nu vreau să mă detașez de răspunderile ce mi-au revenit, dar *înțeleg să răspund numai de actele și erorile care-mi aparțin*, nu și de cele care mi se atribuie cu rea-credință. Am încercat să fiu un om al dialogului și un partizan al reconcilierii naționale. Am crezut și cred în șansa noastră de a ne integra în fluxul civilizației europene, care rezidă în capacitatea de a ne armoniza diversitățile politice, pe fundalul interesului național.

În încheiere, aș dori ca această etapă a campaniei și a competiției electorale în care am intrat să aibă o înaltă ținută civică, să se desfășoare într-un climat de fairplay, de respect reciproc. Este firească și inevitabilă confruntarea, dar aceasta se poate face pe planul ideilor și angajamentelor politice, evitând invectivele, loviturile sub centură, calomnia, minciuna și violența verbală. În ceea ce mă privește, îi consider pe ceilalți candidați parteneri de competiție, fără resentimente și fără ostilitate.

Indiferent de rezultatul alegerilor, **țara se confruntă cu probleme grele. Abordarea și soluționarea lor impune unirea, nu dezbinarea forțelor politice responsabile.** Aceste gânduri am ținut să le împărtășesc electoratului, acum, la debutul campaniei noastre pentru funcția prezidențială, cu îndemnul de a judeca lucid oferta fiecărui candidat și a fiecărei formații politice, de a participa activ la vot și de a vota pe cei pe care-i consideră mai buni, care răspund mai bine aspirațiilor de înnoire și prosperitate ale poporului nostru. Vă mulțumesc."

3. „DACĂ NU AM PUTUT SĂ FAC BINE, AM ÎNCERCAT MĂCAR SĂ NU FAC RĂU“
— emisiune BBC, 6 septembrie 1992 —

La 6 septembrie, am fost invitatul unei emisiuni BBC, coordonată de la Londra de doamna Alexandra Ionescu, în cadrul căreia am răspuns întrebărilor ascultătorilor acestui post de radio:

Eduard Hurezeanu, București — Domnule președinte, care este concret dizidența dumneavoastră anticomunistă, nu anticeaușistă, pe care ați expus-o de atâtea ori? Nu cumva dizidența dumneavoastră se referea la lupta pentru putere în cadrul partidului, domnia voastră fiind o personalitate marginalizată pentru ideile neocomuniste din acea perioadă sau a comunismului cu față umană?

— Conflictul meu cu Ceaușescu, la început, și apoi cu tot sistemul de valori la care eram conectați, a început ceva mai devreme, dar s-a concretizat în 1971, fiind legat de o discuție concretă în legătură cu structurile și caracterul societății, referitoare și la unele modele pe care le văzusem atunci în Asia. Dacă vă amintiți, a fost o plenară în vara lui 1971, în care am fost acuzat de Ceaușescu de „deviații intelectualiste“. Apoi, lucrurile s-au adâncit pe multiple alte planuri, în legătură cu viața noastră economică, cu activitatea economică. Cât am lucrat la Ape, am intrat în conflicte directe, legate de proiectele acestea uriașe, care au irosit fonduri, valori, capacitate intelectuală,

muncă, în mod inutil. În același timp, lecturile mele și contactele cu lumea exterioară — încă din tinerețe am lucrat în mișcarea studențească internațională, am avut contacte cu lumea intelectuală și cu lumea politică occidentală — m-au ajutat să-mi formez o altă optică și o altă viziune asupra lumii, care s-au concretizat în timp.

Dumitru Vlad, Suceava — Cum v-ați manifestat dizidența față de Ceaușescu atunci când Constantin Pârvulescu l-a criticat în public pe dictator pentru cultul personalității?

— Pe vremea aceea nu mai aveam nici un fel de influență în partid, eram de mult marginalizat în viața politică a țării.

Dumitru Vlad — Ați fost prezent atunci la congres?

— Nu-mi amintesc dacă eram chiar în sală în momentul acela.

Dumitru Vlad — Ați auzit după aceea ce s-a întâmplat?

— Nu mai făceam parte din organele de conducere ale partidului în momentul acela.

Reporter — Și ați avut de suferit pentru această atitudine?

— Am fost încontinuu, precum știți, trimis, întâi spre reeducare la Timișoara și, apoi, la Iași, apoi trimis în meserie, în domeniul gospodăririi apelor, și, apoi, la Editura Tehnică din București.

Reporter — Dar la Iași și Timișoara erați prim-secretar, nu?

— Nu, la Timișoara am fost secretar, iar la Iași prim-secretar.

Moșneag Simion, Blaj — În „Scînteia Tineretului“ din 19.2.1971 este poza dumneavoastră și, în calitate de prim-secretar al CC al UTC, ați citit raportul la Congresul al IX-lea. Vă rog să-mi răspundeți și mie când ați fost sincer? Atunci sau acum, sau niciodată?

— Totdeauna, domnule Moșneag. Eu nu am fost nesincer cu mine însumi, dar am evoluat și eu, ca toată lumea. Cum anume ați reacționat dumneavoastră în 1968? Nu a fost atunci o adeziune totală a întregului popor, alături de conducerea politică de atunci a țării, într-un moment de demnitate națională, zic eu, și de manifestare în legătură cu intervenția din Cehoslovacia? Aceasta nu înseamnă, cred eu, că ați rămas același din '68 și în anii care au urmat, nu? Același lucru s-a produs cu noi toți. În 1964, eu am fost foarte activ în susținerea pozițiilor adoptate de România împotriva integrării socialiste, cum se numea atunci, în cadrul CAER-ului, am fost alături în poziția

demnă luată de România împotriva intervenției din Cehoslovacia. Ulterior, însă, am constatat cum se degradează chiar viața noastră politică, în contradicție cu principiile care se afirmau în mod oficial.

Mihuț, Belgia — Cum explicați dumneavoastră rolul de principal coordonator al represiunilor împotriva studenților protestatari din Timișoara în 1956 și București, în noaptea de 24-25 decembrie 1968, în calitatea dumneavoastră de prim secretar al CC al UTM și apoi UTC, alături de o mare parte dintre cei care astăzi vă sunt colaboratori apropiați? Vă pun această întrebare ca unul ce a participat activ și direct la evenimentele din 1968, care au pornit de la Barul Ink, de la 303, și am beneficiat din plin de tratamentul aplicat de dumneavoastră și din ordinul dumneavoastră, cu acea ocazie?

— Nu-mi amintesc de așa ceva și, de altfel, nu știu pe ce se bazează aprecierile dumneavoastră. N-am participat în nici un fel la represiunile studențești din 1956 de la Timișoara. Generația de studenți de atunci își poate aminti de mine, și sunt mulți aceia care m-au cunoscut. De aceea am și fost criticat prin '58, într-o plenară a CC al UTC, de către Nicolae Ceaușescu, care era secretar al partidului pe vremea aceea și răspundea de tineret, pentru lipsă de combativitate. Pentru că, contrar celor ce susțineți dumneavoastră, eu am avut o atitudine foarte deschisă și chiar de apărare a unor studenți, în momentele acelea. Iar despre '68, nu-mi amintesc de așa ceva.

Mihuț — Domnule Iliescu, vă amintesc eu. În noaptea de 24 spre 25 decembrie, a fost revolta studenților de Crăciun, care a pornit de la Barul Ink, de la 303, în timp ce domnul Guran, actualul dumneavoastră colaborator apropiat, era președintele Uniunii Studenților din Politehnică. Atunci era UTC-ul separat și studenții separat. Iar pe 25 decembrie ați convocat acea ședință faimoasă cu activul la Centrul Universitar, unde au fost invitați tovarășii Cornel Pacoste, Ion Traian Ștefănescu, Guran, Dan Marțian. Vă pot da 25-30 de nume, când dumneavoastră ați făcut acea prelucrare faimoasă, cum să nu vă amintiți?

— Nu-mi amintesc domnule, despre ce era vorba?

Mihuț — Îmi pare foarte rău, eu îmi amintesc foarte bine.

— Nu-mi amintesc deloc de vreo revoltă, mi-amintesc de un singur moment, când un cor al universității, condus de un dirijor, i-am uitat numele, a interpretat niște colinde de Crăciun, și s-a încercat punerea lui în discuție. L-am apărat în momentul respectiv, i-am oferit chiar posibilitatea omului să-și continue activitatea.

Mihuț — Nu era vorba de un cor, a fost vorba de un cor ad-hoc, încropit la Barul Ink, din 303, unde a participat Suzana Gâdea, Leonte Răutu. Eu am fotografii de atunci, domnule Iliescu.

— Îmi pare rău, nu-mi amintesc de un eveniment care să fie caracterizat cum spuneți dumneavoastră.

Artistide Gheorghiță, București — Domnule președinte, în proclamația Frontului Salvării Naționale din 22 decembrie '89 se precizează: „această formație are datoria să preia, în focul revoltei, puterea de stat, pentru a acoperi vidul de putere, până la viitoarele alegeri, fără a se constitui în formație politică și fără a participa la alegeri". Cum se explică, totuși faptul, că la circa o lună FSN-ul, a cărui președinție o dețineați, și-a încălcat promisiunea, constituindu-se în formațiune politică și participând și la alegerile din mai 1990?

— Este o chestiune de nuanță, pe care v-o explic imediat. În noaptea de 22 decembrie nu s-a constituit o formațiune politică sub numele de FSN, ci s-a constituit o structură nouă de putere, care s-a numit Consiliul Frontului Salvării Naționale. În cursul lunii ianuarie, au început să apară formațiuni politice, partide. Spre finalul lunii ianuarie, a apărut discuția constituirii și a unei formațiuni politice, și, întâmplător, s-a sugerat această idee, să se păstreze denumirea de Front al Salvării Naționale pentru o formațiune politică care s-a constituit, dar care nu era același lucru cu structura de stat, Consiliile FSN.

Mihai Ciubotaru, Piatra Neamț — Dumneavoastră sunteți șeful statului. Este acesta un stat de drept?

— Dumneavoastră ce părere aveți?

Mihai Ciubotaru — Eu vă întreb, domnule președinte, pentru că s-a făcut atâta rău acestui popor, timp de 45 de ani. Teroriștii au rămas nepedepsiți, asasinii inginerului Gheorghe Ursu au rămas nepedepsiți, mineriadele au rămas nepedepsite, securiștii, care ne-au terorizat atâția ani, au rămas nepedepsiți, și aceia deghizați în oameni de bine

continuă să ne terorizeze. Ce părere aveți dumneavoastră? Este acesta un stat de drept?

— Eu cred că este un stat de drept, dar constituirea unui stat este un proces. În primul rând, prin ce se caracterizează statul de drept? Prin structurile lui fundamentale, care sunt consemnate în Constituția țării, care a fost elaborată de-o manieră eminamente democratică și care este aliniată prin toate prevederile sale la tot ceea ce este mai avansat în gândirea dreptului constituțional modern și în practica statelor democratice moderne. În legătură cu lămurirea unor probleme din trecut, aceasta este o altă chestiune, care se lămurește în mai mult sau mai puțin timp. Este o chestiune care nu ține de o singură persoană, de o singură instituție, ci de fiecare instituție componentă a structurilor de stat, în funcție de atribuțiunile sale.

Mihai Ciubotaru — Vă rog să mă iertați, domnule președinte, dar așa putem să vorbim la simpozion. Sunt atâtea victime în România care așteaptă să se facă dreptate de 45 de ani, domnule președinte. Este destul să ne referim, domnule președinte, la situația care s-a întâmplat în iunie. Au fost chemați minerii, care au făcut atâtea fărădelegi în fața unei lumi întregi și dumneavoastră le-ați mulțumit, domnule președinte, în loc să chemați Procuratura, să-i trimită în judecată pe răufăcători.

— Domnule Ciubotaru, dumneata nu erai în România? N-ai văzut ce s-a întâmplat pe 13 iunie, înainte să vină minerii? De ce au venit minerii? Chemați au venit minerii? S-a ridicat atât populația Bucureștiului, cât și alte categorii de cetățeni. Nu numai minerii au venit atunci în Capitală, îngroziți de violențele și de barbaria care se petrecea pe 13 iunie în București. Că, la rândul lor, aceștia s-au lăsat antrenați în acte de violență, asta a fost regretabil și acest lucru l-am spus public, am dezavuat, am dezaprobat așa ceva. Iar mulțumirile mele aveau un dublu scop, pe de o parte, să salut actul civic de prezență a acestor forțe la numai trei săptămâni de la alegeri, pentru a-și exprima solidaritatea cu organele nou alese ale statului împotriva unor forțe care provocaseră dezordini și vandalisme și, în același timp, pentru a-i încuraja să plece din Capitală și să lase organele de ordine să desăvârșească această ordine.

Mihai Ciubotaru — Domnule preşedinte, am un exemplu concret. Gheorghe Ursu a fost închis în beciurile Securităţii, există dosar. De ce nu sunt trimişi în judecată?

— Asta nu-mi revine mie ca factor de stat, sunt probleme care sunt în cercetarea organelor care au asemenea atribuțiuni. Asta înseamnă organele de anchetă penală, procuratură, justiție. Toate aceste chestiuni sunt pe rolul acestor instituții.

Felician Negruţ, din Germania — Care este opinia dumneavoastră cu privire la identitatea teroriştilor din decembrie 1989?

— Domnule Negruț, e o treabă care și pe mine mă preocupă, dar eu nu am nici un fel de atribuțiuni în ceea ce privește organizarea de anchete, penale sau de alt ordin. Eu, dacă vreți, sunt un supraviețuitor al evenimentelor din noaptea de 22 și din zilele și nopțile următoare, pentru că m-am aflat exact în locurile cele mai periculoase ale acelor evenimente. Și în Televiziune — la etajul 11, în biroul în care lucram, s-a tras — și-n Ministerul Apărării Naționale... Vă dați seama, că, personal, dacă vreți, sunt direct interesat să cunosc toate aceste lucruri.

Felician Negruţ — Întrebarea mea a fost care este opinia dumneavoastră referitor la identitatea teroriştilor?

— Nu pot să mă pronunț până ce nu am elemente de judecată. Or, acesta este obiectivul nu al președintelui, ci al organelor, al instanțelor de specialitate.

Reporter — Dar, dacă pe dumneavoastră personal v-a afectat şi v-a preocupat această chestiune, aţi întreprins ceva, eu ştiu, ca simplu cetăţean, domnule Iliescu?

— Nu numai ca simplu cetățean, ci chiar în funcția pe care o am, am solicitat și organelor de cercetare, și organelor procuraturii, s-a constituit și o comisie parlamentară, care s-a adăugat acestor activități de cercetare a lucrurilor. Sunt o serie de date, o serie de fapte, unele au fost făcute publice, altele, pe măsură ce se elucidează, vor fi prezentate opiniei publice și instanțelor de judecată. S-au și derulat câteva procese legate de asemenea evenimente.

Reporter — Credeţi că se va mai putea ajunge vreodată la vreun răspuns, cine au fost teroriştii, sau va mai putea fi prins vreodată vreun terorist, domnule Iliescu, sincer vorbind?

— Mi-e greu mie să spun așa ceva.

Damian Teodosiu, București — Până în 1989, în aproape patru decenii de activitate politică, de carieră politică, ați luat numeroase decizii politice, care au influențat existența multor categorii sau grupuri de oameni. În legătură cu aceasta, întrebarea mea este următoarea: cum apreciați dumneavoastră, acum, din perspectiva adeziunii declarate la principiile democrației, aceste decizii? Au fost ele întotdeauna corecte și justificate sau, dimpotrivă, cel puțin unele dintre ele au fost nedrepte și discriminatorii?

— Fără îndoială, m-am aflat într-un sistem politic și de stat și am fost nevoit să aplic măsuri care erau decizii ale instanțelor superioare, nu totdeauna bazate, fundamentate pe corectitudine. Dar, ceea ce pot să vă spun este că, în ceea ce mă privește, filosofia care m-a condus în toată această perioadă a fost că, atunci când nu puteam să fac bine, măcar să nu fac rău. Din acest punct de vedere, eu cred că nu am motive să mă rușinez vreodată și nu am motive să nu mă uit cu curaj în ochii oamenilor cu care am avut de-a face de-a lungul acestor ani. Eu cred că am făcut mai mult bine decât rău și m-am străduit să limitez efectele negative asupra oamenilor.

Mihai Lupu, Iași — Într-un interviu televizat, ați declarat că dumneavoastră aveți un mare respect pentru oamenii religioși, aveți chiar oameni religioși în familie.

— Exact.

Mihai Lupu — Dar dumneavoastră sunteți un liber-cugetător. Așa este?

— Da.

Mihai Lupu — Deci întrebarea mea este: credeți în Dumnezeu?

— Este o noțiune și filosofică, și sentimentală. Deci, eu m-am apropiat și mă apropii de aceste noțiuni și de aceste valori de pe o bază filosofică. Noțiunea de Dumnezeu eu o leg cu noțiunea fundamentală a procesului cunoașterii intelectului uman, a lumii înconjurătoare. Se dezvoltă volumul sferei cunoștințelor umane cu fiecare nouă generație, dar tot ce rămâne în afara sferei cunoașterii noastre este un infinit. Acest infinit, unii îl numesc Dumnezeu și se raportează la acest

infinit al necunoașterii în modalități diferite. Eu respect modalitatea în care fiecare înțelege să se apropie de acest necunoscut.

Mihai Lupu — Ce părere aveți despre cele declarate de domnul Gheorghe Funar despre persoana dumneavoastră? Dumnealui a spus că acel ziarist de la Constanța n-ar fi trebuit să vă mai provoace, pentru că și așa sunteți un om speriat, fiindcă, în curând, nu o să mai fiți președinte și o să trebuiască să dați socoteală în fața poporului pentru cele ce ați făcut în timpul mandatului prezidențial. Ce părere aveți despre această declarație?

— Nu vreau să fac caracterizări asupra persoanei domnului Funar, dar, asupra acestei declarații, ce pot să spun? Semăn eu a om speriat, oare? Cred că n-am motive să fiu speriat. Iar în ceea ce privește răspunderea pentru faptele mele, niciodată nu am ezitat să fiu responsabil pentru ceea ce îmi revine. Deci, nu mă tem în fața oricărei judecăți, în ceea ce privește faptele mele, și pentru trecutul mai apropiat și pentru cel mai îndepărtat.

Dimitrie Iacoviță, București — Dacă vă simțiți, în oarecare măsură, vinovat de situația disperată în care se află astăzi marea majoritate a populației acestei țări? Și dacă da, prin ce măsuri anume înțelegeți ca, în viitoarea legislatură, să redresați situația? Mă refer la situația economică și morală.

— Deși există o delimitare clară a atribuțiunilor instituției prezidențiale față de Legislativ, Parlament, față de Executiv — guvern, care poartă răspunderea nemijlocită asupra vieții economice, eu nu mă dezic deloc de răspunderile care revin inclusiv președintelui în toată evoluția societății românești din această vreme. Și, eu cred că, în acești doi ani de zile, noi am făcut pași enormi pe calea, în primul rând, a consolidării elementelor statului de drept și a unui sistem democratic. Chiar în ceea ce privește viața economică, am făcut pași, mai ales în domeniul legislației, pentru a pune bazele unei economii de piață moderne. Dar procesul ca atare este un proces dificil. Tot ceea ce s-a petrecut în ceea ce privește dizlocarea, dezorganizarea vieții economice interne, prin prăbușirea unor structuri care erau blocate, dar constituiau o anumită coerență, fără să se nască mecanismele noi ale economiei de piață, concomitent cu prăbușirea sistemului de relații

economice externe, mai ales în zona în care trăim, toate acestea afectează profund economia noastră, concretizată prin declinul producției industriale, prin dificultățile pe care le avem chiar și în producția agricolă și care se reflectă în viața economică a țării pe ansamblu, inflație, șomaj, și afectează, bineînțeles, viața de zi cu zi a oamenilor. Deci, din acest punct de vedere, am prezentat un întreg program în fața țării, care, în primul rând, încearcă să facă o analiză a stării de lucruri, a stării economiei românești și a societății românești în momentul de față și încerc să creionez căile pe care trebuie să mergem în perioada imediat următoare și în perioada de perspectivă. Am propus elaborarea unui program național, a unei strategii naționale pentru redresare și pentru dezvoltare economico-socială de ansamblu, în perspectivă. Ca o parte componentă a acestei strategii, un program de măsuri imediate care vizează viitorul nemijlocit al lunilor care urmează, sfârșitul acestui an — perioada toamnă-iarnă — și rezolvarea câtorva probleme acute legate de aprovizionarea populației, căldură, energie, lucrările din agricultură pentru asigurarea producției anului viitor și elaborarea realistă a bugetului pe '93, cu unele prevederi pentru atenuarea unor efecte sociale legate de runda următoare a reducerii subvențiilor populației.

Reporter — Dar, domnule Iliescu, acest program îl vedeți înglobat sau ca bază a unui program imediat al guvernului ce va fi ales la 27 septembrie?

— Da, am sugerat chiar actualului guvern să pregătească premisele și să sprijine viitorul guvern ce va fi format, ca să-și elaboreze un program de guvernare începând cu aceste măsuri imediate ale perioadei de sfârșit de an '92 și de lansare a planului activității economice și a bugetului pe 1993.

Dimitrie Iacoviță — Ce părere aveți despre cei doi prim-miniștri pe care i-ați propus Parlamentului?

— Părerile sunt, bineînțeles, diferite. Am avut speranțe și în ceea ce privește calitățile intelectuale ale primului prim-ministru, ale domnului Petre Roman. Din păcate, am fost dezamăgit de unele caracteristici ale activității dânsului și ale unor mentalități pe care le-a vădit cu acest prilej. Sigur, eram conștient de faptul că omul nu are expe-

rienţa necesară, nici pregătirea necesară la nivelul unui premier, care conduce o economie naţională şi un guvern, dar speram în capacităţile sale intelectuale. Însă, din păcate, s-a vădit apariţia unor trăsături legate de un orgoliu maladiv şi veleităţi care l-au împiedicat să strângă în jurul său oamenii capabili, cu experienţă, pentru a aborda concret tot programul de reforme economice cu care guvernul era învestit. Mi se pare că al doilea premier, domnul Theodor Stolojan, manifestă, din acest punct de vedere, pe de-o parte, mai multă decenţă şi modestie şi, în acelaşi timp, mai multă pricepere şi cunoaştere a fenomenelor economice. Viaţa, precum se vede, e grea. Chiar şi un om aplecat spre activitate concretă, cum este domnul Stolojan, care nu se ocupă de plimbări personale prin lume, ci stă şi lucrează zi de zi, de un an de zile, totuşi, nu reuşeşte să răzbească noianul de probleme cu care se confruntă, ceea ce demonstrează că sunt probleme, într-adevăr, dificile pe care nici un guvern nu le-ar fi escaladat cu mai multă uşurinţă.

Alexandru Gusti, elev, Bucureşti — Sunt elev la fostul dumneavoastră liceu, la „Spiru Haret".

— Îmi pare bine.

Alexandru Gusti — Aş vrea să vă cer să-mi răspundeţi clar la o întrebare: aţi greşit sau nu, semnând acordul cu Mihail Gorbaciov?

— Nu cred că am greşit; trebuie judecat în contextul situaţiei din cursul anului 1990, când Uniunea Sovietică exista, era vecinul nostru şi ne preocupam în momentul acela să încheiem tratate de bună vecinătate şi colaborare cu toate statele vecine. În al doilea rând, acel tratat are câteva virtuţi pentru perioada dată, şi anume, el consemna posibilitatea stabilirii de relaţii directe cu republicile componente ale fostei Uniuni Sovietice, prevederi pe baza cărora am putut, pentru prima dată în istoria noastră postbelică, să stabilim relaţii nemijlocite cu Republica Moldova. Dacă se face abstracţie de acest lucru, se greşeşte. De altfel, tratatul nu mai este actual, dispărând Uniunea Sovietică, el nu a mai fost luat în discuţie la vremea respectivă. Când l-am semnat, am condiţionat ratificarea lui de semnarea tratatelor cu toate celelalte state vecine.

Ion Scurtu, Piteşti — De ce România s-a repezit prima să recunoască independenţa Basarabiei, ca stat suveran? Ştim că acest teri-

toriu a fost brazdă românească ruptă prin forță din trupul patriei de către URSS, iar Pactul Ribbentrop-Molotov a fost anulat, considerat ca nul și neavenit.

— Această afirmare politică încă nu înseamnă și recuperarea teritoriilor. Precum știți, suntem legați de obligații și de acte internaționale: Tratatul de la Paris, Acordul de la Helsinki, Carta de la Paris, care consemnează inviolabilitatea frontierelor și recunoașterea integrității statelor existente în momentul de față. Deci, o asemenea chestiune trebuie s-o abordăm în contextul realității politice existente pe continent, iar viitoarea integrare trebuie s-o facem în fapte și nu în vorbe, nu cu proclamații zgomotoase.

Reporter — Am să pun o întrebare pe care Traian Gătăianu Albu din Serbia nu reușește să o pună prin telefon, legăturile sunt foarte dificile. Ea sună așa: „Dacă, așa-numita purificare etnică va fi aplicată și în Vojvodina, atunci noi, românii din Banatul sârbesc, urmează să fim alungați în România? Poate România să primească zeci de mii de români izgoniți, având în vedere criza de locuri de muncă și de locuințe?"

— Eu sper ca așa ceva să nu se producă. Noi am avut relații bune și căutăm să menținem relații bune cu Serbia, cu fosta Iugoslavie, cu actualele structuri ale noilor state care se nasc pe teritoriul fostei Iugoslavii. Eu sper ca evoluția lucrurilor să nu împingă spre o asemenea situație dramatică, nici pentru români, nici pentru alte etnii de pe teritoriul Serbiei.

Octavian Mihuț, Belgia — Pastorul reformat László Tökes din Timișoara a fost kilometrul zero de unde s-a declanșat Revoluția din Decembrie '89, în România. Începând cu data de 2 septembrie 1992, pastorul a declarat greva foamei pe timp nelimitat, datorită încălcării, de către emanații Revoluției — în fruntea cărora v-ați situat — a angajamentelor luate în noaptea de 22 decembrie 1989, deci gravelor evenimente pe care le-ați patronat până în prezent. Cum veți răspunde revendicărilor acestuia?

— Domnule Mihuț, în ciuda vehemenței întrebării dumneavoastră, să știți că nu mă intimidați cu astfel de întrebări. Eu, față de pastorul Tökes, am nutrit stimă, considerație, precum știți, i-am trimis

o scrisoare deschisă și i-am propus un dialog, pentru că nu pe această cale se rezolvă problemele, iar revendicările exprimate de dânsul se referă la un proces amplu care are loc în societatea românească. Diferă modul de apreciere a acestor evenimente și a evoluției societății românești, atât în aceste aprecieri ale pastorului Tökes, cât și în modul în care dumneavoastră le considerați. E o treabă care confruntă, fără îndoială, viața politică românească și nu pe calea grevei foamei, a amenințărilor și a șantajelor se rezolvă astfel de probleme. De altfel, mi se pare cu totul neînțeleaptă și neconformă cu ținuta pastorului Tökes o asemenea acțiune, care putea apărea ca o diversiune politică în momentul desfășurării campaniei electorale în țară.

Cineva din Bucureşti — Domnule preşedinte, vă rugăm să spuneţi dacă aţi spus ziaristului „animalule" la Constanţa, fiindcă eu, întâmplător am fost acolo, erau circa 80-100 de oameni, iar oamenii dumneavoastră de ordine au început să dea cu picioarele, să bată lumea.

— Dacă spuneți că ați fost de față, probabil că ați și auzit ce am spus. Nu am pronunțat un astfel de cuvânt, m-am dus spre tânărul respectiv cu cele mai bune intenții, pentru că eu sunt un om al dialogului și, chiar cu cei care mă contestă, caut să stabilesc contact uman. Deci, apropierea mea de el a avut caracterul cel mai normal și cel mai calm posibil, nu l-am jignit în nici un fel, asemenea cuvânt nu am folosit.

— Dar ce cuvinte ați folosit, domnule Iliescu?

— L-am întrebat, pur și simplu, despre ce este vorba, de ce protestează și mi-a răspuns că nu este de acord cu mine. I-am spus: „perfect; asta este perfect normal într-o societate democratică, dar acest lucru poți să-l faci exprimând poziția dumitale, cu ce anume nu ești de acord și nu manifestându-te în felul acesta care, cred eu, că este neconform cu o comportare civilizată".

Mihai Bădărău, Bucureşti — În luna mai '90, i-aţi numit „golani" pe manifestanţii din Piaţa Universităţii. La 13 iunie '90, i-aţi numit „legionari". În 1991, pe oamenii de la oraşe, care îşi cereau pământul luat cu forţa de comunişti, i-aţi numit „paraziţi". Regretaţi, retractaţi

cele spuse, fiind președintele actual al României — deci și al celor etichetați de dumneavoastră — sau mențineți acest etichetări?

— Am regretat faptul că am avut un moment de enervare în CPUN în legătură cu manifestările din Piața Universității și nu mă refeream la toți cei care erau acolo. Chiar am regretat faptul că nu am putut să stabilesc un contact cu oamenii de bună-credință care, sunt convins că se aflau în Piața Universității. Dar sunt și eu om, cu slăbiciunile mele și regret când am anumite momente de slăbiciune, cum a fost și acela cu expresia la care v-ați referit. Aceasta n-a vrut să fie o etichetare a tuturor oamenilor prezenți în Piața Universității. Despre legionari, am vorbit despre faptul că avem de-a face cu manifestări de tip legionar, adică cu violențele din ziua de 13 iunie, cu devastarea, incendierea unor instituții publice, inclusiv a Televiziunii. Despre noțiunea de paraziți — era exprimarea unor discuții pe care le-am avut cu unii țărani, care erau nemulțumiți de faptul că, drept urmare a Legii fondului funciar, căutând să restabilim dreptul de proprietate, apar noi elemente de nedreptate și anume, este un adevăr, cam 40% din cei care au primit drept de proprietate sunt oameni nu din sat, nu din lumea satului.

— Dar era o lege pe care o semnaseți.

— O semnasem, da.

Marcian Dimitriu, București — Recunoașteți vreun sentiment de culpabilitate asupra cauzelor care au determinat izolarea noastră de Occident și de America, în special?

— În primul rând, domnule Dimitriu, eu nu accept ca un fapt real izolarea României pe plan internațional. În acești doi ani de zile, relațiile noastre, la nivel de șefi de stat și de guvern, au marcat, cred eu, o evoluție pozitivă a relațiilor noastre internaționale. Că mai există, încă, o serie de resentimente sau rețineri din partea unor cercuri politice sau de afaceri, aceasta ține, în general, de o întreagă conjunctură a evoluției, nu numai a României, ci a tuturor statelor din această zonă. Sper ca, în urma alegerilor de la sfârșitul acestei luni, independent de rezultatul lor, această evoluție să cunoască un progres sensibil. Este un fapt menționat de Statele Unite. Conducerea politică a SUA — la ultimul dialog cu președintele Bush, cu Secretarul de stat,

James Baker, cu prilejul vizitei făcute de domnul Eagleburger la București, cu prilejul altor contacte — a și vorbit despre deschiderea și lipsa de resentimente pentru dezvoltarea viitoare a relațiilor dintre noi. Înaintarea, de către președintele Bush, Congresului a acordului comercial, cu recomandarea votării clauzei, este o confirmare a acestui adevăr.

Marcian Dimitriu — După Ungaria, după Bulgaria, în sfârșit, se gândește: „hai, să-i recunoaștem și României drepturile". Deci, nu este, cumva, prea tîrziu, domnule Iliescu?

— Noțiunea de „prea târziu" este relativă. Uitați-vă și la țările care au căpătat această clauză înaintea noastră, care au căpătat acces la credite internaționale și care se confruntă cu greutăți nu mai puține decât noi. Dacă luați cazul Poloniei, spre exemplu, sau uitați-vă la state care s-au bucurat de o largă înțelegere, sprijin pe plan internațional, Iugoslavia și Cehoslovacia. Ce tragedie cunosc, în timp ce noi, în ciuda convulsiunilor prin care am trecut, am reușit să ne menținem integritatea, să ne menținem stabilitatea în țară și sper să o facem mai bine de acum înainte.

Apostol, București — Presupunând că, la următoarele alegeri, dumneavoastră veți fi ales, dar, în Parlament, va apărea o majoritate care este opusă opțiunilor dumneavoastră politice, cum veți proceda în această situație? Veți încerca, eventual, să vă opuneți hotărârilor Parlamentului, actelor legislative ale Parlamentului, uzând de prerogativele largi pe care le aveți, cu privire la întârzierea promulgării, cu privire la recurgerea la referendum, la Curtea Constituțională etc.?

— Eu cred că prevederile Constituției oferă cadrul conviețuirii oricărui președinte cu oricare structură de Parlament. Noi avem chiar o prevedere în plus față de alte state care au regimuri prezidențiale, semiprezidențiale sau parlamentare, și anume: președintele, o dată ales, este obligat să se despartă de formațiunea politică care l-a susținut, să se situeze în afara partidelor, acționând ca un factor neimplicat în viața și activitatea vreunui partid. Rămâne factor, deci, de dialog, și cu Legislativul și cu Executivul. Deci, pornind de la prevederile constituționale, nu văd nici o dificultate, indiferent de soluția perso-

nală a unui președinte și de opțiunile lui, pentru a exista un dialog cu orice structură a unui Parlament.

Dan Așoca — În cadrul campaniei electorale, reprezentanții FDSN-ului, partidul care susține în primul rând, alături de altele, candidatura dumneavoastră la Președinție din nou și pe listele căruia candidați la Senat, urmare a unor dezbateri care s-au susținut în partid, au atacat, cu multă înverșunare, monarhia constituțională, pe regele Mihai I. I se impută, printre altele, regelui actul de la 23 august, arestarea lui Antonescu, execuția mareșalului, ba chiar, prin acceptarea guvernului Groza, aservirea țării față de URSS și instalarea comunismului în România. Ce credeți dumneavoastră despre felul în care regele și-a îndeplinit îndatoririle constituționale de șef al statului român? Împărtășiți punctul de vedere al FDSN-ului?

— Domnule Dan Așoca, aici este o discuție mai amplă. Nu numai FDSN-ul, sunt multe alte formațiuni politice care se opun ideii de renaștere a monarhiei în România. De altfel, din acest punct de vedere opțiunea electoratului român a fost clar exprimată cu prilejul referendumului. Deocamdată ne aflăm în fața unei Constituții adoptate de țară, de electoratul român și trebuie să acționăm în spiritul acestei Constituții, care este una republicană. Va dori vreodată poporul român să opteze pentru o altă formă de guvernământ? Atunci lucrurile vor evolua conform voinței și dorinței poporului român. În ceea ce privește aprecierile asupra persoanei regelui Mihai, n-aș dori ca, acum, în această emisiune, să ne extindem asupra acestei teme. Păreri pot fi diferite. Mi se pare că, în ceea ce privește actul de la 23 august, indiferent cum istoria îl va caracteriza în viitor, acesta a fost, pentru România, benefic. Dacă nu ar fi existat acest act, noi pierdeam mai mult decât am pierdut.

Tudor Francu, student, București — Ați declarat într-un miting electoral, pe care l-ați ținut, dacă nu mă înșel, pe undeva prin Bacău, că monarhia constituțională, în România, a fost o instituție nedemocratică. Aș dori să vă întreb dacă aprobați actul de abdicare a regelui Mihai și, cu ocazia aceasta, instaurarea, sub comandă sovietică, după cum știți, a republicii populare, din 1947?

— Deci, ar fi două întrebări, domnule Frâncu: despre caracterul monarhiei și despre democrație. Corespunde definiției de democrație acea structură de stat în care toate instanțele, instituțiile supreme de stat se află sub controlul poporului. Monarhia nu admite așa ceva. Monarhia este o instituție care nu se supune controlului societății civile, controlului popular, monarhia este un lucru care se moștenește. Din acest punct de vedere, îmi mențin această apreciere, că diversele forme de oligarhii și monarhiile ca atare nu sunt instituții democratice. Aceasta nu înseamnă că persistența unor monarhii, a unor curți regale în anumite state afectează caracterul democratic al statului respectiv. Ele au rămas fără funcții politice reale, ci doar de reprezentativitate. S-a dezvoltat o viață parlamentară care se subordonează regulilor jocului democratic și care dă un caracter democratic acestor state.

Gabriela Bănică, București — Ce greșeli politice vă recunoașteți în perioada în care ați fost la conducere și cum credeți că pot fi remediate acestea în mandatul următor, dacă îl veți obține?

— Pot să-mi reproșez faptul că nu am reușit să statornicesc un dialog chiar și cu cei care mă dezaprobau. De asemenea, cred că nu am intuit, întotdeauna, calitățile unor oameni care au primit responsabilități în această perioadă și pot să-mi reproșez faptul că nu am intuit anumite trăsături de caracter ale fostului prim-ministru, pe care l-am numit la început, și care a evoluat de o manieră neconformă cu speranțele ce le pusesem în el și care a influențat, în mod negativ, evoluția noastră. Cred că al doilea premier a dovedit, din acest punct de vedere, calități mai multe.

Mihail Cândea, București — Prin orientarea dumneavoastră politică, de la FSN la FDSN, considerați că ați ajutat electoratul sau l-ați dezorientat?

— Nu este vorba de reorientarea mea de la FSN la FDSN, ci este vorba de cu totul altceva. Eu am fost, într-adevăr, fondatorul acestei formațiuni — FSN — la sfârșitul lui ianuarie 1990 și în numele acestei formațiuni am candidat la alegerile din 1990. În sânul acestei formațiuni s-a produs o sciziune bazată, mai ales, pe reorientarea conducerii actuale a FSN, a fostului premier, devenit lider politic al FSN, care a părăsit pozițiile inițiale și orientările acestei formațiuni și, în

ciuda unei anumite platforme afișate de orientare social-democrată, este evident că a adoptat o orientare neoliberală, ceea ce a determinat o sciziune, așa cum spuneam. Mie mi se pare că FDSN corespunde mai bine orientării inițiale a FSN, cu care el s-a prezentat în fața alegătorilor, în 1990.

O doamnă — Domnule Iliescu, și dacă, după aceste alegeri, nu veți obține mandatul de președinte sau chiar de senator, veți rămâne în viața politică și în ce calitate?

— Doamnă, orice e posibil într-un sistem democrat. Deci, nu este deloc obligatoriu ca acela ce se află în această funcție să fie reales. Deci, privesc cu seninătate și o asemenea perspectivă, o asemenea posibilitate. Voi judeca la timpul potrivit cum anume să-mi orientez activitatea.

4. PROVOCĂRI ELECTORALE

După cum reiese și din cadrul emisiunii difuzate de BBC, pastorul reformat László Tökes anunțase la 2 septembrie, în plină campanie electorală, că intră în greva foamei, pe o durată nedeterminată, din motive de ordin politic. Practic, eram la fel de interesat ca și dânsul să aflu adevărul complex referitor la evenimentele ce se petrecuseră în societatea românească în ultimii ani, dar, în cazul celor solicitate, era vorba de un întreg proces, demarat deja, astfel încât această grevă a foamei declanșată în campania electorală avea mai degrabă caracterul unei diversiuni. Concret, pastorul Tökes solicita, în principal, „să se facă dreptate victimelor Revoluției, să fie trași la răspundere făptuitorii genocidului din decembrie 1989, să fie elucidate faptele violente din Târgu Mureș și București și să fie puși în libertate maghiarii condamnați în procesele legate de Târgu Mureș, Zetea și Dealu".

Această acțiune avea, cred, menirea să perturbe o dată în plus campania electorală și, de aceea, la 3 septembrie, i-am adresat pastorului László Tökes o scrisoare deschisă, al cărei conținut îl redau în continuare:

„Domnule László Tökes,

Am aflat din relatările ROMPRES despre hotărârea dumneavoastră de a intra în greva foamei pe o durată nedeterminată, în

susținerea revendicărilor pe care le formulați în Comunicatul pe care l-ați dat publicității.

Am citit cu deosebită atenție acest Comunicat. Ca președinte al României, sunt îngrijorat de hotărârea dumneavoastră, de motivația ei și de posibilele ei implicații asupra vieții politice de la noi, în actuala conjunctură de campanie electorală.

Gestul dumneavoastră mă surprinde cu atât mai mult cu cât vine după recentele dumneavoastră declarații de la Budapesta, care au avut un ecou pozitiv în opinia publică din România și, în acest context, nu poate genera decât interpretări speculative.

Cum sunteți una din personalitățile vieții politice din România, m-am hotărât să vă adresez această scrisoare deschisă, pentru a vă împărtăși preocupările mele, dar și disponibilitatea mea de a vă întâlni și a examina împreună ce se poate face pentru a lămuri și rezolva în mod efectiv problemele pe care le-ați ridicat.

Formulați numeroase acuzații la modul general și uneori ambiguu, cum ar fi afirmația că «noul regim acoperă infracțiunile» și dă «liberă trecere ucigașilor»; vă dați seama că nu pot accepta, la modul general, aceste acuzații. Dacă aveți cazuri sau situații concrete, voi fi primul în a vă încuraja și sprijini să le aduceți în fața justiției. Vă referiți la «atitudinea de complicitate a puterii» — cu cine?; la faptul că poporului i se insuflă «atitudinea neîncrederii» — în cine?; citați membri ai comunității reformate din Timișoara care au fost «înlăturați» — de unde și de către cine? Făcând aici o paranteză, vreau să vă reamintesc că «puterea» reprezintă astăzi în România o sumă a unei mari diversități de formațiuni politice. Vă reamintesc că «puterea» la Timișoara aparține unui primar din partea Convenției Democratice, deci din partea opoziției, care ar avea toate prerogativele să acționeze pe plan local pentru elucidarea situațiilor concrete menționate de dumneavoastră. La Târgu Mureș, «puterea» este deținută de un primar ales la propunerea UDMR și aș putea continua exemplele de acest fel. Menționați o serie de nume de persoane care ar fi trebuit, după părerea dumneavoastră, să fie traduse în fața justiției, pentru anumite infracțiuni. Dacă cunoașteți date faptice sau dețineți anumite dovezi, din

nou vă încurajez să vă adresați justiției. Pe baza unor declarații generale pentru presă, cred că înțelegeți că justiția nu poate acționa. Justiția este condusă, de aproape un an de zile, de un membru foarte respectat al opoziției și ar avea posibilitatea, inclusiv pe baza informațiilor pe care dumneavoastră le dețineți, dacă îi vor fi furnizate, să stabilească responsabilitățile pentru violările din trecut ale drepturilor omului.

Evocați evenimentele din martie 1990, într-un limbaj pe care, desigur, nu pot să îl accept. Avem, cu siguranță, percepții diferite asupra evenimentelor de atunci de la Târgu Mureș. Pentru mine este clar că evenimentele respective au fost stimulate din afară și declanșate de venirea unor grupuri masive de mii de cetățeni din Ungaria, care s-au comportat de o manieră incalificabilă în România. Știți la fel de bine ca și mine că evenimentele de la Târgu Mureș au făcut obiectul examinării, într-o comisie specială a Parlamentului, care și-a prezentat raportul, și că se va putea discuta încă multă vreme pe marginea acestuia și a deciziei Parlamentului în legătură cu acest raport. Personal, cred că decizia respectivă a fost cea mai înțeleaptă și că orice alt deznodământ al dezbaterii acelor nefericite evenimente ar fi avut consecințe profund negative pentru viața politică din România. Firește, nu voi putea fi de acord cu calificarea drept «pogrom antimaghiar» a acelor evenimente; nu uitați că cea mai notorie victimă a violențelor de la Târgu Mureș a fost românul Mihăilă Cofariu, deși el a fost prezentat, în mod deliberat, incorect, de Televiziunea ungară și din alte țări drept o victimă a «violenței românilor».

Ridicați în Comunicatul dumneavoastră și alte probleme, uneori în formulări și aprecieri la care nu pot subscrie sub nici o formă, care se cer clarificate pe fond pentru opinia noastră publică. Spre exemplu, nu cunosc nimic care să vă îndreptățească să afirmați că «puterea național-comunistă» din România — cum o denumiți dumneavoastră — ar cultiva xenofobia și antimaghiarismul, sau că «interesele puterii» ar fi să se atribuie minorității maghiare «imaginea de inamic» sau să se acorde maghiarimii rolul de «națiune vinovată». Cred că ar fi mult mai constructiv din partea dumneavoastră, ca președinte de

onoare al UDMR, să vă aduceți contribuția la urgentarea finalizării Tratatului bilateral dintre România și Ungaria, conținând clauza lipsei de revendicări teritoriale reciproce. O astfel de poziție, într-adevăr, ar elimina obstacolele psihologice din calea dezvoltării relațiilor româno-ungare și ar contribui și la o mai mare armonie etnică în România.

Politica noastră și a guvernului, în general, în problemele minorităților este cu totul alta decât o descrieți dumneavoastră și este în perfect acord cu standardele europene. V-aș reaminti faptul că minoritatea maghiară din România, care reprezintă 7,1% din populația țării, are deplina capacitate de a-și exprima și apăra interesele specifice, în cadrul democratic al societății românești, prin cei 41 de parlamentari pe care îi are în Parlamentul României, prin cele 200 de ziare care apar în România în limba maghiară, prin cele trei ore săptămânal de la Televiziunea națională și nenumărate alte ore de emisiune în limba maghiară în studiourile teritoriale, prin ora zilnică la Radiodifuziunea națională și prin zeci de ore în limba maghiară săptămânal, în studiourile de radio teritoriale și în multe alte feluri. Și din acest motiv, forma de exprimare pe care ați ales-o — greva foamei — mi se pare nejustificată. Viața politică din România este astăzi de așa natură încât toate problemele pe care le ridicați dumneavoastră pot fi discutate în mod public, pe căile democratice general utilizate în țările democratice.

Dacă dumneavoastră doriți să transmiteți anumite mesaje poporului român, aveți posibilitatea să introduceți aceste mesaje în platforma electorală a partidului al cărui președinte de onoare sunteți, spre a fi examinate de către electorat. Ar trebui să aveți încredere în partidul pe care îl conduceți. Sper că nu vă este teamă că electoratul din România nu ar fi suficient de matur pentru a înțelege aceste mesaje, încât el să trebuiască atenționat prin gesturi spectaculare de genul celui la care ați recurs. Vreau să cred că sunteți alături de mine — și suntem încurajați în acest sens de guvernele democratice din Occident — în a depune toate eforturile pentru asigurarea unui climat decent, firesc, pentru desfășurarea în mod liber și corect a alegerilor de la 27 septembrie. Rămâne, în ceea ce vă privește, doar să vă convingeți

electoratul să vă sprijine «revendicările» dumneavoastră. Sper că nu doriți ca, din nou, dezbaterea politică din România să fie mutată în stradă. Sunt convins că știți că atitudinea dumneavoastră va fi urmărită și judecată atent de cei care doresc o derulare nedistorsionată a procesului electoral din România și că veți prefera o comportare compatibilă cu o dezbatere lucidă, civilizată și democratică.

Nu cred, de asemenea, în «pericolul potențial al violenței» despre care vorbiți, deoarece nu văd ce anume ar putea motiva recurgerea la violență (și de către cine?) în România.

Rămâne, desigur, de discutat în ce măsură este acum momentul cel mai potrivit — acum, când toate forțele politice ale țării se află angajate în campania electorală — pentru ca «revendicările» pe care le formulați să facă obiectul dezbaterii publice. Sunt de părere, oricum, că nu trebuie, în momentul de față, să ne concentrăm în primul rând eforturile pe exorcizarea trecutului ci, mai curând, pe construirea viitorului.

Cu toate acestea, întrucât îmi atribuiți tot felul de «răspunderi» legate de «revendicările» dumneavoastră, sunt gata să mă întâlnesc și să discut cu dumneavoastră date și fapte concrete, toate problemele pe care le ridicați, într-un spirit deschis și responsabil. Nu cred că este momentul potrivit pentru abordări emoționale și pătimașe, care nu fac decât să radicalizeze societatea noastră și să stimuleze pasiunile și confruntările, care nu pot servi celor interesați în continuarea procesului democratic și a reformei economice în România.

Ca oameni politici — și am în vedere faptul că nu sunteți numai un om al bisericii, ci și liderul unui partid, UDMR —, avem o mare răspundere să ne comportăm cu toată maturitatea politică pe care o reclamă momentul prin care trece țara și să încercăm să lămurim, pe calea dialogului, problemele care ne preocupă. Sper, în consecință, să acceptați întâlnirea pe care v-o propun, într-un termen cât mai scurt, eu fiind convins că numai dialogul deschis este astăzi calea acceptabilă de urmat în statul de drept și democratic pe care îl edificăm în România.

Vă rog să primiți, domnule Tökes, asigurarea considerațiunii mele.

Ion Iliescu"

Desigur că invitația mea — de a avea o întâlnire deschisă cu pastorul Tökes — a rămas fără răspuns, ceea ce îmi confirma, o dată în plus, faptul că declararea grevei foamei era un gest exclusiv electoral, neurmărind rezolvarea pe fond a problemelor ridicate.

5. „NU AM FOLOSIT NICIODATĂ ATACUL LA PERSOANĂ“
— interviu acordat ziarului „Dimineața“, 4 septembrie 1992 —

— Stimate domnule Ion Iliescu, iată-vă, deci, în plină campanie electorală, într-o competiție deloc lejeră, de data aceasta cu cinci contracandidați în loc de doi. Care este opinia dumneavoastră despre modul în care se desfășoară actuala campanie? Oare s-a mai învățat câte ceva din ale democrației?

— În general, cred că se poate constata o evoluție în viața politică a societății românești. Dacă în anul 1990 presiunea străzii era un factor activ, cu manifestări zgomotoase, violente și vindicative, iată că în anul 1992 se apelează la adevăratele elemente ale luptei politice, la susținerea unor platforme programatice prin care candidații și partidele se confruntă fie direct, fie indirect. Ceea ce rămâne încă printre factorii poluanți ai vieții noastre politice este modul de exprimare al unei anumite părți a presei scrise, în care se regăsesc materiale cu un nivel coborât, unde se trece la atacul la persoană și nu la analiza de fond a problemelor cu care se confruntă societatea românească.

— Domnule președinte, am remarcat cu toții că unii contracandidați ai dumneavoastră și-au început campania electorală prin câteva turnee în străinătate. Cunoaștem că, de fapt, nu cetățenii francezi sau de pe alte meridiane sunt cei care vor vei la urne în 27 septembrie. Acest act electoral este atribuit poporului român și rezultatul final

depinde numai de opţiunea acestuia. Dar, pentru că aşa se poartă, dumneavoastră intenţionaţi să faceţi un asemenea turneu?

— Întâmplător, există un astfel de punct în programul zilelor următoare: pe data de 12 septembrie este planificată „Ziua națională a României" la Expoziția mondială de la Sevilla. Zilele naționale sunt, de regulă, onorate de prezența șefilor de stat. Cu această ocazie, am primit și o invitație din partea regelui Juan Carlos al Spaniei, de a avea o întrevedere cu o zi înainte, deci pe 11 septembrie.

— **Domnule preşedinte, atât susţinătorii, cât şi o parte din adversarii dumneavoastră, nu au putut să nu remarce tonul decent şi calm în care vă desfăşuraţi campania electorală. De multe ori, însă, este necesar să abordaţi şi un ton ceva mai agresiv. În cazul în care agresivitatea şi neloialitatea se vor resimţi din ce în ce mai acut în lupta electorală a opozanţilor dumneavoastră, aveţi de gând să vă înăspriţi şi dumneavoastră modul de confruntare?**

— Eu am conduita mea. Dacă vă amintiți, în 1990, când se desfășurau acele mitinguri violente, cu atacuri la persoană, cu valuri de calomnii, când contracandidații își începeau discursurile politice cu aprecieri jignitoare la adresa mea, eu nu am răspuns niciodată la astfel de lucruri. Poate că acesta a fost punctul nostru forte. Cel care apelează la agresivitate, înseamnă că nu are suficiente argumente politice. Din 1990, eu nu am spus un cuvânt la adresa contracandidaților mei. Eu nu am folosit niciodată atacul la persoană și nici alte metode neloiale. Aceeași conduită o voi păstra în continuare. Eu am susținut și voi susține ideile de fond ale programului propriu, încercând să nu las fără răspuns problemele ce țin de orientare, de opțiuni politice.

6. „AM MANIFESTAT TOATĂ VIAȚA MEA CINSTE, CORECTITUDINE, INTEGRITATE ȘI VERTICALITATE“
— „Studio electoral“, Televiziunea Română, 7 septembrie —

Reporter — Domnule președinte, am înțeles că doriți să începem prin a prezenta, în continuare, câteva momente filmate. Despre ce este vorba?

— Este vorba de două fragmente: unul, de la o întâlnire cu țărani dintr-o comună de pe malul Prutului și, al doilea, de la o adunare publică, ultima, de ieri, cu cetățeni din Reșița. Cred că prin aceste momente se dau și răspunsuri, probabil, la o suită de întrebări.*

Reporter — Deci, după aceste imagini din campania dumneavoastră electorală, vă propun să începem această emisiune în direct și la o oră de vârf, să începem, deci, cu o chestiune de actualitate. Ce interpretare dați gestului recent al episcopului bisericii reformate, domnului László Tökes?

— Asupra deciziei pastorului Tökes, privind greva foamei, m-am referit în scrisoarea deschisă, care este cunoscută. Regret că s-a dat acestei scrisori o interpretare, cred eu, deformată din partea pastorului Tökes, cum că ar fi un semn de recunoaștere de către mine a tuturor acestor revendicări, atribuindu-mi, deci, cauzele fenomenelor la care

---

* Urmează materialul filmat *(N. A.)*

dânsul se referă. A fost, din partea mea, o mână de bunăvoință întinsă și regret că acest gest nu a fost apreciat ca atare. De asemenea, și ultimul răspuns: repet, în virtutea celor ce am declarat în convorbirea de la BBC, mi se pare că se bazează pe înțelegerea incorectă a ceea ce am spus. Eu m-am referit la faptul că această acțiune poate să fie interpretată ca o diversiune politică. Dar, independent de atitudinea adoptată de pastorul Tökes, așa cum am spus și în ultimul răspuns, eu rămân deschis pentru dialog.

Reporter — Credeți că atitudinea domniei sale are o valoare electorală, să spunem?

— Nu poate să nu fie legată această acțiune de momentul în care ne aflăm — campania electorală.

Reporter — Domnule președinte, o altă chestiune de actualitate. Nu cu mult timp în urmă, consilierul dumneavoastră — domnul Mironov — a afirmat că ne așteaptă un război civil. Fiind vorba de un consilier al dumneavoastră, a exprimat și opinia dumneavoastră?

— Am dat răspuns public, deja, la această problemă. Am mai dezavuat această apreciere. Se pare că și domnul Mironov consideră că a fost o prezentare dintr-o discuție telefonică, o prezentare incorectă a celor ce a spus. Dar, independent de acest lucru, eu am făcut propria mea apreciere: nu cred că este posibilă o asemenea chestiune, o asemenea evoluție în societatea românească. Astăzi, cred că atât forțele politice, cât și cele sociale din țara noastră au suficientă maturitate pentru a evalua gravitatea escaladării unor momente convulsive, tensionate, prin care trecem și că este în interesul național să nu admitem așa ceva. Am mai spus că eu cred că este de apreciat faptul că, în acești doi ani și jumătate, am marcat o evoluție pozitivă a stării de lucruri, a climatului general din societatea românească. De la momentele violente care au caracterizat chiar Revoluția română din decembrie, perioada care a urmat, o perioadă foarte tensionată, convulsivă, marcată de conflicte de stradă, în prima jumătate a anului 1990, ne aflăm, totuși, într-o situație cu mult ameliorată. De la strategia străzii, spre care optau anumite forțe politice, cred că am ajuns într-o fază de evoluție politică, de concentrare a confruntărilor politice pe planul luptei politice, a luptei de idei, de platforme, de programe,

de oferte către electorat, ceea ce cred că este un act de maturitate. România este prezentă, astăzi, în tabloul continentului nostru și al acestei zone de Europă, ca o zonă, totuși, de relativă stabilitate și echilibru, lucru apreciat în cercurile politice internaționale cu care avem contacte. Este, cred, datoria noastră supremă, a tuturor factorilor politici, să păstrăm acest lucru, să păstrăm acest lucru câștigat, să consolidăm factorii de stabilitate în societatea noastră, să asigurăm o evoluție normală. În același timp, am toată încrederea în factorii de mare importanță în societate. Armata a manifestat mare responsabilitate în timpul evenimentelor sângeroase din decembrie 1989, fiind, apoi, un factor principal de sprijin și stabilitate în perioada următoare. Organele de ordine publică au căpătat o anumită experiență și, sunt convins, își vor face mai bine datoria. Pentru evoluția pozitivă a țării, în primul rând, răspunderea generală o poartă factorii sociali, factorii politici și, cred eu, ea a fost posibilă datorită gradului de maturitate și trăsăturilor specifice ale poporului român, care nu a aderat la tendințele extremiste ce ne pot conduce la escaladarea lucrurilor din țara noastră. Cred că este un obiectiv major, un obiectiv de prim ordin pentru forțele politice, să ne luptăm pentru a instaura pacea socială și pacea națională pe teritoriul țării.

Reporter — Domnule președinte, prin forța împrejurărilor, sunteți singurul dintre candidați care participă în cursă pentru cel de-al doilea mandat prezidențial. În timpul primului, ați avut ocazia să fiți caracterizat în fel și chip, de presă, de criticii și admiratorii dumneavoastră. Dumneavoastră personal, ce trăsături de caracter credeți că vă reprezintă cel mai bine?

— Sigur, nu este ușor să te autocaracterizezi. Dar, aș puncta, câteva elemente care îmi sunt, cred, caracteristice. În primul rând, moderație, echilibru, calm, stăpânire de sine — care cred că s-au verificat, mai ales în zilele foarte fierbinți ale dezbaterilor din CPUN. Poate că asta se numește toleranță, trăsătură de caracter care-mi este deseori și reproșată, ca fiind expresia unor slăbiciuni. Eu cred că asemenea trăsături de caracter nu sunt slăbiciuni, ele sunt, poate, mai repede, expresia unei anumite tării, a unei forțe morale. Nu cred că un om slab poate să manifeste răbdare când este supus unor atacuri fără scrupule.

În al doilea rând, în ciuda unor reproșuri, eu cred că sunt, totuși, un om deschis — deschis spre dialog — și am manifestat întotdeauna încredere în oameni. Asta a fost, poate, și o slăbiciune a mea, pentru că, deseori, această încredere nu mi-a fost răsplătită cum se cuvine și, în fine, cred că sunt și am manifestat în toată viața mea cinste, corectitudine, integritate și verticalitate. Și sper să-mi păstrez aceste trăsături.

Reporter — Domnule președinte, în perioada regimului ceaușist se spunea în rândul cetățenilor, nu de puține ori, că problemele noastre interne... Cu alte cuvinte, când nu era mâncare, apărea un articol despre agresiuni teoretice, să spunem, istorice în diverse ziare și reviste, mutând atenția către altceva, cu alte cuvinte. Credeți că și acum este la fel? Ce credeți despre naționalism și extremism, în această problemă? Dacă-mi permiteți, v-aș mai pune în această serie câteva probleme. Este aceasta o problemă reală sau e doar o diversiune? De fapt, am mai spus asta, cine face aceste manevre, dacă considerați că ele există și ce ați făcut dumneavoastră, ca președinte, să le opriți?

— Deci, aș detașa din întrebările pe care le-ați formulat, câteva elemente. În primul rând, despre naționalism. Eu cred că există un sentiment curat, de demnitate națională, de dragoste, devotament față de patrie. Este un sentiment generos care merită stimulat, încurajat. Există, așa cum ați menționat, și manifestări de extremism național, de exclusivism național, de șovinism național. Ceea ce putem constata din toată istoria, a noastră și a altora, este că, de regulă, aceste manifestări apar — și cred eu, nu întâmplător — în momente de criză, de criză a societății, de criză economică, de criză socială, de criză politică și, pe bună dreptate, că ele sunt și speculate, sunt și utilizate de anumite forțe interesate în folosirea sentimentelor naționale, în scopuri diversioniste și în lupta politică. Eu cred că ne aflăm în fața tuturor acestor fenomene și cred că problema maghiară este exacerbată cu bună știință și alimentată, ca atare, de o serie de forțe extremiste din interior, dar și de unele forțe interesate din exteriorul țării noastre. Și, precum vedem, ea, de fapt, vizează nu numai România, ci și alte țări în care această problemă apare. De aceea, nu pot să nu o conectez la o campanie concertată, dirijată din acest punct de vedere . Și ceea ce putem constata este că, întotdeauna, extremismele se alimentează,

deci, totdeauna apar reacții simetrice de cealaltă parte. Niciodată nu am aprobat, nu am aderat la sentimentele și manifestările extremiste. Am considerat — și istoria țării noastre este o probă, din acest punct de vedere — că oamenii pot conviețui. Istoria ne-a așezat pe aceste locuri și oamenii simpli au conviețuit împreună, de regulă, fără probleme. Au fost incitate suspiciunile și lipsa de încredere reciprocă sau chiar ura, de către forțe politice interesate. Eu cred că, așezând viața noastră pe baze temeinice, rezolvând problemele de fond, economice, sociale, așezând viața politică pe o bază normală, democratică, putem să depășim aceste lucruri, să stăvilim, să stăpânim asemenea opțiuni și manifestări. Aceasta nu poate fi decât în interesul țării, în interesul poporului român, în interesul tuturor cetățenilor români, indiferent de naționalitate. Și eu cred că evoluția democratică a societății românești trebuie să ducă spre o asemenea consolidare a relațiilor de bună conviețuire între toți cetățenii țării.

Reporter — Domnule președinte, dintre toți candidații, dumneavoastră aveți experiența politică cea mai bogată, atât înainte, cât și după decembrie 1989. Considerați că exercițiul acesta al puterii într-o economie centralizată, cu un partid unic la putere, v-a fost utilă în noile condiții și în ce fel?

— Nu atât experiența acumulată în contextul dominației unui partid, dar experiența de viață, experiența concretă, contactul viu cu oamenii, cunoașterea problemelor de ansamblu sau din diversele sectoare de activitate. O asemenea experiență nu poate fi decât utilă, în orice condiții. Cu atât mai mult, în contextul actual al unei perioade deosebit de complicate, de dificile, tranziția de la o economie centralizată, etatizată, spre o economie de piață presupune și cunoștințe, presupune pricepere, dar presupune și experiență. Eu cred că orice fel de experiență acumulată în cursul vieții trebuie valorificată în asemenea momente, iar, în ceea ce mă privește, când mă refer la o serie de aspecte din diverse domenii ale vieții sociale, economice, vorbesc nu numai din auzite sau din lecturi, ci, deseori, mă sprijin pe o cunoaștere nemijlocită a faptelor, a problemelor, a oamenilor, a trăirilor lor, a dificultăților lor, a problemelor pe care le ridică viața în general. Și eu cred că așa ceva nu poate fi decât benefic pentru un om cu răspunderi politice.

Reporter — În timpul primului dumneavoastră mandat a început și procesul de reformă. Câțiva telespectatori ne întreabă dacă sunteți mulțumit de modul în care a debutat și de primele rezultate care se văd. Alții întreabă cine se face vinovat de excesele și de rezultatele negative pe care le văd ei în acest început de reformă și aici se adaugă ce ați făcut dumneavoastră, ca președinte, pentru a împiedica lucrurile să se dezvolte de o natură negativă.

— Desigur, e singura întrebare de mare amplitudine, care necesită o analiză de esență, mai largă. În primul rând, aș începe cu o apreciere. Ne aflăm într-un proces de tranziție. Tranziția este inevitabilă și ireversibilă. Tranziția de la vechiul sistem, și politic și economic, de la sistemul centralizat al economiei naționale etatizate și trecerea spre o economie de piață este un proces care nu mai poate fi dat înapoi. Deci, orice fel de iluzii și de încercări, de a mai readuce în actualitate, în practică, structuri, practici, mecanisme care funcționau în vechiul sistem de economie centralizată nu mai au sens. Așa ceva nu mai este posibil. Reforma economică se impune. În legătură cu evaluarea mersului de până acum al reformei, am mai spus de câteva ori acest lucru. Începusem cred eu destul de bine, pe o bază metodologică, care însă putea să fie mai bine fundamentată. Adică, la începutul lui ianuarie, am intervenit chiar direct, discutând cu academicianul Postolache, ca, împreună cu colectivul de la Institutul de Cercetări Economice, să se inițieze o asemenea acțiune. S-a lucrat la o schiță a tranziției spre economia de piață. A fost o operă utilă și valoroasă. S-a pornit de la o radiografiere a societății românești, a crizei care caracteriza societatea și economia românească la finele anului 1989. Pentru că economia românească intrase într-o criză de sistem, într-o criză profundă care a și generat, de altfel, situația critică care a condus la explozia socială din decembrie 1989. Deci, pornind de la o radiografiere a blocajelor specifice economiei centralizate, s-a încercat, în această schiță să se creioneze căile posibile, alternativele posibile de promovare a tranziției spre economia de piață. Acest material, într-un fel, a slujit fundamentării primului program de guvernare, al guvernului care s-a născut după alegerile din mai. Din păcate, guvernul a părăsit această cale a analizei continue, a fundamentării pe mai departe a unui program coerent și a eșalonării priorităților care să nu

priveze statul de toate pârghiile necesare specifice tranziției, și să-i asigure rolul care i se cuvenea și i se cuvine. Toată experiența mondială, chiar în țările cu o economie de piață matură, demonstrează că statul are rol activ în gestionarea și în reglarea proceselor macroeconomice și în urmărirea modului în care se integrează, se interconectează economia națională la economia mondială. Spre așa ceva trebuie să tindem și noi. În plus, în faza actuală, statul este proprietar al celei mai mari părți a avuției naționale, al capitalului social de care dispune economia noastră, deci, el nu se poate desprinde de acest rol de proprietar și de exercitarea rolului corespunzător. Din acest punct de vedere, mi se pare că, în mod greșit, s-a pornit de la o viziune care nu ține seama de realitatea mondială și de experiența mondială. Privind funcțiile și rolul statului, în această privință, s-a mers pe o linie simplistă și diletantă, de a scoate statul din acest mecanism al promovării tranziției și a reformei.

În același timp, nu putem să nu constatăm că, totuși, în acești doi ani de zile s-au făcut destul de multe pentru a fundamenta procesul reformei, mai ales pe bază legislativă, că s-au luat o serie de măsuri instituționale, dar cred că au lipsit și lipsesc coerența necesară, eșalonarea priorităților, iar statul și guvernul sunt private de aceste pârghii absolut obligatorii pentru această perioadă. Este o chestiune care va trebui corectată. În perioada următoare, eu am sugerat, în programul pe care l-am prezentat țării, elaborarea unei strategii naționale pentru dezvoltarea economică în perspectivă, la care să fie angrenate toate forțele capabile să concure la un asemenea program și care să aibă ca o primă etapă măsurile imediate cu care guvernul se va confrunta în toamna și iarna acestui an, în anul 1993 și primii patru ani, care vor trebui să marcheze stoparea declinului, ieșirea din criză și asigurarea relansării economiei naționale.

Reporter — Domnule președinte, vă mulțumesc. Timpul, din păcate, s-a scurs. Mai avem foarte multe întrebări și pentru dumneavoastră ca și pentru ceilalți candidați. Rămâne ca în următoarele emisiuni să continuăm cu aceste răspunsuri. Încă o dată vă mulțumesc pentru prezența în studioul 1 al Televiziunii.

7. „ESTE DATORIA NOASTRĂ COMUNĂ SĂ CONSOLIDĂM PROCESUL DE STABILIZARE, DE ASIGURARE A LINIŞTII INTERNE“ — emisiune radio, 15 septembrie 1992 —

La 15 septembrie, în cadrul emisiunii radio „Candidații la funcția de Președinte al României, în fața națiunii“, a fost rândul meu de a oferi răspunsuri întrebărilor adresate, prin telefon, de către ascultătorii postului național de radio:

Ileana Preda, Galaţi — Legea electorală stipulează sancţiuni privind atacul jignitor şi grosolan adus la adresa liderilor politici. Insinuările pe diverse aspecte privindu-l pe domnul Iliescu nu sunt combătute. De ce?

— Întrebarea dumneavoastră exprimă, cred eu, o îngrijorare justificată din partea opiniei publice, în legătură cu apariția acestor fenomene, fie în presa scrisă, fie în manifestări publice, în acțiuni de stradă. Astăzi am aflat de un fapt deosebit de grav: candidatul la Președinție, domnul Gheorghe Funar, a fost agresat la Timișoara de grupuri de elemente dezlănțuite. În primul rând, este o întinare a memoriei eroilor Timișoarei și cred că cetățenii Timișoarei ar trebui să fie indignați de asemenea manifestări. În al doilea rând, cred că este și răspunderea politică a formațiunilor care patronează asemenea grupuri violente. Mi s-a spus, din știrile care au apărut, că aceștia au manifestat sub egida și lozincile Convenției Democratice și a

candidatului acesteia. Cred că revine o răspundere deosebită și administrațiilor locale, și organelor de ordine publică; față de asemenea manifestări se impune aplicarea severă a legii. Este flagrant că — lucru constatat, de altfel, în ultima vreme — în timp ce toate adunările și manifestările Convenției Democratice se bucură de respectul celorlalți parteneri politici — nu am auzit de cazuri de agresare a vreunei manifestări a CD și nu cred eu că, în localitățile prin care a circulat domnul Emil Constantinescu, nu sunt și cetățeni care să împărtășească și alte opinii, dar se manifestă respect din partea acestora — sunt frecvente cazurile în care adepții și susținătorii CD și ai partidelor componente se manifestă violent la adresa altor formațiuni politice și apelează la asemenea acțiuni. Este, de fapt, o perpetuare a unor practici din 1990, când s-a recurs la asemenea metode, care nu au fost în favoarea celor care le-au utilizat. Cred că se impune și o anumită concluzie, ce trebuie trasă din experiența confruntărilor electorale trecute.

Aș mai spune câteva vorbe și despre violența verbală practicată în presă, despre lipsa de corectitudine, despre vehicularea unor neadevăruri, calomnii, defăimări. De exemplu, când m-am întors din Spania, la noi era o mare dezbatere politică, ce continuă încă, în jurul unui proiect de lege pentru penalizarea aspră a actelor de defăimare prin presă; este o întreagă discuție în jurul acestei chestiuni. Toate statele își iau măsuri de autoapărare a societății împotriva lipsei de responsabilitate în vehicularea neadevărurilor prin mijloacele de comunicare în masă, prin presă, urmărind introducerea unei note de decență. Peste tot, în campania electorală, sunt confruntări, sunt manifestări diverse de exprimare a opiniilor, a opțiunilor diferite ale oamenilor, dar se iau măsuri pentru a asigura demnitatea oamenilor, decența necesară acestor manifestări. Din păcate, starea de criză prin care trece societatea noastră se reflectă și prin asemenea ieșiri; unii înțeleg libertatea de expresie ca eliminare a oricăror criterii de decență, de simț al măsurii, de răspundere, și aș vorbi mai ales de răspunderea gazetarului, care vehiculează un asemenea instrument puternic, ce influențează opinia publică, cum sunt publicațiile sau alte mijloace de informare. Stima și respectul pentru semeni ar trebui să

fie o regulă a decenței, a comportamentului, a relațiilor civilizate într-o societate democratică. Unii chiar consideră act de mare curaj atacarea mai ales a persoanelor cu răspundere în stat și, îndeosebi, atacarea șefului statului; ăsta nu este nici un fel de curaj, atunci când știi că nu urmează nici un fel de consecință. Aș fi vrut să-i văd pe acești „curajoși" atunci când asemenea acte ar fi fost reprimate! Or, acum, au devenit curajoși tocmai cei care stăteau cândva la umbră și se ascundeau prin colțuri. Toate aceste manifestări sunt o expresie a lipsei unei culturi politice și, uneori, a celor șapte ani de acasă; pentru unii, desigur. Eu sper în maturizarea societății românești, în respingerea, de către opinia noastră publică, de către cetățenii țării, a unor asemenea comportamente antisociale.

Subliniez încă o dată răspunderea politică ce revine partidelor politice angajate în cursa electorală, pentru a da o notă de decență tuturor manifestărilor publice. De asemenea, cred că este de datoria comunității gazetarilor de a impune, în general, în presă, o ținută demnă din partea tuturor colegilor de breaslă, pentru că asemenea ieșiri necontrolate dăunează prestigiului general al presei și al comunităților gazetărești, al profesioniștilor presei noastre. Și este, cred, o datorie de autoapărare chiar a presei, pentru oglinda pe care o reprezintă toate aparițiile în fața opiniei publice. Pe viitor, cred că va trebui să ne gândim și la măsuri legislative, de apărare a societății împotriva tuturor actelor de încălcare a bunelor moravuri din societate. Cred că viitorul Parlament va reflecta asupra acestui lucru.

Mi s-a făcut o observație în legătură cu toleranța excesivă din parte-mi. Unii mi-au spus că acesta este și un semn de slăbiciune, iar eu am spus că este relativă această critică, această slăbiciune. În primul rând, să ne uităm la conjunctura în care ne-am dezvoltat în acești doi ani de zile. Eu cred că toleranța și răbdarea dovedesc, poate, tărie morală din parte-mi. Altminteri, când am avut izbucniri, reacții, au fost imediat speculate, iar tolerantul, blândul și răbdătorul Iliescu a devenit, dintr-o dată, candidat la figură de dictator și de om care apelează la mijloace brutale, violente. Mi s-a atribuit chiar faptul că aș fi agresat eu un gazetar. Deci, vedeți cât de relativă este această apreciere. Dar pe fond, cred că este corectă această constatare. Asta nu

înseamnă însă că am de gând să renuț la calm, la moderație, echilibru și toleranță — necesare într-o dezvoltare democratică a societății noastre.

Petre Manolache, pensionar, București — Într-un stat democratic, liniștea internă este factorul cel mai important. În cei doi ani după Revoluția din decembrie 1989, dintre țările foste socialiste, țara noastră a fost confruntată ceva mai mult cu tulburări stradale, ceea ce a dus la concluzia că acestea au avut drept cauză o criză de autoritate. Ați fost în această situație? Și dacă da, s-au tras învățăminte, s-au luat măsuri pentru a fi înlăturate pe viitor asemenea manifestări, în măsura posibilităților?

— În primul rând, aș aprecia corect ceea ce ați spus, liniștea internă este un element important pentru dezvoltarea noastră democratică, pentru abordarea și rezolvarea problemelor grele de natură economică și socială cu care se confruntă societatea românească. În legătură cu aprecierea situației generale din societatea noastră, v-aș ruga să facem împreună o retrospectivă comparativă a modului în care au evoluat lucrurile la noi și în țările vecine.

Spre deosebire de vecini, noi am avut o Revoluție violentă, o răsturnare bruscă a vechilor structuri ale statului totalitar, care nu a fost lipsită de jertfe grele în mai multe localități ale țării. Perioada care a urmat, de structuri provizorii ale statului, a fost, la rândul ei, marcată de multe tensiuni, tulburări stradale, conflicte — unele sângeroase, cum au fost cele de la Târgu Mureș, și din perioada 13-15 iunie, din București. Dacă ne uităm în urmă, dacă privim situația actuală și tot mersul țării noastre în acești doi ani și jumătate, aproape trei ani, în momentul de față România prezintă, totuși, un spațiu de mai multă stabilitate, de mai mult echilibru, în ciuda greutăților economico-sociale cu care se confruntă și care constituie surse de tensiune. Aș spune chiar, în ciuda celor menționate la răspunsul privind prima întrebare — referitor la evenimentul de la Timișoara, de astăzi — cred că și campania electorală din acest an este marcată de mai multă moderație și de mai multă decență față de ceea ce era acum doi ani de zile. Deci, din acest punct de vedere, eu cred că este o evoluție care merită să fie consemnată. În timp ce țări vecine nouă, care au cunoscut

o trecere mai lentă, mai moderată — „revoluție de catifea“, cum se spunea, privind evenimentele din Cehoslovacia, de exemplu — au cunoscut o creștere, în timp, a stărilor tensionale, mergând până la fenomene grave, de destrămare statală sau război civil. Acest lucru este remarcat și de observatorii străini și de interlocutori la nivel înalt, șefi de stat și de guvern cu care am dialogat în ultima perioadă. Este adevărat că unele fenomene de care s-a vorbit până acum au fost generate de o veritabilă criză de autoritate, care s-a creat prin destrămarea unor structuri de stat și prin efectele asupra stării de spirit a factorilor de ordine, a organismelor învestite cu asemenea atribuțiuni în societate. Dar, eu cred că am făcut un pas înainte și cred că este datoria noastră comună, a tuturor și în primul rând a forțelor politice implicate în actuala campanie electorală, a celor ce vor căpăta răspundere în organele supreme ale statului, a întregii societăți, să facem eforturi pentru a consolida acest proces de stabilizare, de asigurare a liniștii noastre interne.

Fără îndoială că nu este ușor, intrăm într-o perioadă cu mari dificultăți economico-sociale, dar, tocmai pentru rezolvarea lor, asigurarea acestei stabilități, a echilibrului, a liniștii interne este absolut necesară pentru imaginea noastră în afară și, de asemenea, pentru încurajarea partenerilor noștri, atât în ceea ce privește relațiile noastre politice, dar mai ales pentru dezvoltarea relațiilor noastre economice internaționale. De aceea, apreciez această întrebare și preocuparea pe care o creează această problemă generală pentru toți membrii societății noastre.

Mircea Sorin, inginer, București — Într-o intervenție televizată, într-un sat din Oltenia, la o întrunire electorală, domnul Caius Traian Dragomir a spus celor prezenți că, în cazul unei victorii a conservatorilor — adică, în opinia sa, a FDSN și a domnului Iliescu —, țăranilor li se va lua pământul. Mai mult, în „Curierul Național“ de astăzi, 31 august, un țăran dintr-un sat prahovean mărturisește că a semnat pentru Caius Traian Dragomir la Președinție, pentru că, dacă vine Iliescu, acesta îi va lua pământul înapoi. Vă rog să comentați acest lucru. V-aș ruga să explicați motivul pentru care ați lipsit la ședința

Birourilor permanente și să ne spuneți cum apreciați reacția celorlalți candidați.

— În legătură cu prima întrebare. Sigur, eu înțeleg, într-o campanie electorală fiecare caută să-și pledeze propria cauză, apelează la tot felul de argumente și mijloace, pentru a prezenta, într-o lumină mai puțin favorabilă, contracandidații. În cazul menționat de dumneavoastră, este evident vorba de lipsă de bună-credință, de lipsă chiar de scrupule și corectitudine din partea domnului Caius Traian Dragomir — dacă a făcut asemenea afirmații — care reprezintă un neadevăr flagrant, pe care țăranii, cel puțin cei cu care m-am văzut, și m-am văzut cu un număr mare de țărani, din diverse zone ale țării, îl înțeleg mult mai bine. Toată lumea știe — și țăranii au receptat acest lucru încă de la începutul anului 1990 — că Iliescu a fost cel care a semnat Decretul-lege 42, cu atribuirea unei jumătăți de hectar tuturor membrilor cooperatori. De asemenea, în legătură cu Legea funciară, în ciuda unor aprecieri, rezerve și rețineri care s-au exprimat privind conținutul acesteia, totuși, ea a repus în drepturi de proprietate pe toți cei care au intrat cu pământ în cooperative, inclusiv pe moștenitorii acestora. Și am promulgat-o, după cum se știe, fără nici un fel de obiecțiuni. Eu am vorbit despre două elemente. În primul rând, tocmai despre întârzierea procesului de punere în folosință a tuturor noilor proprietari, lucru care se reflectă și în modul în care s-au efectuat lucrările agricole, anul trecut și anul acesta, și, apoi, despre greutățile cu care se confruntă micii proprietari pentru lucrarea pământului, datorită lipsei mijloacelor financiare, a mijloacelor mecanice, a asistenței tehnice, lucru care, de asemenea, constituie o mare problemă. Și, în toate dialogurile pe care le-am avut, țăranii au vorbit despre acest lucru. Asta impune două elemente: sprijinul necesar din partea statului pentru noii proprietari, ca să poată efectua toate lucrările la timp și în bune condițiuni, și felul în care proprietarii înșiși, țăranii, se autoapără în fața acestor greutăți. Altminteri, se repetă istoria anilor '20, când cei ce au fost împroprietăriți, după primul război mondial, au pierdut pământul după mai puțin de 10 ani de zile, datorită lipsei mijloacelor financiare, pe seama creșterii marii proprietăți la sate.

Istoria se poate repeta dacă țăranii nu vor fi ajutați și nu se vor autoajuta. Din acest punct de vedere, am văzut multe exemple de asociere liberă a țăranilor, care le permite să facă față acestor dificultăți, se apeleze la sprijin din partea statului, atât prin credite, cât și prin asistență tehnică de specialitate sau prin realizarea unor relații contractuale cu unități puternice, care pot să-i sprijine. Iar, pe de altă parte, foarte mulți țărani critică faptul că unii din cei care au primit pământ nu și-l lucrează, nu sunt oameni din sat, nu vin să-și lucreze pământul. Din acest punct de vedere, legea prevede ca, după primul an, să fie penalizați toți cei care nu-și lucrează pământul pe care l-au primit și, după al doilea an, să li se retragă pământul, acesta urmând să fie redistribuit celor care-l lucrează. Viitoarele organe de stat sunt datoare să aplice legea în toate prevederile sale.

Eu m-am pronunțat în sprijinul acestei idei. De astă dată nu va fi de vină statul, și nu voi fi niciodată pentru intervenția brutală a statului, cum o făcea în trecut. Asocierea liberă a țăranilor nu are nimic comun cu colectivizarea forțată. Această asociere este o practică mai generală, cu rădăcini în istorie, pe care o întâlnim în toate țările lumii; am văzut în Spania, în Italia, în Franța și în alte țări avansate ale lumii.

De altfel, spre surprinderea unor membri ai PNȚ, mi-a căzut în mână, zilele acestea, o carte a fostului președinte al PNȚ, Ion Mihalache — cartea se cheamă *Douăsprezece scrisori către țărani* — în care, printre altele, într-unul din aceste capitole, într-o scrisoare intitulată „Către țărani“ are chiar o asemenea adresare: „Dragi țărani, întovărășiți-vă în cooperative agricole de producție“. Cred că, dacă domnul Caius Traian Dragomir aude aceste cuvinte, o să-l catalogheze pe Ion Mihalache drept cripto sau neocomunist. Cred că nici un țărănist nu crede într-o asemenea apreciere, dar Mihalache vine și cu argumente, de ce anume îndemna țăranii spre asociere. Pentru că — spunea el atunci, în 1930 — un țăran cu două-trei hectare nu poate face față eforturilor foarte mari și mijloacelor necesare pentru lucrarea pământului. Numai prin asociere — și dădea exemplul țărilor occidentale, Olanda, Danemarca — aceștia pot să facă față concurenței marii proprietăți și chiar să aibă performanțe superioare. Pentru că marii proprietari lucrează cu muncă salariată, în timp ce aici este

vorba de proprietarii înșiși, care se asociază și au interes superior pentru lucrarea și valorificarea superioară a propriei proprietăți, a propriilor pământuri. Deci, Ion Mihalache îi îndemna spre cooperare, ceea ce cred că nu duce la suspectarea fostului președinte al Partidului Țărănesc de înclinații comuniste sau cripto sau neocomuniste sau mai știu eu ce.

Crihană Vasile, pensionar, Galați — Prima întrebare. Dacă actualele pensii militare mai prezintă procentul la sută inițial, raportat la soldele actuale ale cadrelor militare active. Dacă nu, de ce ?

Ieşind victorios din alegerile de la 27 septembrie, veți depune străduință pentru ca pensiile militare să reprezinte procentul la sută inițial calculat, dar raportat la soldele militare actuale?

Dacă în condițiile actualei rate a inflației întrevedeți o reformă sau stabilizare monetară în următorii doi-trei ani.

Onu Sima, pensionar, Bucureşti — Domnul președinte Iliescu are în vedere îmbunătățirea concretă a stării materiale a pensionarilor? În discuția Parlamentului s-a pus legea pensiilor avocaților, neținând seama de ceilalți pensonari. Va fi pusă în discuție o nouă lege a pensiilor? Şi când? S-a făcut și un calcul privind starea materială a celor pensionați de boală?

Reporter — Eu am sentimentul că ne-am grăbit puțin. Întrebarea domnului Mircea Sorin din Bucureşti comporta și un al doilea aspect. Era vorba de lipsa la ședința Birourilor permanente.

— Este foarte simplă această chestiune și, de altfel, am și răspuns public. În primul rând, eram legat de niște obligații protocolare. Primeam, în dimineața respectivă, doi ambasadori pentru rămas bun și aveam programat, încă mai demult, un interviu pentru Televiziunea bavareză și echipa era în București. Am fost, deci, obligat să rămân și să îndeplinesc aceste obligațiuni. În al doilea rând, nu era obligatorie prezența candidaților, reuniunea respectivă nu era a candidaților, ci era a Birourilor permanente ale celor două Camere, împreună cu reprezentanții Televiziunii și ai Radioului, pentru repartizarea timpilor de emisie, la care candidații erau invitați. Deci, nu era întrunirea candidaților, ci li se dădea această posibilitate, să vină personal sau prin reprezentanți, să asiste la repartizarea timpilor de emisie. Asta a

fost interpretarea mea și a organizatorilor acestei întâlniri. Deci, nu am înțeles reacția, la timpul respectiv, a altor parteneri, punând aceasta pe seama „aroganței“ lui Iliescu, care „nu a vrut să se coboare la acest nivel și să fie prezent la astfel de reuniune“. Nu are nimic de-a face cu aroganța, ci era legată de o chestiune foarte practică.

Reporter — După aceste precizări, cred că putem trece la cele două întrebări, de fapt patru.

— Eu cred că sunt legate între ele, aceste întrebări, și cred că sunt justificate. De-a lungul vremii, pensiile, ca mod de calcul, au evoluat și s-au creat discrepanțe mari între cei care au ieșit la pensie cu ani în urmă și cei care au ieșit la pensie în ultima vreme. Iar pensionarii sunt, totuși, categoria de oameni cu veniturile cele mai reduse, care suportă cel mai greu șocul inflației, al prețurilor tot mai ridicate. Problema ridicată, în legătură cu necesitatea unei revizuiri a întregului sistem de pensii și înlăturarea acestor discrepanțe, mi se pare justificată; indiferent de perioadă, de data ieșirii la pensie, trebuie să existe un criteriu unic de calculare a pensiilor și, astfel, să se înlăture aceste inegalități. Cred că această observație trebuie reținută ca atare și, de altfel, am mai ridicat această problemă cu alt prilej, spunând că viitorul guvern și Parlamentul trebuie să revizuiască tot sistemul de pensii și să înlăture aceste surse de inegalitate.

Neagu Constantin, Hârlău, județul Iași — Am trei întrebări. Se va ajunge vreodată să se respecte legile țării de către toți cei ce trăiesc în această țară? Se va ajunge vreodată să se stârpească din rădăcini corupția în România? Va ajunge România în situația de a nu mai importa produse agroalimentare, în special cereale? În cazul în care veți fi reales în funcția de președinte, ce măsuri veți lua pentru preîntâmpinarea acestor greutăți ce apasă oamenii de rând?

— De fapt, sunt două categorii de întrebări. Una se referă la corupție și cealaltă la importul de produse agroalimentare.

În primul rând, aș dori să împărtășesc îngrijorarea dumneavoastră față de acest fenomen cu care se confruntă societatea românească: creșterea corupției, în forme cât mai diverse. Pe lângă multiple alte greutăți, inerente — unele dintre ele — acestei perioade de tranziție — blocaje economice, reducerea producției industriale și agricole,

inflație, șomaj —, corupția, îmbogățirea unora pe seama statului, pe seama societății, folosindu-se chiar de greutățile prin care trece societatea (lipsa de produse de pe piață, de exemplu) sau folosindu-se de pozițiile care le au în aparatul administrativ de stat sau economic, creează o stare generală, pe care o înțeleg foarte bine, de nemulțumire și chiar de revoltă. S-au găsit și oameni care teoretizează această chestiune, prezentând corupția ca un fenomen inevitabil, ba chiar, mai mult, se spune că, în fond, corupția este prezentă în mai toate statele avansate, civilizate, și, drept urmare, ar trebui să nu ne neliniștească apariția anumitor forme de corupție, ci, din contră, să ne creeze sentimentul că ne îndreptăm spre calea cea bună, că pășim spre lumea civilizată, spre țările dezvoltate, că intrăm în Europa, inclusiv pe calea dezvoltării și diversificării corupției. Sunt categoric împotriva unor asemenea teorii și mai ales a fenomenului ca atare.

În ceea ce privește corupția la noi, aș putea să constat două cauze. Pe de o parte, constat forme de corupție care țin de năravuri mai vechi, care erau legate de putere. Puterea generează corupție și, în trecutul nu prea îndepărtat, asistam la fenomene de corupție legate de favoritism, nepotism, de folosirea puterii sau de privilegiile unora care se învârteau în jurul puterii. A doua sursă a corupției este banul, la unii chiar se îmbină setea de putere cu setea de avere. Iar îmbinarea acestor două surse duce la manifestări dintre cele mai grotești, ale unor cazuri de corupție. Aș vrea să reamintesc, mai ales membrilor FSN, că în vara anului 1990, după instalarea mea ca președinte, pe baza prevederilor Constituției, a trebuit să mă retrag din funcția de președinte al FSN-ului. Am urat atunci membrilor FSN și militanților săi să transforme această formațiune politică în „partidul incoruptibililor“, prevenind asupra faptului că faza în care intrăm va genera fenomene noi de corupție. Din păcate, cei ce au rămas la conducerea acestei formațiuni s-au folosit, unii dintre ei, de posturi guvernamentale pentru propria propășire, îmbogățire a familiei, a prietenilor, pentru clientelism politic. Nu este adevărat că proliferarea corupției este obligatorie și inevitabilă pe măsură ce ne vom îmbogăți, pe măsură ce ne vom dezvolta din punct de vedere economic. Aș putea spune chiar că, în materie de legislație, am avea chiar de învățat de la o serie

de alte state. Dacă luăm chiar exemplul Statelor Unite, țara cea mai bogată a lumii, aceasta are o lege foarte severă împotriva mitei și a corupției funcționarilor de stat. Spun aceasta pentru că am și propus — și voi insista în cazul în care voi avea asemenea răspunderi — pentru elaborarea unui statut al funcționarilor de stat, al funcționarilor publici, care să prevadă, în primul rând, criteriile de angajare pe baze strict profesionale, pe lungă durată, să-i facă independenți de fluctuația politică din țară, de schimbarea miniștrilor, să spunem — cum vine un ministru de la un alt partid, se schimbă toată echipa guvernamentală, aparatul de stat; aparatul din ministere trebuie să aibă stabilitate și să nu fie dependent de schimbările ce au loc la vârf, la nivelul miniștrilor și secretarilor de stat. În același timp, să aibă siguranță, stabilitate, bazate pe criterii strict profesionale. În al doilea rând, se impune o salarizare decentă, care să înlăture tentația mituirii. Și, în al treilea rând, declararea și controlul averilor funcționarilor de stat, a tuturor demnitarilor de stat. Am propus acest lucru și la lansarea campaniei electorale. Personal, sunt gata să răspund unei asemenea chestiuni. Și cred că toți candidații actuali la funcția de președinte, precum și viitorii parlamentari trebuie să își declare averile, urmând să asigurăm introducerea unui sistem de control asupra averilor tuturor acestora. Pentru conducătorii de unități economice cu capital de stat, cred că, de asemenea, trebuie stabilite niște reguli mai precise în legătură cu angajarea, tot pe bază de contract; statul trebuie să-și exercite, din acest punct de vedere, funcția sa de proprietar și să verifice pe mâna cui se află gestionarea unităților care reprezintă proprietatea statului. Iar salarizarea acestora să fie direct condiționată de performanțele economice ale întreprinderilor pe care le conduc. De aceea, sunt perfect de acord în legătură cu ceea ce s-a spus despre aceste fenomene de corupție.

În legătură cu importul de produse agroalimentare, este rezultatul unor dereglări care s-au produs în activitatea agriculturii noastre și a situației producției agricole. De aceea cred, așa cum spuneam și la prima mea apariție la Televiziune, și în programul pe care l-am publicat, agricultura trebuie să devină una din prioritățile naționale, pentru ca în următorii ani — sprijinind toate formele de organizare,

de la micul proprietar, asociații, alte forme, societăți comerciale cu capital mixt, pe bază de acțiuni ș.a.m.d. — să realizăm o redresare a agriculturii. Mi se pare că este posibil acest lucru, ca, în doi-trei ani de zile, agricultura să devină o ramură dinamică a economiei naționale, care să asigure, în primul rând, o bună aprovizionare a populației și chiar să asigure excedente pentru export.

Mitu Elena, șomer, București — Ce speranțe de viață le dați șomerilor și celor ce au ieșit din șomaj, bătrânilor și bolnavilor?

— Ridicați o problemă destul de sensibilă. Cred că este una din consecințele grave și un element de șoc deosebit al acestei perioade de tranziție și al crizei economice prin care trecem. Fără îndoială că această situație, a pierderii locului de muncă, creează o situație deosebit de dificilă. Șomajul afectează toate categoriile de oameni, dar, după cum am constatat, tineretul și mai ales femeile sunt deosebit de afectate de acest fenomen și, sigur, suferă foarte mult familia cu mulți copii. De aceea, mi se pare că, în cadrul programului guvernamental pentru ieșirea din criză, care trebuie să devină obiectivul principal al viitorului guvern și care trebuie să se bazeze pe o restructurare de fond a programului economiei, este necesar să fie stimulate sectoare capabile să se redreseze rapid, sectoarele de vârf ale industriei, agricultura și industria alimentară, serviciile — la noi serviciile au fost mai slab dezvoltate și reprezintă un sector în care avem rezerve mari —, turismul, care prezintă condiții naturale deosebite și pentru multe țări europene a devenit una din industriile foarte dinamice. Deci, cred că avem condiții bune pentru a dezvolta astfel de activități care să creeze noi locuri de muncă. Sigur că aceste chestiuni sunt conectate și cu alte măsuri: eliminarea blocajului economic, stimularea și reactivarea investițiilor proprii, cât și prin atragerea de capital străin, stimularea inițiativei private, a micilor întreprinzători particulari; până acum s-a dezvoltat această activitate în domeniul comerțului și de aici a apărut și o anumită reacție negativă față de fenomenele acestea mai marginale ale comercianților și ale bișniței, cum se spune la noi, care creează fenomene oarecum deformate din acest punct de vedere. În schimb, sunt și exemple pozitive, de oameni cu multă inițiativă, care creează noi locuri de muncă. Mi se pare că asemenea inițiative, oame-

nii cu capacitate și întreprinzători trebuie stimulați, trebuie sprijiniți. Mergând pe toate aceste linii, sunt posibilități ca, în următorii patru ani de zile, să creăm cel puțin un milion de noi locuri de muncă și, concomitent, să continuăm procesul de reașezare, de restructurare a industriilor, a întreprinderilor existente, să creăm, deci, locuri de muncă în activități noi, în ramuri care se pot lansa rapid, se pot dezvolta și pot crea asemenea activități. În special pentru tineri, ar trebui elaborat un program deosebit, distinct, referitor la pregătirea, policalificarea profesională a acestora; pentru șomeri, un program de reorientare profesională, în funcție de noile activități care se dezvoltă. Este, într-adevăr, una din problemele sociale acute, căreia, viitoarea guvernare — Parlament și guvern — va trebui să-i acorde o atenție deosebită.

8. „MĂ SPRIJINĂ OAMENII LEGAȚI DE MUNCĂ“
— „Studio electoral“, Televiziunea Română, 15 septembrie 1992 —

Reporter — În cea de a doua parte a ediției noastre, îl avem în studio pe domnul Ion Iliescu. Întrebările pe care i le voi adresa vor fi, de asemenea, precedate de niște imagini.

Valeriu Cristea, critic literar — Am urmărit consternat clipul prezentat de Convenția Democratică, făcut parcă anume pentru idioți, căci numai aceștia ar putea, eventual, fi convinși că domnul Ion Iliescu a fost un discipol credincios al lui Nicolae Ceaușescu, urmând neabătut linia dictatorului, alcătuind împreună cu acesta un tandem armonios, cam așa, ca Lenin și Stalin din cunoscutele fotografii, și ele, de altfel, trucate. Unde era Ceaușescu era și Iliescu. Nu se despărțeau o clipă. După cum se vede, unii dintre oamenii noștri politici n-au învățat absolut nimic de la o campanie electorală la alta, deși între timp au trecut doi ani și jumătate. Aceeași încrâncenare nedomolită, aceeași disponibilitate pentru minciună, cu efect sigur, dar contrar celui scontat, aceeași greșită așezare a accentelor: în locul încercării de a te pune în valoare, calomnierea oponentului. Falsificând până la absurd adevărul, clipul cu pricina, cu „cei doi buni prieteni“ — Ceaușescu și Iliescu — m-a decis, deși nu prea obișnuiesc să apar pe micul ecran, să risc această intervenție.

Pe scurt, câteva mărturisiri, câteva reflecții. Nu o dată, în ultimii doi ani, adversari din lumea literară ai președintelui țării m-au întrebat: „De ce dumneata, care — urmau, de obicei, câteva cuvinte măgulitoare, poate chiar sincere — ești de partea lui Iliescu?“ Nu mai știu ce și cât de bine am răspuns interlocutorilor mei, din cale afară de mirați. Știu însă acum ce ar fi trebuit să le răspund: „Ca să-l apăr de ura voastră. Fără ura voastră, declanșată ca la comandă încă din ianuarie 1990, surprinzătoare, suspectă — căci, până să-i întoarceți spatele, l-ați considerat ani în șir o speranță națională —, poate că nu m-aș fi băgat, aș fi stat și eu de-o parte, ca atâția oameni cuminți, cu scaun la cap.“ Am simțit, însă, ca și în alte împrejurări — cei care mă cunosc, o știu —, că nu pot rămâne indiferent când se comite o nedreptate. Și se comitea o mare nedreptate! Am simțit că este de datoria mea să mă opun acestui subit torent de ură, prea neagră ca sursele ei să nu fie impure. Cei care și-au asumat după Revoluție responsabilitatea înveninării spiritelor nu sunt mulți, dar atâția câți sunt, au știut, ca niște versați activiști ai discordiei, să organizeze ura, să găsească mijloacele pentru a-i împrăștia otrava.

De ce-l urăsc cei care-l urăsc atât de mult? — am mai fost întrebat, de un simpatizant al președintelui, de data aceasta. Probabil pentru că Ion Iliescu a încurcat socotelile multora. De la marii scenariști și realizatori ai celor mai recente filme de groază ale istoriei contemporane, la ultimul veleitar autohton, care a visat într-o noapte că „ce-ar fi să conducă el țara?“, ura e oarbă, întunecă mințile, intensitatea resentimentelor dă o înșelătoare senzație de forță. Astfel, ura devine naivă și ajunge să creadă că poate orice: de exemplu să mintă, și minciuna să prindă.

Despre clipul Convenției Democratice ne-am expus deja părerea. Să spunem un cuvânt și despre așa-zisul incident de la Constanța. Cât tapaj s-a făcut în jurul lui! Președintele României agresează un biet ziarist! Până la urmă, oricâte strădanii s-au depus, și s-au depus destule, pretinsul agresor nu a putut fi dovedit. Oare mai era nevoie de dovezi? Oare se poate imagina un neadevăr mai sfruntat? Oare nu este evident că lucrurile stau exact pe dos? Că nu președintele strânge de gât ziariștii, ci presa turbată, specie care a înflorit sălbatic la noi în

umbra presei libere, este aceea care-l strânge de gât pe președinte cu scopul — exact scopul urmărit, la vremea lui, și de Ceaușescu — de a-l anihila, de a-l scoate din joc?

Despre adevăratele relații dintre presă și președinte, despre cine pe cine agresează, ne putem face o idee citând următorul exemplu: „Iliescu simte pericolul pierderii alegerilor“ — crede domnul Radu G. Țeposu. „Nu m-ar mira să se însceneze niște atentate asupra persoanei președintelui pentru a-i justifica acțiunile nesăbuite. Măcar de s-ar împușca de-adevăratelea“, îi urează „camaradul Țeposu“ de la „Cuvântul“, președintelui României. Fără comentarii.

Cu toate că suportă de aproape trei ani un incredibil bombardament de răutăți, insulte, calomnii, președintele a dovedit și dovedește o uimitoare capacitate de neînveninare. E principalul temei pe care cred că se poate clădi încrederea noastră în el. Căci, această capacitate de neînveninare, de respingere a toxinelor de care vorbeam mai înainte, presupune și este condiționată de toate celelalte calități ale sale: realism, înțelepciune, echilibru, onestitate, patriotism curat, neagresiv, lipsit de orice urmă de xenofobie, calități care au făcut și fac în continuare din domnul Ion Iliescu omul politic numărul unu al momentului istoric actual, calități de care avem mare nevoie în perioada atât de dificilă a tranziției, așezați fiind — și cum suntem — în zona de ceară a continentului european, supusă sub ochii noștri, ca în joacă, remodelărilor, deloc amuzante, firește, pentru noi.

Reporter — Domnule Iliescu, se vorbește mult în presă, și nu numai în presă, despre o anumită izolare a României pe plan internațional. Care este opinia dumneavoastră, mai ales că vi se atribuie această izolare, explicându-se prin faptul că „totul ni se trage de la Cotroceni“?

— În primul rând, despre aprecierea însăși. Cât este ea de realistă? Oare despre izolare a României se poate vorbi în această perioadă de după decembrie ’89? Eu zic că activitatea internațională a României în această perioadă a cunoscut o intensitate fără precedent. Trebuie să avem în vedere prezența foarte activă a României în viața internațională, prezența la reuniuni de mare importanță care s-au desfășurat în ultimii doi ani de zile — la New York, întâlnirea la nivel înalt

privind copiii și sesiunea Organizației Națiunilor Unite, reuniunea de la Paris a Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, semnarea Cartei de la Paris, reuniunea de la Rio a șefilor de stat, privind problemele protecției mediului și dezvoltării, reuniunea de la Helsinki a CSCE, reuniunea de la Istanbul, privind comunitatea Mării Negre — și am citat numai câteva asemenea momente, unde a fost prezent șeful statului. Apoi, activitatea în Consiliul de Securitate, desfășurată de România în perioada crizei Golfului, relațiile noastre cu NATO, cu Consiliul Europei, negocierile aflate în curs de desfășurare privind asocierea României la Comunitatea Economică Europeană, activitatea diplomatică foarte vie în toată această perioadă, contactele bilaterale, vizitele în state importante europene, din Asia, din Orientul Apropiat, din nordul Africii, din America Latină. Vorbesc toate acestea despre izolare? Este, de asemenea, falsă teza care se susține de către unii, că ar fi monopolul și privilegiul opoziției deschiderea spre America, Statele Unite și Europa Occidentală, prietenia și promovarea relațiilor cu aceste state, ceea ce este, iarăși, un fals și o eroare. Pot fi simpatii politice, asta este peste tot, dar relațiile dintre state se bazează pe cu totul alte principii. Relațiile între state care se respectă se construiesc pe bază de egalitate, pe bază de demnitate, de stimă și respect reciproc. Ultimele vizite la nivel înalt — întâlniri cu șefi de stat, cu șefi de guvern — cred că au subliniat tocmai acest lucru, iar precizările făcute tocmai de oameni responsabili de stat, privind chiar alegerile din România, au evidențiat de fiecare dată că ceea ce interesează este corectitudinea alegerilor și nu rezultatul lor. Rezultatul ține de voința, opțiunea poporului român, care nu poate fi decât respectată de alte state.

Reporter — Ca fost membru al Partidului Comunist, este de presupus că sunteți ateu. Se întreabă telespectatorii în ce măsură puteți explica prezența dumneavoastră la o serie de manifestări cu caracter religios, care infirmă teza ateismului dumneavoastră.

— La această chestiune am răspuns mai pe larg într-o emisiune privind viața spirituală. M-am caracterizat nu ca ateu, ci ca liber-cugetător. Dar, în legătură cu această întrebare, aș răspunde printr-o parafrază. Cineva a fost întrebat, un om de cultură, dacă este

credincios. Și el a răspuns: „Dacă a crede în bine, în frumos și în adevăr înseamnă a fi credincios, atunci sunt". Eu aș mai adăuga la aceste trei valori fundamentale ale creștinismului toleranța și buna înțelegere între oameni. Cred că aceste valori perene, fundamentale ale creștinismului — care, zic eu, sunt și trăsături caracteristice poporului nostru — sunt valori care m-au hrănit încă din anii copilăriei.

Reporter — O altă întrebare se referă la poziția dumneavoastră în ceea ce privește casele naționalizate, mai ales că se presupune că sunteți direct vizat de soarta acestor case, legat de locuința pe care o ocupați dumneavoastră în momentul de față.

— Asta nu e adevărat, nu stau într-o casă naționalizată, ci într-o casă — construită prin anii '60, se pare — de stat. Sunt chiriaș într-o casă de stat, am un apartament cu trei camere; în aceeași clădire mai locuiesc încă două familii tinere.

În ceea ce privește soarta chiriașilor din casele naționalizate, asupra acestei teme am avut chiar discuții directe cu reprezentanții Asociației chiriașilor și cu reprezentanții Asociațiilor de proprietari, și am împărtășit părerea în legătură cu disjungerea legii care viza vânzarea caselor construite de stat, adoptată de Parlament și promulgată, de a doua parte a legii, care a fost tratată apoi distinct, privind casele naționalizate. Pentru că, într-adevăr, problemele sunt mult mai complicate, mai complexe. Din acest punct de vedere, văd că există anumite puncte de apropiere cu domnul Emil Constantinescu și, probabil, și cu alții. Problema este complexă, într-adevăr, dar eu cred că trebuie să pornim de la ideea protejării marii majorități a oamenilor implicați în această chestiune. Este vorba de un milion și jumătate de chiriași care locuiesc în astfel de case. Sigur că sunt și situații care trebuie văzute cu atenție, ale unor oameni care și-au construit case din venituri modeste, din salarii, și care pe nedrept au fost evacuați din casele proprii. S-a schimbat, bineînțeles, statutul acestor case, dotarea lor și ar trebui să procedăm la o recompensare a oamenilor. Sunt de luat în calcul toate aceste lucruri. Însă sunt de acord cu ideea că nu trebuie să înlocuim o nedreptate cu o altă nedreptate; trebuie, în primul rând, să pornim de la ideea protejării oamenilor care sunt implicați în cea mai mare măsură și lucrurile trebuie studiate de la caz la caz. Sunt și

oameni care au fost evacuați pe baza unor decrete de demolare care nu s-au mai finalizat. Este situația populației germane care a părăsit țara, care-și revendică din nou casele. Mi s-au prezentat situații de oameni care au fost între timp despăgubiți de statul român, chiar în valută. Deci, lucrurile trebuie studiate cu atenție atunci când se judecă dreptatea sau nedreptatea cuvenită, mai ales că am primit, de asemenea, sesizări, semnalări de cazuri de măsuri arbitrare, abuzive, de evacuare a unor chiriași fără să existe o bază legală. Deci, proiectul de lege s-a discutat în Parlament — să judece Parlamentul acest proiect de lege, iar, până atunci, instanțele judiciare și administrative nu au dreptul, nu au baza legală să evacueze chiriașii din casele lor.

Reporter — O altă întrebare care preocupă mulți telespectatori. Care sunt prevederile din programul dumneavoastră privind combaterea șomajului?

— Este una din problemele cele mai complicate. Am fost întrebat și la emisiunea de la Radio, din această seară, despre această chestiune. În programul pe care l-am publicat, ca și în programul Frontului Democrat al Salvării Naționale, am arătat că această problemă socială cu grave implicații, care vizează un număr foarte mare de familii, cred că trebuie să stea în centrul preocupărilor pentru programul anticriză pe care viitorul guvern va trebui să-l elaboreze, cu măsuri imediate și în perspectivă. Și, în primul rând, trebuie luate acele măsuri de natură economică menite să înlăture o serie de blocaje economico-financiare care s-au acumulat, să dăm dinamism acelor sectoare care pot să se refacă rapid și să se dezvolte — sectoare industriale de vârf, agricultura, industria alimentară, serviciile productive și neproductive, ca și turismul, care, în țara noastră, are condiții favorabile. Pe această bază, eu evaluez că, în decurs de patru ani de zile, printr-o activitate bine concepută, bine dirijată, cu măsuri practice, concrete, se pot realiza cel puțin un milion de noi locuri de muncă. Trebuie, de asemenea, să stimulăm sectorul privat, sectorul particular, mai ales în domeniul producției. În ultimii doi ani de zile s-a dezvoltat această activitate, mai ales în domeniul comerțului, și lumea uneori este chiar enervată de acestă bișniță șocantă. Dar există și inițiative interesante; în țară am întâlnit multe asemenea inițiative, oameni de ispravă, oameni cu

multă forță, cu inventivitate, cu spirit de întreprinzători, mai ales în sectoare de mică industrie, de industrie mijlocie, care pot, de asemenea, să completeze acest tablou al redinamizării economiei naționale și să ofere astfel de posibilități. De asemenea, astfel de măsuri economice trebuie însoțite de un program național pentru recalificare, pentru lărgirea gradului de pregătire profesională. Mai ales pentru tineret ar trebui gândit un program deosebit pentru policalificare, care să creeze o posibilitate mai largă de adaptare la cerințele vieții economice. Tinerii sunt printre primii care suferă consecințele șomajului. De asemenea, pentru șomeri, în general, se impun programe de recalificare profesională, care să le înlesnească adaptarea la noile posibilități oferite de piața muncii.

Reporter — O întrebare de ultimă oră: ce părere aveți despre anunțul Partidului Socialist al Muncii de a vă susține candidatura? E un avantaj, un dezavantaj?

— Am aflat și eu din presă despre această decizie. Eu nu pot să influențez opțiunea oamenilor și a formațiunilor politice; n-am ce comenta, nu este rezultatul unor negocieri, al unei înțelegeri politice.

Reporter — Care sunt, după părerea dumneavoastră, categoriile sociale care vă sprijină?

— Din contactele pe care le am și pe care le-am avut, aderă la platforma cu care eu m-am prezentat și la activitatea pe care am desfășurat-o oamenii legați de muncă — muncitori, tehnicieni, ingineri din industrie, țărănimea, lucrătorii pământului, specialiști din agricultură, intelectuali din diferite sectoare de activitate, din învățământ, sănătate, din cultură, din cercetare, funcționari de stat, oameni care trăiesc din muncă cinstită. Nu cred că vor adera vreodată cei care sunt puși pe căpătuială pe căi necinstite.

Reporter — O altă categorie mare de telespectatori cu întrebări recente se axează pe protecția socială a pensionarilor, întrebându-vă care sunt elementele de bază și soluțiile concrete pe care le aveți.

— Da, și la discuția pe care am purtat-o la Radio această întrebare a fost pusă și de un pensionar civil și de un pensionar militar. În primul rând, pe ansamblu, pensionarii sunt categoria cea mai afectată de fenomenele economice negative, de criza economică prin care

trecem, de inflație, de creșterea prețurilor. Pe de altă parte, s-au creat în cursul ultimilor ani foarte multe inegalități între pensionarii mai vechi și pensionarii mai noi, criteriile de pensionare s-au diferențiat și au apărut discrepanțe mari, jenante, supărătoare. Mi s-a părut corectă această observație exprimată în întrebările care mi-au fost transmise, și mi se pare că ea trebuie să constituie o preocupare imediată a guvernului, a Ministerului Muncii, a viitorului Parlament, pentru a reașeza legislația pe o bază mai corectă, având în vedere, pe ansamblu, posibilitățile statului pentru pensiile foarte mici, pentru pensionari, în general, ca și pentru eliminarea acestor discrepanțe, diferențieri care, într-adevăr, nu sunt corecte.

Reporter — Mai mulți telespectatori ne întreabă care sunt formele de manifestare ale dizidenței dumneavoastră. Ați fost anticomunist sau anticeaușist? La intervenția lui Pârvulescu erați în sală?

— În general, în legătură cu poziția mea politică din ultimii 20 de ani de zile, văd că unii neagă poziția mea contestatară față de Ceaușescu sau față de regim, față de practicile și structurile vechiului sistem, ale vechiului regim. Dar, tare aș fi vrut să-i văd pe mulți dintre cei care astăzi au devenit acuzatori publici, gata să dea sentințe, gata să-i eticheteze pe toți, să fie judecători supremi ai purității politice și civice a unor oameni care au avut o anumită responsabilitate în viața socială, tare aș fi vrut să-i văd manifestându-se public în perioada vechiului regim, confruntându-se, măcar mai puțin direct decât am făcut-o eu, cu Ceaușescu! Or, ruptura mea de Ceaușescu se cunoaște foarte bine, era un lucru public, recunoscut — întâmplător, criticul Valeriu Cristea s-a referit la acest aspect —, iar ea nu s-a manifestat numai în 1971, când a devenit public conflictul meu pe unele probleme de fond, de judecată ale vieții noastre sociale și politice, și când am fost caracterizat pentru aceasta, la o plenară din vara lui 1971, drept „intelectualist" (am cerut explicații și n-am căpătat — asupra a ceea ce înțelegea el prin acest termen). Dar, era clară o neînțelegere pe fond a modului de a judeca viața socială și politică. Aș reaminti un moment: Congresul culturii din 1977 — a fost, de fapt, ultima mea apariție publică într-un forum național — la care, printre altele, cu o vehemență remarcată de multă lume, m-am pronunțat împotriva

triumfalismului din viața noastră politică și, de asemenea, împotriva discrepanței dintre vorbe și fapte a multor oameni cu răspundere publică, între vorbele și principiile pe care le proclamau și comportamentul propriu, al lor sau al familiilor lor. Se cunoaște poziția mea și la Congresul X în legătură cu această problemă, a răspunderii politice a oamenilor responsabili, pentru propriul comportament și pentru comportamentul familiilor, soțiilor, copiilor — poziție care, la vremea respectivă, a avut un mare ecou. De fapt, merită să ne mai aplecăm și astăzi asupra acestei teme, în legătură cu ținuta și cu comportamentul membrilor familiilor unor oameni cu răspundere politică. Pentru că asta ține de o anumită decență, într-o perioadă în care țara suportă multe greutăți, multe dificultăți. Și, din păcate, sunt oameni care n-au decența necesară în ceea ce privește propriul comportament și al familiilor lor. Reamintesc, de asemenea, confruntările ultime pe care le-am avut cu Ceaușescu în legătură cu unele proiecte aberante, care însemnau o irosire de fonduri uriașe, de valori de muncă umană, fără nici un fel de justificare. Ultima confruntare pe această temă, după care a urmat eliminarea mea de la Consiliul Național al Apelor, era legată și de proiectul așa-numitului Canal Dunăre-București. De fapt, nu era vorba de un canal, ci de amenajarea cursului inferior al Argeșului, care nu avea nici o motivație economică — nu are nici astăzi — și care reprezenta nu numai o investiție aberantă, costisitoare, dar ea implica efecte negative enorme în ceea ce privește viața râului, protecția de inundații a zonei respective și, mai ales, un pericol ecologic. Toată această zonă se alimentează cu apele uzate în perioada cea mai îndelungată a anului, ale orașului București, care nu are stație de epurare; 20 de metri cubi pe secundă de apă infectată! Cine trece pe șoseaua București-Oltenița, în dreptul localității Budești, simte de la distanță mirosurile acestor ape. A amenaja această parte de râu, a bara aceste ape, ar însemna să se amplifice fenomenele negative și, mai ales, factorii poluanți pe care-i reprezintă aceste ape uzate, când s-ar crea zone de lacuri cu viteze diminuate și s-ar impregna toate depunerile, aluviunile care colmatează, de regulă, asemenea zone și ar amplifica și mai mult gradul de poluare al întregii zone dintre București și Oltenița.

Deci, asupra dizidenței mele cred că nu-i nevoie să pledez foarte mult. Oamenii care mi-au cunoscut activitatea cunosc poziția mea foarte deschisă, clară, verticalitatea pe care am manifestat-o în tot cursul activității mele.

Reporter — O altă întrebare se referă la atitudinea pe care o aveți față de foștii deținuți politici.

— Dacă vă amintiți, pe vremea CPUN-ului, eu am fost cel care a propus să fie acceptată în componența CPUN-ului Asociația Foștilor Deținuți Politici. Atunci, când s-a constituit CPUN-ul, existau vreo 30 de partide și el a fost constituit din foștii membrii ai CFSN-ului, la care s-au adăugat reprezentanții tuturor partidelor existente la vremea respectivă. A fost o dezbatere în CPUN, când a apărut cererea din partea acestei organizații. Au existat opoziții de două feluri. În primul rând, ca să nu se lărgească CPUN-ul — pentru că, ulterior, au mai apărut și alte organizații —, ci să se acorde doar statut de observator celorlalte formațiuni și, în al doilea rând, Asociația Foștilor Deținuți nu era formațiune politică. Or, eu am pledat pentru a accepta prezența reprezentanților acestor oameni. Deci, din acest punct de vedere, am manifestat o deschidere care sper că a fost constatată.

Reporter — Domnule Iliescu, ar mai fi fost întrebări, dar ceasul ne avertizează că s-a epuizat jumătatea de oră. Încheiem cu imaginile pe care ni le-ați adus, cu genericul dumneavoastră.

— Vă mulțumesc.

9. „VOM CONTINUA SĂ FIM ACTIVI PENTRU APROPIEREA DE REPUBLICA MOLDOVA“ — interviu pentru „Radio Chişinău“, 15 septembrie 1992 —

Reporter — Domnule Ion Iliescu, în cazul în care veţi fi ales, din nou, preşedinte al ţării, care va fi problema prioritară, referitor la dezvoltarea relaţiilor cu Republica Moldova?

— Eu cred că noi am trasat câteva linii directoare pentru activitatea comună și cred că va trebui să mergem consecvent pe linia dezvoltării relațiilor pe toate planurile între Republica Moldova și România, ca o premisă necesară pentru perspectiva pe care o dorim cu toții, în ceea ce privește reunirea teritoriilor românești. Deci, vrem să acționăm consecvent pentru a consolida relațiile pe care le-am promovat în ultimii doi ani de zile pe linie politică, economică, culturală, spirituală și, în general, pe linia relațiilor umane, a burselor pentru elevi, pentru studenți, copii, care să vină în tabere școlare, în acțiuni comune ale tineretului. Cred că trebuie să dezvoltăm și să diversificăm asemenea forme, care să înlesnească, pe toate planurile, comunicările între noi.

Dar, esențială este, mai ales, dezvoltarea relațiilor fundamentale, pe linia economiilor noastre, pentru crearea cadrului unor relații de bază, în domeniile fundamentale ale vieții sociale și ale economiei.

Reporter — Apropo de economie: ce aveţi de gând să întreprindeţi, dacă, eventual, veţi fi ales preşedinte, în vederea integrării

economice a Republicii Moldova cu România? Am în vedere fondarea întreprinderilor mixte, crearea unui sistem energetic comun, de aprovizionare cu combustibil.

— Aceste probleme au format obiectul întâlnirilor noastre și până acum, la nivel de șefi de stat și, de asemenea, în contactele între cele două guverne. S-a constituit, la nivelul guvernului României, o comisie interministerială, s-au discutat bazele unei asemenea acțiuni comune, la nivelul celor două guverne, care să încurajeze acțiunile în toate direcțiile pe care le-ați menționat.

În legătură cu sistemul energetic, am și discutat căile de a promova acest lucru, de a integra cele două sisteme energetice, cu realizarea unor stații de transport și a unor linii de înaltă tensiune care să faciliteze transportul energiei în ambele sensuri.

De asemenea, în perspectiva realizării Centralei de la Cernavodă, gândim o interconectare, o linie de transport de energie electrică spre Republica Moldova.

Și pe linia activității industriale sunt câteva începuturi. Va trebui să încurajăm mai activ asemenea acțiuni, care să sprijine constituirea de societăți mixte și acțiuni comune, în producție, în desfacere, acțiuni pe piețe ale unor întreprinderi din Republica Moldova și din România.

Pe linia agriculturii, au început o serie de acțiuni. Cred că este un câmp larg de conlucrare, mai ales în domeniul prelucrării produselor agricole, al industriei agroalimentare, al rețelei frigotehnice, de transport, pe linia asigurării interconexiunii pentru gaz, pentru petrol, pentru alte forme de carburanți. Problema energetică este una din problemele-cheie pentru ambele noastre republici.

În domeniul gospodăririi apelor, acțiunea, care are o anumită experiență în spate, poate, de asemenea, fi continuată cu extinderea unor sisteme locale de irigații, folosind și acumularea de la Stânca Costești, de-a lungul Prutului, deci, să se extindă conlucrarea în această privință pe ambele maluri ale Prutului.

Deci, cred că, din acest punct de vedere, trebuie — la nivel guvernamental — închegat un program de perspectivă, poate pentru viitoarea perioadă de patru ani de zile, pentru extinderea acțiunilor comune și a conlucrării.

Cred, de asemenea, pe linia elaborării măsurilor concrete privind reforma economică, că este necesară o conlucrare mai activă a economiștilor în primul rând, pentru studierea fenomenelor care au loc în această perioadă de tranziție. De asemenea, a juriștilor, de o parte și de alta, pe linie legislativă, și conlucrarea Parlamentelor, în ceea ce privește apropierea legislațiilor noastre, în perspectiva întregului proces de tranziție spre economia de piață.

Pe linie financiară, pe linie bancară, de asemenea, acesta este un domeniu larg de conlucrare între organismele noastre economico-financiare.

Reporter — Domnule Ion Iliescu, cum considerați și pe viitor participarea României la rezolvarea problemelor conflictuale din zona de est a Republicii Moldova?

— Noi am fost activi în această perioadă, am participat la acțiunea reprezentanților celor patru state și am căutat să creăm un organism permanent de acțiune. La vremea respectivă s-a apreciat și pe plan internațional faptul că la nivelul celor patru state s-a găsit un cadru de conlucrare și de acțiune concretă în sprijinul Republicii Moldova, pentru a rezolva, pe cale politică, pașnică, problemele conflictuale care au apărut. Cred că pașii care s-au făcut pentru încetarea conflictului militar sunt de apreciat, însă ei trebuie consolidați prin măsuri ulterioare, mai ales de natură politică, inclusiv prin finalizarea discuțiilor între Moldova și Rusia, privind retragerea în perspectivă a forțelor armate de pe teritoriul Moldovei. Un stat suveran și independent trebuie să-și poată exercita suveranitatea fără prezența unor trupe străine. Sigur că aceasta comportă măsuri politice privind garanțiile necesare grupurilor minoritare etnice, în ceea ce privește drepturile lor depline politice, pe care Constituția republicii le asigură. Cred că, din acest punct de vedere, prezența României va continua să fie activă și sper că, independent de rezultatele alegerilor, această preocupare comună să domine activitatea noastră politică.

Reporter — Vă mulțumim pentru amabilitatea cu care ați oferit acest interviu ascultătorilor postului de radio Chișinău. Succes și toate cele bune!

10. „NU AM COMPLEXE, SUNT RESPONSABIL PENTRU FAPTELE MELE ŞI SUNT GATA SĂ RĂSPUND PENTRU ELE“

— emisiunea radio „România Actualităţi“, 21 septembrie 1992 —

În cadrul ediției din 21 septembrie a emisiunii radio „Candidații la funcția de președinte în fața electoratului“, am fost invitat la un dialog mediat de patru gazetari, reprezentanți ai presei scrise: Victor Nițelea — „Adevărul“, Mircea Florin Șandru — „Tineretul Liber“, Paul Dobrescu — „Curierul Național“ și Ghelmat Carol — „Magyar Szo“.

Victor Niţelea — Domnule preşedinte, observ că sunteţi singurul candidat care a ales, între cei patru ziarişti care-l supun întrebărilor, și un reprezentant de limbă maghiară. Întrebarea este: care este poziţia dumneavoastră în problema minorităţilor naţionale?

— Am exprimat nu o dată acest lucru. Consider că toți cetățenii țării sunt cetățeni egali ai acestei țări, indiferent de apartenența la o etnie, la o minoritate politică sau religioasă. Cetățenii de origine maghiară, care reprezintă minoritatea etnică cea mai numeroasă, conviețuiesc cu românii pe aceste meleaguri de 1000 de ani. Eu zic că întreaga noastră istorie, dincolo de momentele tensionate — și în ceea ce privește relația noastră cu țara vecină, cu Ungaria — are, totuși, ca momente dominante, elemente pozitive.

În ceea ce privește minoritățile, în Constituție s-au consemnat libertatea deplină, drepturile fundamentale, care se aliniază la

drepturile existente în lumea civilizată de astăzi, posibilitatea fiecărei etnii de a-și manifesta particularitățile, de a-și folosi limba proprie, de a se manifesta liber în domeniul culturii și pe toate planurile. Suntem, poate, unica țară europeană unde toate minoritățile sunt reprezentate în Parlament. Am adoptat această reglementare încă din vremea CPUN-ului, care a și intrat apoi ca prevedere constituțională. Deci, din acest punct de vedere, eu sunt deschis și cred că aceasta este politica normală, care răspunde intereselor noastre naționale, intereselor noastre statale: să creăm cadrul liber de manifestare tuturor cetățenilor țării și să asigurăm un climat în care fiecare să se simtă la el acasă, în țara lui.

M. F. Șandru — Încă de la începutul mandatului dumneavoastră v-au fost făcute numeroase sugestii — cred că vă amintiți acea remarcă a unora care au spus: „Nu mai da din mână" —, v-au fost adresate critici, observații, v-au fost făcute unele imputări. Dacă veți fi în continuare președinte al României, veți lua în considerare unele dintre aceste semnale?

— Mă voi referi la cazul concret pe care l-ați menționat. Cineva îmi spunea: „Domnule, te-aș sfătui să nu mai dai din mână, dar nu ai mai fi dumneata". Și, apoi, mi-a zis: „Uitându-mă la mai toți oamenii, fiecare dă, într-un fel sau altul, din mână când vorbește". Aceasta este o componentă a manifestării oamenilor și o formă de reîncărcare cu energie. Am reținut observația; uneori și pe mine mă derajează când mă văd la Televiziune. În ultima vreme, am adoptat o tactică: încerc să bag mâna în buzunar și cu cealaltă să țin microfonul. Sigur, sunt multe sugestii și observații, cineva mi-a spus și de limbaj. Am să caut să văd în ce constă esența acestor observații.

Paul Dobrescu — Să presupunem că am avea capacitatea să dăm timpul înapoi și, dacă l-am da cu doi ani și jumătate, aproximativ, v-aș ruga să menționați trei lucruri pe care nu le-ați mai face cu experiența de acum.

— Situația comportă o analiză mai largă. Au fost momentele grele, tensionate, prin care am trecut, mai ales în prima jumătate a anului 1990, imediat după constituirea formelor provizorii ale instituțiilor de stat. Momentul cel mai dur atunci a fost 12 ianuarie, care

s-a concretizat cum bine știți, în Piața Victoriei, prin ieșirea aceea violentă a unor grupuri și, sub presiunea grupurilor respective, am adoptat două acte: scoaterea în afara legii a unui partid și reinstaurarea pedepsei cu moartea. A fost un moment de slăbiciune din partea noastră, pentru că înainte adoptasem o hotărâre care ne alinia, ca țară, la reglementări din viața internațională. Am revenit, este adevărat, a doua zi, am și motivat acest lucru, dar a fost un moment de slăbiciune, am cedat și nu a fost bine. În condiții similare nu aș mai ceda, indiferent ce s-ar petrece.

A fost apoi momentul de la Târgu Mureș. Atunci eram, în general, într-un moment delicat, încordat, în ceea ce privește desfășurarea activității în CPUN. Am primit câteva semnalări despre faptul că 15 martie poate să genereze momente tensionate, însă lucrurile erau mai complicate în teritoriu — se vorbea și despre intenția de a intra în țară a zeci de mii de cetățeni din Ungaria, care ar putea crea stări tensionale între zona de graniță, Oradea, Satu Mare și alte localități.

Câțiva m-au sfătuit să fi mers la Târgu Mureș în momentul acela. Am avut un moment de derută. Nu știam unde trebuie să meargă atunci reprezentanții din partea CPUN-ului, care au mers și într-o parte și în alta. Până la urmă, în Satu Mare lucrurile s-au desfășurat de o manieră mai normală; au mai fost și pe la Sovata niște întâmplări. Din partea reprezentanților UDMR, am primit asigurări că toată procesiunea din 15 se va desfășura în condiții normale. Deci, până la urmă, fiind prins de alte multe treburi care fierbeau aici, în București, am păstrat doar legătura telefonică cu organele locale și cu cei care au plecat de aici. Unii mi-au spus că poate prezența mea fizică la Târgu Mureș ar fi putut să preîntâmpine lucrurile și să nu se ajungă la starea conflictuală. Este o chestiune asupra căreia am mai reflectat; nici acum nu sunt sigur că aș fi putut eu să rezolv lucrurile, prin prezența mea fizică, dar poate că ar fi fost într-adevăr utilă. Nu din teamă, nu din lașitate, cum mi-au zis unii, nu m-am dus acolo. Am dovedit suficient în toate aceste zile că, în momente delicate, nu am ezitat chiar să mă expun. Am evocat momentul 12 ianuarie. Atunci, mulți m-au sfătuit să nu ies în Piață. Chiar Caramitru zicea: „Domnule, să nu cumva să ieși afară, că sunt unii beți, înfierbântați". Dar m-am dus,

m-am urcat pe TAB-ul acela, vă amintiți dialogul... Ținând seama de desfășurarea dramatică a lucrurilor, deseori mi-am reproșat că nu am folosit acel moment, care putea să ne ajute într-un fel.

A fost, de asemenea, momentul Piața Universității. Mi s-a reproșat că nu am intrat în dialog nemijlocit, chiar de către unul din oamenii pe care i-am rugat să mijlocească așa ceva. Atunci, vă amintiți, am apelat, în ultimă instanță, la vreo patru membri ai CPUN-ului: Andrei Pleșu, Hăulică, Caramitru, încă cineva. Nu au reușit să găsească o înțelegere, cei din Piață spuneau că ei vor să vorbească numai cu mine. Atunci am avut un moment de ezitare, adică ceea ce m-a jenat a fost impertinența cu care se exprima această solicitare și dorința de a face un spectacol din această întâlnire. Poate că, dacă treceam peste această chestiune, peste acest resentiment, dacă organizam întâlnirea așa cum doreau ei, poate că, din start, lucrurile ar fi fost atenuate. Am reținut acest reproș și deseori m-am gândit că, dacă mergeam în întâmpinarea acestei propuneri... Însă, părerile, la fel, au fost foarte împărțite, dacă e bine sau nu.

Și, în fine, am și eu slăbiunile mele, care sunt de fiecare dată exploatate, cum a fost izbucnirea aceea din CPUN, când am spus un cuvânt care a devenit celebru, a făcut vogă în toată presa noastră, acela de golan. Eu nu mă refeream la toți oamenii care erau în Piață, ci numai la cei care manifestau agresivitate față de organele de ordine. Chestiunea, bineînțeles, a fost speculată. Oricând pot fi speculate asemenea slăbiciuni. Am regretat momentul respectiv, mai ales că nu mă caracterizează, iar lumea care a urmărit desfășurarea lucrărilor CPUN-ului a putut să observe câtă răbdare am, câte lucruri am receptat, menținându-mi calmul, stăpânirea de sine și echilibrul. Deci, pot regreta chiar și această slăbiciune.

Ghelmat Carol — În ianuarie 1990, FSN a dat publicității o declarație privind garantarea drepturilor minorităților, care a fost salutată atât de populația maghiară, cât și de reprezentanții UDMR-ului. Ulterior, această declarație a fost calificată ca o eroare. De ce?

— Eu nu am considerat că este o eroare, a fost un act politic corect, în general, care a reflectat poziția noastră, cuprins ulterior în documentele pe care le-am elaborat: măsurile luate pe vremea

CPUN-ului și legea, cu prevederile sale constituționale, Constituția însăși. Două chestiuni au fost în acea declarație care au căpătat o altă prezentare. Se vorbea acolo de „drepturi colective“ — era formulat chiar în felul acesta —, termen care, din punct de vedere juridic, nu era formularea cea mai potrivită. Și, apoi, ideea unui minister al naționalităților care, ulterior, în dezbaterile CPUN-ului, s-a considerat că nu este forma potrivită de abordare a acestei probleme, că problema minorităților nu este o problemă care se rezolvă de către un minister, ci pe toate planurile. Integrarea minorităților în viața societății noastre vizează toate domeniile vieții economice, culturale, politice, sociale ș.a.m.d. De altminteri, pe fond, chestiunile esențiale cred că și-au găsit reflectarea în toate actele pe care le-am elaborat în viața noastră politică.

Victor Nițelea — Am în față fascsimilul buletinului trimestrial al Asociației de prietenie al francezilor originari din România, nr. 3, din care rezultă că domnul Emil Constantinescu s-ar fi angajat, în cursul călătoriei sale în Franța, din iulie 1992, la următoarele obiective politice: instaurarea monarhiei constituționale și restituirea, fără tergiversare, a bunurilor imobiliare și a pământurilor foștilor proprietari și succesorilor lor. Cum apreciați aceste poziții și ce efecte sociale credeți că poate avea restituirea pământurilor pe care se află azi cartiere cum ar fi Balta Albă, Drumul Taberei, Berceni ș.a.m.d.?

— Da, am văzut și eu o asemenea știre. Sigur că cel mai în măsură să vă răspundă ar fi domnul Constantinescu, să confirme sau să infirme veridicitatea acestor aprecieri. Ele cam coincid și cu alte declarații publice ale dânsului, în ceea ce privește monarhia. Deci, într-un fel, aceasta nu face decât să confirme nu numai pozițiile domnului Emil Constantinescu, ci și ale Convenției Democratice și ale forței sale politice conducătoare, Partidul Național Țărănesc, în ceea ce privește platforma fundamentală politică de restaurație a vechilor rânduieli antebelice în domeniul vieții economico-sociale, deci restaurarea marii proprietăți, dar și în ceea ce privește viața politică, reinstaurarea monarhiei. Văd că, în ultima vreme, dânsul contestă aceste lucruri, dar ar fi bine, într-adevăr, să lămurească direct pe ce poziții se află în momentul de față.

Ghelmat Carol: Aş mai insista cu o întrebare referitoare la minorităţi. Credeţi că revendicările formulate de reprezentanţii minorităţilor maghiare sunt abuzive, de natură să aducă prejudicii populaţiei majoritare? Dacă da, atunci care sunt acestea ?

— Mie mi se pare că insistenţa foarte mare pentru separarea şcolilor a creat o stare de iritare. Lucrurile se puteau face oricum, se puteau rezolva de o manieră care să răspundă intereselor reale ale copiilor şi ale populaţiilor din localităţile în care locuiesc aceştia, fără să se incite starea de spirit. Mie mi s-a părut, că, din acest punct de vedere, a greşit conducerea UDMR-ului, când a făcut din aceasta o problemă crucială — neapărat separarea, în localuri distincte, a copiilor din acele şcoli. Asta a creat o stare de spirit care nu avea nici o motivaţie. Adică, în decembrie '89, în ianuarie, era un climat destins, lumea comunica, era un climat de înţelegere. Vecinii care locuiau în acelaşi bloc mi-au spus: „domnule, eram prieteni, locuiam pe aceeaşi scară, copiii se jucau împreună şi, apoi, peste noapte, după aceste evenimente, am început să nu ne mai salutăm, copiii să se uite chiorâş unii la alţii". Mie mi se pare că au contribuit la această stare de spirit, şi aceste solicitări, insistări. Ca şi cum era capătul pământului să se rezolve problema învăţământului în limba maghiară, care era, oricum, asigurat, fie vorba între noi. De aceea şi spuneam: noi nu avem de ce să avem complexe în legătură cu asigurarea învăţământului în limba maternă la noi în ţară. Şi în discuţiile cu reprezentanţii minorităţii maghiare, şi în discuţiile cu reprezentanţii statului ungar, care se fac şi ei apărătorii acestor poziţii, am spus că sunt gata să comparăm situaţia minorităţilor de la noi cu cea de la ei. Nu sunt deosebiri — 10% sunt minoritari la ei, 10% sunt minoritari la noi. Numai că noi suntem 23 de milioane, ei sunt 10 milioane, numărul de români este mai mic în Ungaria, decât numărul de maghiari din România. Dar asta nu schimbă datele de esenţă ale lucrurilor, sunt deosebiri doar cantitative. Nu există nicăieri atâtea posibilităţi, atâtea drepturi de desfăşurare a învăţământului în limba maternă câte am oferit noi. La Strasbourg am avut o întâlnire cu primarul acestui oraş şi l-am întrebat dacă nemţii din Strasbourg vor să aibă sau au o universitate în limba germană. Mi-a răspuns că nici nu au şi nici nu se pune problema. Vor

să învețe în limba germană, pot să se ducă alături, dincolo de frontieră, în localități cu populație germană numeroasă. Deci, mi s-a părut total nerațională această insistență, promovată și prin intermediul diasporei maghiare din America, care caută să ne creeze un climat nefavorabil printre congresmeni. Or, noi nu avem nevoie de așa ceva. Mie mi se părea că există un climat de bună înțelegere și puteam, pe calea bunei înțelegeri la nivel local și la nivel central, la toate nivelurile, să găsim soluțiile cuvenite, corespunzătoare, păstrând acel climat. Acesta a fost, la vremea respectivă, reproșul meu, drept pentru care am primit replica cum că am acuzat de separatism reprezentanții minorității maghiare, la fel ca Ceaușescu. Or, reacția mea era firească, a omului care avea relații umane deschise, care avea mulți prieteni în rândul maghiarimii. M-a suprins această stare de suspiciune față de mine, care abordam această chestiune cu cea mai mare bună-credință.

M. F. Şandru — Domnule Iliescu, ce v-a deranjat cel mai mult în procedeele celor care au răscolit prin biografia dumneavoastră?

— Maniera lipsită de bună-credință, de a scormoni în viața personală. Altminteri, eu nu am secrete deosebite, viața mea este cunoscută, am fost un om public și lumea mă știe: cei care au lucrat cu mine îmi cunosc foarte bine viața personală, a familiei mele, nu am complicații în evoluția vieții mele. La 21 de ani m-am căsătorit, suntem de atunci împreună, deci am 41 de ani de conviețuire cu soția. În familie am avut relații foarte destinse și fără probleme deosebite. S-a scormonit un detaliu în legătură cu mama care m-a născut și cea care m-a crescut — o chestiune firească, care se întâmplă cu mulți copii. Am avut o copilărie nu foarte ușoară. Am fost crescut de familia tatălui, de bunici și de frații tatălui. Această curiozitate maladivă din partea unora, de a scormoni, de a intra în detalii și de a le prezenta într-o manieră deformată mi s-a părut nefirească pentru o presă sănătoasă și democratică. Nu vreau să acuz întreaga presă, în general, dar sunt unii gazetari care numai din asta își fac obiectul meseriei, din a scormoni în fleacuri.

Paul Dobrescu — Am să vă înfățișez o situație. Când se strângeau semnături pentru candidați, cineva care strângea semnături pentru un alt candidat a venit la o cunoștință foarte apropiată a mea și i-a spus: „Semnează pentru candidatul respectiv, pentru că, dacă vine Iliescu,

ne ia pământurile". Duminică am fost la țară, în provincie, și cineva mi-a spus: „Domnule, mai așteptăm până la alegeri, că după aia se fac din nou cooperativele agricole". V-aș ruga să comentați acestea.

— Da, am auzit și eu despre asemenea răstălmăciri, chiar din partea unui candidat, domnul Caius Dragomir, care a apărut și la Televiziune și a declarat — am văzut și publică această declarație — că, „dacă vine Iliescu, vă ia pământurile înapoi". Nu știu pe ce se bazează asemenea răstălmăcire, care mi se pare și incorectă și lipsită de bună-credință. Am și ripostat, de altfel. În primul rând, nu asta era problema și nu acesta este pericolul care-i paște pe țărani în momentul de față. În ceea ce privește refacerea dreptului de proprietate, am inițiat, la începutul lui '90, prima măsură, cu jumătatea de hectar care s-a acordat membrilor cooperatori, iar țăranii au spus că a fost o măsură eficientă și înțeleaptă, dar nu trebuia să ne grăbim cu destrămarea cooperativelor. Puteam s-o facem mai cu înțelepciune, mai cu răbdare, ca să nu se ajungă la distrugeri. Din păcate, în formularea textului legii s-a introdus această formulare juridică — „lichidarea" — un termen juridic, e drept, dar el trebuia completat cu precizări privind patrimoniul și cum anume se împarte el între membrii cooperativelor. Acest termen juridic a fost răstălmăcit *ad literam* și s-a trecut la lichidare *de facto*. S-au distrus grajduri, s-au distrus plantații, s-au distrus sisteme de irigații, deci nu am procedat cu înțelepciune. Țăranii, pe bună dreptate, ne critică acum, pentru că rămân terenuri nelucrate din cauza destrămării organizatorice a structurilor existente și a distrugerii fondurilor materiale. Nimeni nu a făcut așa ceva în țările din Est, nici Ungaria, nici Bulgaria, nici Cehoslovacia, nici măcar Germania, în fosta RDG. Din acest punct de vedere, noi am fost mai catolici decât Papa, cum se spune. Pe de altă parte, acum se pune o problemă nouă, nu este vorba de a reface vechile cooperative, nemaivorbind de faptul că există voci care pretind că denumirea de cooperativă este o denumire comunistă. Nu este adevărat! Această demagogie politică deșănțată care se folosește în ultima vreme, cu folosirea de etichete pentru orice lucru care nu corespunde opiniilor proprii, nu face decât să întunece gândirea, abordarea realistă și lucidă a unor lucruri. Deci, problema cu care se confruntă țăranii astăzi este

faptul că se află în posesia unor suprafețe pe care nu sunt în măsură să le lucreze, nu au forța să o facă și, în consecință, rămân pământurile nelucrate. Au venit alții care au primit pământ, care nu locuiesc la țară și nu sunt dispuși s-o facă, nu vor să se angajeze. Deci, asta este marea problemă, cum anume să rezolvăm lucrurile. Aici este o mare confuzie între dreptul de proprietate și modul de folosire a pământului. Faptul că oamenii se asociază, ceea ce se întâmplă acum, este o formă de autoapărare — să poată obține credite de la stat, să apeleze la mijloace mecanice, la asistență tehnică, pentru că, de unul singur, nu se va putea descurca. În forme de asociere, păstrându-și integral dreptul de proprietate asupra pământului pe care l-a primit, va putea să rezolve astfel de probleme. Printre altele, trebuie să spun că am găsit un text al unui lider țărănist. Domnul Caius Dragomir l-ar face probabil proto sau criptocomunist. Este vorba de Ion Mihalache, care se adresa cu o formulă eminamente comunistă, ar zice unii astăzi: „Dragi țărani, întovărășiți-vă în cooperative agricole de producție". Asta nu Iliescu a spus-o, ci Ion Mihalache, lider țărănist, care avea în vedere aceeași situație, când oamenii nu se descurcau. Deci, cooperativa în sine nu a fost un lucru prost, ci felul în care statul a intervenit în viața cooperativelor, făcându-i pe țărani să nu se mai simtă proprietarii pământurilor lor. Asta a împiedicat cooperativele să fie viabile și să fie într-adevăr cooperative ale unor proprietari de pământuri. Trebuie să ne debarasăm de aceste complexe, care ne împiedică să gândim lucid. Să știți că țăranii percep aceste lucruri mult mai bine, nu sunt țăranii cei care să simtă că Iliescu ar vrea să le ia pământul, ba, din contră, au simțit — am constatat-o și în contactele directe — că eu, întotdeauna, am fost de partea țărănimii. Iar ceea ce am făcut și ceea ce am gândit a fost cum să venim în întâmpinarea țăranilor, și, acum, cum să facem să îi ajutăm pe oameni să-și lucreze pământul. Acesta a fost și dialogul de la ultimele întâlniri avute cu țăranii, și în zona de sud, de est și în nordul țării, cum anume să-i ajute statul ca să poată să-și folosească pământul. Asta este marea problemă care se pune.

Victor Nițelea — În cursul campaniei electorale, se face distincția între membrii PCR cu funcții mărunte și cei cu funcții mari. Ca om

care nu am fost membru al PCR, la fel ca majoritatea ascultătorilor noştri, vă întreb: era vreo diferenţă între adeziunile, jurămintele, angajamentele pe care le semnau cei cu funcţii mărunte şi cei cu funcţii mari?

— Cred că v-ați răspuns singur. Intrarea în partid se făcea pe bază de adeziune. În orice partid nu se are în vedere funcția pe care o va avea sau nu, ulterior, un membru al acestui partid. Cred că fundalul judecății unora nu este acesta, ci în ce măsură unii, având funcții mai mari, nu devin copărtași și coresponsabili la politica care a fost negativă pentru țară, uneori catastrofală. Asta se poate face, de asemenea, printr-o judecată lucidă, văzând ce a făcut fiecare, corect, și nu pus la grămadă, în stil cadrist. Asta am discutat noi încă pe vremea CPUN-ului, vizavi de punctul 8 al Proclamației de la Timișoara, care, de altfel, fusese sugerat de Comisia de redactare a Legii electorale de către domnul Dan Lăzărescu, reprezentantul PNL. Mi s-a părut că este o viziune eminamente cadristă, eminamente ceaușistă, eminamente stalinistă, și, ca atare, am și combătut-o în vremea CPUN. Și nu a intrat în Legea electorală. Asta îmi amintea de vremurile anterioare. Când lucram la Editura Tehnică, îmi amintesc că a venit un colectiv, a chemat pe rând directorii de edituri și le-a pus în față o listă de oameni pe care să-i dea afară din edituri. Pe unii pentru că aveau rude în străinătate, pe alții pentru că aveau tatăl legionar, alții pentru nu știu ce păcate ale rudelor ș.a.m.d. Eu am refuzat și am spus să se transmită celor care trimit astfel de indicații că ele sunt contrare spiritului Constituției române și unor principii proclamate, privind faptul că fiecare își croiește propriul destin și un om născut dintr-un tată degenerat, de pildă, nu poate fi condamnat pe viață. Dacă tatăl a fost hoț și fiul trebuie să fie hoț? Dacă taică-său a fost bețiv, trebuie să fie și el neapărat bețiv? Istoria demonstrează că pot fi tați și copii, părinți și copii, sau frați pe baricade diferite, de părți diferite ale baricadei în lupta politică. Deci, fiecare trebuie judecat după propria lui viață, după propriul lui comportament și nu după asemenea chestiuni. La vremea respectivă am stopat așa ceva, pentru că nu s-a avut curajul să mi se impună; până la urmă, a fost stopată în toate editurile această măsură de eliminare a oamenilor. Asta a fost cam pe la începutul lui

'89. La un an de zile după acest moment, se vine pe partea cealaltă, deci se trece de la un extremism și o viziune cadristă, exclusivistă, bazată pe niște criterii, la alt extremism? Care este deosebirea de fond între aceste două extreme de judecare a oamenilor? Mi se pare la fel de nocivă, de antisocială și la fel de antidemocratică, de aceea am respins-o de fiecare dată.

M. F. Şandru — Domnule Iliescu, pe parcursul mandatului pe care-l încheiaţi, v-a străbătut vreodată gândul, într-un moment de cumpănă, de a abandona funcţia de preşedinte?

— Nu, nu sunt omul care să cedeze. Mi-am asumat o răspundere în fața țării, am primit un mandat din partea alegătorilor. Nu mi-a fost ușor, vă puteți imagina foarte bine prin ce momente dificile am trecut cu toții, dar mai ales eu, supus unui bombardament politic, verbal, uneori nu numai verbal, foarte dur, și cu încercări de discreditare, de calomniere. Mulți mă și întreabă cum de am suportat și cum de suport un asemenea val de ură și de violențe verbale. M-a călit viața, probabil. Pentru că am avut o viață nu ușoară, din copilărie începând și, apoi, în diferite momente ale vieții mele. Deci, am suportat și văd că am tăria morală să suport orice fel de confruntare. Pentru că, în primul rând, cred în mine, cred în resorturile mele interioare. Nu am motive să am complexe în ceea ce mă privește și nu mi-a fost rușine să mă uit în ochii oricui. Sunt responsabil de faptele mele și sunt gata oricând să răspund de aceste fapte. De aceea nu am motive să cedez...

Paul Dobrescu — În multe societăţi comerciale, conducătorii acestora, în complicitate cu CIS-urile, îşi fixează salarii mari şi prime comparativ cu ceilalţi angajaţi. Cum se împacă aceasta cu dorinţa dumneavoastră de justiţie socială? Am un exemplu aici, în care un milion este împărţit la 20 de oameni din conducere şi restul de 6 milioane la 1300 de muncitori.

— Ați ridicat o chestiune foarte serioasă. Mi s-a ridicat și mie în foarte multe întreprinderi și muncitorii, mai ales, mi-au semnalat-o cu vehemență. Cred că au dreptate. S-a scăpat din mână, din partea statului, funcția care-i revine statului, de proprietar asupra unor părți importante ale avuției naționale. Este vorba de întreprinderile de stat sau de cele cu capital de stat. Această atitudine adoptată de guvern.

că el nu trebuie să se mai amestece în treburile întreprinderilor și că este treaba Consiliului de administrație să gestioneze, mi se pare iresponsabilă. Nicăieri în lume nu se întâmplă așa ceva. Închipuiți-vă că există sector public în foarte multe țări și regii autonome de stat, ele nu sunt chiar lipsite de supravegherea și controlul proprietarilor. Sau luați niște societăți mari, care domină viața economică mondială; se întâmplă ca o filială să gestioneze fără controlul centralei respective? Eu am văzut la „Romcontrol Data", care era parte componentă a societății americane respective, că această societate realiza un control — ce făcea CSP-ul în România era modest pe lângă modul în care societățile acestea își controlează și dirijează activitatea componentelor subordonate. La noi, din acest punct de vedere, această chestiune nu a fost abordată cu suficientă responsabilitate. Legat și de funcționarul public, mi se pare că membrii Consiliului de administrație trebuie să fie aliniați la nivelul funcționarului public, să se subordoneze statutului funcționarului public, cu un sistem riguros în ceea ce privește veniturile proprii și stabilirea lor, iar la acestea trebuie să apară legătura nemijlocită a veniturilor, a salariilor, cu performanța economică a întreprinderilor respective. De aceea mi se pare că aici a apărut o deformare, membrii CIS-urilor primeau o indemnizație proporțională cu salariul pe care și-l fixau directorii de întreprindere.

Ghelmat Carol — La începutul campaniei electorale ați chemat partidele, competitorii, la fairplay, la o dispută civilizată. Credeți că dumneavoastră și partidul care v-a propus a respectat aceste principii? Dar adversarii dumneavoastră?

— Așa cum ați văzut, eu m-am străduit. Am și pornit mai târziu în această campanie și ulterior m-am abținut de la orice fel de atacuri directe la persoană, la ceilalți competitori. Mie mi se pare că, din partea Convenției Democratice, nu au fost respectate, sistematic, în toată propaganda lor, aceste principii. Și la Televiziune, și în scris, s-au dedat la atacuri nemijlocite. Ați văzut și clipurile care au apărut la Televiziune și care au stârnit indignarea oamenilor. Reacția a fost inversă decât cea dorită, pentru că oamenii au avut o reacție de dezaprobare și indignare față de asemenea manifestări. De asemenea, nici o adunare publică, nici un miting în spații deschise ale Convenției

Democratice nu au cunoscut acțiuni adverse, deci formațiunea care mă sprijină și alte formațiuni au respectat această regulă. Aproape mai toate întîlnirile mele în câteva mari orașe s-au „bucurat" de prezența unor grupuri de zgomote, de oameni care încercau să facă contra-manifestații. Erau clar organizate, dirijate, uneori erau cam aceiași care erau plimbați prin localități. Asta mi s-a părut o lipsă de fairplay și dovada clară a nerespectării unei reguli civilizate de desfășurare a campaniei electorale. Deși, pe ansamblu, comparând-o cu cea de acum doi ani, am făcut un progres. Este un câștig al vieții noastre politice. Cu excepția acestor câteva lucruri la care m-am referit (și cu incidentul de la Timișoara, cu domnul Funar), pe ansamblu, campania electorală din acest an a avut un grad mai mare de decență și respect reciproc.

11. „NU PUTEM REZOLVA PROBLEMELE SFÂRŞITULUI SECOLULUI XX CU METODELE ANILOR '30"

— interviu acordat postului de radio „Vocea Americii", 22 septembrie 1992 —

— Care sunt, în sens pragmatic, primele trei schimbări cu consecinţe importante pe care le-aţi opera dacă aţi fi reales în funcţia de preşedinte?

— Prima responsabilitate care-i revine preşedintelui, ca factor mediator, este să înlesnească negocierile necesare pentru formarea guvernului. Pentru că, după evaluarea mea, nu va exista o formaţiune care să domine viitorul Parlament şi se va impune un guvern de coaliţie. Din acest punct de vedere, avem o experienţă de un an de zile. Guvernul Stolojan este un guvern de coaliţie la care participă şi alte partide.

Deci, prima operaţiune care se va impune va fi realizarea unei coaliţii coerente, coezive, care să poată aborda problemele foarte dificile cu care se confruntă ţara.

Apoi, trebuie elaborată o strategie privind abordarea problemelor economice. Cred că prima măsură ce se va impune guvernului care va fi ales este elaborarea unui program minimal anticriză. Am propus acest lucru şi cu câteva săptămâni în urmă, în apariţia mea publică, l-am inclus, într-un fel, şi în programul meu electoral, am avut un dialog cu actualul guvern — ca să asigure transmiterea ştafetei, pregătind premisele unor măsuri care se impun imediat, pe care să le

preia viitorul guvern, măsuri care vizează perioada imediat următoare, iarna acestui an și lansarea anului '93, bugetul pe '93, care să aibă în vedere unele probleme sociale cu care se confruntă populația țării astăzi, pe planul aprovizionării de iarnă și pe planul prevederilor bugetare, al atenuării șocului social al unor măsuri care erau prevăzute pentru 1 ianuarie, privind reducerea subvențiilor la unele produse de bază. Se impune o amânare a acestor măsuri pentru primăvară.

În al doilea rând, trebuie abordat un program de guvernare pentru următorii patru ani, care să prevadă scoaterea economiei românești din criză. Ne aflăm într-o fază de declin al producției industriale, avem mari dificultăți în agricultură. Acest program trebuie să prevadă, pe de o parte, stoparea declinului producției industriale, abordarea foarte coerentă și concretă, pragmatică, cum spuneți dumneavoastră, a acestor probleme și priorități la nivelul posibilităților pe care le are astăzi guvernul, de a sprijini câteva ramuri. Agricultura este una din priorități, precum și dezvoltarea lanțului agroindustrial. De asemenea, trebuie să propulsăm turismul, care să devină o veritabilă industrie, să joace un rol dinamic în dezvoltarea economiei, așa cum s-a întâmplat în Spania și în alte țări europene.

— Domnule președinte, dintre adversarii dumneavoastră politici, candidați la funcția de președinte, de platforma căruia vă simțiți mai apropiat și care din platformele celelalte vi se par opuse viziunii dumneavoastră?

— M-aș opri la a doua parte a întrebării dumneavoastră. Cred că sunt distincte aceste platforme. Cea a Convenției Democratice, în esența ei, vizează restaurarea vechilor rânduieli antebelice. Mi se pare că este o privire înapoi. La sfârșitul secolului XX, nu pot fi rezolvate problemele României cu metodele anilor '30, cu mecanismele anilor '30. Trebuie să apelăm la metode moderne, specifice acestui sfârșit de secol, să ne aliniem la progresul tehnologic și economico-social, care caracterizează economia mondială, să construim o economie modernă, o economie de piață viabilă, aliniată la tot ceea ce constituie dinamism al economiei mondiale. Cu toate că economia mondială, ea însăși, se află într-un moment de recesiune, relansarea ei trebuie să ne

găsească pregătiți, pentru a ne interconecta la acest flux nou al dezvoltării activității economice mondiale.

De asemenea, cred că, în momentul de față, acea ramură, acea frântură din FSN, care este condusă de domnul Petre Roman și care îl are drept candidat pe Caius Dragomir se apropie, prin elementele programatice, de Convenția Democratică, mai mult decât de FDSN și de alte formațiuni de centru-stânga, de orientare social-democrată. Aplicarea acestei platforme ar împinge dezvoltarea economică după un model care caracterizează țările slab dezvoltate ale lumii de azi și ar însemna defavorizarea categoriilor celor mai largi de oameni care trăiesc din muncă cinstită: muncitori, ingineri, personal tehnic din industrie, țărani, oameni legați de sectoarele de bază, bugetare, care trăiesc din salariu, în învățământ, cultură, știință, asistența medicală, funcționarii de stat, ca și micii întreprinzători — care trebuie să găsească un câmp mare de afirmare, de încurajare, de stimulare, dar în contextul legilor, prin muncă cinstită; nu profitând de conjuncturi, să se îmbogățească rapid, o categorie care apelează la corupție, inclusiv cea a aparatului de stat, favorizând apariția unei veritabile mafii. Viitoarea guvernare ar trebui să pună stavilă unor asemenea tendințe în viața noastră socială.

— Domnule președinte, care a fost în ultimii trei ani judecata, percepția sau acțiunea politică personală de care, în prezent, v-ați simți înclinat să vă deziceți cel mai mult și care a fost cea pentru care găsiți prilejul cel mai temeinic de satisfacție?

— Eu cred că, în ceea ce mă privește, am avut o deschidere foarte largă în toată această perioadă. Însă, conjunctura a fost deosebit de dificilă. Vă amintiți foarte bine situația României. Se poate face și o comparație cu țările vecine. Noi am pornit într-un context de ruptură bruscă și violentă cu vechiul sistem totalitar, cu destrămarea structurilor vechiului stat și constituirea, cu mari dificultăți, a elementelor componente ale noilor structuri provizorii ale statului, apoi a urmat așezarea lor pe o bază legală în alegerile din 20 mai, prin alegerea noului Parlament, elaborarea noii Constituții. Prin alegerile din septembrie, încheiem acest ciclu, care, pe baza noii Constituții, a început în februarie, cu alegerile locale, și se încheie acum cu alegerile

generale. Eu cred că poate fi un element de satisfacție pentru România. Alte țări au demarat toate aceste elemente de tranziție de o manieră moderată, mai blândă, mai echilibrată, mai stabilă; a existat și denumirea de „revoluție de catifea“ pentru Cehoslovacia. Aceste țări cunosc acum, din contră, perioade de intensificare, de tensionare a relațiilor sociale, mergând până la destrămarea statelor, ceea ce se întâmplă și în Cehoslovacia, sau tragedia pe care o cunosc iugoslavii, fenomenele atât de grave de pe teritoriul fostei Uniuni Sovietice. În comparație cu aceste țări, România a pornit dintr-o fază foarte tensionată, convulsivă, violentă, cu sacrificii, și reprezintă astăzi, în această zonă din Europa, un spațiu de stabilitate, de relativ echilibru și eu sper ca acest echilibru și această stabilitate să se consolideze după actualele alegeri.

— Domnule președinte, o întrebare ipotetică despre o situație limită: ce împrejurare sau eveniment v-ar putea determina, în cazul în care ați fi reales, să vă prezentați demisia?

— Sunt prevederi constituționale: poate să apară o criză ieșită din comun, care să facă necesară o asemenea decizie. Eu sper, ținând seama de toate premisele pe care le avem, să fim capabili să depășim actualele dificultăți economico-sociale, care sunt, în momentul de față, sursele esențiale ale stărilor tensionale, sociale, care pot să apară. Eu sper, și am încredere în spiritul de moderație și de echilibru al poporului nostru, că o să putem avea tăria morală să le depășim în liniște și pace.

— Un președinte într-o lume deschisă, ca aceea în care pătrunde România, este, evident, la curent și înțelege revoluțiile internaționale. În acest context, v-am ruga să ne explicați care este opinia dumneavoastră în legătură cu cele petrecute, recent, în lumea finanțelor europene și care au fost, după părerea dumneavoastră, cauzele crizei manifestate pe piețele și la bursele din Occident?

— Este o situație mai complicată, pentru că economia mondială trece printr-o situație dificilă. Ne aflăm într-o perioadă de criză economico-financiară, pe care o resimte, în primul rând, principala putere economică a lumii — Statele Unite ale Americii — și care niciodată nu rămâne fără consecințe pe planul vieții economice și financiare

mondiale. Unele țări au încercat să-și ia niște măsuri de autoprotecție prin devalorizarea valutei proprii, cum s-a întâmplat în Italia, sau unele măsuri care au fost luate în Anglia. Viața este destul de complicată și nu întotdeauna măsurile preconizate dau rezultatele dorite. Și noi ne confruntăm cu procese din acestea foarte dificile, vrem să stopăm procesul inflației, să stabilizăm cursul leului, deci suntem angrenați într-un asemenea vârtej al vieții economico-financiare care caracterizează lumea noastră de azi. Eu sper ca, în următorii doi-trei ani, economia mondială să-și găsească echilibrul necesar și să acționeze ca un fel de locomotivă, care să ne ajute și pe noi, care trecem printr-o criză deosebită în această parte a Europei.

— Ați menționat Statele Unite, domnule președinte. Care este prima asociere de idei care vi se ivește în minte atunci când vă gândiți la Statele Unite?

— Eu sper într-o îmbunătățire a relațiilor noastre pe toate planurile și am remarcat cu satisfacție evoluția pozitivă a relațiilor noastre în ultimul an, inclusiv poziția mult mai deschisă, receptivă, de înțelegere corectă a situației de la noi din partea Administrației americane, reflectată și prin înaintarea la Congres a Acordului comercial spre ratificare, ceea ce înseamnă și acordarea clauzei. Eu sper într-o judecată realistă, lucidă, din partea Congresului, în rezolvarea pozitivă a acestei propuneri.

— Campania electorală este în toi. Desigur că ați fost întrebat, vi s-au pus o serie de întrebări. Ce întrebare ați prefera să nu vă fie pusă în actuala campanie electorală și o întrebare care nu v-a fost adresată și pe care v-ați dorit-o?

— În general, nu mă tem de nici un fel de întrebare, așa că nu am nici un fel de dorințe în legătură cu întrebări care să nu îmi fie puse. Nu am evitat nici un fel de întrebări, oricât ar fi ele de dificile. În legătură cu întrebări care nu mi s-au pus, acum nu-mi trece nimic prin minte ce aș dori să fiu întrebat, pentru că am avut atât de multe întâlniri în ultima vreme și cred că nu a fost domeniu al activității mele publice sau personale care să nu fi fost atins.

12. „AM ÎNCEPUT ÎMPREUNĂ, SĂ CONTINUĂM ÎMPREUNĂ“
— „Studio electoral“, Televiziunea Română, 22 septembrie 1992 —

„Bună seara, stimați telespectatori,

Este 22 septembrie. Ne aflăm la 33 de luni din momentul care a marcat o piatră de hotar în istoria României — noaptea de 22 decembrie — când prezentam în fața țării, prin intermediul Televiziunii, Proclamația-program, Comunicatul către țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale, care și-a asumat răspunderea organizării structurilor noi, provizorii ale noului stat democratic al României.

Dacă recitiți Proclamația-program, Comunicatul din noaptea de 22 decembrie, veți vedea că obiectivele fundamentale ale Revoluției române și-au găsit întruchiparea în viața țării, în perioada parcursă de atunci. Am realizat trecerea de la un regim totalitar spre un regim democratic, de la monopolul unui partid spre un sistem pluralist, pluripartid, am pus bazele structurilor unui stat de drept, am realizat primele alegeri libere, am realizat noua Constituție a țării, moment crucial în punerea bazelor fundamentale, legale, ale statului de drept în România, am deschis cale largă libertăților cetățenești, asigurării libertății de exprimare, de organizare, de manifestare, libertatea cultelor ș.a.m.d.

Ne aflăm acum într-un moment crucial pentru destinele țării, poate la fel de important ca și Revoluția din decembrie. În virtutea

Constituției, s-au ținut în februarie alegeri locale, care au pus bazele verigilor esențiale, la nivelul localităților și județelor, ale noilor structuri ale puterii și administrației locale. La 27 septembrie, se aleg instanțele supreme ale statului — președintele și Parlamentul. În funcție de structura Parlamentului, va rezulta structura noului guvern al țării.

Ne aflăm în faza finală a campaniei electorale. Am avut posibilitatea să parcurg numeroase zone ale țării — îmi pare rău că n-am putut vizita chiar toate județele —, aș vrea să mulțumesc celor care m-au întâmpinat. Dialogurile care au fost purtate în această perioadă cred că au fost utile pentru toți candidații, atât la Președinție, cât și pentru Parlament. Ele constituie, fără îndoială, un câștig pentru țară, pentru viața politică a țării. Din aceste dialoguri a rezultat că problemele cruciale pentru țară astăzi, sunt problemele economiei. Problemele cu care se va confrunta viitorul Parlament, viitorul guvern și inclusiv președintele țării, vor fi legate de scoaterea economiei naționale din criză, de stoparea declinului producției industriale, de sprijinirea agriculturii pentru redresare și, în special, de sprijinirea țărănimii, a micilor producători, care au primit pământ în urma aplicării Legii fondului funciar. Va fi necesar un sprijin masiv din partea statului, după cum necesare sunt și forme de organizare a muncii care să le înlesnească micilor proprietari să folosească creditele, asistența tehnică și materială din partea statului. Va trebui stopată inflația și vor trebui găsite soluții pentru limitarea șomajului. De aceea, spuneam, nu cu mult timp în urmă, despre necesitatea elaborării unui program urgent anticriză, care să constituie puncte de reper pentru activitatea imediată a viitorului guvern, care, printre altele, trebuie să realizeze măsurile legate de trecerea iernii care urmează, de pregătirea anului 1993 și, de asemenea, un program coerent pentru următoarea perioadă de patru ani, care să asigure relansarea economiei naționale și asigurarea de noi locuri de muncă, sau echivalentul lor, care să absoarbă numărul mare de șomeri care se eliberează din industrie în acestă perioadă.

Concomitent, cu forțe unite, va trebui elaborat un program național, o strategie națională pentru dezvoltarea în perspectivă a societății

românești, care să asigure o economie modernă de piață, eficientă, competitivă, capabilă să asigure progresul economic, tehnologic, în concordanță cu progresul economiei contemporane la acest sfârșit de secol.

Realizarea acestor obiective este, însă, funcție de componența și structurile viitoarelor instanțe supreme ale statului. Este importantă opțiunea electoratului și pentru viitorul președinte, dar, la fel de importantă este structura viitorului Parlament — ce forțe și ce interese vor reprezenta ele, forțe care vor decide atât viitoarele legi, așezarea viitoarelor legi ale țării, ce interese vor sluji acțiunile viitorului Executiv, viitorului guvern. Aceasta este marea opțiune pe care trebuie s-o facă electoratul român. Și, în multitudinea de partide care se prezintă în fața electoratului, eu cred că se desprind trei mari tendințe politice.

Este, pe de o parte, vorba de forțele care sunt grupate în jurul Convenției Democratice și al forței sale conducătoare — Partidul Național Țărănesc-Creștin Democrat — care, după aprecierea mea, reprezintă forțele restaurației, care vor să restaureze vechile rânduieli din România antebelică — restaurarea marii proprietăți, atât în industrie, cât și în agricultură, promovarea unor discrepanțe uriașe în viața socială românească, favorizarea unor pături minoritare, de îmbogățiți și, pe de altă parte, sărăcirea maselor largi, care trăiesc din muncă, din muncă cinstită. Pe de altă parte, s-au pronunțat și opțiuni pentru restaurarea monarhiei care, într-o țară care de curând a adoptat prin referendum o Constituție republicană, acest lucru nu poate fi decât o sursă de perturbare, de instabilitate în țară. De asemenea, aceste forțe — precum se vede din manifestările publice — constituie și forțele revanșei și ale vendetei.

Există o a doua mare categorie de forțe, care împing România spre același model al discrepanțelor economico-sociale. Sunt forțele neoliberalismului, grupate și în jurul actualei conduceri a Frontului Salvării Naționale. Îmi pare bine că domnul Caius Traian Dragomir, personal, a făcut această distincție clară între FSN și FDSN. Într-adevăr, este o deosebire fundamentală. Actuala conducere a Frontului Salvării Naționale a părăsit Platforma-program a Frontului, cu care el

s-a prezentat în fața electoratului cu doi ani în urmă și a primit creditul acestui electorat. Politica pe care o promovează, în esență, împinge spre favorizarea îmbogățirii rapide a unei minorități prin corupție și speculă și formarea, deci, a unei protipendade, prin sărăcirea categoriilor largi de oameni care trăiesc din muncă. Deci, într-un fel, cele două orientări politice converg spre un model de societate a discrepanțelor sociale, un model specific societăților slab dezvoltate din lumea contemporană. Degeaba se revolta domnul Petre Roman, când m-am referit la un titlu de carte clasică din literatura română, *Ciocoii vechi și noi*. Cam aceasta, este, dacă vreți, sfera intereselor pe care le reprezintă aceste două grupări politice.

Noi credem în posibilitatea promovării unei economii de piață moderne, dinamice, eficiente, pusă în slujba intereselor întregii societăți, în slujba celor ce trăiesc din muncă cinstită. România poate deveni o țară bogată nu doar pentru unii, ci pentru cei mulți, care trăiesc din muncă, pentru toate categoriile de oameni care lucrează atât în industrie, în agricultură, în sectoarele bugetare — știință, învățământ, cultură, sănătate, funcționari de stat —, deci pentru toate categoriile de oameni, inclusiv micii întreprinzători, care au cadrul necesar să-și desfășoare inițiativa pentru a pune în valoare, pe deplin, valorile, competențele și resursele de care dispune economia națională. Cred că în aceasta constă marea opțiune pe care trebuie să o facă electoratul român, iar pentru aceasta este necesară și prezența masivă la vot și discernământul în legătură cu opțiunea politică pe care o va manifesta fiecare alegător.

Programul pe care noi l-am prezentat în fața țării sub denumirea «Cred în schimbarea în bine a României» presupune un efort comun, în perioada care urmează, a tuturor forțelor politice și sociale legate de interesele fundamentale ale societății românești, de interesele celor mulți, care produc, care creează în această societate, care sunt legate de interesele naționale în ansamblu și promovarea acestor interese în contextul integrării active a societății românești în economia mondială.

Cu această chemare mă adresez electoratului. Am început împreună, să continuăm împreună!“

13. „A-ȚI ASUMA RĂSPUNDERI POLITICE ÎNTR-O PERIOADĂ COMPLICATĂ, DE CRIZĂ A SOCIETĂȚII, NU ESTE UȘOR ȘI COMPORTĂ MARI RISCURI"

— interviu la „Europa Liberă", rubrica „Actualitatea românească", 23 septembrie 1992 —

Neculai Constantin Munteanu — Pe vremea odiosului și a sinistrei lui soții, când domnul Ion Iliescu făcea parte din nomenclatura marginalizată, ba chiar era trimis în greu surghiun — când la Timișoara, când la Iași, când la Consiliul Apelor sau la Editura Tehnică — și nimeni nu vorbea despre domnia sa, nici măcar Nelu Valeriu sau Sandu Mironov, noi, Europa Liberă, am fost singurii care i-am pomenit numele și nu o dată, de mai multe ori. Vedeam în domnia sa singura posibilă schimbare a comunismului dictatorial într-un socialism cu față umană, să zicem, presupunând că și în România o oarecare schimbare ar fi venit din interiorul partidului comunist. De atunci, a trecut ceva vreme, a venit decembrie '89, domnul Iliescu s-a emanat împreună cu cei din FSN, a devenit președinte și ne-a cam uitat. Deh, și uitarea este scrisă în legile omenești... Ne-a uitat de tot. Orice încercare a noastră de a ajunge la domnia sa, de a mai schimba o vorbă, o idee, o impresie, la Cotroceni, a rămas fără succes. Domnul Iliescu nu prea are timp de noi, cei de la Europa Liberă. Totuși, ieri seară — 22 septembrie — Nestor Rateș a realizat, după emisiunea de la Televiziune, următorul interviu cu domnul Ion Iliescu:

— Domnule președinte, dezavantajul principal al oponenților dumneavoastră este că sunt prea puțin cunoscuți. Dezavantajul

dumneavoastră pare să fie că sunteţi prea bine cunoscut. Aţi prezidat ţara într-o vreme de convulsii economice, de violenţe politice, de relativă izolare internaţională. De ce, oare, este un nou mandat, de ce ar trebui să vă voteze alegătorii din nou, pentru un nou mandat de patru ani, de astă dată?

— Dumneavoastră ați subliniat avantajele președintelui în funcțiune. Ați putea adăuga și dezavantajele.

— Eu am spus de dezavantaje.

— Dezavantaje, bun. Cu aceasta sunt de acord. Adică, a-ți asuma răspunderi politice într-o perioadă complicată și de criză a societății nu este o treabă ușoară și comportă și risc. Am afirmat aceasta încă din perioada campaniei electorale din 1990 și chiar la ultima convorbire televizată, în prezența celor trei candidați la Președinție. Este un risc pentru cel care își asumă răspunderea în această perioadă, mai ales că întrevedeam, de atunci, că următorii doi ani vor fi ani grei, mai ales în ceea ce privește evoluția situației economice și, deci, costurile sociale pentru populație. În mod inevitabil, totdeauna se reproșează celor care se află în posturile de comandă ale societății. În general, lumea nu operează tot timpul cu discernământ și, normal, nici măcar instituția Președinției nu scapă de această lipsă de discernământ în ceea ce privește competențele, atribuțiile constituționale ale președintelui față de ceilalți factori ai puterii, față de Executiv și Legislativ. În mod firesc, se transmit aceste resentimente — situația grea prin care trece țara — către cel care a îndeplinit și această funcție în stat.

— Şi dumneavoastră.

— Dar totul se poate controla, în mod democratic. Aceasta înseamnă alegeri. În caz că majoritatea electoratului va considera că Iliescu nu mai reprezintă garanții pentru continuare, acest lucru se va exprima în scrutin. Am sentimentul, însă, că o mare parte a populației țării are încredere în Iliescu, așa cum este el, așa cum este descris, așa cum este încondeiat, în diferite culori. I se reproșează și trecut, i se reproșează și dificultățile prin care trece țara astăzi și cred că elementul care concură la această încredere, pe care o simt din partea unor oameni, este tocmai trecutul lui Iliescu și verticalitatea lui, poziția

corectă și cinstită în toate etapele vieții sale, angajarea nemijlocită în tot ce a însemnat schimbare în România în această perioadă.

— Evident, sondajele de opinie nu par să susțină sentimentul dumneavoastră.

— Depinde de sondaje.

— Toate pe care le-am văzut eu. Vorbind de sondaje, s-ar părea, citind unele din interviurile dumneavoastră, că acceptați ideea că Parlamentul care va fi ales va fi mult mai variat în reflectarea pozițiilor politice, a partidelor politice și a pozițiilor ideologice din societatea românească. Vă simțiți în măsură și în stare, dacă veți fi ales președinte, să împărțiți puterea cu oponenții dumneavoastră, cu cei pe care, în această seară, i-ați acuzat de multe lucruri: de restaurație, de aducerea ciocoilor etc?

— A fost o figură de stil — „ciocoii vechi și noi" —, dar care reflectă o anumită poziție, anumite interese pe care le reprezintă formațiunile politice pe care le-am desemnat. Aceasta nu exclude însă ceea ce spuneți, disponibilitatea mea spre deschidere și spre dialog. Cred că am demonstrat în toată această perioadă. În perioada de provizorat, când am constituit CPUN-ul, puteam să nu acceptăm așa ceva. În poziția în care ne aflam noi atunci, fostul Consiliu al FSN, puteam foarte bine să-i acceptăm la un dialog extraparlamentar.

— Un timp, nu i-ați acceptat.

— Nu. În prima lună, abia s-au format partidele. La sfârșitul lunii ianuarie, abia au apărut 30 de partide și, atunci, am deschis dialogul. Deschisesem deja dialogul pentru o formulă de lărgire a cadrului de activitate al Consiliului FSN. Ajunsesem și la unele înțelegeri, când a intervenit demonstrația din 28 ianuarie, care a creat starea aceea de tensiune și, în ciuda aceleia, totuși, am mers pe linia înțelegerilor inițiale.

— Nu are rost, dar vă amintiți că atunci vorbeați despre o democrație originală.

— Și acum vorbesc despre o democrație originală. Luați toate țările europene și comparați-le. Există vreuna care să semene cu cealaltă? Fiecare își elaborează modelul propriu de viață socială, de viață politică, de viață economică, deși toate sunt țări democratice, cu

economie de piață capitalistă, dezvoltată, dar nu seamănă Suedia cu Italia, cum nu seamănă Spania cu Anglia și Germania cu Franța. Astfel, nici România nu va semăna cu nici o altă țară. Va avea propriile sale structuri — economice, sociale, politice —, mergând spre aceeași dezvoltare, caracteristică dezvoltării contemporane. În acest sens am vorbit despre originalitatea unui model propriu de dezvoltare.

— Domnule președinte, v-ați departajat foarte decis și într-un limbaj oarecum violent, astă-seară, de dreapta, dar nu v-am auzit deloc departajându-vă de extrema stângă, care sprijină candidatura dumneavoastră.

— Lucrul nu cred să reprezinte un pericol pentru dezvoltarea noastră viitoare și ponderea lor în viața societății se îngustează. Nu acesta este pericolul major pentru noi.

— Nu este, pentru că vă sprijină.

— Nu mă interesează cine mă sprijină anume.

— Dumneavoastră vă considerați un om de stânga? Nu vă supără că extrema stângă vă susține?

— N-are de ce să mă supere.

— N-are de ce să vă supere. Ultima întrebare. Am avut senzația foarte pregnantă, astă-seară, că militați, poate, pentru o societate egalitaristă, nu pentru ceea ce, în toată lumea, se cunoaște a fi o societate capitalistă. Am sesizat, oare, corect?

— Nu. Aș vrea să vă reamintesc că, în toată lumea civilizată de astăzi, chestiunea a început mai ales prin experimentul suedez, în anii '30, dar, după al doilea război mondial, în toate țările Europei Occidentale, programele de protecție socială au devenit părți componente ale programelor de guvernare. Nimeni nu-și mai poate permite astăzi, în contextul dezvoltării economice a țărilor dezvoltate, să nu aibă în vedere și componenta socială a dezvoltării și, deci, a programelor de guvernare. Nici măcar partidele de dreapta. Ați văzut această alternanță a partidelor social-democrate cu partide creștin-democrate sau liberale, care nu a modificat, în esență, politica economică, componenta ei socială, atât în Suedia, cât și în Germania, și în Franța, în alte țări occidentale. Deci, din acest punct de vedere, mi se pare că este o componentă obligatorie și aceasta nu înseamnă încurajarea celor care

nu muncesc sau descurajarea valorilor. Libera desfășurare a inițiativei, încurajarea tuturor valorilor nu înlătură măsurile necesare din partea statului pentru a asigura un anumit echilibru și o anumită protecție socială.

— Cum au decurs întrevederile dumneavoastră recente din străinătate și, ca o curiozitate personală, cum ați găsit relicvele istorice cu care v-ați întâlnit, regele Spaniei și Papa?

— Credeam că v-ați referit la alte relicve. Întâlnirile au fost foarte amicale și utile, și de o parte și de alta, și foarte interesante. În ciuda ironiei dumitale, eu știu să respect opțiunea fiecărui stat în parte. Eu vorbeam despre România, monarhia fiind o instituție depășită istoricește, iar opțiunea cetățenilor României a fost exprimată foarte limpede în referendumul de anul trecut asupra Constituției, Constituție republicană. De aceea, am și subliniat astăzi că mișcările monarhise nu pot decât să devină un factor de perturbare a echilibrului social într-o țară în care opțiunea republicană este evident majoritară. Dialogul meu cu regele Spaniei a fost un dialog foarte civilizat, foarte amical, agreabil și, mai mult, un schimb de păreri de substanță și foarte util, ca și cea de-a doua întâlnire, cu Papa Ioan Paul a II-lea. Această întâlnire s-a și prelungit, deși era prima întâlnire politică pe care o avea în convalescență, a durat 40 de minute și a fost foarte agreabilă de ambele părți.

— Vă mulțumesc foarte mult, domnule președinte, pentru acest interviu tardiv, dar interesant și așteptăm cu nerăbdare dezbaterea de joi seara.

14. „ROMÂNIA ESTE ASTĂZI UN SPAȚIU DE STABILITATE ȘI LINIȘTE“ — interviu acordat postului de radio „Deutsche Welle“, 24 septembrie 1992 —

La 24 septembrie, cu trei zile înaintea alegerilor, am acordat postului de radio „Deutsche Welle“ următorul interviu:

— În cursul discuției care a avut loc la Televiziune, ați fost acuzat că ați reprezentat o tendință comunistă. Ați replicat celorlalți candidați că ar fi „ciocoi vechi și noi“. Care este definiția poziției dumneavoastră?

— A umbla cu etichetări astăzi e o anumită modă. Nu numai la noi, văd că în mai toată lumea se petrec lucruri similare. Când Roosevelt s-a prezentat în fața Congresului SUA cu programul „New Deal“, bazat pe teoriile privind intervenția statului în economie, el a fost acuzat de înclinații socialiste și comuniste. La noi, ieșim dintr-o epocă de regim totalitar comunist. Această etichetare a devenit o practică curentă. O să depășim și această fază de confruntare electorală, o să ne liniștim cu toții și o să ne aplecăm asupra problemelor de fond cu care se confruntă societatea românească și, independent de culoare și orientare politică, o să găsim sâmburele rațional al contribuției fiecăruia, să analizăm cu seriozitate problemele cu care se confruntă societatea românească și să elaborăm căile de ieșire a

situației în care se află economia astăzi și să putem să asigurăm o deschidere a societății.

— Ați menționat primii pași pe care i-a făcut România spre democratizare și instaurarea legalității, economiei de piață ș.a.m.d., dar ați omis actele de violență care s-au produs în timpul mandatului dumneavoastră. Ce garanții oferiți că, în cazul că veți fi ales, asemenea acțiuni violente nu se vor mai repeta?

— Eu v-aș ruga să faceți singur comparația între evoluția societății românești în această perioadă de aproape trei ani de zile și aceeași evoluție a țărilor din jurul nostru. În timp ce România a cunoscut o evoluție tumultuoasă, o ruptură cu trecutul totalitar, bruscă și violentă, cu sacrificii umane, urmată de o perioadă foarte tensionată în prima jumătate a anului '90 — într-adevăr, cu acte de violență, cu atacarea instituțiilor statului, începând din ianuarie, demonstrațiile violente din 12 ianuarie și 28 ianuarie, februarie, când a fost asediată clădirea guvernului, evenimentele din martie de la Târgu Mureș, evenimentele din vara lui '90 dinainte de alegeri, dar mai ales, după alegeri, actele de violență din 13 iunie, care au suscitat și riposta, tot violentă, a minerilor. De atunci până acum, puteți să constatați o evoluție spre liniștirea spiritelor din societatea românească. Comparați campania electorală de acum cu cea de acum doi ani de zile, în ciuda unor replici mai tăioase, cum s-au văzut și astă-seară, sau a unor violențe verbale care au însoțit campania electorală, chiar și unele ieșiri — ați văzut, domnul Constantinescu s-a speriat de un singur clip cu accente critice la adresa lui. L-am întrebat după aceea ce ar fi făcut el în locul meu după atâtea luni de zile de atacuri fără nici un fel de scrupule și minciuni și calomnii și invective de tot felul. Și nu numai. Chiar Convenția pe care dânsul o reprezintă a organizat — este singura care a organizat — contramanifestații în această campanie electorală. Toate adunările lor au fost respectate. Ce crede, că la noi nu existau forțe care să organizeze contramanifestații? Dar, în timp ce formațiunea care mă susține a respectat regulile jocului, tocmai formațiunea dânsului este cea care a apelat la provocări, la acțiuni de violență, inclusiv împotriva unui candidat la președinție, a domnului Funar, la Timișoara. Deci, în ciuda acestor ieșiri, mai ales din partea formațiunii pe

care o reprezintă domnul Constantinescu, totuși, campania electorală a acestui an, comparat cu cea de acum doi ani de zile este, totuși, mai calmă, mai echilibrată. Asta arată o evoluție a societății românești, o anumită maturizare a vieții noastre politice, inclusiv a formațiunilor politice, și eu sper să fim capabili, după aceste alegeri, să consolidăm acest lucru. Astăzi, România este un spațiu de relativă stabilitate și liniște și asta nu este estimația mea.

— Dumneavoastră candidați atât la funcția de președinte, pentru un al doilea mandat, cât și la postul de senator. Considerați că, în cazul victoriei altui candidat, de exemplu a candidatului CDR, ați ocupa postul de președinte al Senatului?

— În primul rând, nu fac figură unică. Mai toți candidează și pentru Parlament și această chestiune a fost prezentă și la alegerile precedente. Toți cei trei candidați la Președinție au candidat și la Cameră și la Senat — domnul Câmpeanu a devenit senator, domnul Rațiu a devenit deputat.

— Dar, în cazul în care veți fi ales președinte, veți accepta ceea ce francezii numesc „coabitare"?

— Asta este o realitate. E o regulă constituțională, prevăzută și de Constituția noastră. Orice președinte poate să „coabiteze". De altfel, cred că nu va exista un partid majoritar în viitoarea structură a Parlamentului. În mod inevitabil, se va impune o formulă de coabitare. Avem deja o experiență. Guvernul Stolojan este un guvern de coaliție format din reprezentanții a cinci partide. Cred că am experimentat deja această practică a coabitării și a coalițiilor.

J. VERDICTUL URNELOR. CAMPANIA PENTRU AL DOILEA TUR DE SCRUTIN LA PREZIDENȚIALE

1. 27 SEPTEMBRIE 1992 — PRIMELE ALEGERI PARLAMENTARE ŞI PREZIDENŢIALE ÎN CONFORMITATE CU NOUA CONSTITUŢIE A ROMÂNIEI

La 27 septembrie 1992, au avut loc primele alegeri parlamentare și prezidențiale organizate și desfășurate în conformitate cu noua Constituție a României.

a. REZULTATELE ALEGERILOR PARLAMENTARE

În confruntarea electorală din 1992 au fost angajate aproximativ 80 de partide și formațiuni politice, dintre care doar nouă au depus liste cu candidați pentru Camera Deputaților și Senat în toate circumscripțiile electorale, putând fi, deci, considerate partide cu reprezentare națională. Un număr relativ redus de formațiuni politice au depus liste complete pentru Cameră și Senat, dar nu pentru toate circumscripțiile electorale, cele mai multe fiind acele grupări politice care au depus liste incomplete, doar pentru una din Camerele Parlamentului și numai în anumite circumscripții electorale.

În ciuda dificultăților relevate în capitolele anterioare, la alegerile parlamentare din 1992 Frontul Democrat al Salvării Naționale s-a situat pe primul loc, cu circa 29% din voturi, în timp ce opoziția reunită sub sigla Convenției Democratice — ce cuprindea aproximativ

18 formațiuni politice — a întrunit 21% din voturi. Frontul Salvării Naționale a obținut în jur de 10% din voturi.

Din cele nouă formațiuni care au depus liste complete cu candidați pentru Camera Deputaților și Senat, în toate circumscripțiile electorale, doar opt au obținut baremul minim prevăzut prin Legea electorală, care stipula necesitatea existenței a cel puțin 3% din voturi pentru intrarea în Parlament. De pildă, Partidul Național Liberal, condus de domnul Radu Câmpeanu, s-a desprins, după alegerile locale, de Convenția Democratică, nereușind să depășească baremul stabilit de Legea electorală. Pe de altă parte, grupări cu rezonanțe politice mult mai reduse și cu o susținere electorală mai slabă, participând în alegeri pe listele Convenției Democratice, au reușit să obțină locuri în Parlament și să-și formeze chiar grupuri parlamentare proprii.

În aceste condiții, Parlamentul ales la alegerile din septembrie 1992 cuprinde reprezentanți a 13 formațiuni politice, cu grupuri parlamentare, la care se adaugă grupul organizațiilor minorităților naționale, care, conform Constituției, beneficiază automat de un loc în Camera Deputaților.

Prin redistribuirea voturilor formațiunilor care nu au îndeplinit baremul minim pentru a fi reprezentate în Parlament, Frontul Democrat al Salvării Naționale — transformat între timp în Partidul Democrației Sociale din România — a întrunit cel mai mare număr de senatori și deputați — 34%. Această cifră demonstrează că, practic, nu a existat un învingător autentic al alegerilor parlamentare din 1992, nici o formațiune politică nereușind să dispună de o majoritate parlamentară confortabilă. Această situație a constituit, de altfel, o mare dificultate pentru guvernarea țării, într-o perioadă economică deosebit de grea.

În ceea ce privește participarea la vot, la alegerile din septembrie, numărul total al alegătorilor înscriși pe listele electorale permanente a fost de 16 380 663, din care s-au prezentat la vot 12 496 430 cetățeni, reprezentând circa 75% din electorat, ceea ce înseamnă că unul din patru cetățeni s-a abținut, în 1992, de la vot. Comparativ însă cu alte țări democratice, se poate aprecia că procentul participării la vot

a fost ridicat, demonstrând încrederea populației în sistemul pluripartidist instaurat după decembrie 1989.

B. REZULTATELE PRIMULUI TUR DE SCRUTIN AL ALEGERILOR PREZIDENȚIALE

Așa cum a reieșit din capitolele anterioare, în cursa pentru funcția de Președinte al României au fost prezenți, în prima fază, șase candidați: Ion Iliescu (Frontul Democrat al Salvării Naționale), Emil Constantinescu (Convenția Democratică din România), Caius Traian Dragomir (Frontul Salvării Naționale), Gheorghe Funar (Partidul Unității Naționale Române), Ion Mânzatu (Partidul Republican) și Mircea Druc (independent).

Condiția victoriei unui candidat din primul scrutin era, conform prevederilor Legii 69/1992, obținerea a minim 50% plus unu voturi din totalul corpului electoral (indiferent de numărul participanților la vot), ceea ce era greu de obținut în condițiile date.

În urma primului tur de scrutin, cei șase candidați au obținut următoarele voturi:

Ion Iliescu	—	*5 633 456 (47,34%)*
Emil Constantinescu	—	*3 717 006 (31,24%)*
Gheorghe Funar	—	*1 294 388 (10,88%)*
Caius Traian Dragomir	—	*564 655 (4,75%)*
Ion Mânzatu	—	*362 485 (3,05%)*
Mircea Druc	—	*326 866 (2,75%)*

S-a impus, deci, un al doilea tur de scrutin, la care urmau să participe, potrivit Legii electorale, primii doi candidați — Ion Iliescu și Emil Constantinescu —, câștigătorul fiind cel care întrunea cel mai mare număr de voturi, indiferent de numărul participanților la vot.

Așadar, până la 11 octombrie — data celui de-al doilea tur de scrutin — ne așteptau încă două săptămâni de intensă campanie electorală.

2. CONFERINȚĂ DE PRESĂ
— 30 septembrie 1992 —

Nici nu trecuse bine o zi după închiderea urnelor de vot și anunțarea rezultatelor unor sondaje de opinie legitimate prin prestația unor institute de profil, specializate, și în mass-media au și început să-și facă loc speculații și acuze care vizau însăși capacitatea de opțiune a electoratului, voința și discernământul său. Exercițiul urnelor era mutat de această dată, de către unii lideri politici, pe un alt palier, cel al unor îndoieli superioare, „elitiste", și chiar al disprețului și al jignirilor. Am simțit că este de datoria mea să am o întâlnire cu presa în care să lămurim câteva chestiuni referitoare la datele și problematica momentului respectiv. Am convocat, așadar, pe 30 septembrie, o conferință de presă din care redau cuvântul introductiv.

„Dați-mi voie să fac cu o scurtă declarație introductivă.

În primul rând, aș începe cu aprecieri asupra desfășurării alegerilor — lucru remarcat de către toți observatorii internaționali și interni care au participat la alegeri —, cadrul calm și civilizat, precum și responsabilitatea civică pe care a demonstrat-o electoratul român, inclusiv prin participare — circa 75%, după ultimele date, care se finalizează, probabil, astăzi.

Aş dori, cu acest prilej, să exprim mulţumiri tuturor cetăţenilor care s-au prezentat la vot şi care au înţeles momentul politic deosebit pe care îl reprezintă aceste alegeri.

În acelaşi timp, aş dori să reiterez mulţumirile la adresa organismelor — guvern, administraţie centrală, administraţie locală, Biroul Electoral Central, birourile electorale de circumscripţii şi de secţii — care au asigurat condiţiile de desfăşurare a alegerilor; poliţiei şi armatei, are au asigurat paza, ordinea la toate secţiile de votare; tuturor partidelor şi observatorilor care au luat parte direct la întreg acest proces; presei, radioului, televiziunii care au urmărit cu atenţie toată desfăşurarea alegerilor. A doua chestiune — în legătură cu ancheta desfăşurată de IRSOP şi INFAS: rezultatele care se finalizează confirmă profesionalismul şi acurateţea acestor sondaje de opinie. Aşa cum s-a văzut, o asemenea activitate, un asemenea sondaj, făcut pe criterii profesionale, constituie un veritabil control asupra corectitudinii operaţiunilor de votare, de mânuire şi de centralizare a voturilor, şi faptul că rezultatele se suprapun cu foarte mici variaţiuni pe cele prognozate dovedeşte profesionalismul înalt al acestor instituţii.

M-a surprins reacţia de respingere din partea unora; a fost o primă reacţie impulsivă, imediat când au apărut primele rezultate şi, apoi, încercările de răstălmăcire a acestor chestiuni. Aceasta dovedeşte, surprinzător, din partea unor oameni responsabili, neînţelegerea caracterului unui sondaj de opinii, confundarea acestui sondaj făcut de profesionişti cu sondajele de amatori, făcute de unii pe bază de scrisori, pe bază de convorbiri telefonice, care, bineînţeles, nu pot să dea o imagine reală a stărilor de spirit. Încercările de a vorbi despre faptul că aceste sondaje ar fi putut să influenţeze electoratul denotă neseriozitate în asemenea aprecieri. Din cele peste 14 000 de secţiii de votare, mai rămăseseră deschise, după ora 21, vreo 500. Numărul participanţilor nu mai putea în nici un fel să influenţeze tabloul pe ansamblu. Deci, mi s-a părut cu totul nepotrivită şi de neînţeles această reacţie. Mai mult, pe bună dreptate, au stârnit chiar indignare în public unele aprecieri jignitoare, nedemne pentru oameni politici. S-au făcut aprecieri cum că o ţară ca a noastră este inaptă pentru sondaje, că electoratul minte de frica anchetelor, deci cei care şi-au

formulat opiniile mințeau pentru că s-ar fi temut de declarațiile lor date la aceste anchete. Mi se pare că astfel de considerații sunt cu totul nepotrivite, iar cei care le fac nu prea înțeleg ce înseamnă un sondaj de opinie.

În legătură cu rezultatele alegerilor, mă uimește surpriza unora. Asta vădește lipsă de realism și de înțelegere în perceperea reală a stării de spirit și a opțiunii electoratului român. Pentru oamenii politici mi se pare tristă o asemenea chestiune.

M-a surprins chiar din partea domnului Constantinescu o apreciere — că poate alegătorii nu au fost informați, că este încă lipsă de educație în această țară; sau aroganța altora, care au caracterizat electoratul român și poporul român ca fiind «popor de țărani». Eu zic că ar fi bine dacă unele persoane ar păstra bunul-simț și intuiția țăranului român. Alții amenință poporul cu urmările acestui vot, în loc să aibă decența de a-și face propria autoanaliză, pentru că au primit o lecție din partea electoratului român pe care merită să o asimileze cu maturitate și responsabilitate politică. Este clar că pentru unii acest popor nu le este corespunzător, deci ar trebui schimbat poporul ca să corespundă dorințelor lor, iar pentru alții democrația se limitează la propriile opțiuni, dacă opțiunile electoratului nu corespund propriilor lor dorințe nu mai este democrație. Să mă ierte acești democrați! Ar fi de spus mai multe despre calitatea spiritului lor democratic și la ce nivel de democrație se ridică ei când vor să impună poporului cu orice preț opțiunea pe care ei o au și și-o doresc.

În legătură cu rezutatele alegerilor, m-au surprins, de asemenea, unele aprecieri aberante și încercarea de a trage concluzii politice cu totul nelalocul lor.

Am văzut și unele comentarii — «că România rămâne singura țară cu un președinte fost comunist din estul Europei». Pentru niște gazetari, sau ce sunt ei, ignorarea unor oameni ca domnii Elțîn, Kravciuc, Șevardnadze, Snegur, Nazarbaev, inclusiv domnul Jelev, care a fost la fel de comunist ca și mine până la un moment dat, este curioasă. Chiar așa lipsă de informare din partea acestor oameni? Ba, mai mult, vreau să vă reamintesc că toți cei șase candidați la funcția de președinte al României au fost membrii ai PCR. Iar deosebirea dintre

mine și domnul Emil Constantinescu știți care e? E că pe domnul Emil Constantinescu Revoluția l-a găsit secretar adjunct cu propaganda al unui comitet de partid pe facultate, în timp ce eu nu mai eram nici măcar membru al vreunui birou de organizație de bază undeva, de mulți ani de zile. Este adevărat că, pentru șase luni de zile, în 1971 am fost secretar al CC cu propaganda, iar în 1965, când domnul Emil Constantinescu intra în partid și afirma că intrarea lui în partid era motivată de faptul că atunci în România era un climat deschis, eu eram printre cei care militau pentru acel climat de deschidere în politica României, în cultură, în viața spirituală a țării. Însă, în timp ce în 1971 eu am intrat într-un conflict deschis cu Nicolae Ceaușescu pe probleme de fond, pe problemele «revoluției culturale» și ale cultului personalității, care se declanșa atunci, și am fost eliminat într-o plenară, acuzat de deviaționism intelectualist, domnia sa — care spune că a vrut să submineze din interior — nu prea s-a văzut pe nicăieri cu vreo poziție publică. Deci, desprinderea mea de vechiul regim și sistem a început, pe fond, atunci, în 1971, și Revoluția m-a găsit ca pe una din personalitățile cele mai urmărite de Securitatea țării. Aveam pe urmele mele filajul Securității, trei echipaje care umblau după mine zi și noapte. Și eu și soția și toți cei care intrau în contact cu mine și mulți care au avut de-a face cu mine cunosc acest lucru. Domnul Emil Constantinescu s-a desprins de-abia în 1990, când a deschis balconul Universității, de vechiul său statut de membru de partid. Cred că nu întâmplător la 20 decembrie, pe străzile Timișoarei, s-a pronunțat, s-a scandat numele lui Iliescu, iar pe 22 decembrie am fost acceptat și am devenit președintele Consiliului Frontului Salvării Naționale. Iată, deci, deosebirea între noi doi în ceea ce privește raporturile cu fostul partid comunist. De ce cred unii că dacă au devenit membri al PNȚ, sau ai oricărei alte formațiuni, asta îi curăță de încărcătura ideologică de foști membri de partid, iar cei care sunt în FDSN rămân, chipurile, comuniști pe vecie? Este iarăși o manieră vădit neobiectivă, partizană și, din punct de vedere politic, în orice caz, foarte discutabilă.

Am văzut etichetări cu privire la FDSN — că ar reprezenta structuri criptocomunsite, conservatoare, neocomuniste, că ar duce la

stoparea reformei și la perspectiva unei guvernări naționalisto-comuniste. Mi se pare că toate aceste opinii demonstrează o viziune depășită. De fapt, alegerile acestea trebuie să însemne și pentru unii o învățătură de minte, și anume că cei ce se cramponează de etichetări ieftine de anticomunism au plătit cu prilejul acestor alegeri. Electoratul i-a taxat ca atare.

În ceea ce privește schimbarea spre democrație, despre care vorbesc unii, aș vrea să subliniez faptul că această schimbare s-a produs în decembrie 1989, când a fost lichidat monopolul partidului unic, când s-a lansat în viața politică a țării pluralismul, pluripartidismul, care au devenit o realitate, libertatea de exprimare, de organizare, de manifestare — clar exprimate și cu prilejul acestor alegeri —, statul de drept, cu separarea puterilor în stat și cu tot ceea ce ține de virtuțile unui asemenea stat. Toate acestea sunt clar exprimate în noua Constituție adoptată de Parlament și apoi aprobată prin referendum național de întregul popor. Este o Constituție eminamente democratică, ce conține toate aceste principii democratice.

În ceea ce privește comunismul, nici în România, nici în Europa, nu mai sunt șanse pentru revenire la așa ceva, procesul care s-a produs în România și în toată această parte a Europei este ireversibil, iar reforma economică, tranziția spre economia de piață au început, domnilor! Nu mai pot fi stopate! Au dispărut structurile ierarhice centralizate ale economiei, iar reforma nu e monopolul unei persoane sau al unui grup, este o cauză națională. Problema este cum anume va fi condusă în continuare această reformă, pentru a fi suportabilă, pentru că, într-adevăr, costurile sociale sunt o componentă care nu poate fi ignorată de forțele politice. Alegătorii au judecat echilibrul în abordarea atât a problemelor politice, cât și a problemelor economiei românești și seriozitatea cu care oamenii se angajează în acest proces de transformare, pe toate planurile, a societății românești și de asigurarea unei reforme care să fie profitabilă pentru procesul economic al țării, dar și pentru soarta tuturor cetățenilor, a tuturor categoriilor de cetățeni.

Unii își pun problema cum se împacă ideea de reformă și programul anticriză la care m-am referit eu. Păi, tocmai printr-o serioasă

reformă structurală a economiei trebuie să ajutăm procesul de ieșire din criza prin care trece societatea românească astăzi.

Deci, sigur că sunt probleme grave, sunt probleme serioase cu care se confruntă țara, societatea, economia românească, în această perioadă. Așa cum subliniam și înainte, precum și în programul pe care l-am dat publicității, și în campania electorală, acestea sunt probleme cu care se va confrunta viitorul Parlament, viitorul guvern. Acest lucru, consider eu, impune găsirea unei platforme minime pentru o largă coaliție de forțe, pentru o veritabilă unitate națională, indiferent de formulele guvernamentale care vor fi acceptate până la urmă. Eu cred chiar mai mult, că lupta electorală a pus accentul mai ales pe deosebirile de platforme, de orientări, de opțiuni ale diferitelor forțe politice care se confruntă. Se structurează un Parlament cu prezența unor diferite formațiuni politice. Mi se pare că acum este momentul să căutăm punctele de contact pentru realizarea unei asemenea uniri a tututor forțelor capabile să concure la depășirea dificultăților prin care trece țara.

Din acest punct de vedere, aș considera semnificativ faptul că până și în programul Convenției Democratice se găsesc idei de protecție socială. S-a vorbit chiar despre economie socială de piață, de către reprezentanții Convenției.

Domnul Emil Constantinescu, am văzut, este preocupat de orientarea muncitorimii. Este un lucru lăudabil. Toate acestea cred că pot fi puncte de pornire pentru un pact politic, pentru un pact social și național, care să permită o conlucrare a tuturor forțelor politice reprezentate în Parlament. Acesta este un prim mesaj pe care l-aș lansa cu acest prilej și pe care l-aș menține în cazul că voi fi ales președinte la al doilea tur de scrutin.“

3. „NU AM DE GÂND SĂ FAC PROMISIUNI DEŞARTE“
— alocuţiune radiotelevizată, 5 octombrie 1992 —

Începând cu seara zilei de 5 octombrie, emisiunile dedicate celui de-al doilea tur de scrutin al campaniei prezidenţiale au fost transmise concomitent, la Radio şi la Televiziune. Iată, în continuare, apariţia din acea zi, în cadrul spaţiului de emisie ce-mi fusese acordat în urma unei şedinţe a Birourilor Permanente ale celor două Camere ale Parlamentului, şedinţă în cadrul căreia a fost stabilită, prin consens, succesiunea apariţiilor la Televiziune a celor doi candidaţi rămaşi în cursa prezidenţială.

„Bună seara, stimaţi telespectatori şi radioascultători!

Iată-ne ajunşi în faţa celui de-al doilea tur de scrutin, decisiv pentru alegerea preşedintelui României.

Aş dori, în primul rând, să fac câteva aprecieri asupra modului în care s-au desfăşurat alegerile de la 27 septembrie. După cum am apreciat şi eu, la vremea respectivă, candidaţii şi reprezentanţii partidelor politice, precum şi observatorii români şi străini, presa, cu toţii au apreciat că alegerile s-au desfăşurat în condiţii normale, că au avut un caracter liber şi corect. Aş dori, totodată, să apreciez şi să mulţumesc, în acelaşi timp, pentru activitatea desfăşurată celor care au fost implicaţi în organizarea alegerilor, tuturor celor din aparatul

central al administrației de stat, din aparatul local, membrilor birourilor electorale — central, de circumscripție, ale secțiilor de votare — reprezentanților partidelor, Radioului, Televiziunii, presei, care au căutat să urmărească și să prezinte informații asupra desfășurării alegerilor, observatorilor naționali și internaționali. Aș dori să mulțumesc în mod deosebit alegătorilor, pentru civismul manifestat, pentru prezența activă, masivă, la vot, precum și pentru cadrul general, pentru climatul general civilizat în care s-au desfășurat alegerile. În contrast cu toate aceste aprecieri, am constatat, în ultima săptămână, dezlănțuirea unei întregi campanii de încercare de a pune la îndoială corectitudinea organizării alegerilor și a procesului de numărare și centralizare a voturilor. Și, din păcate, asemenea încercări și acțiuni de denigrare au venit tocmai din partea acelora care au promovat incorectitudinea pe perioada campaniei electorale și în timpul alegerilor. Am văzut încercarea de a discredita și de a pune la îndoială caracterul corect al numărării voturilor, apelându-se la un fals de proces verbal, într-un județ, și la alte măsuri similare. În general, constatăm un întreg val de încercări de deformare a realității și de punere la îndoială a corectitudinii desfășurării acestei activități, a organismelor care s-au ocupat cu verificarea, cu numărarea și centralizarea voturilor. Mi se pare că a fost un complot al minciunilor, zvonurilor și dezinformărilor, ca un fel de tactică în lupta politică. Este cu totul incorect și nepotrivit pentru maturitatea politică de care trebuie să dea dovadă democrația noastră — și a dat această probă de foc, în timpul alegerilor. Din acest punct de vedere, mi s-a părut inoportună și declarația domnului Emil Constantinescu, care încerca să atribuie răspunderi președintelui în exercițiu pentru unele nereguli, pe care dânsul le menționa și care s-au dovedit fără temei, așa cum a reieșit din toate verificările care s-au făcut la BEC și la Curtea Constituțională. Și mai nepotrivite, inadmisibile, mi se par declarațiile jignitoare care s-au făcut la adresa alegătorilor, pentru că aceștia nu au votat așa cum au dorit unii oameni politici. S-au făcut aprecieri despre lipsa de educație și cultură, despre nepregătirea poporului român pentru democrație. Se vede că, pentru unii, democrația este condiționată de acceptarea pozițiilor și opțiunilor proprii. Dacă rezultatul votului nu le convine,

deci, votul nu a fost corect și democrația nu este completă. Cred că cetățenii noștri, în dezacord cu asemenea aprecieri, au dovedit maturitate, civism și responsabilitate și, în orice caz, mai multă decență decât unii politicieni.

Cel mai flagrant mi se pare, prin insolența cu care s-a prezentat, domnul Manolescu, într-o declarație pe care a făcut-o la întoarcerea din Statele Unite ale Americii și într-una anterioară, de la «Vocea Americii», afirmând că s-a dus pentru a susține acordarea clauzei pentru România. Și, în loc să explice motivul eșecului personal în demersul pe care dânsul l-a făcut, s-a lansat în acuzații la adresa conducerii României. Declarația domnului Manolescu este de două ori jignitoare. Este, în primul rând, jignitoare la adresa poporului român, pe care își permite să-l muștruluiască pentru că «nu a votat așa cum trebuie», în numele patronilor săi de peste Ocean — nu-i numește care sunt aceia dar, probabil, sunt cei care l-au îndemnat în iarnă să se grăbească să-și depună candidatura la Președinția țării. De asemenea, declarația domnului Manolescu este jignitoare la adresa poporului american și a Statelor Unite, pe care le prezintă în fața opiniei publice românești ca pe o sperietoare, un balaur de care poporul nostru trebuie să se sperie, și amenință chiar electoratul român că, dacă nu va vota cum trebuie, nu va primi clauza. Nu știu pe ce se întemeiază asemenea declarații ale domnului Manolescu. Ele sunt în contrast cu luarea de poziție foarte lucidă a Departamentului de Stat, deci a Administrației americane. Aș vrea să spun că noi nu confundăm, în nici un fel, Statele Unite și poporul american cu forțe sau cercuri ostile din SUA și nu emitem aprecieri în funcție de pozițiile unor oameni neinformați sau vădit dezinformați. De asemenea, cred că trebuie să precizez că nu avem nevoie de lecții de democrație sau de bună-purtare din partea altora. Noi mergem spre democrație nu pentru a face pe placul altora, ci pentru că aceasta este opțiunea, interesul poporului român. Iar când este vorba de alegeri, electoratul român este cel care decide, nu alte forțe din afară.

Respectarea opțiunilor electoratului din fiecare țară este norma elementară a unor relații democratice, de egalitate, stimă și respect reciproc între state. De aceea, în acest context, mi se pare dezonorant

pentru un universitar și șef de partid să manifeste atâta slugărnicie față de cercuri ostile României. Clauza se acordă României și nu unui guvern de o culoare sau de altă culoare. Eu cred că, dacă ar fi manifestat demnitate, domnul Manolescu, dacă a întâlnit asemenea aprecieri, era dator să respingă atitudinile arogante din partea oricui ar fi fost ele exprimate, să respingă încercările de amestec în treburile noastre interne și în procesul electoral din România. Numai că domnul Manolescu exprima, de fapt, propriile păreri, așa cum s-a văzut și din interviul dat la «Vocea Americii», punându-le pe seama altora. Eu cred că nu poate avea pretenția și nu poate să se bucure de respect cine nu are șira spinării, cine nu manifestă autorespect și respect pentru propriul său popor. În general, mi se par cu totul nelalocul lor încercările de a da aprecieri, calificative și etichetări rezultatului votului de la 27 septembrie, care nu corespund, probabil, dorințelor și iluziilor pe care și le-a croit fiecare, sigur, pe baza unor considerente proprii; mi se par incalificabile inclusiv asemenea aprecieri — că votul exprimat de alegătorii români este un vot împotriva reformei, împotriva schimbărilor democratice, ca și cum cei care emit asemenea păreri ar deține monopolul schimbării, democrației și reformelor economice.

De asemenea, au apărut aprecieri la adresa mea, ca fiind exponentul vechilor structuri și al stagnării în țara noastră. Aș vrea să subliniez încă o dată ceea ce am spus mereu, că adâncirea procesului democratic și tranziția spre economia de piață este un proces inevitabil și necesar dezvoltării societății românești. Cursul luat de România este ireversibil, indiferent cine va prelua răspunderea guvernării în perioada care urmează. Totul este ce conținut se dă acestor schimbări, în interesul cui vor acționa aceste schimbări — al celor mulți sau al unor pături de privilegiați —, cu ce costuri sociale se efectuează aceste schimbări. Din acest punct de vedere, într-adevăr, se impune o analiză temeinică a situațiilor în care ne aflăm, a dificultăților cu care se confruntă societatea românească, realism, pragmatism, chibzuință în adoptarea măsurilor care să asigure eficiență, depășirea acestor dificultăți și relansarea noastră. Din acest punct de vedere, aș vrea să spun că programul pe care l-am publicat sub denumirea «Cred în schimbarea în bine a României» exprimă opțiunea mea clară,

decisivă, pentru democrație, reformă, tranziția economiei românești spre economia de piață.

Nu am făcut, nici acum doi ani de zile, nu am de gând să fac nici în cursul actualei campanii electorale, promisiuni deșarte. Am căutat, în programul pe care l-am prezentat, în primul rând, să descifrez cauzele dificultăților prin care trece economia românească, pentru că problemele cele mai dificile cu care ne confruntăm sunt cele economice, care se reflectă și în viața de zi cu zi a oamenilor. Am considerat și consider necesar, în abordarea acestor chestiuni, să realizăm o conjugare a tuturor forțelor politice și sociale din țara noastră, într-un efort comun, constructiv, pentru scoaterea României din situația dificilă în care ne aflăm.

Am propus viitorului guvern și, în vederea acestei măsuri, am sugerat actualului guvern să pregătescă premisele necesare pentru elaborarea unui program anticriză, cu măsuri imediate pentru toamna acestui an și pentru anul 1993. De asemenea, să elaboreze un program de guvernare pentru următorii patru ani de zile, care să ducă la stoparea declinului producției industriale și relansarea agriculturii noastre, scoaterea economiei românești din criză și relansarea ei pe o bază nouă, ca economie modernă, de piață, aliniată la cerințele progresului tehnologic contemporan, ale dezvoltării economice și sociale la acest sfârșit de secol. În acest context, eu văd rolul președintelui — ținând seama de prevederile Constituției — ca factor moderator între principalele instituții ale statului, între Parlament și guvern, în primul rând. De asemenea, președintele moderează raporturile cu forțele politice și sociale din țara noastră, pentru realizarea unui climat de conlucrare activă, pozitivă, constructivă, în vederea consolidării autorității statului, menținerii și consolidării stabilității interne a țării, fără de care nu pot fi abordate și soluționate nici problemele economice și sociale, nici interesele noastre în afară, apărarea ordinii, liniștii publice și a siguranței fiecărui cetățean, eradicarea corupției și violenței din societatea noastră — fenomene care, pe bună dreptate, îngrijorează cetățenii țării.

În acest context, punctând aceste câteva idei — asupra cărora voi mai reveni, probabil, în serile următoare — aș dori, în încheiere, să

subliniez importanța pe care o acord alegerilor din 11 octombrie, ca moment politic de o deosebită importanță pentru alegerea celui care va deveni președintele României. Mi se pare că este prilejul să mă adresez tuturor cetățenilor țării, de la orașe și sate, tineri și bătrâni, femei și bărbați, să manifeste aceeași responsabilitate civică, să trateze cu toată responsabilitatea importanța alegerilor de la 11 octombrie, prezența activă, masivă, a tuturor la urne, să nu se lase influențați de nici un fel de zvonuri sau presiuni, care am auzit că încep să se manifeste și să se exercite într-o serie de zone, de localități, inclusiv în localitățile rurale. Să se prezinte cu toții la vot, să voteze conform conștiinței fiecăruia, pe cel pe care îl cred cel mai potrivit, cel mai vrednic pentru înalta magistratură a țării.

Vă chem să votăm cu toții pentru schimbarea în bine a României, pentru cinstea, onoarea și demnitatea țării noastre."

4. „PROBLEMA INTEGRITĂŢII TERITORIALE A ROMÂNIEI NU SE NEGOCIAZĂ CU NIMENI!“ — miting electoral, Cluj-Napoca, 6 octombrie 1992 —

Așadar, campania electorală a continuat; am avut numeroase întrevederi cu reprezentanți ai tuturor categoriile sociale, am plecat în țară, unde am purtat nenumărate dialoguri directe, deschise, referitoare la problemele stringente și de perspectivă ale societății, la grijile cotidiene ale cetățenilor țării.

La 6 octombrie, de pildă, m-am aflat la Cluj-Napoca, unde, în cadrul unui miting electoral, am rostit următoarea alocuțiune:

„Doamnelor și domnilor,

Am ținut să-mi închei campania electorală, aici, la Cluj, în inima Ardealului și nu întâmplător, pentru că Ardealului îi aparținem cu toții și Ardealul ne aparține tuturor românilor. Aceasta este vatra în care s-a plămădit poporul român, Ardealul a fost dintotdeauna, este și va fi pământ românesc. Transilvania face parte integrantă din ființa fiecăruia dintre noi, a fiecărui român. Orice atentat la adresa Transilvaniei este un atentat la ființa noastră. De aceea, problema Transilvaniei, a Ardealului și a integrității teritoriale a României este o chestiune sfântă fiecărui român. Așa ceva nu se negociază cu nimeni.

Știți foarte bine că pe această temă avem dispute în ultima vreme. Se încearcă, dacă nu destrămarea, fărâmițarea din interior a statului

român, prin tot felul de idei și teorii noi, cu privire la autonomie, federalizare ș.a.m.d. Vă amintiți că, la redactarea Constituției române, în Parlament, a fost o mare dezbatere asupra primului articol al Constituției — definirea statului român ca stat național unitar, independent, suveran și indivizibil. Toate aceste componente ale definiției statului român formează un tot integral și nu poate fi nicicum despărțit. Ați văzut, până și în «Declarația de la Cluj» a Convenției Democratice și în luările de cuvânt ale domnului Constantinescu, dânșii evită cuvântul național, pentru că, amintiți-vă, încă la dezbaterea din Parlament asupra Constituției, au fost propuneri ca în definiția statului să intre ideea de multinațional. Statul român nu este un stat multinațional, are trăsăturile specifice ale unui stat național, cu minorități naționale, care reprezintă împreună 10% din populația țării, ceea ce este exact același tablou ca și în Ungaria. Deci, atât Ungaria, cât și România, sunt state naționale, unitare. Deci, este o problemă fundamentală, principială, care ține de determinare, definirea statului român, care a intrat în Constituția țării ca o chestiune esențială, asupra căreia nimeni nu are dreptul să facă rabat.

Și, pentru că ne aflăm în fața celui de-al doilea tur de scrutin decisiv, pentru alegerea președintelui României, este bine să spun că prima datorie a președintelui este să fie garantul Constituției. Garantul Constituției înseamnă garantul Constituției în integralitatea sa, începând cu această definire a statului, ca și a formei sale de guvernământ, problemă, de asemenea, asupra căreia domnul Constantinescu se bâlbâie de câteva luni încoace.

Amintiți-vă manifestările promonarhiste din primăvară și luările de poziție publice ale domnului Constantinescu, cu numai două luni înainte de deschiderea campaniei electorale, în care s-a manifestat ca promonarhist. A și declarat că, dacă ar fi ales, după ce a fost propus candidat, își va da demisia pentru a înlesni venirea monarhiei în România. Aseară, ați văzut, a făcut declarații de credință în fața electoratului român, spunând că el va respecta Constituția republicană a țării. Ei, cum să vă spun, pentru un candidat la Președinția țării, schimbarea opțiunilor la fiecare șase luni spune multe. E de ținuta unui demnitar, cu funcția supremă în stat? Dar, să nu creadă domnul

Constantinescu că fac atacuri la persoană, nu mă refer la viața persoană a dânsului. Aici este vorba de un angajament politic cu țara, cu electoratul român al celui care se prezintă în fața poporului, în fața electoratului, în fața alegătorilor și asemenea oscilații de la o lună la alta nu pot să constituie garanție pentru primul demnitar al statului.

Și, pentru că tot suntem la Cluj, pentru că suntem în Ardeal, această definiție a statului nostru nu vrea să însemne afectarea cu nimic a drepturilor pe care Constituția țării și toată practica noastră politică de la Revoluție încoace o consacră privind respectarea și asigurarea drepturilor și libertăților de manifestare ale minorităților naționale. Din acest punct de vedere, avem o Constituție democrată, comparabilă cu orice Constituție și orice legislație democratice, moderne, din cele mai avansate țări ale lumii. Mai mult, avem chiar stipulat în Constituție că, în raport cu reglementări internaționale la care suntem parte, când în legislația română apar diferențieri față de prevederi ale legilor internaționale, prevalează reglementările internaționale. Deci, ne aliniem tuturor reglementărilor internaționale în toate problemele privind drepturile omului, inclusiv ale minorităților. Și aceasta nu pentru că facem concesii, ci pentru că noi îi tratăm pe toți cetățenii României în mod egal; sunt cetățeni egali și, indiferent de naționalitate, toți cetățenii României au aceleași drepturi, aceleași libertăți și au toate posibilitățile să se manifeste, inclusiv să-și manifeste, să-și exprime diversitatea de cultură, de limbă și libertățile pe care le asigurăm pentru folosirea limbii proprii, pentru exprimarea trăsăturilor culturale, etnice specifice, dar și reprezentarea politică, până și în instanțele supreme ale statului și în administrația locală. Suntem, poate, unicul stat din Europa în care toate minoritățile naționale, prin Constituție, au asigurată reprezentarea în Parlamentul țării. De aceea, m-a amărât — și am și replicat, precum ați văzut — hotărârea Congresului SUA, unde domnul Lantos, cu un zel extraordinar, a dezlănțuit un atac împotriva României de o mare răutate și virulență. În Congresul american l-a făcut pe domnul Funar — primarul Clujului — fascist și a spus că în România nu sunt asigurate drepturile cetățenești și drepturile minorităților și, în particular, în Cluj: «minoritarii maghiari n-au dreptul la școală în limba maternă, nu au acces

la presă și nu au presă în limba maternă, nu au emisuni la Radio și la Televiziune în limba maternă, nu au dreptul nici măcar să joace jocurile lor populare». Eu cred că domnul Lantos a jignit nu numai România și poporul român, i-a jignit și pe concetățenii noștri de origine maghiară, care sunt cetățeni cinstiți și loiali României și pe care îi tratăm ca atare. I-a jignit prin asemenea cuvinte și eu cred că merită, la o asemenea atitudine, să primească riposte nu numai din partea oficialităților române, ci chiar și din partea comunității maghiare și a organizației sale, a UDMR-ului.

Stimați prieteni, nu întâmplător în dezbaterea din campania electorală problemele economice și sociale au ocupat un loc important, pentru că problemele cele mai grele cu care se confruntă societatea noastră sunt problemele economice. Tranziția spre economia de piață este un proces dureros, iar la noi această tranziție a cunoscut chiar o formă mai violentă, o perioadă de mare încordare, de mare încrâncenare și de mare violență. Violența străzii a devenit strategia politică a unor forțe din țara noastră și luni de zile am fost ținuți sub o presiune permanentă, continuă, care ne-a împiedicat să stăm să ne ocupăm de treburile țării într-o perioadă atât de dificilă și grea. Dar, pe de o parte, trebuie să remarcăm, să constatăm că, în ciuda acestui început convulsiv, am reușit să avem astăzi o relativă liniște și stabilitate în țară, comparativ cu alte țări vecine nouă, care au pornit pe o cale mai lentă acest proces de transformări. Faptul că am reușit să realizăm acest spațiu de liniște, de oarecare stabilitate politică și socială, trebuie să știm să-l prețuim, să știm să-l apărăm. Și aș vrea, ca una din achizițiile acestei perioade de dezvoltare politică și socială a societății românești și de așezare a statului de drept, după aceste alegeri, după ce vom instala noile structuri supreme ale statului, să avem înțelepciunea necesară, toate forțele politice din această țară care se simt legate de interesele acestui pământ și ale oamenilor care trăiesc pe el, să putem să găsim climatul necesar de înțelegere, de conlucrare, pentru a aborda problemele grave cu care se confruntă societatea românească. Pentru că, fără liniște, fără stabilitate, fără pace internă și fără pace externă nu vom putea nici să abordăm, nici să soluționăm aceste probleme.

În general, la acest sfârșit de secol și la începutul secolului XXI, factorul determinant al progresului este creativitatea umană, creativitatea intelectuală. Or, noi dispunem tocmai de acest factor decisiv, factorul uman și încărcătura intelectuală a factorului nostru uman, potențialul de care dispune poporul nostru, gradul de instrucție generală a populației și, în special, a tineretului, gradul de pregătire profesională a muncitorimii, a țărănimii, a specialiștilor din toate domeniile. Eu cred că acesta este factorul esențial, care poate să ne inspire optimismul, și este elementul de speranță și care mi-a dat tăria să definesc programul meu «Cred în schimbarea în bine a României».

Decisiv în momentul de față este ca la alegerile de duminică să fie o prezență activă a alegătorilor. Eu cred în maturitatea, înțelepciunea, discernământul alegătorului român! Vă mulțumesc și succes!“

5. SEMIFINALA ELECTORALĂ
— emisiunea Radio-TV „Campania electorală prezidențială“, 7 octombrie 1992 —

Florin Brătescu — Bună seara, doamnelor și domnilor. În primul tur de scrutin, ultimele două emisiuni au fost intitulate de către presă ca fiind „finala mică“ și „finala mare“. Astăzi ne aflăm la penultima emisiune de dezbatere, emisiune căreia am putea să-i spunem, poate, semifinala, iar celei de mâine, emisiunea finală. Este drept, ne-am dori o semifinală și o finală nu de box, ci, mi se pare mai elegantă, chiar dacă sportivii se vor supăra, una de tenis. În ceea ce privește băieții de mingi, după cum observați, suntem astăzi într-un cadru mai echilibrat, dat fiind că emisiunea este și radiodifuzată, iar ca reprezentant al radioascultătorilor, să spunem, îl avem în studio pe domnul Valeriu Dăescu, care, din acest punct de vedere, ne asigură nu numai echilibrul dintre Radio și Televiziune, ci și în ceea ce privește înfățișarea celor patru participanți — doi sunt cu barbă, doi sunt rași.

Valeriu Dăescu — Aflat, pentru prima dată, în această uzină de imagini, redactorul de radio are neliniști, firește. Trag, totuși, nădejdea de a savura privilegiul ființării, timp de două ceasuri, într-o stare colocvială, deschisă, sinceră, fierbinte — de ce nu? —, interogativă, neliniștitoare chiar, în planul ideilor, europeană, cum ne place să spunem, amicală și, iată, s-a făcut apel de a respecta codul nescris al cavalerismului. Fie, deci, ca seninătatea nobleții să ne învăluie în

această seară de dezbateri libere, ce proiectează, în fapt, imaginea unui viitor posibil pentru România următorilor patru ani. Neîndoielnic, vom accepta — nu-i așa? — prezumția de sinceritate în tot ceea ce se va rosti acum, aici. Cursa dumneavoastră, domnilor prezidențiali, spre suprema magistratură trece cu necesitate prin acest punct, prin acest moment, prin această etapă de confruntare deschisă, directă, a ideilor, proiectelor și a platformelor dumneavoastră electorale. Deși, secvențial, le-am urmărit cu toții, acum, de această dată, sinteza și analiza vor face un cuplu fertil pentru aceste două ceasuri. Dar, să presupunem — și mă adresez fiecăruia dintre dumneavoastră — că ieșiți învingător în cel de-al doilea tur de scrutin al prezidențialelor, veți depune jurământul pe Constituție, veți fi garantul legii fundamentale a statului nostru de drept. Cum vă veți exercita prerogativele, știind că fiecare dintre dumneavoastră sunteți animat, aveți dorința înnoirii, ați declarat-o, ați ținut să o declarați și să argumentați în numeroase rânduri în întâlnirile publice. Am convenit, de altfel, cu directorii dumneavoastră de campanie, ca orizontul de interceptare a replicilor, a paselor — cum spunea colegul Brătescu — să fie acela al reformei instituțiilor statale, al reformei în zona economicului. Iată o sferă de aprofundată meditație și acrosaj, în același timp, pentru ascultătorii și telespectatorii noștri. Dacă acceptați, v-am propune să începem tocmai cu elemente lămuritoare asupra mecanismelor instituționale, între care, desigur, cea prezidențială este vizată de dumneavoastră, firește, în chipul cel mai direct, iar noi, echidistant, vă dorim succes! Și vă dorim, în primul rând, succes în această seară, pe care o dorim destinsă, cu participarea dumneavoastră distinsă!

Florin Brătescu — Începem în ordine alfabetică: domnul Emil Constantinescu.

Emil Constantinescu — Orice meci, dacă ați luat o metaforă din sport, începe cu câteva schimburi preliminare — v-ați referit la tenis — de încălzire. Eu, ca fost sportiv, ca fost practicant al sportului, ader, de la început, la apelul de fairplay pe care l-ați făcut dumneavoastră, pe care vă consider nu, în nici un caz, oameni de mingi, ci arbitri de centru sau de linie, ca să observați orice deviere și am reținut, în special, ceea ce domnul Dăescu a spus: apelul la sinceritate. Și, de aceea,

înainte de a intra în discuție, cred că acesta este lucrul esențial, ca, în timpul celor două seri de dezbatere, sinceritatea și adevărul să domine, cel puțin acum, ca să avem o speranță pentru noi și, legat de aceasta, vreau să lămuresc câteva lucruri.

Sigur că nimeni nu este răspunzător pentru ceea ce afirmă cei care îl sprijină sau ce afirmă presa. Eu am fost atacat de presa FDSN, „România Mare". Președintele Iliescu a fost atacat de presa mai mult sau mai puțin independentă. Am convenit ca să ne concentrăm, în aceste dezbateri, pe problemele fundamentale ale prezentului: problemele economice, sociale, ale instituțiilor fundamentale ale statului. Dar, revin, să lămurim, totuși, câteva probleme, pentru că răspundem pentru afirmațiile proprii. La ultima conferință de presă, domnul președinte Iliescu a afirmat că este mai puțin nomenclaturist decât mine. Ieri nu intenționam, fiindcă în general nu răspund, nu intenționam să răspund, dar am fost întrebat de un ascultător ce fel de nomenclaturist am fost. Și am dat o definiție a ceea ce înseamnă nomenclaturist și ceea ce înseamnă activist de partid, deci om plătit pentru linia partidului și nu pentru meseria lui. Fiindcă am vorbit primul, domnul președinte Iliescu a intervenit și a adus o completare în care a afirmat că, în 1989, eu eram secretar adjunct cu propaganda la un comitet de la Universitate. Am urmărit de trei ori înregistrarea ca să fiu sigur că repet fiecare cuvânt. Dacă prima afirmație, că am fost mai nomenclaturist decât dânsul, am luat-o ca o glumă — mai proastă, mai bună — am luat-o ca o glumă, cea de-a doua este o afirmație foarte precisă și foarte neadevărată fiindcă, în general, un neadevăr se acoperă cu un alt neadevăr și de aceea vreau să stopăm neadevărul. Eu am adus aici, din dosarul meu personal de la Universitate, o adresă a Serviciului de cadre și personal, care precizează exact ce funcție ocupam, adică secretar adjunct cu probleme profesionale la Biroul Geologie 2 de la Facultatea de Geologie, care însemna, era pe structura catedrei de mineralogie. N-ar fi fost nimic dacă domnia sa nu ar fi completat că funcția mea era aprobată de Biroul 2 al Comitetului Central. Aici, trebuie să începem să devenim serioși, fiindcă nu numai domnul Iliescu, dar orice membru de partid știe care era ierarhia centralist-democratică în partid, oricine știe, dar dânsul nu a vorbit

pentru membrii de partid, ci a vorbit pentru oamenii neavizați din această țară. Și, atunci, hai să vedem care era ierarhia în partid: ea începea cu CPEx-ul, după care urma Comitetul Central, după care urma Comitetul Județean sau Municipal București, după care urma, în cazul nostru, Centrul Universitar București, Comitetul pe Universitate, Comitetul de grad doi pe Facultate și un Birou care era, în general, pe structură de catedră, deci a șaptea. Ce înseamnă aceasta pentru un om obișnuit? Să luăm, pentru un om dintr-o uzină: înseamnă CPEx, Comitetul Central, județean, orășenesc, întreprindere, secție, atelier. Acesta era nivelul — BOB atelier. Ce înseamnă la țară, nici nu le avem pe toate — județean, comunal, secția CAP-ului, eventual. Acesta era nivelul, trebuie să fim foarte clari. Ce era cu Biroul 2? Am fi surmenat-o total pe titulara Biroului 2, fiindcă, în această situație erau 150 de mii de membri ai BOB-urilor la acest nivel, or, în CPEx erau 36. Și, m-aș opri aici. L-aș ruga pe domnul președinte Iliescu să-și ceară scuze dar, pe de altă parte, și eu pot să comentez acum, și este dreptul meu să comentez, ceea ce a discutat aseară. Fiindcă aseară ceea ce a spus a fost o mistificare. Aceasta este, folosesc un cuvânt mai nobil, dânsul a declarat așa: „În 1971 am devenit disident și am fost trimis spre reeducare secretar cu propaganda la județul Timiș“ — unul din cele mai mari județe, la Comitetul județean, după care — ce mai urmează — a fost promovat ca prim-secretar la județul Iași. Or, noi știm ce era un prim-secretar la un județ. Cred că orice om din țara asta știe că un prim-secretar la un județ era omul care hotăra totul în județ, de la securitate, economie, toate problemele și, în același timp — nu, că am venit pregătit —, iată, în anul 1974, lista Comitetului Politic Executiv. Or, puteți concepe un disident, aici este și portretul domnului Iliescu și-l avem și aici, printre cei 36 de oameni care hotărau în această țară.

Eu închei aici, fiindcă vreau, din acest moment, să încetăm orice discuție asupra trecutului comunist și nici nu văd de ce, fiindcă nu eu personal, nu am, cum să spun, aprecieri negative, sau consider că problema este ce facem acum. Dar, problema importantă la care revin este să spunem adevărul. Atât am avut de spus.

Ion Iliescu — Îmi dați voie să...

Emil Constantinescu — Aștept chiar.

Ion Iliescu — Domnule Constantinescu, pe mine nu m-a interesat și nici nu mă interesează trecutul dumneavoastră, n-am făcut niciodată nici un fel de relatare sau de referire la funcțiile pe care le-ați avut. Nu mă interesează! Și nici nu cred că asta este important. Dumneavoastră spuneți că nu vă interesează, dar ați făcut mereu apel la așa ceva. Toată propaganda dumneavoastră s-a axat pe această problemă — trecutul lui Iliescu. N-ați spus nici o noutate țării — că eu am fost secretar al CC-ului și membru supleant al Comitetului Politic Executiv — știe toată lumea acest lucru. Dar, tot la fel, întreaga țară știe că atunci, în 1971, și, în general, când am avut — că vorbim de sinceritate — ceva de spus, când nu am fost de acord, când am avut vreo obiecțiune, am făcut-o public. Am făcut-o, deci, public, și atunci, în 1971, și am fost tratat ca atare într-o plenară ideologică, în vara lui '71, când am fost categorisit de „deviație intelectualistă". Am fost, într-adevăr, trimis la Timișoara, dar asta a fost o degradare și o încercare de recuperare, care nu s-a obținut. În funcția de prim-secretar, eram un tip incomod, nu voiam să trimit telegrame...

Emil Constantinescu — Dar ați fost avansat...

Ion Iliescu — ... nu voiam să trimit telegrame cu mersul campaniei agricole, era o întreagă mișcare — vă amintiți foarte bine — cum s-a dezvoltat tot acest sistem. La ape fiind, m-am ridicat împotriva unor proiecte și n-am vrut să dau avize pentru Canalul, așa-zis, Dunăre-București ș.a.m.d. Adică, am fost într-un permanent conflict cu Ceaușescu. Deci, pozițiile mele au fost publice și eu, de fiecare dată, am fost sincer cu mine și cu pozițiile mele. Dumneavoastră ați fost în activitatea de partid. Când anume ați fost sincer? Pentru că, indiferent, nu mă interesează, eu am reținut din ceea ce ați spus dumneavoastră o dată, că ați fost într-un birou și într-un comitet de partid.

Emil Constantinescu — Pe facultate, da.

Ion Iliescu — Deci, ați fost și într-un comitet pe facultate.

Emil Constantinescu — Da, da, ăsta era nivelul.

Ion Iliescu — Deci, nu numai într-un birou pe catedră.

Emil Constantinescu — Da, exact. Am mai spus, în '89...

Ion Iliescu — Asta nu ați mai spus-o adineauri.

Emil Constantinescu — Nu, aici am scris tot, am scris aici înainte de...

Ion Iliescu — Nu, nu. Adineauri, când ați replicat ați spus că ați fost doar la catedră. Ați fost și la facultate?

Emil Constantinescu — '89 ați discutat aseară, '89 v-am răspuns.

Ion Iliescu — Nu mă interesează, domnule Constantinescu.

Emil Constantinescu — Înainte am fost și la facultate, da. Facultate înseamnă secție de uzină, comună.

Ion Iliescu — Deci, ca să fie complet tabloul.

Emil Constantinescu — Deci, de la cătun am ajuns la sat.

Ion Iliescu — Deci, să fie tabloul complet. Și eu v-am spus că, de regulă, cei care erau la facultăți erau aprobați de Cabinetul 2.

Emil Constantinescu — Nu-i adevărat.

Ion Iliescu — Dați-mi voie să vă spun în cunoștință de cauză.

Emil Constantinescu — Domnule Iliescu, este o minciună. Lăsați-o baltă.

Ion Iliescu — Dați-mi voie să vă spun în cunoștință de cauză.

Emil Constantinescu — Nu vă dau voie nimic!

Ion Iliescu — Nu trebuia să fiți chemat pentru asta. Era ceea ce se chema...

Emil Constantinescu — Nu era, orice om din partid știe acest lucru.

Ion Iliescu — Era ceea ce se chema nomenclatura de evidență. Deci, dați-mi voie să știu mai bine aceste lucruri decât dumneavoastră.

Emil Constantinescu — Domnule Iliescu, nu spuneți o minciună. 150 de mii de oameni nu erau în evidența nimănui. Cel mult, la Centrul Universitar.

Ion Iliescu — Nu folosiți cuvântul „minciună", pentru că asta poate să ducă la...

Emil Constantinescu — Îmi pare foarte rău. Vorbiți în fața aici a patru milioane de membri de partid.

Ion Iliescu — Da, exact.

Emil Constantinescu — Arătați dumneavoastră o evidență de la Biroul 2.

Ion Iliescu — Dar nu mă interesează! Domnule Constantinescu, nu am spus-o ca să...

Emil Constantinescu — Cum nu ați spus-o? Ați spus-o!

Ion Iliescu — Nu am spus-o ca să vă acuz în vreun fel, ci ca să vă arăt că este bine, în general, să nu apelați la asemenea calificative, la asemenea invective — cum s-au folosit în toată propaganda Convenției Democratice — cu privire la mine.

Emil Constantinescu — Eu nu am folosit.

Ion Iliescu — Pentru că eu nu am ce-mi reproșa. Indiferent că am avut niște funcții, când am avut de făcut o obiecție, am făcut-o. Despre dumneavoastră nu am auzit să fi avut vreo obiecțiune la adresa politicii partidului de atunci.

Emil Constantinescu — Eu nu am fost activist, domnule Iliescu. Eu mi-am făcut meseria mea: am fost geolog și lector. Dumneavoastră ați fost activist.

Ion Iliescu — Domnule Constantinescu, și la facultate, și în catedră, trebuia să prelucrați documente de partid, mai ales în perioada aceea, de după Congresul XIV, trebuia să prezentați și teze, și documente ș.a.m.d. Când erați sincer, atunci, când susțineați asemenea documente, sau acum, când o faceți pe omul opus unor asemenea poziții?

Emil Constantinescu — Domnule Iliescu, lăsați-o baltă...

Ion Iliescu — Păi nu, eu nu am de ce să o las baltă, dumneavoastră trebuie să o lăsați baltă.

Emil Constantinescu — Dumneavoastră ați fost activist, eu am fost geolog.

Ion Iliescu — Da, domnule, am fost.

Emil Constantinescu — Atunci, ce mai vreți?

Ion Iliescu — Da, dar am fost activist cu poziție politică fermă și clară.

Emil Constantinescu — Și menținut în CPEx?

Ion Iliescu — Am fost democrat întotdeauna, domnule, inclusiv în CPEx, prin poziția mea...

Emil Constantinescu — Colegii dumneavoastră de aici sunt, în cea mai mare parte, la închisoare.

Ion Iliescu — Da, știu.

Emil Constantinescu — Păi, și atunci?

Ion Iliescu — Plătesc pentru poziția pe care au avut-o, pentru că au susținut acest regim până pe marginea prăpastiei.

Emil Constantinescu — Și cum v-ați împotrivit dumneavoastră?

Ion Iliescu — Eu m-am dezis, m-am delimitat, m-am retras. În '71 mi s-a propus și, apoi, și în '84, când am fost scos de la Ape, mi s-a propus să merg în diplomație. Am refuzat. Mi s-a propus să merg la un comitet județean, am refuzat. Am preferat să mă retrag.

Emil Constantinescu — Păi, nu ați fost la un comitet județean?

Ion Iliescu — Nu. În '84 am intrat la Editura Tehnică, iar în '79 am fost la Ape, în meserie.

Emil Constantinescu — Într-un singur sens este valabil ce spuneți.

Ion Iliescu — Domnule Constantinescu, haideți să nu facem asemenea procese unui trecut care a fost dominat știm bine de ce situație politică anume. Dar, au fost oameni care au avut curajul opiniei și eu m-am numărat printre ei. Dumneavoastră ați rămas în anonimat, acolo unde ați fost.

Emil Constantinescu — Eu mă îndoiesc.

Ion Iliescu — Acum ați devenit activ politic, în '90, cu prilejul deschiderii balconului de la Universitate. Deci, să delimităm bine, din acest punct de vedere, trecutul. Dar eu sunt de acord, haideți să nu dezgropăm... Dumneavoastră ați făcut-o, nu eu.

Emil Constantinescu — Fiindcă ați spus un neadevăr.

Ion Iliescu — Nu, nu este vorba de aseară. Toată campania electorală ați mers pe așa ceva. Și nu ați spus nici un adevăr. Eu nu am venit cu documente. Nici nu m-am interesat de situația dumneavoastră, nu m-a interesat dosarul dumneavoastră de cadre. Am reținut ceea ce ați spus dumneavoastră într-o altă relatare, și văd că a fost corect ce ați spus.

Emil Constantinescu — Eu am spus totul, de la început.

Ion Iliescu — Că ați lucrat și la facultate, și la catedră.

Emil Constantinescu — Da.

Ion Iliescu — Acum căutați să contestați că ați lucrat la facultate.

Emil Constantinescu — Nu, uite aici...

Ion Iliescu — Bun, dar nu ați spus de la început.

Emil Constantinescu — Ba am spus de la început.

Ion Iliescu — Deci, haideți să fim sinceri până la capăt.

Florin Brătescu — Domnilor, cred că...

Emil Constantinescu — Cred că putem să terminăm.

Ion Iliescu — Deci, cu acest răspuns m-am lămurit. Dar, haideți să intrăm în tema dezbaterii de astă-seară.

Valeriu Dăescu — Mai ales că suntem într-o zodie a echilibrului, a Balanței. Și acest lucru să-l obținem prin dinamism și căutare, prin confruntare de idei și să realizăm, dacă îmi este permis să spun așa, un spectacol al ideilor. Hai să o luăm ca pe o emblemă a existenței noastre, nu numai în acest perimetru de dezbatere, ci, în general, în viața noastră publică. Deci, un spectacol al ideilor, domnilor prezidențiali, dacă doriți.

Ion Iliescu — Dacă îmi dați voie, aș deschide cu o primă întrebare care rezultă din tema propusă. Ne aflăm, deci, în fața țării, cei doi candidați pentru funcția de președinte. Prima atribuție a președintelui este să asigure respectarea Constituției. Eu aș începe cu unele întrebări în legătură cu angajamentul pe care cei doi candidați îl iau în fața țării, în fața alegătorilor, în legătură cu respectarea Constituției — Constituție care a fost elaborată, votată, aprobată de Parlament și, apoi, aprobată printr-un referendum național. Ne-am prezentat, în calitate de candidați, în baza acestei Constituții, pe temelia ei, urmând să o respectăm în toate prevederile sale, ca un document în integralitatea lui. În legătură cu asta, eu l-aș întreba pe domnul Emil Constantinescu cum se împacă această calitate, acest angajament obligatoriu pe care trebuie să și-l ia în fața electoratului cu poziția consecventă a Convenției Democratice și a partidelor sale componente împotriva Constituției? În primul rând, partidele componente care au avut reprezentanți în Parlament — PNȚ-ul, aripa tânără liberală și UDMR-ul — au votat împotriva Constituției. Domnul Coposu a făcut declarații clare împotriva Constituției, considerând-o nedemocrată, considerând-o Constituție fesenistă — se pare că a spus „iliesciană“, la un moment dat — și a motivat faptul că nu și-a depus candidatura din

două motive: în primul rând, din respect pentru Maiestatea Sa regele și, în al doilea rând, pentru că nu vrea să participe la o cursă pe baza unei Constituții nedemocratice. Domnul Emil Constantinescu personal a făcut asemenea aprecieri la adresa Constituției. Am văzut în „Evenimentul Zilei“, s-a publicat stenograma discuțiilor de la desemnarea candidaților Convenției Democratice, în care domnul Constantinescu a afirmat, ca răspuns la o întrebare ce i se pusese în legătură cu Constituția: „Jurăm pe Constituție, e obligatoriu, dar voi face totul, și repede, ca să schimb această Constituție. Consider această Constituție nedemocratică“. Aceste chestiuni le repetă domnul Constantinescu și într-un interviu dat la „Europa Liberă“, pe 17 iulie, în care spune: „Așa cum a fost stabilită forma de guvernământ, această formă e cea de republică. Eu voi jura pe Constituție dar, mai departe, după cum știți, există prevăzute, tot în Constituție, posibilități ca Parlamentul — cu voința populației, cu președintele, după consultări — să propună un referendum“. Asemenea afirmații au mai fost făcute și la BBC, în 22 iulie, cu multe alte prilejuri, inclusiv în iulie, la Paris, la o întâlnire cu o asociație de prietenie a francezilor originari din România. Deci, în primul rând, cu privire la Constituție, caracterul ei, în ce fel poate domnul Constantinescu să se angajeze în fața electoratului să apere o Constituție pe care, din start, o consideră nedemocratică și se angajează solemn în fața celor care l-au propus ca să acționeze pentru schimbarea ei? Este prima întrebare. A doua, tot legată de Constituție, în primul articol al Constituției se definește statul român, cu cinci componente ale sale: stat național, unitar, independent, suveran și, să vă citesc chiar textul Constituției, să fie mai corect...

Emil Constantinescu — Nu, că-l știu. Eu îl știu pe dinafară.

Ion Iliescu — ... și indivizibil. Deci, cele cinci componente. În Declarația de la Cluj, la care ați făcut referire, în toate cuvântările dumneavoastră ați omis cuvântul „național“. Cred că nu este o omisiune întâmplătoare. Ne amintim foarte bine, în Parlament, când s-a discutat Constituția, pe această temă a fost o discuție foarte aprinsă. UDMR-ul, respectiv senatorul UDMR-ist, domnul Király, a venit cu o propunere — definirea statului român ca stat multinațional.

Chestiunea a fost de ordin principial, s-a dezbătut în Parlament. Până la urmă, Parlamentul a adoptat formula care a fost aprobată și prin referendum. De ce ocoliți această componentă a definirii statului nostru? Aveți rezerve asupra ei? Ce rezerve? Ce anume motivează acest lucru? Al treilea element, apropo de Constituția republicană, ați dat o declarație solemnă — că veți respecta această Constituție republicană. În același timp, v-ați manifestat — asta, ca să facem referire la sinceritate —, ați manifestat clar opțiunea dumneavoastră monarhică în cursul acestui an, în primăvară și la începutul verii, ați exprimat-o și după ce ați fost ales, desemnat candidat, ca un obiectiv al dumneavoastră — instaurarea monarhiei constituționale, lucru pe care, de asemenea, l-a susținut și formațiunea care v-a susținut și vă susține. Cum se împacă, deci, aceste trei elemente cu angajamentul pe care vreți să vi-l luați în fața electoratului român — de a fi un președinte al României, al statului bazat pe această Constituție —, cum se împacă cu angajamentul de a apăra această Constituție? Aceasta este nedumerirea mea, întrebarea mea și, apropo de sinceritate, când ați fost sincer, atunci când ați declarat ce ați declarat sau acum, când ați dat asigurări electoratului că veți respecta această Constituție? Aceasta este nedumerirea mea.

Emil Constantinescu — Aici este problema și mă bucur că introducerea, chiar dacă a fost mai agitată, a fost un apel la sinceritate. Văd că ați venit foarte ofensiv, însă — în termenii tenisului — mă ajutați foarte mult, adică mi-ați ridicat la plasă exact mingile pe care le așteptam.

Ion Iliescu — Adică v-am oferit un serviciu, pentru că la tenis nu se ridică la plasă.

Emil Constantinescu — Ați servit bine. Eu am afirmat aceste lucruri foarte clar și am fost tot timpul foarte sincer și am avut o singură poziție. Ce este în spate este propagandă și îmi pare foarte rău că citiți așa, din doi în doi. O să vă lămuresc imediat. Stenograma — le luăm pe puncte și sper că în felul acesta clarificăm pentru toată lumea lucrurile — de care vorbiți, din „Evenimentul Zilei", este un fals, considerat de toată lumea și de toată presa ca un document fals. Nu vă trebuie o pregătire juridică, și de nici un fel, ca să vă dați seama că

stenograma este o stenogramă, deci ceva care repetă, prin semne, tot ce se spune. Acel proces este un fals, reprezintă notele unei persoane, care a fost furat și care a ajuns la „Evenimentul Zilei". Nimeni, din toți cei prezenți în sală, și au fost 62 de electori, persoane extrem de cunoscute și importante în viața politică românească, oameni de cultură, nu a recunoscut conținutul acelei stenograme, până și pentru faptul că domnul Manolescu și eu, de exemplu, ajungeam să avem niște exprimări de un nivel așa de scăzut; eu nu am afirmat la acea ședință că doresc să aduc monarhia și nu am afirmat niciodată acest lucru.

Ion Iliescu — Dar, vedeți, această stenogramă coincide cu multe declarații ale dumneavoastră.

Emil Constantinescu — Nu coincide cu nimic. Coincide cu un lucru foarte clar, care, dacă unii oameni sub influența unei propagande nu l-au putut înțelege, dumneavoastră trebuia să-l înțelegeți. Eu am afirmat așa: voi jura pe această Constituție — și ați repetat — și o voi respecta. Mai departe, am spus: nici o Constituție nu este imuabilă — am dat niște explicații — și nu președintele poate schimba Constituția. Am spus lucrul acesta de prima dată, când am fost la Televiziune, președintele nu poate schimba Constituția. Cel mai ticălos președinte din țara asta, dacă ar fi, și dacă vrea să aducă monarhia, nu poate să o facă. Asta este problema. Aveți acolo Constituția, da? O am și eu — dar știți acest lucru, că el nu poate să o facă.

Ion Iliescu — Știu foarte bine.

Emil Constantinescu — Deci, nu are această inițiativă. Se dă cuantumul populației, din Parlament, și am explicat că acest lucru ar fi imposibil. Am spus apoi că, dacă reprezentanții aleși ai națiunii, prin aceste voturi, deci Parlamentul care a fost ales acum, sau dacă o parte din populație ar face această propunere și acest Parlament ar accepta, atunci eu m-aș supune voinței națiunii. Asta este problema. Am explicat de fiecare dată că un președinte trebuie să se supună legilor și voinței națiunii. Dacă voința națiunii se schimbă vreodată, eu atât am spus, mă voi supune ei. Am constatat că a început o întreagă broderie pe această idee, la ultimele întâlniri, când am fost toți șase aici — cred că tot aici ne aflam —, sau la ultima intervenție,

am precizat că voi respecta această Constituție republicană. E clar acum? E clar pentru toată lumea. Ce nu este clar?

Ion Iliescu — Nu este deloc clar! În primul rând, ce rost avea toată această explicație, dacă nici măcar nu puneați în discuție necesitatea schimbării Constituției? Aceasta poate să aibă o singură explicație: declarațiile anterioare ale dumneavoastră, privind poziția dumneavoastră monarhică, și cum anume motivați prezența, angajarea dumneavoastră într-o asemenea misiune, de președinte al Republicii. Bun, deci stenograma a fost un fals, dar această relatare a prezenței dumneavoastră la Paris, în 21 iulie, cu o delegație de franco-români a Asociației de prietenie a francezilor...

Emil Constantinescu — Nu am avut nici o întâlnire.

Ion Iliescu — Este publicat.

Emil Constantinescu — Dumneavoastră ce faceți acum, vreți să-mi scoateți și „România Mare", organ de...

Ion Iliescu — Nu are nici o legătură cu „România Mare", sunt declarațiile dumneavoastră la „Vocea Americii", la „Europa Liberă"...

Emil Constantinescu — În sensul în care v-am spus.

Ion Iliescu — ... în „Baricada"...

Emil Constantinescu — Nici o „Baricada"! Domnule președinte, nu mai răsfoiți foi acolo!

Ion Iliescu — Deci, contestați totul?

Emil Constantinescu — Absolut!

Ion Iliescu — „Baricada", din 14-20 iulie, la fel.

Emil Constantinescu — În nici una nu scrie că am o opțiune monarhică. Absolut în nici una și să știți că pe mine nu mă luați așa...

Ion Iliescu — Dar, uitați, se repetă, nu este un singur document!

Emil Constantinescu — Se repetă explicația în care trebuie, în același timp, să respecți legea și voința națiunii, fiindcă de fiecare dată, dintr-un motiv pe care dumneavoastră l-ați avansat, că o parte din Convenție are opțiuni monarhice — și este o realitate acest lucru, o parte din Convenție are opțiuni monarhice — o parte din Convenție are opțiuni republicane. De exemplu, PSD, care face parte din Convenție, este net republican.

Ion Iliescu — Dar dumneavoastră ce sunteți?

Emil Constantinescu — Eu sunt republican. Am spus clar acest lucru.

Ion Iliescu — Dar cum sună acest lucru din „Baricada“, din 20 iulie: „Lumea a arătat atunci respectul de care se bucură persoana regelui. Acum, însă, nu avem ce face, trebuie să evoluăm în limitele actualei Constituții, deci să participăm la competiția prezidențială, iar, apoi, tot în limite legale, să facem — v-am spus mai-nainte — acel referendum constituțional“.

Emil Constantinescu — Evident, dar referendumul în ce condiții se poate face?

Ion Iliescu — Dar de ce această preocupare pentru un referendum, când vă antrenați într-o cursă electorală pentru o instituție care abia se naște, pe baza unei Constituții abia adoptată? Deci, avem un mandat de patru ani de zile. Preocuparea dumneavoastră principală este cum să schimbăm Constituția în acești patru ani sau cum s-o aplicăm?

Emil Constantinescu — Am înțeles, acum nu-mi epuizați timpul, că problema nu este să-mi țineți lecții mie.

Ion Iliescu — Eu vreau să mă lămuresc asupra poziției dumneavoastră.

Emil Constantinescu — Eu vă lămuresc imediat, acum. Avem, în sfârșit, ocazia să discutăm împreună, să discutăm în fața națiunii. Lucrurile sunt foarte clare. Deci, v-am explicat că președintele nu poate schimba Constituția. Dumneavoastră, dintr-un punct, centrați Constituția numai pe problema monarhică, numai pe aceasta o centrați.

Ion Iliescu — Eu am pus trei întrebări. Întâi, respectul față de Constituție, ca atare...

Emil Constantinescu — Nu, nu, e vorba de prima întrebare.

Ion Iliescu — ... și caracterizarea ei. Deci, nu este adevărat că ați spus că această Constituție este nedemocratică?

Emil Constantinescu — Îmi dați voie să vorbesc?

Ion Iliescu — Da, sigur!

Emil Constantinescu — Nu suntem la ședință, dacă mă întrerupeți așa, din două în două cuvinte, nu mai este nici un fel de dialog.

Lucrurile stau în felul următor: nu este vorba numai de această problemă, a Constituției. De pildă, foarte multe persoane, în toate călătoriile pe care le-am făcut, și-au exprimat nemulțumirea că în Constituție se ocrotește, nu se și garantează, dreptul la proprietate. Ce ați face dumneavoastră dacă o mare parte din Parlamentul acesta, răspunzând voinței cetățenilor, ar dori să modifice un articol?

Ion Iliescu — Și dumneavoastră ați fost de acord cu această apreciere?

Emil Constantinescu — Am luat act de ea.

Ion Iliescu — Dar ați citit Constituția?

Emil Constantinescu — Am citit-o foarte bine.

Ion Iliescu — Nu ați citit-o! Vă rog să mă iertați, citiți articolul 41: „Dreptul la proprietate, precum și creanțele asupra statului, sunt garantate". Deci, chiar cuvântul „garantate" apare în Constituție.

Emil Constantinescu — Însă aveți și ocrotirea...

Ion Iliescu — Există altceva, este vorba de dreptul de proprietate. Deci, garantat poate fi dreptul de proprietate. Și, apoi, este vorba de ocrotirea nu a dreptului, ci a proprietății. Proprietatea privată este ocrotită.

Emil Constantinescu — Și ea trebuie să fie garantată.

Ion Iliescu — Deci, pe de o parte, dreptul de proprietate este garantat...

Emil Constantinescu — ... și proprietatea trebuie garantată.

Ion Iliescu — Dumneavoastră sunteți jurist? Eu nu. La această Constituție au lucrat juriști, oameni de specialitate, care s-au consultat cu juriști constituționaliști din întreaga lume, aceste chestiuni au format subiectul dezbaterilor unor oameni de meserie. Am văzut și un memoriu, care s-a trimis de către o formațiune care cerea amendarea Constituției pentru că nu ar fi prevăzută această garantare a dreptului de proprietate. Am solicitat imediat o consultație a juriștilor, să văd dacă este întemeiată o asemenea observație, iar aceștia mi-au arătat textul și mi-au spus că oamenii au citit nu primul capitol, primul titlu, unde se prevăd aceste chestiuni esențiale, ci, ca și dumneavoastră, numai articolul 135, care se referă — este vorba de titlul 4 — la economie și finanțe publice și unde, într-adevăr, se spune că statul

ocrotește proprietatea. Probabil că asta v-a indus în eroare. Ați crezut că se rezumă Constituția doar la această prevedere, dar ea se referea la domeniul economiei.

Emil Constantinescu — Stați un moment, cer arbitrajul. Cred că nu este cazul ca unul dintre cei doi să monopolizeze total. Ori mă lăsați să vorbesc, ori... Eu cred că dumneavoastră aveți — îmi pare rău că vă atrag atenția —, ați rămas cu câteva ... de când conduceați ședințe, adică mă puneți la punct, ca și cum dumneavoastră ați fi în prezidiu și noi am visa. Vă rog foarte frumos să așteptați. Mi-ați pus o întrebare, așteptați să vă răspund!

Ion Iliescu — Bun.

Emil Constantinescu — Nu sunteți mulțumit cu răspunsul, completați. Stabilim acest lucru?

Ion Iliescu — De acord. Dumneavoastră, în loc să răspundeți la întrebarea inițială...

Emil Constantinescu — Domnule Iliescu, iar vorbiți? Nu vă puteți stăpâni? Fiți un om calm. Acum nu mai vorbiți nici cu cineva la ședință, nu dați lecții nimănui, stați frumos acolo. Mi-ați pus o întrebare, v-am ascultat în liniște cât ați pus întrebările, așteptați să vă răspund. Aveți obiecții la răspuns, interveniți după aceea și discutăm. Altfel, nu mai putem continua discuția și probabil că nu o să ajung să pun și eu o întrebare nici mâine, în ritmul acesta. Și aici stă incapacitatea dumneavoastră de a vă adapta unui sistem democratic, fiindcă dumneavoastră, când vorbiți de țară sau când vorbiți de democrație, discutați ca și cum ați discuta de pe pozițiile unui partid. Faptul că, la un moment dat, în Parlament, o parte dintre deputați s-au opus acestei Constituții nu înseamnă că, după ce ea a fost adoptată, ei nu o vor respecta. Aceasta este legea democrației — poate să fie o minoritate care să fie împotrivă și, după ce majoritatea a hotărât într-un fel, minoritatea respectă voința majorității. Dumneavoastră aveți, probabil, imaginea partidului unic, când toată lumea ridica mâna și voiați să se obțină unanimitate. Asta este problema?

Ion Iliescu — Spre deosebire de dumneavoastră, eu nu am ridicat mâna în mod automat.

Emil Constantinescu — Ați ridicat-o la atâtea plenare, încât cred că aveți și antrenament.

Ion Iliescu — Domnule Constantinescu, ați avut prilejul să știți aceste momente din viața mea.

Emil Constantinescu — Tocmai, că le știu. Dar să nu deviem, că oamenii așteaptă. V-am răspuns la prima întrebare.

Ion Iliescu — Nu ați răspuns la nici o întrebare până acuma.

Emil Constantinescu — Atunci trecem mai departe. Deci, v-am răspuns că eu accept Constituția așa cum este și sunt pentru o Constituție republicană și sunt republican, și cu asta am terminat discuția. Nu am de gând să intru cu dumneavoastră tot timpul în tot felul de ...

Ion Iliescu — Nu, dar nu ați răspuns la întrebări.

Emil Constantinescu — Așteptați, vă răspund în scris, cu asta gata, că nu examinați dumneavoastră aici...

Ion Iliescu — Nu, dar vă rog să dați un răspuns clar.

Emil Constantinescu — Am dat un răspuns clar și să stabilim încă un lucru și vă rog foarte mult să interveniți. Răspunsurile eu nu i le dau domnului Iliescu, eu le dau națiunii, și dau răspunsurile națiunii și gata. Nu mai avem nevoie ... Dacă domnul Iliescu ... Poate mâine să scrie un eseu și cu asta să discutăm. Vă rog să fiți disciplinat! La prima am răspuns. Nu mă mai întrerupeți!

Ion Iliescu — O faceți pe profesorul care pune la punct studentul. Ce-i asta?

Emil Constantinescu — Dar nu vă dați seama ce ați făcut până acum? Nici nu m-ați lăsat să vorbesc. M-ați întrebat — prima întrebare — dacă sunt pentru Constituție, așa cum este ea, și v-am răspuns că da. M-ați întrebat dacă respect Constituția și v-am spus că o respect. Ați pus în discuție poziția mea republicană și monarhică, v-am spus că poziția mea este republicană. Cu asta am terminat, nu văd ce mai este de precizat. La întrebarea a doua, asupra caracterului...

Florin Brătescu — La ședința permanentă a celor două Camere, am și stabilit un anumit regim, ca să spun așa, al acestor discuții.

Emil Constantinescu — Bineînțeles. A doua problemă, în ceea ce privește caracterul național al statului român. Proclamația de la Cluj, ținută de mine, este răspândită în sute de mii de exemplare. Eu, de

aici, de la Televiziune, am repetat-o de cel puțin trei ori. Se dau clipurile mele în care spun „stat național, unitar, român". De ce îmi veniți cu chestia asta? „Național, unitar român" — am spus-o la toată lumea, am spus-o la Cluj, în fața a 20 de mii de oameni, există Proclamația care este tipărită în toată țara, există în tot Ardealul, puțini oameni nu o au. Toți colegii din PUNR, pe care i-am întrebat, au această Proclamație editată. O jumătate de milion de exemplare au fost editate, în care scrie foarte clar — „statul unitar, național, român". Nu mai avem ce discuta! În ceea ce privește ultima întrebare, aveți vreo precizare?

Ion Iliescu — Da. Eu nu am văzut în Proclamație cuvântul „național". Tocmai asta e problema.

Emil Constantinescu — Nu v-ați uitat bine.

Ion Iliescu — M-am uitat pe această Proclamație. Lipsește cuvântul „național".

Emil Constantinescu — Există sute de mii de exemplare. Puteți verifica.

Ion Iliescu — Verificați și vedeți că nu este.

Emil Constantinescu — Și m-ați auzit, și lumea mă ascultă pe mine, ce vorbesc eu, nu ce răspândiți dumneavoastră sau altcineva.

Ion Iliescu — Eu nu răspândesc nimic.

Emil Constantinescu — Am auzit, la Cluj m-ați acuzat de simpatie pentru monarhie, sau așa ceva.

Ion Iliescu — V-am citat și atâta tot. Am spus ce v-am spus și dumneavoastră, nimic mai mult. Am repetat declarațiile dumneavoastră.

Emil Constantinescu — Dumneavoastră trebuia să luați în considerare ce am spus eu, aici, la Televiziune. Să revenim...

Florin Brătescu — ...la ideea de bază — rolul și funcțiile instituției prezidențiale în acest proces democratic din țara noastră.

Ion Iliescu — Dar să ducem până la capăt, în primul rând. Ați terminat, da? Acum pot să...

Emil Constantinescu — Dacă mai aveți, da, mai cereți lămuriri.

Ion Iliescu — Deci, prima chestiune, vreau să vă spun — puteți să verificați — în Declarația de la Cluj nu apare cuvântul „național" în definirea statului. Îmi pare rău că nu am luat textul cu mine.

Emil Constantinescu — Am și eu textul, v-am spus că am editat o jumătate de milion.

Ion Iliescu — Să știți că nu e numai această chestiune. Într-o declarație pe care ați făcut-o la „Vocea Americii" ați făcut o afirmație pe care eu nu o înțeleg, de asemenea: „Instituția prezidențială reprezintă un fel de cal troian introdus în structurile democratice". Nu am înțeles.

Emil Constantinescu — Nu ați înțeles fiindcă, în general, nu obișnuiți să citiți până la capăt, nu citiți tot textul. Îmi pare rău, dacă ați fi fost jurist, ați fi știut că aceasta este o regulă de drept — nu se scoate nimic din context.

Ion Iliescu — Mai departe nu este nici o lămurire.

Emil Constantinescu — Mai departe este o frază.

Ion Iliescu — „În Constituția actuală, ea prezintă o polaritate, adică, pe de o parte, atribuțiile președintelui nu sunt foarte mari în momente de normalitate, însă, în momente de criză, sunt prevăzute atribuții ce pot permite o derapare spre totalitarism".

Emil Constantinescu — Exact.

Ion Iliescu — Deci, asta confirmă ceea ce ați contestat mai-nainte, poziția dumneavoastră și aprecierile domnului Coposu, că această Constituție ar fi nedemocrată, din moment ce permite totalitarism. Deci, veniți în contradicție cu ceea ce ați afirmat mai-nainte.

Emil Constantinescu — Dacă citeați până la capăt, reglementarea era așa: „Eu voi respecta — din nou spuneam — această Constituție, dar înțeleg să-mi autolimitez prerogativele în favoarea celor ale Parlamentului și guvernului". Asta este fraza completă și dacă aveți un minim de bună-credință citiți întotdeauna până la capăt. Deci, asta e ideea mea — că Parlamentul ales și guvernul trebuie să-și ia responsabilitățile în serios. Aceasta era toată fraza.

Ion Iliescu — Una este a-ți lua în serios responsabilitățile și alta este aprecierea despre Constituție și prevederile ei. Or, eu cred că actuala Constituție precizează foarte clar atribuțiile președintelui, ale

Parlamentului și ale guvernului. Sunt de acord să-și facă fiecare datoria exact în limitele prevederilor constituționale. Asta era întrebarea mea, vedeți cum ocoliți ...

Emil Constantinescu — Nu ocolesc nimic.

Ion Iliescu — Ba sunteți de acord cu Constituția, ba veniți cu precizări care arată că nu ați fi de acord cu ea, ba spuneți să-și facă datoria fiecare. Sigur că trebuie să-și facă datoria fiecare, respectând prevederile constituționale. Asta este cu totul altceva.

Emil Constantinescu — Asta este o problemă de atitudine.

Ion Iliescu — Dar noi vorbeam aici de Constituție și dumneavoastră faceți aici aprecieri despre Constituție. Asta este toată chestiunea.

Emil Constantinescu — Domnule Iliescu, nu mai întoarceți problema...

Ion Iliescu — Nu, eu nu fac nimic. Eu v-am întrebat, ca să faceți o precizare..

Emil Constantinescu — Ba tocmai asta faceți. Problema este foarte clară.

Ion Iliescu — Eu văd că și acum planează un echivoc asupra acestei chestiuni.

Emil Constantinescu — Nu planează nici un echivoc. Eu fac afirmații foarte sigure și foarte clare. Este vorba de atitudinea pe care o are președintele în cadrul atribuțiilor sale. Acesta este un lucru foarte clar. Acum, o să vin și eu să vă pun niște întrebări. Ce ați făcut dumneavoastră în cadrul acestor atribuții?

Ion Iliescu — Exact ce cuprind prevederile Constituției. A doua chestiune — nu sunt de acord cu tonul pe care îl adoptați, cu asemenea aprecieri pe care le faceți, despre incapacitatea mea de adaptare la democrație, pentru că nu v-a convenit sensul întrebării mele. Haideți să păstrăm un ton de respect.

Emil Constantinescu — Noi păstrăm tonul, dar a reproșa cuiva numai pentru faptul că a votat împotrivă nu există, înseamnă că imaginați numai unanimitate.

Ion Iliescu — Eu v-am pus întrebarea deoarece pentru mine a rămas neclară această chestiune — cum de vă schimbați opiinile, părerile, aprecierile într-un răstimp foarte scurt.

Emil Constantinescu — Nu este vorba de aprecierile mele. Nu eu.

Ion Iliescu — Nu am auzit până acum vreo delimitare a dumneavoastră de poziția conducerii Convenției Democratice, de poziția și aprecierile domnului Coposu, de aprecierile doamnei Doina Cornea și alți colegi de-ai dumneavoastră din Convenție — cu privire la Constituție, cu privire la situația din țară ș.a.m.d. Deci, nu v-ați delimitat până acum.

Emil Constantinescu — Am înțeles. Acestea au fost întrebările dumneavoastră. Ați întrebat destul. Înainte să vă pun alte întrebări, am auzit de la dumneavoastră delimitări clare față de Partidul România Mare, care v-a susținut în alegeri?

Ion Iliescu — Nu am nevoie să mă delimitez. Nu am nevoie, pentru că eu nu fac parte din PRM.

Emil Constantinescu — Eu nu fac parte din nici un partid.

Ion Iliescu — Nu, nu, sunteți desemnat de Convenția Democratică.

Emil Constantinescu — Este altceva. Dumneavoastră ați fost susținut de PRM și PSM.

Ion Iliescu — Acestea sunt formațiuni care și-au exprimat adeziunea ulterior desemnării candidaturii mele. Nu este vorba de un angajament reciproc. Deci eu, cu aceste formațiuni, nu am avut și nu am nici un fel de angajament reciproc. Este vorba de formațiuni care nu au avut candidați proprii și care și-au exprimat — după multe discuții — preferința pentru unul sau altul dintre candidați. Dumneavoastră ați fost desemnat chiar candidat al Convenției Democratice. Ați fost desemnat în cadrul Convenției Democratice, pe baza mai multor candidaturi, într-un forum al CD, deci sunteți total angajat politic cu poziția politică a acestei formațiuni care v-a susținut. Nu este același lucru, deci. Înțeleg acum că poziția dumneavoastră ar fi diferită.

Emil Constantinescu — V-am explicat că în Convenție nu există o poziție unitară.

Ion Iliescu — Voiam să aud această delimitare a dumneavoastră — în ce privește Constituția, forma de guvernământ și în ce privește definirea statului. Asta este important pentru alegători.

Emil Constantinescu — Da. N-ați auzit nimic nou.

Ion Iliescu — Ba da.

Emil Constantinescu — Îmi pare foarte rău. Poate că nu citiți și nu urmăriți decât ce vă convine.

Ion Iliescu — Ați văzut, v-am citat chiar pe dumneavoastră, nimic altceva. Nu analize, v-am citat din ziare care sunt, în general, în favoarea dumneavoastră.

Emil Constantinescu — Este momentul să pun și eu întrebări. Cât timp am ocupat?

Florin Brătescu — Sunteți la egalitate de timpi — un minut și zece secunde mai mult.

Emil Constantinescu — Înțeleg că unul din candidați a întrebat și altul a răspuns. Acum trebuie să mai inversăm puțin. Am fost pe serviciul domnului Iliescu.

Ion Iliescu — Nu, dar tot nu ați terminat propria dumneavoastră pledoarie. Ați deschis singur a doua discuție — despre garantarea dreptului de proprietate. Și am constatat că nu ați cunoscut textul Constituției și, deci, ați căzut în plasa unor informații inexacte despre Constituție. V-am arătat cu textul în față. Ce părere aveți despre...

Emil Constantinescu — Părerea mea este că nu acum, problema nu este să facem o analiză a Constituției sau să facem teste de acest gen fiindcă, altfel, veți constata, și putem discuta și astăzi și în zilele următoare, numeroase situații extrem de ambigue, în care Constituția spune „conform legii“. Deci, o Constituție lasă legea, după aceea, să hotărască — lucru care nu este prea normal. Dar eu vă propun să discutăm ceea ce pe noi ne interesa în momentul de față. Am făcut o deviere, v-ați lămurit, nu mai continuăm.

Să discutăm relația dintre instituția prezidențială și celelalte instituții fundamentale de stat — aceasta este problema — și cum s-au desfășurat ele în această perioadă. Fiindcă data trecută nu mi-ați răspuns, hai să atacăm, să vă întreb și eu. Toată țara este neliniștită, după doi ani și jumătate, fiindcă nu s-a aflat adevărul într-o serie de

probleme fundamentale. Lăsăm la o parte problemele tuturor, care s-au întâmplat în perioada celor 45 de ani de dictatură comunistă. Este greu, trebuie adunate date. Dar trebuie aflat adevărul asupra celor care au tras și au omorât o mie și ceva de oameni în 21 decembrie, asupra problemei teroriștilor, asupra a ceea ce s-a numit „evenimentele de la Târgu Mureș“, asupra a ceea ce s-a numit „mineriadă“, atât cea din 13-15 iunie cât și cea de-a doua „mineriadă“ și, în sfârșit, asupra unor cazuri de corupție. De ce nu știm, după doi ani și jumătate ai mandatului dumneavoastră, adevărul? Îmi veți spune: nu președintele este cel care are mandat în această direcție, există o separare a puterilor în stat. Toți știm ce s-a întâmplat; există niște dosare care s-au făcut despre toate aceste evenimente și toate aceste dosare se află la Procuratură. La ele au lucrat oameni serioși — o serie întreagă de procurori care au adunat date, probe, au stabilit..., dar ele au fost blocate din decizia conducerii Procuraturii. În mod normal — și cu aceasta îi lămuresc pe toți cei care aveau îndoieli —, când am spus că Procuratura este o instituție de tip stalinist, care numai în România mai există, adică o instituție clădită să apere politica partidului și politica statului comunist. În orice țară civilizată, există Ministerul Public, în care procurorul general este subordonat ministrului Justiției. Ei bine, cu un an în urmă, și la noi a fost depus de către ministrul Justiției, prin guvern, o propunere de lege de organizare judecătorească în Parlament. Aceasta a fost votată în Cameră, a fost blocată timp de șase luni la Senat, a fost votată și, în sfârșit, în luna august a acestui an, ea a fost promulgată de domnul Iliescu, în calitate de președinte. Dar, deși se spune că ea va intra în vigoare la data promulgării, în textul legii există date de trei, șase și nouă luni pentru intrarea în funcțiune a Ministerului Public, care urmează să preia Procuratura, deci să devină... mă adresez oamenilor care au înțeles că Procuratura se va desființa — aceasta este o prostie. Ceea ce mă pronunțam eu, acum patru-cinci luni, era exact în spiritul acestei legi, care este o lege bună, așa cum este ea. Dar, puteți să-mi răspundeți, de ce ați avut nevoie de această întârziere a aplicării ei, care, în mod clar, blochează aflarea adevărului asupra tuturor acestor dosare? Aceasta este o problemă extrem de gravă. De ce ați avut dumneavoastră nevoie să

terminați acest mandat și să nu se afle nimic și nimeni să nu poată afla adevărul? De ce a fost nevoie? Fiindcă Parlamentul acesta a fost dominat de FSN, așa cum era, și acum ne-am lămurit că FDSN-ul avea rolul important, aceiași oameni; ei puteau să hotărască și data de aplicare și cum să fie această lege. Dumneavoastră, ca președinte, puteați, aveați posibilitatea, înainte de a o promulga, să o retrimiteți Parlamentului pentru modificarea termenelor de aplicare, dacă doreați să se afle adevărul mai repede. În al doilea rând, dumneavoastră, în Constituția pe care o aveți acolo, fiindcă ați fost președinte, conform ei, trebuia să fiți un garant al unei funcționări a instituțiilor statului; printre acestea se numără și Procuratura. Pe de altă parte, dumneavoastră ați numit personal, după destituirea domnului Robu, procurorul general. În Constituție este prevăzută o altă modalitate: îl numește președintele, la propunerea Consiliului Magistraturii, care nu există — și e rău că nu există.

Ion Iliescu — Numirea s-a făcut înainte de apariția Constituției, pe alte reglementări. La fel ca și pe domnul Robu.

Emil Constantinescu — Îmi pare bine că ajung aici. Deci, ea nu intră în vigoare, fiindcă în momentul de față nu există acest Consiliu al Magistraturii care să facă propunerea și, deci, cine numește, conform unui principiu de drept, și așa cum se vede și la noi, cine numește poate să și revoce. Asta este foarte clar. Or, dacă dumneavoastră observați că procurorul general împiedică, în mod categoric, și blochează aceste dosare care nu permit populației să afle adevărul, aveați mai multe posibilități: să-l revocați, să vă adresați națiunii printr-un mesaj, să vă adresați Parlamentului printr-un mesaj în care să cereți ca astfel să se grăbească apariția acestei legi și să nu apară acest termen care ar însemna iunie anul viitor, când ar trebui să începem să aflăm adevărul despre toate. De ce acest lucru?

Ion Iliescu — Îmi dați voie să...? Sau nu ați terminat?

Emil Constantinescu — Dacă tot mi-ați pus trei întrebări, am să vi le spun și eu pe toate trei o dată. Dumneavoastră ați numit directorul SRI. Conform legii, el trebuie să aibă aprobarea Parlamentului. De ce nu ați cerut aprobarea Parlamentului? Era normal ca să faceți această propunere, a directorului prezent, sau o altă propunere Parlamentului.

De ce nu ați făcut-o? Deocamdată, rămânem aici. V-am pus două întrebări în loc de trei.

Ion Iliescu — În primul rând, constat o inconsecvență. La început spuneam să ne concentrăm asupra problemelor cu care se confruntă țara și să discutăm aceste probleme, la această întâlnire. Constat nostalgia dumneavoastră după trecut și readuceți în discuție o temă care a fost dezbătută în toată această perioadă a campaniei electorale, probleme care au fost ridicate în întreaga dumneavoastră propagandă din această perioadă de campanie, în toată presa subordonată Convenției sau care susține Convenția, și în diverse alte manifestări. În primul rând, aș vrea să știu dacă aveți exemple concrete când faceți aceste afirmații. Dumneavoastră afirmați că Procuratura ar fi blocat și nu ar fi promovat cercetările necesare pentru aflarea adevărului. Aveți exemple concrete, din acest punct de vedere?

Emil Constantinescu — Da, și vi le dau imediat.

Ion Iliescu — Care sunt acele exemple?

Emil Constantinescu — După cum știți, într-un mod extrem de grav, este unicul caz cunoscut în lume, grupuri de mineri și persoane îmbrăcate în mineri, care, în mod clar, nu erau mineri, au atacat Universitatea, după alegerea dumneavoastră — nu erați încă învestit, dar erați ales —, și au produs niște deteriorări cumplite. Deci, ceea ce s-a întâmplat în Universitate a fost absolut cumplit. Există un dosar extrem de complet, în care se află toate probele, de la fotografii până la declarațiile persoanelor, de la tentative de omor, tâlhărie, la distrugerea laboratoarelor, a microscoapelor cu toporul, distrugerea bibliotecilor; s-a făcut un inventar complet, care a fost verificat, s-a făcut expertiză, contraexpertiză. Acest dosar complet a fost prezentat Comisiei parlamentare, care l-a trimis apoi Procuraturii. Procuratura, în mod normal, într-o situație atât de gravă, trebuia să se autosesizeze — era datoria ei; ea nu trebuie să se autosesizeze în situații minore, dar nu în situația în care prima Universitate a țării este devastată și distrusă, studenților li se dă cu toporul, sunt bătuți, sunt târâți, la fel și cu cadrele didactice. Sunt lucruri extrem de grave. Aici, conform legii, nu exista nici un dubiu. Conform unei alte legi, de pe vremea când dumneavoastră erați președinte al CPUN, este pedepsit oricine

intră într-o instituție publică. Universitatea este o instituție publică. Acei mineri sau acei oameni îmbrăcați în mineri ce erau? Erau armată? Nu. Erau de la Securitate? SRI-ul a spus că nu. Erau de la Poliție? Nu. Atunci, singurul calificativ care poate fi dat este de bandă înarmată, fiindcă asta era, o bandă înarmată cu lanțuri, cu ciomege, care a bătut și a distrus. Nu era suficient pentru ca Procuratura să se autosesizeze? Probe existau peste tot, deoarece lucrurile erau clare. Primul-ministru de atunci, domnul Petre Roman, a venit și a văzut: sânge pe pereți, microscoape distruse — a venit chiar a doua zi. Ministrul Învățământului, ministrul adjunct al Învățământului au venit și ei. Și, după ce le-ați mulțumit minerilor, au mai venit încă o dată și au mai distrus, în prezența unor oameni, la catedra unde lucrez eu, au distrus microscoape cu toporul, au urinat pe pereți ș.a.m.d. Acestea se găsesc într-un dosar care nu mai avea nevoie..., nu mai era nimic de anchetat, era foarte clar. Și el stă la Procuratură.

Ion Iliescu — Dosarul, mai complex...

Emil Constantinescu — Domnule Iliescu, ați vrut un caz concret, v-am dat un caz concret.

Ion Iliescu — Să vedem despre ce este vorba...

Emil Constantinescu — Să vedeți despre ce este vorba, să spuneți de ce nu s-a făcut...

Ion Iliescu — Nu numai că nu am ocolit această treabă, dar am și solicitat, iar Procuratura a prezentat câteva informații publice, inclusiv în fața Parlamentului, în legătură cu diverse cercetări, și pentru decembrie, și pentru lunile care au urmat, și pentru evenimentele din iunie. Dumneavoastră prezentați întotdeauna evenimentele din iunie — numai din momentul venirii minerilor și faceți abstracție... Ele sunt legate unele de altele, de ceea ce s-a petrecut pe 13 iunie, când bande înarmate, cum spuneți dumneavoastră, au devastat inclusiv sediul în care ne aflăm acum, al Televiziunii — ați urmărit și dumneavoastră acest lucru. Au atacat Poliția, au incendiat mașinile Poliției chiar în fața Universității dumneavoastră, au intrat și au incendiat sediul Poliției Capitalei, au atacat sediul Ministerului de Interne. Asta nu v-a preocupat, nu v-a neliniștit în aceeași măsură?

Emil Constantinescu — Mi-ați cerut un caz concret.

Ion Iliescu — Exact. Dar acest caz concret este un caz complex, care implică și cauza și efectul — venirea minerilor și nu numai a minerilor. Asta trebuie să fie foarte clar în aprecierea lucrurilor, că a fost vorba de o reacție spontană a populației Bucureștiului și a unor oameni veniți din alte zone din țară, în condițiile în care autoritatea publică era blocată, era în imposibilitate să riposteze. Trebuie să înțelegem contextul de atunci în care se afla societatea românească și autoritatea publică. Chiar în clipul dumneavoastră s-a văzut, când au venit minerii, pe străzile Bucureștiului, mii de cetățeni i-au salutat ca pe salvatori, pentru că lumea a fost îngrozită de aspectul pe care l-a prezentat atunci acțiunea agresivă din seara și noaptea de 13 iunie. În asta a constat salutul meu către toți care au venit să salveze instituțiile publice, dar am dezaprobat angrenarea minerilor în acte de vandalism, în timp ce dumneavoastră, spre exemplu, și Congresul PNȚCD, în mod oficial, a salutat minerii, în septembrie 1991, după ce devastaseră și atacaseră instituții publice, clădirea guvernului, intraseră în Parlament. Atunci, de ce s-a schimbat atitudinea dumneavoastră? Deci, pe de o parte, condamnați minerii când vin în sprijinul autorității, chiar dacă o fac de o manieră brutală, dar, pe de altă parte, îi salutați atunci când atacă instituții publice și ordinea de drept. Asociația dumneavoastră, Alianța Civică, chiar și-a fluturat drapelele, chemându-i pe mineri de la gară, să revină în București. Apoi, s-au prezentat în fața Congresului PNȚCD și au fost aclamați. Pentru ce erau aclamați? Pentru vitejia de a fi atacat instituțiile statului? Deci, vedeți, este o deosebire fundamentală...

Emil Constantinescu — Întrebarea era alta.

Ion Iliescu — Nu, nu, sunt două evenimente similare, sunt simetrice. Vedeți, pozițiile sunt partizane în aprecierea acestor evenimente și de către dumneavoastră, și de către PNȚ, și de către Alianța Civică. Alianța Civică s-a raliat minerilor atunci când atacau instituțiile publice. Deci, organizația dumneavoastră...

Emil Constantinescu — Gata, gata, acum vă dau răspunsul...

Ion Iliescu — Nu, că nu am terminat eu răspunsul. Deci, din acest punct de vedere, eu sunt de acord că este datoria instanțelor publice, a Procuraturii și a altor instanțe să cerceteze lucrurile până la capăt.

Nu au reușit, într-adevăr, să ducă lucrurile până la capăt, și în legătură cu decembrie, deși parțial s-au prezentat materiale, s-au organizat și procese în anumite cazuri, dar sunt încă neelucidate, nedefinitivate. Procuratura a prezentat o informație extinsă asupra acestui lucru, și am cerut din nou, și pentru viitorul Parlament, să prezinte stadiul tuturor acestor cercetări. Asta în ceea ce privește Procuratura, ca instituție. Ați făcut și o apreciere asupra acestei Procuraturi. Să știți că sunt și alte țări care au Procuraturi, iar ideea de Minister Public, precum vedeți, nu este nouă, nu vă aparține, ea a fost inclusă în Constituția țării. Constituția a prevăzut transformarea Procuraturii în Minister Public. După adoptarea Constituției, se puteau lua în discuție legile organice de organizare a instanțelor judecătorești. De aceea, Parlamentul nu a luat în discuție, înainte de adoptarea Constituției...

Emil Constantinescu — Vă atrag atenția — poate ați uitat —, Constituția a fost în decembrie. Din decembrie și până acum a trecut ceva timp.

Ion Iliescu — Deci, după adoptarea Constituției din decembrie, Parlamentul a luat în discuție, după procedurile unui Parlament bicameral, acest proiect de lege privind organizarea judecătorească. În momentul în care Parlamentul s-a pronunțat, a adoptat-o, eu am promulgat-o fără nici un fel de întârziere.

Emil Constantinescu — De ce nu ați cerut să se aplice transformarea, mai ales că dumneavoastră trebuia să respectați Constituția și știați, dumneavoastră ați spus acum că în Constituție este prevăzută ca Minister Public? De ce nu ați cerut dumneavoastră, dacă doreați ca adevărul să se afle mai repede, ca termenul de aplicare al ei să fie imediat de la data promulgării?

Ion Iliescu — Să știți că nu a împiedicat Procuratura, nici în actuala structură, nu o va împiedica nici în viitoarea structură să-și facă datoria.

Emil Constantinescu — Uite că este împiedicată.

Ion Iliescu — Nu netransformarea Procuraturii în Minister Public este impedimentul, iar procurorul general a prezentat nu o dată niște rapoarte.

Emil Constantinescu — Ca dumneavoastră, poate...

Ion Iliescu — A prezentat public, și la Televiziune, și în fața Parlamentului...

Emil Constantinescu — Nu prea le-am auzit.

Ion Iliescu — Dacă nu urmăriți, ce să vă fac eu? Deci, le-a prezentat, pentru că sunt multe cauze pe care Procuratura trebuie să le cerceteze. Este pur și simplu supraaglomerat acest aparat în urmărirea acestor fenomene. De altfel, de ce vă surprinde? Într-un sistem democratic, cercetarea unor cauze, uneori mai complicate decât cele la care ne referim noi, durează ani de zile. Am dat exemplul acesta, al Statelor Unite, care au un stat organizat. Și Olof Palme, în Suedia, deci cazuri mult mai simple, care nu au putut fi elucidate într-un stat organizat normal, care nu se află într-o fază de tranziție, cu instituții publice aflate în dezorganizare sau marcate de un anumit complex, ca urmare a evenimentelor care s-au petrecut în țara noastră și care au foarte multe dificultăți.

Emil Constantinescu — Domnule Iliescu, dumneavoastră aveți o tactică și o capacitate de a evita subiectul extraordinare. Eu v-am întrebat de procurorul general. Eu v-am spus un caz concret, al Universității. Guvernul, SRI-ul, Poliția, toate au fost de acord că studenții și Universitatea nu au avut nici o implicare în acest lucru. De aceea v-am prezentat un caz concret. Era vorba de dosarul Universității din București, căruia nu i s-a dat nici un fel de rezolvare.

Ion Iliescu — Eu v-am spus că nu era vorba de un singur dosar, pentru că atunci nu a fost numai Universitatea, au fost și câteva sedii de partid și a fost cazul și mai grav, al atacării unor instituții publice ale statului. Deci, cazul este legat. Toate aceste evenimente s-au succedat unul după altul.

Emil Constantinescu — Și ce împiedica să se ancheteze dosarul Universității? Cum este posibil, de atâta timp, din mai, de la începutul mandatului dumneavoastră, până acum? Cum este posibil așa ceva?

Ion Iliescu — Nu este datoria președintelui să intre în elementele concrete ale cercetării. Dar, s-a cerut acest lucru nu o dată, iar Procuratura și procuroul general au prezentat informări asupra stadiului cercetării tuturor acestor fenomene pe care le-ați enunțat.

Emil Constantinescu — Țara are nevoie de informări, are nevoie de adevăr, domnule Iliescu.

Ion Iliescu — Exact.

Emil Constantinescu — Ei, ăsta îl ascundeți dumneavoastră.

Ion Iliescu — Ce interes am eu să ascund acest adevăr?

Emil Constantinescu — De ce nu ați luat măsuri împotriva procurorului general?

Ion Iliescu — Nu era cazul.

Emil Constantinescu — Cum nu era cazul? Dumneavoastră dați un exemplu, în SUA, unde nu s-a lămurit un caz, în Suedia, dar în România nu s-au lămurit atâtea lucruri! Toate lucrurile grave.

Ion Iliescu — Da. Unele s-au lămurit, altele comportă cercetări. S-au organizat procese în legătură cu evenimentele din decembrie, inclusiv cu evenimentele din iunie. A fost un proces, la intervenția unor universitari. Am făcut uz de această prerogativă — de a solicita eliberarea unor oameni reținuți pentru cercetare, inclusiv a studentului dumneavoastră, Marian Munteanu. Deci, s-au cercetat aceste cazuri, au făcut obiectul unor cercetări judiciare, dar problemele, desigur, necesită, în continuare, adâncire.

Emil Constantinescu — Exact, că aveți, ca președinte, numeroase posibilități de a interveni, ca un garant al bunei funcționări a unei instituții, care nu a funcționat bine.

Ion Iliescu — Tot ce mi-a revenit ca președinte am făcut, toate demersurile care îmi reveneau.

Emil Constantinescu — Asta este părerea dumneavoastră.

Ion Iliescu — În ceea ce privește posibilitatea elucidării problemei dumneavoastră, așa cum mi s-a explicat și mie, așa cum v-am spus, așa cum s-a explicat public, și Parlamentului, și opiniei publice, sunt chestiuni care necesită o cercetare mai amănunțită și care nu a putut fi finalizată. Nu este un caz unic, nu este un caz unic în lume, cum ați spus, și mai ales în țările cu organizare democratică. Dumneavoastră faceți, de asemenea, afirmații cu privire la FSN și FDSN și la răspunderea politică care le-ar fi revenit. FDSN-ul este o creație mai recentă pe plan politic și nu are nici un fel de implicare în nici unul din aceste organisme pe care le-ați menționat.

Emil Constantinescu — El s-a născut așa, din spuma mării? Nu erau deputați în vechiul Parlament?

Ion Iliescu — Nu vorbeam de Parlament, vorbeam de instanțe, de Ministerul de Interne, Ministerul Justiției, de Procuratură ș.a.m.d.

Emil Constantinescu — Nu, nu, nu încurcați lucrurile. Acestea sunt lucruri complet diferite.

Ion Iliescu — E vorba de organe care au răspunderi directe în elucidarea acestor cauze, iar Parlamentul, la rândul lui, s-a sesizat nu o dată și a primit câteva informări pe toate problemele pe care le-ați menționat.

Emil Constantinescu — Problema este când vom afla adevărul și problema mea este următoarea. Acum mi-a venit, așa, să vă întreb, fiindcă înțeleg că dacă ați mai amâna legea, poate aflăm peste patru ani, o să ne mai spuneți dacă mai candidați o dată, peste opt, adevărul. Dacă dumneavoastră — vă întreb și eu, așa — când ați câștigat cu 85%, ați chemat minerii, acum, dacă veți pierde, eventual, la al doilea tur de scrutin, ce veți face?

Ion Iliescu — Domnule Constantinescu, insinuările dumneavoastră sunt... Pentru că sunt insinuări, când spuneți că am chemat minerii. Am repetat nu o dată, vă repet și acum, eu nu am chemat minerii, eu m-am adresat țării, în după-amiaza de 13 iunie, spre seară, datorită situației grave, excepționale, care se creease în Capitală, cu atacuri dezlănțuite ale unor bande înarmate asupra unor instituții ale statului, organele de ordine incapabile să riposteze...

Emil Constantinescu — Cum de nu ați aflat până acum ce a fost cu bandele acestea?

Ion Iliescu — Iată o problemă care mă interesează, într-adevăr.

Emil Constantinescu — Dacă vă interesa, trebuia să aflați. În doi ani și jumătate nu ați găsit cine au fost cei din bandele acestea?

Ion Iliescu — Cine să găsească?

Emil Constantinescu — Procuratura, ea este abilitată să facă aceste cercetări. Nu înseamnă că nu a funcționat, dacă a fost incapabilă să facă aceste cercetări? Asta este problema. Am ajuns la început.

Ion Iliescu — Sunt absolut de acord cu dumneavoastră asupra ineficienței organelor noastre în elucidarea unor astfel de cazuri.

Emil Constantinescu — Absolut, acești oameni trebuiau să fie prinși, văzuți...

Ion Iliescu — Vă dați seama că eram direct interesat să cunosc aceste lucruri.

Emil Constantinescu — Toată țara este interesată să cunoască adevărul.

Valeriu Dăescu — Iată, într-adevăr, un moment de convergență. Pledați, într-un fel sau altul, pentru consolidarea instituțiilor fundamentale ale statului de drept.

Ion Iliescu — Eu cred că noi am făcut un progres de atunci și până astăzi în ceea ce privește consolidarea instituțiilor publice, și în ceea ce privește Ministerul de Interne, și în ceea ce privește Poliția și Jandarmeria — instituție care s-a creat ulterior —, și în ceea ce privește funcționarea instituțiilor de cercetare, chiar și Procuratura, și Justiția ș.a.m.d., dar aceste instituții trebuie, într-adevăr, să capete o eficiența mărită în perioada care urmează, pentru că ne confruntăm cu multe fenomene și este un lucru care preocupă și îngrijorează lumea: extinderea corupției și faptele de violență, care necesită o ripostă mult mai decisă, mult mai hotărâtă din partea organismelor, instituțiilor publice de stat.

Emil Constantinescu — Aici suntem de acord. Dar vreau, înainte, să spun o poziție foarte clară, că, într-adevăr, și, tocmai pentru că o spun în fața națiunii, sunt de acord că s-au făcut progrese. Deci, nu este vorba de o atitudine nihilistă. Sunt de acord că s-au făcut progrese în ceea ce privește activitatea Parlamentului, clare progrese spre democrație. Sunt de acord că s-au făcut progrese în organizarea Ministerului de Interne și eu am declarat — erați de față — și în fața observatorilor americani, am mulțumit în mod public împreună cu toți ceilalți — erau în fața celorlalți contracandidați —, eu am fost cel care am mulțumit public guvernului și ministrului de Interne pentru modul cum au organizat campania electorală la care am participat și, mai ales, pentru modul în care am colaborat cu Poliția. În special Poliția, după mine, a făcut progresul cel mai mare. În momentul de față, Poliția este, într-adevăr, într-un proces de transformare foarte rapidă. Este adevărat, și asta poate o discutăm, este o altă lipsă că nu există

un statut al polițistului. Ar fi foarte necesar să existe, care să-i asigure o poziție în societate, deoarece toți avem nevoie de ordine, în primul rând, în societate.

Ion Iliescu — E vorba și de protecția necesară legală a acestor oameni.

Emil Constantinescu — Ceea ce, însă, m-a neliniștit și mă neliniștește, și încheiem aici că n-avem ce să mai spunem, este că marile probleme ale acestei țări, privind adevărul, pe care le-am enumerat, și care sunt foarte multe, nu au fost lămurite. Atunci, unde nu există adevăr, există suspiciuni. Iar eu v-am spus că ar trebui, cel puțin pentru acest lucru, să avem un alt președinte, ca să demarăm acest lucru. Să încercăm să vedem că se poate, și eu vă pot spune că se poate. Eu v-aș asigura, de pildă, că într-un termen foarte scurt, printr-un amendament la această lege, care este foarte simplu și cu care Parlamentul acesta ar fi de acord, se poate să se aplice Legea de organizare judecătorească, prin transformarea Procuraturii în Minister Public, imediat. Atunci și Constituția ar putea să acționeze, fiindcă, conform Constituției, președintele este cel care numește judecătorii, președintele este cel care numește procurorii.

Ion Iliescu — La propunerile Consiliului Magistraturii.

Emil Constantinescu — Da, da, care nu există. Deci, ar trebui să existe Consiliul Superior al Magistraturii. Ar trebui ca președintele să numească judecătorii și procurorii, și atunci aceștia ar avea o altă prestanță și nu să fie numiți cum sunt acuma provizoriu, în acest provizorat care continuă, de către ministrul Justiției, de pildă, în cazul judecătorului. Aceasta este problema și nu putem să nu constatăm că au fost niște instituții care în mandatul dumneavoastră nu au funcționat cum trebuie. Asta este problema.

Ion Iliescu — Domnule Constantinescu, chiar că mi-aș dori să vă văd o dată în practica statală cum vă exercitați funcțiunile.

Emil Constantinescu — Sper să aveți ocazia.

Ion Iliescu — Pentru că, într-o analiză a acestor doi ani de zile, ar fi bine să analizăm în mod obiectiv în ce condiții s-a dezvoltat toată viața noastră publică și toată viața noastră de stat. Dar, așa cum spuneam, trebuie să remarcăm un proces obiectiv. Mă bucur că ați

remarcat acest lucru, progresele care s-au făcut în ceea ce privește instituirea și constituirea unor instituții publice ale statului. Pentru că sunt colegi de-ai dumneavoastră, din Convenție, care contestă că s-ar fi schimbat ceva în România — și doamna Doina Cornea, și domnul Coposu și alții, care fac asemenea afirmații și contestă însuși procesul dezvoltării democrației în România, al dezvoltării elementelor statului de drept. Însuși faptul că noi doi ne aflăm astăzi aici, în fața țării, este o expresie directă a schimbărilor pe care le-a cunoscut viața publică, viața politică în România. Parcurgem un proces democratic al exprimării opțiunii electoratului.

Emil Constantinescu — Cam lent.

Ion Iliescu — Ce înseamnă lent? Este exact în limitele prevederilor pe care le-am discutat, le-am aprobat la primele alegeri libere din 1990, privind mandatul primului Parlament bicameral, care a fost Adunare Constituantă și care a avut drept principală misiune elaborarea Constituției care pune bazele legislative ale statului de drept și un întreg set de acte legale, de legi care au reglementat aceste lucruri, unele menționate chiar de dumneavoastră. Deci s-a schimbat complet și fizionomia, și cadrul.

Emil Constantinescu — Răspundeți-mi și la întrebarea de ce n-ați pus în fața Parlamentului direct pe directorul SRI?

Ion Iliescu — Este o întreagă înlănțuire a procedurilor respective. În primul rând, un an de zile, Parlamentul a dezbătut legea organică de organizare a Serviciului Român de Informații. Pentru că și aici văd că se vehiculează în continuare și sunt întreținute asemenea aprecieri — văd și în presa străină —, că SRI este fosta Securitate. Aș vrea să precizez din nou — suntem poate singura țară care am desființat Securitatea ca instituție în noaptea de 22 decembrie. Trei luni de zile ea nu a existat, ca instituție. Tot ceea ce avea Securitatea ca instrumente de reprimare, faptul că avea organe de cercetare care se substituiau Ministerului de Interne, Poliției, faptul că avea posibilitatea să rețină oameni, să-i aresteze, să-i țină în cercetare închisă, avea spații de reținere, de închidere a oamenilor. Toate acestea au dispărut și a fost organizată această instituție — SRI — după modelele instituțiilor similare din țările civilizate, după modelul FBI și al altor instituții

europene. Pe baza prevederilor constituționale, privind rolul acestei instituții, s-a elaborat o lege organică privind funcționarea SRI. Și, întrucât problema aceasta a fost de maximă sensibilitate și atenție, Parlamentul a dezbătut-o foarte minuțios. A durat un an de zile dezbaterea legii organice privind organizarea SRI-ului.

Emil Constantinescu — Da, dar a terminat dezbaterea, ați semnat-o... Vă rog să-mi dați voie, fiindcă în această scurtă întrerupere vreau să mai lămuresc o serie de lucruri. Eu sunt de acord și foarte clar mi-am exprimat acest punct de vedere de fiecare dată: România are nevoie de un SRI foarte calificat, de acest tip, că el nu poate fi schimbat peste noapte, că trebuie să existe specialiști. Acești specialiști se creează greu. Că el trebuie să apere interesele țării — economice, militare, strategice, de orice fel. Deci, avem mare nevoie de el, mai ales în această situație. Dar ele trebuie să acționeze în limitele legii acesteia care a fost aprobată strict și fără să aibă nici un caracter, nici o ingerință în problemele interne ale țării. Deci, aici suntem de acord.

Ion Iliescu — Absolut. Este caracterul unui serviciu de contrainformații.

Emil Constantinescu — Dar eu v-am întrebat...

Ion Iliescu — Dumneavoastră v-ați legat de un singur fapt, în legătură cu directorul.

Emil Constantinescu — Da.

Ion Iliescu — Nu-i nici o problemă în legătură cu acest director, domnule Constantinescu.

Emil Constantinescu — Dar de ce a întârziat atât, dacă nu e nici o problemă?

Ion Iliescu — Conducerea SRI se pregătește să prezinte un raport în fața Parlamentului asupra activității desfășurate până acum și, deci, depunerea mandatului și renumirea sau numirea noului director al SRI. Nu este nici o problemă în această ordine de idei.

Emil Constantinescu — Problema este că a durat atât.

Ion Iliescu — Nu se limitează funcționarea acestei instituții, cum bine spuneați, numai la director, ci este vorba de o întreagă structură. Eu vreau să vă spun că, în Ungaria, spre exemplu, fosta Securitate nici

măcar nu a cunoscut o asemenea restructurare cum a fost la noi. A rămas cu toate structurile sale, organizarea și oamenii săi, s-a schimbat doar o conducere.

Emil Constantinescu — Problema nu este a serviciului, a SRI, problema este a dumneavoastră, că aveați un termen, domnule președinte, aveați un termen.

Ion Iliescu — Noi aici nu aveam nici un termen. Nu, nici un termen.

Emil Constantinescu — Cum să nu? Termen în care dumneavoastră trebuia să propuneți Parlamentului numirea unui director. Noi nu discutăm persoana, puteați să-l propuneți pe același director — n-am nimic, niciodată, împotriva dânsului.

Ion Iliescu — Am și discutat cu conducerea SRI ca această schimbare să nu fie o schimbare formală, ci să se facă pe baza unui raport din partea acestei instituții în fața Parlamentului.

Emil Constantinescu — Putea să nici nu fie schimbat, dar trebuia să respectați legea și să-l supuneți. Ați întârziat, asta este situația.

Ion Iliescu — Nu. Am considerat că putem face din acest lucru un moment politic, cu prezentarea unui raport. Întrucât tot s-au lansat tot felul de suspiciuni la adresa activității acestui organism, am considerat necesar ca el să prezinte un raport asupra activității sale în fața Parlamentului și Parlamentul să judece inclusiv activitatea directorului și să se pronunțe.

Emil Constantinescu — Și ați așteptat alegerile?

Ion Iliescu — Nu, dar au survenit aceste alegeri, ce să fac?

Valeriu Dăescu — Nu mai avem mai mult de 35 de minute până la încheierea acestei dezbateri libere. La început vă propuneam o mișcare pe palierul acesta, care a absorbit aproape, iată, o oră și jumătate din spațiul acordat, palierul acesta al problematicii instituțiilor fundamentale ale statului de drept. Dacă credeți că problema a fost acoperită — nu epuizată — într-o oarecare măsură, poate abordăm și celălat capitol propus la începutul discuției, acela al reformei în domeniul economic, dacă sunteți de acord, tranziția spre economia de piață fiind, așa cum ați mărturisit fiecare în parte, ireversibilă. I-ați argumentat necesitatea. Interesant ar fi pentru noi toți, pentru

ascultători, pentru telespectatori, să cunoaștem cum vedeți concret acest lung drum al nădejdii spre certitudine, pentru că este economia de piață, este eșafodajul acesta, este, de fapt, axul vital al existenței, până la urmă, al întregii națiuni. Și, dacă ați vrea, sigur, această dezbatere începută astăzi va continua mâine pe un făgaș puțin mai lărgit, apele acum s-au învolburat, se rostogolesc, poate mâine va fi o lărgire a albiei și o stăruință asupra detaliului. Dar acum să formulăm, cu permisiunea dumneavoastră, dacă sunteți de acord, câteva probleme din zona aceasta a economicului. Vedeți, mă gândeam, înainte de a intra în emisie, că speranța — ca o flamură azurie — figurează în sloganurile dumneavoastră și pe catargele corăbiilor pe care dumneavoastră cu simpatie, cu politețe ne invitați să urcăm. Dar, speranța aceasta poate fi ea cuantificată, poate intra ea într-un algoritm, poate intra în scenariile viitorului, în strategia dumneavoastră, pentru că oamenii toți, noi, vizăm sau visăm un viitor apropiat, palpabil, consistent, cuprinzător — iertați-mă pentru această divagație mai largă și vă rugăm să abordați, din unghiurile care vă sunt convenabile, acest subiect.

Emil Constantinescu — Aici, nimic nu poate fi început fără o analiză a ceea ce a fost. Nu există viitor fără trecut. Or, în această situație, nu putem să uităm că, indiferent cum am dori, ne aflăm față în față — o personalitate politică care a ocupat instituția prezidențială — o instituție fundamentală în stat — într-o perioadă de doi ani și jumătate în care țara a parcurs o etapă, nu-i dăm sensul, dar, în orice caz, o etapă importantă. Nu putem pleca la o altă etapă fără a lămuri ce s-a întâmplat la această etapă. Într-un discurs ținut în fața Parlamentului, domnul Iliescu, proaspăt președinte, a prezentat o expunerea foarte avântată, în care a arătat cum va fi viitorul României în doi ani și jumătate sau în doi ani. Astăzi am citit fragmente din acest discurs. Nu mai ocup timpul ascultătorilor, că mi le-am și notat. Or, diferența între ceea ce promitea dânsul atunci și ceea ce există astăzi este enormă și ea nu privește situații abstracte, ci privește, prin ricoșeu, viața fiecăruia dintre noi — încât s-a ajuns la o situație atât de gravă, încât unii să regrete perioada lui Ceaușescu. Aș vrea să-l întreb pe domnul președinte cum privește dânsul responsabilitatea care i-a revenit ca

președinte în acest declin categoric al economiei românești, al situației sociale în România, pe care le-am resimțit cu toții. Sigur, se poate spune, și sper să nu ocupăm timpul, președintele nu are atribuții directe. Dar cum privește această situație și cum privește așa-numitul plan Postolache, care ne-a fost prezentat cu atâta, mă rog, mândrie și în prima lui fază și în a doua fază a acestui program cu realitățile pe care le trăim astăzi.

Ion Iliescu — Da. În programul pe care l-am prezentat, am încercat să creionez o analiză a perioadei parcurse și a căilor de acțiune viitoare, ținând seama de atribuțiile care revin președintelui și instituției prezidențiale, dar care nu poate să facă abstracție de problema esențială a vieții sociale, viața economică. Așa cum am spus, acești doi ani de zile au marcat progrese evidente în ce privește structurarea statutului și dezvoltarea vieții politice și, din acest punct de vedere, eu cred că încheiem cu aceste alegeri un prim ciclu de transformări în viața politică, de structurare ą statului de drept și în domeniul vieții economice: reforma economică, tranziția spre economia de piață a fost declanșată. Ea îmbracă și aspecte pozitive: desființarea sistemului centralist de conducere, de gestiune a economiei de stat; dezvoltarea autonomiei unităților economice, liberalizarea în diverse domenii ale vieții economice — a prețurilor, a salariilor, a comerțului exterior și dezvoltarea inițiativei agenților economici în complexul economiei naționale. S-au făcut pași importanți pe calea privatizării, cu primele măsuri, de la începutul anului 1990, în agricultură și în alte domenii ale economiei, privind sectorul privat, în domeniul micii producții, serviciilor, comerțului ș.a.m.d. A fost adoptată Legea privind reorganizarea unităților de stat ca societăți comerciale și regii autonome, apoi Legea privind marea privatizare, Legea fondului funciar, deci, din punct de vedere legislativ, acest proces a fost abordat și, în foarte mare măsură, fundamentat cu măsuri legislative esențiale, care să pună bazele tranziției spre economia de piață. Sunt foarte multe elemente prezente în tabloul vieții economice. Sistemul bancar a fost reorganizat și a devenit un factor important al vieții noastre economice. În același timp, însă, trebuie să constatăm ceea ce am spus și eu ați spus și dumneavoastră — declinul activității productive, declinul

activității economice. Dar acesta nu este un fenomen specific doar României. Trebuie să privim, dacă vrem să facem o analiză obiectivă, cauzele interne și externe ale acestor procese. Pe plan intern a avut loc demolarea vechilor structuri centraliste, fără să fi avut pus la punct un mecanism specific economiei de piață care să asigure o trecere corespunzătoare și acest lucru a creat foarte multe dereglări în tot mecanismul economiei naționale și în lanțul de legături între agenții economici, mai ales în relațiile productive din industrie. În același timp, în agricultură au apărut foarte multe dereglări prin modificarea regimului de proprietate asupra pământului. Deci, au apărut o serie de probleme care au creat dificultăți, greutăți reale în desfășurarea procesului de producție. Nu trebuie să uităm un lucru: economia românească, în 1989, intrase într-un proces de criză profundă, care a și generat starea grea în care se afla economia și viața oamenilor — ceea ce a și generat explozia generală de la sfârșitul anului 1989. Peste această criză s-au suprapus fenomenele specifice tranziției legate de toate aceste dereglări, în primul rând, în mecanismele interne din economie. În același timp, s-a prăbușit piața CAER, au dispărut surse importante de materii prime și energie, precum și o piață foarte serioasă a tuturor țărilor din sistemul CAER pentru produsele industriei noastre. Vedeți cu ce greutăți se confruntă unitățile, în primul rând — probleme de aprovizionare, probleme de desfacere a produselor care, la rândul lor, creează blocaje financiare. S-a adăugat criza Golfului, acum criza iugoslavă, iar situația economico-financiară pe plan mondial, a economiei mondiale, este un factor nu foarte favorizant. Nu numai pentru noi. Uitați-vă la țări care, să spunem, au fost, dintr-un punct de vedere, în avans: Polonia, de zece ani de zile experimentează trecerea spre economia de piață. S-a bucurat de o presă mai bună, de o imagine mai bună și de un sprijin extern mai activ. Ați auzit și dumneavoastră aprecierile domnului Walesa de nemulțumire cu privire la ajutorul Occidentului pentru a ieși din greutăți. În doi ani de zile, datoria externă a Poloniei s-a dublat. Și nu oricum — de la 25, la aproape 50 de miliarde de dolari. Ungaria și-a dublat, și ea, datoria externă. În Bulgaria, domnul Jelev a avut aprecieri similare, nu demult, în legătură cu dezamăgirea față de eficiența ajutorului din

partea Occidentului, în care își puneau mari speranțe. Spun asta nu întâmplător, răspunzându-vă dumneavoastră — pentru că, aceeași iluzie o cultivați și dumneavoastră — Convenția Democratică — că, dacă ați veni la putere, Occidentul și-ar deschide imediat buzunarele și ne-ar ajuta să ieșim din greutățile actuale. Chiar să vrea, Occidentul nu poate, iar în economie, să știți, prevalează interese, nu generozitate, dorință sau bunăvoință. Trebuie să devenim un partener interesant și eu cred că suntem și avem perspectiva să devenim un partener interesant pentru alte economii, pentru cercuri de afaceri din străinătate, prin potențialul pe care îl reprezintă România. Suntem, totuși, una din țările relativ mari din această parte a Europei de Centru și de Răsărit, cu 23 milioane de locuitori. Avem o poziție geostrategică interesantă, avem un potențial uman care ne poate oferi speranțe pentru această schimbare în mai bine, despre care vorbim cu toții. Dar, sigur, procesele și problemele sunt foarte grele și complicate în momentul de față, legat de această conjunctură internă și internațională, de procesele de reformă propriu-zise, de problemele materiale și financiare necesare pentru depășirea acestor momente grele.

Dumneavoastră vorbiți de promisiuni și realizări. Eu nu-mi amintesc să fi promis că în doi ani de zile lucrurile se vor îndrepta. Chiar am spus că, din contră, anii care vin sunt grei, sunt ani dificili. Chiar și la ultima întâlnire, de la Televiziune, cu cei trei candidați, spuneam că cel care își asumă răspunderea politică pentru o perioadă de criză în economie își asumă și un risc politic esențial. Dar cineva trebuie să-și asume și acest risc. Fără îndoială că au fost și greșeli de guvernare. Ar fi foarte simplu pentru mine să spun că președintele are atribuții limitate, iar Executivul este cel care răspunde de economie, de toate lipsurile și neajunsurile, de toate erorile, iar toate greșelile să fie atribuie Executivului. Dar trebuie să ținem seama de conjunctura în care a lucrat puterea în toată această perioadă — guvernul, guvernarea, Parlamentul, tensiunea politică în care ne-am aflat. Sigur, și eu zic că au existat anumite viziuni insuficient fundamentate pe cunoașterea realității și a experienței mondiale în domeniul promovării economiei de piață. Ați vorbit de planul Tudorel Postolache, de această comisie care a lucrat la începutul anului 1990. Atunci, întâmplător,

aveam anumite atribuții, în calitate de președinte al CFSN, aveam atribuții directe legate de Executiv și, în această calitate, am apelat la academicianul Postolache să inițieze o asemenea acțiune, care s-a desfășurat prin conlucrarea unui mare grup de specialiști. Era vorba de o schiță, ce cuprindea în primul rând o fotografiere, o radiografiere a sitruției în care se afla economia românească și definea elementele de criză pe care le moștenisem la sfârșitul anului 1989 și, apoi, încerca să creioneze alternative pentru un program de tranziție spre economia de piață. De fapt, așa s-a și numit — „Schița tranziției spre economia de piață“ — și ea oferea tot felul de alternative posibile pentru programe de guvernare. S-a elaborat un program al guvernului, care a fost aprobat de Parlament imediat după alegeri, în vara anului 1990, iar el avea o anumită coerență, fiind aprobat de Parlament ca atare. Dar, eu zic că în urmărirea acestui program s-au manifestat multe incoerențe din partea guvernului, s-au adoptat unele formule oarecum simpliste, care urmăreau detașarea guvernului de o serie de răspunderi pentru perioada de tranziție. Cred că guvernul nu a reușit să stabilească măsuri adecvate, specifice unei faze de tranziție, în care să păstreze elemente de intervenție în sprijinul acestui proces. Într-un fel, incoerența care a apărut a avut și cauze obiective, dar și cauze subiective, generate de maniera de a privi acest proces cu o anumită detașare. Era o iluzie că economia de piață își va crea singură automatisme și elemente de autoreglaj. Așa ceva nu s-a întâmplat niciodată și nu se întâmplă nicăieri în lume. Țări dezvoltate, cu o economie de piață matură, au instrumente de implicare și de intervenție a statului în economie. În Statele Unite ale Americii, în anii ’30, după marea criză care a zguduit economia mondială, Roosevelt a venit cu un plan în care prevedea măsuri de implicare a statului. Acest plan era înspirat de teoriile în vogă din anii respectivi, ale lordului Keynes, privind intervenția statului în economie, în special în perioade de criză. Chiar și atunci se foloseau etichetări, cum se folosesc și astăzi, iar Roosevelt a fost suspectat și acuzat de opoziție că manifestă înclinații prosocialiste sau procomuniste, cu asemenea elemente de intervenție a statului. Astăzi însă vedem implicarea statului în viața economică, sigur, nu cu metode administrative, nu cu

metode primitive, nu cu metode centraliste, de preluare a gestiunii economiei, dar cu elemente adecvate, specifice economiei de piață. Din acest punct de vedere, mi se pare că guvernul nu a reușit și nu am reușit cu toții să elaborăm o linie foarte clară, coerentă. De aceea am apelat, în cadrul atribuțiilor ce-mi reveneau, la Institutul Național de Cercetări Economice, pentru a relua această problemă pe o bază largă de cercetare a proceselor prin care trece astăzi economia românească și cu antrenarea unor forțe cât mai largi de cercetare, din practica economică, manageri industriali...

Emil Constantinescu — Da. Un moment, m-am uitat la ceas. Trebuie să am și eu timp... Vă pun o întrebare...

Ion Iliescu — Dați-mi voie... să se elaboreze o strategie coerentă a tranziției spre economia de piață. Ca o măsură imediată, s-au elaborat măsuri specifice pentru perioada imediat următoare și pentru perioada guvernării pe următorii patru ani de zile, pentru scoaterea economiei din criză.

Emil Constantinescu — Da, bun. Fiindcă ne apropiem de sfârșit, ce se întâmplă, toți avem programe minunate, nu? Ne-am obișnuit cu acest termen și, sigur, dumneavoastră aveți un program minunat, noi un program minunat. Haideți să discutăm mai concret. În ceea ce privește planul academicianului Postolache, știți că el trebuia să intre prima oară în acțiune în ianuarie '91. Aceasta solicita un fond de 3 miliarde de dolari. El a intrat ulterior, în luna noiembrie. S-a pus în discuție când mai erau câteva milioane de dolari, de-abia, în lichidități la Banca Națională. Atunci s-a trecut la un nou plan — așa-numitul al doilea plan, de care vorbeați dumneavoastră, Postolache — care era oferit oricărui partid. Era o utopie, de la început — o strategie care era oferită oricărui partid. Aceasta este o utopie, pentru că nu se poate concepe ca PSM, de pildă, care nu vrea reformă, sau Partidul România Mare, care nu vrea reformă, sau PNL, același tip, fiindcă și în economie există o gândire, există o ideologie. Altfel, plutim în gol. Ca să nu mai plutim în gol, hai să discutăm câteva lucruri foarte precise. O să vă pun o întrebare foarte precisă. De altfel, putem să discutăm până mâine. Care este atitudinea dumneavoastră față de acordul cu Fondul Monetar Internațional, care trebuie încheiat pe

15 noiembrie, în forma negociată până în prezent? Sunteți de acord, nu sunteți de acord sau ce altă poziție aveți.

Ion Iliescu — În primul rând, văd că dumneavoastră faceți confuzie între această schiță elaborată de cercetători...

Emil Constantinescu — ... și programul anticriză...

Ion Iliescu — Nu, nu, acesta a fost elaborat la începutul anului 1990.

Emil Constantinescu — L-am depășit acest program.

Ion Iliescu — Nu, nu, nu. Alt plan Postolache nu a mai existat. Acesta este singurul document — „Schița tranziției spre economia de piață". Confundați această schiță, care este un document științific, care este o bază de gândire și de elaborare, cu planurile guvernului de promovare a reformei economice, care au fost prezentate de guvernul Roman și care, apoi, a conținut mai multe elemente. Ceea ce menționați dumneavoastră era lansarea liberalizării prețurilor și, apoi, măsurile de convertibilitate internă a leului.

Emil Constantinescu — Eu v-am pus o întrebare precisă.

Ion Iliescu — Da, dar aș vrea să spun, în primul rând, că dumneavoastră confundați lucruri care sunt, de fapt, cu totul diferite. De aceea, v-aș sfătui, în calitatea dumneavoastră, să nu vă lansați în chestiuni pe care nu le stăpâniți. Primiți anumite informații și nu aveți, probabil, suficientă experiență și pregătire în domeniul economiei. Operați, deci, cu categorii și elemente pe care nu le cunoașteți. Nu aveți informația corespunzătoare nici despre ce a fost, nici despre categoriile corespunzătoare procesului economic.

Emil Constantinescu — Tocmai asta este, o am foarte precisă.

Ion Iliescu — Sigur, nici nu este obligatoriu chiar pentru președinte să știe de toate. Dar el se informează când vrea, capătă de la oamenii abilitați informațiile necesare.

În legătură cu acordul FMI, acesta este, deci, un acord pe care guvernul îl încheie și îl prezintă spre aprobare Parlamentului. Acest acord, la vremea respectivă, a fost aprobat și eu nu am avut obiecții în ceea ce privește tratativele cu FMI. În legătură cu unele aprecieri referitoare la acest acord, eu am constatat că, din partea FMI, s-a manifestat chiar mai mult realism decât din partea unor membri ai

guvernului nostru, inclusiv în legătură cu luarea în considerare a componentei sociale. A fost la mine delegația FMI și, printre altele, oamenii spuneau că orice program economic aparține în primul rând guvernului, iar ei nu ne impun; ei sunt cei solicitați să acorde o anumită asistență economico-financiară, anumite credite și împrumuturi. Când apelezi la un împrumut din partea cuiva, acesta trebuie să aibă o garanție că ești un bun-platnic.

Emil Constantinescu — Veniți la problemă concret.

Ion Iliescu — În aceste discuții, performanța economică formează obiectul acestor tratative cu FMI și măsurile care se iau pentru dezvoltarea economică.

Emil Constantinescu — L-ați citit, sunteți de acord cu el, cu acordul?

Ion Iliescu — Tot ei sunt cei care au spus că, pentru ca un program să poată fi viabil, trebuie să aibă și o componentă socială, deci să țină seama de reacția populației. Pentru că, fără sprijinul populației, fără acceptul populației, nici un program economic nu poate avea valabilitate. De asemenea, în legătură cu măsurile privind protecția produselor.

Emil Constantinescu — Haideți să venim la concret. Sunteți de acord cu el? Că cunoașteți acordul, cum e semnat de guvern. Îl cunoașteți, l-ați citit probabil. Domnul Mohsin Khan a discutat cu dumneavoastră, cu primul-ministru, și cunoașteți cum el este redactat, cum este semnat. Dacă dumneavoastră sunteți de acord cu acest program, atunci programul dumneavoastră anticriză, așa cum spuneți, de reformă domoală și moderată, nu este posibil. Este clar asta.

Ion Iliescu — Iar faceți confuzie, domnule Constantinescu.

Emil Constantinescu — Nu fac nici o confuzie, fiindcă acolo aveți o dobândă foarte clar precizată și o să vă văd cum reușiți în condițiile acestei dobânzi. Aveți lucruri foarte precise în ceea ce privește evoluția producției, a fiscalității, care nu vă permit, în nici un caz, să evoluați o astfel de reformă — domoală — și vă separă categoric de cei care v-au susținut, deci de PRM, care dorește stagnarea reformei, și PSM. Atunci, eu cred că ei degeaba și-au pus încrederea în dumneavoastră, fiindcă aveți două posibilități: ori sunteți pentru acest plan —

și atunci punctele dumneavoastră sunt atât de diferite, sunt ireconciliabile —, ori dumneavoastră doriți un plan anticriză domol, care nu respectă prevederile acestui acord. Or, cel mai mic economist, cel mai nepriceput om, și un stagiar care analizează acest acord, punct cu punct, și îmi pare rău că nu îl am aici, dar mai avem mâine o ședință, va vedea că, în condițiile — și, probabil, continuăm mâine — în condițiile lui nu se poate asigura reforma de care vorbiți dumneavoastră. Aceasta este problema.

Ion Iliescu — Deci, dumneavoastră iar faceți confuzie — și văd că această chestiune este reluată și de alții — în legătură cu ritmul reformei și că ar exista, din acest punct de vedere, deosebiri de esență în legătură cu ritmul reformei.

Emil Constantinescu — Ați propus o încetinire a ritmului reformei.

Ion Iliescu — Nu, nu am propus așa ceva, este invenția dumneavoastră. Eu am spus că ritmul reformei nu se stabilește pe baze subiective. Nu este suficientă dorința, trebuie luată în vedere putința, deci realitatea. O politică economică care nu pornește de la realități rămâne ineficientă, fără rezultate. Deci, ritmul este impus de realitate, de posibilitățile economiei naționale. Altminteri, cine nu ar fi de acord, domnule Constantinescu, ca într-un an sau doi ani de zile să putem face toată această tranziție, cu tot ce înseamnă ea — legislație, așezarea instituțiilor specifice economiei de piață, mecanisme ș.a.m.d.? Cine n-ar dori să ne trezim peste noapte, într-o perioadă foarte scurtă, cu o economie modernă de piață, cu toate mecanismele puse la punct? Dar, precum se vede, nimeni nu poate să facă așa ceva. Uitați-vă, Polonia de zece ani de zile se zbate cu greutăți, chiar și acum, după zece ani de zile de experimentare. Ungaria, de 20 de ani parcurge procesul tranziției spre economia de piață. Au greutăți inclusiv țări cu o economie matură, care au procedat la privatizări. Un element component al reformei este și procesul de privatizare. În economia mondială și în economia europeană mai ales, după al doilea război mondial, au fost măsuri de naționalizare a unor sectoare din economie, iar în anii ’70 s-au produs privatizări — Anglia a efectuat privatizarea câtorva sectoare care fuseseră naționalizate în ’45, pe

parcursul a zece ani de zile, având o economie matură, experimentată, cu toate instrumentele puse la punct. Deci, procesele sunt foarte complexe și dificile, nu se rezolvă prin formule generale, ci pornind de la realități și de la o analiză completă. Deci, sunt două probleme distincte — reforma și ritmurile ei și, pe de altă parte, programul anticriză, care se referă la situația concretă de astăzi, pentru perioada imediat următoare și pentru anii imediat următori.

Emil Constantinescu — Există alte două probleme, care țin de corectitudinea mesajului, și acestea sunt problemele. Există problema de a spune corect. Deci, în momentul în care propui o reformă, trebuie să spui de unde iei fondurile, cum se desfășoară reforma — în cât timp și în ce etape și care sunt costurile sociale. Or, programul dumneavoastră păcălește poporul — de aceea v-am atras atenția asupra mesajului populist pe care oricine din țara aceasta și-l amintește că l-ați avut în mai '90, când promiteați de toate și iată unde am ajuns...

Ion Iliescu — Ceea ce este inexact.

Emil Constantinescu — Ceea ce este foarte grav. Nu luați în considerare costurile sociale. Dumneavoastră altceva ați spus oamenilor. Ceva le promiteți și altceva puteți să faceți. Nu le spuneți în mod cinstit că în momentul în care există acest acord, cu toate prevederile lui, și eu, unele dintre ele, nu le-aș fi negociat — acela cu tinerii, în articolul 28, nu l-aș fi admis deloc. Dumneavoastră l-ați admis. Dar nu asta e problema. Va trebui să aveți o dobândă de 80% — spuneți acest lucru foarte clar, pentru că acolo ea este prevăzută. A doua problemă — aveți sau nu capacitatea de a pune în marș un astfel de plan? Atunci să vă întreb despre trecut, nu despre Anglia, că nu Anglia ne interesează pe noi, ne interesează ce se întâmplă la noi, în România. Ați avut o linie de credit de 700 milioane de dolari. Această linie de credit putea să intre, avea un scop foarte precis, pentru dezvoltarea producției și a industriei. Ce cerea? Se cerea un lucru care este foarte simplu în relațiile bancare, în relațiile de creditare, ca și România să participe cu o parte în aceste proiecte, care însemna 10%. Fiindcă România nu a avut lichidități, nu s-a aplicat. Or, asta este drama care a fost în această țară — că o serie întreagă de întreprinderi, fiindcă nu au avut fonduri, nu au putut să facă nici partea de reconstrucție, nici

partea de retehnologizare și au dus la prăbușirea producției, fiindcă acest lucru s-a întâmplat sub mandatul dumneavoastră. Sigur că nu președintele se ocupă, că nu este, să spun, dumneavoastră sunteți un om bine intenționat, nimeni nu poate să pună la îndoială, că ați dori răul României sau prăbușirea economiei și eu sunt ultimul din cei care ar putea să creadă acest lucru. Dar vă atrag atenția asupra modului în care s-au desfășurat lucrurile până acum și faptului că trebuie să aveți o abordare realistă în continuare. Această disociere între ceea ce spune mesajul dumneavoastră și ceea ce este în realitate. Adică trebuie spus foarte clar oamenilor. Aici nu se pot îmbina — acest aspect social cu aspectul economic. Sigur că se poate face, dar se poate face pe altă cale, și aceasta este foarte puțin prevăzută în programul dumneavoastră — prin dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii, pe alte linii de credit, dar probabil aceasta o vom avea timp să discutăm mâine.

Valeriu Dăescu — Tranziția, reforma, iată, ca o obsesie a vieții noastre, deschide orizontul ieșirii la liman. Când, cum? Discuția rămâne, în general, deschisă.

Emil Constantinescu — Este viața noastră.

Ion Iliescu — La aceste remarci ale domnului Constantinescu, permiteți-mi să spun, totuși, câteva vorbe. În primul rând, spuneți câteva inexactități. Mă acuzați pe mine de limbaj populist, când, din contră, eu în toată campania electorală din '90 am vorbit despre dificultățile care ne așteaptă și că acest proces va fi un proces dificil și greu. Reluați programul meu de acum, din această campanie electorală, care începe cu analiza acestor dificultăți cu care se confruntă societatea românească, care s-au dovedit, poate, chiar mai grele, mai ample decât ne imaginam noi, cu doi ani în urmă, care sunt rădăcinile acestor dificultăți cu care ne confruntăm. Prezint un program în linii mari, pentru că nu este sarcina președintelui să intre în amănuntele acestor chestiuni, ele vor urma să fie concretizate în programe guvernamentale, dar creionez, de fapt, trei componente, am spus eu, ale unui program care să vizeze eficiența economică și promovarea, deci, a unei economii moderne de piață și soluționarea unor probleme imediate pentru scoaterea din criză a țării. În al doilea

rând, componenta socială — orice program economic nu poate să ignore situația diverselor categorii de oameni, în primul rând a celor care trăiesc din muncă cinstită. Apoi, e protecția națională, protecția producției naționale, în contextul integrării noastre în economia mondială. Aceste trei componente formează linii majore pe care le consider necesare oricărui program de redresare economică. În ceea ce privește chestiuni concrete, de relații cu organisme internaționale — nu numai FMI, dar și BIRD, BERD ș.a.m.d. — și situația actuală privind situația economico-financiară, chiar astăzi, în guvern, spre exemplu, s-a analizat împreună cu Banca Națională situația blocajelor economice și unele fenomene legate de rata dobânzilor, efectul acestora. A circulat un zvon — că ar exista intenția din partea guvernului sau a nu știu cui, să confiște valuta întreprinderilor. S-a creat o situație oarecum pozitivă — aproape un miliard nouă sute și ceva de milioane de dolari depuneri în cont ale întreprinderilor care au exportat. Acesta este un fenomen deja pozitiv, ca urmare a măsurilor luate de guvern la începutul anului, de încurajare a exportului și a unităților exportatoare. Aceasta a încurajat oamenii și, deci, au în contul lor, nu este contul statului. Este în contul agenților economici o asemenea depunere în conturi. Un element pozitiv ca urmare a activității importului, în ciuda dificultăților pe care le cunoaște economia, le cunosc agenții economici, este că au început băncile de acum să coboare ratele de dobândă la 60-65%. S-au practicat între 70—80%. Există posibilități, și s-a făcut o asemenea analiză la Bancă, să se ajungă la sfârșitul anului spre 30-40%. Deci, acționează, deja, o serie de măsuri care să însănătoșească, din acest punct de vedere, situația financiară și să vină în sprijinul unităților economice, asta în condițiile în care, încă de la începutul anului — aici a intervenit și președintele, într-o discuție cu guvernul și ministerele economice — acordându-se diferențieri în ceea ce privește credite, credite cu dobânzi mici: 15—30% pentru lucrări agricole, pentru export, pentru energie. De asemenea, se constată ca un element pozitiv faptul că, în iulie și august, exportul, pentru prima oară, în toată această perioadă de doi ani și ceva, a depășit volumul importurilor. Ceea ce, deci, mai înseamnă câteva elemente pozitive, care pot fi luate în considerare.

Emil Constantinescu — Da, uitați ce se întâmplă, mai am două minute, și reiau o idee, așa, în mod spontan, din ce ați spus dumneavoastră acum, fiindcă, dacă ați observat, eu vreau mereu să aduc spre concret discuția, fiindcă este normal să vă spun și de ce. Este, poate, unul din puținele momente în care oamenii din țara asta pot să afle ce se întâmplă sus. Fiindcă activitatea guvernului a fost lipsită aproape total de transparență. Noi nu am știut ce se întâmplă, noi nu știm cum sunt datoriile externe, nu știm care sunt cazurile de corupție, ce se întâmplă în spatele nostru. Ne trezim cu o situație în care nu avem căldură, nu avem lumină, producția scade, sunt șomeri, dar nu știm de ce. Ni se dau niște explicații. Iată acum, ați spus dumneavoastră, la un moment dat, de valută, de deblocarea valutei. Vă dau un caz concret, ca să vedeți ce rezultate și să vă întreb ce s-a făcut în acest caz, de ce nu acționează împotriva corupției instituțiile? Când banca a blocat prima dată valuta agenților economici, ca să nu-și piardă valuta, au apelat la un subterfugiu cunoscut în economie, adică din străinătate exportau direct produse, ca să nu mai aducă valută în țară și să nu fie blocată la Banca Națională. Este un efect care, de altfel, era previzibil. Și unul dintre acești agenți economici, care avea 100 de milioane de dolari, a găsit în Turcia un furnizor de energie electrică ieftină. Amintesc că, înainte, negociatorii noștri au stat 30 de zile în Germania ca să negocieze energia electrică cu cinci dolari peste prețul mondial. Acest întreprinzător — nu discutăm cum și în ce condiții — a găsit această posibilitate ca să importe în valoare de 100 milioane dolari energie electrică, iar RENELUL ca să-și păstreze monopolul, a refuzat acest lucru. Astfel, toată iarna trecută, că orice om trebuie să știe ce s-a întâmplat și de ce nu a avut căldură, n-a avut lumină și de-abia în primăvară, când s-a sesizat primul-ministru și a chemat la ordine RENELUL, de-abia atunci s-a putut intra în normal. Cunoașteți această situație, era normal ca ea să nu fie dezbătută, să nu fie cunoscută, să nu se ia măsuri foarte hotărâte, era normal? Fiindcă am început discuția cu ceea ce trebuiau să facă organele de anchetă. Fiindcă vom ajunge și la ceea ce ne caracterizează, la haos, la dezorganizare și la corupție — trei lucruri despre care neapărat va trebui să vorbim, fiindcă pentru oricine este clar că ele caracterizează în mare parte societatea noastră de astăzi. Orice am face, oricât am vorbi

despre planuri minunate, oricât am vorbi despre planuri de viitor, până nu rezolvăm haosul, dezorganizarea și corupția, și astea nu pot fi rezolvate decât prin adevăr, decât prin instituțiile statului, care să-și facă datoria și printr-o instituție prezidențială foarte fermă, în care, așa cum scrie în Constituție, președintele trebuie să fie garantul bunei funcționări a instituțiilor fundamentale ale statului. Asta este problema noastră. Adevărul nu este o problemă abstractă, adevărul este o problemă a vieții noastre de zi cu zi.

Ion Iliescu — Văd că dumneavoastră vă lansați în aprecieri globale, apelați la unele exemple parțiale, nu știu de unde dețineți această informație, dar ea poate fi verificată. Dați deja aprecieri RENELULUI, eu nu vreau să iau apărarea RENELULUI în nici un fel, dar știu că s-a zbătut și se zbate cu multe dificultăți pentru a asigura acoperirea de energie. În ceea ce privește importul de energie electrică din Turcia, a format obiectul unor acorduri la nivel guvernamental, pentru că acest import nu se poate face oricum. Și în Turcia energia electrică intră într-o balanță pe care guvernul o controlează, iar posibilitățile de a importa energie electrică sunt limitate de posibilitățile de transport — nu avem o linie de mare capacitate de transport între noi și Turcia.

Emil Constantinescu — Asta s-a și invocat.

Ion Iliescu — Acest lucru a format obiectul unor discuții...

Emil Constantinescu — După aceea s-a dovedit că nu este real.

Ion Iliescu — ... pe care le-am avut cu premierul Demirel — că noi nu avem o linie de înaltă tensiune, de legătură directă. Am avut o discuție trilaterală în vară, la Istanbul, am avut o întâlnire pentru a elabora un program în trei, pentru că această linie va trebui făcută prin Bulgaria, ca să interconectăm sistemele noastre cu o linie de înaltă tensiune, de capacitate mare, care să ne permită, în condițiile actuale... Turcia dispune de anumite excedente de energie. Dar lucrurile ar putea să se inverseze și, deci, trebuie să avem posibilitatea transportului într-o direcție sau alta.

Emil Constantinescu — Să dea Dumnezeu.

Ion Iliescu — Ăsta-i avantajul interconectării sistemelor energetice. Dumneavoastră ați pescuit de undeva o informație, nu știu de unde...

Florin Brătescu — Domnule Iliescu, iertați-mă că intervin, dar să-i dăm posibilitatea și domnului Constantinescu să prezinte programul economic la care se referea întrebarea colegului meu. Minutele mai sunt numărate, noi nu am calculat și minutele pe care le-am consumat prin întrebările noastre, să mai profităm de cele câteva minute.

Valeriu Dăescu — Au fost două ore de viață intens trăită împreună cu cei doi prezidențiabili. Apetitul pentru discuție va fi menținut, probabil, la întâlnirea de mâine seară, care va fi mai generoasă ca timp și e momentul, ceasul îmi arată să încheiem.

Florin Brătescu — Da. Trebuie înțeleasă graba domnului Valeriu Dăescu, pentru că el peste puțină vreme ia trenul care îl va duce la Budapesta, la inaugurarea Centrului Cultural Român, care va avea loc mâine, și Radioul se pregătește pentru o transmisie în direct. Este un element care va servi colegilor mei. Mâine veți avea plăcerea să vă întâlniți, ca mediatori, cu Paul Șoloc și Paul Grigoriu, dar aș vrea să prefațez, dacă vreți, chestiunea de mâine, fiindcă nu o să am posibilitatea, cu o scrisoare pe care am primit-o și care mi se pare interesantă. Aș vrea să vă o aduc la cunoștință: „Domnule reporter, vă rog să-mi scuzați îndrăzneala, dar sunt nevoită să vă scriu. Sunt o simplă femeie ce cresc patru copii singură, de patru ani, fără ca cineva din lumea asta democratică să se întrebe: oare femeia aceasta cum se descurcă? Fiecăruia din candidați am să le spun câte ceva și vă rog pe dumneavoastră să le înmânați mesajul. Vă trimit 100 de lei pentru cel care va ajunge președintele României, să o primească în dar și să nu-i uite niciodată pe cei lipsiți de mijloace de trai, să se gândească mereu la cei necăjiți, care trebuie ajutați." Sper, după alegerile din 11, să am prilejul să înmânez unuia dintre dumneavoastră această sută, pentru a păstra vie în amintire, în memorie, faptul că există încă, foarte, foarte mulți oameni necăjiți, care așteaptă o rază de speranță și de la instituția prezidențială.

Ion Iliescu — Este esențială, pentru perioada care urmează, tocmai situația grea a oamenilor, care se confruntă cu cele mai mari greutăți din societate. Dar asta rămâne pentru mâine. Ca reflecție pentru domnul Constantinescu, pentru că am vorbit de fairplay și

corectitudine în confruntarea cu electoratul, iată, astăzi, două afișe distribuite prin țară de către susținătorii dânsului. Unul se adresează țăranilor români, care îi avertizează că „Iliescu — președinte înseamnă demolarea satelor, demolarea bisericilor, instituirea de cote obligatorii mari către stat, creșterea impozitelor, neacordarea titlurilor de proprietate, confiscarea pământurilor și a animalelor, transformarea asociațiilor apărute, înapoi în CAP-uri. Ce n-a reușit Ceaușescu, va face Iliescu. Nu credeți într-un zâmbet viclean.“ Cum vi se pare o asemenea chestiune?

Emil Constantinescu — Uitați aici. Vedeți ce scrie aici? Vă arăt imediat. Asta este: „Votați pe Ion Iliescu, președintele care ne trebuie, președintele tuturor românilor“. Pe dos: „Vreți paraziți monarhici, bișnițari odioși, trădători și cozi de topor? Votați Cheia! Vreți repetarea genocidelor, uciderea țăranilor și a muncitorilor, sub patronajul monarhiei și a partidelor istorice burgheze? Votați Cheia. Doriți o dictatură de dreapta, fascistă, conducători răzbunători, moșnegi sclerozați în Parlament și guvern, condamnări în detenție cu vărsări de sânge, neonazismul în acțiune, așa cum s-a mai întâmplat? Votați Cheia“. Asta este toată. O vedeți?

Florin Brătescu — Iertați-mă, eu credeam că vă faceți o propagandă favorabilă dumneavoastră, nu defavorabilă.

Emil Constantinescu — A domnului Iliescu are două fețe. Pe o parte, ce minunat este să-l votăm pe domnul Iliescu și pe o parte ce catastrofă este...

Florin Brătescu — Să sperăm că telespectatorii vor înțelege că, după atâtea sute de întrebări pe care vi le-au adresat și la care ați răspuns, ați simțit și dumneavoastră nevoia să vă puneți, în sfârșit, întrebări unul altuia, pentru a mai limpezi niște lucruri. Mâine seară nu avem nici o limită, doar limita impusă de lege, așa că presupunem că discuția va fi mai amplă, mai fructuoasă, atât pentru dumneavoastră, cât și pentru telespectatori. Vă mulțumim foarte mult pentru participarea la această emisiune. Pe mâine, la ora 20,30. La revedere.

6. FINALA ELECTORALĂ
— 8 octombrie 1992 —

Paul Grigoriu — Dacă, prin absurd, aseară, Bucureștiul ar fi fost aruncat în întuneric de o pană de curent electric, cred că ar fi fost suficient să se pună două fire în acest studio pentru ca, din cauza voltajului care exista aici, să se aprindă toată Capitala, pe o durată nedefinită.

Doamnelor și domnilor, bună seara, suntem la această oră, 8,30, în fața a ceea ce gazetele vor numi mâine „marea finală a celor doi prezidențiabili“ — domnii Emil Constantinescu și Ion Iliescu.

Domnilor, bună seara, împreună cu dumneavoastră sau în fața dumneavoastră, și pentru telespectatori, și pentru radioascultători, Paul Șoloc și Paul Grigoriu. Am dori, au spus-o și colegii noștri aseară, ca discuția să se desfășoare în spiritul cel mai desăvârșit de fairplay. Am adus de la Uniunea Europeană de Fotbal un cartonaș galben, pe care vi-l arăt acum. Sper că nu va fi nevoie să-l folosim și, aceasta fiind spus, cred că putem începe acest dialog fructuos pentru noi, cei care vă ascultăm, fructuos pentru cei care duminică vor spune „da“ sau „nu“.

Paul Șoloc — Cu permisiunea dumneavoastră, am să reamintesc celor doi candidați la Președinție regula de bază a acestui dialog față în față și am să reamintesc, chiar am să-l citez pe domnul Emil

Constantinescu: „Să nu punem forma înaintea conținutului". Este, evident, o cerință esențială și reamintesc că la întâlnirea comună a Birourilor Permanente ale celor două Camere ale Parlamentului, Consiliul Național al Audiovizualului și reprezentanții Radioteleviziunii române cei doi candidați la Președinție au ajuns la un consens în privința necesității abordării marilor probleme ale României, ale viitorului acestei țări. De altfel, aș vrea să le aduc la cunoștință celor doi candidați la Președinție că 99% din telefoanele primite ieri la Televiziune au subliniat următorul aspect: în general, cunoaștem cu toții ce a fost în trecut, cunoaștem și ce este astăzi, dar ne preocupă în cel mai înalt grad ce va fi în viitor. Aș vrea să-i informez pe telespectatorii noștri și pe radioascultători — pentru că emisiunea este radiotelevizată — că, în principiu, deci teoretic, emisiunea poate dura până la orele 23,58. Dacă emisiunea se va întinde pe o asemenea perioadă de timp, vom lua la ora 22 o pauză de zece minute, în care se va difuza emisiunea „Actualități" și la radio — „Radiojurnalul". Acestea fiind spuse, cred că aș încerca o recapitulare sumară a punctelor atinse de cei doi candidați la Președinție. Am să încep, deci, în ordine alfabetică, așa cum s-a încetățenit regula la emisiunea noastră. Domnul Emil Constantinescu s-a referit, îndeosebi, la instituția prezidențială, la Constituția României, la adaptarea la un nou sistem democratic, la necesitatea organizării Procuraturii, la evenimentele sau — să le spun mai exact — la cele două mineriade, insistând, îndeosebi, pe această acută nevoie de adevăr. Domnul Ion Iliescu s-a referit, în special, la descentralizarea economică, deci la reformă, la dezvoltarea autonomiei unităților economice, la liberalizarea prețurilor, salarii, comerț intern și exterior, privatizare, Legea fondului funciar, reforma sistemului bancar și la efectele negative ale tranziției. Este foarte adevărat că domnul Emil Constantinescu parcă, în emisiunea de ieri, ar mai fi avut ceva de spus. Dacă ar mai fi avut ceva de spus, îl rog să o facă astăzi, dacă nu, aș lansa o primă temă de meditație — cea a domeniului social, care preocupă în cel mai înalt grad, practic, întreaga populație a țării. Acest domeniu este extrem de vast și este în strânsă legătură cu reforma economică pe care, am înțeles din

expunerile dumneavoastră, că amândoi, deci cei doi candidați la Președinție, o doresc la fel de sincer. Vă rog.

Emil Constantinescu — Da, este adevărat că ieri mi-a rămas un spațiu timp pentru a mă referi la problemele reformei economice. Este foarte interesant ce ați spus dumneavoastră, într-adevăr, lumea este interesată de ceea ce va fi. Dar ca programele de viitor să nu fie niște programe, niște cincinale luminate, trebuie ca ele să fie fundamentate foarte clar — și aici suntem în consens — pe experiența trecutului, deci pe experiența acestor doi ani și jumătate. Eu am mai participat la niște alegeri în acest an. Au fost alegerile pentru postul de rector al Universității și acolo unde, sigur, prin vot secret, am fost ales dintre mai mulți candidați, am prezentat un plan strategic, deci am prezentat un plan de viitor. Dar, în același timp, am prezentat un bilanț a ceea ce realizasem, sigur, ca prorector în fosta magistratură, în fosta legislatură, și este absolut important de făcut acest lucru. Nu poți să construiești nimic pentru viitor, dacă nu pleci — și, iarăși, repet, aici am fost de acord — de la cunoașterea foarte bună a trecutului. Și iată care este situația. Pe bazele datelor oficiale, în câteva minute, vreau să prezint o situație care reflectă, de fapt, dezastrul economic care s-a petrecut în acești doi ani și jumătate, care este, într-adevăr, cum ați spus dumneavoastră, cunoscut de noi toți. Este bine să fie vizualizat fiindcă în acești doi ani și jumătate s-a petrecut cea mai catastrofală scădere a economiei în istoria României; în anii de război nu s-a produs o asemenea scădere a producției industriale. Să începem cu produsele alimentare și foarte pe scurt iată care este situația. Mai întâi, vreau să spun că aici este anul 1989, ultima parte; după aceea este anul 1990, când, prin liberalizare, s-a produs o ușoară creștere și, iată, aici începe mandatul celor doi ani și jumătate, începe în acest punct și se poate vedea scăderea pentru carne tăiată, preparate din carne, lapte de consum, produse lactate proaspete, unt, brânzeturi, produse zaharoase, ulei comestibil. Observați cât de gravă este această scădere. Sigur, se poate spune, și domnul Iliescu, ca președinte, și ceilalți care au guvernat pot să spună, așa cum domnul Iliescu a spus în campania electorală la Giurgiu, că a scăzut producția pentru că s-au desființat CAP-urile. Bun, să spunem că ar fi fost așa, dar în industrie nu s-au

desființat CAP-urile. Iată situația din producția industrială și să vedem aici, pe aceeași ani, aici este '92, '91, iată: autocamioane, autotractoare, vagoane de marfă, aluminiu și aliaje, acid sulfuric, benzine, cărbune net preparat, cauciuc sintetic, energie electrică produsă, gaze naturale extrase, lacuri și vopsele, laminate fine, motorină, oțel brut produs și, continuă așa, păcură, țiței, extrase. Se poate spune și în acest caz, și domnul Iliescu a spus ieri, că aceasta s-a produs în bună parte datorită faptului că am pierdut piața CAER-ului. Poate să fie și aceasta o explicație. Bun, aceasta este o explicație pentru export, dar iată situația, atunci, pe plan intern. Iată ce s-a întâmplat cu produsele de larg consum care sunt pentru România: detergenți, autoturisme de oraș, autoturisme de teren, geamuri, hârtie, încălțăminte, radioreceptoare, săpun, țesături, tricotaje.

Paul Grigoriu — Domnule profesor, iertați-mă, cei care ne ascultă și ne văd ar dori poate să știe, ați spus că sunt date oficiale. Care este sursa acestor grafice?

Emil Constantinescu — De la Institutul Central de Statistică. Acestea sunt, numai prelucrarea diagramelor este efectuată de către noi.

Ion Iliescu — Dar asta nu este o noutate pentru nimeni. Știm foarte bine acest proces care s-a produs și cauzele care au fost...

Emil Constantinescu — Da, bun. Tocmai asta e problema. Ce este o noutate este întrebarea pe care eu o pun și care cred că ar trebui să stea în centrul atenției noastre, fiindcă oriunde trebuie să existe o responsabilitate, și eu l-aș întreba pe domnul Iliescu de ce am crede — fiindcă aceasta înseamnă și partea socială, aceste lipsuri le suferim noi — de ce crede că în următorii patru ani lucrurile ar merge mai bine. Fiindcă noi am plecat de la un nivel mai bun. Nu aveam datorii externe, cerințele populației erau mai scăzute, populația era obișnuită să trăiască mai prost, să muncească mai mult, fiindcă nu avea sâmbete libere. Deci, de ce am crede noi că în următorii patru ani s-ar putea realiza mai mult, când în acești doi ani și jumătate s-a realizat un asemenea dezastru? Și acum mă adresez în mod direct dumneavoastră, celor cinci milioane și jumătate de alegători care l-ați votat pe domnul Iliescu și v-aș cere să mă ajutați în proiectul care-l propun

și pe care îl discutați, fiindcă eu nu am în spate structurile care l-au ajutat și pe care le-a avut și pe care le are domnul președinte Iliescu. Eu nu vă am decât pe voi. Eu am un plan, am idei noi, am cu ce să discutăm, dar îmi trebuie sprijinul dumneavoastră. Și ceea ce rămâne să discutăm acum este cum să facem să desființăm o parte din aceste structuri și prima și cea mai importantă — că nu putem să le abordăm pe toate — avem timp suficient, este cea care a dus la crearea unei noi clase de îmbogățiți și aș putea spune, ca să repet aici ceea ce spunea domnul Iliescu, capitaliștii — dar este vorba despre capitaliștii domnului Iliescu, într-un fel, fiindcă este vorba chiar de directorii de întreprinderi, este vorba de acea parazitare a unor SRL-uri pe structurile unor întreprinderi care au cunoscut acest dezastru economic. S-a întâmplat la ARO, într-un caz foarte concret, de achiziționare a 25 de autoturisme, când s-a spus — nu se poate, nu există —, dar ele pot fi achiziționate de alături, din SRL, cu un adaos comercial, de către același director. Și sunt acum sute, mii, zeci de mii și sute de mii de muncitori în fața ecranului și toți știți ce se întâmplă în fabricile dumneavoastră, toți cunoașteți aceste exemple în care oamenii din conducere și-au creat structuri parazitare, în care, din aceleași birouri, cu aceeași aparatură, folosind tot ce are industria, și-au transferat o parte în aceste SRL-uri și s-au îmbogățit. Ei au nevoie să mențină actualele structuri, ei au realizat niște venituri, s-a realizat o nouă clasă și are nevoie de următorii patru ani să nu se schimbe nimic ca să se consolideze această situație. Acesta este un prim lucru și, după aceea, sigur, timpul meu de completare am ținut să fie exact cât mi-a lipsit aseară. Putem să trecem și să-i dăm cuvântul, fiindcă astăzi poate să înceapă domnul Iliescu.

Ion Iliescu — Nu. Deci, domnul Emil Constantinescu era dator să-și prezinte propria viziune, propriul program asupra rezolvării acestor probleme, pentru că, în ceea ce privește tabloul situației existente, el a fost prezentat de mai toată lumea. Chiar și eu, în programul meu, încep cu o analiză a situației de criză în care se află economia românească și m-am străduit să prezint și rădăcinile, cauzele acestei situații de criză. Embargoul asupra Iugoslaviei a afectat 2 000 de oameni care lucrau la „Solventul“, în Timișoara, în cuplaj cu o

unitate de la Pancevo — o unitate de dincolo de frontieră — și care au rămas fără lucru. Apoi, dificultățile Complexului de creștere a porcilor COMTIM, care avea relații contractuale pentru asigurare de resurse furajere. Deci, nu pot fi ignorate și tratate cu ușurință aceste chestiuni. Sigur, se poate discuta și despre defecțiunile, și am vorbit despre acest lucru, și despre lipsurile proprii guvernului și factorilor de decizie guvernamentală. Problema este cum să ieșim din această criză. Eu m-am străduit să prezint câteva linii directoare și mă așteptam, din acest punct de vedere, ca astă-seară să văd gândirea proprie și programul domnului Emil Constantinescu. Sigur că orice program trebuie să pornească de la fotografierea situației existente. Dar nu am văzut gândirea dânsului. Cum vede ieșirea din această criză? Oare putea să fie mai bine în acești doi ani și jumătate cu alți oameni aflați la putere? Amintiți-vă perioada CPUN-ului. Ce, parcă m-am instalat cu de la mine putere în această funcție pe care o am? Amintiți-vă momentele tensionate din vremea CPUN-ului, pentru că oameni care să facă scandal, care să folosească, să speculeze greutățile, se găsesc întotdeauna. Cel mai simplu este să faci opoziție. Cel mai simplu este să scormonești, să răscolești și să interpretezi greutățile. Am oferit atunci — cine dorește, să preia această funcție. Am spus — nu țin neapărat să fiu președintele CPUN-ului. Nu s-au găsit amatori, precum ați văzut.

Emil Constantinescu — Acum se găsesc.

Ion Iliescu — De asemenea, după alegerile din 1990, am deschis negocieri cu șefii de partide pentru formarea guvernului. Nimeni nu a fost amator să intre în guvern de coaliție. Au spus — „FSN a câștigat, are majoritatea, să aibă plăcerea de a-și asuma răspunderea guvernării". Pentru că este greu să guvernezi în perioade de criză, este mai rentabil din punct de vedere politic să faci opoziție și să speculezi, să acumulezi capital politic din greutățile perioadei de criză.

Emil Constantinescu — Acum să...

Paul Grigoriu — Iertați-mă, domnule Constantinescu, deci acesta a fost un punct de plecare: fotografia, niște păreri despre ce a fost dar, cum spuneați dumneavoastră, niște milioane de oameni așteaptă niște soluții pentru viitor. V-am ruga ca de aici să demarăm, de la soluțiile

acestea pentru anii care vin, pentru cei patru care sunt ai unui mandat prezidențial.

Emil Constantinescu — Liniile mari ale acestui proiect sunt următoarele. Ele privesc, în primul rând, restructurarea economiei și în al doilea rând — aici includ și partea industrială, și partea agrară — se vor desfășura în modul următor și mă văd, din nou, silit să încep cu o critică: reforma, până acum, s-a desfășurat aproape exclusiv în domeniul comercial. Acesta a fost un lucru destul de grav și a dus la diminuarea producției, din cauza lipsei de preocupare pentru domeniul industrial. Și atunci, noi prevedem, în primul rând, să se facă o evaluare a patrimoniului național, care, pe de o parte, este subevaluat într-un mod artificial, și trebuie pornit de la realitate, de aceea am cerut o Carte Albă la sfârșitul gestiunii acestor guverne — Carte Albă care nu s-a publicat după ce a căzut primul guvern, deci țara nu știe cum stă. Noi nu cunoaștem unde stăm, care este valoarea patrimoniului, care este situația de la care trebuie să plecăm. O dată acest lucru cunoscut, trebuie început cu sectorul productiv, fiindcă acesta e important; trebuie făcută o separare între giganții industriali, care constituie o problemă, și restul întreprinderilor — aproximativ 70%, care constituie întreprinderi care pot fi rentabilizate într-un ritm relativ rapid, fiindcă ele pot să fie rentabile. Acestea trebuie să fie privatizate repede, pentru ca să se poată realiza creșterea rapidă a producției. În ceea ce privește problema giganților industriali, aceasta trebuie abordată și ea cu foarte multă seriozitate, fiindcă industria română este o industrie foarte diversificată; ea nu poate fi tratată prin soluții globale. În primul rând, și acest lucru îl știu bine acum, îl știu foarte bine acum fiindcă am fost în țară, am vizitat foarte multe combinate și, mai ales, am discutat cu foarte mulți reprezentanți ai sindicatelor, programul de care vorbesc — acest program complex care este programul economic al CD, pe care am înțeles că și domnul Iliescu l-a apreciat — nu este numai un program elaborat de către cercetători, oameni de știință de valoare din diferite domenii, dar el a fost discutat de la început cu sindicatele. Eu l-am discutat din primul moment în care a fost elaborat cu reprezentanți ai tuturor marilor centrale sindicale din România; ei

au prezentat propunerile lor, care au fost incluse în acest program și astăzi, în ziua finalei, cum spuneți dumneavoastră...

Paul Grigoriu — Marei finale.

Emil Constantinescu — Marei finale. Au fost avizate de către Cartelul sindical „Alfa" — a fost o întâlnire la care au participat 800 de lideri sindicali din toată țara. Domnul președinte a fost și dânsul invitat — mă rog, nu știu din ce motive nu s-a prezentat. Am discutat din nou, pe larg, răspunzând la întrebări, toate punctele acestui program și, în special, ce se întâmplă cu reconstrucția marilor întreprinderi industriale, a coloșilor industriali care s-au creat în vremea lui Ceaușescu, care, sigur că a fost de multe ori o megalomanie, dar care există, există o valoare națională, unde lucrează foarte mulți oameni și care trebuie dezvoltate. Pentru aceasta am folosit un termen care se folosește pe plan mondial, s-a tradus din franceză, deci, legea falimentului, și aceasta a speriat foarte multă lume, fiindcă imaginea care există în populație este cea a unor magazine care se închid, își trag obloanele și populația este dată afară. Nu. Trebuie schimbat chiar numele acestei legi care trebuie elaborată și care trebuie să implice răspunderea statului pentru întreprinderile aflate în dificultate, și aceasta este, pentru că oamenii nu cunosc, aceasta este structura oricărei legi a falimentului din orice țară democratică din lume. Statul își asumă o răspundere; el numește mai întâi un grup de experți care studiază problema respectivă, după care poate să numească o altă conducere și stabilește condițiile prin care pot să fie rentabile, și sunt foarte diverse, am spus și data trecută, când ne-am întâlnit toți cei șase candidați, situația Combinatului de la Galați căruia nu-i trebuie decât investiții, fiindcă el este un combinat care poate să meargă. Altele trebuie să fie supuse unei reorganizări, dar acestea se fac în mod treptat, se studiază toate mijloacele și se asigură, în același timp, forța de muncă — fie prin recalificare, fie prin distribuire. De aceea, în paralel cu privatizarea întreprinderilor rentabile, cu reconstrucția marilor giganți industriali, trebuie dezvoltat sectorul întreprinderilor mici și mijlocii, și aceasta este cheia programului nostru economic. Și nu este întâmplătoare. Eu am avut ocazia să discut în Germania cu președintele Asociației întreprinderilor mici și mijlocii din Germania,

care cuprinde 85% din producția Germaniei, 85% din forța de muncă, 85% din realizări, și acesta este sectorul din care trebuie plecat, nu prin distrugerea altor întreprinderi, ci trebuie creat printr-o legislație care să stimuleze investirea în domeniul productiv și s-a văzut, chiar în ciuda unei legislații, care categoric nu stimulează acest lucru, s-a văzut că el s-a dezvoltat și în momentul de față 1 200 000 de oameni lucrează în sectorul întreprinderilor mici și mijlocii din România. Sunt 800 000 de șomeri în România. Acești 1 200 000 de oameni puteau fi alți șomeri, la ora actuală. Or, pentru aceasta trebuie elaborată rapid o legislație care să asigure scutirea de impozite sau diminuarea foarte mare a impozitelor pentru cei care reinvestesc în producție și, în special, cei care asigură crearea unor noi locuri de muncă, fiindcă, sigur, s-au creat în domeniul comercial în mod spontan la un moment dat cei care au investit în comerț au realizat că, într-o situație de inflație, ei trebuie să investească banii, dar acest proces trebuie dirijat de către stat. Dar el impune, și aici revenim, impune descentralizarea economică și administrativă și din nou revenim la această structură birocratică care se opune, fiindcă această structură birocratică realizează avantaje și ea blochează totul, fiindcă ea nu are nici un fel de rost. Nu ei trebuie să hotărască, nu la ministere, nu la centrale, nu toată această structură care s-a păstrat și care blochează inițiativa. În același timp, trebuie operat foarte serios în domeniul fiscal, fiindcă ceea ce este în momentul de față la noi este o costinflație, deci este o inflație a costurilor. Drumul pe care s-a operat a fost, trebuie să o recunoaștem, un drum greșit. La noi a fost o liberalizare a prețurilor. Dar, este un lucru elementar că nu se poate realiza o economie de piață, deci în condițiile unui surplus de produse, nu în condițiile — ce am văzut aici — unei producții care scade mereu, fiindcă în această condiție legile pieții nu pot să acționeze. Aceasta a fost blocată până în prezent și aceasta dorim noi și eu personal în program aș dori să stimulez printr-o legislație corespunzătoare dezvoltarea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii.

În ceea ce privește agricultura, aici problemele sunt foarte grave și ele privesc nu numai agricultura, dar privesc și industria. Aseară, domnul președinte Iliescu spunea că nu a făcut nici un fel de pro-

misiuni și am adus ziarul „Azi“ aici, fiindcă am văzut că ieri venise cu un teanc de ziare: este vorba de cuvântarea care o citise în fața Parlamentului : „Gospodăriile țărănești vor fi sprijinite să se consolideze, furnizându-li-se ajutorul tehnico-material necesar“. Ce ajutor tehnico-material necesar a fost furnizat gospodăriilor țărănești? Ce a fost? Fiindcă s-a dat pământ țăranilor, nu s-a dat, au obținut dreptul lor, fiindcă era pământul lor din moși strămoși, pentru care luptaseră și era în mod normal. Revoluția le-a dat acest pământ înapoi. Dar, în același timp, au fost păstrate în mâinile statului toate uneltele, toate mijloacele. Și ce a făcut statul? A ridicat prețul la un nivel inacceptabil, prețul lucrărilor agricole. În același timp, s-a ridicat prețul tractoarelor. În același timp, s-a ridicat prețul pentru plata lucrărilor de irigații. Și atunci, cum pot să-și lucreze țăranii pământul? Puteau, în condițiile existenței unui credit agricol. Dar acest credit agricol li s-a acordat până acum în condiții — este greu să găsesc un cuvânt care să exprime indignarea — la o dobândă care uneori ajungea la prețul pieței la 65%. Este drept că, de curând, s-a operat o reducere a acestei dobânzi, dar și ea s-a operat, fiindcă am adus aici legea, favorizând întreprinderile de stat în dauna întreprinderilor țărănești. Aceasta a dus la această distrugere, acest colaps, această nenorocire care s-a petrecut în agricultură și care a făcut ca România, care între cele două războaie mondiale era furnizorul de grâne al Europei, să ajungă în situația în care pâinea să aibă trei caracteristici: să fie rară, proastă și scumpă. Aceasta este o situație, aceasta implică o răspundere. Nu se poate spune că oricine ar fi fost, lucrurile ar fi mers așa. Trebuie să ni se explice foarte clar, de ce s-a operat în acest mod? De ce reforma a plecat numai în domeniul comercial? De ce statul a făcut o reformă în domeniul productiv, ca statul, care este patronul cel mai mare, debarasându-se pur și simplu și spunând: „descurcați-vă, întreprinderilor!“ Nu se poate așa ceva. Noi trebuie să găsim acele căi și, în primul rând, acele căi legislative care să permită deblocarea, care să permită ca toate aceste blocaje care au plecat, de unde? Și este un lanț de blocaje. Eu am discutat cu zeci și zeci și zeci de sindicaliști, de muncitori din țară și, de aceea, nu întâmplător, sigur, toate marile centrale sindicale și, în general, sindicatele mă sprijină, fiindcă am

discutat cu ele și sunt conștienți de această problemă. A fost un circuit care a plecat de la sporirea nejustificată a prețului energetic, fiindcă s-a uitat că noi avem o producție de petrol și gaze — o avem — și ea nu poate fi raportată numai la prețul pe plan internațional, fiindcă noi nu suntem Ungaria sau nu suntem Bulgaria, nu suntem Cehoslovacia, Cehia sau Slovacia, care nu au deloc producție de petrol. Or, acest preț energetic a lovit, în primul rând, industria minieră, apoi, pe verticală, industria metalurgică; crescând prețul la industria metalurgică, s-a ajuns la industria prelucrătoare, de exemplu, la tractoare — a crescut prețul tractoarelor și aceasta a lovit în țărani. Acesta a fost șirul. Eu nu vreau să fac proces de intenție nimănui, nu vreau să spun că a fost deliberat, pentru ca să se scadă prețul acestora și ca, la un moment dat, ele să poată fi achiziționate la prețuri de nimic în momentul când se va face privatizarea. Dar, în același timp, nu pot să nu întreb, de ce? Deci, soluțiile noastre sunt să spargem acest lanț. Să spargem, în primul rând, această birocrație, să întărim descentralizarea, fiindcă domnul Iliescu a vorbit despre descentralizare, dar, doar a vorbit, fiindcă de ce nu s-a făcut? Asta vreau să știu. De ce nu s-a făcut această descentralizare? Mă opresc aici.

Paul Şoloc — Da. Dacă-mi permite-ți, înainte de a răspunde domnul Iliescu, aș vrea să remarc că discuția aceasta față în față și într-o atmosferă calmă s-a canalizat, probabil că nu întâmplător, asupra domeniului economic. Este evident că este domeniul cel mai arzător, sper să nu se ridice temperatura în studioul nostru. Domnul Constantinescu a atins niște puncte deosebit de sensibile. A vorbit despre restructurarea economiei, a vorbit despre o situație adecvată pentru investitori, a vorbit, de asemenea, despre descentralizarea economică și administrativă, a cerut o operațiune, deci, de operat energic în domeniul fiscal, pentru că altfel nu pot acționa regulile economiei de piață și a afirmat textual: „nu se poate spune descurcați-vă întreprinderi". Deci, toate aceste afirmații ale domnului Constantinescu, după părerea mea, vizează direct statul. Ați vorbit chiar de legea falimentului, despre un anumit rol al statului în acest faliment, nu?

Emil Constantinescu — Da.

Paul Şoloc — Bun. I-aş întreba pe cei doi candidaţi la Preşedinţie, în etapa actuală şi în următorii patru ani, cum văd rolul statului în economia românească? Este un rol sau o intervenţie? Şi, în al doilea rând, domnul Emil Constantinescu, vorbind despre restructurarea sectorului productiv, s-a referit la marile combinate industriale, acei giganţi pe care îi cunoaştem cu toţii, ştiind, de asemenea, că Ceauşescu îşi făcuse mai mult decât un orgoliu, o vanitate, din achitarea datoriei externe. Dumneavoastră aţi afirmat că noi am plecat favorizaţi prin faptul că noi nu aveam o datorie externă. Având în vedere că restructurarea sectorului productiv, aşa cum dumneavoastră o aveţi în vedere, presupune mari investiţii de capital străin, este evident că vom ajunge la datorii externe. Luând în considerare, de asemenea, că unii economişti au început să vorbească acum despre faptul că datoria externă este un mod de funcţionare a economiei mondiale, aş adresa întrebarea celor doi candidaţi: cum văd problematica datoriei externe în condiţiile noastre?

Ion Iliescu — Întâi, câteva cuvinte legate de aprecierile domnului Constantinescu. În primul rând, aş aprecia cu satisfacţie schimbarea discursului de politică economică al reprezentantului Convenţiei Democratice. De altfel, acest lucru l-am constatat şi în textul programului Convenţiei Democratice şi de aceea am spus, la un moment dat, că este încurajator acest lucru, că, în ciuda deosebirilor de vederi, de orientări, de poziţii în probleme diferite, există, totuşi, puncte de convergenţă care pot constitui obiectul unui program comun al unor forţe politice foarte diverse în jurul câtorva probleme naţionale de mare importanţă şi, fără îndoială, cea mai importantă problemă este cea a redresării economiei naţionale. Faptul că eu am găsit în Platforma-program a Convenţiei Democratice o asemenea apreciere, că demarajul unei reforme economice este posibil numai după un dialog naţional, purtat de guvern, patronat, sindicate, bănci şi partide politice, asupra calendarului ritmurilor şi costurilor sociale ale reformei, mi se pare că este un punct de convergenţă cu ceea ce am exprimat eu şi formaţiunea pe care o reprezint. Acest dialog trebuie să ducă la un contract social bazat pe răspunderile şi participarea întregii societăţi. Ceea ce pot să constat este că asemenea idei, ca şi unele din cele

menționate de domnul Constantinescu, pot constitui puncte de convergență pentru activitatea viitoare. De aceea am spus că s-a schimbat limbajul și orientarea, de la o atitudine de contestare a oricărei acțiuni de construire a noii economii... Deci, constat unele lucruri care ne apropie, ca manieră de apreciere a lucrurilor. Pentru că, de fapt, care a fost și care este marea dispută în legătură cu reforma? Toată lumea s-a pronunțat pentru reformă. Nimeni nu spune că este împotriva reformei economice. Dânsul vorbește de descentralizare. Descentralizarea s-a produs, numai că s-a produs într-un mod haotic, s-a realizat ceea ce spunea și domnul Constantinescu, această degajare a răspunderii din partea organelor guvernamentale față de funcțiile care revin, în această fază, statului, respectiv guvernului. În primul rând, statul continuă să fie proprietar al celei mai mari părți din avuția națională, din capitalul social, fondurile fixe ș.a.m.d., și el nu se poate degreva de răspunderea care-i revine ca proprietar. Și aici văd că ajungem la aprecieri comune, într-adevăr, că unitățile economice au fost lăsate să plutească în derivă, fără prezența statului, care trebuie să controleze gestionarea proprietății de stat. Cunosc și punctul de vedere al sindicatelor, l-am apreciat, pentru că eu am avut, nu acum, întâlniri cu sindicatele; de-a lungul acestei perioade am avut nu o dată dialoguri cu reprezentanții centralelor sindicale și a unor sindicate din teritoriu, din unități mari, am intervenit ca factor mediator între sindicate și guvern, în mai multe etape, iar personal am căutat să militez pentru a promova un asemenea cadru de dialog. S-a și realizat, mai ales după instalarea guvernului Stolojan, un cadru organizat de dialoguri permanente între reprezentanții sindicatelor și guvern. Mi se pare că această poziție comună, din acest punct de vedere, este un elemnt care poate să ne ajute să găsim un punct de acțiune conjugată a forțelor politice care au răspunderi în fața țării, în momentul de față.

Este, cred, inexact ceea ce spunea domnul Emil Constantinescu — că reforma s-a redus la domeniul comercial. Dânsul are în vedere, probabil, un singur element al reformei economice — procesul de privatizare, care a căpătat mai multă deschidere în domeniul unităților comerciale. Vreau să vă spun că una din primele legi adoptate încă pe vremea CPUN-ului s-a referit la încurajarea sectorului privat în unități

mici și mijlocii în domeniul comercial, servicii și producție mică și mijlocie. Este adevărat că oamenii mai repede s-au lansat în domeniul activității comerciale și, oarecum, în cel al serviciilor. Dar au apărut și unități de mică producție. Avem acum peste 150 000 de asemenea unități private în țară cu, așa cum menționați și dumneavoastră, aproape un milion și jumătate de lucrători angajați în acest sector. Că mai repede s-au lansat oamenii în activități comerciale este, probabil, un proces obiectiv, firesc, cum s-a produs și pe plan mondial în istoria capitalului: întâi a apărut capitalul comercial și apoi s-a dezvoltat capitalul industrial, capitalul financiar ș.a.m.d. Deci, este mai ușor de investit în asemenea operațiuni care duc și la manifestări speculative, la încurajarea concentrării acumulării de capital speculativ — sunt și aspectele negative ale fenomenului, care sunt sesizate, semnalate de populație, dar este un proces care nu poate fi determinat numai prin dorința cuiva, ci trebuie urmărit și abordat în profunzimea lui. Deci, nu este vorba de ignorarea sectorului industrial, pentru că reforma conține multe elemente care au format obiectul legislației elaborate în acești doi ani de zile de către Parlament. Deci, pornind de la prima măsură luată încă de pe vremea CPUN-ului, s-a trecut apoi la Legea privind marea privatizare; a fost un Decret-lege de pe vremea CPUN-ului și apoi o lege aprobată de Parlament, cu extinderea facilităților capitalului străin pentru atragere de capital străin și avem o evoluție și din acest punct de vedere. În 1990 au luat ființă circa 1 000 de unități cu capital mixt, românesc și străin; la sfârșitul lui '91 se depășise numărul de 8 000 de asemenea societăți mixte; acum am trecut de 10 000 de astfel de unități cu capital străin. A apărut Legea de transformare a fostelor unități de stat în regii autonome, mai ales în domeniul infrastructurilor și în sectoarele de bază — extractiv, transporturi ș.a.m.d. Ceea ce lipsește, și sunt de acord cu remarca domnului Constantinescu și a economiștilor care au lucrat la programul Convenției Democratice — pe unii îi și cunosc, căci am avut și dialoguri, așa cum am mai spus, la Institutul de Cercetări Economice —, este că statul nu a reușit, guvernul, în această perioadă, să găsească forma specifică acestei perioade de tranziție în care statul, deci, să-și exercite rolul lui de proprietar și să mențină forme de control asupra activității

acestor unități, care au fost private de orice fel de intervenție centralizată a statului. A dispărut și CSP și MATF, și centralele industriale, și dreptul de directivă al ministerelor asupra activității productive a întreprinderilor, dar asta nu e suficient. Trebuie să rămână, așa se întâmplă peste tot în lume. În țările dezvoltate, cu economie de piață, există instrumente de natură economico-financiară și inclusiv organisme de analiză, de sinteză, care urmăresc balanțele mari și care elaborează strategii ale economiei naționale, deci statul intervine în procesele macroeconomice ca factor reglator, care să dea coerență întregii legislații economico-financiare, pârghiilor, instituțiilor ș.a.m.d., și, pe de altă parte, să protejeze industria națională, economia națională, în contextul integrării, care este un proces obiectiv în economia mondială. Din acest punct de vedere eu cred că, într-adevăr, s-au manifestat în această perioadă slăbiciuni, nu numai slăbiciuni, dar și anumite viziuni — și aici este o confruntare, dacă vedeți, chiar în programele politice care s-au prezentat și mi se pare că suntem mai apropiați, ca viziune, de câteva elemente din programul Convenției Democratice, față de alte programe de nuanțe liberalo-idealistă, aș spune eu, care pornesc de la ideea *laissez faire — laissez passer,* statul nu trebuie să se mai amestece în economie, în momentul de față, economie de piață înseamnă nonintervenția totală a statului și unitățile economice să se descurce care cum poate. Ba chiar s-a insistat de către unii pe Legea falimentului ca soluție a rezolvării acestei probleme. Deși nu se descurcă, să aibă și cadrul legal pentru a falimenta; deci, preocuparea de bază este cum să ajutăm să falimenteze întreprinderi, nu cum să gândim un cadru de a ajuta factorii, agenții economici, unitățile economice și, în special, industriale, ca să-și găsească, în mod corespunzător, căile de redresare economică. Procesul, sigur, nu este simplu. Dar eu zic că o serie de elemente privind cadrul legislativ al acestei activități au fost puse. Asta este o problemă importantă și mă bucură faptul că în programul Convenției apar asemenea elemente care ne apropie.

Sunt probleme și în legătură cu procesul de liberalizare și eu, în mod critic, am apreciat modul oarecum superficial și aventuros în care a fost lansat acest program de liberalizare, deși la vremea respectivă

l-am și susținut, pentru că se crease o situație grea în economia națională la sfârșitul sau spre sfârșitul anului 1990, când bugetul statului nu mai dispunea de posibilități să mai subvenționeze activități neeconomice. De aici, liberalizarea prețurilor se impunea. Dar cum anume să se realizeze această liberalizare? Asta a fost o problemă. Din păcate, guvernul s-a lansat într-o chestiune insuficient de bine analizată și pregătită și de aici au apărut și disensiunile în interiorul FSN, disensiuni între guvern și Parlament și Parlamentul cred că, pe bună dreptate, a criticat guvernul că nu a prezentat această măsură-cheie a declanșării procesului reformei în fața Parlamentului, pentru a avea o reflecție mai profundă. La vremea respectivă, Stolojan, ca ministru al Finanțelor, a criticat faptul că ministerul de resort, de Economie și Finanțe, nu a fost consultat în această chestiune și avea o viziune care mie mi s-a părut mai realistă, despre care am aflat, însă, tardiv. Eu, de bună-credință, am susținut necesitatea măsurii de liberalizare a prețurilor, pentru că nu mai puteau fi acoperite niște prețuri care se situau sub costurile de fabricație, nemaiavând surse de subvenționare și, deci, prețurile trebuiau să vină să regleze, dar acest proces se putea face de o manieră oarecum controlată. Discuția a revenit abia când s-a pus problema extinderii acestei prime măsuri spre produsele de larg consum și atunci a apărut intervenția mea, discuția cu guvernul, intervenția sindicatelor, dialogul cu sindicatele și măsurile, dacă vă amintiți, de la începutul anului '91, de temporizare a acestor măsuri și de menținere a subvențiilor. Dar, atunci, Stolojan a avut dreptate că apare lipsa de coerență între un sector de prețuri liberalizate și alt sector de prețuri, care continuau să fie subvenționate și în aceste condiții gestionarea e mult mai dificilă. Atunci a urmat demisia ministrului Stolojan. Dar, din păcate, s-a declanșat un proces care greu mai poate fi stăpânit, precum vedem, în continuare. Sigur, oricum, procesul era dificil. De aceea am spus că în programul de reforme au apărut incoerențe legate de viziuni simpliste privind un liberalism de acesta, care nu corespunde unor realități obiective din economia mondială contemporană. Țări cu o economie de piață de tradiție nu au ignorat asemenea elemente, privind rolul specific economiei de piață, de prezență și de intervenție a statului în economie. Și asta a agravat

dificultățile, care și așa erau și se mențin. Dar mie mi se pare că, într-adevăr, asta este o temă... Văd că domnul Constantinescu — și este lăudabil — a făcut un efort colosal ca să se informeze pe niște probleme ale economiei care nu-i sunt foarte familiare, dar care trebuie să preocupe pe toată lumea. De aceea spuneam că aceste probleme trebuie să formeze obiectul unor dialoguri la scară națională și să apelăm la oamenii de meserie, oamenii de specialitate, pentru a elabora o strategie națională și pentru a fundamenta programele guvernamentale de soluționare a tuturor acestor probleme care sunt atât de complicate.

Emil Constantinescu — Aș vrea imediat să fac o completare. Eu mă bucur că domnul Iliescu se bucură de programul Convenției Democratice.

Ion Iliescu — Dumneavoastră nu ați studiat programele noastre.

Emil Constantinescu — Ba da, ba da, am studiat foarte atent. Zile întregi am lucrat în această direcție. Este meseria mea să studiez, să mă pregătesc, mereu am dat teste, și în aceste întâlniri cu sindicatele, de care vorbeam și aș prelua și eu din ce a spus dânsul, în adevăr, că noi am străbătut, de fapt, nu o perioadă de tranziție, ci o perioadă de haos — aceasta este problema — și în care statul, cel mai mare patron, ăsta este statul nostru, și-a declinat responsabilitățile. Și fiindcă domnul Șoloc ne întreba, ne ruga să ne pronunțăm asupra creditelor interne și asupra creditelor externe, eu aș pleca de la ideea datoriilor și aș spune că, în momentul de față, noi avem mai multe datorii interne, către țară, decât avem datorii externe. Aceasta este problema, fiindcă bugetul, în momentul de față, ce se întâmplă, el subvenționează în cea mai mare parte societățile comerciale și regiile autonome de stat, care pierd. Este ca și cum ceea ce într-o economie normală am lua bani dintr-un buzunar plin și i-am pune într-un buzunar gol.

Ion Iliescu — Nu, aici spuneți un neadevăr. Bugetul nu mai subvenționează asemenea întreprinderi.

Emil Constantinescu — O parte...

Ion Iliescu — Nu, sunt doar câteva sectoare, cum este mineritul... Și sunt produse de larg consum, care vizează viața oamenilor. Aici era discuția asupra căreia m-am referit, că la 1 ianuarie ar fi urmat

tranșa următoare de reducere a subvențiilor de stat, pentru că fenomenul subvenționării este un fenomen neeconomic, care are, fără îndoială, efecte negative asupra comportamentului agenților economici. Dar, ținând seama de situația în care ne aflăm, am considerat necesar să reanalizăm eșalonarea acestei tranșe a reducerii subvențiilor de stat.

Emil Constantinescu — Exact, m-ați ajutat, asta urma în firul ideilor pe care am vrut să le susțin. Fiindcă asta trebuie făcut, trebuie analizate întreprinderile care pierd, de ce pierd și cum putem să le ajutăm să nu piardă. În ambele sectoare și, mai ales, în sectorul întreprinderilor de bunuri de larg consum nu este normal să se piardă, fiindcă ele au asigurate piața de desfacere și acestea ar trebui să fie primele care ar trebui să fie rentabilizate. Or, acum, sigur, să ne concentrăm pe idee, am spus, într-un mod de fairplay, să uităm, dar nu putem să uităm că suntem într-o campanie electorală. Eu când am spus, și sigur că cea mai mare satisfacție pentru mine este că acest program l-am făcut împreună cu reprezentanții sindicatelor și fraza pe care a citat-o domnul Iliescu nu exista la început în programul Convenției. Ea a existat după prima întâlnire pe care am avut-o cu liderii tuturor confederațiilor sindicale și la care am stabilit că nu se poate face nimic în țara asta, nu se poate ieși din criză, dacă nu există — fie că-i spunem pace socială, fie că-i spunem moratoriu social, dar, în esență, trebuie să fie o consultare permanentă între administrația întreprinderilor — dintre patroni, indiferent cum sunt ei și cum vor fi — deci între patroni, între sindicate și între guvern, care trebuie, ca Executiv. Dacă acest triunghi funcționează cum trebuie, nici nu mai avem nevoie să discutăm despre moratoriu sau de pace socială, fiindcă se realizează de la sine o adaptare. Și eu trebuie să o spun deschis: în momentul în care toate centralele sindicale și sindicatele locale sprijină candidatura mea la Președinție — aceasta este realitatea și astăzi s-a reafirmat și s-a publicat în toată presa —, în momentul în care Asociația micilor întreprinzători, a întreprinzătorilor, a patronilor — adevărații patroni — sprijină candidatura mea la Președinție, însemnă că ei sunt nemulțumiți de ce a fost și vor altceva și sigur că fiecare putem să discutăm, că toți am discutat, dar contează ce a reieșit în urma acestor discuții și ce opțiune au avut cei cu care am discutat,

în cine au manifestat încredere și în cine nu au manifestat încredere. Aceasta este problema, fiindcă fără această încredere nu se poate realiza nimic. Am spus-o și repet de fiecare dată — toată lumea uită că credit înseamnă încredere, fie că este vorba de un credit extern, fie că este vorba de un credit intern. Deci trebuiesc realizate acele condiții de încredere a populației. Creditul extern de care avem nevoie și de care am beneficiat că, iată aici, importul de devize convertibile, el a crescut. Noi nu știm exact care a fost situația, nu știm exact situația datoriilor externe, dar ea a crescut. Noi nu putem să ne dezvoltăm fără credite externe. Cine spune acest lucru este un demagog. Și mie mi-a părut bine acum, trebuie să remarc că președintele Iliescu, în cele patru situații, avea patru variante de răspunsuri când l-am întrebat de Fondul Monetar Internațional. A ales-o pe cea bună; după părerea mea, aceasta era situația. Fiindcă eu, sigur, aveam pregătite răspunsuri pentru toate celelalte trei variante. Rămâne să discutăm impactul social, dar, într-adevăr, de data aceasta, a ales soluția bună și singura care era normală. Dar, revenind la credit, ca să obții — fiindcă se pot deschide alte lanțuri de credite —, ca să discuți de credite trebuie să ai încredere, deci trebuie să existe o stabilitate internă ca să proiectezi afară o imagine a României, care nu poate fi o imagine falsă, pentru că nu crede nimeni. Trebuie să se bazeze pe o imagine internă. Și, în același timp, ai nevoie de credit în sensul de încredere în țară și asta este o problemă extraordinar de importantă. Domnul Ion Iliescu vorbea de peste un milion și ceva de dolari care există în disponibilități în țară. Ei bine, aceștia și alți bani care există — că există valută, în momentul de față, în țară, este real...

Ion Iliescu — Peste 900 000 000...

Emil Costantinescu — Da, există o sumă foarte mare.

Ion Iliescu — Peste 900 000 000 de dolari.

Emil Constantinescu — Ea trebuie atrasă în circuitul productiv, fiindcă, așa cum este acum Legea devizelor, încurajează menținerea în bănci sau în circuitul fiscal sau, de frică, la depozitari sub diferite metode, fiindcă totdeauna când există o situație nesigură oamenii își rețin valuta, deoarece cursul ei crește mereu și atunci ei o rețin. Noi trebuie să realizăm această încredere care să mobilizeze creditul

extern și creditul intern. Și pentru aceasta eu m-am adresat, de aceea m-am adresat și celor cinci milioane și jumătate de alegători ai domnului Iliescu. Și de aceea vorbesc mereu uitându-mă la ei, fiindcă, v-am mai spus, neavând alte structuri în spate, am nevoie de această încredere comună, a celor trei milioane și jumătate care m-au votat pe mine și a celor cinci milioane și jumătate care l-au votat pe domnul președinte Iliescu. Numai împreună putem realiza ieșirea din această criză și eu o văd sub forma realizării unui Consiliu Național în care trebuie să participe toate forțele responsabile și eu aș adresa, dacă domnul Iliescu ar fi senator, aș adresa și dânsului, mai ales în calitate de specialist în domeniul dânsului, invitația să participe la un astfel de Consiliu Național, și tuturor factorilor responsabili, pentru că nu poate fi vorba, în cazul dumneavoastră, de fapt, de un program de partid, sau chiar de un program de coaliție de partide. Problema care se pune — și aceasta vor hotărî alegătorii — este cine poate mai bine să realizeze această reconciliere națională, să mobilizeze forțele naționale.

Paul Grigoriu — Cu îngăduința dumneavoastră, aș dori să revin la un buton roșu, care s-a atins în discuția aceasta, dar s-a atins puțin. Ați evocat problema sindicatelor. Dumneavoastră, domnule Constantinescu, ați vorbit despre relații guvern-sindicate-patronat, dumneavoastră, domnule Iliescu, ați spus despre medierea pe care, la un moment dat, ați făcut-o între guvern și sindicat. Care este, după părerea dumneavoastră, raportul optim pentru țară, pentru cei care sunt membri ai acestor sindicate, instituția prezidențială cu aceste organizații?

Emil Constantinescu — În ce ordine? Cred că domnul Iliescu...

Ion Iliescu — Da, această idee este mai veche în programul și în demersul pe care eu l-am avut și formațiunea pe care o reprezint. Deci, această idee — a triunghiului, a dialogului permanent și a cadrului de conlucrare guvern-patronat-sindicate — este prezentă în toată structura gândirii noastre. Asta ține seama și de experiența unor țări care au abordat aceste lucruri cu efecte foarte bune. Am văzut, de exemplu, în Japonia, unde acest triunghi lucrează cu foarte mare eficiență. În Israel, de asemenea. Și se practică și în alte țări.

În legătură cu problemele acestea ale reformei, aş puncta trei elemente fundamentale. În primul rând, deci, precum vedem, găsim puncte de convergenţă şi aceasta mă bucură pentru că, altminteri, toată propaganda anterioară pornea de la trei elemente, în ceea ce mă vizează — că „Iliescu este împotriva reformei", ceea ce este un lucru fals, pentru că nu numai că nu m-am opus acestui proces, dar reforma este lansată, domnilor, nu trebuie să înceapă acum! Reforma, de doi ani de zile, de doi ani şi jumătate, este lansată, ea a fost şi fundamentată, a avut o desfăşurare a ei şi în elementele ei legislative a fost creionată, elemente constituţionale şi pârghii. Ea trebuie desăvârşită. Deci ceea ce trebuie să facă viitorul legislativ şi guvern este să vadă unde ne aflăm şi ce avem de făcut pe mai departe, concomitent cu abordarea problemelor dificile pe care le prezintă criza actuală prin care trece economia noastră.

În al doilea rând, s-a spus că eu aş pleda pentru încetinirea reformei. Chiar domnul Emil Constantinescu a formulat o asemenea idee, într-o intervenţie. Eu am spus că problema ritmului nu este o chestiune de opţiune personală, de dorinţă, ci este o chestiune de posibilităţi reale. Este o diversiune această chestiune — cine-i pentru ritm mai alert, cine-i pentru ritm mai lent. Cred că nimeni nu ar fi împotrivă dacă ar exista această soluţie şi dacă cineva ar putea să ofere o astfel de soluţie ca, în decurs de doi, trei ani de zile, să putem traversa tot acest proces al tranziţiei. Vedem foarte bine că şi alţii se străduiesc — polonezii au adoptat, la un moment dat, terapia de şoc, pe baza unei consultanţe externe, au intrat în mari dificultăţi, care au fost şi sancţionate de electorat şi, în momentul de faţă, caută o corectare a modului de desfăşurare a reformei. Deci, aici nu este vorba de dorinţa sau de nedorinţa de a avea un ritm mai alert, ci problema este de a conecta tot mecanismul reformei şi toată gândirea reformei la realităţi, la posibilităţile concrete de care dispune economia naţională — conjuncturi interne şi conjuncturi externe —, adică problema este mult mai complicată, nu ţine doar de dorinţă. Eu, deci, ceea ce am cerut, am cerut tocmai racordarea programului reformei la realităţile şi posibilităţile economiei româneşti, luând totul în considerare,

și factorii interni, și factorii externi, și resursele interne, și resursele externe.

Și o a treia chestiune care s-a vehiculat pe seama mea — atitudinea față de capitalul străin. De la bun început, în toată legislația noastră, din primele începuturi, am căutat să creăm cadrul care să faciliteze capitalul străin și asta având în vedere două aspecte — nu numai împrumuturi externe. Sigur că fără credite nu se poate în zilele noastre, dar asta nu este suficient; trebuie, mai ales, să încurajăm investițiile de capital, ca un element important pentru modernizarea foarte multor sectoare ale industriei noastre. De aceea, mie mi se pare că, în general, problema reformei nu trebuie ideologizată. Mi se pare că se bate foarte multă monedă pentru transformarea în capital politic a unor lozinci cu privire la reformă. Reforma mi se pare că este o chestiune fundamentală, care ține de un proces de relații economice, care trebuie abordat cu profesionalism, cu competență, de către oameni pricepuți, care cunosc economia și din punct de vedere teoretic, și la macroscară, și la microscară, cu oameni care au experiență de viață și de conducere. Și noi avem suficiente cadre cu experiență, care pot fi utilizate în tot acest proces. De aceea, mi se pare că sunt elemente de convergență, cum spuneam, în această abordare.

S-a spus ceva despre agricultură, de asemenea. Și aici, nu cu demagogie trebuie să abordăm aceste probleme. Cred că am avut slăbiciuni, nu faptul că au fost repuși oamenii în drepturi de proprietate — aceasta am exprimat-o și am manifestat-o, ca deschidere, de la început. Una din primele măsuri, așa cum am spus, a fost acordarea acelei jumătăți de hectar de pământ tuturor membrilor cooperatori și, apoi, promovarea Legii fondului funciar, modul cum s-a finalizat până la urmă legea și, mai ales, aplicarea ei, care a creat dificultăți foarte mari micului producător și problema este cum să venim în sprijinul său. Din acest punct de vedere, există un program, de asemenea, discutat demult, și nu este adevărat că nu s-a venit în sprijinul agriculturii și în sprijinul țărănimii. Încă de anul trecut am intervenit personal în legătură cu lucrările agricole de toamnă și, apoi, cu lucrările din această primăvară. Statul a alocat 80 de miliarde de lei pentru a susține lucrările fundamentale: arături, însămânțat, apoi recoltat,

sprijin cu substanțe chimice, pe care țăranii singuri nu le-ar fi rezolvat dacă nu exista acest sprijin masiv din partea statului, lucru care continuă şi acum. Recent, guvernul a adoptat două hotărâri în sprijinul țărănimii. Pe de o parte, acum a fost adoptată o hotărâre a guvernului, în săptămâna aceasta, pentru sprijinirea țăranilor — ca să-și procure tractoare și mașini agricole, fie individual, fie asociați. Este chiar această hotărâre privind măsuri pentru creditarea producătorilor agricoli, în vederea achiziționării de tractoare și mașini agricole. Lucrările respective au fost făcute cu dobândă diminuată. Deci, în condițiile în care s-a impus, datorită procesului inflaționist, creșterea dobânzilor — pentru câteva sectoare: agricultură, energie și sprijinirea exportului — s-au acordat dobânzi mai accesibile, iar pentru agricultură s-a aplicat dobânda de 15%. Cu această dobândă, această hotărâre prevede sprijinirea țăranilor, fie asociați, fie individuali, pentru procurarea, cu rambursare într-o perioadă de cinci ani pentru societăți și asociații agricole, în șase ani de zile pentru producătorii individuali. Și există o a doua măsură, care mi se pare, de asemenea, utilă, luată de guvern în sprijinul gospodăriilor de la munte. Avem circa trei milioane de oameni care locuiesc în zona montană, există peste 600 000 de gospodării în această zonă — particulare, acolo sector colectivist nu a existat nicicând, și care au greutăți deosebite, de ordin climatic, de distanță, separare de căi de acces, centre urbane ș.a.m.d. Se prevede un întreg program de măsuri care să vină în sprijinul gospodăriilor familiale din zona montană, cu credit pentru a crește animale, mai ales pentru a dezvolta diverse sectoare economice specifice zonei de munte, inclusiv dezvoltarea agroturismului, care, pentru România, poate să devină o sursă importantă de venituri, inclusiv pentru familii, de absorbție a unei forțe de muncă, care se eliberează prin șomaj, de dezvoltare a unor zone întregi din punct de vedere economic și creează surse de venituri chiar și pentru administrația locală. Deci, sunt chestiuni care arată preocupare pentru acest lucru, astea nu sunt fraze generale...

Paul Grigoriu — Să știți că eu revin la sindicate.

Emil Constantinescu — Da, da, da, reveniți la sindicate și bine faceți că reveniți la sindicate, și ca lucrurile să fie clare, am în față o

scrisoare primită pe data de 7 octombrie de la Blocul Național Sindical și care sună așa: „Domnului Emil Constantinescu, candidat din partea CD la funcția de președinte al României. Vă prezentăm patru întrebări pe care vă rugăm să le prezentați domnului Ion Iliescu, candidat la funcția de președinte al României, din partea Consiliului Consultativ al Blocului Național Sindical, deci care au fost votate: 1. Ce v-a determinat să promulgați legile contractelor colective de muncă, conflictelor colective de muncă, sindicatelor, deși știați că erau contestate de mișcarea sindicală românească? 2. În iunie 1992, Blocul Național Sindical a inițiat o serie de acțiuni pentru organizarea alegerilor în iulie 1992. Poziția a fost combătută de dumneavoastră, de partidul care v-a propus — FDSN —, care ne-a etichetat ca mineri deghizați, obraznici, apostoli sindicali. Ați amânat alegerile. Vom avea poate un guvern în noiembrie și vom intra în iarnă fără combustibil și cu 1-1,5% probabil un număr mai mare de șomeri, fără credit financiar și moral extern. Astfel arată iarna pe care poporul român va trebui să o traverseze. Considerați că dumneavoastră și formațiunile care vă susțin și care au cerut și obținut amânarea alegerilor nu aveți nimic să vă reproșați în legătură cu situația în care a fost adusă România în pragul iernii? A treia întrebare se referă la observatorii interni la alegeri și trec peste ea, este foarte critică. 4. Cum apreciați că Blocul Național Sindical și apoi CNSLR, „Alfa" și „Frăția" au recomandat membrilor lor susținerea candidatului la Președinție al Convenției Democratice din România? Chiar credeți că sute de lideri sindicali din centrale și sindicate cu orientare diferită sunt manevrați de forțe politice interne și plătiți cu bani din exterior? Consiliul Consultativ, președinte...

Paul Grigoriu — Acuma să știți că eu, personal, cred că scrisoarea aceasta trebuia să ne fie adresată nouă, gazetarilor, ca să punem noi întrebările.

Emil Constantinescu — Da, sigur, eu v-o pot oferi să o păstrați. Oricum o citeați mai bine decât mine, dar problema rămâne reală și întrebările sunt reale.

Ion Iliescu — Nu este nici o dificultate de a răspunde la toate aceste întrebări.

Negocieri nu înseamnă neapărat asimilarea, acceptarea părerilor unei singure părți. Deci, asupra Legii contractelor, asupra Legii conflictelor de muncă și asupra Legii sindicale a avut loc o consultare permanentă. În primul rând între guvern, care a inițiat aceste legi, și reprezentanții sindicatelor, centralelor sindicale și apoi chiar la comisiile de specialitate ale Parlamentului. Și eu am solicitat, am insistat să se facă această consultare. Au fost la mine, în delegație, reprezentanții centralelor sindicale și le-am înlesnit să aibă acest dialog. Nu-mi amintesc în ce constau la vremea respectivă obiecțiile sindicatelor, dar multe din propunerile sindicatelor au fost acceptate ca atare, introduse chiar în prevederile proiectului de lege, apoi la completări, în cadrul Parlamentului. Dar au fost și lucruri care — îmi amintesc — nu au fost întru totul acceptate. Parlamentul este suveran, din acest punct de vedere, este un Parlament, este un sistem democratic și este dreptul Parlamentului să se pronunțe. N-am avut motive ca să le resping. Dacă îmi amintesc bine, chiar una sau două din aceste legi le-am și trimis înapoi la Parlament pentru reanalizare, la intervenția sindicatelor. Până la urmă s-a ajuns la formula care a fost considerată acceptabilă.

În ceea ce privește acțiunile din iulie, iarăși, dezbaterea legii în Parlament nu eu o determin, nu pot decide ritmul în care se dezbat aceste legi în Parlament. Președintele nu are cum interveni aici. Dacă vă amintiți, în iarna lui 1991, începutul lui 1991, aveam chiar certitudinea că reușim, până la sfârșitul primăverii și începutul verii, să avem toate condițiile create pentru organizarea alegerilor. Dar evoluția vieții parlamentare, procesele care s-au produs în rândurile unor formațiuni politice în perioada iernii respective, alegerile locale, au amânat, au tergiversat finalizarea celor două legi privind alegerile parlamentare și prezidențiale. Deci, nu eu am amânat alegerile și poziția mea a fost întotdeauna aceea de a face eforturi ca să finalizăm cât se poate de repede posibil. Dar tot procesul de elaborare a legilor a întârziat, inclusiv cu întreruperile care au avut loc în perioada de iarnă și în perioada alegerilor de primăvară.

În legătură cu opțiunea liderilor acestor confederații, este dreptul dânșilor. Mă și surprinde, pentru că unii au venit la mine să-și declare

fidelitatea și sprijinul. Unii chiar mi-au exprimat că o victorie a Convenției Democratice ar fi o catastrofă pentru țară, ca ulterior să constat adoptarea altei poziții... După aceea, au încercat să-și creeze o formațiune politică care să-i reprezinte — CSS-ul —, care se pare că nu a reușit să obțină nici un mandat în Parlament. Ca acuma să exprime unii dintre ei, liderii confederațiilor respective, sprijinul către domnul Emil Constantinescu... Este dreptul democratic al acestor instanțe, al acestor organisme, să își exprime opțiunea, sprijinul sau nonsprijinul unuia sau altuia dintre candidați. Eu nu confund toată mișcarea sindicală cu liderii acestor formațiuni și, în același timp, rămân receptiv și deschis pentru orice evoluție în gândirea oamenilor. Deci, nu mă deranjează aceste întrebări.

Emil Constantinescu — Dar, acum să-mi spun punctul de vedere, că acestea au fost întrebările. Sigur, așa stau lucrurile, fiecare își exprimă punctul de vedere. Dar este adevărat că la primul tur domnul Iliescu a declarat că este sprijinit de toți cei ce muncesc, ceea ce a fost o declarație cam hazardată, pentru că îmi închipui că muncitorii mai muncesc, chiar și o parte din oamenii de știință și din alte sectoare.

Ion Iliescu — Este interpretarea dumneavoastră. Eu am spus că, fără îndoială, mă bazez în primul rând pe sprijinul celor care trăiesc din muncă cinstită.

Emil Constantinescu — Da, mă gândesc că muncitorii trăiesc din muncă cinstită.

Ion Iliescu — Sigur că da, bineînțeles.

Emil Constantinescu — Tocmai asta este problema.

Ion Iliescu — Și eu am spus că mă și bucur, nu mă jenează acest lucru, faptul că mă sprijină mari categorii din rândul muncitorilor, al țăranilor, al intelectualității, în special al intelectualității tehnice și din alte sectoare de activitate.

Emil Constantinescu — Care, la un moment dat, poate să fie mai mare sau mai mică, că nici unul nu ne bucurăm de sprijinul tuturor. Asta este problema, de ce parte de sprijin ne bucurăm fiecare. Asta urmăresc aceste alegeri.

Ion Iliescu — Primul tur de scrutin a și arătat.

Emil Constantinescu — Turul întâi a arătat o situație și sigur că turul doi poate să arate altă situație.

Ion Iliescu — Bineînțeles.

Emil Constantinescu — Fiindcă unul din lucrurile care marchează deosebirea este faptul că, în turul unu, FDSN-ul, deci formațiunea care v-a sprijinit pe dumneavoastră, este formațiunea cea mai importantă din Parlament, deci ea va forma guvernul. Concentrarea aceasta de guvern va fi de stânga. Va fi de stânga în Parlament, va fi de stânga în guvern — fiindcă este normal, avansăm și la problemele politice —, iar președintele țării, indiferent care va fi el, și mie dacă-mi revine această sarcină va trebui, conform Constituției, să mă adresez liderului formațiunii majoritare, deci liderului formațiunii FDSN, pentru a-l însărcina să înceapă convorbirile pentru formarea unui guvern. Și aceasta a fost problema, mai ales cu acest sprijin al PSM-ului și al Partidului România Mare, de care văd că acum domnul Iliescu se mai debarasează. Și alegătorii ar trebui să fie puși pe gânduri pentru că domnul Iliescu s-a pronunțat pentru continuarea reformei, ori Partidul România Mare s-a pronunțat clar pentru oprirea reformei. Deci, este și o răspundere. Aseară, domnul Iliescu a început prin a mă fixa foarte tare în limitele perimetrului formațiunii. Este o răspundere pentru formațiunea respectivă. Era vorba și despre comportarea parlamentarilor acestei formațiuni, pe care nu-i mai ține minte și pe care i-a văzut acum din nou în Parlament. Fiindcă domnii Dumitrașcu, Văcaru, deci toți cei cărora le-au fost atribuie aceste cuvinte sunt și acum, dar nu numai că sunt parlamentari, sunt liderii formațiunii majoritare din Parlament și aceasta a fost problema care poate să pună, la un moment dat, în fața tuturor alegătorilor, o deplasare spre stânga cu posibilități spre extrema stângă a tuturor instituțiilor de putere în stat. Tocmai de aceea eu am propus de mai multă vreme sindicatelor, fiindcă să vă răspund direct și concret la întrebare, consilieri sindicali pe lângă instituția prezidențială. Fiindcă ceea ce s-a întâmplat, și este clar asta, nu putem să o ascundem, domnul Iliescu, ca președinte, s-a izolat. Dânsul a avut dialoguri, la un moment dat, însă acolo, la Cotroceni, a existat o anumită izolare. Și nu este vorba numai de consilieri specialiști, și eu am precizat foarte clar în urma discuțiilor mai ales cu

liderii sindicali locali, pe care le-am avut în fiecare județ, și de la ei mi-a venit această idee nu să propun consilieri sindicali care să fie niște funcționari, niște nume, deci, care, la un moment dat să devină niște birocrați și să prezinte rapoarte care să-i placă președintelui sau anturajului președintelui, ci să fie locuri ale principalelor centrale sindicale și ale principalelor grupări sindicale din România și care să poată fi schimbați de acestea, și am semnat în acest sens un angajament — l-am iscălit — cu toate centralele sindicale din România și sunt decis, dacă voi fi ales președinte, să-l respect, fiindcă este în interesul națiunii. Și, de asemenea, am mai obținut un lucru. Am mai cerut și — tot sub iscălitură — mi-am luat angajamentul privind deputații de data aceasta, privind deputații formațiunii al cărei candidat am fost — Convenția Democratică — și deputații formațiunilor, mult mai multe, care mă sprijină în momentul de față ca un candidat al forțelor democratice din România. Această obligație pe care am discutat-o cu toți liderii și a fost o bază în aceste discuții, ca fiecare candidat dintr-o circumscripție să fie obligat să prezinte în Parlament punctele de vedere ale sindicatelor, să le promoveze. Nu înseamnă — și aici bine a spus domnul Iliescu — că se va obține exact ceea ce vor sindicatele, asta este cu totul altceva, dar este obligat să le susțină și să le promoveze, să le apere; și, al doilea lucru, să cerem, și CD și toate partidele democratice cu care am discutat vor propune în Parlament, în momentul în care noul Parlament va intra în funcțiune, următorul lucru: ca votul secret să rămână cum este în orice țară democratică pentru alegerile Birourilor, deci pentru alegeri de persoană, pentru că este absolut necesar ca votul să fie secret. Dar, pentru problemele vitale, care sunt problemele economice, problemele sociale, votul să fie uninominal, deschis, astfel ca fiecare deputat să poată să răspundă în fața membrilor circumscripției lui pentru poziția pe care a luat-o în fiecare lege, în fiecare problemă. Acesta este un lucru esențial, fiindcă la un moment dat, mi s-a spus că discut prea mult despre educația civică. E o problemă care frânează percepția și care este mentalitatea — pentru că eu la aceasta m-am referit, asta discutam cu ei, nu să ne luptăm cu comuniștii, ci cu mentalitățile. Este această mentalitate de stăpân pe care o au cei din forurile directoare, pe care au avut-o foarte mulți

membri ai Parlamentului, pe care o au miniștrii, pe care o au oameni din conducere și ei nu trebuie să uite că ei nu sunt stăpâni, ci ei sunt în slujba celor care i-au ales și sunt permanent și pe tot timpul mandatului în slujba celor care i-au ales. Și pentru aceasta eu am făcut un comunicat clar și absolut toți vor trebui să-l semneze și să-l respecte, fiindcă altfel se întâmplă ceea ce s-a întâmplat — era evocat în această scrisoare — când s-a discutat data alegerilor, când s-au perindat într-o demagogie în Parlament la tribună și toți au spus că vor alegeri anticipate și când s-a trecut la vot secret a ieșit amânarea alegerilor. Deci este clar că acei parlamentari au fost necinstiți și s-au ascuns în spatele votului secret. Este un lucru pe care nu trebuie să-l mai admitem, fiindcă numai astfel putem să realizăm cu sindicatele nu numai un dialog, că nu este suficient să asculți pe cineva, ci este foarte important să ajungi la un acord, și atunci este dialog, dacă ajungi la un acord, chiar minimal, dar la un acord și la niște măsuri concrete.

Ion Iliescu — Domnule Constantinescu, aveți o manieră de a dispersa tema unei discuții, pornind de la o idee — relațiile cu sindicatele — v-ați extins în zeci de mii de amănunte și de probleme. Ați atacat și problema calității consilierilor prezidențiali, v-ați lansat și în aprecieri necavalerești cu privire la stilul de muncă al președintelui și al consilierilor săi, și izolarea Președinției ș.a.m.d. V-ați lansat în tot felul de aprecieri cu privire la FDSN și alte formațiuni politice; deja ați început să creionați structura viitorului guvern. Vreau să vă spun că toată această negociere este un proces mult mai complicat. Nu președintele determină nici cine să fie primul-ministru, nici structura guvernului. Dumneavoastră deja ați dat un anumit colorit Parlamentului, ca fiind de stânga, că FDSN-ul va forma guvernul. Aceasta este o chestiune care trebuie să rezulte în urma unor negocieri. Nu ați asimilat încă tehnica acestor negocieri între președinte și instituția parlamentară, dar vă lansați deja în aprecieri și definiții, de asemenea în aprecieri la adresa altor formațiuni și a relațiilor mele cu ele ș.a.m.d., adică am impresia că plimbați tema aceasta a discuției pentru a face să dispară coerența discuției noastre.

Ați intrat în probleme care țin de atribuțiile Parlamentului. Dar aceasta este o chestiune de regulament, pe care parlamentarii îl decid,

nu președintele țării — cum anume, ce se votează, cum se votează, mecanismul respectiv este atributul exclusiv al Parlamentului. Încă nu ați asimilat toată această tehnică a separațiilor puterilor într-un stat democratic.

De asemenea, mă deranjează puțin ceea ce văd că repetați și acum — despre formațiunile democratice. Dumneavoastră definiți forțe democratice doar pe cele care sunt grupate în Convenția Democratică și care vă sprijină pe dumneavoastră. Este o manieră nedemocratică de a aborda lucrurile. Noi abia am încheiat alegerile parlamentare. S-au prezentat peste 80 de formațiuni politice, într-un proces democratic liber. Electoratul a ales și a determinat o structură de reprezentanți parlamentari care exprimă opțiunea electoratului, deci într-un proces eminamente democratic. A vă lansa în asemenea etichetări ale altor formațiuni decât cea a dumneavoastră ca nedemocratice și, deci, a eticheta electoratul, în sensul că unii au optat pentru democrație iar alții spre nedemocrație, este o jignire, inclusiv la adresa acestor formațiuni și a parlamentarilor care vor reprezenta electoratul. De altfel, am mai văzut și la domnul Coposu, se pare că și la dumneavoastră, într-o intervenție, ați tratat FDSN-ul drept criptocomunist ș.a.m.d., ceea ce constituie o jignire la adresa electoratului, care, susțineți dumneavoastră, ar fi optat pentru formațiuni nedemocratice. Și, în același timp, vorbiți despre consens național, pe care dumneavoastră ați putea să-l promovați, având o asemenea atitudine arogantă și jignitoare la adresa unor formațiuni politice.

Ați vorbit, de asemenea, de extremism. Dacă e să discutăm comportamentul din această campanie electorală, manifestările extremiste cele mai deranjante s-au organizat de către susținătorii dumneavoastră, de către susținători ai Convenției Democratice. Singurii care au încălcat o prevedere a Legii electorale, care nu au respectat caracterul civilizat al manifestărilor publice, care au organizat contramanifestații au fost reprezentanții, susținătorii dumneavoastră. Singurii care au agresat un candidat la Președinție au fost susținătorii dumneavoastră din Timișoara, ca să nu mai vorbesc de acțiunile la care am fost eu supus și maniera în care acestea s-au desfășurat, într-un limbaj foarte agresiv. Democrația nu se suține numai verbal, domnule

Constantinescu, ci mai ales prin practică și comportament. Or, dacă este să judecăm această perioadă de doi ani și jumătate, noi, așa cum suntem, așa cum ne caracterizați dumneavoastră, de „criptocomuniști", am fost cei care ne-am angajat nemijlocit, în primul rând în procesul Revoluției.

Eu nu știu unde ați fost dumneavoastră și cum ați urmărit Revoluția din decembrie, dar eu am fost implicat nemijlocit și aici, în această clădire, eu am trăit sub focul armelor. La etajul 11 puteți să vedeți și dumneavoastră biroul unde am lucrat; sunt și acum urmele gloanțelor în tâmplăria metalică. Și v-ați permis și vă permiteți tot felul de aprecieri la adresa mea și la faptul că aș ascunde adevărul în legătură cu Revoluția. Noi am participat nemijlocit la procesul de demolare a vechilor structuri, a statului totalitar, a sistemului de monopol al unui partid, la promovarea vieții democratice în viața noastră politică, a structurilor democratice ale statului, de drept. Ne-am implicat nemijlocit în această chestiune, în timp ce formațiunile care vă susțin și vă reprezintă și cu deosebire PNȚ-ul au adoptat tactica demolării, tactica contestării, strategia străzii, strategia nu-ului permanent. Am încercat să fiu constructiv în intervenția mea, dar și încercările recente și din ultimele zile, de a contesta alegerile și rezultatul lor... Chiar am auzit că domnul Coposu s-a și referit la faptul că ar vrea să conteste valabilitatea acestor alegeri, să boicoteze — asta este o atitudine democratică? Acesta este un comportament democratic? Deci, mi se pare că nu manifestați, din acest punct de vedere, consecvență în legătură cu principiile pe care le proclamați și această atitudine arogantă de tratare a altor forțe care nu sunt de acord cu mine ca nefiind democrate este, iertați-mă, o atitudine care împinge spre un nou totalitarism, pentru că totalitarismul nu are numai o etichetă.

Paul Şoloc — Cu tot respectul cuvenit, am să vă readuc aminte că, aproape în totalitate, aceste probleme cred că le-ați dezbătut anterior și fiecare a ajuns la anumite concluzii. Vă rog, cu tot respectul cuvenit, să canalizăm această dezbatere spre ceea ce ne-am propus și vă reamintesc, de asemenea, cu tot respectul cuvenit, despre consensul pe care l-ați avut la ședința pe care ați evocat-o în deschiderea

ediției. Deci, cu aceste cuvinte, sper că nu am jignit pe nimeni, sper din tot sufletul.

Emil Constantinescu — Îmi dați minutul? Ați zis că am un minut, așa am înțeles, minutul final până la ora 22, ca să nu răspund după pauză.

Este cu totul normal să pun problemele așa cum le pun. Dacă aș avea cu domnul Iliescu o discuție sau un dialog undeva, la o, să zicem, manifestare științifică, atunci am discuta altceva, dar noi suntem aici într-o confruntare electorală în fața poporului și eu sunt reprezentantul opoziției și sunt reprezentantul acestei părți a opoziției și, mai ales, sunt reprezentantul a trei milioane și jumătate de oameni care au votat pentru mine — în numele lor vorbesc —, iar pentru cealaltă parte, nu este vorba de o desconsiderare a unor partide, fiindcă partidele sunt partide și eu m-am adresat și, încă o dată, mă adresez electoratului domnului Iliescu și mă adresez acestui electorat fiindcă el nu a cunoscut totdeauna adevărul și mă adresez tocmai fiindcă îl respect în mod deosebit și din această discuție el trebuie să afle care a fost adevărul. Trebuie să-l afle și este un moment al adevărului pentru domnul Iliescu, e plăcut sau nu-i plăcut, dar este un moment al adevărului. Faptul că Asociația „21 decembrie" din Revoluția pe care o invocă mă sprijină pe mine — se știe că eu nu am altă gardă decât cei de la „21 decembrie" — și că, în general, cei care au făcut Revoluția sunt alături de mine, ar putea să-i dea de gândit. Aceasta este problema.

Ion Iliescu — Este, iarăși, o apreciere și o generalizare neconformă cu adevărul. Sunt mai multe organizații și asociații.

Emil Constantinescu — Este adevărat. Niciodată nu trebuie, și eu sunt ultimul care fac generalizări. Eu nu am spus „toți cei care au participat", n-am spus că nimeni nu vă susține pe dumneavoastră, dar trebuie să acceptați, și aveți semne foarte multe că aceasta este realitatea, că cea mai mare parte este o realitate și că ascunderea adevărului despre Revoluție a fost o realitate. Ieri v-am demonstrat că a fost o realitate care s-a perpetuat doi ani și jumătate și aceasta v-a retras simpatia, fiindcă dacă dumneavoastră arătați adevărul despre Revoluție și aveați mecanismele — ieri v-am explicat și v-am arătat

foarte clar cum puteați să deblocați mecanismele dosarelor de la Procuratură, fiindcă până în decembrie, cât a fost domnul Robu, s-au dat toate dosarele și după aceea, dintr-o dată, nu s-a mai instrumentat nimic — acestea v-au atras, să iau un termen elegant, antipatia acestor forțe, fiindcă, dacă nu, v-ați fi bucurat și de simpatia mea și a tuturor celor care au participat la Revoluție.

Ion Iliescu — Domnule Constantinescu, eu înțeleg că dumneavoastră faceți acum propagandă electorală.

Emil Constantinescu — Păi, nu-i normal? De asta suntem aici. Nu suntem aici pentru un colocviu.

Ion Iliescu — Sigur. Curtați și lideri sindicali, vă adresați, sigur, tuturor organismelor acestora. Este firesc, vă înțeleg acest mecanism al gândirii dumneavoastră în campanie electorală, dar eu m-am referit la o anumită etică a comportamentului și a respectului care se cuvine într-un sistem democratic, în legătură cu aprecierile pe care le tot emiteți la adresa mea și a unor formațiuni politice și chiar a electoratului care și-a pronunțat deja o anumită opțiune. Despre asta era vorba.

Paul Grigoriu — Domnilor, deci, propun să luăm recreație. Vă mulțumesc.

*

* *

Ion Iliescu — Referitor la cele afirmate de domnul Emil Constantinescu cu privire la adeziunea liderilor sindicali. Dați-mi voie să vă citesc o scrisoare primită din partea domnului Bogdan Hossu, președintele Cartelului „Alfa", trimisă pe data de 2 octombrie 1992: „Domnului Ion Iliescu. Sperând că veți câștiga" — deci era la 2 octombrie, după alegerile din primul tur — „sperând că veți câștiga la viitoarele alegeri, permiteți-ne să vă urăm succes. Vă solicităm prin prezenta, ținând cont de deschiderea dumneavoastră internațională, o întâlnire cu Biroul Executiv al Confederației Mondiale a Muncii, la care este afiliată confederația noastră și care va ține pentru prima dată

Comitetul confederal într-o țară est europeană. Vă propunem una din zilele de 21 sau 22 octombrie. Vă mulțumim anticipat pentru bunăvoință și deschiderea dumneavoastră către sindicate". Fără comentarii.

Emil Constantinescu — Nimic nu este fără comentarii, fiindcă într-o dezbatere totul este cu comentarii. Permiteți-mi acum să dau și eu citire unei scrisori care arată un lucru: că opiniile se schimbă. Aceasta este problema. Oamenii serioși, oamenii care fac o adevărată analiză politică, analizează evenimentele și optează în funcție de desfășurarea lor. Aceasta este toată problema dezbaterii noastre și este problema între turul unu de scrutin și turul doi de scrutin. În turul unu de scrutin a câștigat FDSN. A câștigat. De aceea spuneam că el va trebui să-și asume răspunderile și domnul președinte Iliescu cunoaște foarte bine, este formațiunea cea mai importantă din Parlament și în Constituție scrie foarte clar că președintele va trebui să însărcineze un reprezentant al formațiunii majoritare în Parlament cu formarea guvernului.

Ion Iliescu — La dumneavoastră ce înseamnă majoritate?

Emil Constantinescu — Formațiunii celei mai importante, fiindcă nu a câștigat ea totul.

Ion Iliescu — Nu-i totuna cu a fi majoritar.

Emil Constantinescu — Domnul Iliescu, este foarte clar că dumneavoastră, ca președinte, sau eu, ca președinte, voi începe prin a-l convoca primul pe liderul FDSN-ului. Este clar.

Ion Iliescu — Asta este altceva. Dar asta nu înseamnă obligatoriu...

Emil Constantinescu — Orice lege se respectă în litera și în spiritul ei, în spiritul Constituției.

Ion Iliescu — Sigur, dar am vrut să precizăm că nu este vorba de o formațiune majoritară.

Emil Constantinescu — Din fericire. Dar, în orice caz, este formațiunea cea mai importantă.

Ion Iliescu — Da, cu asta sunt de acord.

Emil Constantinescu — Sunteți de acord, este normal să fiți de acord, că asta vă și bucură.

Ion Iliescu — Nu. Mai ales că văd că dumneavoastră ați preluat niște opțiuni pe care le-aș putea caracteriza chiar de stânga.

Emil Constantinescu — Bine, dumneavoastră caracterizați multe. Asta este partea de glumă.

Ion Iliescu — Preliminând niște rezultate, văd că v-ați schimbat, în general, tot limbajul politic și toate opțiunile inițiale.

Emil Constantinescu — Eu nu mi-am schimbat nimic. Greșeala pe care ați făcut-o a fost să mă identificați și asta ați vrut. Ieri a fost o manevră politică.

Ion Iliescu — Tot ce ați spus dumneavoastră, astăzi, dacă eu le-aș fi spus, ar fi fost răstălmăcite ca poziții neo sau criptocomuniste, cel puțin de către colegii dumneavoastră — domnul Coposu și alții.

Emil Constantinescu — Nu. Mă îndoiesc. Nu ați fost atent. Eu nu mi-am schimbat în nici un fel, eu nu sunt, în primul rând, nici membrul unui partid, deci este clar, eu nu sunt membrul nici unui partid, sunt reprezentantul unei coaliții de partide și acum sunt reprezentantul a trei milioane și șapte sute de mii de alegători. Dar, să revenim. Orice situație politică nou creată, deci am avut o realitate politică în mai '90, avem o altă realitate politică în octombrie 1992 și iată cum au reacționat sindicatele la această realitate politică. Și atunci, permiteți-mi să citesc și eu următoarea scrisoare: „Consiliul Național Consultativ — CNSLR, „Alfa", „Frăția". Comunicat comun: Analizând rezultatele dezastruoase ale alegerilor parlamentare din România, care au dus la pătrunderea în Parlament a forțelor comuniste și extremiste — PSM, PRM etc. — facem un apel la întreaga mișcare sindicală din România să voteze, în al doilea tur de scrutin, cu candidatul forțelor democratice, domnul Emil Constantinescu. Un Parlament infectat de forțe comuniste naționaliste nu poate fi contracarat decât de un președinte democrat, singurul în măsură să garanteze schimbarea imaginii României și dezvoltarea unor relații economice internaționale care să asigure o autentică relansare economică, stabilitate socială, precum și noi locuri de muncă". Semnează, pentru CNSLR — președinte Victor Ciorbea, cu ștampila Consiliului General, pentru Cartelul „Alfa" — Bogdan Hossu, pe care l-ați citat, și pentru CSI „Frăția" — Miron Mitrea, iscăliturile și ștampilele lor și, bineînțeles, Blocul

Național Sindical, într-o foaie separată, face o analiză și mai dură a rezultatelor. Este punctul lor de vedere, și acest punct a rezultat în urma acestor alegeri, fiindcă este adevărat că noi discutăm acum politică, asta am spus și data trecută, suntem într-o campanie electorală, suntem în ultimul moment al campaniei electorale, că la ora 24 se termină. Poporul și națiunea trebuie să aleagă între doi candidați și noi trebuie, sigur, în mod civilizat și confruntându-ne cu idei, să ducem o luptă politică, fiindcă aceasta este politică ce facem acum. Și aceasta s-a întâmplat cu această analiză pe care consiliile sindicatelor, și astăzi de aceea am avut această întâlnire, a făcut-o în urma situației rezultate în urma turului unu, când nu a câștigat CD, și o mare parte a campaniei electorale, deci a activității politice a FDSN și a celor două partide extremiste care l-au susținut pe domnul președinte Iliescu s-a întemeiat pe frică, deci pe frica că va câștiga Convenția, că îl vor aduce pe rege, pe moșieri, că vor vinde Ardealul și toate prostiile care s-au spus fără nici un fel de bază, în primul rând despre mine, și care acum, fiindcă, în sfârșit, am avut posibilitatea să apărem într-o dezbatere directă la Televiziune, s-au dovedit a fi niște aserțiuni gratuite și niște lucruri fără nici un fel de bază. Acesta este impactul Televiziunii și, pe de altă parte, acesta este respectul față de alegători și față de reprezentanții unor organizații care judecă situația politică și pot, la un moment dat, să schimbe opinii. Și vă las și originalul, ca să nu fie nici un fel de...

Paul Grigoriu — Mulțumesc, fac colecție de scrisori.

Ion Iliescu — Dar merită comentat acest lucru. Deci, exact ceea ce ați citat dumneavoastră, oamenii răspund de propriul lor comportament. Văd că au semnat, foarte bine. V-am spus, numai cu câteva săptămâni înaintea alegerilor aceiași domni care v-au trimis această scrisoare cu semnătură au făcut cu totul alte aprecieri despre ce reprezintă pentru soarta țării, pentru evoluția politică, perspectiva unei victorii a Convenției Democratice.

Emil Constantinescu — Numai Blocul Național Sindical m-a susținut dinainte pentru turul unu. Dânșii au susținut pe CSI, pe domnul Iordache și, mă rog, probabil au avut această opțiune.

Ion Iliescu — Scrisoarea care ați citat-o e publică. Au apărut și reacții din partea foarte multor sindicate componente ale acestor confederații. Dar este treaba internă a acestor organisme, a acestor sindicate și a liderilor respectivi în legătură cu luările de poziții politice la care s-au referit.

Dar, pentru că ați deschis discuția, eram chiar dator în urma discuției de ieri, nu aveam la mine textul, în legătură cu problema națională. Iată Proclamația de la Cluj, care, într-adevăr, s-a difuzat. Este textul care a fost difuzat de către Convenție și aceasta este formularea de la punctul trei: „Ne mărturisim aceeași hotărâre ca toți locuitorii Munteniei, Moldovei, Transilvaniei, Banatului, Dobrogei, Olteniei, Basarabiei și Bucovinei să formăm și să trăim într-un singur stat unitar, suveran, liber și independent“. Deci, ceea ce vă spuneam — că a dispărut definirea ca stat național. Aceeași formulare apare în „Dreptatea“, „Cotidianul“, „România Liberă“ și în „Tribuna Ardealului“.

A doua chestiune. Când am fost la Cluj, m-au întrebat clujenii, au ridicat această problemă — oare de ce s-a evitat denumirea completă a orașului de pe Someș, de Cluj-Napoca, și s-a vorbit numai despre orașul Cluj? N-am putut să dau explicații.

Și, o a treia chestiune, a apărut într-un ziar budapestan un interviu cu domnul Domokos, unde domnul Domokos spune la un moment dat: „Problema minorităților a fost cuprinsă în programul Convenției, deși nu s-a dat publicității“. Vă întreb dacă dumneavoastră știți ce anume problemă nu s-a dat publicității referitor la minorități, la care urmează și o întrebare la care dumneavoastră nu ați răspuns, se spune, la Reșița. Ce drepturi și libertăți suplimentare față de cele înscrise în Constituție doriți să se acorde minorității maghiare din România sau, cu alte cuvinte, cum arată programul național-țărănist în acest domeniu, aprobat, potrivit declarațiilor domnului Coposu, chiar și de guvernul de la Budapesta? Dânsul s-a referit la așa ceva într-un interviu. Și mi s-a mai pus o întrebare: cum explicați dumneavoastră majoritatea zdrobitoare pe care ați obținut-o în județele Harghita și Covasna? Dumneavoastră ați deschis această discuție.

Emil Constantinescu — Da, eu am deschis-o și am deschis-o bine. Lucrurile merg ca într-un fel de scenariu perfect în care replicile se leagă bine unele de altele, și am mai spus și ieri — la volei v-ați referit —, parcă îmi ridicați la plasă mingi, ca să trag mai bine.

Ion Iliescu — Am jucat volei în tinerețe.

Emil Constantinescu — Da. Sunteți colaboratorul cel mai apropiat al meu. Trebuie să recunosc că cel mai mare sprijin în această dezbatere îl primesc din partea dumneavoastră, mărturisesc, și este un lucru elegant. Iată ce avem aici — „Adevărul", da? Am spus tot adevărul. În partea stângă se află campania electorală Ion Iliescu și în partea dreaptă, prin publicitate, în partea dreaptă este publicată Proclamația de la Cluj, da? Vă citesc: „Ne mărturisim aceeași hotărâre ca toți locuitorii Munteniei, Moldovei, Transilvaniei, Banatului, Dobrogei, Olteniei, Basarabiei și Bucovinei să formăm și să trăim într-un stat național — uitați foarte clar, vă rog — național, unitar, suveran, liber și independent." Cred că nu aveți nimic cu ziarul „Adevărul".

Ion Iliescu — Deci, ați modificat textul.

Emil Constantinescu — Nu am modificat nimic.

Ion Iliescu — Nu, eu am textele difuzate de dumneavoastră.

Emil Constantinescu — Nu. Textul difuzat de mine, dacă doriți, vă spun că mă ajutați foarte mult, îmi faceți un mare bine.

Ion Iliescu — Dar, nu vedeți? Este cu „cheia" imprimată.*

Emil Constantinescu — Nu, se imprimă foarte multe „chei" și am aici o colecție.

Ion Iliescu — Și, apoi, sunt ziarele dumneavoastră, ale Convenției — „România Liberă", „Dreptatea", „Cotidianul".

Emil Constantinescu — Domnule Iliescu, uitați aici textul Proclamației difuzate într-un milion de exemplare în Ardeal. Acesta este stat național, unitar, suveran, liber și independent. Aceasta este poziția mea clară și fără nici un echivoc.

Ion Iliescu — Deci, am înțeles că de ieri ați făcut corectură la textul inițial, pentru că inițial ați difuzat textul citit de mine.

* „Cheia" fiind semnul electoral al Convenției Democratice *(N. A.)*

Emil Constantinescu — Nu am făcut nici o corectură, nu-i adevărat, aceea nu e a Convenției.

Ion Iliescu — Dumneavoastră contestați valabilitatea aceluiași text repetat în patru gazete?

Emil Constantinescu — Da, da, da.

Ion Iliescu — Și în „Dreptatea", și în „România Liberă", și în „Tribuna Ardealului", și în „Cotidianul" — sunt ziarele Convenției Democratice.

Emil Constantinescu — Domnule Iliescu, eu am difuzat — cred că nu aveți nimic cu ziarul „Adevărul" și nu îl acuzați de manipulare.

Ion Iliescu — Nu, constat că în „Adevărul" ați făcut corectură la textul pe care l-ați difuzat.

Emil Constantinescu — Nu, nu am făcut corectură, fiindcă aceasta am susținut toată vremea. Aceasta a fost poziția mea foarte clară, am repetat-o și la Cluj și am spus-o și în fața tuturor și este un lucru foarte clar. Acum, pentru a doua problemă, văd că urmăriți foarte atent activitatea mea — tot ce scriu, tot ceea ce spun — și este foarte bine că faceți așa. Orice candidat serios analizează activitatea celuilalt contracandidat. Este și un lucru de respect reciproc, dar și un respect pentru alegători și pentru informarea populației. Vă dați seama ce ar fi fost, eu am dat un interviu celei mai populare emisiuni televizate din Ungaria — „Panorama"; ați dat și dumneavoastră un interviu, mai târziu. Eu l-am dat înaintea dumneavoastră și redactorul acestei emisiuni m-a întrebat, mi-a pus întrebarea așa: „Ce dați dumneavoastră maghiarilor din România care vă susțin, ce le oferiți?" Și eu am răspuns, și așa a apărut: „Nimic". Și am explicat. Apoi, „Ați promis ceva?" și am spus: „Nimic". Și am completat: „nimic mai mult sau mai puțin decât oricărui alt cetățean". Și îmi pare foarte bine că îmi oferiți prilejul ca să-mi exprim încă o dată poziția foarte clară, nu numai ce am spus — stat unitar —, dacă vreți variantele ei, organizarea administrativ-teritorială și am spus „Da, dar lucrurile se rezolvă oricând, fiindcă minoritatea națională nu trebuie să aibă, nici o minoritate din România, nici mai puține, dar nici mai multe drepturi decât majoritatea, iar orice probleme de organizare și de autonomie teritorială trebuie să fie absolut aceleași, indiferent dacă județul se nu-

mește Harghita sau se numește Ialomița, indiferent dacă se numește Covasna sau se numește Argeș“. Aceasta a fost poziția mea permanentă, clară, și niciodată nu am spus un cuvânt altul decât acest lucru. Ce am spus este cu totul altceva, este că trebuie făcută o distincție clară între problema națională, care este sfântă oricărui român — și mie în primul rând, care numai acest lucru am spus —, și extremismul național. Este o mare diferență. Noi avem nevoie, tratăm cu cea mai mare seriozitate problema națională, să ne definim ca națiune, fiindcă 45 de ani de comunism noi am suferit, națiunea română, și ne-am deznaționalizat printr-o istorie care este în afara realității și o știți prea bine cum a fost prezentată istoria noastră. Trebuie să ne redescoperim istoria, trebuie să ne redescoperim tradițiile, trebuie să ne redescoperim rolul Bisericii, al școlii și al obiceiurilor noastre românești, care au fost încălcate și în locul cărora s-a dresat o morală diferită. Aceasta este problema noastră. În ceea ce privește minoritățile naționale, ele îmbogățesc cultura unei națiuni, ele îmbogățesc o națiune în ansamblul ei și de aceea ele trebuie tratate cu seriozitate. Și ceea ce mă opun eu, este extremismul național care exacerbează niște false probleme. Ungaria nu este — și pentru orice om serios și eu invit de la un om care se află într-un cătun, într-un sat, oameni cărora le-am strâns mâna și la care am auzit tot felul de minciuni despre mine — să se gândească foarte bine. Poate fi Ungaria un pericol pentru România? Este posibil să ne imaginăm așa la diferența de potențial economic, militar care există între ele? Poate să fie o minoritate ca cea maghiară un pericol real în Transilvania, unde raportul între majoritate și minoritate — nu vorbesc numai în România — este cel care este? Eu mă opun la cu totul altceva, mă opun ca românii să se comporte arogant și disprețuitor. O majoritate trebuie să fie demnă, trebuie să fie conștientă de forța ei, de tradițiile ei și să se comporte în mod demn. Nu să se coboare la accente isterice. Isterică, la un moment dat, isteroidă poate să fie o mică minoritate care se simte amenințată și la un moment dat se poate comporta disperat. O majoritate trebuie să fie demnă și, în același rând, combat cu toată forța extremismul național, fiindcă el reprezintă grupuri reduse. Nu vreau să spun, și aceasta este exercițiul democratic, că partide extremiste

naționale nu pot să pătrundă în Parlament. Ba da. Eu sunt pentru ca ele să pătrundă în Parlament, nu mă pronunț pentru interzicerea lor — și o spun foarte clar. Există partide extremiste în toate țările din lume. Ceea ce este curios la noi și ceea ce distruge imaginea României în străinătate este altceva: că aceste grupuri minoritare doresc să vorbească în numele națiunii române și fac atâta gălăgie, încât se crede că ei reprezintă poporul român și asta ne aduce atâtea daune. Și aici va trebui ca dumneavoastră să vă delimitați în mod hotărât de un partid al unui ziar care scrie: „ungurii să se ducă în cocina aceea a lor care este Ungaria". Pentru aceasta trebuie luată atitudine, că este rușinos. Noi, românii, nu ne putem coborî, morala noastră creștină și tradițiile noastre nu ne permit să ne coborâm la acest nivel. În momentul în care minoritatea română de oriunde, minoritatea din România, vor avea toate drepturile, atunci ne vom înțelege foarte bine și trebuie să ne înțelegem foarte bine și putem fi un model pentru Europa. Și eu vreau să spun, la un moment dat, fiindcă am fost combătut, să-mi exprim un punct de vedere. Și nu o spun demagogic, și s-ar putea ca pe unii să-i supere. Foarte mulți m-au întrebat: „Ce părere aveți dumneavoastră despre partidele etnice?" Mi-au spus-o toți — și românii, și ungurii, și străinii. Și le-am spus: da, domnilor, partidele etnice — nu este vorba de maghiari, este vorba de partidele romilor, germanilor, armenilor —, partidele etnice, în general, nu sunt un indicator de democrație avansată. Este o realitate. În țările democratice avansate, partidele ca părți se constituie pe criterii ideologice, nu pe criterii etnice; însă în România, în această perioadă de tranziție — aici spune bine domnul Iliescu, că suntem într-o perioadă tulbure, de tranziție —, faptul că au existat partide etnice, acestea pot să își educe propriul electorat, pot să le permită acestora să discute în Parlament și nu pe stradă, fiindcă eu sunt împotriva mișcărilor tulburente de stradă. Este un lucru foarte clar. În Parlament să-și spună punctul de vedere, și în momentul în care ele își spun punctul de vedere în Parlament se simte că ele sunt reprezentate și de aceea România, cu excepția unor diversiuni, a reușit să evite conflicte etnice grave. Eu sunt foarte optimist că România niciodată nu va ajunge nici în situația fostei Iugoslavii, nici chiar la conflictele care au loc în

Slovacia, de pildă, și noi putem să devenim un model european, un model european de înțelegere între o majoritate demnă și o minoritate care respectă legile statului român și Constituția. Aceasta este pentru ceea ce tindem și acesta este lucrul pentru care eu, personal, lupt.

Ion Iliescu — Nu ați răspuns la întrebare. Declarația domnului Domokos, dacă cunoașteți despre ce e vorba...

Emil Constantinescu — Nu, nu cunosc. La întrebare, bineînțeles, vă răspund imediat. Nu există nici un fel de înțelegeri secrete. Programul Convenției l-ați studiat și dumneavoastră, nu avem alte programe și v-am răspuns când v-am răspuns. „Ce le-ați oferit?“ Și am spus: „Nimic“. Asta este situația. Asta le-am spus și când am stat cu partidele romilor. Au discutat și cu domnul Iliescu. Ce ne oferiți? Nimic, decât un cadru democratic în care vă puteți manifesta toate valențele personalității individuale și personalitățile etniei dumneavoastră.

Ion Iliescu — Pentru că, altminteri, eu sunt, în mare, de acord cu pozițiile exprimate de dumneavoastră și mă bucură faptul că veniți cu o serie de precizări și corective la unele poziții exprimate. Nu trebuie minimalizat pericolul revizionismului maghiar și acțiunile sistematice care se duc pe plan internațional, în organisme internaționale, împotriva țării noastre, împotriva intereselor noastre, inclusiv în legătură cu clauza, pentru că am avut discuția aceasta ieri și am văzut acum și o declarație a domnului Vintilă Brătianu pe această temă, care justifică măsura luată de Congres împotriva României: „Considerăm că aceasta este justificată de politica guvernului Iliescu“ — dânsul nici nu știe cum e cu guvernul în România — „care controlează Televiziunea și este susținut de fosta securitate, redenumită SRI“. În contrast cu aceste poziții ale domnului Brătianu, a celor doi delegați ai Convenției, în Statele Unite s-a inițiat o acțiune, un grup de acțiune care se cheamă „clauza pentru România“. Printre inițiatori, profesorul Mihai Botez, Ion Cepoi, Florența Greynald. S-au strâns deja peste 1 000 de scrisori adresate Congresului SUA, de la importante personalități americane, laureați ai Premiului Nobel, universitari, oameni politici, unul dintre primii semnatari fiind profesorul George Palade. Iată textul acestei poziții exprimate de acești oameni, în contradicție

cu, din păcate, compatrioții noștri, care au mers, cum spuneau dânșii, „să pledeze pentru clauză“: „Noi, cei care am inițiat acest demers, suntem convinși că decizia în cauză a fost luată în baza unor informații inexacte, cum ar fi o pretinsă persecutare religioasă în România, lipsa de libertăți pentru minorități și o tendință de generalizare pe care nu o putem accepta. Susținem, deci, inițiativa Casei Albe, care a recomandat Congresului acordarea clauzei pentru România și vom face orice pentru a informa corect înaltul for legislativ asupra adevărului privind cele evocate de unii congresmeni, recunoscând, în același timp, desigur, că democrația românească este de-abia la început de drum, că societatea își caută un făgaș, fiind dezorientată după aproape o jumătate de veac de dictatură comunistă, că rădăcinile răului mai există, că răbufnesc unele manifestări naționalist-șovine, dar nu ca fenomen de masă, că întârzie apariția posturilor de Radio și Televiziune etc. Cu toate acestea, România nu poate fi singularizată, celelalte țări, foste comuniste, obținând clauza, inclusiv cea mai mare țară cu regim comunist declarat — China Populară“. Mi se pare mult mai pertinentă și, aș spune eu, mai patriotică poziția acestor români americani decât a unor politicieni ai noștri.care nu fac servicii prin atitudinile lor.

Emil Constantinescu — Problema este următoarea. Eu aș semna oricând acest apel, în această formulare, fiindcă totdeauna, v-am mai spus și data trecută, în politică nu câștigă decât cine este consecvent și spune numai adevărul. Nu există ideea că poți să spui în străinătate ceva, în România ceva sau să spui unor oameni politici ceva și altor oameni... Asta înseamnă sfârșitul carierei politice. Nimeni nu te mai respectă. Eu am susținut permanent clauza națiunii mele, de aceea m-am și deplasat și am discutat cu o serie de congresmeni — cu domnul Tom Lantos nu am discutat. Eu nu apreciez poziția dânsului foarte clar și nici nu am găsit de cuviință să discut cu dânsul privind clauza. Am discutat cu alți congresmeni pentru a sprijini clauza națiunii celei mai favorizate — cum am declarat înainte de a pleca și după ce am venit — fără nici un fel de condiții politice. Am dat această declarație care a apărut peste tot. Dacă dădeam alta, sigur că o citeați, indiferent de rezultatul alegerilor, indiferent de rezultatul lor,

fiindcă este vorba de interesele națiunii, și nu interesele unui partid, ale unei grupări politice de partide. Aceasta este fraza care am repetat-o două luni și jumătate. De aceea sunt de acord cu acest text. Eu consider, de asemenea, că există în România drepturi ale minorităților și partea primă, ca și partea a doua, sunt, din acest Comunicat, reale. Alta este problema și, fiindcă ați ridicat problema clauzei, haideți să o discutăm. De ce nu avem și noi un Tom Ionescu? Asta este problema. Fiindcă nu este problema lui Tom Lantos, este problema alegătorilor americani. Și sunt două lucruri aici: în primul rând, când au fost 280 de oameni împotriva clauzei și numai 88 pentru, înseamnă că a existat un fundament și nu poate manipula domnul Tom Lantos, așa cum vrea el, și nici o persoană, la acest raport de forțe. Acesta este un lucru foarte clar. Problema este — ce au făcut reprezentanții statului român. Și în timp ce acești oameni s-au dus cu bună-credință — fiindcă s-a recunoscut, Ambasada Statelor Unite a susținut acordarea clauzei, Departamentul de Stat a susținut acordarea clauzei —, reprezentanții Convenției s-au dus să susțină acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate, acela era mandatul lor public, nu puteau să facă altceva. Dar problema a fost care este impactul în opinia publică din Statele Unite. Impactul este acela pe care îl cunoaștem. Este groaznic. România este legată de imaginea unor mineri cu bâte, aceasta este situația. Noi trebuie să o schimbăm.

Ion Iliescu — Cine vrea să alimenteze, alimentează sigur.

Emil Constantinescu — Da, dar ea trebuie schimbată.

Ion Iliescu — Vedeți, domnule Constantinescu, asta nu analizați deloc dumneavoastră. Este regretabil că, în timp ce se găsesc asemenea oameni, cu sentimente calde, patriotice față de țara noastră, cu poziții clare în probleme majore de politică, de politică internațională și de interese naționale în afară, unii reprezentanți politici de-ai noștri, în loc să le susțină, din contră, le torpilează. Asta a fost problema cu clauza; dar, și în Consiliul Europei, vă amintiți ce declarații făcea doamna Doina Cornea — o altă colegă de-a dumneavoastră, din Convenție — în fața Consiliului Europei și a Parlamentului European că, la un moment dat, a produs o reacție chiar din partea ascultătorilor. Dânsa spunea că în România nu s-a schimbat nimic, că așa cum era

pe vremea lui Ceaușescu este și astăzi, iar un ascultător a întrebat-o dacă ceea ce spune dânsa acolo are curaj să spună și în România. Și a spus: „Bineînțeles". „Și puteai s-o faci și pe vremea lui Ceaușescu? Cum adică nu s-a schimbat nimic?" Adică, a devenit de-a dreptul ridicolă o asemenea poziție.

Sau domnul Géza Szőts, care a făcut o pledoarie permanentă împotriva țării noastre. Deci, este regretabil când probleme care sunt de interes național și care ar trebui să constituie platformă de interes comun și de acțiune comună a tuturor forțelor politice își găsesc nu susținere, ci contrasusținători, iar unele interese înguste de partid se transpun, se reflectă în afară. În asta constă slăbiciunea noastră față de alții. Chiar față de unguri, că spuneați de prezența domnului Tom Lantos acolo.

Emil Constantinescu — Da, da, da, păi aici voiam să ajung.

Ion Iliescu — Față de unguri, care lucrează unitar. Adică, ungurii nu au disputele lor politice în țară? Polonezii nu au disputele lor politice în țară? Eu am apreciat acest lucru. Am văzut venind aici, la noi, delegații maghiare, și din partea fostului partid socialist, și din partea actualului partid de guvernământ. Când este vorba de interesele Ungariei, vorbesc aceeași limbă! De ce nu pot oamenii noștri politici să facă același lucru, să facă front comun în jurul problemelor de interes național și al intereselor noastre naționale? Și asta se reflectă, din păcate, și în diaspora noastră. Asta nu slujește apărării intereselor noastre.

Emil Constantinescu — Știu, și aveți dreptate, dar, ca întotdeauna, omiteți lucruri esențiale. Ați vorbit de colega mea, Doina Cornea, care acum, cinstit și în paranteză, a spus în timpul lui Ceaușescu ce a avut de spus, în timp ce dumneavoastră ați zis că ați spus, dar eu nu am văzut să fi luat poziție nici cu scrisoarea celor șase.

Ion Iliescu — Dar eu am spus mai mult și am riscat mai mult decât a riscat doamna Doina Cornea.

Emil Constantinescu — N-am înțeles ce ați riscat și n-o să înțeleg niciodată. Cu riscurile dumneavoastră, eu nu o să înțeleg niciodată, pentru că este foarte greu de înțeles ce ați riscat, dar, mă rog, vă

privește pe dumneavoastră. Problema este, colegul dumneavoastră, Dumitrașcu sau colegul dumneavoastră Vadim Tudor ajută...?

Ion Iliescu — Ce înseamnă colegul meu?

Emil Constantinescu — Păi, de ce atunci, colega dumneavoastră? Colegul dumneavoastră nu este din același partid cu dumneavoastră? Mi-ați zis „colega dumneavoastră Doina Cornea"...

Ion Iliescu — Da, din Convenția Democratică.

Emil Constantinescu — Da, și colegul dumneavoastră Dumitrașcu, din FDSN. Este clar?

Ion Iliescu — Eu nu sunt membru al FDSN, printre altele, dar, mă rog, sunt susținut de FDSN.

Emil Constantinescu — Asta este o stratagemă.

Ion Iliescu — Nu este nici o stratagemă, este o chestiune statutară.

Emil Constantinescu — Domnul Iliescu, nu ne jucăm acum în fața electoratului. FDSN s-a constituit...

Ion Iliescu — Dar nu resping această...

Emil Constantinescu — Ar fi culmea să o respingeți când este un partid format din fanii dumneavoastră.

Paul Grigoriu — Domnilor, nu uitați cartonașul galben.

Emil Constantinescu — Exact. Revenim la problemele serioase și importante și care sunt exact acestea, dar nu stau chiar așa. Este problema relațiilor cu exilul românesc. Orice țară mică trebuie să aibă în țările mari și, în primul rând, în Statele Unite care, prin puterea lor economică, diplomatică, militară, hotărăsc în probleme și influențează, ce să ne mai ascundem, problemele mondiale, mai ales în momentul de față, trebuie să aibă ceea ce se numește un lobby și, pe românește, un grup de susținere. Evreii au un astfel de lobby, grecii au un astfel de lobby, polonezii au, italienii au, ungurii au. Românii nu au. Și atunci, să ne întrebăm, de ce nu au? În programul acesta al dumneavoastră, și pe care îl citesc și în discursul dumneavoastră, că v-am citit și eu toate discursurile foarte atent, dumneavoastră ați lansat așa o chemare către exilul românesc, în discursul pe care l-ați ținut în Parlament. Nu v-ați pus întrebarea de ce exilul românesc, care este extraordinar de important acum și în care sunt milioane de oameni, nu a răspuns la această chemare? Ați văzut rezultatele voturilor acum?

Ați văzut că sunt catastrofale pentru dumneavoastră. Peste tot, în Statele Unite, în Franța, în Germania, se pronunță într-o proporție zdrobitoare în favoarea mea, fiindcă ei au fost umiliți de niște situații în care dumneavoastră ați fost implicat. Este vorba, în primul rând, de situația cu minerii, așa cum s-a perceput ea acolo. Aceasta este problema și noi avem nevoie de acești oameni, sunt români ca și noi. *În același timp, foarte mulți oameni au plecat în acești doi ani și jumătate din țară. Nu v-ați întrebat de ce au plecat? Și nu v-ați întrebat de ce,* acum, alții, în special tinerii? Spun acest lucru; îmi pare rău să o spun, că vă spun chiar așa când stai lângă un om, au fost mii de tineri care au spus, dacă va fi ales președinte domnul Iliescu, noi plecăm din țară. Este o problemă de conștiință, care, dacă vă interesează, și eu sunt convins că nu vreți răul țării, sunt absolut convins de acest lucru și v-o spun așa, din suflet, dar nu v-ați pus problema aceasta și care este interesul țării și de ce se întâmplă aceste lucruri, de ce acești oameni nu mai sunt prieteni ai noștri, că un om care fuge și pleacă din țară și nu mai luptă pentru țara lui și avem nevoie toți, nu numai în această problemă, în toate problemele avem nevoie. Și ultima problemă care este, dacă ați spus vreodată un lucru bun. Sigur că eu am fost invitat la o serie de vizite în străinătate pentru a discuta și apăra interesele României. Orice s-ar spune, asta a fost. Am fost cu ziariști de la „Adevărul", de peste tot, totul s-a filmat, totul se știe. M-am dus, fără condiții politice, pentru rezolvarea intereselor României. Și s-a spus că nu era o delegație oficială. Nu a fost o delegație oficială și sigur că s-a depășit protocolul când primul-ministru al Olandei m-a primit pe mine, care eram un candidat. În mod normal, era să discute cu președintele Iliescu. Dar nu discută din anumite motive, nu poți prietenia s-o faci cu sila și, apoi, reprezentanții noștri ce fac acolo? Știți ce s-a întâmplat la Washington? Domnul Mihai Sion, care este reprezentantul comercial pe care îl cunoașteți foarte bine — nu vreau să discut legăturile personale pe care le aveți — pe care l-ați trimis acolo, era la New York ca să serbeze ziua FDSN-ului. Asta făcea, în loc să fie în Camera Reprezentanților, să se zbată, să ia legătura cu fiecare reprezentant, să lupte, pentru că de aceea este trimis acolo. Și de aceea

sunt trimiși ambasadorii și reprezentanții noștri, nu să stea închiși în ambasadă.

Ion Iliescu — Dar dumneavoastră de unde aveți aceste informații?

Emil Constantinescu — De la New York.

Ion Iliescu — De la cine anume? Pentru că, probabil și la New York, și la Washington s-au organizat alegeri. Deci, ambasada avea răspunderea pentru organizarea alegerilor, și pentru diplomați, și pentru românii din Statele Unite. Iar, în ceea ce privește cei doi delegați, nici măcar nu au luat contactul cu ambasada română. Ambasadorul nostru, Aurel Dragoș Munteanu, a depus de șase luni de zile eforturi foarte mari pentru a îmbunătăți relațiile și cu Administrația americană, și în Congres ș.a.m.d.

Emil Constantinescu — Într-adevăr, dânsul a depus eforturi. Am toată aprecierea. Așa este.

Ion Iliescu — Era o datorie elementară a reprezentanților unei formațiuni care pretindea, chiar, să joace un rol politic activ în țară, să se prezinte la ambasadă, să ia contact cu ambasada, să se intereseze, dacă vor să facă demersuri corecte, cinstite, deschise, în favoarea țării. Păi, de ce să nu colaboreze cu reprezentanța noastră? De ce să ocolească reprezentanța diplomatică a țării? Dumneavoastră ați mai făcut o greșeală, jignindu-l pe fostul ambasador din Washington, și v-ați referit tocmai la o virtute pe care omul o are. Eu nu știu câte limbi străine cunoașteți dumneavoastră și cum le vorbiți, dar Virgil Constantinescu — este tizul dumneavoastră ca nume...

Emil Constantinescu — Da, știu bine situația...

Ion Iliescu — ... este un foarte bun cunoscător și unul dintre puținii vorbitori de limbă engleză la perfecțiune. Vorbește și franceză, este un poliglot. Întâmplător, l-am cunoscut și eu la New York, când am fost la Sesiunea ONU.

Emil Constantinescu — Și la Moscova.

Ion Iliescu — L-am cunoscut și la Helsinki, unde a lucrat la pregătirea Conferinței pentru Securitate și Cooperare Europeană. Este un om cultivat și un om care vorbește bine. Iar dumneavoastră ați spus

că el știe să vorbească numai în limba rusă. Da, întâmplător, el vorbește și în limba rusă.

Emil Constantinescu — Păi vorbește bine, pentru că acolo a fost pregătit, la Moscova.

Ion Iliescu — Dar, vorbește o engleză perfectă și vorbește și franceza perfect.

Emil Constantinescu — Da, dar vreau acum să vă răspund ca într-o glumă, ca să mai destindem puțin, la ce i-a folosit? Fiindcă, știți, situația este foarte bine cunoscută. Dânsul a fost absolut izolat la Washington, dar absolut izolat. Când și-a prezentat scrisorile de acreditare, nici nu l-a primit președintele Bush și le-a prezentat vice-președintelui Quayle. N-a reușit, în cât timp a stat la Washington — a fost o situație catastrofală — nici de secretarul de stat să fie primit, nici la nivel de subsecretar.

Ion Iliescu — Bun, dar dumneavoastră v-ați referit la această calitate a lui, că nu ar ști să vorbească engleza.

Emil Constantinescu — Problema este activitatea dânsului, care a fost foarte slabă.

Ion Iliescu — Mă rog, dumneavoastră faceți aprecieri fără să fiți în temă, fără să cunoașteți. Ați făcut, de asemenea, o apreciere. Dumneavoastră primiți tot felul de informații, dar nu toate bine verificate, în legătură cu clauza și efectele ei și ați vorbit de faptul că s-ar fi pierdut, prin inexistența clauzei, câte un miliard de dolari anual de către unitățile noastre. Vreau să vă spun că volumul relațiilor economice, comerciale — suma exporturilor și importurilor — dintre România și Statele Unite a depășit doar într-un singur an suma de un miliard, în 1980. De regulă, s-a situat în jurul unui miliard sau sub un miliard, iar exporturile, o singură dată — în 1985 — au depășit șase sute de milioane de dolari. Deci, cifra totală a fost între 500-600 de milioane în perioadele cele mai bune. Cum să se piardă un miliard? Deci, dumneavoastră confundați cifra de afaceri, volumul total al mărfurilor exportate, care nici măcar nu erau de un miliard, cu beneficiul care rezultă din așa ceva. Sigur că clauza este o pierdere. Clauza înseamnă un regim discriminatoriu, căci clauza națiunii celei mai favorizate nu înseamnă un favor, ci înseamnă alinierea la condiții de concurență

egală cu celelalte țări. În mod normal, există o reglementare internațională, mondială, sistemul GATT, care este un fel de clauză multilaterală. Deci, se acordă aceste facilități între țările membre GATT-ului, fără alte reglementări bilaterale. Statele Unite au obținut, la încheierea Acordului pentru tarife și comerț din '47, ca, pe lângă calitatea de membru al GATT-ului, să trateze și bilateral, cu fiecare țară în parte. A acordat această clauză lui Ceaușescu, în '75; ea s-a retras în '88, pe o motivație legată de regimul emigrărilor. Dar, mă rog, pentru că vorbeați de efecte, nu se putea ca efectul lipsei clauzei să fie la această mărime. Reducerea schimburilor cu America este legată nu numai de lipsa clauzei, ci a scăzut, în general, volumul comețului nostru exterior în acești doi ani de zile; cu Statele Unite chiar cu ceva mai puțin decât față de ansamblul volumului de schimburi de comerț exterior, deci export și import. Dar, sigur că inexistența clauzei înseamnă taxe vamale suplimentare de 30-40% și suntem, fără îndoială, interesați să rezolvăm această problemă. Dar, vreau să vă spun că vehiculați informații nu întotdeauna corecte și verificate.

Emil Constantinescu — Da, bun. Eu, prin formația mea, și dumneavoastră sunteți inginer, sunt un om al datelor exacte și situația este foarte clară. Am precizat anii și sigur că pierderile sunt raportate la volumul schimburilor. Iată, de pildă, datele publicate de „Business Tehnical International“ și traduse în limba română. Din ce s-a întâmplat acum, din perioada iulie '88-ianuarie 1992, au apărut taxe vamale suplimentare de aproximativ 320 milioane de dolari. Valoarea exporturilor noastre pe piața nord-americană a scăzut de la 559,9 milioane de dolari în 1988, în care România nu a mai beneficiat de clauză, la 118,2 milioane de dolari în 1991. Este adevărat fiindcă ele se raportează mereu la volumul circulației; și m-am referit la prima perioadă a lui Ceaușescu, când, într-adevăr, pe piața americană se exporta foarte mult și se exportau aceste produse la care pierderile sunt, într-adevăr, colosale; de aceea ne-am zbătut. La rulmenți, de pildă, cu clauză sunt 6,5%, fără clauză sunt 67%. La sticlă, de la 6,2 la 60. Noi exportăm rulmenți. Să știți că România — lumea habar nu are de acest lucru — era un mare exportator de rulmenți în Statele Unite. La textile, de la 7 la 81; la confecții, de la 21 la 90; la tricotaje,

de la 23 la 90; la mobilă, de la 9,5 la 40; la covoare, de la 3,9 la 43; lucruri care, acum, am putea să le exportăm, chiar cu mare beneficiu. Eu lucrez cu date foarte exacte.

Ion Iliescu — Deci, dumneavoastră ați confundat beneficiul respectiv și pierderea, față de volumul total al schimburilor, care nu a depășit niciodată...

Emil Constantinescu — Nu, nici vorbă.

Ion Iliescu — ... deci, exportul nostru cel mai mare a fost în '85 și s-a cifrat la 634 milioane. Beneficiul poate fi în jur de 5, până la 10% într-o asemenea afacere.

Emil Constantinescu — Nu, nu. Afirmația mea a fost exactă făcută la volum, în acest fel am făcut-o, volumul schimburilor și pierderea realizată prin acordarea sau nu a clauzei. În acest sens am făcut-o. Eu, întotdeauna, vedeți că vin cu hârtii și documente.

Ion Iliescu — Păi da, dar acolo sunt date asupra volumului...

Emil Constantinescu — Bineînțeles, astea sunt datele recente.

Ion Iliescu — ... asupra volumului de schimburi.

Emil Constantinescu — Când am făcut afirmația, am făcut-o cu datele pe perioada Ceaușescu.

Ion Iliescu — ...nu pierdere sau beneficiu. Iar beneficiul e clar că e diminuat, când taxa vamală devine neavantajoasă.

Emil Constantinescu — De aceea, trebuie să ne luptăm toți pentru ea.

Paul Şoloc — Dacă-mi permiteți, vă rog!

Ion Iliescu — Da. Dar aș vrea să mai spun două vorbe, totuși, pentru că domnul Constantinescu s-a referit și la diasporă.

Paul Şoloc — O secundă. Deci, dumneavoastră, domnule Constantinescu, aveți o oră și opt minute și 31 de secunde. Mai sunt 58 și 12. Vă rog, și pe urmă am să vă cer permisiunea să solicit o întrebare.

Ion Iliescu — Deci, în legătură cu diaspora, sigur că, pe de o parte, aveți dreptate. Conducerea statului nostru a adoptat pe vremea lui Ceaușescu o atitudine incorectă față de diaspora, a tratat românii din afară cu ostilitate, i-a considerat chiar trădători de țară...

Emil Constantinescu — Și i-a infiltrat cu securitatea.

Ion Iliescu — Și asta, sigur, și-a pus amprenta asupra atitudinii oamenilor față de țară și este un reziduu care nu se îndepărtează cu ușurință. Față de diaspora, noi am făcut o deschidere largă, imediat după decembrie 1989, și nu este adevărat că toată diaspora și toți oamenii din afară adoptă o poziție ostilă față de noi. Am realizat întâlniri de fiecare dată când am fost în afară și m-am întâlnit cu foarte mulți reprezentanți ai românilor, foarte bine dispuși către noi, și în Statele Unite, și în Franța, și în Venezuela, și în Costa Rica, și în Brazilia, în Israel — cei care au plecat din România sunt aproape 400 de mii de oameni — și foarte mulți oameni bine dispuși și orientați pozitiv către noi. Am organizat întâlniri în țară cu reprezentanți ai românilor din afară. Am avut o primă întâlnire, cu un an în urmă, apoi a fost Conferința cu oamenii din diaspora, veniți din toate părțile lumii.

Emil Constantinescu — Da, dar cam jalnic din punctul de vedere al participării.

Ion Iliescu — Sigur că trebuie să facem mai mult din toate punctele de vedere și rămâne pentru noi o problemă, dar o problemă comună — zic eu — pentru toate forțele din țară, ca să ne apropiem și să creăm relații destinse, deschise cu românii de pretutindeni.

Paul Şoloc — Deci, dacă-mi permiteți. Repet, dialogul dintre dumneavoastră a penetrat economicul, politicul, am ajuns în domeniul relațiilor internaționale. Pentru că mai avem aproximativ 58 de minute pentru emisiunea noastră, cel puțin teoretic, mă gândesc că duminică — ați evocat foarte des turul doi, domnule Constantinescu — alegătorul este singur în fața urnei și se întreabă, în momentul opțiunii: ce îmi propune domnul Emil Constantinescu pentru îmbunătățirea imaginii în exterior, ce îmi propune domnul Ion Iliescu pentru îmbunătățirea imaginii României în exterior? Vă rog să răspundeți.

Emil Constantinescu — Da, eu am vorbit ultimul, așa că îi dau cuvântul domnului Ion Iliescu.

Ion Iliescu — Dacă ne referim la activitatea de politică externă, imaginea este strâns legată cu întreaga politică a statului nostru în relațiile internaționale. Noi am elaborat o întreagă strategie care se bazează pe principiile pronunțate în chemarea din 22 decembrie, de

Ion Iliescu — Și asta, sigur, și-a pus amprenta asupra atitudinii oamenilor față de țară și este un reziduu care nu se îndepărtează cu ușurință. Față de diaspora, noi am făcut o deschidere largă, imediat după decembrie 1989, și nu este adevărat că toată diaspora și toți oamenii din afară adoptă o poziție ostilă față de noi. Am realizat întâlniri de fiecare dată când am fost în afară și m-am întâlnit cu foarte mulți reprezentanți ai românilor, foarte bine dispuși către noi, și în Statele Unite, și în Franța, și în Venezuela, și în Costa Rica, și în Brazilia, în Israel — cei care au plecat din România sunt aproape 400 de mii de oameni — și foarte mulți oameni bine dispuși și orientați pozitiv către noi. Am organizat întâlniri în țară cu reprezentanți ai românilor din afară. Am avut o primă întâlnire, cu un an în urmă, apoi a fost Conferința cu oamenii din diaspora, veniți din toate părțile lumii.

Emil Constantinescu — Da, dar cam jalnic din punctul de vedere al participării.

Ion Iliescu — Sigur că trebuie să facem mai mult din toate punctele de vedere și rămâne pentru noi o problemă, dar o problemă comună — zic eu — pentru toate forțele din țară, ca să ne apropiem și să creăm relații destinse, deschise cu românii de pretutindeni.

Paul Șoloc — Deci, dacă-mi permiteți. Repet, dialogul dintre dumneavoastră a penetrat economicul, politicul, am ajuns în domeniul relațiilor internaționale. Pentru că mai avem aproximativ 58 de minute pentru emisiunea noastră, cel puțin teoretic, mă gândesc că duminică — ați evocat foarte des turul doi, domnule Constantinescu — alegătorul este singur în fața urnei și se întreabă, în momentul opțiunii: ce îmi propune domnul Emil Constantinescu pentru îmbunătățirea imaginii în exterior, ce îmi propune domnul Ion Iliescu pentru îmbunătățirea imaginii României în exterior? Vă rog să răspundeți.

Emil Constantinescu — Da, eu am vorbit ultimul, așa că îi dau cuvântul domnului Ion Iliescu.

Ion Iliescu — Dacă ne referim la activitatea de politică externă, imaginea este strâns legată cu întreaga politică a statului nostru în relațiile internaționale. Noi am elaborat o întreagă strategie care se bazează pe principiile pronunțate în chemarea din 22 decembrie, de

deschidere a țării spre lume, în primul rând în context european, dar și în context mondial. Sunt câteva direcții majore care au caracterizat această orientare strategică a politicii externe românești, care vizează și protecția independenței, integrității țării, care vizează prezența activă a țării în contextul vieții internaționale, care a devenit tot mai bogată în toată această perioadă. Participarea noastră este foarte activă la procesul de dezvoltare a relațiilor europene, în noul context al dispariției separării Europei în două zone distincte, pe criterii ideologice, politice și militare și apariției proceselor noi de integrare europeană, participarea la procesul Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, dezvoltarea relațiilor cu principalele state din lume, cu SUA și toată zona euro-atlantică, afirmarea, în general, a spiritualității românești pe plan internațional, în toate direcțiile, în toate zonele. Zonal deci, pe de o parte, prezența în organismele internaționale, dezvoltarea relațiilor în zona euro-atlantică, dezvoltarea relațiilor în zona noastră, îmbunătățirea relațiilor cu vecinii, extinderea relațiilor pe toate celelalte continente, participarea activă la organismele internaționale — ONU, CSCE, Consiliul Europei —, tratativele cu Piața Comună, cu Asociația pentru liberul schimb, toate acestea au marcat inițiative, acțiuni concrete desfășurate de România în această perioadă. În zona geografică mai apropiată, contextul danubian, bazinul Danubian, cu perspectiva extinderii spre vestul european. Apoi, zona Mării Negre, în care România a fost factor de inițiativă. S-a desfășurat o activitate diplomatică foarte vie. Contactele noastre pe linie de stat și la nivel de șef de stat sau de șef de guvern au fost numeroase. Pe linia diplomației românești, au existat acțiunile ministrului de Externe. Pe linie parlamentară, pentru prima dată, România a marcat o prezență foarte activă. Toate acestea, cred eu, creează un context al marcării unei activități politice externe foarte active.

O problemă distinctă în toată această orientare au format-o relațiile deosebite cu Republica Moldova și abordarea, zic eu, echilibrată a acestei probleme, în primul rând pentru a ajuta consolidarea statutului de independență al acestei Republici și dezvoltarea relațiilor care să pregătească perspectiva reîntregirii noastre în cadrul istoric firesc. Acești doi ani de zile au marcat, pe linia relațiilor cu Republica

Moldova, o activitate, de asemenea, foarte vie și nu este nevoie să mai amintesc toate contactele, actele politice pe care le-am încheiat, acorduri, acțiuni concrete pe linie economică, culturală, de învățământ, burse pentru elevi, studenți, 6 000 de copii care astă-vară și-au petrecut vacanța în România, acțiuni de sprijin — cu manuale școlare, cărți ș.a.m.d.; toate acestea se integrează într-o acțiune coerentă, zic eu, de promovare a unui cadru de realizare a unui proces de integrare pe toate planurile — economic și politic.

Paul Șoloc — Dacă-mi permiteți, o întrebare suplimentară, poate ușor dificilă ambilor candidați: credeți că veți putea determina sau măcar influența crearea acestui lobby românesc invocat precedent?

Ion Iliescu — Aceasta depinde de mulți factori. De regulă lobby, în America mai ales, se face prin mijloace financiare și inexistența lui se datorează și lipsei mijloacelor financiare pentru a susține o asemenea activitate. Va trebui — eu sunt de acord cu ce a spus domnul Constantinescu — să găsim în toată sărăcia noastră mijloacele necesare pentru a susține relații cu firme de prestigiu, care se pricep să facă și lobby politic, și în mass-media, în Statele Unite, pentru că fără așa ceva se pătrunde destul de greu.

În același timp, cred că un sprijin activ poate să devină comunitatea românilor din toate aceste țări, care poate să desfășoare o activitate pozitivă în sprijinul intereselor noastre, în toate aceste țări.

Așa cum am spus, factorul dominant este orientarea noastră politică și ceea ce cred că este pozitiv este încercarea care s-a făcut ca aceste probleme de politică externă să nu fie problemele numai ale guvernului, să nu fie problemele numai ale partidului și partidelor angrenate în activitatea guvernamentală, ci să devină obiect de dialog cu toate forțele politice reprezentate în Parlament și nu numai; pe lângă Ministerul de Externe s-a creat un Consiliu Consultativ cu reprezentanți ai partidelor, la care s-a realizat o strategie de politică externă care a devenit un document supus dezbaterii guvernului și care a fost, în prealabil, discutat cu reprezentanții partidelor. Mi se pare, așa cum discutam înainte, în legătură cu problemele economice, că probleme de strategie națională, care să unească forțele, și alte problemele de

interes comun pot să grupeze toate forțele politice, și nu numai politice, în jurul unor asemenea acțiuni conjugate.

Emil Constantinescu — Era normal să vorbească mai întâi domnul Iliescu, nu numai fiindcă prin jocul întrebare-răspuns sau a succesiunii noastre venea la rând, ci fiindcă dânsul a fost președinte în acești doi ani și jumătate și dânsul a răspuns de ceea ce un președinte trebuie să răspundă: imaginea României în lume. Și sigur că politica internațională este una din prioritățile care trebuie să stea în atenția unui președinte. Sigur că se ocupă Ministerul de Externe, ministrul de Externe, dar președintele este acea persoană reprezentativă pe care se focalizează atenția celor din străinătate. Trebuie să spun, după această sumară prezentare a politicii externe a României de către domnul Iliescu, că politica externă românească a avut părți bune și părți mai puțin bune. Sigur că, într-o serie de situații, am asistat la o atitudine pozitivă a României într-o serie de momente critice și acestea nu trebuiesc să fie contestate. Am asistat, de asemenea, așa cum spunea dânsul, la o regrupare a forțelor care erau la putere, deci care îl reprezentau pe domnul Iliescu, și a celor din opoziție, în câteva momente importante. Și când este vorba de interesul națiunii, așa cum am arătat și eu, nu mai contează orientarea politică, dar nu totdeauna au fost consultate forțele opoziției, cum este normal într-un stat democratic, când în probleme cruciale acestea sunt consultate și politica externă a României a fost marcată de câteva greșeli grave, în care a fost implicat și președintele țării. Eu am definit, la ultima întâlnire în șase, fiindcă mai aveam 40 de secunde, foarte pe scurt, o linie generală a politicii externe românești în ultimii doi ani și jumătate.

Paul Grigoriu — Puteți s-o detaliați acum.

Emil Constantinescu — Adică, în două cuvinte, ea însemna o orientare spre Est și spre stânga. A fost o realitate și a fost rezultatul unei analize politice defectuoase. În primul rând, Tratatul de colaborare, bună vecinătate și amiciție între România și Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice, pe care domnul președinte împreună cu ministrul de Externe l-au inițiat, a fost un tratat neavenit în acel moment. El nu s-a bazat pe o bună analiză a situației. Era clar pentru aproape toți observatorii că fosta URSS se va dezintegra și nu era

momentul ca România să fie prima și până la urmă unica țară care să propună acest tratat. Și acest tratat a adus, eu îmi aleg cu foarte mare grijă cuvintele, la un moment dat el a avut un caracter antinațional, fiindcă acum este foarte greu să discutăm după, situația ce s-a întâmplat în Basarabia și ce se poate întâmpla în zilele următoare când se poate afilia la CSI.

Ion Iliescu — Ați putea să concretizați această apreciere? Prin ce avea acest tratat un caracter antinațional? Și care era alternativa?

Emil Constantinescu — Alternativa era foarte clară: neîncheierea acestui tratat.

Ion Iliescu — Știți ce însemna aceasta?

Emil Constantinescu — Ce însemna aceasta?

Ion Iliescu — Menținerea tratatului existent la data respectivă, cel semnat de Ceaușescu, care se baza pe o platformă ideologică comună, pe principiile internaționalismului socialist și al integrării într-o comunitate militară, economică și politică a statelor socialiste. Or, acest tratat pe care noi l-am semnat a fost negociat o perioadă întreagă și nu trebuie să ignorați contextul istoric. Atunci nu era deloc clară, așa cum spuneți dumneavoastră, perspectiva destrămării Uniunii Sovietice. Ne aflam într-o perioadă în care pe continent, în general, se declanșaseră negocieri pentru asemenea tratate bilaterale și multe state occidentale au încheiat asemenea tratate cu URSS-ul, înaintea noastră. Germania și Polonia încheiaseră deja asemenea tratate bilaterale și toate celelalte state erau în procesul negocierii aceluiași tratat cu Uniunea Sovietică de atunci. Principiul fundamental era acela de a înlocui vechile reglementări juridice ce stăteau la baza relațiilor noastre cu altele, pe baze principial noi, legate de schimbările care s-au produs în Europa și de schimbările care se produceau în țările noastre. De aceea, nu înțeleg ce înseamnă caracterul antinațional al acestui tratat. Printre altele, el pornea și de la poziția adoptată față de Pactul Ribbentrop-Molotov, chiar de către Congresul Uniunii Sovietice. Este pentru prima oară când am pus bazele unor noi principii de relații între statele noastre, aliniate la principiile Cartei Europei și, de asemenea, este pentru prima dată când — încă nu se destrămase Uniunea Sovietică — consemnam principiul posibilității

relațiilor directe cu republicile componente. Imediat după aceea, vă amintiți, am avut o întâlnire cu președintele Elțîn, ca reprezentant al Rusiei, și, apoi, imediat am putut să începem, pentru prima dată, stabilirea de relații nemijlocite cu Chișinăul. În toată perioada de după război, între fosta Republică Sovietică Socialistă Moldovenească și România nu puteau exista legături directe, nici pe linie politică sau economică, nici pe alte linii. Deci, am deschis posibilitatea stabilirii unor relații nemijlocite cu Republica Moldova încă cu un an înainte ca aceasta să-și proclame independența.

Emil Constantinescu — Propun să ne oprim aici cu această problemă, fiindcă oricât...

Ion Iliescu — Păi nu! Dumneavoastră ați fost acela care ați făcut o apreciere incorectă și inexactă despre ce a reprezentat acest tratat!

Mai departe, pe de altă parte, singurul punct care s-a discutat — pentru că nici nu am convingerea că ați studiat acest tratat — se referea la articolul 4 al tratatului și care spunea: „România și URSS — cum era atunci — nu vor participa la nici un fel de alianțe îndreptate una împotriva alteia. Nici una din părțile contractante nu va permite ca teritoriul ei să fie folosit de către un stat terț pentru comiterea de agresiuni împotriva celeilalte părți, nici una din ele nu va pune la dispoziția unui stat terț căile și mijloacele sale de comunicație și alte infrastructuri, nu va acorda nici un fel de sprijin unui asemenea stat care a intrat în conflict armat cu cealalată parte contractantă". Este ceva, aici, care să lezeze interesele României? Pentru că ne aflam în momentul în care în Europa se făcuse deschiderea, dispăruse această separare în blocuri și acționam pentru desființarea Tratatului de la Varșovia și a CAER-ului, tratasem deja aceste lucruri, tratam de acum și cu organismele europene.

Emil Constantinescu — Da, cred că o prelungire a acestei discuții nu are rost. De ce? Fiindcă ne aflăm la o situație bine cunoscută de orice om din țara asta. Eu sunt, însă, stupefiat de altceva. Pe dumneavoastră chiar nu vă cutremură nimic, așa?

Ion Iliescu — Ce anume?

Emil Constantinescu — Când dumneavoastră aveți o poziție, faptul că în țară a fost o poziție unanimă față de acest tratat; eu nu știu

dacă dumneavoastră făceați atunci o listă de adeziuni, nu acum, sau să consultați poporul asupra acestui tratat, aveați oameni care erau...

Ion Iliescu — Domnule Constantinescu, vă repet întrebarea: care era alternativa?

Emil Constantinescu — Și eu vă repet răspunsul, domnule Iliescu. Nu trebuia să-l încheiați! Acest tratat nu a fost încheiat — nici Bulgaria nu l-a încheiat. Ce să mai discutăm, Bulgaria, care era în orbita URSS-ului...

Ion Iliescu — Domnule Constantinescu, toți negociau în momentul acela, inclusiv Bulgaria. Iar noi am condiționat ratificarea tratatului de încheierea tuturor tratatelor de către toate țările din această zonă. De aceea, tratatul n-a mai fost supus ratificării.

Emil Constantinescu — N-a fost supus fiindcă nu-l mai ratifica nici acel Parlament...

Ion Iliescu — Nu, ci pentru că, între timp, s-a produs destrămarea Uniunii Sovietice. Deci, trebuie să ținem seama de contextul istoric dat și de consecințele concrete...

Emil Constantinescu — Exact asta este, că n-ați dovedit clarviziunea politică în contextul istoric dat.

Ion Iliescu — Nu-i adevărat.

Emil Constantinescu — Asta este situația.

Ion Iliescu — Domnule Constantinescu, acum este ușor de vorbit, dar...

Emil Constantinescu — Nu, nu, nu, ne-am opus și atunci, toți intelectualii ne-am opus atunci, nu acum.

Ion Iliescu — ...trebuie să judecați în contextul istoric dat...

Emil Constantinescu — Exact așa.

Ion Iliescu — Și ce alternativă s-ar fi putut prezenta, din acest punct de vedere?

Emil Constantinescu — Exact. Să nu îl încheiați! Asta este problema, domnule Iliescu, putem să discutăm până mâine.

Ion Iliescu — Asta însemna că rămâneam pe baza juridică a unui tratat depășit. Și n-am fost nici primii, nici singurii...

Emil Constantinescu — Ba am fost foarte singurii!

Ion Iliescu — Dar Germania și Polonia încheiaseră deja acest tratat!

Emil Constantinescu — Nu este vorba de Germania. Domnul Iliescu, nu vă faceți că nu înțelegeți! Nu-i problema Germaniei. Noi aveam atunci probleme teritoriale cu URSS-ul. Dar dumneavoastră nu v-ați gândit la această problemă? Este greu să vă spun, eu știu ce se poate...

Ion Iliescu — Problema rămâne deschisă, domnule Constantinescu.

Emil Constantinescu — Rămâne deschisă prost. Ați deschis-o prost, domnule Iliescu.

Ion Iliescu — Asemenea probleme se abordează cu înțelepciune politică și cu răbdare. Dar nu înțeleg foarte bine la ce vă referiți.

Emil Constantinescu — Aceasta presupune faptul că v-ați dus pentru acest tratat. Problema este următoarea; noi nu suntem absurzi, eu nu pot să vin astăzi și să spun „da“. Dacă nu se făcea acea propunere de încheiere de Tratat, Basarabia era astăzi în cadrul României. Nu pot să spun, fiindcă astfel de lucruri nu se pot face în politică, sunt absurde.

Ion Iliescu — Este absurd să faceți asemenea afirmații...

Emil Constantinescu — Dar pot să vă spun că lucrurile ar fi decurs într-o altă optică și nu v-ați gândit și la impactul pe care faptul că dumneavoastră v-ați dus la Moscova l-a creat în Occident. Domnul Năstase, când a venit de la Strasbourg, de multe ori s-a gândit la acest lucru, a exprimat acest lucru, că încă suntem percepuți acolo ca încă fiind sub o influență comunistă. Dumneavoastră ați fost perceput în vârful statului ca o persoană care încă mai dorește să graviteze în sfera de influență a imperiului sovietic de atunci și că, prin acțiunile dumneavoastă, mai sunteți perceput ca un om care dorește să graviteze în sfera acestui imperiu. Sunt niște lucruri foarte clare în politică, care trebuie afirmate. Eu le-am afirmat foarte clar. Interesele națiunii române, nu ale unui partid, nu ale unei coaliții de partide, sunt, în momentul de față, integrarea economică, culturală, socială, și militar-strategică în structurile Comunității Europene. Aceasta este pentru țara noastră lucrul vital în momentul de față.

Ion Iliescu — Domnule Constantinescu, ceea ce afirmați dumneavoastră sunt acțiuni practice întreprinse de statul român. Deci, nu vă aparține nici ideea, nici inițiativa unei asemenea orientări. Noi, în structurile euro-atlantice am acționat permanent în această perioadă. Ne aflăm absolut în același stadiu și în aceleași relații cu NATO și cu structurile sale, cu UEO și cu structurile sale, cu Piața Comună, cu Consiliul Europei ș.a.m.d. De două ori a venit secretarul general al NATO la București.

Emil Constantinescu — Și a plecat cum a venit.

Ion Iliescu — Am creat un Centru de studii euro-atlantice. De ce? Avem relații foarte normale, deschise, suntem tratați absolut în același context cu toate celelalte țări din vecinătatea noastră. Deci, nu ați deschis o pârtie nouă, din acest punct de vedere, ea este o constantă a politicii noastre externe din toată această perioadă.

Emil Constantinescu — Domnule Iliescu, ceea ce refuzați dumneavoastră să percepeți, și este grav că refuzați să percepeți, este că nu reprezentați o încredere în fața Occidentului și că România...

Ion Iliescu — Asta este părerea dumneavoastră, domnule Constantinescu.

Emil Constantinescu — Nu este, este realitatea că nu s-a reușit mai mult.

Ion Iliescu — Dacă vă uitați la pozițiile politice ale oamenilor responsabili, ale factorilor de stat, nu veți constata așa ceva.

Emil Constantinescu — Nu confundați, și v-am mai atras atenția, nu confundați prezența dumneavoastră la întâlniri internaționale care le-ați enumerat de atâtea ori și unde sunt invitați toți șefii de stat, de la Bangladesh la Gabon, fiindcă participă toți.

Ion Iliescu — Nu, domnule Constantinescu.

Emil Constantinescu — Nu confundați acestea cu relațiile importante cu liderii și de partide — că are mare importanță acest lucru — și de partide de guvernământ, că despre acestea vorbesc, și cu liderii de stat din țările importante din Comunitatea Europeană și SUA. Aceasta este o problemă clară, fiindcă ea privește interesele noastre naționale. Și, de aceea, pentru viitor, pentru că mi-ați cerut opțiunea — opțiunea mea aceasta este și o spun foarte clar poporului, aceasta

este — de integrare și în structurile economice occidentale, în care Rusia vrea. Nu, noi suntem clar pentru bune relații economice, de vecinătate, cu Rusia, din fericire...

Paul Grigoriu — Nu mai suntem vecini...

Emil Constantinescu — Nu mai suntem în relații și vreau așa, să nu trec peste acest fapt că și declarația care s-a făcut referitor la Ucraina cu fără pretenții teritoriale, eu nu pot să fiu de acord. Fiindcă noi față de Ucraina avem un contencios, noi avem un litigiu teritorial cu Ucraina. Cum să nu avem pretenții? Ba chiar le avem. Le avem, pentru că noi avem nordul Bucovinei și partea de sud a Basarabiei, care este, în momentul de față, se găsește în Ucraina și care sunt teritorii... Nordul Bucovinei a fost românesc de când există, el nu a fost niciodată nici rusesc, nici ucrainean. Dar, nu se poate așa ceva! Acestea sunt lucrurile foarte clare, iar în ceea ce privește capacitatea...

Ion Iliescu — Îmi dați voie să fac aici o paranteză? Cu Ucraina se tratează, în momentul de față, un acord, un tratat între cele două state, în care una din probleme este cum anume să formulăm acest lucru. Pentru că, pe de o parte, suntem legați de tratate internaționale, de Helsinki și Carta de la Paris, iar inviolabilitatea frontierelor este un principiu al relațiilor dintre statele europene. În același timp, vrem să lăsăm deschisă problema în legătură cu rezolvarea pașnică a chestiunilor pe care ni le-a lăsat istoria, iar în cadrul negocierilor care se poartă între reprezentanții celor două ministere de Externe, aceasta este una din problemele care se dezbat. Deci, căutăm formula corespunzătoare, realistă din punct de vedere politic. Pentru că nu suntem în situația să batem cu pumnul în masă sau să exprimăm revendicări pe care nimeni nu ni le va satisface și în care nici Comunitatea Europeană nu ne va sprijini, nici comunitatea occidentală nu ne va sprijini. Deci, din acest punct de vedere, în politică asemenea probleme se abordează cu realism. Dar nu puteți, tocmai mie, să-mi reproșați că am cedat în această problemă ceva vreodată, pentru că nu am cedat. Despre aceste lucruri am vorbit, la vremea respectivă, foarte deschis și cu domnul Gorbaciov, toate problemele: și problemele teritoriale, și Insula Șerpilor, și tezaurul ș.a.m.d. Am făcut și public acest lucru, în conferința de presă care a urmat după întâlnirea de atunci cu

domnul Gorbaciov, după semnarea Tratatului, iar poziția mea în aceste chestiuni a fost clar exprimată nu de acum, ci din '68. În timp ce — dacă-mi permiteți — amintiți-vă momentul puciului de la Moscova și declarația unui alt coleg al dumneavoastră, senator acum, domnul Lup, care, în numele PNȚ-CD vă amintiți ce poziție a avut.

Emil Constantinescu — Domnule Iliescu, îmi pare rău, m-ați ajutat atât de mult cu întrebările pe care mi le-ați pus, încât vreau să vă ajut și eu să nu intrați pe acest canal. Am fost toți șase în fața națiunii, când domnul Caius Dragomir v-a atacat foarte tare și a spus că sciziunea între FSN și FDSN a avut la bază atitudinea față de puciul de la Moscova.

Ion Iliescu — Ceea ce este incorect și am răspuns public.

Emil Constantinescu — Guvernul Roman a luat o poziție hotărâtă împotrivă și dumneavoastră nu. Și amintiți-vă atunci că domnul Manolescu, pe care îl criticați acum, a luat poziția cea mai hotărâtă împotriva puciului de la Moscova. Nu s-a uitat. Dumneavoastră ați avut ezitări...

Ion Iliescu — Nu este adevărat, domnule profesor.

Emil Constantinescu — Este foarte adevărat și știe toată lumea.

Ion Iliescu — Este inexact și am și explicat acest lucru. În momentul în care s-a declanșat puciul de la Moscova, domnul Roman se afla la Madrid. Eu am convocat imediat Consiliul Suprem de Apărare al Țării. El mi-a dat un telefon, sau eu i-am dat un telefon, și m-a întrebat dacă este cazul să vină în țară, iar eu i-am spus: „De ce-ți mai pui această întrebare? Te urci în avion și vii imediat!".

Emil Constantinescu — Da, aceasta este problema dumneavoastră cu domnul Roman.

Ion Iliescu — Noi, seara, aveam documentul, am fost printre primii din Europa care am scos, ca organism de stat, un document prin care am luat poziție față de evenimente, delimitându-ne și vorbind despre consecvența cu care procesele politice și economice care s-au declanșat în țara noastră vor continua, independent de ce se va petrece la Moscova. Aceasta s-a întâmplat în momentul în care toți ezitau să ia vreo poziție publică. Nimeni nu a luat atunci poziție, nici președintele SUA, nici președintele Franței, nici alți șefi de stat și de

guvern, când noi am luat această primă poziție. În ziua următoare, lucrurile au evoluat, iar guvernul a venit cu o poziție mai tranșantă și, după aceea, domnul Manolescu. În ziua următoare am convocat șefii de partide, am avut o discuție pe această temă cu șefii de partide, în care cu toții au aprobat poziția adoptată de noi la momentul respectiv. Această „descoperire“ a domnului Roman s-a făcut la o lună de zile de la evenimente.

Emil Constantinescu — Problema este clară. Dumneavoastră, sigur, aveți un talent deosebit de a plasa problemele.

Ion Iliescu — Nu, eu v-am răspuns exact la temă.

Emil Constantinescu — Domnul Caius Dragomir este un om politic serios. Dacă dânsul a pus la originea sciziunii unui partid de guvernământ atât de important atitudinea dumneavoastră, eu cred — fiindcă erați în același partid, eu eram în afară — a avut motive s-o facă.

Ion Iliescu — Domnul Caius Dragomir nici nu era pe vremea aceea.

Emil Constantinescu — Puteți răspunde orice, problema este următoarea: dumneavoastră ați lăsat deschisă, nu numai cu Ucraina, există niște lucruri lăsate deschise de politica externă a României, pentru care trebuie să vă asumați răspunderea.

Ion Iliescu — Domnule Constantinescu, eu v-aș ruga să judecați în ansamblu toată evoluția noastră, în această perioadă, și uitați-vă în jurul nostru ce s-a petrecut — care era situația noastră în ’89 și în 1990, care este situația noastră astăzi, care a fost situația multor state din jurul nostru atunci și care este situația astăzi. Noi am reușit să trecem printr-o perioadă foarte dificilă, pentru țară și pentru ansamblul acestui spațiu geostrategic, noi ne-am menținut într-un relativ echilibru și reprezentăm un spațiu de pace, de liniște și de stabilitate. Acesta este un lucru foarte important, mai ales în contextul internațional în care ne-am desfășurat activitatea. Și aceasta, în primul rând, trebuie apreciat ca rezultat al întregii politici desfășurate în această perioadă.

Emil Constantinescu — Este un merit al maturității poporului, în nici un caz nu este un merit al dumneavoastră.

Ion Iliescu — Adică, credeți că în toate celelalte țări popoarele nu au maturitate? Ar fi vrut să se producă ceea ce s-a produs?

Emil Constantinescu — Au fost anumite diversiuni. Tocmai, a fost maturitatea poporului, care nu a mers la nici un fel de diversiuni, nu a marșat la nici un fel de diversiuni interetnice, în primul rând, care să creeze o instabilitate internă. Nu a marșat. Au fost niște situații în care s-a încercat..

Ion Iliescu — Și asta nu o legați de politica factorilor de putere și a factorilor politici ai țării?

Emil Constantinescu — Nu, părerea mea este că nu. Eu reprezint opoziția și eu reproșez factorilor de putere că, la un moment dat, au încercat să creeze anumite diversiuni.

Ion Iliescu — Bineînțeles, vă faceți datoria de opoziție.

Emil Constantinescu — Da. Constructivă.

Ion Iliescu — Dar eu fac apel la o apreciere obiectivă.

Emil Constantinescu — Acum, însă, să discutăm lucrurile importante și problema este de orientare — că mi-ați cerut poziția mea. O repet: este vorba de integrarea europeană, inclusiv militară și inclusiv în structurile NATO — singurele capabile să asigure securitatea țării noastre. Fiindcă, în momentul de față....

Paul Grigoriu — Cum grăbim integrarea asta, domnul Constantinescu, din punctul dumneavoastră de vedere?

Emil Constantinescu — Eu pot să vă spun cu toată seriozitatea și aici este o dezbatere politică. Domnul Iliescu este perceput ca un om atașat Estului și stângii.

Ion Iliescu — Domnule Constantinescu, domnul Vaclav Havel cum era perceput în Occident?

Emil Constantinescu — Domnul Vaclav Havel era foarte bine perceput în Occident.

Ion Iliescu — Așa. Domnul Vaclav Havel a făcut cerere de intrare în NATO și a fost refuzat. De ce credeți? Pentru că era perceput spre Est? Nu, pentru că în NATO, în general, există o opoziție pentru lărgirea cadrului acestui organism. În schimb, s-a creat un organism de relații cu statele din afara NATO-ului, la care suntem membri, participăm...

Emil Constantinescu — Eu cunosc problema bine. Asta este o problemă pe care o cunosc foarte bine.

Ion Iliescu — Văd că nu o cunoașteți...

Emil Constantinescu — Ba o cunosc foarte bine.

Ion Iliescu — ...dacă spuneți că depinde numai de șeful statului român să fie primită România în structurile NATO. Nu, domnule! În structurile NATO există rezistență pentru ca organizația să fie lărgită cu participarea altor state. În schimb, s-a dezvoltat ideea de parteneriat și s-a creat un Consiliu de cooperare cu statele din afara NATO-ului, la care noi suntem membri activi și participăm la toate aceste activități. În acest context, și domnul Woerner a venit la București...

Emil Constantinescu — Da, ați mai spus treaba asta. Problema este alta și nu avem cum să o ocolim. Ne aflăm în fața a două opțiuni diferite care ne deosebesc. Dumneavoastră aveți o orientare, eu am altă orientare și lumea trebuie să aleagă.

Ion Iliescu — Adică, care este această orientare?

Emil Constantinescu — Faptul că dumneavoastră nu v-a spus nimic — eu pot să vă spun că în Occident ea este percepută, indiferent cum o spuneți dumneavoastră, întâlnirile dumneavoastră, afară de cele în care ați fost chemat, au fost orientate spre Cuba, spre China...

Ion Iliescu — Eu am fost în Cuba?

Emil Constantinescu — Nu. Dar ați avut întâlniri cu Fidel Castro, când ați fost la Rio de Janeiro.

Ion Iliescu — Ne-am întâlnit, cum s-a întâlnit foarte multă lume.

Emil Constantinescu — Cum v-ați întâlnit tocmai cu Fidel Castro? Nu era și domnul Bush acolo? Nu puteați să vă întâlniți așa...

Ion Iliescu — Cu domnul Bush m-am întâlnit, am și stat de vorbă cu domnul Bush. Cu domnul Castro nu am stat de vorbă.

Emil Constantinescu — Da, bine. Nu știu de ce presa internațională are cu totul altă relatare și o altă imagine despre...

Ion Iliescu — Nu știu care presă internațională o citiți dumneavoastră.

Emil Constantinescu — Nu, eu o citesc pe toată și am informații foarte precise.

Ion Iliescu — Dar eu am fost și în Japonia, am fost și în Israel...

Emil Constantinescu — ...și în Kuweit...

Ion Iliescu — ...și în Kuweit, și în Pakistan.

Emil Constantinescu — ...și în Belarus.

Ion Iliescu — ... și în India, am fost și în Franța, am fost și în Grecia, am fost și în Turcia, am fost și în Italia, am fost și în Spania, Venezuela, Costa Rica, Maroc, Brazilia, am fost și la Londra...

Emil Constantinescu — Scoateți din enumerarea asta...

Ion Iliescu — Ce să scot?

Emil Constantinescu — Congresele la care era invitată România.

Ion Iliescu — Nu v-am menționat congresele, nu v-am menționat Helsinki, New York și altele.

Emil Constantinescu — Rămâneți cu puțin, vă spun eu.

Ion Iliescu — Nu, domnule! Am încheiat tratate cu vreo opt state europene — Franța, Spania, Italia, Grecia, Turcia, Bulgaria, Estonia...

Emil Constantinescu — Tratatele acestea se încheie oricum. Să vă dau și un exemplu concret acum, că eu mi-am luat și această obligație, ca să mai afle și poporul și națiunea noastră așa, câteva detalii care vă scapă. Ce înseamnă această orientare și cum se plătește această orientare spre stânga și spre Est. Fiindcă a fost clară, oricum am întoarce-o, aceasta a fost orientarea dumneavoastră...

Ion Iliescu — Ce înțelegeți dumneavoastră prin „orientare spre Est", domnule Constantinescu? Cum o susții, cum o concretizezi?

Emil Constantinescu — Vreau să vă dau un exemplu, ca să nu o mai tot lungim așa. La un moment dat, Taiwanul a făcut o ofertă României, o ofertă extraordinar de avantajoasă. A oferit sistemului bancar din România un fond de două miliarde de dolari cu o dobândă la jumătate față de dobânda practicată pe piața mondială, adică cu 4% în loc de 7,8%, cu o singură condiție — să deschidă o reprezentanță comercială în România. Guvernul a înclinat să accepte oferta, însă au existat rezerve ca să nu supărăm, de exemplu, prietena noastră, China. Și, bun, cu ce ne-am ales? Încă o dată repet, pentru oamenii care au cea mai vagă idee despre ce înseamnă acest lucru — este diferența de dobândă de 4%, dobânda practicată fiind de 7,8%, și cea la care trebuie să recurgem noi fiindcă nu avem lichidități, de la 12 până la

15%, când trebuie și avem nevoie să finanțăm. Ce am câștigat din China?

Ion Iliescu — Și dumneavoastră ați fi dispus să sacrificați relațiile cu China, dacă ați fi președinte al țării?

Emil Constantinescu — Ce să sacrific, domnule președinte?

Ion Iliescu — Relațiile cu cea mai mare țară, ca populație, din lume, de care ține seama și SUA, și Japonia, și Germania, toate marile state din lume. Nu pot fi ignorate pozițiile politice ale Chinei. Toți, inclusiv americanii, în relațiile cu Taiwanul, țin seama de recomandările Chinei. Adică, noi să ne permitem să nu ținem seama?

Emil Constantinescu — Exact asta vreau să spun — că eu, dacă eram în locul dumneavoastră, îmi permiteam foarte bine să fac acest lucru.

Ion Iliescu — Bun, asta vă privește. Dar acest lucru ar fi însemnat aventurism politic și sacrificarea unor interese esențiale.

Emil Constantinescu — Nu sacrificam interesele acestei națiuni și vă spun exact ce însemna aceasta. Din China am importat tractoare. De tractoare avem nevoie noi acum? Când avem fabrică de tractoare la Brașov, fabrică de tractoare la Miercurea-Ciuc, care nu lucrează? Noi puteam, cu acest fond, cu aceste lichidități care erau la noi, cu această minimă concesie — o reprezentanță comercială a Taiwanului —, să folosim acești bani pentru a ridica uzinele de tractoare, pentru a ridica producția românească?

Ion Iliescu — Domnule Constantinescu, vorbiți în necunoaștere de cauză. China nu se opune unor relații comerciale cu Taiwanul și nu a existat o asemenea opoziție pentru relații comerciale. China dorește să evite relații cu implicații politice, în ceea ce privește relațiile cu Taiwanul. De acest lucru țin seama toate statele, inclusiv Coreea de Sud, Japonia și SUA. Despre asta este vorba. În ceea ce privește import de tractoare din China, nu cunosc acest lucru. Poate să fi fost câteva unități restrânse. Dar, sunt firme particulare care importă utilaje de peste tot de unde nu este nevoie. Pentru fabrica de tractoare, printre altele, s-a întreprins o acțiune specială pentru redresarea producției și s-au folosit inclusiv resurse externe pentru a relansa producția în fabrica de tractoare, ca și la ROCAR ș.a.m.d.

Emil Constantinescu — Eu v-am dat un exemplu foarte clar, în care politica externă nu poate fi desprinsă de ceea ce se întâmplă în politica internă. Adică nu poți să construiești o imagine bună a României în străinătate, dacă ea nu există în țară, nu poți să construiești o imagine cu o lipsă de stabilitate, de reconciliere, în țară; nu poți să construiești o imagine bună afară. Și dacă nu e o imagine bună afară, ea se reflectă în viața fiecăruia dintre noi.

Ion Iliescu — Numai că exemplul oferit este neconcludent. Toate țările lumii se străduiesc să aibă relații bune cu China.

Emil Constantinescu — Și în același timp și cu Taiwanul, care este o forță comercială.

Ion Iliescu — Și în același timp și cu Taiwanul, cu care am stabilit deja relații comerciale.

Emil Constantinescu — Nu comerciale, era vorba de o reprezentanță, era un preț plătit.

Ion Iliescu — Între Camerele de Comerț s-au stabilit relații, au fost organizate vizite pe această linie.

Emil Constantinescu — Nu era vorba de asta, era vorba de ceva care vă privea.

Paul Șoloc — Dacă-mi permiteți. N-aș vrea să cred că cei doi candidați la Președinție ocolesc problemele sociale. Mai avem exact 22 de minute, repartizate aproximativ egal.

Paul Grigoriu — Deci, vă spuneam mai devreme să ne întoarcem în România. Nu pot să fiu acuzat că îmi fac capital electoral, că problema nu mă interesează, eu sunt gazetar. Am primit în pauza pe care am luat-o mai devreme mai multe telefoane de la femeile astea ale noastre, care alimentează armata șomajului, care sunt îngrijorate de viitorul copiilor lor. Pentru ele ce intenționează să facă viitorul președinte, fie că se numește Constantinescu, fie că se numește Iliescu? Asta este o categorie pe care trebuie să o luăm foarte în serios, pentru că de asta depinde viitorul țării ăsteia, oricât de bombastic ar suna formularea.

Emil Constantinescu — Din cei 800 de mii de șomeri pe care ni i-a lăsat moștenire fosta putere, deci mandatul Iliescu, domnul Iliescu, un număr foarte mare — 61,8% — sunt femei. Deci, femeile sunt cele

mai afectate de șomaj și aceasta reprezintă o problemă gravă pentru România, fiindcă femeile sunt cele care răspund de familie, ele sunt cele care asigură celula de bază a societății. Și am ajuns și la problemele sociale, dar acum am ajuns și la esența demersului pe care l-am făcut și care este demersul moral, fiindcă nu putem să facem nimic în această țară dacă nu plecăm de la o reconstrucție morală și dacă în centrul ei, pe lângă instituțiile fundamentale despre care nu știu dacă avem timp să vorbim — și școală, și biserică, și armată —, nu punem familia. Or, pentru aceasta, femeia este nucleul, este inima acestei celule fundamentale. Orice s-ar întâmpla, cine au fost cele mai dezavantajate? Dacă luăm statisticile, și timpul acum ne presează și nu mai venim cu toate datele, femeile cu mulți copii au fost cele mai dezavantajate. Ele sunt dezavantajate în tot sistemul de ajutor social și este un lucru care este o nedreptate cumplită, fiindcă ele au acești mulți copii, fiindcă în regimul Ceaușescu — printr-o lege barbară — au fost silite să nască foarte mulți copii, indiferent de opțiunea lor și indiferent de faptul că își dădeau seama că într-o situație economică foarte dificilă ele nu pot să facă față și să ducă la bun sfârșit creșterea acestor copii. Și aceasta este problema, că trebuie, prioritar — și în programul meu încape acest lucru — problema femeilor și apoi măsurile concrete care trebuiesc pentru ajutorarea femeilor cu copii mulți, în primul rând, fiindcă majoritatea sunt minori. Trebuie extins ajutorul până la 18 ani. Trebuie, în același timp, fiindcă ele nu pot să se angajeze, fiindcă ele nu pot să lucreze, și am să trec foarte repede la măsuri concrete, fiindcă timpul, cum am spus, ne presează. În momentul de față, se dă pentru creșterea copiilor un concediu fără plată pentru o perioadă de șapte ani. Propunerea noastră este ca acesta să fie completat cu o indemnizație, deci cu o parte din salariu, fiindcă numai astfel se poate ajunge ca să stimulăm creșterea. Fiindcă națiunea are nevoie de o creștere demografică și aceasta poate fi asigurată fie prin măsuri restrictive, fie prin crearea unui cadru social adecvat. Și, în același timp, femeile trebuie să participe, cum am spus, la viața socială, la reeducarea societății, la insuflarea spiritului de demnitate copiilor, în colaborare cu celelalte instituții, cu religia, cu biserica. Sigur, sunt foarte multe lucruri concrete, însă nu am timp să prezint tot

programul, dar vreau să vă asigur că, dacă voi fi ales, în primul rând, mă voi ocupa de problema femeilor, de problema femeilor cu mulți copii, prin găsirea unor stimulente care să poată să le ajute într-un context de decență economico-socială.

Ion Iliescu — Pentru că timpul este scurt, eu aș interconecta această problemă — într-adevăr, foarte serioasă — cu toată problematica protecției și asistenței sociale. Eu cred că s-au făcut destul de multe, în ciuda greutăților prin care am trecut și trece țara noastră în această perioadă. Imediat după Revoluția din decembrie, în domeniul măsurilor sociale am făcut efortul — la mijloacele și posibilitățile de atunci — ca să ameliorăm tot ce se putea în condițiile de viață ale oamenilor. A crescut și numărul de pensionari, s-a dublat numărul de pensionari, și avem astăzi o serie de necazuri care țin de venituri, de asistență ș.a.m.d. Situația s-a deteriorat, însă, în acești doi ani de zile, iar tot declinul producției și al vieții economice se reflectă în condițiile de viață ale oamenilor. Femeile, tinerii și bătrânii suportă poate cel mai direct consecințele acestui declin. S-a dat aici cifra aceasta cu șomerii, care reprezintă la noi 7,6% din forța de muncă. Asta este rata șomajului astăzi, în România. Dacă stăm să ne comparăm cu alte țări — în Bulgaria depășește 10%, în Polonia, de asemenea, în fosta RDG peste 30% —, cam o treime din forța de muncă, în ciuda pompării de ajutor financiar masiv din partea de vest. Acolo, într-adevăr, se aplică terapia de șoc. Deci, fenomenul nu este singular pentru România, ci este un fenomen care însoțește această tranziție în toate țările. Dar nu se poate pune totul numai pe seama guvernării și a incapacității guvernării de a soluționa astfel de probleme. Problemele sunt grele, într-adevăr. Eu cred că, în contextul programelor noastre de dezvoltare economică, protecția și asistența socială trebuie să reprezinte o preocupare de bază și să găsească o nouă exprimare legislativă, coerentă, într-o legislație nouă, adecvată acestei perioade de tranziție, cu reglementări corespunzătoare. Pe această temă, am avut dialoguri interesante și cu sindicatele, care, mai ales „Frăția" și CNSLR-ul, au realizat niște studii pe această temă. Au fost mai multe dialoguri cu Ministerul Muncii și se creionează câteva direcții mari de acțiune. Una vizează elemente de autoprotecție — legate de asigurarea de locuri de muncă.

Deci, problema depășirii momentelor actuale de criză este legată de asigurarea relansării unor domenii și a unor activități care să creeze locuri de muncă atât pentru femei, cât și pentru tineri, atât pe platformele industriale, cât și în teritoriu. Eu cred că ceea ce menționam, în legătură cu zona montană, cu posibilitatea dezvoltării agroturismului, a turismului de masă, dezvoltarea unei rețele de pensiuni, spre exemplu, poate să constituie o cale, cu eforturi financiare foarte mici din partea statului, pentru absorbirea forței de muncă, pentru fixarea femeii, spre exemplu, în gospodărie, și valorificarea activității gospodărești, pentru majorarea veniturilor.

Dar problema este cea a protecției celor defavorizați — bătrâni, pensionari, handicapați ș.a.m.d. De asemenea, trebuie să ne gândim foarte serios la tineri, în procesul de formare, de pregătire pentru muncă a tineretului, de integrare a acestuia. De asemenea, realizarea de noi locuri de muncă. Și, pentru că ați ridicat problema femeilor, femeile suportă multe aspecte ale greutăților prin care trece societatea astăzi; șomajul le afectează în număr mare, ele duc greul gospodăriei, femeile, cu copii mai ales, au cele mai mari dificultăți, iar dificultățile cu aprovizionarea se reflectă, mai ales, în greutățile pe care femeile le întâmpină din acest punct de vedere. Deci, problema protecției femeii și a creării unor condiții demne, decente, de viață, este legată până la urmă de rezolvarea problemelor esențiale ale economiei și de crearea resurselor necesare pentru aceste programe de protecție și de asistență socială a tuturor categoriilor și în special a celor trei, la care m-am referit — femei, tineri și bătrâni.

Emil Constantinescu — Aproape firesc s-a trecut de la problema femeilor la problema protecției sociale, în general, și este normal să fie așa, fiindcă protecția socială este un sistem. Acest lucru trebuie foarte bine înțeles, este un sistem pe care statul trebuie să-l creeze pentru protecția celor defavorizați și care nu poate să acționeze decât în situațiile în care statul își poate permite să facă acest lucru, deci este o legătură indisolubilă între sistemul de protecție socială și sistemul de venituri al statului. Or, iată ce s-a întâmplat, fiindcă mereu trebuie să revenim la această gestiune, este sfârșitul unui mandat. Iată situația sărăciei din România: circa 42% din totalul familiilor, 9,9 milioane

de persoane trăiesc acum în România în condițiile în care nu-și pot satisface cerințele curente ale unui trai decent. Circa 31% din familii, 7,1 milioane de persoane, nu-și satisfac nevoile fundamentale ale unui trai minim. Circa 16% din familii, 3,1 milioane de persoane, se găsesc într-o sărăcie atât de accentuată încât nu pot să-și asigure nici măcar nivelul de subzistență. Aceasta este situația, gravă, asta este situația care a rezultat în urma acestui mandat, cu ea ne prezentăm. Suntem în octombrie 1992, de aici trebuie să plecăm. Este o situație extrem de gravă și nu se poate ca cei care au avut puterea — și aici trebuie să spun foarte clar: domnul președinte explica la un moment dat că nu este cum a zis cineva — „ați avut toată puterea". Lucrurile stau foarte clar — un președinte ales cu 85% din voturi, cu un Parlament care a fost controlat de FSN într-o proporție foarte mare, care a avut un guvern de care a răspuns, are o responsabilitate. Atunci, cine are răspunderea? Este ca și când răspunderea ar fi din partea unui director de întreprindere care îi face răspunzători pe toți, până la portar, dar el nu răspunde de ceea ce s-a întâmplat. Or, problema este strict legată și de aceea a părut că noi am discutat foarte mult despre economie. Este normal că am discutat despre economie, fiindcă nu se poate asigura un sistem de protecție socială dacă nu există bogăție în societate. Mai întâi trebuie creată aceasta și după aceea trebuie redistribuită.

Vă rog, un moment, am o problemă foarte importantă, fiindcă vreau să-i răspund domnului președinte Iliescu: toată vremea ni s-a spus, acum suntem spre sfârșitul emisiunii, că a fost o perioadă dificilă de tranziție, toate țările — și Polonia, și Cehoslovacia, și Bulgaria —, toți au trecut prin dificultăți, toți stau prost. Așa este. Este o realitate, tranziția de la un sistem de dictatură comunistă la o economie de piață se face printr-o cădere, după aceea se produce o urcare, dar nu toți stau la fel de prost. Deși am plecat pe niște baze, noi nu aveam datorii externe, aveam resurse. Vreau să vă citesc niște date, ca să fie clar de ce probleme este legat nivelul de trai al cetățeanului, al oricărui cetățean: de prețuri și de salarii medii. Iată-le: în România, prețurile au crescut cu 228% (am datele de la Institutul de Economie Mondială și le-am verificat la ambasadă), în Polonia au crescut cu 39%, în Cehoslovacia cu 6,2%. Nu cred că mai există vreun comentariu. Iată salariile medii: în România este de 50 de dolari, în Bulgaria, 93 de dolari,

în Cehia și Slovacia este de 168 de dolari, iar în Polonia de 200 de dolari. Este o diferență enormă. Asta nu este o problemă pentru care puterea, care a acționat și care a avut toate pârghiile, are o răspundere? Mai putem veni acum să prezentăm planuri cincinale luminate sau programe și să spunem „vom acorda, vom face pentru femei, pentru tineri și handicapați“? Trebuia făcut ceva, s-a făcut foarte puțin, situația lor s-a agravat și fiecare om din această țară simte pe propria lui piele.

Ion Iliescu — Eu înțeleg logica domnului Constantinescu, dânsul este exponentul opoziției și cine nu ar folosi, în opoziție fiind, dificutățile prin care trece țara, punându-le în seama celor care au avut răspunderea politică?

Emil Constantinescu — Păi, pe seama cui să le pună?

Ion Iliescu — Este evident. Acest lucru l-am înțeles și, am repetat acest lucru, încă de acum doi ani, că răspunderea pe care ne-o asumam atunci (și cineva trebuia să-și asume răspunderea în momentele grele prin care a trecut țara și prin care trece încă), de atunci am spus că ne așteaptă o perioadă grea și că nimeni nu va putea să evite aceste dificultăți. Repet, nici o altă formulă, nici o altă alternativă politică nu ar fi putut să schimbe datele problemei. Sigur, sunt nuanțări care pot să apară, dar, în esență, aceste dificultăți erau inevitabile și ele vor însoți procesul nostru de redresare încă o perioadă îndelungată. Dar, propaganda electorală are logica ei și exponentul opoziției nu poate decât să scoată în evidență răspunderile celor care au guvernat. Dar trebuie să privim cu realism ce se putea face, ce este de făcut și care este credibilitatea pe care unul sau altul dintre candidați poate să o reprezinte pentru programul care urmează. Eu m-am prezentat cu un program care are în spate și o activitate practică, care a realizat tot procesul de tranziție de până acum, pornind cu momentul Revoluției și ruptura de vechiul sistem, cu dezvoltarea politică din acești doi ani și jumătate, cu lansarea (cu toate greutățile și dificultățile, sinuozitățile) procesului de tranziție. Avem încă multe de făcut în continuare. M-am prezentat cu un program concret și coerent, care pornește de la o analiză a cauzelor situației în care ne aflăm și creionează câteva direcții de acțiune. Avem de rezolvat multe alte probleme și aș vrea să nu pierd prilejul de a vorbi de câteva măsuri care mi se par

imediate, despre care am mai vorbit, dar vreau să le menționez și acum, înainte de închidere: fenomenele deformante, degradante, care apar în procesele de criză economică — corupția. Mi se pare, am mai spus, că se impune o lege imediată, care să cristalizeze câteva măsuri severe în ceea ce privește controlul averilor. Una din primele este declararea de către toți demnitarii a averilor și sistemul de control asupra veniturilor și asupra situației tuturor demnitarilor și a aparatului de stat. De asemenea, aș propune pentru șase luni o perioadă declarată ca perioadă de luptă excepțională împotriva violenței, crimei, hoției, tâlhăriei, promovând și proceduri de urgență, pentru că sunt fenomene care preocupă, nu întâmplător, societatea noastră, sunt fenomene care însoțesc acest proces al dezvoltării noastre.

Și pentru că timp a rămas foarte puțin, aș dori să fac apel, pentru că încheiem toată campania electorală și am vorbit despre metodele folosite în această campanie electorală, despre comportamentul oamenilor învestiți cu răspunderi, chiar și președintele, dar și alții, la alte niveluri. Am în fața mea o notă, pe care primarul municipiului Timișoara, Viorel Oancea, o transmite la TV Timișoara, azi, 8 octombrie, la orele 7,30; se adresează populației cu un ton foarte imperativ, cerând în mod explicit tuturor să se prezinte la vot și să opteze pentru domnul Emil Constantinescu și avertizează populația despre pericolele care o așteaptă, de trei ori o avertizează, dacă va da votul domnului Iliescu. Mi se pare că această ieșire publică a domnului Oancea este un exemplu despre cum nu trebuie să acționeze un om cu asemenea funcții în instanțele puterii. Am vorbit și despre alte asemenea manifestări, care s-au realizat în afara cadrului electoral — sâmbătă și duminică s-a răspândit manifestul pe care l-am citat ieri, era lansat în această perioadă când era interzisă campania electorală, deci despre fairplay și despre reguli de comportament în aceste chestiuni. De asemenea, am aflat că se desfășoară o amplă activitate la sate, o încercare de influențare ca lumea să nu se prezinte la vot duminică, chiar cu argumente: „Cei care ați votat cu Iliescu, nu este nevoie să vă mai prezentați, pentru că se iau în considerare voturile din primul tur de scrutin".

Aș vrea să mă adresez în aceste ultime secunde tuturor alegătorilor să se prezinte masiv la vot, să voteze fiecare conform con-

științei sale, să știe că toți trebuie să se prezinte la acest tur de scrutin. Nu este valabil votul din primul tur de scrutin în calculul rezultatului scrutinului de duminică, 11 octombrie.

Paul Şoloc — În acest moment, timpii sunt egali. Domnule Emil Constantinescu, vă rog, încă un minut și jumătate, altfel depășim cadrul Legii electorale.

Emil Constantinescu — Da, însă neapărat trebuie să spun aceste cuvinte: am un vraf de astfel de documente, nu are nici un rost, noi nu dispunem de organizarea la sate, nu opoziția dispune de organizații. Problema este esențială și vreau și eu să mă adresez alegătorilor. Eu am venit aici în numele a trei milioane și jumătate de alegători, care mi-au dat încrederea în primul tur, dar am venit și în numele celor care sunt săraci. Fiindcă eu știu ce înseamnă aceasta, știu ce înseamnă să crești niște copii, știu ce înseamnă să stai la coadă, știu ce înseamnă să nu ai ce îți trebuie și știu ce înseamnă această pătură de îmbogățiți. Am început emisiunea prin a arăta ce s-a întâmplat cu directorii și cu cei care s-au îmbogățit în partea comercială. Aceasta este o structură, fiindcă de aceea nu s-a făcut descentralizarea, pentru ca o parte a societății să rămână și să se îmbogățească. Se pare că această parte, această structură, mai are nevoie de patru ani ca să-și consolideze ceea ce a realizat, cu ceea ce s-a îmbogățit în acești doi ani și jumătate. Eu voi lupta, pentru că nu am în spatele meu o structură, nu am forțe. Mă adresez direct dumneavoastră și, așa cum am spus, și alegătorilor, și celor care l-au votat pe domnul Iliescu, și celor care nu s-au prezentat la vot, și celor ale căror voturi sunt anulate, să mă ajutați să lupt într-adevăr împotriva corupției și împotriva mizeriei în această țară.

Ion Iliescu — Deci, iată o nouă schimbare de ton, de acum domnul Constantinescu se declară candidatul săracilor.

Emil Constantinescu — Chiar sunt.

Paul Grigoriu — Vă mulțumesc pentru participarea dumneavoastră la emisiune, vă mulțumesc și dumneavoastră, celor care ne-ați urmărit. Noapte frumoasă și reflecții adânci până duminică! Bună seara.

K. AL DOILEA TUR DE SCRUTIN

1. 11 OCTOMBRIE 1992 — AL DOILEA TUR DE SCRUTIN; REZULTATE

Duminică, 11 octombrie, a avut loc al doilea tur de scrutin al alegerilor prezindențiale. Am votat, ca și în urmă cu două săptămâni, la Liceul „Jean Monnet" din Capitală, unde, provocat de ziariștii prezenți, am acordat, în urma votului, următoarea declarație:

„Este momentul final al acestei competiții electorale. Se încheie astfel un proces al transformărilor prin care a trecut societatea românească, în privința constituirii statului de drept. Sper ca aceste alegeri să fie de bun-augur în vederea instaurării unui climat de liniște, de pace, de încredere. Bineînțeles, confruntarea rămâne deschisă, într-un context de respect reciproc și de interes comun, spre binele țării. Dincolo de confruntările care au marcat campania electorală, trebuie să găsim limbajul comun pentru a sta împreună în jurul aceleiași mese și de a aborda, cu profunzime, problemele complicate ale societății românești. E nevoie să punem cu toții umărul pentru a le rezolva."

Rezultatele parțiale și, apoi, cele definitive, atestau victoria mea în alegerile prezidențiale:

Număr înscris pe liste	—	*16 597 508*
Participanți la vot	—	*12 158 810 (73,2%)*
Total voturi valabil exprimate	—	*12 034 636*
Pentru Ion Iliescu	—	*7 393 429 (61,43%)*
Pentru Emil Constantinescu	—	*4 641 207 (38,57%)*

2. VALIDAREA DE CĂTRE CURTEA CONSTITUŢIONALĂ A ALEGERII PREŞEDINTELUI ROMÂNIEI

La 15 octombrie, Curtea Constituțională s-a întrunit pentru confirmarea alegerilor din data de 11 octombrie, prilej cu care președintele acestui for, domnul Vasile Gionea, a comunicat hotărârea Curții Constituționale de a valida alegerea mea în funcția de Președinte al României.

Adresându-mă celor prezenți, am rostit următoarea alocuțiune, propunând inaugurarea unei practici prevăzute în Legea electorală — cu privire la declararea averii personale a demnitarilor la începerea mandatelor.

„Onorată Curte, onorat auditoriu,

Doamnelor și domnilor,

În acest moment solemn, care inaugurează o nouă procedură constituțională în practica statului nostru de drept — validarea alegerilor de către Curtea Constituțională, înaltă instituție a magistraturii noastre — vă rog să-mi permiteți să mulțumesc membrilor Curții care au validat rezultatele alegerilor pentru funcția de președinte al României, să mulțumesc membrilor Biroului Electoral Central, ai birourilor de circumscripții și secții de vot, ai organelor administrației centrale și locale, pentru munca depusă în vederea asigurării bunei

desfășurări a alegerilor în cele două tururi de scrutin, să mulțumesc încă o dată electoratului român pentru încrederea acordată. Această încredere mă obligă. Sunt conștient de marea răspundere ce îmi revine și doresc să exprim, și în acest cadru, angajamentul solemn de a respecta întru totul prevederile Constituției referitoare la rolul și atribuțiile președintelui României, ca reprezentant al statului și garant al independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării.

Propun, totodată, să inaugurăm cu acest prilej o practică prevăzută, de altfel, în Legea electorală, cu privire la validarea mandatelor de senatori și deputați și care va trebui să capete o consacrare legislativă mai generală, și anume declararea averii personale la instalare de către toți demnitarii statului. Doresc să fiu primul care îndeplinește această obligație, depunând o asemenea declarație la Curtea Constituțională. Deși, pentru deputați și senatori legea prevede confidențialitatea acestui document, pot să vă dezvălui ceea ce am declarat, și anume că nu posed nici o proprietate imobiliară, că locuiesc cu chirie într-un apartament proprietate de stat, într-un imobil compus din trei apartamente, că nu sunt angajat în afaceri și nu participăm — nici eu și nici soția — la administrarea sau conducerea vreunei societăți comerciale sau la activități cu scop lucrativ; trăim din salariu, respectiv, din pensia soției.

Vă mulțumesc, încă o dată, tuturor și dați-mi voie să înmânez această declarație președintelui Curții Constituționale.

DECLARAȚIE ASUPRA AVERII PERSONALE

Subsemnatul Ion Iliescu, ales Președinte al României la scrutinul din 11 octombrie 1992, depun la Curtea Constituțională următoarea declarație cu privire la averea personală:

1. Nici eu și nici soția mea, Elena Iliescu, nu avem proprietăți imobiliare — terenuri sau construcții.

Locuiesc împreună cu soția într-un imobil, proprietate de stat, situat în București, str. Molière nr. 3, în care deținem, cu chirie, unul din cele trei apartamente, celelalte fiind ocupate de alte două familii.

desfăşurări a alegerilor în cele două tururi de scrutin, să mulţumesc încă o dată electoratului român pentru încrederea acordată. Această încredere mă obligă. Sunt conştient de marea răspundere ce îmi revine şi doresc să exprim, şi în acest cadru, angajamentul solemn de a respecta întru totul prevederile Constituţiei referitoare la rolul şi atribuţiile preşedintelui României, ca reprezentant al statului şi garant al independenţei naţionale, al unităţii şi integrităţii teritoriale a ţării.

Propun, totodată, să inaugurăm cu acest prilej o practică prevăzută, de altfel, în Legea electorală, cu privire la validarea mandatelor de senatori şi deputaţi şi care va trebui să capete o consacrare legislativă mai generală, şi anume declararea averii personale la instalare de către toţi demnitarii statului. Doresc să fiu primul care îndeplineşte această obligaţie, depunând o asemenea declaraţie la Curtea Constituţională. Deşi, pentru deputaţi şi senatori legea prevede confidenţialitatea acestui document, pot să vă dezvălui ceea ce am declarat, şi anume că nu posed nici o proprietate imobiliară, că locuiesc cu chirie într-un apartament proprietate de stat, într-un imobil compus din trei apartamente, că nu sunt angajat în afaceri şi nu participăm — nici eu şi nici soţia — la administrarea sau conducerea vreunei societăţi comerciale sau la activităţi cu scop lucrativ; trăim din salariu, respectiv, din pensia soţiei.

Vă mulţumesc, încă o dată, tuturor şi daţi-mi voie să înmânez această declaraţie preşedintelui Curţii Constituţionale.

DECLARAŢIE ASUPRA AVERII PERSONALE

Subsemnatul Ion Iliescu, ales Preşedinte al României la scrutinul din 11 octombrie 1992, depun la Curtea Constituţională următoarea declaraţie cu privire la averea personală:

1. Nici eu şi nici soţia mea, Elena Iliescu, nu avem proprietăţi imobiliare — terenuri sau construcţii.

Locuiesc împreună cu soţia într-un imobil, proprietate de stat, situat în Bucureşti, str. Molière nr. 3, în care deţinem, cu chirie, unul din cele trei apartamente, celelalte fiind ocupate de alte două familii.

2. Singurele bunuri de valoare pe care le deținem în proprietate, împreună cu soția, sunt câteva tablouri ale unor pictori români și biblioteca personală alcătuită din câteva mii de volume.

3. Am primit cadou, după Revoluția din decembrie 1989, un autoturism Renault pe care l-am pus la dispoziția instituției prezidențiale. Am avut în proprietate un autoturism Dacia, pe care l-am vândut după Revoluție.

4. Împreună cu soția avem la CEC depuneri în valoare de 285 000 lei.

5. Nici eu și nici soția nu participăm la administrarea sau conducerea vreunei societăți comerciale și nu suntem angajați în activități cu scop lucrativ.

L. ÎNVESTITURA ÎN FUNCȚIA SUPREMĂ DE PREȘEDINTE AL ROMÂNIEI

1. DEPUNEREA JURĂMÂNTULUI DE CREDINȚĂ
— 30 octombrie 1992 —

La 30 octombrie 1992, Camera Deputaților și Senatul României s-au întrunit în ședință comună în vederea depunerii jurământului de către candidatul la Președinție a cărui alegere fusese validată de către Curtea Constituțională, prin Hotărârea numărul 42 din 15 octombrie 1992.

Momentul depunerii jurământului de credință față de țară — al cărui text este consemnat în Constituția României — a reprezentat începerea mandatului de Președinte al României. Iată, în continuare, jurământul pe care l-am rostit în ședința parlamentară solemnă din 30 octombrie:

„Jur să-mi dăruiesc toată puterea și priceperea pentru propășirea spirituală și materială a poporului român, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, suveranitatea, independența, unitatea și integritatea teritorială a României."

2. „ROMÂNIA ARE NEVOIE DE TOATE COMPETENŢELE ŞI VALORILE SALE"
— mesajul prezentat Parlamentului, 30 octombrie 1992 —

După depunerea jurământului de credință, în noua calitate de președinte al României ales conform noii Constituții, m-am adresat Parlamentului cu următorul mesaj:

„Onorați membri ai Parlamentului României,
Stimați invitați,
Doamnelor și domnilor,

Cu îngăduința dumneavoastră, în acest moment solemn, doresc să adresez un mesaj Parlamentului nou ales, întrunit astăzi cu prilejul depunerii jurământului de către Președintele României.

Permiteți-mi să vă transmit dumneavoastră, membri ai corpurilor legiuitoare, felicitări pentru încrederea acordată de electorat, pentru mandatul obținut în urma alegerilor parlamentare și să vă urez succes în activitatea la care v-ați angajat întru binele țării.

Folosesc, totodată, acest prilej ca să exprim electoratului român recunoștința mea pentru mandatul celei mai înalte magistraturi a țării, pe care mi l-a încredințat prin votul său. Înțelegând semnificația acestei învestituri, declar în fața dumneavoastră și a întregii națiuni că depunerea jurământului ca Președinte al României înseamnă pentru mine angajamentul suprem al vieții.

Vreau să asigur pe toți cei care mi-au acordat cu încredere votul lor, dar și pe cei care au avut alte opțiuni, că înțeleg mandatul încredințat ca un mijloc de a servi toți oamenii acestui pământ românesc, indiferent de convingerile lor politice, de apartenența socială, etnică sau religioasă.

Sunt ferm decis să-mi exercit mandatul în spiritul și litera Constituției.

Cred că veți fi de acord cu mine că noi, toți cei care am primit încrederea electoratului, avem datoria de a trudi fără răgaz la ridicarea țării, pentru a o vedea cât mai repede ieșită din criză, beneficiind cu adevărat de orizontul istoric pe care l-a deschis Revoluția din decembrie 1989.

Alegerile din această toamnă au exprimat încrederea populației în schimbările și înnoirile structurale ale României din ultimii trei ani. Suntem, cred, datori să apreciem comportamentul electoratului, luciditatea și înțelepciunea dovedite, faptul că s-a prezentat în număr mare la vot, în pofida numeroaselor dificultăți și dezamăgiri cu care se confruntă în existența sa cotidiană.

Alegerile recent încheiate au reprezentat un elocvent indiciu al progresului pe care societatea românească l-a înfăptuit pe calea statului de drept. Electoratul român a infirmat acele aserțiuni nedrepte, potrivit cărora România ar fi nepregătită pentru democrație și reformă, pentru pluralism și o viață politică modernă.

Suntem datori să mulțumim instituțiilor guvernamentale și neguvernamentale care au asigurat desfășurarea liberă și corectă a procesului electoral, fapt confirmat de numeroșii observatori naționali și străini.

Stimați membri ai Parlamentului,

Dumneavoastră reprezentați noua autoritate legiuitoare a țării, așa cum a configurat-o scrutinul de la 27 septembrie. Cred că în acest moment solemn suntem datori să facem un efort pentru a desprinde semnificațiile de profunzime ale acestor alegeri și să aplicăm în viața noastră publică opțiunile fundamentale la care a subscris electoratul român.

Fără pretenția de a exprima un adevăr absolut sau de a aborda exhaustiv problemele, voi releva câteva momente importante.

În prim-plan doresc să situez concluzia politică cea mai semnificativă, și anume că, în procesul electoral, Constituția României a fost reconfirmată încă o dată de votul popular. Este plin de învățăminte, de asemenea, faptul că absolut toți candidații la Președinție, pe măsura apropierii zilei de votare, și-au precizat pozițiile, în sensul respectării necondiționate a Constituției României; am salutat această convergență încă în timpul campaniei electorale. Cu atât mai mult acum, în ziua depunerii jurământului, să ne angajăm solemn că nu vom pregeta să slujim cu credință România ca stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil.

O dată cu recentele alegeri parlamentare și prezidențiale, România încheie o etapă distinctă a tranziției sale spre democrație și spre un nou sistem de organizare economică și socială. Dorința ce a animat electoratul a fost aceea de a vedea țara ieșită din stările de provizorat și instabilitate, de a o vedea așezată pe un curs firesc de evoluție, care să ofere cadrul optim valorificării potențialului creator al poporului nostru. De aceea, consider esențială în momentul de față intrarea țării în normalitate, cu structuri legitime și democratice, învestite cu autoritatea necesară pentru a gestiona problemele tranziției, într-un climat de echilibru politic și social.

Fără a considera vreodată procesul legislativ ca ceva finit, putem constata totuși că matricea juridică de bază a statului de drept și a economiei de piață s-a conturat. Ceea ce se impune acum este asigurarea condițiilor ca aceste reglementări să opereze în viața cotidiană. Decalajul ce s-a format între mecanismul instituit și cel efectiv trebuie cât mai rapid eliminat. Altfel, inevitabil, criza se va prelungi, corupția se va amplifica, economia paralelă va mușca tot mai adânc din substanța patrimoniului național, hemoragia de venit național în afară va continua. Aceste probleme vizează activitatea tuturor factorilor de putere ai statului de drept. Din acest punct de vedere, Parlamentul va avea de răspuns multor priorități. Vă revine, desigur, dumneavoastră, să stabiliți criteriile de ierarhizare a lor. Sper, însă, că nu veți

considera imixtiune în treburile Parlamentului dacă îmi voi spune părerea asupra unor urgențe legislative.

Veți fi, cred, de acord cu mine că prima urgență se referă la domeniul vieții economice. Va fi nevoie, pe acest plan, atât de completarea și perfecționarea sistemului legislativ elaborat până acum, cât și de adoptarea unor legi noi, pentru care vechiul Parlament nu a avut răgaz. Mă refer la acele acte legislative care vizează restructurarea economiei naționale, procesul de privatizare, facilitarea investițiilor de capital străin, protecția economiei naționale, Legea creditului agricol și a arendării pământului și altele.

În al doilea rând, suntem cu toții datori cu elaborarea și adoptarea unui sistem cât mai eficient de protecție și asistență socială pentru întreaga populație, acordând o atenție mai mare categoriilor defavorizate, cum ar fi tinerii, femeile, pensionarii, handicapații.

În al treilea rând, mă gândesc la consolidarea sistemului legislativ și instituțional al statului de drept. Din diverse motive, Parlamentul care și-a încheiat recent mandatul nu a luat în discuție o serie de legi care devin acum urgente. Mă refer, printre altele, la Legea apărării naționale, la constituirea Ministerului Public și a Consiliului Superior al Magistraturii, în conformitate cu prevederile Constituției, la Legea declarării averilor de către cei aleși sau numiți în funcții publice, la Statutul funcționarului public, la Legea învățământului, la legile cu privire la funcționarea organismelor mandatate cu apărarea ordinii publice și altele.

Instaurarea deplină a autorității instituțiilor publice, stoparea corupției și a valului infracțional, realizarea unui climat de ordine și legalitate — sunt așteptări firești ale cetățenilor. Statul de drept are un înțeles fundamental: domnia legii în societate. În ceea ce mă privește, sunt decis să folosesc toate prerogativele pe care mi le conferă Constituția pentru a contribui, împreună cu celelalte instituții ale statului, la asigurarea liniștii cetățenilor și la buna lor conviețuire, reabilitând ordinea de drept pe temeiul strict al noii legislații, pe care dumneavoastră o veți elabora sau desăvârși.

Respectul absolut pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului va fi criteriul de bază al întregii mele activități. În ultimă

instanță, acesta este scopul esențial al întregului efort în care ne-am angajat după Revoluția din decembrie 1989, scopul și finalitatea reformei și ale statului de drept. Țin să reafirm, acum și aici, hotărârea mea de a sprijini orice inițiativă legislativă sau instituțională menită să garanteze, în spiritul Constituției, exercitarea nestânjenită a drepturilor omului pentru toți cetățenii țării.

Includ în acest angajament protecția drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale, pentru care Constituția oferă garanțiile necesare privind dreptul acestora la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase. Este un merit incontestabil al Constituției noastre faptul de a prevedea, în acest domeniu, prevalența reglementărilor internaționale, la care România este parte, în raport cu cele interne, ceea ce asigură persoanelor aparținând minorităților naționale drepturi la nivelul celor mai înalte standarde general acceptate pe plan european. Pe acest fundal, sunt cel puțin de neînțeles pretențiile la declararea, pe baze etnice, a unor forme de autonomie teritorială în România, fără nici un temei real în ordine politică, morală sau juridică. Asemenea pretenții, care vizează, în fond, construcții artificiale în organizarea administrativ-teritorială a țării, sunt neacceptabile. Ele contravin flagrant Constituției României, merg împotriva evoluției din societatea românească, precum și a celor de pe plan european și nu pot avea decât efecte destabilizatoare. În virtutea mandatului conferit de alegători, precum și a prevederilor constituționale, în calitate de garant al independenței naționale, al unității și al integrității teritoriale a țării, declar că nu voi face nici un fel de concesii în asemenea probleme.

În același timp, nu voi ceda nici unei încercări de îngrădire a exercițiului liber al drepturilor omului, prevăzute în Constituție. Sunt hotărât să iau atitudine, în continuare, împotriva intoleranței etnice, religioase și de orice altă natură, împotriva extremismului, xenofobiei, antisemitismului și altor forme de ură rasială, care pot altera grav climatul politic intern și pot prejudicia interesele națiunii.

Voi sprijini, atât cât îmi permit atribuțiile constituționale, clarificarea unor probleme mult dezbătute în societatea noastră, care au încărcat climatul politic de tensiune, suspiciune și neîncredere. Ca

participant direct la Revoluție, sunt tot atât de interesat, ca și ceilalți participanți, spre exemplu, în elucidarea răspunderilor pentru viețile nevinovate sacrificate în acele împrejurări.

În tot ceea ce va întreprinde instituția prezidențială, promit spirit de cooperare, solicitudine și disponibilitate pentru dialog și mediere. Îmi propun, în această perspectivă, un dialog permanent cu Legislativul și Executivul, pe de o parte, cu forțele politice angajate nemijlocit în procesul schimbării — sindicatele, organizațiile profesionale, patronatul, pe de altă parte. Un asemenea dialog este cu deosebire necesar în domeniul economiei. Am evocat ideea constituirii unui organ consultativ pe lângă președinte — subliniez, consultativ — cu reprezentarea forțelor politice, sociale și științifice din România, cu convingerea că un asemenea organism consultativ poate constitui un sprijin apreciabil pentru președinte în îndeplinirea atribuțiilor sale.

Mă preocupă problemele cu care se confruntă tineretul, care suportă în mare măsură consecințele multiple ale tranziției și ale crizei prin care trece țara. Trebuie să identificăm resursele utilizabile în sprijinirea integrării sociale a tinerei generații' și participării sale la procesele înnoitoare ale societății noastre. Este esențial pentru destinul nostru național ca tânăra generație să-și regăsească încrederea în sine și în perspectivele societății românești. Mă voi gândi la concretizarea unor forme de dialog și consultare permanentă cu tinerii și cu organismele lor reprezentative.

În relațiile cu presa, voi încerca să asigur transparență maximă și raporturi cordiale; contez, în același timp, pe sprijinul presei și al mijloacelor de comunicare în masă pentru strădaniile regeneratoare ale țării, pentru redresarea și stabilitatea noastră economică, politică și socială.

Rezultatele alegerilor oferă un punct de pornire favorabil pentru cooperare și conciliere între forțele politice și grupurile parlamentare, pentru un larg consens politic. Trebuie să reușim, prin înțelepciune și dialog, să ieșim din cercul vicios al dezbinării și al răfuielilor pătimașe, pentru a evita riscul de a intra într-un blocaj politic de durată.

Fac un apel călduros la toți oamenii politici, la partidele și coalițiile parlamentare, să situeze interesele țării deasupra intereselor

particulare și, în concordanță cu Constituția, să conlucrăm pentru asigurarea liniștii, siguranței și a unei vieți mai bune fiecărui fiu și fiecărei fiice a României.

Doamnelor și domnilor,

Partea principală a dezbaterilor în campania electorală, ca și în discuțiile pe care le-am avut în ultimele săptămâni, s-a cantonat în zona reformei economice, a tranziției la economia de piață și a efectelor ei sociale.

O concluzie de bază pe care o rețin din analizarea rezultatelor alegerilor este aceea că electoratul român s-a pronunțat clar în favoarea continuării reformei, care nu poate fi decât lucrarea întregii națiuni, a tuturor segmentelor ei profesionale, politice și sociale.

Nu doresc să absolv cu nimic autoritățile de neajunsurile manifestate în gestionarea reformei, nu am ocolit în cursul confruntărilor electorale nici asumarea propriilor responsabilități, dar ceea ce este acum de stringentă actualitate este ca, identificând cauzele profunde ale crizei, să stabilim căile pentru traversarea ei cu costuri sociale, economice și ecologice suportabile. Or, pentru aceasta este necesară, imperios necesară, conlucrarea. Am studiat cu atenție programele tuturor partidelor și candidaților și am încercat să degajez un minimum de consens. Voi menționa, în acest context, două elemente.

În primul rând, promovarea reformei economice trebuie să se facă cu mai multă coerență, prin aceasta asigurându-i-se un dinamism mai accentuat și finalitate socială, prin ameliorarea condițiilor de viață ale oamenilor, fără de care ar deveni un scop în sine, adică un nonsens. Tocmai nerespectarea acestei corelări ar risca să încetinească ritmul reformei și prin aceasta să alimenteze deteriorarea, în continuare, a nivelului economic și a standardului de viață.

În al doilea rând, statul, respectiv guvernul, trebuie să dispună de pârghii de intervenție activă în economie; politica liberalismului pur, a nonintervenției statului, care invocă drept argument puterea de autoreglare a mecanismelor pieței, nu este compatibilă cu realitățile tranziției și, de fapt, nu este compatibilă cu exigențele economiei moderne, în general.

Pentru a se asigura coerență sporită, dinamism accentuat și finalitate socială reformei, se cer a fi asigurate mai multe condiții, între care, pe de o parte, elaborarea bazelor teoretice și strategice ale tranziției pe termen mediu și lung, iar pe de altă parte, elaborarea unor politici economice și programe de guvernare pe termen scurt.

A devenit tot mai limpede că avem nevoie de o viziune de ansamblu asupra bazelor teoretice și strategice ale tranziției, care să ofere un suport trainic pentru stabilirea măsurilor de etapă, politicilor economice și programelor guvernamentale.

O asemenea lucrare, înfăptuită cu forțele conjugate ale întregii intelectualități române, ale cercetătorilor, cadrelor didactice, oamenilor de cultură și artă, ale specialiștilor din practică — indiferent de crezul lor filosofic, religios sau de opțiunile politice, are menirea să investigheze cu instrumentele științei concluziile desprinse din experiența națională și mondială și să fundamenteze căile optimale ale tranziției în condițiile României. În acest cadru pot coexista două sau chiar mai multe variante: înfruntarea între teorii și ipoteze diferite sau adverse este chiar de dorit; ea transpune într-un plan superior înfruntările din societate și permite evitarea experimentelor «pe viu», care au un cost social atât de ridicat.

Am evocat în câteva rânduri «schița» realizată la începutul anului 1990. În același spirit, într-un nou stadiu trebuie și putem să inițiem elaborarea unei strategii economice pe termen lung în România. Propun, în acest scop, constituirea unei Comisii Naționale pentru Strategia Dezvoltării Economice în perspectivă.

Pe de altă parte, este necesară elaborarea unui «Program global de restructurare și dezvoltare», elaborat de guvern într-o concepție unitară, cu participarea tuturor organismelor implicate, precum și crearea instrumentelor și mecanismelor necesare alocării cu eficiență a resurselor publice destinate acestui scop. Un astfel de program presupune, printre altele: elaborarea unei politici economice pe termen scurt și mediu; intervenția statului în gestionarea, restructurarea și dezvoltarea economiei; coordonarea proceselor de reformă și dezvoltare economică (privatizare, dezvoltarea sectorului particular, participarea statului la proiecte de investiții etc.); aplicarea unor instrumente

și mecanisme economice noi pentru economia românească, care să întărească disciplina financiară și să conducă la creșterea eficienței resurselor alocate; oprirea declinului economic și relansarea creșterii producției industriale și agricole; posibilitatea aprecierii continue a efectelor — scontate și imprevizibile — pentru modelarea măsurilor economice imediate.

Concomitent, se impune elaborarea de către guvern, împreună cu organizațiile patronale și cu sindicatele, a unui «Program global de asistență socială», care să pună pe baze noi acest sistem și să asigure nivelul de protecție socială necesară înfăptuirii reformei.

O temă dezbătută intens este problema funcțiilor pe care este chemat să le exercite statul, subînțelegând prin el toate componentele puterii, mai ales în această perioadă de tranziție.

Trebuie evitate două pericole extreme — etatismul exacerbat, pe de o parte, și nonintervenționismul, pe de alta.

Ce nu trebuie să facă statul în domeniul economic?

• Statul nu trebuie să se substituie inițiativei agenților economici, cu capital de stat sau particular, ca și responsabilității acestora pentru rezultatele obținute; organismele sale nu trebuie să afecteze autonomia agenților economici, nu trebuie să cedeze tentației — foarte puternice uneori — de a reveni la mecanismele sistemului centralizat, de comandă.

• Statul nu trebuie să practice o fiscalitate opresivă, care inhibă inițiativa economică; din contră, trebuie să gândească pârghii de stimulare a inițiativei.

• Totodată, statul nu trebuie să se lanseze în cheltuieli guvernamentale excesive, generatoare de inflație sau care pot duce la creșterea peste limita normală a datoriei publice.

Ce trebuie să facă, însă, statul în această perioadă?

Înainte de toate, îi revine asigurarea stabilității interne, a ordinii de drept, apărarea proprietății private și publice, stoparea corupției. Nici un proces de redresare economică nu este posibil într-un climat de insecuritate, neliniște, teamă.

Totodată, statul trebuie să creeze un cadru instituțional, inclusiv sistemul financiar-bancar, și un climat de afaceri favorabil, cu proceduri simplificate, care să încurajeze inițiativa particulară și să stimuleze dezvoltarea activităților economice.

Statul este responsabil de buna gestionare a patrimoniului public. Va trebui perfecționat cadrul juridic care reglementează funcționarea întreprinderilor cu capital majoritar sau integral de stat, urmărindu-se întărirea autorității decizionale a echipelor manageriale, dar și creșterea cointeresării și răspunderii lor, precum și a colectivelor de salariați pentru gestionarea unităților.

Statul are obligația, în condițiile disfuncționalităților perioadei de tranziție, de a-și asuma rolul principal în soluționarea unor probleme de interes general: asigurarea necesarului populației cu alimente de bază și căldură; scoaterea din criză a unor sectoare și ramuri cu grad scăzut de utilizare a capacităților; creșterea numărului locurilor de muncă; protejarea grupurilor defavorizate (salariu minim garantat, pensii, alte ajutoare sociale); ocrotirea sănătății publice; susținerea învățământului, cercetării, culturii; asigurarea resurselor pentru apărarea națională; protecția mediului, a bogățiilor naturale. În aceste domenii și în altele similare, discuțiile despre oportunitatea angajării statului sunt lipsite de sens.

Evident, nu este vorba de revenirea la metodele economiei centralizate, ci de folosirea unor instrumente care să ne apropie de mecanismele economiei de piață. Și în țările cu lungă tradiție democratică și economie de piață se adoptă legi speciale pentru restructurarea unor ramuri, depășirea unor dezechilibre teritoriale, crearea de locuri de muncă și chiar referitoare la creșterea economică în ansamblu. Cu atât mai necesară este intervenția statală în cazul economiei noastre — afectată concomitent de criza structurală a vechiului sistem, de criza tranziției înseși și de recesiunea mondială.

Pe termen scurt și mediu, statul va fi principalul factor de mobilizare a resurselor destinate reajustării structurale și dezvoltării economice, o dată cu crearea condițiilor unei liberalizări totale și preluarea rolului său de către mecanismele pieței de capital.

Statul este chemat să asigure infrastructura fizică necesară activităților economice în general și să stimuleze dezvoltarea sectoarelor prioritare, prin investiții directe ale societăților de stat și particulare, române și străine, și ale persoanelor fizice.

Obiectivul pe termen mediu și lung este restrângerea proprietății de stat și modificarea funcțiilor de gestiune a instituțiilor guvernamentale.

Integrarea tot mai amplă a economiei naționale în economia mondială, ca și în structuri și organisme internaționale, impune adoptarea corespunzătoare a mecanismelor economico-financiare, exigențe sporite de ordin tehnologic și managerial, ca și măsuri adecvate de protecție a producției și intereselor naționale.

Doamnelor și domnilor parlamentari,

În legătură cu desemnarea primului-ministru și structura noului guvern, după cum știți, am avut consultări cu șefii de partide reprezentate în Parlament și s-au purtat tratative între conducerile grupurilor parlamentare.

Poziția politică de la care am pornit este că singura șansă a României în perioada de tranziție rezidă în consensul politic și social, în concilierea tuturor segmentelor sale reprezentative, pentru o reală convergență națională.

În cadrul multiplelor întâlniri și consultări avute, am sugerat partidelor politice mai multe posibilități.

Personal, rămân la convingerea că, din punct de vedere politic, cea mai bună formulă ar fi fost constituirea unui guvern de uniune națională. Din păcate, practic, nu s-a putut finaliza o asemenea opțiune. În aceste condiții, conform Constituției, formarea noului guvern va constitui obiectul consultării cu formațiunea politică ce a obținut cele mai multe voturi la alegerile din septembrie, și anume, Frontul Democrat al Salvării Naționale, care va putea apela la personalitățile pe care le consideră cele mai potrivite.

Pe această bază — consultându-mă și cu reprezentanții altor formațiuni politice — voi căuta să desemnez în zilele următoare în funcția de premier o personalitate organic atașată valorilor demo-

crației și economiei de piață, de cea mai înaltă calificare și reputație, care să reușească să formeze și să vă supună aprobării o echipă guvernamentală și un program de guvernare care să fie sprijinite, cu bună-credință, de toate forțele politice și sociale. Acest guvern va trebui să își asume răspunderile impuse de cea mai grea etapă a tranziției și riscul pe care și-l va asuma privește întreaga societate românească. Avem, deci, nevoie de o opoziție constructivă, implicată, de o solidarizare cu cei ce-și asumă răspunderea guvernării.

Realitatea ne impune realizarea unui pact politic și social, explicit sau implicit, pe termen scurt, în care colaborarea și conlucrarea guvern-opoziție — indiferent de cum se va configura această ecuație — să fie stabilite și respectate în probleme de maxim interes și urgență, în care să nu-și facă loc tactica de obstrucționare, de anihilare a inițiativelor și soluțiilor viabile, constructive. Adepții neimplicării sau ai unei eventuale obstrucționări nu vor câștiga nimic, nici măcar în plan pur electoral, discernământul alegătorilor dovedindu-se exemplar. Personal, adresez un apel Parlamentului, partidelor, sindicatelor, mijloacelor de informare în masă, funcționarilor publici, pentru a sprijini viitorul guvern și politica de guvernare în abordarea și soluționarea problemelor dificile cu care ne vom confrunta în această iarnă și în prima parte a anului 1993.

Cetățenii țării au demonstrat că înțeleg dificultățile și sunt gata să le facă față, că înțeleg necesitatea schimbării, a reformei, a economiei de piață, că nu renunță și nu se retrag din prim-planul efortului de transformare democratică. Pentru că trebuie să fim conștienți cu toții — sunt necesare eforturi din partea tuturor, muncă și disciplină socială, inițiativă și răspundere la toate nivelurile. Oricât am solicita și am primi ajutoare din afară, fundamentul redresării și relansării noastre îl reprezintă efortul propriu. Să transferăm în sfera producției energia cheltuită prin contestații și absenteism. Trebuie să înțelegem că nu putem beneficia de modul de viață și de consum al societăților dezvoltate dacă nu adoptăm și modul lor de a munci, dacă nu ne apropiem de productivitatea și de formele lor eficiente de producție și organizare. Acesta este suportul decisiv al construcției economice, politice și sociale a României în etapa imediat următoare.

Doamnelor și domnilor,

Nu doresc să mă refer pe larg la problemele de politică externă, dar țin să subliniez acum că, în exercitarea atribuțiilor care îmi revin în domeniul politicii externe, voi acorda întregul sprijin deschiderii României spre toate statele, ancorării ei în structurile europene și euro-atlantice și dezvoltării relațiilor de bună vecinătate.

Văd în relațiile cu țările democratice occidentale principala șansă de sprijin pentru procesele tranziției și democratizării societății românești. Poziția geografică a României și interesele sale de durată reclamă, după părerea mea, dezvoltarea unor relații privilegiate cu Statele Unite, Germania, Marea Britanie, Franța și celelalte țări latino-europene, precum și cu toate celelalte state europene.

Consider vitală pentru protecția securității naționale și apărarea integrității teritoriale a țării consolidarea legăturilor noastre cu NATO și Uniunea Europei Occidentale, inclusiv intrarea, în perspectivă, a României în aceste organisme. Din aceleași rațiuni, mi se pare esențială pentru viitorul democratic și prosper al națiunii române finalizarea cât mai rapidă a acordului de asociere a României la Comunitățile Europene, ca o etapă intermediară spre integrarea țării în Europa configurată în Tratatul de la Maastricht.

În general, cred că noile valențe geostrategice ale României trebuie valorificate pentru a reface sistemul relațiilor de schimb și cooperare, în sensuri consonante cu interesul nostru național, dar și cu interesele de securitate ale zonei Central Europene în care ne aflăm și ale lumii euro-atlantice în general. În acest context văd sensul participării României la proiectele de colaborare subregională, cum sunt Cooperarea Economică în Zona Mării Negre sau colaborarea multilaterală a țărilor riverane Dunării și ale magistralei transeuropene Dunăre-Main-Rin.

România se va angaja și de acum înainte, în mod constructiv, în activitatea Organizației Națiunilor Unite, al cărei rol ca forum mondial de armonizare a intereselor statelor este deosebit de important în zilele noastre, ca și în activitatea celorlalte organisme și organizații internaționale.

Pactul Ribbentrop-Molotov a siluit unitatea ființei românești. Evident, putem și trebuie să ne propunem lichidarea consecințelor acestui pact, dar exclusiv pe căi pașnice, în acord cu principiile general acceptate pe plan european și înscrise în documentele CSCE.

Independența Republicii Moldova este un prim pas în acest proces, care se cere consolidat. Vom sprijini, de aceea, pe toate căile, întărirea Republicii Moldova, afirmarea sa în plan european și internațional, integrarea sa în Europa. Viitorul Republicii Moldova este, ca și al României, în Europa. În această perspectivă cred că trebuie să trecem la o nouă etapă a relațiilor între cele două state românești, prin consolidarea integrării economice dintre ele și crearea spațiului cultural și spiritual comun.

Relațiile tradiționale, de bună vecinătate, cu statele din jur, vor trebui redimensionate, dezvoltând legături normale cu Ucraina și Federația Rusă și cu celelalte state independente, constituite în fostul spațiu sovietic, precum și cu noile state apărute în urma destrămării fostei Iugoslavii.

Sperăm că raporturile cu Ungaria vor putea intra în normalitate prin semnarea noului Tratat. Ne exprimăm disponibilitatea pentru contacte și întâlniri, la toate nivelurile, fără condiționări prealabile, cu oficialitățile din Ungaria, pentru a risipi suspiciunile și ambiguitățile care mai persistă în relațiile dintre țările noastre. Sunt gata să mă întâlnesc cu șeful statului ungar pentru a întreprinde împreună pașii necesari în vederea normalizării raporturilor bilaterale.

Vorbind despre contextul internațional în care trăim, simt nevoia să-mi exprim profunda îngrijorare față de activizarea, în vecinătatea noastră, a extremismului naționalist agresiv, a antisemitismului și xenofobiei. Această tendință complică situația deja tensionată din Europa. Cred că forțele politice din societatea românească nu trebuie să piardă din vedere aceste tendințe, care pot avea efecte destabilizatoare, inclusiv pentru noi.

România se află într-o regiune frământată de mișcări dezintegratoare. S-au schimbat raporturile geostrategice. Procesele de destructurare ce au loc în jurul nostru și dificultățile interne ale reformei

ne solicită o atitudine realistă și echilibrată, evitând factorii de risc și sursele de instabilitate.

Onorat auditoriu,

Pe măsură ce vom reuși să oferim lumii imaginea unei țări stabile, angajate pe calea reformelor democratice și economice, pe măsură ce vom reuși să depășim dificultățile prin eforturi proprii, se vor schimba și aprecierile asupra României, devenind mai conforme cu stările de lucruri din țară. Invităm, de aceea, lideri politici din statele democratice, reprezentanți ai organismelor internaționale, oameni de afaceri și jurnaliști, să ne viziteze țara, să cerceteze realitatea românească la fața locului. Sperăm că imaginea României în lume se va forma pe temeiul cunoașterii directe a realităților noastre, eliminându-se aprecierile deformatoare puse în circulație de unele medii occidentale. Noi dorim să ne înfățișăm lumii așa cum suntem. Trebuie să elaborăm o strategie de promovare a valorilor românești în lume, întrucât patrimoniul nostru este insuficient cunoscut și nu se bucură de recunoașterea internațională pe care ar merita-o.

Invit pe toți românii pe care, într-o împrejurare sau alta, soarta i-a determinat să trăiască departe de țara de origine, să fie alături de noi și, în același timp, mesageri ai valorilor, ai trăsăturilor morale și spirituale ale poporului român. Ei pot face mult pentru imaginea noastră în lume! În ceea ce ne privește, vom face tot ce depinde de noi pentru a-i face să se simtă mândri de țara și poporul din care fac parte.

Onorați membri ai corpurilor legiuitoare,

Mandatele încredințate de electoratul român într-un moment de răscruce al evoluției noastre istorice au o încărcătură problematică și afectivă excepțională. Deciziile pe care urmează să le luăm, în funcție de nevoile stringente ale țării și în conformitate cu prerogativele conferite de Constituție, vor cântări greu, poate decisiv, în orizontul de speranță și împliniri ale neamului românesc.

Nu voi abandona niciodată credința în puterea noastră de redresare și schimbare în bine. Nu îmi voi pierde nici o clipă încrederea în echilibrul, luciditatea și puterea noastră, a tuturor celor aflați astăzi aici, sub cupola Parlamentului, de a decide corect și cinstit în toate

problemele care țin de afirmarea identității și demnității țării, de interesele naționale.

Avem nevoie, în special acum, de toleranță și conciliere dar, în același timp, și de decizii bine fundamentate, clare și eficiente. Vă invit pe toți să le identificăm, să le dezbatem, să le adoptăm și să le aplicăm.

România are acum nevoie de toate competențele și valorile sale. Nădăjduiesc că vom reuși să le unim, în interesul țării și al fiecărui cetățean al ei!“

Redactor: Marcel D. Popa
Tehnoredactor: Mihaela Mihalache

Coli de tipar: 39
Apariție: 1996

Tiparul executat la Imprimeria „Ardealul" Cluj
Comanda nr. 60433